

THE
SIDDHANTA-KAUMUDĪ :

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL II PART I

VAIDIC GRAMMAR.

(VERBS)

All rights reserved

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARĪ AŚHRAM,
38 40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS BRANCH

1906

FOREWORD.

— This part contains conjugations of all the roots given in the Dhatupāṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE
SIDDHANTA KAUMUDI.
UTTARARDHA

VOLUME II.
॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रीमार्हन्तीकर्मगुरुवैर्महर्षिभिरर्चयितुं ।
तोषद्वयमानोऽप्यगुणो विमुर्विजयनेतरात् ॥
पूर्वार्धे कथितास्तुर्वयमद्यप्यायवर्तिनः ।
अत्यवा स्य कथ्यन्ते तृतीयाध्यायनोचता ॥

SALUTATION.

1 The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities

2 In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāya of Pāṇini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya

NOTE —The word Śāntārīhantī chanap is Instrumental plural of the compound word śānta plus arhanti with the affix chanap. Śānta is derived from śānta by adding the affix चप् (V 1 130, S 1793) and is elided by the Vartika there under. The word means "the condition of a Śrotriya or Vaidic Student." The word ārhanti is derived from arhat, see V 1 124 S 1788. The affix chanap is added by V 2 20, S 1827. Toshthūyāmān is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." V yate tarap is formed by adding the affixes tarap by V 3 57, S 2005, and am by V 4 11, S 2004. This is an exceptional use of adding the comparative degree forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V 3 56 S 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तच्चादौ दश लकाराः प्रदर्शयन्ते । लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् ।
लिट् । लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्चन्दोमात्रगोचरः ।

CHAPTER I

The Conjugation of Bhū Class Roots

First we shall enumerate the ten Moods They are as follow —

लट्	Present
लिट्	Perfect or 2nd Preterite
लुट्	First Future
लृट्	Second Future
लेट्	Vaidic Subjunctive
लोट्	Imperative
लङ्	Imperfect or 1st Preterite
लिट्	Potential
लुङ्	Aorist or 3rd Preterite
लृङ्	Conditional

Of these the fifth, i. e., लेट् is found only in the Vedas

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्षति लट् स्यात् । अट्प्रति ।

2151 The affix लट् comes after a verb when denoting a present action

Of the affix लट् the letters ल and ट् are indicatory, leaving only लृ This लृ is replaced by other affixes as shown below —

NOTE —The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped As पचति 'he is cooking', पठति 'he is reading' So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite As तिष्ठति पर्वता 'the mountains stand', अवाहि नद्य 'the rivers flow'

२१५२ । ल कर्मणि च भावे चाकर्मकोभ्य । ३ । ४ । इट् । ६ ।

लकाराः कर्मकोभ्य कर्मणि कर्तरि च लृट् कर्मकोभ्य भावे कर्तरि च ।

2132. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE.—The term लृ means the ten affixes known as लृ, लि, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word कर्ता or 'agent' from the sūtra III. 1. 69 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (भाव) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus गच्छते ग्रामे देवदत्तेन 'the village is gone to by Devadatta', here ते of गच्छते denotes the object and is in passive construction गच्छति ग्रामं देवदत्त 'Devadatta goes to the village', here the affix ति of गच्छति denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb गच्छ् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote भाव or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; आस्यते देवदत्तेन 'it is seated by Devadatta', the verb आस्यते here denotes merely भाव or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. आसते देवदत्त. 'Devadatta sits'; here the verb आसते denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word भाव means action considered in the abstract.

२११३ । लस्य । ३ । ४ । ७७ ।

अधिकारेणम् ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE.—This sūtra consists of one word लस्य meaning 'of ल'. It is an adhi-lāra sūtra. The word लस्य is the genitive singular of ल, the ल in ल being for

the sake of pronunciation. The स means the ten affixes सद् present, सिद् perfect, सुद् fir t future, शृद् second future, लोद् imperative, वेद् Vedic subjunctive, लृद् imperfect, लिद् potential and benedictive, युद् nominal, वृद् conditional. Six of these tenses have indicative ए, and four have indicative इ.

Professor Bohtlingk translates this sūtra thus —In the following sūtras, the word सत्त्वं should be supplied to complete the sense, i e, the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as स'.

२१५३ । तिप्तस्मिन्निष्पद्यन्मिद्वस्मस्ताताभ्यावाद्याभ्यमिद्वयमिद्विद् । ३ । ४ । ३८ ।

स्तेऽष्टादशलादेशा ह्यु । .

2154 The following are the eighteen substitutes of 'ta' —'tip', 'tis', 'jhi', 'sip', 'thas', 'thi', 'mip', 'vas', 'mas', 'ti', 'ātata', 'jhi', 'this', ātham, 'dhvam', 'u', 'valu', 'mahu'

NOTE —These are the well known Conjugational affixes called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses .

२१५४ । स परस्मैपदम् । १ । ४ । ४६ ।

लादेशा परस्मैपदस्य ह्यु ।

2155 The substitutes of स are called parasmaipada

NOTE —The word स is in the genitive case and means 'of स' The word लादेश 'substitutes' must be supplied to complete the sense

२१५६ । तज्जानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तद् मत्वाहार ज्ञानज्ञानयो वेतत्स्य ह्यु । पूर्वेष्वपवाद ।

2156 The nine affixes comprised under the Pratyāhāra tan and the two ending in in (Sinch and Kanich), which are substitutes of स are called Ātmanepada

NOTE —This debars the previous designation of Parasmaipada. The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Ātmanepada

Then arises the question what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Ātmanepada. The following sūtras, answer that question

२१५७ । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्ते उपदेशे यो ङितङ्गताश्च पाठिसंख्यं स्यात् आत्मनेपद स्यात् ।

2107 After a root which has an indicative sandhi vowel (mudatṭa) or an indicative इ (ut) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

२१०७ । इतिवृत्तिः । कर्त्तव्यमिति क्रियाकृते । १ । ३ । १२ ।

इतिवृत्तिः क्रियाकृते कर्त्तव्यमिति क्रियाकृते ।

2153 After the verb's mark I with a svarita, (svarita) or which has an indicative इ (ut) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

NOTE.—The word क्रियाकृते is a compound, meaning 'fruit of the action'. When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, then the atmanepada is used after verbs having an indicative अ or a svarita accent. As चक्रे 'he sacrifices for himself' चक्रे 'he cooks for himself'. Here the verb चक्रे and चक्रे are marked with इ with accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the atmanepada terminations.

Similarly चुम्बते 'he presses the soma juice,' कुर्वते 'he does'. Here the verbs चुम्बते and कुर्वते have an indicative इ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५३ । शेषात्कर्त्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । १८ ।

शेषात्परस्मैपदमिति वृत्तिः । कर्त्तरि परस्मैपदम् ।

2159 After the rest, i.e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i.e., in the active voice).

NOTE.—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word शेषात् or the rest, means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङ्प्रवृत्तिं त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमा । १ । ४ । १०१ ।

* तिङ् उभया पदवाचकस्तिङ्का प्रवृत्तयश्च स्तु ।

2160 The three triad-, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name *tin*) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person)

NOTE —Of the 18 conjugational affixes above given, 9 are Parasmaipada and 9 are Atmanepada. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person

२१६१ । तान्मेकमनद्विमनत्रहुवयनान्नेकम् । १ । ४ । १०२ ।

मनत्रहुवयनादिमनानि तिङ्प्रवृत्तिं त्रीणि वयनानि मनेकेनेकवयनादिवयनानि स्तु ।

2161 These three triad-, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c, are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural)

NOTE —Of the six triads thus formed each is divided according to number into three classes, viz, singular, dual, and plural

२१६२ । युष्मद्युषपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यम । १ । ४ । १०३ ।

तिङ् वाच्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्यमाने च मध्यम स्यात् ।

2162 When the pronoun *yushmad*, "thou" understood and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person)

NOTE —It defines the 2nd person of conjugational affixes. As एवं पचसि thou cookst or पचसि युष्म पचथ or पचथ you two are cooking, एवं पचथ or पचथ you cook

२१६३ । महानि च मन्योपपदे मन्योपपत्तम एकवच । १ । ४ । १०४ ।

* अथच युष्मपपदं यथ चातोऽप्यस्तिमप्यतिप्रुत सति मध्यम स्यात्परिहासे मध्यमाने मध्यमेऽप्युक्तम स्यात्तम विकृत्येन वाचक स्यात् ।

2163 When *jok* is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person, provided that the word *mariya* 'to think' is the attendant word (*upapada*) of such verb, and of the

Note —In active voice, **ञ्** is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a **विकार** comes after roots of the **ञ** class and after compound roots formed by **ञ्** &c. (III 1 32). The indicator **ञ** makes

at a सार्वधातुक affix by III 4 113 S 2166 the ^६ indicates that the vowel has *anulita* accent (III 1 4 S 3709) As भू+अप्+तिप् the ^६ and ^६ are indicators the real affix is अ

२१६८ । सार्वधातुकार्धधातुकयो । ७ । ३ । ८४ ।

अनयो पर्योरपि-ताङ्गस्य शुभ्र स्यात् । अवादेश । भवति । भवत ।

2168 The Guṇa is substituted for the final इक् (इ, ए, अ, ल्) vowel of a stem before the affixes called *sarvadhātul* and *ādhi dhātuka* (III 4 113, S 2166, &c)

NOTE.—Thus भू+तिप्=भू+अप्+तिप्=भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति ॥ Si ॥
 Early भू+तच्=भवत ॥ The word इक् is read in the sūtra from I 1 3 S 84

In forming the 3rd Pers Pl भू+क्वि the following rule applies —

२१६९ । भोऽन्त । ७ । १ । ३ ।

मत्वयाद्यवस्य कस्यातादेश स्यात् । 'अतो गुणे' (१९१) । भवन्ति । भवसि । भवय । भवय ।

2169 अन्त् is substituted for the अ of an affix

NOTE.—Therefore भू+क्वि=भू+अन्ति=भू+अप्+अन्ति=भवन्ति ॥

Similarly भवसि भवय, भवय ॥

In forming the 1st Pers Sing भू+अप्+मिप्=भो+अ+मि=भव+अ+मि ॥
 Here the following rule applies —

२१७० । अतो दीर्घो यजि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घ स्यादनादा सार्वधातु के षटे । भवाणि । भवाव । भवान् । य भवति । तौ भवत ।
 ति भवति । त्व भवसि युवा भवय । युव भवय । अद् भवाणि । आवा भवाव । वय भवान् ।

एदि क्य खोदन भोऽय इति भुक्त स्यादितिभि । इतमेत या क्य खोदन भोऽये । भोऽयत्वे
 भोऽये । भोऽयावदे । भोऽयावदे । क्यये । क्यये । क्यये । इत्यादिरर्थः । गुणमनद्यपः (१११)
 इत्यादनुवर्तते तिनैन । एतु भवान्मन्यते खोदा भोऽय इति भुक्त स्यादितिभि । अदावे किम् ।
 ययार्थकवन ना भूत् । एदि क्यख खोदन भोऽय इति भुक्त स्यादितिभिरित्यादि ।

2170 The long आ is substituted for the final अ of a Tense stem, before a *Siva* *adhātul* affix beginning with व् or म् (lit a consonant of यञ् pratyahara)

NOTE.—Thus भव+मि=भवामि ॥ Similarly भवाव and भवान् ॥

Thus the whole conjugation is —

सद् Present Tense

	Singular	Dual	Plural
1st Person	अद् भवामि	आवा भवाव	वयं भवान्
	I become	We two become	We become

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'Ārdha-dhātuka.'

NOTE :—The substitutes of सिद् got the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sīrvadhātuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix अच् &c. Farther on, even the तिच् &c are replaced by the following :—

२१७३ । परस्मैपदानां णलतुमुत्यस्युसण्ववमाः । ३ । ४ । ८२ ।

सिदस्तिवादीनां णवामां णलादयो नच स्युः । 'अ' 'अ' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (अ)	thal (अ)	ṇal (अ)
Dual.	atus (अतु)	athus (अतु)	va (अ)
Plural.	us (अ)	a (अ)	ma (अ)

NOTE :—The indicatory ल in अल् and अल् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 2876). The indicatory अ is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus अयाच, वेचतु, वेतु, वेचिष or अयाच, वेचतु, वेच, अयाच or अयाच, वेचिष वेचिष ।

For the nine substitutes तिच् &c. of सिद् there are णल् &c. instead. Thus अ + अल् = अ + अ

Then applies the following rule :—

२१७४ । भुवोवुग्लुङ्लिटोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो वुगागल स्यात् लुङ् लितोरणि । निस्वराद्भुवुग्लुङ् लुङ् ली वाचते ।

2174. ल gets the augment 'व् (वल्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a nitya rule, supersedes or debaras the Guna ordained by सार्वपातुकार्यपातुकार्यो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriddhi ordained by अचोऽङ्लिति (VII. 2. 115, S. 254) That is to say, the indicatory ल of अल् does not cause Vriddhi before लुङ् takes place.

Thus अ + ल + अ

Now apply the following rules.

२१७५ । यकाधो द्वे मध्यमस्य । ६ । १ । ९१ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

Thus प्र—ब्रूव, ब्रूवतु, ब्रूतु with वृक्, and उपदिदीवे, उपदिदीवते, उपदिदीवरे, with युट् of VI. 4. 63. In the case of ब्रू, when वृक् is added, there is not the addition of उवक्, and in the case of दीव्, when युट् is added, there is not यत्तादेशः ।

The च in चाभात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sūtras governed by च ।

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. ब्रूव् + यत् । Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वत्तादेः । १ । २ । ३५ ।

यत्तादेर्धातुकस्येडापन स्यात् । ब्रूविष्य । ब्रूवतु । ब्रूव । ब्रूव । ब्रूविष्य । ब्रूविष्य ।

2184. An Ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इद् (in these rules).

Thus ब्रूव् + य = ब्रूव् + इ + य = ब्रूविष्य । So also ब्रूवतु, ब्रूव, ब्रूव,

सिद् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	ब्रूव	ब्रूविष्य	ब्रूव
Dual	ब्रूवतु	ब्रूवतु.	ब्रूविष्य
Plural	ब्रूतुः	ब्रूव	ब्रूविष्य

Now we take up the conjugation of ब्रू in ब्रूद् First Future. The force of ब्रूद् is given in the next sūtra.

Thus ब्रू + ब्रूद्

२१८५ । अनद्यतने ब्रूद् । ३ । ३ । १५ ।

अविध्यत्वनद्यतनेऽयं वाक्यसिद् स्यात् ।

2185. The affix 'Luf' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतासी लृटोः । ३ । १ । ३३ ।

'लृ' इति लृट् लृटोर्ग्रन्थत् । तासी स्वतासी एते मत्तयो लो लृटो वदन् । यथादापवाद ।

2186. When लृ and लृट् follow, then स्व and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

[NOTE :—लृ is the common expression for लृट् and लृट् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. लृट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus करिष्यति चकटिष्यतु, चकटि. The इ of तासि is indicatory and shows that the

ness of the root is not to be dropped before this, as मन् 'to think,' मन्ता 'he will think'

This debars the Mode affixes मप् &c

Thus धृ+तावि+तिप् = The इ of तावि is indicative

The mode affix is ताद्

२१८७ । आर्धधातुक येय । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ्मिद्भ्योऽन्यो घात्वधिकरोक्त मत्स्य एतत्स्य स्याद् । इट् ।

2187 The remainder i.e., the affixes other than 'tiu', and those with an indicative 'य' subjoined to a verbal root, are called 'Ārdhadhātukaḥ.'

NOTE ---The Mode affixes एव and तावि are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment इट् = Thus धृ+इट्+तावि+तिप् = Then farther the conjugational affixes तिप् मन् कि are replaced by डा, रौ, एद्, according to the following sūtra —

२१८८ । झुट् मध्यमस्य डारौरेड् । २ । ४ । ८२ ।

'डा' 'रौ' 'एद्' इति क्रमात्सु द्वित्वसामर्थ्यादभ्यासि टेलीप ।

2188 डा, रौ and एद् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of झुट् (First-future), both in the Parasmaipad¹ and the Atmanepada

NOTE -As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the टि portion of the affix ताद् though the base is not Bha

Thus धृ+इ+तावि+डा=धृ+इ+ए+डा (आ)

Then applies the following —

✓ २१८९ । पुगन्तश्चूपधस्य च । ३ । ३ । ८३ ।

पुगन्तश्च उपधस्य चार्धस्वेको पुग स्वात्स्वार्थेणार्धकार्यधातुकयो । येन नाव्यवधानेन तेन व्यवहितेऽपि अवनमनापवाद् तेन भिनसीत्यादावनेकव्यवहित स्वेको न पुग 'अविट्' 'आ' अनेको पुगे प्राते ।

2189 Guna is substituted before a sārvaadhātuka or an ārdhadhātuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment ए (VIII § 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel

Thus धृ+इट्+ए+आ=धो+इ+ए+आ=अविट्+आ

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the इ of भिनद्+ति i.e. should not the इ be gunated to ए before the

Sarvadhatuka ति । For निवृत् is a stem which has a penultimate short vowel वृ, and an इत् letter, though the vikarana रन् is added between वृ and इत् ।

One may *prima facie* reply, no, because between the इ of the ङा and the change producing ति, there are three letters नृ etc and there being a vyavardhana or intervention, they prevent the force of ति passing through them to इ । This, however, is not the case, because of the following maxim

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope” The word न अव्यवधान means “not non intervention,” i. e. which must necessarily intervene । Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention । Therefore, if there is only one intervention, the rule will apply । Thus in the case of निवृत् + ति, there are three letters intervening between इ and ति i. e., to say नृ, ञ and इ, and so the guna rule does not apply । But in the case of नवित् + खा only one letter intervenes, and so there ought to be guna । But here the following applies ---

✓ २१८० । दीधीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेवोत्तिट्ठ गुहट्टी न ख । नविता ।

2190 The guna and vridhhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhī ‘to shine,’ and vevī ‘to go,’ and of the augment called वृट्.

Note —Therefore, there is no gunation of the इ of नवित् before खा । So we get नविता ।

In 3rd Pers Dual, we have वृ + वृट् + ताङ् + री । Then applies the rule after the following —

२१८१ । ताङ्स्त्वोर्लोपः । ७ । ४ । १० ।

ताङ्स्त्वोर्लोपः । ताङ्स्त्वादेो मत्वये परे ।

2191 The final ण् of ताङ् (the mode-affix of the second Future) and that of अङ् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with नृ ख ।

२१८२ । रि च । ७ । ४ । ११ ।

० । रादेो मत्वये प्राणवृत् । नवितादेो । नवितार । नवितादि । नवितास्व । नवितास्व । नवितास्व । नवितास्व । नवितास्व ।

2192. The ण् of ताङ् and अङ् is dropped before an affix beginning with नृ ख ।

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus:—

- (1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; शानं भवान् आनयतु । .
- (2) and (3) अमुञ्च भवान् आस्ताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) दुष्टम्भवान् ज्ञापयतु 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) किं श्री वेदमयये उक्त तर्हि 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic?'
- (6) भवति मे मार्यनाम्नाज्ज्ञेयं नच्यदे हन्दीऽप्यदे 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८५ । आद्यिवि लिङ्लोटी । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liñ' and 'Loṭ' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE.—The word आशीर्ष means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्षलिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative; as विदंसीत्याद् भवान् or विदंसीतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe चिद् जीवति देवदत्त 'Devadatta lives long.'

Thus च + ज्ञप् + तिप् = ज्ञप् + ति

Here applies the following sūtra.

२१८६ । एट् । ३ । ४ । ८६ । .

सिद्ध इकारश्च उ एदान् भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus ति becomes तु, चिति becomes चतु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes दि and वि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sūtras, or because the वा of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (अवधिष्यति विधाया). Thus चवतु, चवतु । .

In fact, this sūtra is confined to ति and चि only, and does not apply to चि to which the next sūtra applies.

The object of ह् in ततह् is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vridhi. It should not be said that the object of ह् in ततह् is for the sake of अन्त्यविधि by the application of sūtra इव (I 1 53), just as the substitutes अरह् &c (VII 1 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, ततह् would replace only the व of त् and the ह of दि, which is not desired. And the case of ततह् is to be distinguished from अरह्, for in अरह् the ह् has no other object but to prevent sari-idesa, but in ततह् we see that ह् has another object, namely, the prevention of Guna and Vridhi and ह् having thus found scope, the ततह् substitute will be governed by the general rule अनेकाल् हि उर्यस्य (I 1 55)

२१८८ । लोटो लङ्बन् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं भ्यात् । तेन तानादयः प्रयोगस्तु । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश sūtra, as in the लङ् there are the affixes लम्, लन्, ल, व and so also in the लोट् प्रथमान् प्रथमन् प्रथस्य, प्रथाम्, प्रथाम् ।

Q—If लोट् is like लङ् why have we not the augment अट्, आट्, or the substitution of डट् for कि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A—The व of sūtra III 4 53 is understood in this sūtra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions

२१८९ । तत्पश्यमिवां तातताम । ३ । ४ । १०१ ।

हितयुक्तान् तानादयः कृतान्तु ।

2199 The affixes 'tām', 'tām', 'tā' and 'ām' are the substitutes of the former affixes 'tāp', 'thas', 'thā' and 'māp' respectively, of any 'tā' which has an indicatory 'ङ'.

NOTE—Thus अपचतान्, अपचतन्, अपचत, अपचन्, अपचाम्, अपचाम्, अपचाम्, अपचाम् ।

२२०० । नित्यं हितः । ३ । ४ । ८८ ।

अनारम्भस्य कित्तुनस्य नित्यं लोपः भ्यात् । 'अलोपश्चक्य', इति सत्यं लोपः । भवताम् । भवन्तु

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'tā' which has an indicatory 'ङ'.

Thus भू+यप्+तप्=भव+तात्=भवतात्, भू+यप्+कि or खन्ति=भव+यत्=भवयत्
भू+यप्+मि

Now applies the following —

२२०१ । सेह्यपिच । ३ । ४ । ८९ ।

सोट सेह्य स्वात्सोऽपिच ।

2201 In the Imperative, 'हि' is substituted for 'मि', and thus is not the indicatory 'प्' of 'मिप्', i.e., it is acutely accented

Thus भव+मि=भव+हि

२२०२ । यतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

यत यत्स हेतुं स्यात् । यव—यवतात् । भवतत् । भवत ।

2202 The Imperative affix इ is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवतात्,

भव+य=भव+तप्=भवतत्

भव+य=भवत

भव+मि

Here applies the following —

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

सोटो मेनि स्वात् ।

2203 In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE —This supersedes the rule relating to the change of ह into उ, and the rule of *lopa*,

Therefore भव+मि=भव+नि

Here applies the following —

२२०४ । आहुत्तमस्य पिबु । ३ । ४ । ८२ ।

सोऽहुत्तमस्य आह्वय स्वात्स पिब । हिन्यो कथं न । इकारोच्चारणस्यार्थात् । भवानि । भवाय । भवान ।

2204 In the Imperative 'i' is the augment of the affixes of the first person and the termination is १९ if it had an indicatory 'प्'.

NOTE —This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, याव आनि । Thus कर्वाणि, कर्वाय, कर्वाय, कर्वायदे ।

Thus भव+आ+नि=भवानि । So also भवान् and भवाय ॥

The object of हृ in ततः is, as we have said above, for the sake of preventing गुण and व्रीहि . It should not be said that the object of हृ in ततः is for the sake of अर्धविवि by the application of सुत्रा दिव (I 1 53), just as the substitutes अर्ध &c. (VII 1 93 and 94) apply to the final. For by so doing, ततः would replace only the व of हृ and the ह of द्वि which is not desired. And the case of ततः is to be distinguished from अर्ध , for in अर्ध the हृ has no other object but to prevent सर्वादेशः , but in ततः we see that हृ has another object namely, the prevention of गुण and व्रीहि and हृ having thus found scope, the ततः substitute will be governed by the general rule $\text{अनेकाल शिषु सर्वस्य}$ (I 1 55).

२१९८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८२ ।

लोटो लङ् द्वय कार्यं स्यात् । तेन तादात्म्यं लोपस्य । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश sutra , as in the लङ् there are the affixes तद् , तद् , त , व and व , so also in the लोट् पचताम् पचन्तु पचत , पचाव पचाव ।

Q—If लोट् is like लङ् , why have we not the augment अह् , आह् or the substitution of हृ for दि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A—The व of sutra III 4 83 is understood in this sutra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions:

२१९९ । तस्यस्यमिवा ताताताम् । ३ । ४ । १०१ ।

हितवृद्धादि तातादयः क्तास्तस्य ।

2199 The affixes 'am', 'am', 'ta' and 'am' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'tats', 'tha' and 'map' respectively, of any 'ta' which has an indicatory 'अ'.

NOTE—Thus अपचताम् अपचन्तु अपचत , अपचन्तु अपचन्तु अपचन्तु , अपचन्तु ।

२२०० । नित्यं हित । ३ । ४ । ८८ ।

ह्यतातामल हिद्वचस्य नित्यं शीघ्रं स्यात् । 'अतोऽह्' इति शब्द शीघ्रः । अपचताम् । अपचन्तु ।

2200 There is always change of the 'a' of the first person of the affix 'ta' which comes in the room of that 'ta' which has an indicatory

Thus अभवत्

सङ् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम्
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टप्रमनप्रार्थनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

इत्यर्थं षोडशे पादेषु वा लिङ् स्यात् । विधि मेरणम्, धृष्टादिर्नैकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रणं निमन्त्रणम्, आह्वयके आह्वयनादेर्नाह्वयनादेः प्रवर्तनम् । आनमन्त्रणं आनमन्त्रणम् । अधीष्टं प्रवर्तनम् । प्रार्थनायां लिङ् इत्येव प्रवचनम् । अनुर्था प्रवर्तनप्रार्थनायां प्रवर्तनम् ।

2208. The affix 'Lm' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निमन्त्रण means 'giving invitation such as inviting a daughter's son in briddha feast, &c, आनमन्त्रण means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish, वचनम् means 'a question', and प्रार्थना means 'a prayer'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनस्य लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of प्रवर्तनम् or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification

Thus अ + लिङ् = अ + ति = अ + त

NOTE — This excludes all other tense affixes. Thus —

- (1) कट कुर्वन् 'let him make the mat' आसन् अवाह् आसन्ते 'you come to the village',
- (2 and 3) इह चवान् भुञ्जीत 'you will or may dine here', इह अवाह् आसीत 'here you will or may sit',
- (4) अधीष्टानां भवन्त आह्वयन् अवाप्तुमर्हेत 'we wish that you should descend to intrude this boy',
- (5) किं मे व्याकरणधीवीव उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic',
- (6) भवति मे प्रार्थना व्याकरण अधीवीव 'this is my prayer that I should learn Grammar'

NOTE —In the case of $\sqrt{\text{यु}}$ the form could have been evolved without $\sqrt{\text{यद}}$ by the general rule $\text{भृ + नि} = \text{भवानि}$ (खडगेदोशे वृत्ति VII 3 101 S 2170) . But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ऊ as $\sqrt{\text{कृ}}$ which forms कृत्वाणि &c

सोऽ Imperative

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भवतु or भवताह	भव or भवताह	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाम
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

— 0 —

Now we take up $\sqrt{\text{सह्}}$ 'Imperfect'

२२०५ । अनद्यत्ने सह् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यत्नपूर्णाद्यत्नेषां तल्लङ् स्यात् ।

2205 The affix $\sqrt{\text{सह्}}$ comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day

NOTE —The word अनद्यत्न is a Bihuvrith compound meaning that which has not occurred during the course of the current day (*atjdan*)

Thus $\sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{सह्}} = \sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{यप्}} + \text{ति}$

२२०६ । लुङ्लङ्ङाङ्ङवदुदात्त । ६ । ४ । ७१ ।

यदु परेऽङ्ङत्वादाय स्यात्त चोदात्त ।

2206 $\sqrt{\text{सह्}}$ tentely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional

NOTE —Thus अस्माकीं अस्माकीं अस्मात्, अहम् १११ अहम् अहम् १११

Thus $\sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{यप्}} + \text{ति} = \sqrt{\text{भव}} + \text{ति}$

Here applies the following

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

इति सत्य परेऽपि वृत्तिफादन्त यत्तत्त लोप स्यात् । अभवत् । अभवताम् । अभवत् । अभव । अभवत् । अभवत् । अभवत् । अभवाम । अभवाम ।

207 And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'li' having an indicatory 'u'

NOTE —Thus for ति we have ह् for वि we have व् &c The $\sqrt{\text{हृ}}$ of $\sqrt{\text{अभृ}} + \text{ति}$ is however, not elided because the anuvruti of Parasmaipada is under the $\sqrt{\text{हृ}}$ here from अत्रा III १ ७७ Thus अवहत् अवहताम्, but अवहाम् and अवहामहि ।

Thus अभवत्

सङ् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

— 0 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टमन्त्रमार्चनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

एतदर्थं सौतेयेषु पाठेषु या लिङ् स्यात् । विधि मेलन, धृत्वादेर्विकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रणं नियोगकरणम्, आचरणके आहुभोजनवादे दीर्घिवादे प्रवर्तनम् । आमन्त्रणं कान्त्यनुष्ठानम् । अधीष्टं नान्तर-पूर्वको व्यापारः । 'प्रवर्तनायां लिङ्' इत्येव युक्तम् । अनुक्तं इत्यनुपादानं मयश्चार्थम् ।

2208. The affix 'Lṛ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निमन्त्रण means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śraddha feast, &c, आमन्त्रण means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish', मन्त्रण means 'a question', and मार्चना means 'a prayer'.

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनायां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṇana or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus वृ+लिङ्=वृ+ति=वृ+त्

NOTE —This excludes all other tense-affixes : Thus —

(1) कृत्तुमाह 'let him make the mat', आगच्छ 'you come to the village',

(2 and 3) इह भवन्तु भुञ्जीत 'you will or may dine here', इह भवन्तु आसीत 'here you will or may sit',

(4) अधीष्टान्ते भवन्त वास्तवकं भयानुपनयेत 'we wish that you should condescend to initiate this boy',

(5) किं मे व्याकरणधीवीय उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) भवति मे मार्चना व्याकरण अधीयीत 'this is my prayer that I should learn Grammar'.

✓ २२०८ । यामुट् परस्मैपदेषुदात्तो हिट् । ३ । ४ । १०३ ।

‘निष्ठ परस्मैपदानां यामुट्प्रत्ययस्यास्य बोधात्तो हिट् । हिट्बोक्त्यायते ‘कृषिदुवच्यकार्येऽप्यन-
लिङ्गवाचिति प्रतिषेध’ इति । इनादेरस्य ग्रानच् चित्प्रत्ययबोधे लिङ्गम् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then ‘yamut’ acutely accented, in their augment, and the termination is regarded as having an indicatory ‘n’

This debars यामुट्, the उट् of यामुट् is indicatory, the real augment is याम् । All augments being anudatta, the present sūtra, therefore, especially needs the word udatta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though लिङ्ग has an indicatory इ, and therefore by the rule I 1 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory इ, the repetition of the word लिङ्ग in this sūtra, shows the existence of the paribhāṣhā “that the इ belonging to लिङ्ग does not influence its substitutes,” in other words, the substitutes of लिङ्ग, लुङ् and लृङ्, are not to be regarded as having an indicatory इ (सका रात्रयहित्वादेशानां न भवति) Or it indicates that the prohibition of लृङ्गलिङ्ग of sūtra I 1 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other words the operations required by a particular anubandha letter do not sometimes take place, when the affix having that anubandha letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha य in the substitute ग्रानच् which replaces the चित् affix रना (see III 1 83). The substitute could have been very well enunciated as ग्रानच् for replacing a चित् affix रना, it would have been चित् by virtue of इनातिवदादेश (I 1 56). In the Potential the इ of यामुट् is elided by VII 2 79. So we get the forms लुवर्त्त लुवर्त्ताच्, and by applying III 4 108 and VI 1 96, लुवर्त्त । For the Benedictive लिङ्ग the sūtra III 4 116 S 2216, applies (उट् + लिङ्ग)

Thus लु + याम् + च

(लु + याम् + च)

Then applies the following

दशसु लुट् तिथो १ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

लिङ्गत्कारयकारयोः लुट् स्वात् । लुटा यामुट् न ग्राह्यते । लिङ्गे यामुट् लकारयकारयोः मुनिनि विषयभवात् ।

2210. The augment ‘sut’ is added to the affixes ‘ta’ and ‘tha’ when part of the affixes of the Potential and Benedictive

• The letters त and थ are the objects to which the augment लुट् is to be added, provided that the त and थ are the initial of the affixes employed in लिङ्ग ।

The augment यामुट् is applied to लिङ्ग as such, in other words, लिङ्ग is there the आगमी, but in the case of लुट् लिङ्ग is not the आगमी, but लृ and लृट् are the

सागरी : The scope of वायुद् and युद् being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used ; the व् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus वृ + वौ + यु Now applies the following —

२२११ । लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य । ७ । २ । ४८ ।

सर्वधातुत्रित्वेऽनन्त्यस्य सद्यः सौच. स्वात् । इति सकाराद्वयस्यचि निवृत्ति । युद्. वयच् स्वा. वीर्लङि । एतदन्तं तु तत्कालभेदे ।

2211. In the sārvaadhātuka Liṅ (*i. e.* Potential), the व् which is not final (*i. e.* the व् of the augment वाय् and वौय्), is elided.

What is the व् which is not final ? The व् of the augment वायुद्, and युद् (and वीयुद्). Thus both व's are elided. The व् of युद् is heard in the Benedictive ; and better still in the ātmanopada.

Thus वृ + वय् + वौ + यु

/ २२१२ । अतो येयः । ७ । २ । ८७ ।

अत एतस्य सर्वधातुक्रावयवस्य 'वा' इत्यस्य 'व' स्वात् । युच् । ययोप. । भवेत् । 'सर्वधातुक्रावयव' इति क्रिच् । विधीयते । अय्येऽपवादस्यायेन हि अतो सौच इव बाधेत । भवेदित्यादौ तु चत्वारोऽर्थः । स्वात् । भवेताम् ।

2212. After a Present stem ending in short अ, इय् is substituted for the sārvaadhātuka वाय् (*i. e.*, the augment वाय् of the Potential).

Thus वृ + वय् + वौ + यु = वय् + वाय् + यु = वय् + इय् + यु. The व + व become guṇa and the व् is elided by VI. 1. 66. S 873 (लोपो व्योञ्जि) . Thus we have भवेत्.

NOTE —The objector may say, the form विधीयते will be so by the elision of व under VI. 4. 43, (अतो सौच) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra, for when व is elided by अतो सौच. VI. 4. 43, in the case of Ārdhadhātuka the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ. To this we reply, this is not a good reason for then in the case of भवेत् and भवेत् also, the rule अतो सौच इति (VII. 3. 101) would apply, and the व् of वय् would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debars rule VII. 3. 101. Therefore, as this इय् substitute debars the lengthening of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 43. Therefore, if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the इय् substitute would apply to Ārdhadhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 43, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

TEXT —The above is stated on general grounds. But if the maxim अपवादो पूर्वो विधीन् बाधते नोत्तरान् (Aparīdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the aparīda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sūtra would supersede only the preceding sūtra VI 4 48, and not the following sūtra VII 3 101 which would not be superseded by the present sūtra. In this view also, the *lopa* alone being superseded, and not the *dirgha*, there would have been lengthening in अवेत् &c, by the subsequent sūtra, hence the insertion of 'Sarvadhātuka' must be read into this sūtra. So also 3rd Dual अवेताम्.

Then 3rd Pl अ + वत् + नि

२२१३ । भेजुम् । ३ । ४ । १०८ ।

विज्ञो भेजुम् एवात् । अ इत् ।

2213 'In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada

This debars अत् (VII 1 3) The इ is इत् or indicator,

Thus इ + वत् + वात् + नि = अ + वात् + उ = अ + वा + उ (the इ being elided by VII 2 79) ■ 2211)

Now the sūtra अतो येव VII 2 80 S 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, the इ is replaced by इत्" According to this interpretation, we get अ + इत् (the इ being elided by VII 2 79) + उत्.

Then the following sūtra requires वा + उ = उ or अ + उ.

✓ २२१४ । उदयपदानात् । ६ । १ । ८६ ।

अपदानादवर्णादुहि परे ष-उपवेजादिषु एवात् । इति प्राप्ते । परस्वाङ्गित्यत्रावय 'अतो येव' (१११२) इति प्राप्ते । वदन्त्यस्य ह्रस्वत्वत्कारणं व्याप्य तथापि 'वात्' इत्येतस्य 'इत्' इति व्याख्येयम् । एव च अतोपदेशाववाद इत् । 'अतो येव' (१११२) इत्यत्र तु उचितार्थः । अवेत् । अवे । अवेत् । अवेत् । अवेत् । अवेत् । अवेत् ।

2214 For the अ or वा (not standing at the end of a Pada or full word) + उ of उत् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute

NOTE —The अत् is understood here. This debars the guna substitution taught in VI 1 87. Thus भिन्द + उत् = भिन्दु, विद + उत् = विन्दु, अ + उत् = अत्, (उत् of दा) अ + उत् = अत्. All these are examples of सिद् (Potential) and लट् (Imperfect). Thus भिन्द + वात् + नि (the वात् is added by III 4 103) = भिन्दु + प + उत् (उत् replaced नि III 4 108) = भिन्दु + अ + उत् + नि = अ + उत् + नि.

(II. 1. 77) + वृत् (III. 1. 110) — चडा + उन् — चड् = च + डा + कि — च + डा + वृत् (VI. 1. 111) = चड् = The चड् is also the substitute of चि in चिड् (Perfect) see III. 1. 82. When the preceding vowel is not च or चा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is: — कृ + उन् — कृत् = So also from श्री we have श्री + उन् — श्रीवृत् = The word चरदात्मात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उन् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उन्, however, be taken as the syllable उन् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of चरदात्मात् becomes valid. Thus वा + उन् = वौडा, वा + उवित् = वौवित् = Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उन् syllable is taken here and not merely the affix उन् =

For here उन् comes after the चा, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so चरेवेव will find no scope here, for there is no वा and the form would be चवृत् = To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret चरेवेव as "After a stem in च, the वा of चवृत् is replaced by वृत्" = In this view, the वृत् being elided by VII. 2. 79, we have च + वा + उन्, and here the sūtra चरेवेव must apply first and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a subsequent sūtra to the present in the order of Pāṇini; and because it is a *utpāda* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get च + वा + उन् = चवेवृत् = For if the *pararūpa* sandhi takes place first, then च + उन् becomes चृन्, and so there is no occasion for the application of चरेवेव, for there is no वा to be replaced, and so there is no वृत् and we get चवृत् =

The other view is, that the *pararūpa* sandhi of the present sūtra is *antaranga*, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the whole चवृत् is replaced by वृत् according to our interpretation.

Thus the sūtra चरेवेव. is an *aparāḍa* to the rule requiring the elision of वृत् taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get च + वृत् + उन्, and here there is no च preceding उ, and so the present sūtra cannot apply.

The word वेव. in the sūtra is formed by वा + वृत्; and वा is exhibited without any case-termination. Others say, the word is व the sixth case of वा formed on the analogy of विवृत्, by the elision of वा (VI. 1. 110) Then व + वृत् = वृत् + वृत्. (VIII. 3. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered *asiddha* (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have च by VI 1. 87. The च in ह्य is for the sake of pronunciation only. The real substitute is ह्य ॥

Some read the sūtra as चो याचि ॥ So that the sthāni is चाच् and not च, and याचि is a genitive compound

POTENTIAL OF विभक्तिः

	3rd Person.	2nd Person	1st Person
Singular	अदेत्	अवे	अवेयम्
Dual	अयेताम्	अयेताम्	अवेय
Plural	अवेयुः	अवेय	अवेय

Now we take up the Benedictive

२२११ । सिद्धाशिपि । ३ । ४ । १११ ।

आशिपि सिद्धिर्वाच्यः ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'lin' are called 'ārdhādātuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādātuka'.

This debars these affixes from being called *ārdhādātuka*. Being *ārdhādātuka* they take the augment ह्, and before these affixes the root does not take the Vikaranas च् &c. Thus from the root ह् 'to cut', we have in the चाचोलेत्, लविरीत्, and from the root पू 'to purify', पूचिषेत्. But in the विभक्तिः (Potential), we have the proper Vikaranas &c as चुरीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । किराशिपि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिपि लिङो वाच्यः किरात् । 'स्ते' — (१००) इति उच्यते ।

2216. The augment 'yāsat' comes after that 'lin' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The विद् of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वाच्य, for that would have been unnecessary, being already विद् by the last rule. विद् and किर are equal in prohibiting guna and yiddhi, but विद् is distinguished from किर inasmuch as विद् causes the guna of चुप् (VII § 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI 1 15 and 16). Thus ह्यात्, ह्यास्तात्, ह्यायुः, and वाच्यत्, वाच्यस्तात् and वाच्ययुः । In the Potential, वाच्यत् (no samprasarāṇa); in the Benedictive, उच्यत् (localisation). So also वाच्यत् in the Potential

Thus प्र+वाङ्+त् Then the प्र is elided by VIII 2 29 § 390 Thus we get प्र+वत् What is the force of making the augment किङ् ? The next sūtra answers this

२२१७ । किङ्ति च । १ । १ । ५ ।

वित्किङ्ति च इत्यत्रोक्ते प्रकट्टी न सत् । प्रवाङ् । प्रवास्तव् । प्रवात् । प्रवा । प्रवास्तव् । प्रवात् । प्रवाङ् । प्रवात् । प्रवास्तव् । प्रवात् ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or viddhi, does not do so, when it has an indicative क् or ग् or ङ्

Thus there is no guṇa of the च of प्र । So we have

आयित्विङ् Benedictive

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	प्रवाङ् May he become	प्रवा	प्रवाङ्
Dual	प्रवास्तव्	प्रवास्तव्	प्रवात्
Plural	प्रवात्	प्रवास्त	प्रवास्त

NOTE —The indicative ङ् of the verbal tense affixes : e, लङ् लिङ्, लृङ् लृङ्, 19 an exception to this rule of किङ् This is an inference deduced from XII 4 104 § 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment वाङ् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicative क्" There would have been no necessity of making वाङ् a लिङ् if लिङ् were a लिङ् but the very fact of making वाङ् a लिङ् indicates by implication or is चापेक्ष that the final क् of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes लिङ् Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवत् "he collected" (अचिन्+लङ्=अचिन्+लङ्=अचिनवत्+लङ्=अचिनवत्)

२२१८ । लुङ् । १ । २ । ११० ।

प्रतार्यट्तेर्भातिलुङ् स्यात् ।

2218 The affix लुङ् comes after a verb in the sense of past time

The लुङ् forms what is known as aorist It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations See III 1 43 and subsequent sūtras

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time An action done before today is expressed by the perfect or imperfect, whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very recently, say, in the course of the current day or having reference to a present act Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time generally, and also an action done at a very recent time"

२२१८ । माङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

शर्बलकारापवाद ।

2219 The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it

This sets aside all other tense affixes As मा कार्षीद् 'let him not do' न कार्षीद् 'let him not take'

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist ? न भवतु तस्य चार्च न भविष्यति । This sentence is against good usage Or, we may explain it by saying that there is another न which has not the inchoative न, and with that न, other tenses may be used The augment is elided after the prohibitive particle न, by VI 4 7

२२२० । स्मोत्तरे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

(न माङ्, नो)

स्मोत्तरे माङि लङ् स्वात्पुङ् च ।

2220 When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root

By च we introduce लङ् into the aphorism : Thus नास्व करोद् or कार्षीद् 'let him not make', नास्व इद् or इर्षीद् 'let him not take'.

२२२१ । णि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

शर्बलपवाद ।

2221 When लुङ् follows, the affix णि is added to the verbal root

It debars the Mode affixes ण्वु and the rest

२२२२ । णो णिच् । ३ । १ । ४४ ।

इवावितो ।

2222 Of णि, णिच्, is the substitute

The ण् of णिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is ण्

२२२३ । गतिस्वापुपाम्भ्य णिच परस्मैपदेषु । २ । ४ ७७ ।

इण्य णिचो नुस्त्वाद् । पायाविदेवादेयपिबतो नृमते ।

2223 There is luk-elision of the affix णिच् in the Parasmaipada, after the verbs ग 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called पु (I. 20), पा 'to drink' and भू 'to be'.

ग is the substitute of ग् 'to go' (II. 4 45) and not ग 'to sing' the form assumed by गे and च is that root which means 'to drink', and not च 'to protect'.

२२२४ । भूबुवोस्तिङि । ३ । ३ । ८८ ।

'भू' 'बू' एतयोः चार्धभातुके तिङि परे युगे न स्यात् ।

2224. भू 'to be' and बू 'to be born' get no guna before an immediately following Personal ending which is Sârvadhâtuka.

The ए refers to the Adâdi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divâdi धृवति (24) or Tudâdi युवति (115) roots because in these two, the mode-affixes एवन् and च intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

✓ २२२५ । अस्तिविद्योऽपृक्ते । ३ । ३ । ८९ ।

'विच्' च 'अच्' चेति समाहारद्वन्द्वम् । विचदस्य धातुं चत्वाच् । अस्तीत्यव्ययेन कर्त्तृभावेन । ततः पञ्चम्या धातो लुङ् । विद्म आस्तित्वोऽस्तेष्व परस्वाप्तकदल ईदामन. स्यात् । इति ईङ् न । इदं विद्यो लुप्तत्वात् । अपृक् । 'इत्' किम् । रेचिचि । 'अपृक्तत्वं' इति किम् । रेचिङ् । अपृक्ताच् ।

2225. A single consonantal sârvadhâtuka affix gets the augment ईद्, after अच् 'to be' and after the Aorist character विच् when the च of अच् and विच् are not elided.

The विच् plus अच् have become a Samâdhâra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The च् of विच् has not become ज् and then ण् for विज् is considered here as a Bha base by Sûtra-license.

The words of this sûtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. विच्, 3. अच्, 4. अपृक्ते ॥ The विच् + अच् 'has become विचच् a Samâdhâra Dvandva compound meaning "the Mode-affix विच् and the root अच् to be". In forming the compound, the word विच् is not treated as a Pada, but as a Bha; and so the च् is not changed to ज् or ण् i. e., the compound is not विजच्, as in वाचयन्च् ॥ This is a Sûtra license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when अच् and विच् are present as विच् and अच् without the elision of च् ॥ Then this अस्ति is compounded with विचच् as a Karmadhârâya compound, and we have अस्तिविचच् ॥ Then this compound takes the Ablative affix अच् and so we have अस्तिविचच्. ॥ But this Ablative ending is elided as a Sûtra-anomaly and we have अस्तिविचच् literally meaning "after sich and as, when existing (as such)".

This sûtra however does not apply here, because विच् is non-existent. Therefore we have अपृक्, अपृक्ताच् ॥

As आसीद् आसी, अकासीद्, अदासीद् ॥ Why do we say consonantal? Observe ऐषिदि Why do we say a single consonant affix? Observe ऐषिद् and अकासीद् ॥

Vart —Prohibition of the sthanivād bhāva must be stated when आद् is substituted for इ (III 4 84), and इ for अन् (II 4 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here : रत्न and अद् ॥ The word आत्न is thus formed आद् + चिच् = आद् + अन् (III 4 84) = आद् + च (VIII 2 35) = आद् + च (VIII 4 55) = आत्न ॥

NOTE —This round about explanation of Bhattoji Dikhsat is for the following reason —

According to Ancient Grammarians the word अस्तिचिच् is a Samahara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning "the verb अस्ति and the affix चिच्" ॥ And the Ablative singular of *asti sich* is *asti sicha* meaning "after the verb as and the affix sich" But the compound *asti sich* will require the Samasanta हन् (V 4 106) and the word would be *asti sicha*, a vowel ending pratipadika If it be said that the Samasanta हन् is *anitya* then there is this difficulty that चिच् should be placed first in forming the compound, i.e., we should have चिचस्ति because चिच् consists of fewer letters than अस्ति (अस्तिचिच् II 4 84) If it be said that this rule is also *anitya*, because Panini himself violates it in the sūtra अद्वादाद् च (IV 4 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*, even then when अद् is changed to इ in the example अद्वाद् this sūtra will apply, because इ is considered as sthanivat to अद् ॥ And similarly in आद्वाद् and अद्वाद् the elided चिच् will be sthanivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation

The 3rd Per Plural is अद् + चिच् + चि = अद् + ० + चि

Now considering the lak elided zero as sthanivat to चिच the following sūtra appears for application

✓ २२२६ । विजम्ब्यस्तयिदिभ्यश्च । इ । इ १०१ ।

विजम्ब्यस्तयिदिभ्यश्च परस्व किरन्तिनिमित्तो केतुम् स्वाद् । इति शास्त्रे ।

2226 (In those tenses which are marked with an indicatory 'n') 'jus' is the substitute of 'jhi', when it comes after an Aorist in 'sich', or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root 'vid' (to know)

This would make अद् + चि = अद् + इद्

But this does not apply, on account of the following sūtra

२२२७ । आत् । इ । इ ११० ।

विजम्ब्यस्तयिदिभ्यश्च केतुम् स्वाद् । अद्वाद् । अद् । अद्वाद् । अद्वाद् । अद्वाद् । अद्वाद् । अद्वाद् ।

2227 When विच् is elided, then the क्ति is not changed to जुच् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sūtra says that after verbs in which विच् has been elided, जुच् does not replace क्ति in the case of any other verb than that which ends in long आ, it is thus a *nyama* rule (न्यायः)

Thus, by rule II 4 77, S 2223, विच् is elided after the verb अ but as अ does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in जुच्. Thus, अजुचन् । Here, by the 1st rule, and on the maxim that 'though विच् is elided, yet its force remains, (I 1 62 S 262), जुच् would have replaced क्ति, but the present sūtra prohibits that. But where the विच् is not elided, there, of course, जुच् does come. Thus अकार्जु, अहार्जु ।

Thus we have अङ्ग+क्ति अङ्ग+अन्ति (कोश VII I 3 S 2174)=अङ्ग+अङ्ग (वत-III 4 100 S 2207)=अङ्ग+जुक् (जुग जुक् VI 4 89, S 2169)+अन् (वयोपान्तस्य कोष VIII 2 23 S 54)=अङ्गवन् ॥

The 2nd Per Sing is अङ्ग+विच्+वि=अङ्ग+०+व्=अङ्ग ॥ 2nd Per Dual ॥ अङ्ग+विच्+च=अङ्ग+०+च=अङ्ग+तच्=अङ्गतच् ॥ In the same manner अङ्गन् ॥

The First Pers sing ॥ अङ्ग+विच्+मिप्=अङ्ग+०+अप्=अङ्ग+पुप्+अप्=अङ्गप् ॥ So also अङ्गय, अङ्गन ॥

	Singular	Dual	Plural
Third Person	अङ्गव	अङ्गताव	अङ्गचन्
Second Person	अङ्ग	अङ्गतच्	अङ्गन्
First Person	अङ्गवप्	अङ्गव	अङ्गन्

The augment अ of अङ्गव &c, is sometimes not added, when it is in combination with the particle ना, according to the following —

अङ्गव । न माङ्गदेमि ॥ ६ । ४ । ७३ ॥

अङ्गादी न वत् । ना भवान् इत् । ना वत् नवत् जुच् वा ।

2228 In connection with the prohibitive particle ना, the augment अच् or आच् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional

Thus ना भवान् इत् or ना वत् नवत् or इत् ॥

So also ना भवान् कार्षीत् ना भवान् हार्षीत् ना वत् करोत् ना वत् हरत्, ना भवानीदिष्ट, ना भवानीदिष्ट, ना वत् नवानीदत् ना वत् नवानीदत् ॥

Why do we say अवाप्त "not ending in व" ? Observe मन्त्रिर्विशतिः ।

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like मन्त्रिर्विशतिः, मन्त्रिर्विशतिः, मन्त्रिर्विशतिः (VIII 2 41 S 295) Here विशतिः &c., do not begin with व or व nor does विश् end with व् but with व् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb वृ and वृद् begin with व in लृ and विश् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in मन्त्रिर्विशतिः and मन्त्रिर्विशतिः from the root विश् । Here though the verb नो व लृ with व by VIII 2 38, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व ।

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word मन्त्रिर्विशतिः (VI 3 114 S 1035) So where there is no samhitā, there will be no अव change, and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā." To this we reply "No. The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here" The following verse mentions this —

वर्षे

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhatu (verb) preceded by an upasarga, and (3) in compounds (Sūnasa) But the Samhitā is optional between the words of a sentence

The root वृ means वृ "to be" in the Dhātupāṭha, and वृ "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गे भवति "By sacrifice Heaven is produced or attained," that the root वृ has the meaning of 'to produce'. So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus मन्त्रिर्विशतिः "He conquers," पराजयति "He defeats," शक्यति "It is possible"

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered"

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues"

Therefore we have the following verse: By an upasarga the sense of the root is forcibly modified such as the root वृ "to lose", in मृष्टात् means "a blow", खाष्टात् "food", धृष्टात् "destruction", विष्टात् "sport परिष्टात् "avoidance"

Here ends the conjugation of the Paṇḍita's upasarga root वृ ।

Note Why do we say 'the Imperative' ? Observe प्रवयानि वाचानि ॥ Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा यथा वेपु तानि ॥

According to Pāṇini, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also आनि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of उपसर्गद् ग्रहणे &c. Moreover in the noun मदयानि, म is not an upasarga at all, on the maxim यत् क्रियापूर्वा प्रादमल मति गतुपपत्तये चोपे भवत ॥

Fact The Upasarga हु is not to be treated as an upasarga, when एव or एत् is to be effected. That is to say, the ए of हु does not cause the subsequent ए or एत् to be changed to अ and ए, respectively. Thus हु त्रिषि हुर्मयानि ॥

Fact The Indeclinable word अलट् should be treated as an upasarga for the application of (1) अट् विधि namely the affixing of अट् by III 3 100 S 3293 आतश्चोपसर्गं as अलट् + वा + अट् = अलर्त्त, (2) विविधि namely the application of वि by उपसर्गं चो ति (III 3 92 S 3270), as अलट् + वा + वि = अलर्त्ति (3) एव विधि as अलर्त्तवाचि ॥

✓ २२३२ । येने विभाषाऽलट्प्रत्ययान्तउपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे वादितादिशक्तयै गदतदादेरन्यस्मिन्भावतो एव उपसर्गस्याद्विनित्यात्परस्य नेनेत्यलर्त्तं वा क्वात् । प्रतिभवति प्रतिभवति । इदोपसर्गोपान्तस्तत्वेऽपि सद्विज्ञा मित्या । तदुक्तम्—

सहितैक्यदे मित्या नित्यत एतदुपसर्गोपे ।

इत्या क्वाचे वाक्ये तु वा विषयानुपेक्षते ॥

इति । यत्तादर्थ्यनिर्देशोपलक्षणम् । यागारत्त्वर्गो भवतीत्यादादुत्पद्यत इत्यादाद्यात् । उपसर्गस्त्वर्थे विषयस्य बोधोक्ता । प्रभवति । पराभवति । सम्भवति । अदुभवति । अतिभवति । उत्तुभवति । पतिभवति । एवादी विनयकार्यायते । कृत्त य—

उपसर्गस्य आदयो अलाप्यन्त भवते ।

महात्तादात्तकारिहारात्परिहारात् ॥

इति । 'यथ २ इदो । कल्पन्ता यद्विगदनुदासते ।

2232 In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ए, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with य ॥

The words ने and उपसर्गात् are understood in the sūtra. The word येने means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 2280 namely, other than मद्, मद &c. Thus प्रतिभवति or प्रतिभवति, प्रतिभनचि or प्रतिभनचि ॥

Why do we say अलर्त्तादी 'not beginning with अ or ए' ? Observe प्रति करोति, प्रतिप्रादति ॥ Here there is no change

Why do we say अयात् “not ending in य” ? Observe मनिषिषति॥

Why do we say उपदेशे “in original enunciation” ? So that the prohibition may apply to forms like मनिषकात्, मनिषलात्, मनिषेयति (VIII 2 41 S 295) Here चकार &c, do not begin with क or च nor does विद् end with व् but with क् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and वृद् begin with क and च and विद् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in मन्त्रेष्टे and मन्त्रेष्टति from the root चिद्॥ Here though the verb now ends with च by VIII 2 36, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व॥

An objector may say “what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word *संहितायात्* (VI 3 114 S 1035) So where there is no *samhitā*, there will be no *चय* change, and as *upasargas* are not *compounded* with the verb before which they are placed, there is no compulsory *samhitā*” To this we reply “No The *samhitā* is *compulsory*, even though the *upasarga* may not be compounded with the root as here” The following verse mentions this —

10788

The *Samhitā* is compulsory (1) in a *Paḍa* (complete word), (2) in a *dhatu* (verb) preceded by an *upasarga*, and (3) in compounds (*Samasa*) But the *Samhitā* is *optional* between the words of a sentence

The root *वृ* means अत्ता “to be” in the Dhātupāṭha, and वृ “to increase” &c All these meanings are merely illustrative For we find in the example वागात् स्वर्गो भवति ‘By sacrifice Heaven is produced or attained,’ that the root *वृ* has the meaning of ‘to produce’ So every root has many meanings The *upasargas* when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular *upasarga*

Thus मज्जति “He conquers,” पराजयति “He defeats,” चयति “It is possible”

अनुभवति “He experiences” अभिभवति “He is overpowered”

उद्भवति “It springs forth” चरुयति “He subdues”

Therefore we have the following verse By an *upasarga* the sense of the root is forcibly modified, such as the root *हृ* “to lose”, in महर means “a blow”, आहार ‘food’, वृद्धात् “destruction”, विहार “sport” चरिहार ‘ambulance’

Here ends the conjugation of the Paṇḍitaśaipa la root *य*॥

ATMANIPADA

Now we take up the conjugation of the root $\sqrt{\text{वृध}}$ "to increase" The thirty six roots beginning with $\sqrt{\text{वृध}}$ and ending with $\sqrt{\text{कृय}}$ are Anuditteta. That is, the final अ in $\sqrt{\text{वृध}}$ &c has anuditta accent and is indicative or $\sqrt{\text{वृध}}$

First we conjugate it in सद् Present Tense, 3rd Pers sing

Thus $\sqrt{\text{वृध}} + \text{त} = \sqrt{\text{वृध}} + \text{अत} = \sqrt{\text{वृध}} + \text{अ} + \text{त}$

Here applies the following sūtra

२२३३ । दित् आत्मनेपदानां हेरे ॥ ३ । ४ । १० ॥

दित् आत्मनेपदानां हेरेत्येव स्यात् । एषेते ।

2233 The substitute ए replaces the 1st vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicative 'ट'

Thus $\sqrt{\text{वृध}} + \text{त} = \sqrt{\text{वृध}} + \text{अ} + \text{त} = \text{वृधते}$ ॥ The 3rd Pers Dual is $\sqrt{\text{वृध}} + \text{आताम्}$

Now apply the following sūtras —

२२३४ । सार्वधातुकमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुकं हिट्पठ्यम् ।

2234 A *Sarvadhātula* (III 4 113 S 2166) affix not having an indicative प् is like डित् ॥

The affix आताम् is therefore डित् and consequently the following sūtra applies

२२३५ । आतो दित् ॥ ३ । २ । ८१ ॥

आत परस्य डित्तामादास्य ह्यस्यात् । एषेते । वृधन्ते ।

2235 For the आ being a portion of a *sarvadhātuka* Personal ending which is डित् (i.e. आने , आये , आताम् and आयाम्), coming after a Verbal stem ending in short अ , there is substituted ह्य ॥

Thus $\sqrt{\text{वृध}} + \text{आताम्} = \sqrt{\text{वृध}} + \text{ह्यताम्} = \sqrt{\text{वृध}} + \text{ह्यताम्}$ (सोतो ओर्वलि VI 1 66 S 873) $= \text{वृधेताम्} = \text{वृधेते}$ ॥ So also वृधन्ते ॥ The 2nd Pers Sing is $\sqrt{\text{वृध}} + \text{यात्}$ Now applies the following sūtra —

२२३६ । यासस्ये ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो लट्प यास से स्यात् । एषेते । एषेथे । एषथ्ये । 'यतो गुणे (141) । एषे । एषाथे । एषामथे ।

2236 The word 'so' is the substitute of 'thas' in those tenses that have an indicative 'ट'

(२२३) इति अकारेण प्रत्याहारान्धकारकृष्णवर्तितत्वात् । तेषां क्रियावाचान्धकारानिवादात् कृत्तृत्वा विशेषवाचित्वात्तदर्थेयोरभेदात्वात् । अपदिस्तु प्रत्याहारोऽन्तर्भूतोऽप्यनर्थितार्थत्वात् प्रत्यक्षः । कृत्तृत्वा क्रियाकृते परगामिनि परस्वेषदे मासे ।

2239 After a verb which ends with आम्, the verb कृ 'to do' is annexed, when सिद् follows

After the verbs formed by taking the augment आम्, the perfect tense of कृ is added to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अद् । This we infer from the next sūtra आम् प्रत्ययवत् (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृत् of the present sūtra is a Pratyahāra or a formula formed with the कृ of the sūtra कृवर्तित्वेति (V 4 50) and the कृ of the sūtra कृत्तु द्वितीय (V 4 53), and thus, as a pratyahāra कृत् means and includes कृ भू and अद् also. The roots कृ भू and अद् denote action in general, while the bases in आम् such as एवाम् denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अद् is combined with आम् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आम् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda anvaya.

Therefore, though the root कृवद् is included in the Pratyahāra कृत् (for that pratyahāra extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and कृवद् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote action and so can never form an abheda anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I 1 72, but it is prevented by the following

२२४० । आम्प्रत्ययवत्कृत्तुः प्रयोगोऽस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आम्प्रत्ययो परमादिप्रत्ययस्य विधानोऽनुवृत्तिरिति । आम्प्रत्ययात्प्रत्ययानुवृत्त्युक्तत्वात्तदर्थेयोरभेदात् । इह 'पूर्वपद प्रत्ययवत्' वाच्यमेवेति शक्यते । पूर्वपदेवात्तमेव न तु तद्विपरीतमिति तेषां कर्तृत्वमिति कृते शङ्कावन्तरेत्यादौ न ह ।

2240 When the principal verb that takes the affix आम् is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

(211) इति सकारेण मर्यादाप्राप्तकृत्यवृत्तिनाम । तेषां क्रियावाचक्यावित्वादात् कृतीनां विधेयवाचित्वात्तदर्थेयोरभेदात् । उपदिष्ट मर्यादारेण कृतोऽप्यनन्वितावृत्त्या प्रमुच्यते । कृतस्तु क्रियाकाले परगामिनि परस्मैपदे माते ।

2239 After a verb which ends with *आम्*, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows

After the verbs formed by taking the augment *आ* the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अच्. This we infer from the next sūtra *आच् मर्यादवत्* (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृत् of the present sūtra is a Pratyāhara or a formula formed with the कृ of the sūtra कृत्वस्तिवृत्ते (V 4 50) and the कृ of the sūtra कृत्ते द्वितीय (V 4 53), and thus as a pratyāhara कृत् means and includes कृ भू and अच् also. The roots कृ भू and अच् denote action in general, while the bases in *आच्* such as *एवाच्* denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अच् is combined with *आच्* ending base the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the *आच्* ending verb, coalesce into one and give one full indissoluble sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda anvaya.

Therefore though the root कृत्वत् is included in the Pratyāhara कृत् (for that pratyāhara extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and कृत्वत् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abheda anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicative कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another by force of I 3 72 but it is prevented by the following

✓ 2240 । आत्मन्ययत्तुजोऽनुमयेगमस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मन्ययो परमादित्यतस्तु स विधानो बहुव्रीहि । आत्मन्ययोऽनुमयप्रत्ययवाचकजोऽप्यतन्ने पदं स्यात् । इह प्रत्यय इत्यनुवर्त्य चाव्ययेन अवश्यते । प्रत्ययदेवात्ययेन न तु तद्विवरीतमिति तेन कर्तृऽपि कर्ता एवाव्ययेनैव न सत् ।

2240 When the principal verb that takes the affix *आम्* is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto is an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

fect, but also the verbs **सु** and **अम्**. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fix'd upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word **क्रि** in this sūtra is not used as a pratyahā and consequently does not include the verbs **सु** and **अम्**.

Therefore **कृ** requires here Atmanepada termination.

Thus **वशात् + कृ + त** ॥

Now applies the following: —

२२४१ । लिट्प्रत्ययोर्यदेच् ॥ ३ । ४ । ८२ ॥

लिङादिप्रत्ययसंज्ञो **एच्**, 'इदेच, एचो स्त' । एकारोश्च एव चायम् 'तद्धादिप्रत्ययां देदेच न, इति । तेन एतद्वत्ता न । 'कृ, 'अ' इति स्थिते ।

2241 The words 'es' and 'noch' are the substitutes of 'ta' and 'gha' respectively in the Perfect tense.

The **च्** of **एच्** indicates that it replaces the whole of the affix **त** (I 1 51). The **च्** of **इदेच्** is for the sake of accent (VI 1 16a). Thus, **वेदे, वेदति, वेदिते** ।

Why are the substitutes taught here as **ए** and **इदे** and not as **ह** and **इदि**, for the **ह** would have become **व** by III 4 79 S 22 33? The very fact, that **ह** is uttered in these substitutes indicates by implication (jāpāka) that the rule III 4 79, by which the fix of itmanepada terminations are changed to **ह** is not applicable to substitutes of Atmanepada terminations. Therefore **ह** **दी** and **इद्** which replace **त**, **आत्** and **अ** in **सुद्** are not governed by III 4 79, and **आ** is not changed to **ह**, nor **दी** to **दे**, nor **इद्** to **दे** ॥

Thus **वशात् + कृ + त = वशात् + कृ + ह** ॥ Now the **विट्** affixes being adhadhātuka, this **ह** requires that the **कृ** should be governed to **कर्त्** ॥ But this is prevented by the following:

२२४२ । अस्ययोगाद्भिद्वि किम् ॥ १ । २ । ५ ॥

अस्ययोगात्परीडयित्विद्विक्त्वाद्: विद्विति च, (१११) इति निवेद्यात् 'सर्वभाष्यकार्यभाष्यकार्यो' (११८) इति गुणो न । द्वित्वापत्त्यादायि माने ।

2242 The verbs of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory **द्** (lit)

The terminations of **विट्** (Perfect) not being **विट्** terminations, are **क्रि**, after which that have no compound consonants. The phrase **अविद्** (not being marked with **च्**) qualifies this, **त्रा** also, being drawn from the previous **विट्** affixes **त्रा**.

Being किं the prohibition of I 1, § 2217 applies and there is no gunation as otherwise would have been, by force of S 2169.

Thus एगृ+इ+ए At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of इ (लिटि चतुर्विंशत्यध्याय VI 1 8 S 2177) and the other requiring अ to be changed to ए (इकोवर्णचि (VI 1 77 S 17)) This last is subsequent in order (cf Ashtadhyāyī) and therefore should take effect first. But if it too take effect first we have इ+ए=इ+ए. Then the reduplication will be इ इ+ए. Here no अ is left for the application of उ उ VII 1 63. And we cannot get any form. Therefore एगृदेश does not take place first by the following

✓ २२४३ । द्विर्यणनेऽचि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विर्यणनिमित्तेऽचि चरे उच आदेशो न स्यात् द्विर्ये कर्तव्ये ।

1 2243 When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceeding vowel whilst the reduplication is yet to be made, but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE.—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāśikā and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means—Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form only for the purposes of reduplication and no further.

This explanation given by Kāśikā is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāśikā the vowel substitute is śhravāt, in this sense, that it is exactly of the same form as the original and retains this form only for a fixed time as long as the reduplication is being made. But as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus एगृ+इ+ए is a vowel affix and it causes reduplication therefore a substitution for अ the preceeding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus इ इ+ए. Now the following applies.

२२४४ उरत् ॥ ३ । ४ । ६६ ॥

अ गृह्यवर्णमात्रेण गृह्यवर्णे चरे । एगृदेशः । एगृदि गे (शिव) । प्रत्यये रि । यत्किञ्च ।

2244 अर् (I 1 51) is substituted for the अ or इ of the reduplicate, when an affix follows.

✓ २२१६ यस्मात्तपदेये नुनात्तात् ॥ ७ । २ । १० ॥

उपदेये वो धातुः काज्जादात्तत्वं तत्र परं न क्नादितावयमुक्तयेत् न क्त्वात् । 'उपदेये, इत्युभयान्वयि
एकाच इति क्तिन् । यद्-लुक्प्रसङ्गात्तस्या स्यात् । स्वरन्ति हि —

रित्वा यपादुक्तेन निर्दिष्टं यद्भवेत् न ।

यत्तेषां अ ग्रहणं यैव पचेतामि न यद्-लुकि ॥

इति ॥ इत्यपदेयेकाज्जादत्तत्वेन साध्यते । 'अथ' इत्यपदेयैकत्वविषयत्वात् तद्वतो ग्रहणेन य निर्दिष्टं एकग्रहणसामर्थ्यादि
नेकाचोपदेयो व्यावर्त्यते । तेन यदेष्टव्यमुपदेय एकाधिसिचि न निषेधः । चादेयोपदेयेनेकाचकत्वात् । यन्
दासादयानुपदमेव सप्रदीप्यन्ते संपाद्यन्ते । एषाचक्राद्ये ।

2216 The augment इत् is not added to that Ārdhādhitukā affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (anudātta)

The word उपदेयो qualifies the both words इत् and anudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यद् added. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following —

रित्वा यपादुक्तेन निर्दिष्टं यद्भवेत् न ।

यत्तेषां अ ग्रहणं यैव पचेतामि न यद्-लुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive yan-luk forms
1 When the simple root is exhibited in the sūtra with रित्वा as वृ in VII 4 73 is shown as भरति ॥ In the Intensive, the perfect will be बोधयामावृत्तार and not ययामावृत्तार ॥ 2 Where the root is exhibited with यद् as the root भृ in VII 2 49 is shown as भरत् ॥ There is इत् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive 3 When a simple root is exhibited with an anubandha, as श्रीष्ट VII 1 6 4 Where a guna is mentioned in a rule, as एवम् is taught after Divadi roots (III 1 69) It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive 5 Lastly, where the word एकाच् is used in a sūtra As VII 2, 10 That rule will apply to एकाच् simple roots and not to their Intensives ॥

This we infer because the word एकाच् is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "एकाच्" in the sūtra, for the word अथ Abl singular, by itself alone would have denoted one vowel, but by the additional use of the word "एका," the roots consisting of more than one vowel are excluded

2250 For the च of तार and अर there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus $\text{एषितार} + \text{ए} = \text{एषितारे}$ ॥

First Future or भू

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषितारे	एषितारवहे	एषिता नहे
2nd person	एषितारहे	एषितारवहे	एषितारहे
3rd person	एषिता	एषितारौ	एषितार

— ० —

Second Future or भूट

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिष्ये	एषिष्यवहे	एषिष्यामहे
2nd person	एषिष्यसे	एषिष्यसे	एषिष्यसे
3rd person	एषिष्यति	एषिष्यते	एषिष्यन्ते

— ० —

Imperative or लोट

Thus $\text{एष} + \text{अव} + \text{ते} = \text{एष + ते}$ ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आ ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट एकारस्यान्त्वात् । एषताम् । एषेताम् । एषन्ताम् ।

2251 In the Imperative 'An' is substituted for what would have 'substituted otherwise 'e' by III. 1, 9

Thus $\text{एष} + \text{ते} = \text{एषताम्}$ so also एषेताम् एषन्ताम् ॥ The 2nd person singular is एषसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to अ

२२५२ । अवाभ्या यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

अवाभ्या अदस्य लोटिते प्रभात् । अ, अन्, एते स्त । अवरव । एषेताम् । एषन्ताम् ।

2252 For such an 'o' coming after 's' is substituted च , and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आम् substitution of the last sutra. Thus for से we have एव and for अवे we have एवम् ॥

Thus $\text{एष} + \text{से} = \text{एषएव}$ । एषेताम् । एषन्ताम् ॥ The 1st person singular is $\text{एष + ए} = \text{एषे}$ ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to से ॥

२२५३ । एत ये न इ । ४ । ८३ न

वीरुहमय एत ये स्वात् । आनीऽपवाद । वये । वयावदे । वयानदे ।

2253 The 'ai' is substituted for 'o' forming part of the affixes of the first person of the Imperative

This debars any of the preceding but one sūtra

Thus वय + ऐ = वये, वयावदे, वयानदे ।

सौट or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	वये	वयावदे	वयानदे
2nd person	वयस्व	वयेताम्	वयस्वम्
3rd person	वयन्ताम्	वयेताम्	वयन्ताम्

लङ् or Imperfect

Thus ल + वय् + लृ + तः । Here the following sūtra causes the ल to be replaced by लृ ।

२२५४ । आद्यजादीनाम् । ६ । ४ । ४१ ।

आदीनामाद् आद्यजादियुः । अतीऽपवाद । 'आद्य' (२६६) । ऐषत् । ऐषेताम् । ऐषन् । ऐषन्ताम् । ऐषेताम् । ऐषेताम् । ऐषे । ऐषामहि । ऐषामहि ।

2254 आद् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional

This debars the augment अद् । Thus आ + वय् + त - ऐषत् । The vrddhi is by VI I 90 § 269

लङ् or Imperfect

	Singular	Dual	Plural
1st Person	ऐषे	ऐषामहि	ऐषामहि
2nd Person	ऐषस्व	ऐषेताम्	ऐषस्वम्
3rd Person	ऐषन्	ऐषेताम्	ऐषन्ताम्

लिट् or Potential

Thus लृ + वय् + तः । Now the next sūtra orders the augment वीरु to न ।

२२५५ । लिटः वीरुट् । ३ । ४ । १०२ ।

विदारमोपदेश्य वीरुहात्म्यं स्वात् । अजीव । वयेत् । वयेताम् ।

2255 The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'aiyut'.

2200 For the च of तार and अह there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus एषिताए + ए = एषिताहे ॥

First Future or वृत्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिताहे	एषितास्वहे	एषिता नहे
2nd person	एषितस्ते	एषितावास्ते	एषितस्ते
3rd person	एषिता	एषितास्ते	एषितात्

— 0 —

Second Future or वृद्ध

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिष्ये	एषिष्यास्वहे	एषिष्यामहे
2nd person	एषिष्यस्ते	एषिष्यास्ते	एषिष्यास्ते
3rd person	एषिष्यते	एषिष्याते	एषिष्यन्ते

— 0 —

Imperative or लोट्

This ए + अ + ते = एत + ते ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आ ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट् एकारस्वात्स्वाए । एषताम् । एषेताम् । एषताम् ।

2201 In the Imperative 'Am' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III 1 9

Thus एष + ते = एषताम्, so also एषेताम्, एषताम् ॥ The 2nd person singular is एषस्ते ॥ Here applies the following by which ए is changed to अ

२२५२ । एषाभ्यां यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

एषाभ्यां परस्य लोटित् प्रयात् व अन्, एतो स्त । एषस्व । एषेताम् । एषताम् ।

2202 For such an 'o' coming after 'a' is substituted ए, and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आम् substitution of the last sūtra. Thus for ते we have एव and for ते we have एवम् ॥

Thus एष + ते = एषताम् । एषेताम् । एषताम् ॥ The 1st person singular is एष + ए ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to ऐ ॥

The ५ of चीयुट् is ind catory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I I 46 S 36) The ३ is for the sake of pronunciation this rule applies to the Atmanepada affixes In the Potential, the ५ of the augment is elided by VII 2 79 S 2211 and the ५ also, before a personal ending beginning with a consonant, is dropped according to VI I 66 S 873 In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI 1 66

Thus ५+चीयुट्+त=५+चीयु+त=५+ईयु+त (VII 2 79 S 2211)=५+ई+त (VI I 66 S 873)=५येत ॥ So also ५येताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following

२२५६ । अस्व दन् । ३ । ४ । १०८ ।

लिटो कस्य दन्वयात् । ५येत् । ५येया । ५येयायात् । ५येय्वत् ।

2256 The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Lāṅ' (Potential and Benedictive)

The ञ in other places is replaced generally by यन्त (VII I ■ S 2169) but in लिङ् it is replaced by दन् ।

Thus ५+ईयु+दन्=५येदन् ॥ So also 2nd Person singular &c are ५येया ५येयायात्, ५येय्वत् । The 1st Person singular is formed by the following

२२५७ । हटोऽङ् । ३ । ४ । १०९ ।

लिङादेश्वपटोऽहट्वात् । ५येय । ५येयहि । ५येयहि । आदीर्लिति आर्षमातृस्त्वान्निङ् लक्षणेन । चीयुट्पुटो मत्वयाचयत्वाहट्वात् । ५यिषीष्ट । ५यिषीयात् । ५यिषीष्ट । ५यिषीष्टा । ५यिषीष्यात् । ५यिषीष्यत् । ५यिषीष्व । ५यिषीष्वहि । ५यिषीष्वहि । ५यिष्व । ५यिष्यात् ।

2257 Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive

Thus ५+ईयु+ह=५य+ईयु+ह=५येय ॥ So also ५येयहि ५येयहि ॥

लिङ् or Potential

	Singular	Dual	Plural
1st Person	५येय	५येयहि	५येयहि
2nd Person	५येया	५येयायात्	५येय्वत्
3rd Person	५येत	५येयायात्	५येय्वत्

आदीर्लित् or Benedictive

In the Benedictive the affixes are Ardladi tula and hence the ५ of चीयुट् is not elided The चीयुट् and पुट् though not strictly affixes are yet parts of

यसि यथा तुका वीतिनिर्दिष्टोऽप्यनियुचते ।
 निनिर्दिष्टिर्नियुक्त इति यागुपपत्त्या ज्ञानी तत्रा ॥
 विन्दतिप्राप्त्रदोगादेरिष्टो भाष्येऽपि दृश्यते ।
 व्याग्रभुवदयस्येभं चेह देवुतिनि लिपतम् ॥
 रङ्गितानीवदिपदीउदबुधुपिपुपि यिपि ।
 भाष्यागुता नवेहीका व्याग्रभुवददिपतते ॥

'एवर्ध' 'एवर्ध' । एवर्ध एवर्धभवेत् । एवर्धभवेत् एवर्धभवेत् । एवर्धभवेत् ।

2258 *कात्* is always substituted for the *क* in the *Atmanepada*, when it is not preceded by a verbal stem ending in *क* ॥

Thus *इषिपत्* ॥ The 2nd Person sing is *इषिपदा*, Dual *इषिपायात्* ॥ In the Plural the *प* of *पय* may be changed to *ह* by applying VIII 3 78 S 2247 Thus *इषिपद्* But some take the *ह* of VIII 3 78 S 2247 as not including the augment *इ* and in that view the *प* remains unchanged Thus, *इषिपय* ॥ By doubling *ह*, *प*, *य* and *व* we get sixteen forms ॥ Thus *इषिपद्*, *इषिपय* &c

इष्ट or Aorist

	Singular	Dual	Plural
1st Person	इषिपि	इषिपयि	इषिपयि
2nd Person	इषिपदा	इषिपायात्	इषिपयत् or इषिपद्
3rd Person	इषिपत्	इषिपातात्	इषिपत् ॥

इष्ट or Conditional

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future

	Singular	Dual	Plural
1st Person	इषिपे	इषिपायहि	इषिपायहि
2nd Person	इषिपेया	इषिपेयात्	इषिपेयात्
3rd Person	इषिपेत्	इषिपेयात्	इषिपेयात्

Here ends the conjugation of *पय* in the *Atmanepada*

A

The rule of intermediate *व* ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment *इ* added to all affixes which begin with a consonant except *व* ॥ (VII 2 35

The root विद् (विन्दति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durga. So also it is to be seen in the Bhāṣya. But Vyaghrabhūti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots कृ, चकृ, अकृ, पठ्, उठ्, कुठ्, झृ, घृ, पुठ् and श्रिप् are not enumerated by Patanjali in his Bhāṣya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyaghrabhūti.

NOTE —As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except अ, long ऊ and long ए are anudātta, and do not take इट् augment as दाट्, वेष्ट्, वेष्ट्, रोष्ट्, कर्ष्ट्, पृष्ट्. The following are the exceptions —

- (1) All roots ending in short अ are Udatāta and take इट्, as अचक्षिष्ट्.
- (2) All roots ending in long ए are ऐट्, as दृ—दक्षित् or क्षीत्.
- (3) All roots ending in short ए are षिट् except घृष्ट् (IX 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and घृष्ट् (V 8; X 271) as निर्वक्षित् or निर्वक्षित्, मवक्षित् or मवक्षित्.
- (4) All roots in short इ are Anit, except रिक् (I 1059), 'to grow' and सिट्, 'to attend' (I 945), as दक्षित्, क्षित्.
- (5) All roots in long ई are Anit except शीट् 'to rest' (II 22), and शीट् 'to fly' (I 1017 IV 27), as क्षित्, उष्ट्.
- (6) All roots in long ऊ are ऐट् as क्षित्, क्षित् from कृ and उ.
- (7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, कु 'to mix' (II 28), कृ 'to sound' (II 24 I 1003) कु 'to sharpen' (II 28), कु 'to flow' (II 29) कु 'to praise' (II 26), कु 'to sound', (II 27), and कृ 'to cover' (II 30, though consisting of more than one syllable, is treated like कु for the purposes of इट्). Thus क्षित्, मवक्षित्, क्षित्, क्षित्, क्षित्, क्षित्, क्षित् and क्षित्.

NOTE —Of the roots ending in consonants, the following are anit

- (1) क—अक् 'to be able' (IV 78, V 15) क्षत्, क्षत्.
- (2) कृ—six roots —कृ 'to cook', (I 167) कृ, कृ, कु 'to loose' (VI 136) क्षत्, रिक् 'to make empty' (VII 4) र्क्षत्, कृ 'to speak' (II 54) क्षत्, कृ 'to separate' (VII 5) विक्षत्, विक्षत् 'to sprinkle' (VI 140) क्षत्.
- (3) कृ—One root कृ 'to ask' (VI, 120) कृ, कृ.
- (4) कृ—Fifteen roots —कृ 'to colour' (I 865 1018) कृ, कृ 'to cleanse' (III 11) निक्षत्, कृ 'to honor' (I 1017) क्षत्, कृ 'to break' (VII 10) कृ, कृ 'to fry' (I 181) कृ, कृ, कृ 'to quit' (I 1033, कृ, कृ 'to sacrifice' (I 1031) कृ, कृ 'to join' (IV 68 \ II 7) क्षत्, कृ 'to break' (VI 123) क्षत्, कृ 'to adhere' (I 1036) कृ, कृ 'to be

जह्, चप्, 'to curse' (I 1049) जह्, चुप् 'to touch' (VI 125) जोह्, चिप् 'to throw' (IV. 14) जेह् ॥

(9) च्—Three roots चप् 'to desire' (I 1023), as चारच्, चप् 'to coirs' (I 1029), चक्, चप् 'to take' (I 1024), चप् ॥

(10) च्—Four roots, चप् 'to cease' (I 1033), चप्, चप् 'to play' (I 993) चप्, चप् 'to bow' (I 867, 1030) चप्, चप् 'to go' (I 1031) चप् ॥

(11) च्—Ten roots —चिप् 'to show' (VI 3), हृप् 'to see' (I 1037), चप् 'to bite' (I 1039), चप् 'to rub' (VI 131), चप् 'to touch' (VI 129), चिप् (VI. 126), चप् (VI 126) both meaning 'to hurt', चप् (I 909) 'to cry', चिप् 'to enter' (VI 130), चिप् 'to be small' (IV. 70, VI 127) As चिप्, चिप्, चिप्, चिप् or चिप्, चिप् or चिप्, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudatta in the dhātupāṭha, with the exception of चप् and हृप्, take optionally the augment च् (VI 1 59), ॥ चिप्, चिप्, चिप्, चिप्, चिप्, चिप् ॥

(12) च्—Two roots चप् 'to eat' (I 747, and also substitute of चप्), as, चप्, चप् 'to dwell' (I 1054), as चप् ॥ The चप् which takes Samprasârana by VI I 15 ॥ meant here, and not चप् 'to cover' (II 13), which does not vocalise, as चिप्-चिप्, but चिप् from चप् 'to dwell' (VII 2 52)

(13) च्—Ten roots. चिप् 'to distinguish' (VII, 14) चिप्, चिप् 'to pound' (VII 15) चिप्, चप् 'to become dry' (IV 74) चिप्, चप् 'to be nourished' (IV 73), चिप्, चिप् 'to shine' (I 1050) चिप्, चिप् 'to pervade, to sprinkle' (I 729, III 13, IX 54) चिप्, चिप् 'to embrace' (I 734 IV 77) चिप्, चप् 'to be satisfied' (IV 75) चिप्, चप् 'to be anful' (IV 76) चिप्, चिप् 'to hate' (II 3) चिप्, चिप्, चप् 'to draw' (I 1039, VI 6 both Bhuâdi and Tudâdi are taken, as the Kârîkâ uses the two forms), चिप् and चिप् ॥

(14) च् Eight roots चिप् 'to smear' (II 5), चिप्, चप् 'to milk' (II 4), चिप्, चिप् 'to sprinkle' (I 1041) चिप्, चप् 'to grow' (I 912) चिप्, चप् 'to carry' (I 1053) चिप्, चप् 'to bind' (IV 57) चिप्, चप् 'to burn' (I 1041) चिप्, चिप् 'to lick' (II 6) चिप् ॥ In other collections चप् (I 905, IV 20), चप् (IV. 88), चिप् (VI 23), चप् (I), are also enumerated, of these चप् takes चप् optionally before affixes beginning with च्, so also चप् because it belongs to the class चिप् (VII 2 45) the other two are not found (I) in root collections hence the Kârîkâ uses the words चिप्चिप् ॥

“ We shall now conjugate all the roots of the Bhuâdi class, in their due order. We take the third root.

॥ चप् “to contend or vie with; to emulate, to compete”

Now we take up the conjugation of स्वर्ध the third root of Bhuadi class. Its meaning given in the Dhatupāṭha = "sangharsha" which means "the desire to overcome another". This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Atmanepada:

NOTE.—Thus it has been stated —

भातोर्वान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपस्यद्वात् ।

प्रतिष्ठेरयिवशात् कर्मलोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense

स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते ।

लिट् or Perfect

स्वर्ध + त = स्वर्ध + व (III 4 81 S 22 11) = स्वर्ध + स्वर्ध + व

Now applies the following sūtra —

२२५८ । श्रुपूर्वा शयः । ७ । ४ । ६१ ।

अभ्यासस्य श्रुपूर्वा एव शिष्यन्ते । इत्यादि शेष' (११३०) इत्यस्यापवाद । पस्वर्धे । स्वर्धिता । स्वर्धियते । स्वर्धेताम् । अस्वर्धत । स्वर्धत । स्वर्धिवीह । अस्वर्धित् । अस्वर्धियत । गायु ॥ प्रतिष्ठा लिप्स्योर्ग्रन्थे च' । गायते । जगति । 'गायु १ लोहने । लोहने प्रतिष्ठात । गायते । 'गायु ६ गायु १ गायतोपतापित्वर्वामी जु' । * आतिथि गाय इति शास्त्रम् * । अस्याशिष्यवात्पनेषद स्यात् । गायते । अज्यन्न गायति । गायते । 'द्वय च पारसे' । दयते ।

2259 Of a reduplicate the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided

This is an exception to हनादिशेष (S 2179)

NOTE It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained and the लट् consonants are elided as in उचिच्छिरति here उच् becomes उच्च् by the augment च (चृच्), in the reduplicate the च् should be elided, and च् retained out of च्च and not च् retained and च् elided for the च् represents च and if this were retained, it would be च् and not च् that would be heard for by VIII 2 1, the change of च् to च् = चल्हा for the purpose of this rule

Fact —The verb गाय when meaning 'to bless' takes atmanepada terminations, as श्रुपूर्वो गायते 'blesses with clarified butter' गायुनो गायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, आश्वक्कमुतायति ।

Thus स्वर्ध स्वर्ध + व = पस्वर्धते, पस्वर्धिते &c

लुट् or First Future 3 स्वर्धिता, स्वर्धितारी, स्वर्धितार, and S स्वर्धिताते । स्वर्धिताते &c

Now we take up the conjugation of स्वर्ध the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha," which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

NOTE.—Thus it has been stated —

धातोर्ध्यान्तरे युतेर्धात्वर्थेनोपसंग्रहात् ।

मसिद्धेरविद्ययात् कर्मलोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense

स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते ।

लिट् or Perfect

स्वर्ध + त = स्वर्ध + ह (III. 4 81 S 22 41) = स्वर्ध + स्वर्ध + ह

Now applies the following sūtra —

२२५८ । श्रुपूर्वाः संयः । १ । ४ । ६१ ।

आभासस्य श्रुपूर्वा संयः शिष्यन्ते । 'हतादि जेव' (२१३) इत्यस्यापवादः । पस्वर्ध । स्वर्धता । स्वर्धियते । स्वर्धताम् । अस्वर्धत । स्वर्धत । स्वर्धियीष्ट । अस्वर्धिष्ट । अस्वर्धियत । नायुः । प्रतिष्ठा-
लित्वयोर्द्वन्द्वे च । नायते । जगधि । 'वायुः १ लोहने' । लोहने प्रतिष्ठात । वायते । 'नयुः १ नायुः
१ वायुपतायैवर्धायी यु' । * आक्रियि नाम इति वाच्यम् * । अस्याशिष्येवात्मनेपद स्यात् । नायते ।
अन्यत्र नायति । नायते । 'दध् ८ पारले' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हतादिशेष (S 2179)

NOTE It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained and the लट् consonants are elided. as in उविविविवति, here उह् becomes उह् by the augment व (वृक्), in the reduplicate the व् should be elided, and ह् returned out of उह्, and not व् returned and ह् elided, for the व् represents व, and if this were retained, it would be व and not ह् that would be heard for by VIII 2 1, the change of व to ह् is and लृ for the purposes of this rule

Vārt —The verb नाय when meaning 'to bless,' takes ātmanepadi terminations, as, स्वर्धते नायते 'blesses with clarified butter' चयुनो नायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, आलवकमनुनायति ।

Thus स्वर्ध स्वर्ध + ह = पस्वर्ध, and so पस्वर्धते, परस्वर्धते &c

लुट् or First Future ३ स्वर्धिता, स्वर्धितारो, स्वर्धितार, २nd S स्वर्धिताये १. स्वर्धिताये ६०

सृट् or Second Future 3 स्पर्धिष्यते, 2 स्पर्धिष्यसे, 1 स्पर्धिष्ये ।

* लोट् or Imperative 3 स्पर्धताम् 2 स्पर्धस्व, 1 स्पर्ध ।

सिट् or Imperfect 3 अस्पर्धत, 2 अस्पर्धया, 1 अस्पर्ध ।

लिट् or Potential 3, स्पर्धेत, 2 स्पर्धेया, 1 स्पर्धेय ।

आशीर्लिट् or Benedictive 3 स्पर्धिषीष्ट, 2 स्पर्धिषीष्टा, 1 स्पर्धिषीष्ट ।

लुट् or Aorist 3 अस्पर्षिट्, 2 अस्पर्षिष्ठा, 1 अस्पर्षिषि ।

लृट् or Conditional 3 अस्पर्धिष्यत्, 2 अस्पर्धिष्यथा, 1 अस्पर्धिष्ये ।

४

— 0 —

4 गृह् "(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or conquer, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together "

लट् or Present — नाचते ।

लिट् or Perfect जगधि &c No peculiarity

Note — The indicative ऋ is for VII 1 2 S 2572 as अजगामद् ।

लट् — नाचते, नाचसे, नाचे ॥ लिट् — जगधि ॥ लृट् — नाचिता, नाचितासे, नाचिताई ॥ लृट् — नाचिष्यते ॥ लोट् — नाचताम्, नाचस्व, नाचे ॥ लृट् — अजायत, अजायथा, अजाये ॥ कृषिर्लिट् — नाचत, नाचया, नाचय ॥ आशीर्लिट् — नाचिषीष्ट ॥ लुट् — अजायिट्, अजायिष्ठा, अजायिषि ॥ लृट् — अजायिष्यत् ॥

5 गृह् 'to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोहने) 4 to tempt (विलोभने)'

The word लोहन् means to resist, or to act

लट् — नाचते, लिट् — जगधि &c

Note — From this root is derived the noun गृह् "land" By adding the Unids affix कु (उ), and changing च to ह (I 27)

6 गृह् (गृह्), 7 गृह् 'to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless'

These roots are Atmanepada when meaning "to bless" and not when meaning "to ask" &c (II 3 55 5 616)

7 गृह् — नाचते "he blesses" or नाचति "he begs" &c

Note — उपपाठ means 'disease' (रोग), another reading is उपपात (Tarangini)

Both these roots begin with a dental च

When meaning 'to bless,' it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II 3 55 5 616 As चिषिषे नाचाम् । The sixth

case suffix is not elided in the compound. So we cannot have the form *चर्षिर्नाथर्षेन्* ॥ For here we have *prati-pada-vidhānā* sixth case. But when it is *hrid yoga* *shashtat*, then there is compounding

When it does not mean 'to bless,' we have *Parasmaipada*. As

लट्—नाथति, लिट्—नाथ, लुट्—नाथिता, वृट्—नाथियति, लोट्—नाथ्यु, लङ्—अनाथय;
 प्रिपिलिङ्—नाथे, आशीलिङ्—नाथ्यात्, लुङ्—अनाथीत्, वृङ्—अनाथियत् ।

Note—*Maitreya* and *Abharanakra* read the first root as *नाथ्*, and they have the form *प्रनाथत्*. On this *Kāśyapa* says "नाथते र्नाथदेश्यमयुक्तं, गलकार वृत्तिकारादीनामनितिस्त्वात्" ॥

8 दध "1 to hold, 2 to have, possess, 3 to give, present"

लट्—दधते, दधेते, दधन्ते, दधसे, दधावहे, दधानहे ॥

निङ्=दध्+ङ्—दध् दध्+ङ्

Now apply the following sūtras—

✓ २२६० । अत एकह्रस्वमध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिखितलिङादिद्यादिक न भवति यदह् तदवयवस्याऽप्युक्तह्रस्वस्यस्याकारस्येकार स्यादध्यावसोपदु क्रिति लिटि ।

2260 ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory क् (I 2 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted, and when this ए is substituted, the reduplicate is elided.

✓ २२६१ । अलि च वेति । ६ । ४ । १२१ ।

मायुक्त स्यात् ॥ आदेशेनैवैकव्यसवादक स्यासीयते । अलिददी प्रतिषेधवचनात्वापकात् । तेन प्रकृतिप्रत्ययस्यैव सत्त्वात् । सत्त्वात्प्राप्तयोर्वी सत् एव । देधे । देधाते । देधिरे । 'अत' किम् । दिदिधत् । 'तपर' किम् । रराधे । 'एक—' इत्यादि किम् । तत्सन्तु । 'अनादेशादे' किम् । एकसन्तु । लिटा आदेशविशेषादिह स्वादेव । नेमिय । वेदे । 'एकुदि ६ आगमवे' । आगमवत्प्रत्ययनमुद्रण च ।

2261 ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending यद् of the Perfect having the augment इद् follows, and thereby, the reduplicate is elided

सृष्ट् or Second Future 3 स्वर्षिष्यते, 2 स्वर्षिष्यसे, 1 स्वर्षिष्ये ।

• लोट् or Imperative 3 स्वर्षताम् 2 स्वर्षस्व, 1 स्वर्ष ।

सह् or Imperfect 3 अस्वर्षत, 2 अस्वर्षथा, 1 अस्वर्ष ।

लिट् or Potential 3, स्वर्षेत, 2 स्वर्षेया, 1 स्वर्षेय ।

आशीर्लिट् or Benediction 3 स्वर्षिषीष्ट, 2 स्वर्षिषीष्टा, 1 स्वर्षिषीम् ।

लुट् or Aorist 3 अस्वर्षिष्ट, 2 अस्वर्षिष्टा, 1 अस्वर्षिषि ।

लृट् or Conditional 3 अस्वर्षिष्यत, 2 अस्वर्षिष्यथा, 1 अस्वर्षिष्ये ।

८

— 0 —

4 ऋष्ट् “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to coexist, (5) to compile, string or weave together”

लट् or Present — गाचसे ।

लिट् or Perfect जगाथि &c No peculiarity

Note—The indicatory ऋ is for VII 4 2 S 2572 as जगगाचम् ।

लट् — गाचते, गाचसे, गाथे ॥ लिट् — जगाथि ॥ लृट् — गाथिता, गाथितासे, गाथिताहे ॥ लृट् — गाथिष्यते ॥ लोट् — गाथताम् गाथस्व, गाथे ॥ लृट् — जगाथत, जगाथथा, जगाथे ॥ विलिट् — गाथेत, गाथेया, गाथेय ॥ आशीर्लिट् — गाथिषीष्ट ॥ लृट् — जगाथिष्ट, जगाथिष्टा, जगाथिषि ॥ लृट् — जगाथिष्यत ॥

5 ऋष्ट् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोट्से) 4 to tempt (विलोभने)’

The word लोहन् means to resist, or react

लट् — गाचते, लिट् — जगाथि &c

Note — From this root is derived the noun ऋष्ट् “hard” By adding the Unid affix क्त (ङ), and changing च to ह (I 21)

6 ऋष्ट् (ऋष्ट्), 7 ऋष्ट् to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless

These roots are Atmanepada when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c (II 3 50 S 616)

लट् — गाथते ‘he blesses’ or गाथति ‘he begs’ &c

Note — उपगत means ‘discreet’ (तेज), another reading is उपगत (Tarangini)

Both these roots begin with a dental ऋ

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case 13 II 3 50 S 616 As वृषिषो वाचवत् । The sixth

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted"

Thus we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI 4 126 where exception is made in the case of यच् and दृच्. Therefore, where the substitute is a different letter, then the reduplicate becomes adesiḍi otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not mar the stem आदेशादि. Thus by VIII 4 54, न्, च् letter (च, छ, ज, झ, ञ, ण, त्) is substituted for न् consonant (other than a nasal and a semi vowel) in the reduplicate.

Thus in चच् the reduplicate is चच्च्. The first च is also a substitute, for the च् substitute of च will be च. Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the substitution. Thus चेच्.

Similarly ददच् + द = दृच् दृ + द = दधि. So also उ द देशते, उ प देशिरे, दधिरे, दधिरे, दधिरे.

So also ऐच्, ऐच्, ऐच्, ऐच्, ऐच्, ऐच्, ऐच्. Why 'for च'? Observe दिदिच्, दिदिच् the द is not replaced. Why do we say 'short अ'? Observe ऐच्, ऐच्, ऐच्. Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ऐच्, ऐच्. Some say this example is not appropriate, for by I 2 5, the Perfect affixes are not fixed here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate तद्भवच् and तद्भव (Bhu 596) Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चक्कच्, चक्कच्, चक्कच्, चक्कच्, चक्कच्, चक्कच्, चक्कच्.

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to ऐच्, ऐच्, ऐच् and ऐच्, ऐच्, ऐच् though चच् and दृच् are the roots and च् and दृ are changed to च and द. The substitution of च् consonant or दृ consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII 2 54, read with VIII 2 1). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादि, as is indicated by the special exception made in favor of चच् and दृच् in sūtra VI 4 122.

४ दच्

कच्—दच्, दधिरे, दधते, दधते, दधाते, दधाते, दधाते.

तिच्—दधिरे, दधाते, दधिरे, दधिरे, दधिरे, दधिरे, दधिरे.

तृच्—दधिता, दधिता, दधिता, दधिता, दधिता, दधिता, दधिता.

तृच्—दधिचते, दधिचते, दधिता, दधिता, दधिचते, दधिचते.

लट्—अदधत्, अदधेताम्, अदधत्, अदधया, अदधे अदधायदि ।

विधिलिट्—दधेत्, दधेयाताम्, दधेया, दधेय ॥

आशीर्लिट्—दधिषीष्ट ।

लृट्—अदधिष्ट, अदधिषाताम्, अदधिष्ट, अदधिषि ।

लृट्—अदधिष्यत् ॥

† स्फुटि 'to jump, to raise or lift' The κ in स्फुटि is indicative and by the following न् is inserted

Note —According to 'Iaragini, the root means, 1 आनयन, or 2 उत्तमयन ॥ or 3 उत्तमयन ॥ According to Bhoja, it means उत्तरणम् also

२२६२ । इदितो जुम्धातो. । ७ । ३ । १८ ।

स्फुटते । पुस्फुटते । 'स्फिटि श्रुते । अकर्त्तक । स्फिटते । स्फिटते । 'यदि ॥ अभिवादनम्' ।
 घटते । घटते । भदि ११ कर्त्तव्ये तुले च' । भटते । घटते । 'यदि ११ स्फुटिभोदनदत्तप्रकाशितम्' ।
 भटते । भटते । 'यदि ११ विचित्रम् । स्फटते । घटते । 'यदि ११ स्फुटिभोदनदत्तप्रकाशितम्' ।
 अकर्त्तक । स्फिटते चैवम् । विस्फिटते । पुट ११ हर्ष' । भोटते । दद ११ दाने' ददते ।

2262 न् is added after the vowel of the root, in a root which has an indicative κ in the Dhātupāṭha

Thus स्फुट् + घट् + ते = स्फुटते, स्फुटते, स्फुटते ॥ Perfect — पुस्फुटते, पुस्फुटिते, पुस्फुटि-
 वदे ॥ लृट्—स्फुटितम् ॥ लृट्—स्फुटितम् ॥ लोट्—स्फुटितम् ॥ लट्—स्फुटितम् ॥ विधिलिट्—
 स्फुटते ॥ आशीर्लिट्—स्फुटिषीष्ट ॥ लृट्—स्फुटिषीष्ट ॥ लृट्—स्फुटिषीष्ट ॥

10 स्फिटि "to become white" It is an Intransitive verb Thus Pre स्फिटते, Per स्फिटते ॥

11 घटि "to salute, to praise, to worship" Pre घटते, Per घटते, लृट्—घटितम् &c

NOTE —प्रकृतिपूर्वभाषिणे वचनम् is अभिवादनम् ॥ Noun घट् = प्रशंसक ॥

12 भदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine" Pre भटते, Per भटते, लृट्—भटितम् &c

NOTE —Noun भट् "auspicious," भट् "shaving"

13 घटि "to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," लृट्—घटितम् "to be languid" and लृट् "to be victorious" It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move' Pre भटते, Per भटते ॥ लृट्—भटितम् ॥ Nouns —भट्टक, भट्टक, भट्टक, भट्टक, भट्टक ॥

14 स्फटि "to throb, vibrate" It is Intransitive

Pres स्फुटते, Per स्फुटते (VII 4 61 S. 2259), लृट् स्फुटितम् ।

21. कृदं, 22 कृदं, 23 कृदं, 24 कृदं In Kaiyaṇa, Purushakara and Maṇḍtreya the root कृदं is not found. In Saṃmatā, Amoghī, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka कृदं कृदं is taken as one word meaning कृदं विदं. But according to Maitreya and Kāśyapa, कृदं is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of च here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कृदंते, कृदंते, कृदंते, कृदंते, गोदंते, कृदंते ॥

In future the words लट् लिट् &c will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As 1 कृदंते, 2 कृदंते, 3 कृदंता 4 कृदंयते, 5 कृदंयते, 6 कृदंयते 7 कृदंते, 8 कृदंयते, 9 कृदंयते, 10 कृदंयते ॥

25 कृदं "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning "to strike, hurt, wound kill, destroy," it is Transitive, as कृदंयते formed by कृदं of III 1 134 S 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As कृदंयते कृदंयते कृदंयते (कृदंयते) ॥ So also कृदंयते कृदंयते कृदंयते कृदंयते (=कृदंयते कृदंयते) ॥

Thus कृदंते, P कृदंते, ॥ कृदं=कृदंता : Noun कृदं "a cook, a morass"

NOTE — Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe—कृदंते, कृदंते ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with an initial च, when for all practical purposes this च is to be replaced by कृ, would it not have been easier to spell at once these words with कृ? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with च is for the sake of brevity. Certain roots change their च into कृ when preceded by certain letters: those roots which thus change their letters for कृ have been at once taught with an initial च, and thus by VIII 2 59 their च is changed to कृ ॥ Thus from कृदं — instead of कृदंते we have कृदंते ॥ This root is exhibited in the Dhātupāṭha with a च and thus we know that the च must be changed to कृ ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with च ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a च and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial च, as well as the following roots कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, and कृदं though followed by कृ or कृ ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial च ॥ १२ कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं, कृदं ॥

The "dental" here means the dental pure and simple इ, ए, अ, य, उ, ऋ, न, and not dento labial यः. This we infer from the inclusion of स्वरः &c in the list, which are followed by यः. Had यः been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वरः &c. separately.

NOTE —To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त) the Desiderative (मनन्त), the Intensive with वृ, and the Intensive without वृ. (वृ, जुगन्त), as well as some Kṛt derivatives where necessary. In this we have followed the Madhaviya Dhatuvṛtti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सत्तायाम् ।

1 ✓ Bhū to be

1 ✓ Bhū, Parasmai Pre भवति । Per बभूव । I Fut भविता । II Fut भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवत । Pote भवेत् । Bene भूयान् । Aorist अभूत् । Cond अभविष्यत् । Pre Part, भवन् । Per, Part, बभूयान् । Past Part Pass भूतः । Act भूतवान् । Fut, भविष्यन् । Ger भूत्वा । Infini भवितुम् । Adj. भवितव्य, भवनीय, भव्य ॥

1 ✓ Bhū, Atmane Pre भवते । Per बभूवे । I Fut, भविता । II Fut भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper अभवत । Pote भवेत् । Bene भविषीष्ट । Aorist अभविष्ट । Cond अभविष्यत् । Pre Part, Atmane भवमानः । Per Part Atmane, बभूयान् । Fut, भविष्यमाय ॥

1 ✓ Bhū, Passive Pre भूयते । भूयते । भूयन्ते । भूयसे । भूयसे । भूयथ्ये । भूये । भूयावसे । भूयामसे । Per बभूवे । I Fut भविता or भाविता । भाविताये or भावितादे । I Fut भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper बभूयत । अभूये । Pote भूयेत । भूयेथ । Bene भ (or भा) विषीष्ट । भ (or भा) विषीथ । Aorist अभविष्ट or अभविष्ट । अभविष्यताम् । अभविष्टा or अभविष्टा । अभविषि or अभविषि । अभविष्यति । Cond अभविष्यत or अभविष्यत । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part, Pass भूत । Past Part, Act भूयमान । Fut भविष्यमाय ॥

1 ✓ Bhu, Causative Parasmaipadi Pre भावयति । Per भावया चकार । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात् । Imper अभवयत । Pote भावयेत् । Bene भाव्यात् । Aorist भावयिष्यत् । Cond अभवयिष्यत् ॥

1, ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi Pre भावयते । Per भावया चक्रे । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper अभवयत । Pote भावयेत् । Bene भावयिषीष्ट । भावयिषीथ । Aorist अभवयिष्यत् । Cond अभवयिष्यत् ॥

1 ✓ Bhu, Causative, Passive Pre भाव्यते । भाव्यते । भाव्यन्ते । भाव्यसे । भाव्यसे । भाव्यथ्ये । भाव्ये । भाव्यावसे । भाव्यामसे । Per भावयति । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्ये । Imperative भाव्यते । Imper अभव्यते । Pote भाव्येत् । Bene भावयिषीष्ट or भावयिषीथ । Aorist अभवयिष्ये or अभवयिष्ये । Cond अभवयिष्ये or अभवयिष्ये ॥

1 ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi Pre बुभूवति । Per बुभूवाचकार । I Fut बुभूविता । II Fut बुभूविष्यति । Imperative बुभूवतु । बुभूवतात् । Imper अबुभूवत । Pote बुभूवेत् । Bene बुभूव्यात् । Aorist अबुभूवीत् । Cond अबुभूविष्यत् ॥

1. ✓ Bhu, Des derivative, Atmanepadi Pre (व्यति) बुभूयते । बुभूये । Per (व्यति) बुभूवाचके । बुभूवाचके । I Fut (व्यति) बुभूविता । बुभूवितादे । II Fut (व्यति) बुभूविष्यते

सुभूषिष्ये । Imperativ ॥ (व्यति) सुभूषताम् । सुभूषे । Imper. (व्यति) अशुभूषन् । अशुभूष । Pot.
(व्यति) । सुभूषेत । सुभूषेय । Bene (व्यति) सुभूषणेष्ट । सुभूषणेष्ट । Aorist (व्यति) अशुभूषिष्ट
(व्यति) । अशुभूषिष्टः । अशुभूषिषि । Condi. अशुभूषिष्यत् । अशुभूषिष्ये ॥
Deponative, Passive Pre सुभूष्यते । सुभूष्ये । Per सुभूषां चने । सुभूषां चने । 1st S

(ध्यात)। सुभूयते । सुभूयते । अस्मिन्प्रकारेण । अस्मिन्प्रकारेण ।
अस्मिन्प्रकारेण । अस्मिन्प्रकारेण । अस्मिन्प्रकारेण । अस्मिन्प्रकारेण ।

I. ✓ Bhu, Desiderative, Passive Pre सुभूयते । सुभूये । Per सुभूयां चक्रे । सुभूया
चक्रे । I Fut. सुभूयता सुभूयिताद्यैः II Fut सुभूयिये । सुभूयिये । Imperatve 1st S.
सुभूये । Imper 1st S. असुभूये । Pote. 1st S. सुभूयेय । Bene 1st S. सुभूयिषीय । Aorist
असुभूयि । असुभूयिष्ठः । अस्मिन्प्रकारेण । Cond 1 S. असुभूयिये ।

Interrogative Pre. बोभूयते । Per बोभूया or बोभायां चक्रे । I Fut.

१ ✓ Bhū, Yan Intensive Pre. बोभूयते । Per बोभूया or बोभूयां चक्रे । Fut.
 बोभूयिष्यति । Imperative बोभूयताम् । Imper अबोभूयत । Pote बोभूयेत् ।
 Ben बोभूयिष्येष्ट । Aorist अबोभूविष्ट । Condi. बोभूयिष्यत् ॥
 Ben बोभूयिष्येष्ट । Aorist अबोभूविष्ट । Condi. बोभूयिष्यत् ॥
 Ben बोभूयिष्येष्ट । Aorist अबोभूविष्ट । Condi. बोभूयिष्यत् ॥

[illegible]

एध २ वृद्धौ ।

एध २ वृद्धौ ।
 2. ✓ Edha, to prosper. Pro एधते । Per. एधां वत्ते । I Fut. एधिता । II Fut. एधिष्यते । Imperative एधताम् । Imper. एधत । Pote एधेत । Bene एधिषीष्ट । Aorist एधिष्ट । Condi. एधिष्यत । Pass एध्यते । Aor. ऐधि (भवत) । Desi. एधिष्यते । Past. ऐधि ।
 * Past, Pass. एधितः Noun — एधः ॥
 (Edha, Causative, Pra एधयते or ति । P.-s. एधयां वत्ते । I Fut. एधयिता । एधयिष्यते । Imper एधयत — ॥)

2 ✓ Edha, Causative, Pra. दधयते or ति । P.c. दधयं ङङे । I Fut. दधयिष्यात् । यध
यिष्याते or 'सि । II Fut. दधयिष्यति-°ति । Imperative दधयामास-°तु । Imper दधयत-°तु ।
Pote. दधयेत् -°तु । Bene. दधयिषीष्ट or दध्यात् । Aorist दधिधत् -°त् ॥

स्पर्ध ३ संघर्षे ।

3 ✓ Spardha, to contend Pre. स्पर्द्धते । Per. स्पर्द्धते । Fut. स्पर्द्धति । II Fut. स्पर्द्धिष्यति । Imperative स्पर्द्धताम् । Imper. अस्पर्द्धत । Pote स्पर्द्धत । Bene स्पर्द्धिष्येत् । Aorist अस्पर्द्धिष्यत् । Conj. अस्पर्द्धिष्यत् । Pass स्पर्द्ध्यते । लोट् स्पर्द्धताम् । लङ् अस्पर्द्धत । लिट् स्पर्द्ध्यते । Causative स्पर्द्धयति, II Desi विस्पर्द्धयति । लिट्, विस्पर्द्धयिष्यति । मुद- विस्पर्द्धयिष्यति । Passive विस्पर्द्धिष्यते । Intensive वास्पर्द्धयति । लिट् वास्पर्द्धयिष्यति । Noun स्पर्द्धा ॥

3. ✓ Spardha, Yan luk Pre. वास्यदि or °र्षति । वास्यलः । वास्यतेति । वा
स्पतिम् । वास्यलः । Per वास्यधी सदार । I Fut वास्यधिना । II Fut. वास्यधिनमि । Imper-
ative वास्यलाम् वास्यलु । वास्यलानि । वास्यलन्तु । वास्यलि । Imper अववास्यन्ते or °द
अवास्यलाम् । अववास्यन्तु । अववास्यन्-ईत् or अववासा । Pto वास्यद्मान् । वास्यलानाम्

वाग्यर्षुः । Bene. वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् । Aorist वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् ।
अवाग्यर्षात् । अवाग्यर्षात् । अवाग्यर्षात् । Concl. वाग्यर्षात् ।

माधु ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (अन्ये च) ।

4. ✓Githr, 1, to stand, 3 to work or cover, 3 to example Pre माधुते ।
माधुते । माधुते । Per माधुते । I Fut माधुति । माधुति । II Fut. माधुति । Imperative
माधुत । माधुत । माधुते । Imper. माधुत । अमाधुत । अमाधुते । Pote माधुते । माधुते ।
माधुते । Bene. माधुति । Aorist अमाधुति । अमाधुति । अमाधुति । Concl. अमाधुति ।
Pass माधुते । Des. जिमाधुति । Inten अमाधुते । Fut. माधुति । Neuter
माधुते । माधुते ।

1 ✓Githr, Causative Pre. माधुति । Per. माधुति । I Fut माधुति ।
II Fut. माधुति । Imperative माधुत । Imper. अमाधुत । Pote माधुते । Bene
माधुति । Aorist अमाधुति । Concl. अमाधुति ।

4 ✓Githr, Desiderative Pre जिमाधुते । Per जिमाधुते । I Fut.
जिमाधुति । II Fut जिमाधुति । Imperative जिमाधुत । Imper. अजिमाधुत ।
Pote जिमाधुते । Bene जिमाधुति । Aorist अजिमाधुति । Concl. अजिमाधुति ।
Passive of Desiderative, जिमाधुते । Aorist अजिमाधुति ।

4 ✓Githr, Intensive, Pre. माधुति । Per. माधुति । I Fut माधुति ।
II Fut माधुति । Imperative माधुत । Imper. अमाधुत । Pote माधुते । Bene
माधुति । Aor. अमाधुति । Concl. अमाधुति । II Fut. Ma. अमाधुति ।

4. ✓Githr, Yan lak. Pre माधुति । 2 S माधुति । Per माधुति ।
I Fut माधुति । II Fut. माधुति । Imperative माधुत । or माधुत । I Fut
माधुति । Imper. अमाधुत - ४ 2 S अमाधुत । or अमाधुत - ४ । Pote माधुति ।
माधुति । Bene. माधुति । अमाधुति । Aorist अमाधुति । अमाधुति ।
Concl. अमाधुति ।

माधु ५ ले. डने ।

5. ✓Bithr, to harass Pre माधुते । Per. माधुते । I Fut माधुति । II Fut
माधुति । Imperative माधुत । Imper. अमाधुत । Pote माधुते । Bene. माधुति ।
Aorist अमाधुति । Concl. अमाधुति । Pass माधुते । Caus माधुति । Des.
जिमाधुते । Inten अमाधुते । Pre Part Atmane माधुत । Past Part Pass मा
धुत । Past Part Act माधुत । Fut माधुति । Ger माधुति । Infan. माधु
ति । Adj माधुति । अमाधुति । अमाधुति ।

माधु ६, माधु ७ याच्यो पतापैठव्याङीः सु ।

6 ✓Nāthr, 7 ✓Nāthr, to trouble, to ask, to have power, to bless.
Pre माधुति । A. माधुति । Per. माधुति । A. माधुति । I Fut माधुति । A. माधुति । II
Fut. माधुति । A. माधुति । Imperative माधुत । A. माधुत । Imper. अमाधुत ।
अमाधुत । Pote माधुति । A. माधुति । Bene माधुति । A. माधुति । Aorist अमाधुति ।
A. अमाधुति । Concl. अमाधुति । A. अमाधुति ।

माधु ८ धारणे ।

8 ✓Bithr, to hold Pre दधुते । Per. दधुते । दधुते । दधुते । दधुते । दधुते ।
दधुते । I Fut दधुति । II Fut दधुति । Imperative दधुत । Imper. अदधुत ।

Pote. दधेत । Bene दधिषीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत् । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Des. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓ Dadha, Desiderative. Pre दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यत् । I Fut. दिदधिष्यता । II Fut. दिदधिष्यत्येते । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत् । Pote. दिदधिष्येत । Bene दिदधिष्यीष्ट । Aorist अदिदधिष्यत् । Condi. अदिदधिष्यत् । Des. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । जोद्—दध्याताम् । लङ्—अदध्यत् । लिङ्—दध्येत । भुङ्—चिण् अदाधि ॥

8. ✓ Dadha, Yān Intensive Pre दादध्यते । Per. दादधां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादध्यते । Imve दादध्यताम् । Imp अदादध्यत् । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत् ॥

8. ✓ Dadha, Yān luk Pre दादधि । दादधः दाधस्ति । दादधिम । Per दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधु or दादधत दादधि । दादधानि । Imper. अदाधत्—^० अदादधोम । अदाधुः । अदाधाः । अदाध अदाधम् । Pote दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत् । अदादधिष्टाम् or दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓ Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. चुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता । II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दिताम् । Pote. स्कुन्दिष्येत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत् । Pass. स्कुन्द्यते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Des. चुस्कुन्दयते । Inten. चोस्कुन्द्यते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9. ✓ Skudi, Passive Pre. स्कुन्द्यते । Imperative. स्कुन्द्यताम् । Imper. अस्कुन्द्यत् । Pote. स्कुन्द्येत । Aorist. अस्कुन्दि ॥

9. ✓ Skudi, Desiderative. 1. चुस्कुन्दिष्यते । 2. चुस्कुन्दिष्यत्येते । 3. चुस्कुन्दिष्यता । 4. चुस्कुन्दिष्यत्येते । 5. चुस्कुन्दिष्यताम् । 6. अचुस्कुन्दिष्यत् । 7. चुस्कुन्दिष्येत । 8. चुस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अचुस्कुन्दिष्यत् । 10. अचुस्कुन्दिष्यत्येते ॥

9. ✓ Skudi, Intensive. 1. चोस्कुन्द्यते । 2. चोस्कुन्द्याच्चक्रे । 3. चोस्कुन्दिता । 4. चोस्कुन्दिष्यते । 5. चोस्कुन्द्यताम् । 6. अचोस्कुन्द्यत् । 7. चोस्कुन्द्येत । 8. चोस्कुन्दिष्यीष्ट । 9. अचोस्कुन्दिष्यत् । 10. अचोस्कुन्दिष्यत्येते ॥

9. ✓ Skudi, Yān luk. 1. चोस्कुन्दीति or चोस्कुन्ति । 2. चोस्कुन्द्याच्चकार । ॥ अचोस्कुन्ति । Caus स्कुन्दयति ॥

श्विदि १० श्वैत्ये ।

10. ✓ Svidi, to become white. It is conjugated like ✓ Skudi. Pre. श्विन्दते । Per. श्विन्दे । I Fut. श्विन्दिता । II Fut. श्विन्दिष्यते । Imperative श्विन्दिताम् । Imper. अश्विन्दत् । Pote. श्विन्देत । Bene श्विन्दिषीष्ट । Aorist. अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत् । Pass. श्विन्द्यते । Caus. श्विन्दयति, श्विन्दयते । Des. श्विश्विन्दयते । Inten. श्विश्विन्द्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः ।

11. ✓ Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वन्दे । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दिताम् । Imper. अवन्दत् । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत् । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Des. वदिवन्दिष्यते । Inten. वावन्द्यते । Noun. वन्दः । वन्दी । वन्दाः । वन्दा । वन्दाः ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓ Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓skudi. Pre. भन्दते । Per. अभन्दे । I Fut. भन्दिता । II Fut. भन्दिष्यते । Imperative भन्दताम् । Imper. अभन्दत । Potēn भन्देत । Bene. भन्दिष्येष्ट । Aorist. अभन्दिष्ट । Cond. अभन्दिष्यत । Noun भद्रं ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓ Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divādi and Churīd classes. Pre. मन्दते । Per. ममन्दे । I Fut. मन्दिता । II Fut. मन्दिष्यते । Imperative. मन्दताम् । Imper. ममन्दत । Potēn मन्देत । Bene. मन्दिष्येष्ट । Aorist. ममन्दिष्ट । Cond. ममन्दिष्यत । Pass. मन्दिष्यते । Caus. मन्दयति, मन्दयते । Desi. मिमन्दिष्यते, Inten. मामन्दयते । Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्द्यम् मन्दारा, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किञ्चिचलने ।

14. ✓ Spadi, to shake, to tremble Pre. स्पन्दते । Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्दयते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi. पिस्पन्दयते । Inten. वास्पन्दयते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓ Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. विक्लिन्दे । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्दयते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. विक्लिन्दयते । Inten. वेक्लिन्दयते । Noun. क्लेदा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16. ✓ Muda, to rejoice. Pre. मोदते । मोदते । मोदन्ते । मोदते । मोदये । मोदध्वे । मोदे । मोदायते । मोदामहे । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदरे । मुमुदिये । मुमुदिये । I Fut. मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative. मोदताम् । Imper. अमोदत । Pote, मोदेत । Bene. मोदिष्येष्ट । Aorist. अमोदिष्ट । Cond. अमोदिष्यत ॥

16. ✓ Muda, Passive Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. अमुद्यत । Pote, मुद्येत । Aorist. अमोदि ।

16. ✓ Muda, Desi. 1. मुमुदियते or, मुमोदियते । 2. मुमुदिषांचक्रे । मुमोदिषांचक्रे ॥

16. ✓ Muda, Inten 1. मोमुदाते । 2. मोमुदां चक्रे । 3. मामुदिता ॥

16. ✓ Muda, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयांचक्रे । Aor. अमुमुदत् । Past. Part. Pass. मुदितम् or मोदितम् । Past Part. Act प्रमुदितयान् or प्रमोदितयान् । Ger. मुदित्य or मोदित्वा ॥

16. ✓ Muda, Yan luk Pre. मोमोति or मोमुदीति । मोमुतः । मोमुदाति । मोमोति or मोमुदीति । I. S. मोमोति or मोमुदीति । d. मोमुद । Per. मोमोदांचकार । I Fut. मोमोदिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative. मोमोतु or मोमुतात् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुदि । 1 S. मोमुदानि । d. मोमुदाय । Imper. अमोमुदीत् or अमोमुद-द अमोमुताम् । 2. S. अमोमुत्-मोद or अमोमोः or अमोमुदीः । 1 S. अमोमुदम् । Pote. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Bene. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Aorist. अमोमोदीत् । अमोमोदिष्टम् । Cond. अमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17. ✓ Dada, to give Pre. ददते । ददते । ददे । Per. दददे । दददाते । दददिये । दददे । I Fut. ददिता । II Fut. ददिष्यते । Impera. ददताम् । Imper. ददत । Potēn, ददेत ।

Bene. ददिवीष्ट । Aorist अददिवीष्ट । Condi. अददिवीष्यत् । Pass. दद्यते. Imperative. दद्यताम् । Imper. अदद्यत् । Pot. दद्येत । Aor. अददिवीष्ट Caus. दादयति, दादयते । Desi. ददिवीष्यते । Inten. दादयते । Yan luk दादयतीति or दादयति । Noun.

श्वद १८, स्वद १९ आस्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svada, to taste. Pre. स्वद्यते ; स्वद्यते । Per. सख । सख्ये । I Fut. स्वद्यिता, स्वद्यिता । Pass. स्वद्यते, स्वद्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते, स्व । यति, स्वादयति । Aorist. असिष्यत् । C Deaderative सिष्याद्यति । Desi. सिष्यति । सिष्यति । Inten. मास्वद्यते, दास्वद्यते, Yan luk सास्वद्यतीति or सास्वद्यति । Noun. स्वादुः ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure, to play ; to taste Pre. कर्दते । Per. कर्दते । Bene. कर्दते । I Fut. कर्दयिता । II Fut. कर्दयते । Imper. कर्दयताम् । Impera. कर्दयत । Pote. कर्दयत । Bene. कर्दयिष्यत् । Aorist. कर्दयिष्यत् । Condi. कर्दयिष्यत् । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Aorist कर्दयिष्यत् । Desi. कर्दयिष्यते ।

कुर्द २१, खुर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda to play. Pre. कर्दते । Per. कुर्दते । I Fut. कर्दयिता । II Fut. कर्दयते । Imperative कर्दयताम् । Imper. अकर्दयत । Pote. कर्दयत । Bene. कर्दयिष्यत् । Aorist अकर्दयिष्यत् । Condi. अकर्दयिष्यत् । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Aorist अकर्दयिष्यत् । Desi. अकर्दयिष्यते ।

21 ✓ Kurda Yan luk. Pre. कर्दयतीति or कर्दयति । कर्दयति । Per. कर्दयति । चकार । I Fut. कर्दयिता । Imper. अकर्दयत । Imper. अकर्दयत । Bene. कर्दयिष्यत् । Aorist अकर्दयिष्यत् । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Aorist अकर्दयिष्यत् । Desi. अकर्दयिष्यते ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. कर्दते । Per. कुर्दते । I Fut. कर्दयिता । II Fut. कर्दयते । Imperative कर्दयताम् । Imper. अकर्दयत । Pote. कर्दयत । Bene. कर्दयिष्यत् । Aorist अकर्दयिष्यत् । Condi. अकर्दयिष्यत् । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Desi. अकर्दयिष्यते । Inten. कर्दयते ।

23 ✓ Gurda, to play. Pre. गुर्दते । Per. गुर्दते । I Fut. गुर्दयिता ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. गोदते । Per. गुग्दते । I Fut. गोदयिता । Caus. गोदयति, गोदयते । Desi. गुग्दयते, गुग्दयते । Inten. गोदयते । Ger. गुदित्वा or गोदित्वा । Noun. गुदम् । गोद ।

पूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shada, to effuse ; to flow. Pre. मूदते । Per. मूदते । I Fut. मूदयिता । Caus. मूदयति, मूदयते । Aorist अमूदयत् । Desi. मूदयते । Inten. मूदयते । Yan luk मूदयति । Nouns. मधुमूदम् । मूदयिता (trān). मूद 'a cook' 'mire' ।

ह्राद २६ अव्यक्ते शब्दे ।

26 ✓ Hraḍa, to sound, to roar. The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. ह्रादते । I Fut. ह्रादयिता । Pass. ह्रादयते । Aorist अह्रादयत् । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अह्रादयत् । Desi. अह्रादयते । Inten. ह्रादयते । Yan luk ह्रादयतीति or ह्रादयति । Noun. ह्राद 'a lake', मरिचिह्राद 'a city of the Vāhikā' (IV. 2, 112, S. 1366 मरिचिह्रादयति) ।

ह्रादी २७ सुने च ।

27. ✓Hladi, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and we draw in the anuvṛtti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also Thus :- Pre ह्रादते just like ह्रादते । The root is exhibited with a long ई as its indicatory letter and this differentiates it from हृद । Therefore the rule VII 2 14 5, 3039 applies to the Past Participle along with VI 4 95 S 3073 'Thus आहृष, आहृषयान् (VIII 2 42, § 3016) Pre ह्रादते । Per अह्रादिः । I Fut ह्रादिष्यते । Pass ह्राद्यते Caus ह्रादयति, ह्रादयते । Des: जिह्रादिष्यति । Inten, आह्राद्यते । Noun, 'आह्राव' ॥

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓Śvāda, 'to taste' It has the same meaning as the root 18, स्वाद । Thus स्वादते । As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so H is never changed to घ, as असिस्वदत् । Pre स्वादते । Per सस्वादे । I Fut स्वादिता । Pass, स्वाद्यते । Caus, स्वादयति स्वादयते । Des: सिस्वादिष्यते । Inten सास्वाद्यते ।

पर्द २९ कुत्सिते शब्दे ।

29. ✓Parda, to break wind Pre पर्दते । Per, पर्वटं । I Fut पर्दिता । II Fut पर्दिष्यते । Impera पर्वताम् । Imper अवर्दत । Poten पर्वत । Ben. पर्दिषोष्ट । Aorist अवर्दिष्ट । Pass पर्वते । Caus पर्वयति, पर्वयते । Des: विपर्दिष्यते । Inten पापर्वते । Yau luk पर्वीति or पर्वति । Noun पृदाकु ॥

यत्नी ३० प्रयत्ने ।

30. ✓Yat, to attempt Pre यतते । Per येते । येतिषे । I Fut यतिता । II Fut यतिष्यते । Impera यतताम् । Imper अयातत । Ben. यतिषोष्ट । Aorist अयतिष्ट । Con: अयतिष्यत । Pass यत्यते । Caus यातयति यातयते । Aorist अयोयत् । Des: वियतिष्यते । Inten यायत्यते । Yau luk यायतेति or यायति । Noun यत्नः । यति । Past, Part Pass, यतित । यायतः ॥

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31. ✓Yut, 32. ✓Jut, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory च । Therefore VII, 4 2 S, 2572 applies and in the Aorist with उङ्, there is no shortening As अयुषोयत । P P युतितम् or योतितम् । (I, 1, 21, S 3037), Pre योतते । Per, युयुते । I Fut योतिता । Pass युत्यते । Caus, योतयति, योतयते Aorist अयुषोयत । Des: युयुतिष्यते or योतिष्यते । Inten योयुत्यते । Yau luk योयुतीति or योयोति । Past, Part Pass, युतित or योतित । Ger युतिष्या or योतिष्या ॥

32. ✓Jut, to shine Pre जोतते । Per जुजुते । I Fut जोतिता । Pass जुत्यते । Caus जोतयति, जोतयते । Aorist, अजुजोयत् । Inten जेजुत्यते । Yau luk जेजुतीति or जोजोति ॥

विधृ ३३, वेधृ ३४ याचने ।

33. ✓Vithri, 34. ✓Vethri, 'to beg' According to Kaushika the first root is tri ending with a च । This view is, however, discarded by Ashvinsani. Pre वेधते । Per, विधिषे । I Fut वेधिता । II Fut वेधिष्यते । Imper वेधताम् । Imper, अवेधत । Pot, वेधत । Ben, वेधिषोष्ट । Aor, अवेधिष्ट । Cond अवेधिष्यत । Pass, विध्यते । Caus वेधयति, वेधयते । Aorist अविधेयत । Des: विविधिष्यते, विवेधिष्यते । Inten वेदिष्यते । Yau luk वेधिषीति or वेधेति ॥

34. ✓vethri, to beg The forms विधृषे (Per) वेध्यते (Pass, and distinguish it from the first root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate

Both these roots take two objects Pre घेयते ; Per विधेये ; I Fut घेयता ; II Fut घेयिष्यते ; Int घेयताम् ; Imper अघेयत ; Pot, खेयेत ; Ben घेयिष्येष्ट ; Aor अघेयिष्ट ; Cond, अघेयिष्यत ; Pass घेयते ; Caus घेययति, घेययते ; Des, विधेयिष्यते ; Intensive, घेयिष्यते ; Jan luk घेयेयीति, or घेयेति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35 ✓ Śrathi, 'to be weak, to be loose or relaxed,' This root is exhibited as अथि, with an *indicatory* short इ, in order to show that a nasal should be inserted which nasal is not elided before क्त affixes Pre. अथते ; Per अथये ; I Fut अथ्यता ; II Fut अथ्यिष्यत ; Imperative अथ्यताम् ; Imper अथ्यत ; Pote अथ्येत ; Bene, अथ्यिष्येष्ट ; Aorist अथयिष्ट ; Cond, अथयिष्यत ; Pass अथयते ; Caus अथययति, अथययते ; Aorist अथययिष्ट ; Des, अथयिष्यते ; Intensive अथयययते ; Jan luk अथययिष्यति or अथययिष्यत ; Imperfect अथयन् ; Noun अथ्या ; प्रथय ; हिमथय ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36, ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend' Thus ग्रथते &c. like अथते &c. There is difference in the reduplication Some read these two roots with out the *indicatory* इ, but with an अ, i e, instead of अथि, अथि they read them as ग्रन्थ and ग्रन्थ । In this view, the nasal would be elided before क्त affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra But this is mistake, according to Taranganī The author of Kāśīkā also does not approve the reading ग्रन्थ and ग्रन्थ, but अथि and अथि because under I 2, 6 Vārtika अथिअथि, &c. he has given the examples अथिषु ; in Lit Pīrasmāpāda

The root ग्रन्थ सन्दर्भे is read in the Kṛyāli class also and ग्रन्थ ग्रन्थने in गुञादि । Pre ग्रन्थे ; Per अग्रन्थे ; I Fut ग्रन्थिता ॥

कथ ३७ श्लाघायाम् ।

37 ✓ Kāttha, to boast, to swagger, to praise Pre कथ्यते । Per अकथ्ये । I Fut कथ्यता । Pass कथ्यते । Des, विकथ्यिष्यते । Inten आकथयते । Jan luk आकथ्येति । Nouns विकथ्यन ; विकथ्यो ॥

Here end the 36 roots beginning with अथ 'to prosper, and which are Atmanepads.

Note — We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are not rather clear.

कह, कदन्ते, योति, ह, ह्यु, शोड, सु, नु तु, रिच, डोड, श्रिभिः ।

चड, चज्भ्या च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

शस्त्, पच्, मुच्, रिच्, घच्, विच, सिच प्रच्छि, त्यज, निजिर्, भजः ।

भज्ज, भुज्, भस्ज, मस्जि, यज्, युज्, रुज्, रज्ज, विजिर्, स्वजि, मज्ज, सजः ॥ २ ॥

अह, लुह, विह, छिह, तुहि, नुदः, पद्य, मिह, विद्याति, विनह, ।

शह, सदी, स्वियाति, स्वन्दि, हदी, क्रुध, लुधि लुध्यती ॥ ३ ॥

यन्धि, युधि, रुधी, राधि, व्यध, शुधः, साधि, सिहृ, यती, ।

मन्य, हचाप्, तिप्, लुपि, तप्, तिप, स्तृप्यति, दृप्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, षप्, शप्, स्वप्, सृपि, यम्, रम्, लम्, गम्, नम्, यमो, रमिः ।

क्रुशि, दंशि, दिशी, दृश, मृश, रिश, ह्यु, लिश, त्रिश, शृशः, कृपिः ॥ ५ ॥

त्विप्, लुप, द्विप्, दुप, पुष्य, पिप्, विप्, शिप्, शूप्, शिलप्यता, घंसिः, ।

घसति, दंह, दिहि, दुहो, नह, मिह, रह, लिह, र्हिस्तया ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिक शतम् ।

तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादियु ॥ ७ ॥

चुप्, वृपी, तौ धारयितु श्यना निर्देश आदृत. ।

क्रिच । स्वियापदौ सिहृबुधौ, मन्यपुष्पश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

घसिः शपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिश्चये ।

विजिर्, विजिर्, शक्र, इति सानुबन्धा अमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिरवान्द्रदौगादेरिष्टौ भाष्येऽपि दृश्यते ।

व्याघ्रभूत्यादयस्त्वन नेह पेटुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रज्ज, मस्जी, चादि, पदी, तुह, लुध, शुपि, पुपी, दिपि ।

भाष्यानुक्ता नयेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसमते ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्पर्यायान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipada roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थितिः ॥

38 ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'an interrupted going.' As घांसमनति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I Fut अतिसा । II Fut. अतिष्यति । Im-अततु । Imp. आततु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot. अतेत । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 41 S. 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII. 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. So the equation stands thus आतिस् + ई + त् ॥

Now apply the following sūtra by which the स् is elided.

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य नोपः स्यादोऽटि इरे ॥

* सिञ्जनेप यकादेये सिञ्जो वाच्य * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतिषुः ।

2266 The स् is dropped after the augment इट, if after this स् the augment ईद् follows.

Thus आतिस् + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स् is elided by VIII. 2. 28 (the present sūtra) of the *Triṣṭupī* (the last three sections or Padas of the *Aṣṭādhyāyī*.)

This elision would, therefore, be *asiddha* for the purposes of *ekādeśa* (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in लिप्य इत् of sūtra VIII. 3. 19 S. 67; for VIII. 2. 1 B 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following *vārtika* :—

Vart.—When *ekādeśa* is to be done, the elision of सिच् is to be considered *siddha* or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII. 2. 28)

This elision is considered valid or *siddha*, and thus we have *dirgha* angle substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of स् takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following स् there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्टाम् and आतिषुः may be either इ + आतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च, is it चतीत् or चातीत्? According to the next sūtra it might have been चातीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६७ । यद्वयज्जहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

यद्वयं लेट् सन्तस्य चाङ्गस्याचः स्थाने युद्धिः स्यादिति चास्मिन्नेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada ३-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As चवातीत्, चवाज्जीत्, This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2 7. So also of stems ending in consonants : as चपातीत्, चमेतीत्, चक्रेतीत्, चरीतीत् ॥

The root चत् is a दृगन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra —

✓ २२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

• इडादेरिति धातुर्न स्यात् । मा भवानतीत् । अतिष्ठाम् । अतिवुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the चिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चातीत्, but अतीत् ; because the चिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् अतीत्, or मा भवान् अतिष्ठाम्, or मा भवान् अतिवुः । The augment च is elided after मा । The form चातीत् = therefore really च + अतीत् and not च + चातीत् ॥ Pre. अतति, अतति, अतामि, अतनि । Per. अत, अततुः, अतुः अतित, अतित, अतितम् । I Fut. अतित्ता, अतित्तादि, अतित्ताः । II Fut. अतिष्यति । Im. अततु । Imper. अतत, Pot. अतेत्, Done अत्यात्, Aorist च + अतीत्, अतिष्ठाम्, अतिवुः (without इद्), Con. अतिष्यत्, Pass. अत्यते । Per. अते । I Fut. अतित्ता । II Fut. अतिष्यते । Im. अत्यताम् । Imper. अत्यत । Pot. अत्येत । Bene. अतिषोष्ट, Aor. अतिष्यत्, d अतिष्यताम्, pl. अतिष्यत । Caus. चातयति । Des. अतिष्यति । Past Part. Pass. अतितः । Nouns चाति 'a kind of bird,' यदाति 'infantry,' स्थिति 'an asterism,' अतिथि, 'a guest,' अतः 'at.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्ठाम् । अचेतिवुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre. — चेतति । Per. चिचेत्, चिचितुः, चिचेतिष्ठाम् ; चिचित, चिचेत्, चिचितम् । I Fut. चेतित्ता । II Fut. चेतियति । Im. चेततु । Imper. अचेतत । Pot. अचेतेत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्ठाम्, अचेतिवुः । Condi. अचेतिष्यत्, Pass. चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचेतिष्यत् । Des. चिचितयति or चिचेतिष्यति ।

Sub Section 3

अथाष्टात्रिंशत्कर्ग्यान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आतसु ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थिते ॥

३३ ✓ Atā, 'to go constantly, to wander' The words सातत्यगमने mean 'an interrupted going.' As गोममसति 'He wanders throughout the village'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतमि, अतन्ति । Per आत आतसु, आतु । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S 2248 I Fut अतितः । II Fut अतिष्यति । Im-अततु । Imp आततु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot अतसे । Bene, अत्यातु ।

In forming the Aorist, we add सिच and ईत् । Thus अतु + इट् + सिच + ईत् + त् । The सिच is the affix of the Aorist and is added by III 1 41 S 2222

The augment इट् is added to this सिच by VII 2 35 S, 2184 The personal ending त् gets the augment ईत् by VII 3, 96 S 2225, So the equation stands thus आतिस + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स is elided

✓ २२६६ । इट् ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इट् परस्य सस्य लोपः स्याद्वोटि परे ॥

* विजृम्भेण यकादेशे विटो वाच्यः * । आतोत् । आतिष्टात् । आतिषु ।

2266 The स is dropped after the augment इट्, if after this इ the augment ईत् follows

Thus आतिसु + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स is elided by VIII 2 28 (the present sūtra) of the Tripādī (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī)

This elision would therefore, be asiddha for the purposes of ekadeśa (VI 1 101 S 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिच्य इट् of sūtra VIII 3 19 S 67, for VIII 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika —

Vart. — When ekadeśa is to be done, the elision of सिच is to be considered asiddha or valid. As आतोत् । Here the सिच is elided by इट् ईटि (VIII 2 28). This elision is considered valid or asiddha, and thus we have diṅha single substitution of ई for इ + ० + ई in आतु + इ + ० + ईत् = आतोत् ॥

This elision of स takes place when it is situated between इट् on one side and ईत् on the other. When there is no ईत् following इ there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषु ॥

The above examples आतोत् आतिष्टाम् and आतिषु may be either इ + आतोत् or अ + आतोत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it चसीत् or चासीत्? According to the next sūtra it might have been चासीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६७ । यद्वयजहलन्तस्याचः । २ । २ । ३ ॥

यदेवं शेषं सन्तस्य चाह्व्याचः स्थाने षष्ठिः स्यादिति परस्मैपठेषु । इति प्राप्तिः ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As अयासीत्, अयाजोत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अपासीत्, अपेसीत्, अकृत्सीत्, अरोत्सीत् ॥

The root चत् is a हलन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

✓ २२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

- इडादी षिचि धातुर्ल न स्यात् । मा भवानसीत् । चतिष्ठाम् । चतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the षिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चासीत्, but असीत् ; because the षिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् असीत्, or मा भवान् चतिष्ठाम्, or मा भवान् चतिषुः । The augment च is elided after मा । The form चासीत् is therefore really च + असीत् and not च + चासीत् ॥ Pre. अति, अतिचि, अतिमि, अतिनि । Per. चात्, चातुः, चातुः चातिच, चातिच, चातिम । I Fut. चतिता, चतिनारी, चतिनारः । II Fut. चतिष्यति । Im. चततु । Imper. चातत । Pot. चतेत् । Bene. चत्यात् । Aorist च + असीत्, चतिष्ठाम्, चतिषुः (without इद्). Con. चातिष्यत् । Pass. चत्यते । Per. चाते । I Fut. चतिता । II Fut. चतिष्यते । Im. चत्यताम् । Imper. चात्यत । Pot. चत्येत् । Bene. चतिषीष्ट, Aor. चातिष्ट, d चातिषीष्टम् । pl. चातिष्यत । Caus. चातयति । Des. चतिष्यति । Past. Part Pass. चतितः । Nouns चाति 'a kind of bird,' चदातिः 'infantry,' स्याति 'an asterism,' अतिचिः 'a guest,' अतसः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्ठाम् । अचेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand'. 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per चिचेत्, चिचिष्यत्, चिचिषुः ; चिचेतिच ; चिचित, चिचेत्, चिचिष्यति चिचितम् । I Fut. चेतता । II Fut. चेतिष्यति । Im. चेततु । Imper. अचेतत । Pot. चेतत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्ठाम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत् । Pass चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचीचिष्यत् । Des. चिचितयति or चिचेतिष्यति ।

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्पर्यायान्ताः परस्मैपदिनः ॥

*Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.*अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतित् ईत् इति स्थिते ॥38. ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'un-
interrupted going.' As याममतति 'He wanders throughout the village.'Thus, Pre अतति, अतति, अतति, अतति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ ।
The अ is lengthened by VII 4 70 S. 2248 । Fut अतिसा । II Fut. अतिष्यति । Im-
अततु । Imp. आततु । There is *Viddhi* before the augment आद् । Pot. अतित । Bene.
अत्यात् ।In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + ईद् + सिच् + ईद् + त् ।
The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 41 S. 2222.The augment इद् is added to this सिच् by VII 2. 35 S. 2184. The personal
ending त् gets the augment ईद् by VII, 3, 96, S. 2225. So the equation stands thus
आतित् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the त् is elided

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य मोषः स्यादौटि इरे ॥

* सिक्नेरेव एकादेये सिद्धौ वाच्य * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतितुः ।

2266 The त् is dropped after the augment इट, if after this त्
the augment ईद् follows.

Thus आतित् + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this त् is elided by VIII 2. 28 (the present sūtra) of the *Tripādi* (the
last three sections or Pādis of the *Aṣṭādhyāyī*.)This elision would, therefore, be *anulāha* for the purposes of *ekādeśa* (VI. 1.
101 S. 85), and we could not combine the त् of आति with the long ई as the zero
intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्णु इत् of sūtra VIII 3. 19
S. 67 ; for VIII. 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the
following vārtika:—*Vart.*—When *ekādeśa* is to be done, the elision of सिच् is to be considered
and *lha* or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII 2. 28)
This elision is considered valid or *siddha*, and thus we have *dirgha* and *ṅ* sub-
stitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥This elision of त् takes place when it is situated between इद् on one side
and ईद् on the other. When there is no ईद् following त् there is no elision. As
आतिष्टाम्. आतितुः ॥The above examples आतीत् आतिष्टाम् and आतितुः may be either इ + आतीत् or
अ + आतीत् । The question is what is the true form of the A. as it is about the

augment च; is it चसीत् or चासीत्? According to the next sūtra it might have been चासीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६० । यद्वज्रहतन्तस्याचः । ० । २ । ३ ॥

यदेवं जेष्ठं सन्तस्य चाह्मस्याचः स्थाने दृष्टिः स्यात्सिचि वाम्पेठेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and वज्र, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As चयासीत्, चयासीत्. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants: as चयासीत्, चमेसीत्, चक्रीसीत्, चरिषीसीत् ॥

The root चत् is a दन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra. —

✓ २२६८ । नेटि । ० । २ । ४ ॥

• दृढाढौ सिचि शमुक्तं न स्यात् । मा भयानसीत् । चतिष्टाम् । चतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment यद् ॥

Therefore we do not get the form चासीत्, but चसीत्; because the सिच् here takes the augment यद् ॥ Thus without the augment च we have the forms: मा भयान् चसीत्, or मा भयान् चतिष्टाम्, or मा भयान् चतिषुः. The augment च is elided after मा. The form चासीत्, is therefore really च + चसीत् and not च + चासीत् ॥ Pre. चतति, चतसि, चतामि, चतमि । Per. चान्, चातनुः, चातुः चातिच, चातिच, चातिच । I Fut. चातिता, चातितादि, चातिताः । II Fut. चातिष्यति । Im. चततु । Imper. चातत, Pot. चतेत्, Bene. चत्यात् । Aorist च + चसीत्, चातिष्टाम्, चतिषुः (without यद्). Con. चातिष्यत्, Pass. चत्यते । Per. चान् । I Fut. चातिता । II Fut. चातिष्यते । Im. चत्यताम् । Imper. चातत । Pot. चतेत् । Bene. चातिष्येत्, Aor. चातिष्ट, d चातिष्यताम्, pl. चातिष्यत । Caus. चातयति । Des. चातिष्यति । Past. Part. Pass. चतितः । Nouns चातिः 'a kind of bird,' चदातिः 'infantry,' स्याति 'an asterism,' चातिचिः, 'a guest,' चातचः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् । अचेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember'; 'to think'.

Pre. — चेतति । Per. चिचेत्, चिचिततुः, चिचिषुः; चिचेतिच; चिचित, चिचेत्, चिचितिच चिचितिम । I Fut. चेतितः । II Fut. चेतियति । Im. चेततु । Imper. अचेतत् । Pot. चेतत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्टाम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत्, Pass. चित्यते, Caus. चेतयति, Aor. अचेतिष्यत् । Des. चिचितिष्यति or चिचेतिष्यति ।

Inten. चेचित्यते । Yan luk चेचितोति or चेचेति । Past Part चित्त, चित्तवान् । Ger. चित्तिष्य ।
 01 चेत्तिष्या । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतन्ती, चेतन्य ॥

च्युतिर ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आहीपदर्धेऽभिध्यापौ च ॥

*** इर इत्संज्ञा याच्या * । च्योतति । चुच्योत ॥**

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vārtaka :—The whole portion इर whenever it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pie च्योतति । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indiatory इर, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where चित् is replaced by चङ् and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

✓ इरइत् । इरितो वा । ३ । १ । ५० ॥

इरितो धातोश्चनेरङ्, वा स्यात्, परस्मैपदे परे । अद्युतत्,—अद्योतीत् ॥

2269 अङ् is optionally the substitute of चित् after that root which has an indicatory इर, when the Pārsmaipada terminations are employed.

NOTE.—Thus from भिदिर् (भिद) 'to divide,' we derive, अभिदत्, or अभेत्, सीत्, । But we have अभित् in the Atmanepada. So from छिदिर्,—अच्छिदत्, or अच्छीत्सीत्, ।

Similarly च्युतिर, has its Aorist either as अद्योतीत्, or अद्युतत्, with अङ्, affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pie च्योतति Per चुच्योत । चुच्योतिष्य ।
 चुच्युतिष्य । I Fut च्योतिषी । II Fut, च्योतिष्यति । Im अद्योतीत् । Pots च्योतिष्य ।
 Bone च्युत्स्यात् । Aorist अद्युतत्, or अच्छीत्सीत् । Pass च्युत्यते । Caus च्योतयति । Aor, अद्युतत् । Desi चुच्युतिष्यति or चुच्योतिष्यति । Inten च्योच्युत्यते । Yan luk चोच्युतीति or चोच्योति । Past Part, Pass. च्युतिष्यत् or च्योतिष्यत् । Ger च्योतिष्यत् or च्युतिष्यत् ॥

इच्युतिर ४१ क्षरणे । श्योतति । चुच्योत । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत्
यकाररहितोऽप्येयम् । श्वीतति ॥

41 ✓ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse, scatter.' Pre श्योतति । Per चुच्योत &c. like च्युत् । Aor- अश्च्युतत्, with अङ्, or अश्च्योतीत् ॥

• Some read this root without य, namely as श्युतिर । Then the conjugation will be श्योतति &c As in मधुश्चुत् पतमिष मधुतम् ॥

NOTE : The whole portion इर is indicatory, and not इ and र separately. They can be made separately इत्, also by उपदेशेऽनुनासिक इत् (I. 3 ॥ S 3), which will make इ indicatory ; and by हनम्यम् (I. 3 3 ॥ 1) which will make र indicatory. This is done actually by Mādhuś in his Dhātuvṛtta. But the object on to

that if it be taken separately as indicative, then there should be an insertion nasal by इदितो तुम् धातोः (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. कृत्तिर् भासने 'to shine').

Similarly should be conjugated the root कृत्तिः. This root is not given in Siddhanta.

मन्थ ४३ चिलोडने । चिलोडनं प्रतिघातः । मन्यति । ममन्य । यासुः
ताशिपि (२२१६) इति कृत्वात् अनिदिताम्—(४१५) इति नलोपः । मथ्यात् ॥

43. ✓ Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush, grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre मन्थति । Per. ममन्य, ममन्यिष्य । Fut. मन्थिष्यति । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थसु । Imper. ममन्यतु । Pote. मन्थेत् ।

In the Benedictive, 'the' of मन्थ is elided, because the affix यामुद् is lost by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कृत् it causes the elision of न by VI. 4. 24. S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Pre. ममन्योत् । Con. ममन्यिष्यत् । Passive मथ्यते । Causative मन्थयति । Aor. ममन्योत् । Imperative ममन्यतु । Inten ममन्यते । Yeh luk ममन्योति or ममन्यति । Imperfect ममन्यति । Gerund मथित्वा or मन्थित्वा । Nouns.—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as ममन्योत् निधिर्मथ्यते ॥

कुथि ४४, पुथि ४५, लुथि ४६, मथि ४७ हिंसासंक्षेपयोः । इति-
मात्रलोपो न । कुन्थ्यात् । मथ्यात् ॥

44. ✓ Kuthi, 45 ✓ Puthi, 46 ✓ Luthi, 47 ✓ Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्थति । Per. कुन्थति &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (मथिर्लिङ्) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्थ्यात् ; मथ्यात् &c.

Similarly कुन्थति कुन्थति and मन्थति. Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumata. Kābirāwāmi reads it मन्थ and not मथि even here, and gives the example मथ्यते. All these roots mean 'to injure,' As यद्वापकुन्थ मन्थ माप्यति ॥

पिथ ४८ गत्याम् । सेधति । सिपेध । सेधिता । असेधीत् । सात्पद्यादयोः
(२१२३) इति निपेधे प्राप्ते ॥

48. ✓ Shidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an ind. ca. short उ. The initial य is changed to स by धात्यादेः यः सः (VI. 1. 64 S. 2264). Pre. सेधति, Per. सिपेध, सिपिध, सिपिधति । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. सेधतु । Imper. असेधत । Pot. सेधेत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असेधीत् । Cond असेधिष्यत्.

Passive सिध्यते । Causative Pro. सेधयति, Aor. असी विधत् । Desiderative सिसेधियति or सिंसिधियति । Intensive सेविध्यते । Yan luk सेविधीति or सेवेष्ट । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिध् : 'a kind of tree,' सिध्मः and सिध्मलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises 'should स be changed to ष after नि' । The Sātra VIII, 3 111, S. 2123, requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII 3 65) and the five sūtras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together here once for all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोमति स्या सेनय सेध सिध् सञ्ज स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गात्स्यामादिषु निमित्तादेयं सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष् is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुम् (स्तोमते), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सिधति), सिच्, सञ्ज् and स्वञ्ज् ॥

Thus अभिपुषति । सुवति, अभिपुवति । स्यति, अभिष्यति । स्तोति, अभिष्टोति । स्तोमति, अभिष्टोमते । स्या, अभिष्टास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, अमरषेधत्, परिषेधत् । सिध, अभिषिधति । सञ्ज, अभिषजति । स्वञ्ज, अभिष्वजते ॥

NOTE:—The root सिध् is exhibited in the sūtra as सेध with ण्ण विकाराद्वा thus debarring सिध् सिधियति ॥

२२७१ । सदिदमतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिषादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2371. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषोदति, विषोदति, निषसाद, विषसाद । The second स remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिषोदति ॥

२२७२ । सन्भेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सोत्रस्य सस्य षः स्यात् । योगविप्रत्ययः उत्तरार्धः । किञ्च । अप्रतेः इति नानुगतं ते । प्राप्तिष्टम्भविप्रत्ययः इति ॥

2272. The **स** of स्तम्भ (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into **व** after an *upasarga*, having an **व** or **वृ** :

Thus वसिष्टमसि । वसिष्टमसि । The word वसते. of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like —वसिष्टमनाति । वसिष्टमनात् । वसतिस्तम्भः ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as सद्विस्तम्भयोः for two reasons. First that the अनुवृत्ति of स्तम्भ alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word वसते : । As वासुवसिष्टम् विद्वत्तम्भः ।

२२७३ । अवाच्यालम्बनाविदूर्ययोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अवाप्तस्तम्भेरेतयोर्दयोः । वत्त्वं स्यात् ॥

2273 The **व** of स्तम्भ is changed into **व** after the preposition अव in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE —The word आलम्बन means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' आविदूर्य means 'the state of not being विदूर or far off', i. e., to be 'contiguous.'

Thus अवष्टभास्ते 'He remains leaning upon a staff' &c, अवष्टम्भः तिष्ठति । So also in the sense of to be 'near, as अवष्टम्भा सेना 'the army near at hand, अवष्टम्भा शरत् । See V 2 13 अवष्टम्भा गी. निरुद्धा वती समीपे आसते ॥

२२७४ । वेष्ट स्वने भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

व्यवभ्या स्वनते सत्य व स्याद्भोजने ॥

2274 The **प्** is substituted for the **स्** of स्वन्, after वि and अव, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विव्यवति व्यववत्, विवव्याव, अवव्यवति, अवव्यवत्, अववव्याव । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack

२२७५ । परिनिविभ्यः सेव सित सय सिवु सह सुट् स्तु स्वञ्जनाम् । ८ । ३ । ७० ॥
परिनिविभ्यः परेवामेव मस्य व स्यात् । निवेर्धत् ॥

2275. **व** is substituted for the **स्** of सेव्, सित्, सय्, सिव्, सह्, the augment सुट्, स्तु and स्वञ्ज्, after the prepositions परि, नि, and वि ॥

Thus निवेर्धत् । The root सेव् 'to serve' belongs to the Bīṇādi class. The word सित् is the Past Participle of विञ्ज्. वञ्चने, and सय् is the noun derived from the same root with the affix क्त्वं, सिव् is a Divādi root.

NOTE —The root *सित्* of this rule is an important land mark. All roots enumerated in the sūtra VIII 3 63 to VIII 3 70 change their *स* to *श्* even when the augment *अट्* intervenes, but not so the root *सित्* and those that follow it. This is taught in the next sūtra.

२२६६ । प्राक्सितादह्वयायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सिचसित—' (२२७५) इत्यथ सितशब्दात्प्राग्ये मुनोत्यादयस्ते वामहव्यायायेऽपि यत्न स्यात् न्ययेधत्, न्ययेधत् । न्ययेधिष्यत् ॥

2276 (The substitution of *श्* for *स*, as taught heretofore will take place) for all roots upto *सित्* exclusive in VI.I 3 70 even when the augment *अट्* intervenes (between the *स* and the alternate letter)

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII 3 65. Thus with the augment *अट्* we have *न्ययेधत्* in the Imperfect, *न्ययेधोत्* in the Aorist and *न्ययेधिष्यत्* in the Conditional.

२२६७ । स्यादित्थभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्यादित्थभ्यासेन व्ययायेऽपि यत्न स्यात् । यामेव चाभ्यासस्य न तु मुनोत्यादीनाम् । निप्रियेध । निप्रियेधत् ।

2277 In *स्या* &c upto *सित्* exclusive (VIII 3 65 to VIII 3 70), this *श्* substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the *स* of the reduplicate is also changed to *श्* ॥

Thus *निप्रियेध*, *निप्रियेधत्* in the Perfect.

२२६८ । सिधतेर्गते । ८ । ३ । ११३ ॥

मत्पर्यस्य सिधते यत्न न स्यात् । गङ्गा सिधेयति ॥

2278 The *स्* of the verb *सिध* is not changed to *श्* when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII 3 65 S 2270. Thus *गङ्गा सिधेयति*.

विधू ४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्र शासनम् ॥

49 ✓ *Shidhū* 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' *शास्त्र* means command, rule. This root has an indicative long ऊ, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root *विध* मत्पर्यम् No 48 except in so far as the effect of the indicative ऊ makes the change

सृ—सेधति : निदृ—निवेध । In the 2nd Person Dual we have निवेधित् with the augment इद added to च । But this augment is optional, owing to the root having an indicator क as given below.

✓ २२७८ । स्वरतिसूत्रिसूयतिधूत्रु द्वितो दा । ७ । २ । १४४ ॥

स्वरस्यादेकदितश्च परस्य वलादेराधं भातुकल्येष्ट्या स्य त ॥

2279. A Valādi Ārdhadhātuka affix optionally takes 'it' after *svri*, after the two roots 'sūti' (sūti and sūyati), after 'dhōś' and after a root which has an indicator long 'ū.'

Thus निवेध् + च । Now applies the next sūtra.

✓ २२८० । भ्रपस्तपोर्धोऽधः । ८ । २ । १४० ॥

भ्रपः परस्य सप्त्य ले य स्याज्जन्ति अवेत्ताम् । अवेत्सु । अवेत्सीः । अवेत्सम् । अवेत् । अवेत्सम् । अवेत्स्य । अवेत्स्यः । पठं । पठतु । अवेत्पठामिवादि ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after 'jha' 'bha' 'gha' 'dha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhā (dadh)

NOTE —Thus from भ्रम् we have मया अयम्, ददायाम्, ददाम, ददामा ॥

Thus निवेध् + च = निवेध् + च = निवेध् । The other form is निवेधित् । निवेधित् or निवेधित् । लुट्—सेधित् or सेधाः । लुट्—सेधित् or सेत्स्यति । लोट्—सेधित् । लुट्—सेधित् । In the 3rd Person Dual we have अवेध् + च् + ताम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of च् ॥

✓ २२८१ । भ्रलो भ्रति । ८ । २ । २६ ॥

भ्रव परस्य सप्त्य ले य स्याज्जन्ति अवेत्ताम् । अवेत्सु । अवेत्सीः । अवेत्सम् । अवेत् । अवेत्सम् । अवेत्स्य । अवेत्स्यः । पठं । पठतु । अवेत्पठामिवादि ॥

'दाह ४६ मथये' । अकार इत् । दादति । ददात् ॥

'लद ५० ल्येद द्वि सावां च' । लाट् लये । ल्येदं लर्मः । लदति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a /h/ consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a /h/ consonant.

Thus अवेध् + च् + ताम् = अवेत्ताम् ॥

Therefore the full conjugation in Aor is :—

	Singular	Dual	Plural.
Third Person	अवेत्सीत्	अवेत्ताम्	अवेत्सु
Second Person	अवेत्सीः	अवेत्ताम्	अवेत्
First Person	अवेत्सम्	अवेत्स्य	अवेत्स्य

Second Form

Third Person	अवेधेत्	अवेधित्	अवेधितुः
Second Person	अवेधीः	अवेधित्	अवेधित्
First Person	अवेधितम्	अवेधित्	अवेधितम्

The Desiderative is सिधित्सति ॥

60 'दाह' to eat. The च is indicator

सद्—खादति । सिद्—अखाद, अखादिय । लुद्—खादित । लृद्—खादियति । मोट
—खादतु । सद्—अखादतु । निङ् । खादेत् । आशीर्निङ्—आद्यात् । लुङ्—अखादीत् ।
• लृङ्—अखादियत् ॥ •

The force of the indicatory अ is that we have no shortening of the penultimate in अवखादतु ॥

Desiderative : चिखादियति । Intensive : चाखादति । Yan luk चाखादीति or
चाखाति । Causative : खादयति । Past Participle खादित । Noun खादक ॥

51. खद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill' By the force of the
word अ 'and,' it means 'to eat' also It is Intransitive when meaning 'to be
firm.'

सद्—खादति । निङ्—अखाद । Here we have caused the Vriddhi of the अ of
खद by the following sūtra

✓ २२८२ । अत उपधायाः । ० । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दृक्ः स्यात् किति अि अि प्रत्यये परे । अखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vriddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'p' follows

Therefore सखद् + यत्=अखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vriddhi is optional by the next
sūtra,

२२८३ । यलुत्तमो दा । ० । १ । ८५ ॥

उत्तमो यत्वा कित्स्यात् । अखाद-अखद ॥

2283 The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as कित् ॥

The Vriddhi is optional, as अखाद or अखद ॥

The other Tenses are conjugated like खाद । In the Aorist (लृङ्) there are
two forms caused by the following:—

✓ २२८४ । अतो ह्लादेलंघोः । ० । २ । ० ॥

ह्लादेलंघोरकारस्येडाटो परलोपदे परे सिचि दृष्टिर्वा स्यात् । अखादीन-अखदीत् ॥

'खद ५१ स्वीये । एवर्गोपादि । अदति । अयाद । अदतु । अदिष । अयाद-अयद । अयादीत्
-अयदीत् ॥

'गद ५२ । व्यक्तयो दाचि । गदति ॥

2284 Before an 'it' beginning a Aorist of the Parasmai-
pada, the short 'a' of the root gets optionally Vriddhi when the
stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by
being followed by a simple consonant

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive : चाखीयदत् । Nouns : खादि*, पृथक्खाद ॥

52 यत् (यन्त्) 'to be steady, firm' The *y* is the labial *b*, and not *y* or *v* नद् यदति । निद् यराद येदम् । येदय यराद ययय । मुद्,—यरादीन् ययदे ।
Its conjugation is like यत् । In the Perfect we have यदम् as the root in reduplication retains *y* without any change. So there is यय as well as the reduplication elision

Nouns:—यदरे, यदरी ।

Maitreya treats this root as यन्त् । Its forms येदम् by eliding *y* and the *y* and omission of reduplication. This is incorrect, according to Maitreya, the root यन्त् being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मय् &c., the forms of the perfect are not कित् । There is another root निदि ययदे given further on.

53. मद् 'to speak,'

मद्,—मदति । निद्,—अगादः । मुद्,—मदति &c like यत् । But in प्र+नि+मदति, we have the following.

॥ २२८५ ॥ नेद्वनदपतपदधुमास्पतिहन्ति याति धाति द्राति प्याति यपति यदति या-
स्पति चिनेति देधि य । ८ । १ । १० ॥

उपसर्गस्याभिनितात्परस्य लेखः स्याद्गदादिषु । प्रणिमदति । अगादः ॥

'यद् ५३ विनेयने' । विनेयनं भेदनाम् । अगादः । रेदम् ॥

'यद् ५४ अय्यक्तं यद्' ॥

2285 The 'n' is the substitute of 'q' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1 gad 'to speak,' 2 nad 'to be happy,' 3 pat 'to fall,' 4 pad 'to go,' 5 the six ghu verbs, 6 mā 'to measure,' 7 sho 'to destroy,' 8 han 'to kill,' 9 ja 'to go,' 10 vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12 pā 'to eat,' 13 vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15 sam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dih 'to anoint'

Thus 1. मद् प्रणिमदति 2. नद् प्रदिनदति 3 यत्, प्रविपति 4 यद् प्रविपदति,

5 ॥ The six roots called ghu ॥ प्रविष्टदाति प्रविष्टधाति, प्रविष्टवति, प्रविष्टवते, प्रविष्टवति ॥

6. माद, प्रविमिमीते मेह प्रविमयते

Notes:—By the word *स्य* in the sūtra, both verbs माह् and मेह् are to be taken and not the roots मेह or मि or मामने, for they also take the form स्य by VI. 1. 50

७ स्पति प्रविस्पति । 8. हन्ति प्रविहन्ति । 9 याति प्रविधाति । 10. याति प्रविधाति । 11. दाति प्रविदाति । 12 प्याति प्रविप्याति ॥

The last five roots belong to the Adāli class.

13. यपति प्रविपयति । 14 यदति प्रविपयति । 15. यास्पति प्रविदास्पति (VII. 3. 74) 16. चिनेति प्राविचिनेति । 17. देधि प्राविदेधि ॥

Notes —The above change takes place even when the augment यद् intervenes. As यदयमदम्, प्रविपयदम् ॥

The roots स्यति &c. are exhibited in their conjugated form in the sūtra, in order to indicate that the rule does not apply to यङ्, लुङ् form of these roots. VII 1. 6) Therefore not here :—प्रनिष्ठागदीति, प्रनिष्ठागदीति प्रनिष्ठागदीति &c.

Thus सद्—मदति । सिद्—जगाद &c. Noun :—मद्यम्, निगदः, निगादः ॥

51. रद् 'To split, rent, scratch, gnaw, dig' Vlekhaṇa means 'division'. रुद्—रदति । सिद्—रराद, रेतुः, रैदिय &c., like the preceding. Noun :—रदनः ॥

53. उद् 'To utter inarticulate sound.'

The root is exhibited with an initial अद्य । This nasal is changed to न by the following.

२२८६ । यो नः । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेशस्य नः स्यात् ॥

योऽदेशस्य नर्द-नाटि नाद्य-नाद्य-नन्दि-नङ्ग नृ नृतः ।

नाटोऽर्धार्धस्य यद्युदासः पटादिर्धोविदेश इय । तत्र नृ नृतोर्धार्धस्य नर्द-नाटि नाद्य-नाद्य-नन्दि-नङ्ग नृ नृतः ।

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'ṇ' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a ण्य should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—नर्द, नाटि नाद्य नाद्य नन्दि, नङ्ग नृ and नृत ॥

NOTE :—The roots नर्द नृद (I 57) and नट अद्यनन्दने (X 12) belong to the Bhṛāḍi and Gaurāḍi class respectively.

The root नट नृद (I 818) belonging to the glāṭi (VI 4 92, S 2568) is not to be taken, as the root is exhibited with a long ण in नाटि in the above verse, while the glāṭi nat being, nat is incapable of assuming the lengthened form nāṭi in the Creative by VI 4 92 S. 2568. Therefore that nat should be taken which can assume the form nāṭi.

NOTE :—The roots नाद्य and नाद्य 'to beg' &c. have already been mentioned before दु नदि नन्दि, नङ्ग नाद्य नृ नये नृनी नाद्यनन्दने are the other roots.

According to some the root नाद्य is to be read as नाद्य, and so also the roots नृ and नन्दि as नृ and नन्दि. Only five roots are thus left, which begin with न in the Dhātupāṭha namely—नर्द, नङ्ग नाट, नाद्य and नृत ॥

Conjugation of नट 'to sound, resound, thunder.'

नट, —नदति ॥ सिद्—ननाद । नेदुः । नेदुः । नेदिय । नेदयुः । नेद । ननाद or ननद नेदिय, नेदम ॥

सुद्—नदति । सुद्—नदियति । सिद्—नाटियति, नाटियति । सिद्—नदतु । सद्,—ननदतु । विधिनिध—नेदुः । या सिद्—ननदतु । सुद्—ननादीतु or ननदीतु ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to ण by the following.

२२८८ । उपनर्दितसमासेऽपि योऽदेशस्य । ८ । ४ । १४ ॥

उपनर्दितसमासेऽपि योऽदेशस्य धातोर्धस्य स स्वात्ममासेऽपि । प्रकटति प्रदिनदति ।

'नर्द' ५५ गते । प्रकटते । 'नट' ५६ । (२२४८) ॥

2287 Of a root which has 'n' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samāsa, the 'n' is changed into 'ṇ'.

Thus प्र + नदति = प्रणदति । So also चयिनदति । Here नि is changed to णि by VIII 4 17 S 2285 प्रयणदति । लट् - प्रणदति । लिट् - प्रणनाट । प्रणेतु । प्रणेत्य &c like नद n

Nouns नदी 'river', पञ्जनद 'The Punjab' निनद, निनाट n

NOTE —Why do we say 'even when it is not a compound' ? Because by the context the anuvṛtti of the word [pūrvāda which is current throughout this division, will have been understood in this sūtra also and the rule would have applied to samāsa only, for there only we have pūrvāda. By using the word असमाहित it is shown that the adhikāra of pūrvapada ceases, and the rule applies to non compounds also where there is no पूर्व पद n

Why do we say 'having य in Upadesa' ? Observe प्रनदति, प्रनदतिम्, प्रनदति क n For the root नर्द is related in Dhātupāṭha with न n

56 अर्द 'to go, to beg, request, ask' When it has the meaning 'to beg' &c. it takes two objects

लट् - अर्दति । अर्दति । अर्दति न ।

In लिट् a nasal is inserted by the following sūtra into which is to be read the sūtra अत आदि S 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate')

✓ २२८८ । तस्मात्तुद्विहलः । ७ । ४ । ८१ ॥

द्विहलो धातोर्दोर्ध्वानादकारात्परस्य तुद म्वात् । आनर्द । आर्दति n

'नर्द' ५७ नर्द' ५८ शब्दे । शोषयेत्यन्वाभावाच्च य । प्रनर्दति । नर्दति । नगर्द' ।

2288 After such a lengthened 'ā' of the reduplicate, there is added the augment 'nut' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant

NOTE —Why do we say 'containing two consonants' ? आट, आटतु, आटु n

With regard to तुद augment, अ is considered like र as आनुधु, आनुधु । This proceeds on a vartika to be found under the Pratyahāra sūtra ऐ औच् । टी n vartika is नुद्विधि - सादेय - विनामासुच्चारे प्रतिविधातव्य । The examples of सादेय are क्लृप्त, क्लृप्तवान्, (See VIII 2 16) and of विनामा are वर्त्तु, गाम and भर्त्तु, गाम n

Therefore अर्द + यात् = आ + नुट् + अर्द + यात् = आनर्द । आनर्दतु । आनर्दु । आनर्दित्य । आनर्दयु । आनर्द अर्द । आनर्दित्य । आनर्दित्य । लुट् - अर्दति । लुट् - अर्दित्यति । लोट् - अर्दतु । लृट् - अर्दति । लिट् - अर्दतु । आशीर्लिङ् - अर्द यात् । लृङ् - अर्दति, but when the augment is elided the form is अर्दति as in मा अयानर्दति । The Vrddhi is prohibited by नोट (VII 3 4 S 2268)

Desiderative, अर्दित्यति । Past Participle समण्यं, न्ययण्यं, अययण्यं (VII 2 24 and 25 S 3064 and 3065)

57 नट् । 58 नर्द to bellow, roar, sound.

This is one of the eight roots not exhibited with an initial न. The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged. As घनर्दति. So also गर्दति सिद्-जगद. Nouns:—घट्टेनर्दी (see the Pāṣṭro-samitādaya group) गर्दमः 'an ass.'

'तर्द' ५९ 'हिंसायां' । तर्दति ॥

59. तर्द 'to hurt, injure' It is a Transitive verb.

सद्-तर्दति &c like नर्द and Noun : दण्डोपतर्द गायः क्षामयति ॥

'कर्द' ६० कुत्सिते शब्दे । कुत्सिते कौत्से । कर्दति ॥

60. कर्द 'to rumble as the bowels.'

सद्-कर्दति &c like नर्द. Noun—कर्दमः ॥

'खर्द' ६१ दन्तशृङ्गे । दन्तशृङ्गादिभ्यां दन्तशृङ्गक्रियायां भित्तयः । खर्दति । खर्दति ।

61. खर्द 'to bite, sting.' The word is दन्तशृङ्ग as well as दन्तशृङ्ग meaning the action of biting with the teeth.

सद्-खर्दति । सिद्-चखर्द ॥

'अति ६२ अटि ॥ अन्धने' । अन्तति । आनन्त । अन्तति । आनन्त ॥

62. अति : 63 अटि 'to bind.' 'The Dravidas read the root as अत्, the Aryas read it as अट' according to Dhanapāla. According to Maitreya, Śrāmi Kāśyapa, Mīmāṃsāka &c both roots are correct.

सट्-अन्तति । सिट्-आनन्त, आनन्ततु, आनन्तिष्ठ, आनन्तिष्ठ ॥

सुट्-अन्तति, &c. Desiderative: अन्तितुषति । Causative अन्तयति । A or आनन्ततु ।

Nouns:—अन्तः 'end, boundary.' अन्तिमम् अन्तिष्ठः । So also from अन्द् we have सद्-अन्तति । सिद्-आनन्त । Nouns अन्द्ः, अन्दुक. ॥

'इदि ॥ परमेष्ठये' । इन्दति । इन्दास्वकार ॥

64. इदि 'to be powerful.'

सद्-इन्दति । सिद्-इन्दास्वकारः । सुद्-इन्दिता ॥

Nouns—इन्दुः 'Indra' इन्दिरा । इन्दुः 'moon.' 'Indra' (?) Hinda

'विदि' ६५ अययवे । अयय सुतोवादिः । विन्दति । अययय करोत्यर्थः । विदि इति पाठान्तरम् ॥

65. विदि 'to split, to divide, to form apart' The root begins with the labial व and not व ॥ The word अयय here means the action of making parts.

सद्-विन्दति । सिद्-विन्दिष्ठः । सुद्-विन्दिता । वृद्-विन्दिषति । लोद्-विन्दतु । वाह्-विन्दिषतु । सिह्-विन्देत् । आर्धो-विन्दिषतु ॥

Noun : विन्दुः । In the Samantā the root is exhibited as विदि । सद्-विन्दति ।

'गटि ६५ धतनेकदेशे' । गयहति । 'अन्तस्तादयः पञ्चेति न तिह्-वियया' इति काशयपः । अन्ये तु तिह्मपीच्छन्ति ॥

66 (a) गटि 'the action relating to cheek.' As गयहति ॥

Noun गयहः 'cheek.'

According to Kāśyapa, the five roots अति, अटि, इदि, विदि and गटि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings

‘प्रति हह कुसायाम्’ । निन्दति । प्रणिन्दति ॥

66 प्रति ‘to blame, censure, find fault with reprove, reproach, condemn’ .

नद-निन्दति । निद-निनिन्द, निनिन्दिष, निनिन्दिय । मुद-निन्दिता &c.

With an alterant *ujasara*, we have प्रणिन्दति । The root is also exhibited as निदि, and we have two forms प्रणिन्दनम् or प्रनन्दनम् in the Vritti.

Noun - निन्दकः ।

‘दुमदि ह० समदो ॥

67. दुमदि ‘to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.

The दु is indicative because it is so taught in the next sūtra.

२२८६ । आदिजिह्वः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे भातेराद्या एते दसः स्युः । मन्दति । इतिराचक्षेपो न । मन्थात् ॥

2289. The initial *hi*, *tu* or *du* of a root as taught in the Dhātu-pāṭha is ‘it.’

The real root, therefore, is मन् ॥

मद-मन्दति । मिद-मनन्द । मुद-मन्दिता । As it has an indicative *u*, the nasal is not elided in the Benedictive, as मन्थात् । Nouns — मन्दनः, मनन्दा, मनान्दो (न मन्दति) ; Desiderative - निनिन्दियति । Intensive मानन्थते । *Yas* luk मानन्थोति or मानन्ति । Causative मन्दयति, Aor मनमन्थत् ।

‘अदि ह० आश्लाढे । अचम्भ ॥

68 अदि ‘to be glad or rejoiced, to shine’

मद-अम्भति । मिद-अचम्भ । मुद-अन्दिता &c

Nouns : अम्भनः । अम्भः । अम्भकः । अम्भिरः ॥

‘अदि ह० चेष्टायाम्’ । तचन्द ॥

69. अदि ‘to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.’ Another reading is तदि ॥

मद-चन्दति । मिद-तचन्द । मुद-चन्दिता &c

‘अदि ०० अदि ०१ अदि ०२ आश्लाढे रोदने च’ ॥ अचम्भ । अचम्भ अचम्भ ॥

70 अदि । 71. अदि । 72 अदि ‘to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim’

मद-अम्भति, अम्भति and अम्भति ॥ मिद-अचम्भ, अचम्भ, अचम्भ ॥

Nouns — अम्भनः, अम्भरः, अम्भस, अम्भो &c

‘अदि ०३ परिदयने । विअम्भ ॥

73 अदि ‘to lament.’ As अम्भति, मिद-विअम्भ &c

‘गुन्ध ०४ शुद्धो । शुगुन्धः । नोष । शुध्यात् ॥

अथ कर्माणिान्ता अनुशक्तोते द्विवस्वार्थत्वात् ॥

74. गुन्ध ‘to be purified or cleansed, to cleanse, purify’

मद-गुन्धत । मिद-शुगुन्ध । मुद-गुन्धिता । लृट् - गुन्धियत् । लोट्-गुन्धितु । लङ् -

अगुन्धत । निङ् - गुन्धेत् ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original *n* of the root, and not the इति नुम । The affixes of the Benedictive being विष्, the sūtra अनिविता दस उपपदाः कृत् (VI 4. 24 S. 415) applies . Therefore, we have शुध्यात् । Intensive शोशुध्यते । Past Part. शुधित शुधितवान् । Gerund शुधित्वा ॥

• Here end the 38 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4

c Note :—The author of the Dhātupāṭha commenced his book with the root **स्य** ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the *Atmanepada* and the *Parasmaipada* roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कखग)

Forty-two roots ending in a guttural which are *Atmanepada*:

'श्रीक ७५ सेचने' । त सच्यादि' । 'दन्त्यादि' इत्येके । श्रीकते । शिश्रीके ॥

75 श्रीक (श्रीक) 'To wet, sprinkle' The root begins with the palatal श, but according to Dhanuṣāla and Kāśyapa it has a dental स ; They read it in the list of roots that do not change स to च, (यपि स्रजि स्तु स्या श्रीक ८०) । लट्—श्रीकते । लिट्—शिश्रीके । लुट्—श्रीकित । सट्—श्रीकियते । सेद—श्रीकताम् । लङ्—अश्रीकत । लिङ्—श्रीकत । आशी-श्रीकियेष्ट । लुङ्—अश्रीकित । लृङ्—अश्रीकियत ॥

Passive श्रीकते । Desiderative शिश्रीकियते । Intensive श्रीकियते । Yadi luk शिश्रीकित or शिश्रीकित । Aor अशिश्रीकोत् । अशिश्रीक

Causative श्रीकयति, Aor अशिश्रीकत । Noun श्रीका

'लोक ७६ दर्शने' । लोकते । लुलोके ॥

76 लोक 'to see, view, perceive'

लट्—लोकते । लिट्-लुलोके ८० When meaning 'to speak' it is Churādi

'लोक ७७ संचाते' । संचाते दन्त्य । स चेह यध्यमानस्य व्यापारे यन्निर्मुखा । आद्योऽकर्मको द्वितीये सकर्मक । लोकाते ॥

77 चनैक 'to heap together, collect' संचात means collection or book. According to Swāmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kāśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive

लट्—चनैकते । ८०

'द्रेक ७८ ध्रेक ७९ शब्दोत्सादयो' । उत्सादो शब्दोत्सादय च । दिष्टेके । दिष्टेके ॥

78 द्रेक । 79 ध्रेक 'to sunnī, to grow, increase to show joy, be exultant' उत्साह means according to Chandra 'to increase' and according to Swāmi 'to be arrogant or bold' Another reading is शब्दोत्साद 'to encourage one by words,' This is the view of Kāśyapa who says द्रेकते means शब्दोत्साद करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिष्टेके । लुट्—द्रेकित ८०

So also with ध्रेक । Its लिट्, is दिष्टेके ॥

Noun द्रेकय ॥

'रेक ८० शङ्कायाम्' । रेकते ॥

80 रेक 'to doubt, to suspect' When preceded by अ it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेकं सद्य प्राप्नु" ॥

लट्—रेकते । लिट्—रिरेके । लुट्—रेकित

'स्रक ८१ स्रक ८२ स्रजि ८३ स्रजि ८४ स्रजि ८५ गतो' । अयो दन्त्यादय । द्वौ नासव्यादी अशेषादेयस्याच प्र । सिष्टेके ॥

81 स्रक । 82 स्रक । 83 स्रजि । ८४ स्रजि । 85 स्रजि 'to go, move' The first three beg ॥ with a dental स, the last two with a palatal श । The former 'being taught

With स and not च, there is no change of this स into च after alterant Prepositions &c

सद-सेकते । लिट्-सिसेके । लुट्-सेकिता, ६०

„ खेकते । „ सिधेके । „ खेकिता

॥ सङ्कते : ॥ सङ्कते । ॥ सङ्कता

॥ अहंते । ॥ अहंते । ॥ अहंता

११ प्रलङ्घिते । ॥ १२ प्रलङ्घने । १३ प्रलङ्घिता ॥

51 85 (continued). Mātrēya reads a third root **घे** also. Some read in this connection the root **घो** also but it is anārahām, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with घ in the Dhatupāṭha

शक्ति ८९ शङ्कायाम् । शङ्कते । शङ्कते ॥

86 शङ्कितो to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear
suspect, mistrust

लट्,—शङ्कते । लिट्—शङ्कते । लुट्,—शङ्कता । Desiderative शङ्कन्तिष्यते । Intensive शङ्कन्त्यते । Yan luk शङ्कतेति or शङ्कन्ति । Imperfect, चङ्कन्तु ॥

Nouns: गङ्गा: ॥ गङ्गा कुला ॥ Cf गङ्गा of Svād; (15) and of Divid; (78)

अकि ८७ लक्षणे । अङ्गुते । आनङ्गुते ॥

87. अङ्गि 'to mark, stamp.'

लट् - चाहते । लिट् - जानते । लृट् - अहिता । Desiderative अजिबकिपते ॥

Nouns — प्राहुनम् । सहूर ।

Of अकि 'to move in a curve' further on (829) and वृ of Churadi (382)

षष्ठी ८८ कौदिल्ये । षड्भुक्ते ॥

88 चक्रि 'to go or move crookedly'

सट् - यद्गते । लिट् - यद्यद्गते । लुट् - यद्गताः ॥

Nouns : प्रवृत्तनम । यद्दि ॥

मकि ८६ मण्डने । मङ्कते ॥

89 मञ्जि 'To decorate, to adorn'

जट्-महृते । प्रमहृजम् । No change of ज to य ।

Noun सहि. ॥

कक ६० लौख्ये । लौख्य गर्वश्चापत्य थ । ककते । चरके ॥

90. कङ्क - 'to be unsteady, to be proud' : क्षान्ति - pride and unsteadiness

लट - ककाले । लिट - चकले । लुट - ककिला ॥

नौद-सिद्धिः ॥

श्रुक ६१, वृक ६२ आदाने । कोवते । वृकृते । वर्धते । वदते ॥

91 एक । 92 एक 'to take accept seize'

षट्—कौकते । लिट्—घुघुके । लुट्—कौकित्ता ॥

॥ यर्क ते । ॥ यदुक्ते । ॥ धर्कित्ता ॥

P. P. कृत्तम् or कौकितम्. Noun—प्रकोकनम् or प्रकोकयाम्, कोकः । कोकिनः ।
Desiderative सुकृत्तये or सुकौकितये । Gerund कु (कौ) कित्तुम् । The Desiderative
of एकम् = यिक्त्तये । Intensive यद्विक्त्तये । Yau luk यव्वित्ति or यरित्ति or
यद्विक्त्तये or यद्विक्त्तये or यद्विक्त्तये । Imp अयद्विक्त्तये अयद्विक्त्तये । Aor
अयद्विक्त्तये अयद्विक्त्तये &c Causative यद्विक्त्तये । Aor अयद्विक्त्तये or अयद्विक्त्तये । Nouns
युक्. 'wolf' यव्वित्ति. यव्वित्ति : 'a young animal'

+ ऋदुपेभ्यो लिट् कित्त्व गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन + ॥

Vart The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ, and, even the subsequent rule of Guna is superseded in the case of these. By I 2 5, § 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद-विभिदतुः। विभिनुः। Here the कित्त्व is nitya, and guna is anitya. But in वय्क्ते both the कित्त्व and the guna are anitya; therefore guna being taught subsequent to कित्त्व would take effect. This is prevented by the present vārtika by purva vipratishedha.

चक ६३ तृती प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93 चक 'to be satiated,' 'to repel' Note.—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kabirāswami and Śakajāyana give the first meaning only.

सट्, -चकते । लिट्, -चेके । सुट्, -चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, चकि ६५, श्वकि ९६, प्रकि ९७, षौक ६८, प्रौक ९९, ष्वक् १००, वक् १०१, मक् १०२, टिक् १०३, टोक् १०४, तिक् १०५, तीक् १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते । हुठोके । तुत्रोके । * सुभ्यात्तुल्येष्वज्जन्तीनां मत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । च्चकते । ष्वक् ॥

‘लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र ‘तृतीये’ दन्त्यादिः’ इत्येके ॥

94. कक् । 95. चक् । 96. श्वक् । 97. प्रक् । 98. षौक् । 99. प्रौक् । 100. ष्वक् । 101. वक् । 102. मक् । 103. टिक् । 104. टोक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रघ् । 108. लघ् ‘To move ‘to go’

94 सट्, -कङ्कते । लिट्, -चकङ्के । सुट्, -कङ्किता ६०

95 सट्, -चङ्कते । लिट्, -चचङ्क । सुट्, -चचङ्किता ६० Noun चचङ्कनम्, चचङ्कनम् ॥

96 सट्, -श्वङ्कते । लिट्, -श्वचङ्के । सुट्, -श्वचङ्किता ६०

97. प्रचक् सट्, -प्रङ्कते । सुट्, -प्रङ्किता । लिट्, -प्रचङ्के ॥

98. सट्, -टोङ्कते । लिट्, -हुठोङ्के । सुट्, -टोङ्किता ॥

99 सट्, -प्रौङ्कते । लिट्, -तुत्रोङ्के । सुट्, -प्रौङ्किता ॥

100. सट्, -व्यङ्कते । लिट्, -व्यङ्कते । सुट्, -व्यङ्किता ॥

The sūtra I. 1 64 § 2264 does not apply to व्यङ्क, and so the initial व is not changed to ष because of the following

Vart — Prohibition of the change of व into ष must be stated of the roots derived from nouns, and of श्रुयान् and व्यङ्क । Thus from the noun चोदन् ‘he who has six teeth,’ we have चोदयति ‘he desires a Shodan,’ without change of व । Some read the root as श्रुयन् with a dental श् । The root श्रुयन् is also read as श्रुक् by some

101. सट्, -व्यङ्कते । लिट्, -व्यङ्कते । सुट्, -व्यङ्किता ॥

102 सट्, -मङ्कते । लिट्, -मचङ्कते । सुट्, -मङ्किता ॥

103 सट्, -टङ्कते । लिट्, -टिटङ्के । सुट्, -टङ्किता । Similarly लेङ्कते ॥

104 सट्, -टोङ्कते । लिट्, -टिटङ्के । सुट्, -टोङ्किता । Similarly लोङ्कते ॥

107. सट्, -रङ्कते । लिट्, -रचङ्कते । सुट्, -रङ्किता ॥

108 सट्, -लङ्कते । लिट्, -लचङ्कते । सुट्, -लङ्किता ॥ The root लङ्क् has the

meaning of ‘to last’ also

Nouns :—लङ्क् लङ्गिता । रङ्क् ॥

अधि १०६, वधि ११०, मधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपा निन्दा । गतो गत्यारम्भे च इत्यन्ये । अट्, घटे चनङ्, घे । घट्, घते, मट् घते ॥

109. अघ्, 110 घंघ्, 111. मंघ्, 'to go,' 'to blame.' According to Swāmi it means also 'to commence, set about'

109. मट्, - अघते । निट्, - आनंघे । मुट्, - अघिता । Des अङ्तिघियते । Caus अघयति । Aor आङ्तिघयत् ॥

110 मट्, - घंघते । लिट्, - घंघे । मुट्, - घघिता ॥

111. मट्, - मंघते 'he goes' निट्, - ममंघे । मुट्, - मंघिता ॥

११२ मधि कैतये च ।

112. The root मंघ means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame.' As मंघते 'he cheats'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्यं । राघते । लाघते ।

११६ ध्राघृ इत्यपिकेचित् । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो देर्धम् ॥
द्राघते ॥

113. राघ्, 114. लाघ्, 115 द्राघ् (116 ध्राघ्) 'to be able, to suffice' 117, The root द्राघ् means also 'to exert, to stretch' Āyāma means "stretching" according to Kauṣika, and 'vexing, tormenting' according to Svāmī

मट्, - राघते । लिट्, - राघे । मुट्, - राघिता । Desiderative रिराघयते, Inten : राराघयते, राराघीति, राराग्धि । लट्, - अराग् । Causative राघयति Aor. अरराघत् ॥

114 मट्, - लाघते । Noun उन्, लाघः ॥

115. मट्, - द्राघति ॥

इलाघृ ११८ कथने । इलाघते ॥

118 इलाघ् 'to praise, extol, commend, applaud'

मट्-इलाघते । Thus देवदत्ताय इनाघते 'He extols Devadatta' See I, 4.

34 § 572

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As इनाघमानः परस्त्रीं स्तत्रागाद् राक्षसाधिप । Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two ātmanepadī roots whose final = a guttural.

SEN SECTION V

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadī

फक्क ११९ नीचैर्गता ॥

नीचैर्गति मन्दगमनम् असद् व्यवहारश्च । फक्कति । फक्क ॥

119. फक्क 'to move slowly go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गति mean 'moving slowly,' and 'all behaviour'

मट्, - फक्कति । लिट्, - फक्क । मुट्, - फक्किता । लृट्, - फक्कियति । लोट्, - फक्कु ।

मह्, - फक्कति । यि-निह्-फक्कति । यि लिट्, - फक्क्यात् । लृट्, - अफक्कियत् ॥

Pass - फक्कते । Desid : पिफक्कति । Intens. पाफक्कते । Yanluk पाफक्कीति । पीफक्कति ॥ Causative फक्कयति । Aor अपफक्कत् ॥

तक १२० हसने । तकति ॥

- 120 तक 'to laugh at, deride, scoff, to bear, endure'

सट-तकति । लिट-तताक, तेकतु । लुट-तकिता । लुट-कतकीत or कताकीत (VII 2 7 S 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तद्धति ॥

- 121 तकि 'to live in distress'

सट-तद्धति । लिट-ततद्ध । लुट-तद्धिता । The Imperfect Yan luk is असतम् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुक । शुक । इति मैत्रेयः ॥]

[122 शुक 'to go' सट-शोकति । Noun शुकः शुकः । This root is read after ✓तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुकः. It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III 1 135 S 2897 then there was no necessity of forming this word under the Unādi III 42 (शुकयत्कोत्वा) from the ✓शुभ with the affix कम् and the elision of भः. So also if शुक be formed regularly by adding रक to ✓शुक, there was no necessity of forming this word irregularly by Unādi II 28 (अकृन्ताद्य &c)]

बुक्क १२३ भणणे । भणणं श्वरवः । बुक्कति ॥

- 123 बुक्क 'to bark' Bhashana means here, the cry or barking of the dog

सट-बुक्कति । लिट-बुबुक्क । लुट-बुक्कित । This root is found in the Churudi class also (173)

कख १२४ हसने । प्रनिकषति ॥

- 124 कख 'to laugh'

सट-कषति । लिट-ककाख । लुट-कषिता । लुट-ककषीत or ककाषीत् । प्रनिकषति ॥

घौखृ १२५, राखृ १२६, लाखृ १२७, द्राखृ १२८, धाखृ १२९,

शोषणालमर्थेयोः । घोषति । घोषाचकार ॥

125 घोषः । 126 राषः । 127 लाषः । 128 द्राषः । 129 धाषः 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off'

सट-घोषति । लिट-घोषा चकार । लुट-घोषिता &c.

Druid. घोषिष्यति । Caus घोषयति । लुट-मा भव न घोषयितम् ॥

So also राषति । Intens शरराषत् ॥

So also लाषति । द्राषति । धाषति ॥

शाखृ १३०, श्लाखृ १३१, व्यासौ । शापति ॥

- 130 शापः । 131 श्लापः 'to persuade, to occupy'

सट-शापति । लिट-शशाप &c. सट-श्लापति, &c

Noun शाखा 'branch' शातिशाख्य-शातिशाख भवः ॥ Formed by सट (IV 3

It is not shortened, because II had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of श्रुत्यः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4 59 S. 2180) = ऊक्.

But why should Rule S. 2180 apply first and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=ऊक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (प्रकः चर्त्तुं दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa: A rule relating to a stem (*anga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the श्रुत्यः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उक्+प्रतुः = उ+उक्+प्रतुः (S. 2180 short उ for short उ)=ऊक्तु (lengthening). Similarly कृत्तुः.

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंयति सिद्-उंयत्तुः। आगोर्निद्-उंयत्तुः।

Similarly ✓यक् gives us, लट्-ययति, सिद्-ययत्तुः। There is not य of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyāsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is य (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly उंयति, मेयत्तुः &c.

133. ययिः उययति। सिट्-उययत्तुः। लुट् उययति। Des. उययत्तुः। Caus. उयययति। Aor ययत्तुः। 134. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। लुट् यययत्तुः or यययत्तुः। 135. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 136. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। 137. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 138. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। 139. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 140. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। 141. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 142. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। 143. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 144. ययः ययति। यययत्तुः। ययति। 145. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 146. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति। 147. ययिः ययति। यययत्तुः। ययति।

148. ययिः।

149. ययिः।

150. ययिः।

These three roots are read here in the Samantā.

151. ययिः। The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in यय।

152. ययः। ययति। 153. ययिः। ययति। Noun: यय। 154. ययिः। ययति। Past

Part यययति: and यययति:। 155. ययिः। ययति। Noun, यय: "Abga country." यय

"member." ययि: "fire" यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 156. ययिः। ययति। N यय: य

157. ययिः। ययति। N यययत्तुः। 158. ययिः। ययति। 159. ययिः। ययति। 160. ययिः। ययति। 161. ययिः। ययति। 162. ययिः। ययति। 163. ययिः। ययति। 164. ययिः। ययति। 165. ययिः। ययति।

त्वग्नि १६६ कम्पने च ।

166 त्वग्नि means 'to tremble' also As त्वद्गति 'he trembles'

युग्नि १६७ जुग्नि १६८ वुग्नि १६९ वर्जने । युद्गति ॥

167 युग्नि

168 जुग्नि

169 वुग्नि (युग्नि, रुग्नि) } वर्जने to leave
As युद्गति, जुद्गति वुद्गति &c.

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

दधि १७१ पालने । लधि १७२ शोषणे ॥

मधि १७३ मण्डने । मद्घति ॥

शिशि १७४ आघ्राणे । शिद्घति ॥

170 घघ (गघ घघ) हसने 'to laugh' As घघति । जघाघ । घघिता । 171 दधि पालने 'to protect' 172 लधि 'शोषणे to dry' 173 मधि मण्डने 'to dress' म धति म धन (युव) 174 शिशि । आघ्राणे to smell शि घति ।

Here end Parasmaspad roots whose final is a guttural

SUB SECTION VI

Now we take up the roots ending in ch There are twenty one Ātmanepada roots

वर्च १७५ दीप्ति । वर्चते ॥

175 वर्च दीप्ति 'To shine' लट्—वर्चते । लिट्—वर्चसे लुट्—वर्चता । लृट्—वर्च्यते । लोट्—वर्चताम् । लङ्—वर्चत । विधिलिङ्—वर्चत । आशीर्लिङ्—वर्चते । वाच्योत्—वर्चते । लृङ्—वर्च्यते । लृङ्—वर्च्यते । यङ्—वर्चते । लिच्—वर्चति । Aor वर्चत । सन् । विशर्चते । वङ्—वाच्यते । Yan luk वाचयति or वाचति । Aor वाचयति, वाचयति ॥

Noun वर्च 'vigour' 'foces' द्रव्यवर्चम् । Adjective वर्चम् ॥

पच १७६ सेचने च । सचते । सेचे । सचिता ॥

176 पच सेचने 'to sprinkle to serve' सट्—सचते । लिट्—सेचे । लुट्—सचिता । लृट्—सच्यते । लोट्—सचताम् । लङ्—सचत । विधिलिङ्—सचेत । आशीर्लिङ्—सचते । लृङ्—सच्यते । लिच्—सचति । Aor सचयति । सन्—सचयति (VIII J 61 ॥ 2637) पङ् । सच्यते । Yan luk सचति । Noun सक्तु । सक्तुन । सचिव ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लुलोच ॥

177 लोच । दर्शने । To see लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des लुलोच्यते । Inten लोलोच्यते । लोलोचति लोलोचति ॥ Caus लोचयति । Aor अनुलोचत ॥

शच १७८ व्याक्तायां वाचि । शचे ॥

178 शच व्याक्ताया वाचि to speak distinctly शचते । शचे । शचिता । N शची ॥

श्वच १७९ श्वचि १८० गती । श्वचते । श्वचते ॥

179 श्वच (श्वज) } गती To go श्वचते । श्वचते । श्वचिता । श्वचते । श्वचिता ॥

180 श्वचि (श्वज) }

कच १८१ बन्धने । कचते ॥

181 कच बन्धने to bind कचते । कचते । कचिता । कच । कच ॥

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चक्रञ्चे । चक्राञ्चे ॥

182 काच } दीप्तिबन्धनयोः to shine, ■ bind कचञ्चे । चक्रञ्चे । कचञ्चिता
183 काचि } काञ्च चते । चक्राञ्च चते &c Nouns कचञ्चुः । काञ्च चतम् । काञ्चि चि

मच १८४, मुचि १८५, कल्कने । कल्कन दम्भ शाठ्य च । कयनम्
इत्यन्यो । मेचे । मुमुञ्चे ॥

184 मच } कल्कने to cheat, to be van Some say it means
185 मुचि (मुचि मुच) } 'to brag or boast' also Thus मचते । मेचे । मचिता ।
मुचते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra
the root is मुच-मेचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्वायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186 मचि (मचलु) धारणोच्छ्वायपूजनेषु also दाप्नोः । to wear, exult, worship also
glitter' As मचते &c Noun मच । Sākatāyana does not read मुच, but मच and
मचि only

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187 पचि । to explain The root पचय 'to cook,' will be taught further on
The पचि is also Ohridi लट्-पञ्च चते । Noun पक्क 'marsh पञ्चयन् 'five पक्कि ॥

पृच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188 पृच प्रसादे । To be pleased लट्-स्ताचते । लिट्-स्तुष्टुचे । लट्-स्ताचिता । लिट्-
स्तोचति । Aor अस्तुष्टुचत् । घञ्-स्तुचिष्यते or स्तोचिष्यते । यङ्-स्तोच्यते । Yau luk
तुष्टुचाति or स्तोचोक्तिः । Noun स्तोच Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I 3 26 S 2617)

शृज् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुहविधौ चकार-
रक्षो हलत्वेन यक्षते । तेन द्विहलत्वात् । आगृजे ॥

189 शृज् । To go 2 stand or be firm, strong earn or obtain or get Maitreya
gives the meaning of कर्जन् also

लट्-अर्जते । लिट्-आगृजे आञ् + अञ्ज् + य = अञ् + अञ्ज + य (VI 4 60 S 2170) = अञ्
+ अञ्ज + य (VII 4 60 S 2214 read with I 1 51) The र is then elided by VII
4 60 S 2179 and we have अञ् + अञ्ज + य = अञ् + अञ्ज + य (the lengthening by VII
4 70 S 2248, and नुट् by VII 4 71 S 2288, = आगृजे ॥ For the purposes of ad-
ding नुट् the शृज् is considered to have a र in it so that शृज् becomes equivalent to
अञ्ज, so the root is considered to be one which ends in a double consonant, and
thus makes S 2286 applicable लुट्-अर्जिता । लुट्-अर्जिष्यते । लोट्-अर्जताम् । लृट्-
अर्जत । आग्रीर्लिट्-अर्जिष्येत् । लृट्-अर्जिष्यत् । यङ्-आर्ज्यते । लिट्-अर्जयति । Aor
आर्जिष्यत् । घञ्-अर्जिष्यते । Gerund अर्जित्वा । Adjective अर्जयम् ॥

शृजि १९०, शृजी १९१ अर्जने । अर्जते । 'उपसर्गादृति-' (२४)
इति शृजि । प्राञ्जते । अर्ज्याचक्रे । आर्जिष्यत् । अर्जते । घृञ्जे । अर्भाजिष्ट ॥

190 शृजि, 191 शृजी । To parch The root शृज् has a long i as indicative
लट्, अर्जते, with य प्राञ्जते । The viddhi is by VI 1 91 S 74 लिट् अर्जता चके ।
Or आनुष्टुप् according to Saramata and Tarangini But this is wrong लुट्-अर्जिता ।
लट्-अर्जिष्यत । लोट्-अर्जताम् । लृट्-अर्जत । लिट्-अर्जयत् । अर्जयते । आग्रीर्लिट्-अर्जिष्येत् ।

कञिजिजत् । लुट्.—अञिजिष्ट । नृत्, —अञिजिष्यत् । णिच्—अञिजयति । Aor. मा भयान् अञिजत । स०—अञिजिष्यते ।

191 भञ्ज् 'to pinch' लट्—भञ्जते । लिट्—भञ्जते । लुट्—भञ्जता । णिच्—भञ्जयति ।
Aor. अयिभञ्जत् or अयभञ्जत् । सन्—विभञ्जिष्यते । यद्—वराभञ्जते । Yan luk. वरं भञ्जति
or वरं । भञ्जति or यरि भञ्जति or वरं भञ्जति or यरिभञ्जति or वरं भञ्जति । Noun भञ्जः ।

एजृ १९२, अजृ १९३, अजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्ताः । एजांचक्रे ॥

192 एज् 'to shine' लट्—एजते । लिट्, with प्र, प्रजते (VI 1. 901 S 87) लिट्—
प्रजाचक्रे । लुट्—एजता । णिच्—एजयति । Aor. मा भयान् एजत । Des—एजिजिष्यते ॥

193 भज् 'to shine' लट्—भजते । लिट्—विभजते । लुट्—भजता । णिच्—भजयति ।
Aor. अयिभजत् । सन्—विभजिष्यते । यद्—वराभजते । Yan luk. वरं भजति or वरं भजति ॥

194 भज् 'to shine' लट्—भजते । लिट्, like भज् । णिच्—भजयति । Aor. अयिभजत्
or अयभजत् । Noun भजिष्णुः त्रिधाक् ॥

195. रेज् 'to shine' S me read this root here But it appears as if it
were a doublet for an explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रविर्जामयेभ्य, Bhatta Bhaskara
says "येते an Vedic anomaly, the classical form being rajate" लट्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकुत्सनयोः । ईजांचक्रे ॥

196 इज् 'to go, to censure, blame' लट्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लुट्—
ईजता । णिच्—ईजयति । Des ईजिजिष्यते । Caus ईजयति । Aor. मा भयान् ईजित्
'The root ईज् is shortened first to इज् before the affix चञ्, and then reduplicated
Sec VII 4 1 S 2314

वीज १९७ गतौ ॥

197 वीज् 'to go' This root is not found in the Siddhānta or the Mādhvīya.

Here end the Atmanepada roots whose final = a palatal

SUB SECTION VIII

अथ त्रिसप्ततिर्यजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy two roots upto ✓vinj are Parasmaipadī

शुच १९८ शोचते । शोचति ॥

198. ✓śuch a 'to grieve.' Present. शोचति । Perfect. शुशुच । First
Future शोचिष्यति । Des शुशुचिष्यति or शुशुचिष्यति । Gerant शुचिष्या or शोचिष्या ।
Intensive शोशुच्यते । Yan luk शोशुचिष्यति or शोशुचिष्यति । Caus शोचयति । Aor. अशु-
शुचत् । Noun शोचन । शूद्रः शोचः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कौचति ॥

199 ✓kuch a 'To utter a shrill cry as a bird,' Present. कौचति
Perfect. कुकौच । First Future कौचिष्यति । Noun कुचः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौल्लियाल्पोभावयोः ॥

'अनिदिताम्'—(४९५) इति नलोपः । कुच्यात् । कुच्यात् ॥

200 ✓kuñch a, 201, ✓kruñch a 'To make crooked,' 2 'To make
small.' Present. कुञ्चयति । Perfect कुकुञ्च । First Future कुञ्चिष्यति । Des.
कुकुञ्चिष्यति । Intensive कौकुञ्च्यते (The nasal is elided by VI 4 24 S 415) Yan
luk. कौकुञ्चति । Imperfect अकौकुञ्चति । Caus. कुञ्चयति, Aor. अकुकुञ्चत् ।

Pass Part कृष्टान् । कृष्टितयान् । Gerund कृष्टवित्वा । Similarly is conjugated
 ✓ krunch १, ८८ कृञ्भवति &c Nouns : कृद्, कृञ्च्, कृञ्ज् । The nasal is elided
 in the Benedictive by VI 4. 34 S 415 as कृष्यात्, and कृष्यात्, ॥

श्लो० २०२ अपनयने । लुब्धात् ॥

203 ✓ Luñcha 'to remove'

3325) सद-सृजति । आशीसिंह-सृज्यात् । Gerund सृजित्या or सृजित्या (I 2 24 S

Ishti — The aulātut on is optional before arilāhatukas beginning with a letter of यस Pratyahāra (all consonants except य) = As घो + यस = पि + ये + य = विशय । विध्यत् । विध्यु ॥

In चिञ्चु and चिञ्चु the च is changed to य before ञ्चु न द ड । The equation now stands thus चिञ्चु + ञ्चु । Here the root has a penultimate letter ञ्च which is followed by a consonant य, therefore the च of चिञ्चु ought to be lengthened by VIII 2 78 S 2265. But it is not so because the य substitute for च, as considered siddhant to च, by I 1 51 S 50, for the purposes of S 2265 य being as च, the penultimate य is not considered to be followed by a consonant but by a vowel and hence S 2265 cannot apply. — But the rule VIII 2 78 3 22 5 is a dirgha vidhi, as it ordains lengthening and therefore the य substitute of च will not be siddhant by I 1 51 S 50, because that rule must be read with the proviso of I 1 58 S 51 which declares *iter alia* that for the purposes of dirgha vidhi the adesa is not siddhant, so there ought to be lengthening of चिञ्चु.

Ans. The following var ka makes a counter exception to that rule of 8 51

Var. For the application of the rules of accent (svar vidhi) or the rules of lengthening (dīrgha vidhi) or the rule of the elision of ja (ja lopa vidhi) the lopa substitute only of a vowel is to be considered as not athāvat and not any other substitute. Here the substitute is *ṛ* and not *lopa*, and *ṣ*, *ṛ* is considered as athāvat to *ṣ*.

In forming the Second Person Singular, we have धी + धन = धि + धी + ण । Now apply the prohibition of S 2246 barring the augment इद् । But the following sūtra makes an exception

✓ २२६३ । कसुभृष्टसुद्रुमुश्रुषो लिटि । ७ । २ । १३ ॥

एषो लिट् ऋ न स्यात् । काटीना चतुर्णां ऋण नियमाद्यम् । प्रत्ययान्त प्रत्ययान्तयो वा
 यानिनिपेदे स लिटि चेत्तौ काटिभ्य एव न-पथ इति । ततश्चतुर्णां यत्ति भारद्वाज-प्र
 णापितस्य अमाद्विषु काटीनियमप्रतिपत्त्य चेत् ११५थायम् ॥

2193 The Personal endings of the Perfect do not get the augment इट् after ह, व, भू, वृ, सु इ, ए, अ ॥

The four roots क ख ग् and घ are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of वृत्त arrangement whether depending on any particular radical or depending on any particular suffix if the prohibition is to apply to the Perfect then it applies only to the four roots क ख ग् घ mentioned here, and not to other roots.

[illegible]

NOTE—Thus क—कृत्तव्य, कर्म्म, क, सख्य, सखम्, भू यभूय यभूम, वक्र यत्रय
छयम, दक्ष, दध्यधे, दक्ष्मणे, सु सुद्यु, सुद्युम, ह दुद्रुच दुद्रुम, मुमुय मुमुम, पुः,

These roots with the exception of τ and η . Ant. y VII 2 10 S 2216, their special mention here is for the sake of η yama, namely these roots alone are in the

in the Perfect, other roots are all but in the Perfect. Thus विभिदिय, विभिदिम, सुनुविय सुनुविम । All anudatta roots of the Dhātuvā are to be understood, by this, to get इट्. The affix य of the Perfect gets इट् after एञ् as the irregular form वययं in VI 2 61, indicates that in the Velas^१ य does not get इट्, after एञ्, but in the classical literature it does. By V L 2 73, S 2206 the य would have got इट् after कृट्, सु and यु, that इट् is prohibited by the ए-उन्तान्ता. As तृतीय द्वीय सप्तम्य उपायः ।

[It is added when he takes the suit away as a gift
सर्वस्वम्।] Section VII 2 63, S 2286 applies here, also, as सर्वस्वम् ॥

✓ २२८४ । अचस्तास्वत्यत्यनिष्टो नित्यम् । ७ । २ । ५६ ॥

उद्यमेज्जन्ता धो धानुस्तासौ नित्यानिट तत परस्य धम इह, न स्यात् ॥

2294 After a root, which in the Dhātuvāda, ends in a vowel, and after which the First Fut aha ti is always devoid of the augment ए, (after such a root) यत् the personal ending of the Perfect, like दात्, does not also get the augment इट् ॥

२२८५ । उद्देशेऽन्वयः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशोऽकारयतस्तासां निष्ठा निष्ठ परस्य चल दृढ न स्यात् ॥

* 229c. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhātu *ītha*), and after which the First Fut-affix तास् is always devoid of the augment इट्, यत् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment a.

✓ २२६: । जतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तस्मिन् नित्यानिष्ट आदत्तस्थिति यत्ना मेव भारद्वाजस्य गतेन । तेनाग्न्यस्य स्थितेय । अयमत्र
स एव ॥

अत्र भोऽकारान्धा यस्तास्यनिट्, यमि येइयम

सुप्रतापः, निष्ठाः, अज्ञानाः, निर्दिष्टः, सुप्रभाषः॥

न च स्तुष्ट्यादं नामपि यम दिक्स्थ उक्तम् । 'अवस्थ स्यात्'— (२२१४) इति 'उपदेशस्थित' (२२१५) इति ॥ पाठद्वयवर्णितस्यैव द्विप्रतिषेधस्य सारद्वयान्वययोः नियतं क' ॥ ४ अवस्थान्वय— इति न्यायात् । विधायक—विधेय—आजिज्य । विध्ययु । विध्य । विधाय—विधेय । विधिप्र—विधिप्रम । यत्—आजितम् । यज्यत—अजिज्यति । अजत् । अजत् । अजत् । अजत् । अजत् । अजत् ॥

5296 In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short *a*, and after which the First Fut *त* is always devoid of the augment *ए*, that *अ* also, like *त**अ*, does not take the augment *ए*.

Therefore, the other sūtras do take अः. On this there is the following verse (सु. रा. १०), which sums up the last three sūtras:—

That root which ends in a vowel, or which has a short **च** in the Dhātupītha, and which is ant before त्त् affix, is *optionally* सेट् before च्च् affix. But if such a root ends in short **च**, then it is *invariably* ant before च्च् affix. Roots other than **च** &c are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, दृ, सु and चु will also be *optionally* ant in च्च् as they are not pending roots. The rule made by Bhāradvāja removes the prohibition with regard to the addition of च्च्, made by the two immediately preceding sūtras S 2294 and 2295 - and not the च्च् of S 2293. This is on the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule' (see Vol I. 203).

Therefore चि + च्च् + च्च् + च्च् = चिचिचिचि or चिचिचिचि or चाञ्चिचिचि ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

२२९७ । सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ० । २ । १ ॥

इगन्ताहस्य वृद्धिः स्वात्परस्मैपदे परे सिचि । अयेदीत्-आजीत । अयेष्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic **च्** (चिच), Vriddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I 1 3)

Thus अयेदीत् or आजीत &c. The Conditional is अयेष्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पाजने । तेजति ॥

249 ✓Teja, to protect'

सट् - तेजति । सिट् - तितेज । लुट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250 ✓Khaja, 'to churn', 'to stir'

सट् - खजति । सिट् - खयाज । लुट् - खजिता । लुङ् - खयजीत, खयाजीत्

Noun: - खजाक. ॥

कज २५१ मंदे ।

251. ✓Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta

सट् - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकल्ये । खजति ॥

252 ✓khrji, to go lame, limp

सट् - खजति । सिट् - खयज । लुट् - खजिता ॥

एजु २५३ कम्पने । एजाचकार ॥

253 ✓Eja, to tremble. The root एज् to shine, has already been

taught before

सट् - एजति । सिट् - एजाचकार । लुट् - एजिता । लुङ् - एजिष्यति । चिच - एजयति ।

Aorist माभयानेजित् । सन् - एजिजिष्यति ॥

दुभोस्फूर्जा २५४ यज्जनिघोषे । स्फूर्जति ॥ पुस्फूर्ज ॥

254. ✓Tuo sphaṛjā, to thunder.

सट् - स्फूर्जति । सिट् - पुस्फूर्ज । लुट् - स्फूर्जिता । चिच स्फूर्जयति Aorist अयुस्फूर्जत् । सन्-पुस्फूर्जयति । यङ्-पोस्फूर्जते Yan luk पोस्फूर्ति Imperfect अयोस्फूर्ज । Passive Participle स्फूर्ज or स्फूर्जित । Active Participle स्फूर्जयान् । Noun - स्फूर्जयु ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितव्ययस्तु सकर्मकः । स्रपति ।
 चित्ताय । चित्तियतुः । चित्तियुः । चित्तियथ-चित्थ । चित्तियथ । चित्तिायम । चेता ।

255 kahi, to waste, to decay. The root is intransitive, it is transitive when it is used in a causative sense.

षट् - अयति । षिट् - विद्याय । विटिष्यत् । विटिष्यु । विटिष्यिष्य or विटिष्ये । विटिष्यु ।
 विटिष्य । विद्याय or विटिष्य । विटिष्यिष्य । विटिष्यिष्य । नुट् - वता । नुट् - वेत्यति । षीट् - अयत् ।
 लङ् - अययत् । विटिषिष्यत् - अयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra
 ६, २२०८ applies आद्योर्लिङ् - लीयात् । नुट् - अवेदीत् । सन् - चितीयति । यङ् - सेदीयते
 मङ् लुङ् :- सेदीयति । Passive Participle सोण Active Participle, सोणवान् ।

२८८ । अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अजन्तस्याहस्य ठीरं स्वाद्याढी प्रत्यये परे न तु कसार्यधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षेपोत् ।

2298 A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ह् when it is not either a Krit or a Sîrvadhâtuka affix

Thus ϕ is a

क्षीज २५६ अव्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितु युक्तः । विद्योज ५

156 kshya to make indistinctive noise This ought to have been
read with kṣya I 240 because the meaning of these two roots is identical

लट - लीजति । लिट - लिखति । लुट - लीजति । लिख - लिखति । Aorist
अलिखीजति । हन् - लिखीजति । हट - ले लीजति । हट - ले लीजति ।

ਲਗ ੨੫੭, ਲਗਿ ੨੫੮ ਭਰਜਨੇ ।

257 ✓ laja, 258 ✓ laje, to fry

लट् - लङ्कति । लिट् - ललाज । लेङ्कतु । लृट् - लङ्कता । लाङ्कीरिङ् - लङ्क्यात् । लुङ् -
 ललसीतु or ललसीत । लिङ् - लालयति । Aor ललसीदकतु । शम् - लिलङ्कियति । यङ् -
 ललयिष्यति । Yau luk लालयति ।

258 ✓ laj, to fry The root is found in the Tudáde class also

सट् - लक्ष्यति । लिट् - भवत्यज्ज । लुट् - सज्जितः । आशोर्लिङ् - सज्जक्यात् । तिङ् -
 कर्त्तव्यजगति । Aor भवत्यज्जगति । सन् - लिलक्ष्यजिगति । षट् - लालक्ष्यते । Xau luk लालङ्गति ।
 Noun लाजः ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 ✓ Laja, 260 ✓ Laji, to blame, to parch

મુદ્ર -સાઙ્ગતિ : સાઙ્ગ જાતિ ॥

जंज २६१, जजि २६२ युद्धे ॥

261 ✓ Jaja, 262 ✓ Jaji, to night

सट - जजति । जजति । Noun ज-स ।

तुज रवेऽ हिंसायाम् । तेजति । तुतेज ॥

263 ✓ *Гуна, to injure*

सट—सोऽसि । लिट—तुसोऽ । सुट—सोऽसि । लिङ—सोऽस्यसि Aorist कृतसुज
 सन्—तुसोऽसि or तुसुजसि । यङ—सामुज्यते । यङसुक्—सोऽसि । Passive Participle
 सुजितम् । Gerund सोऽस्य or सुज्य ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. ✓ tujī, to protect

सट - तुज्जति । सिट् - तुज्जति । सुट् - तुज्जति । णिच् - तुज्जति । Aorist चतुस्तुज्जति ।
सन् - तुज्जति । यङ् - तोतुज्जति । यङ्नुज् - तोतुज्जति । Imperfect चातोतुज्जति । Noun तुज्ज

गज २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थः ।

265 ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grja, 268 ✓ grji, 269 ✓ muja
270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, con-
fused, inebriated.

✓ 265 and 266 सट - गजति । गज्जति । सिट् - जगज्ज । जगज्जुः । Nouns गजः
'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. सट् - गज्जति । सिट् - जगज्ज । सुट् - गज्जति । णिच् - गज्जति । Aor चज्ज-
गज्जति or चज्जिगज्जति । सन् - जगज्जति । यङ् - जरोयज्जति । Yau luk जग्ज्जति ॥

✓ 268. सट् - गज्जति । सिट् - जगज्ज । सुट् - गज्जति । सन् - जगज्जति ।
यङ् - जरोयज्जति । Yau luk जग्ज्जति ॥

✓ 269. सट् - गज्जति । ✓ 270 सट् - मुज्जति ॥

गज २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

सट् - गज्जति ॥

वज २७१, व्रज २७२ गतौ । वदन्त- (२२६०) इति वृद्धिः । अयाजीत् ॥

271. ✓ vaja 272. ✓ vaja, to go. The two roots are found in
the Churādi also.

✓ 271 सट् - वजति । सिट् - वयाज्ज, वयज्जुः (VI 4 126 S 2263) । सुट् -
वज्जति । सुह् - अवयाजीत् or अवयाजीत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. सट् - व्रजति । सिट् - वयाज्ज । सुट् - वज्जति । The vridhī in
the Aorist is compulsory here by 2267 S. सुह् - अवयाजीत् । Nouns वज्ज । व्रजः ।
वरिवाट् ॥

Here end the Parasmaipada roots whose final is ३.

SUBSECTION VII.

अथ टवर्गायान्ता आद्यन्ताः अनुदासेतः यट्, श्रियत् ॥

The following 63 roots up to ✓ ādī are ātmanepadī, whose final is a
lingual

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दीपघोऽयम् । 'दीपघः' इत्येके
अट्टते । आनट्टे ॥

273 ✓ attā, To overpower, to injure. This root has a penultimate ट
ie it is अट्टः । Some say it has a penultimate त् ie it is अट्टत् ॥

NOTE,—The root ✓ adt, whether the penultimate be ट or त् makes no
difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the differ-
ence comes out. If it is ट penultimate, then in reduplicating this ट will not be re-
duplicated because of the prohibition नट्टा &c (VI 1 3 S 2446), but टि, thus
we have अट्टिटिपति or आट्टिटत् । If the penultimate be ट then we have अट्टिटिपति
and अट्टिटत् । If it is त् then we have अट्टिटिपति and अट्टिटत् ॥

सट्—अट्टते । लिट्—आनट्टे । लोट्—अट्टताम् । सङ्—आट्टत । विधित्—
अट्टते । आशीर्लिङ्—अट्टिष्येत् । लुङ्—अ+अट्टिष्ट । सङ्—आट्टिष्यत । लिङ्—अट्टयति ।
Aor. आट्टितम् । But आट्टितम् if the root is अट्ट । सन्—अट्टिष्टिषते । अतिट्टि
वति (Purushkārṇa) अट्टिष्टिषते । Noun अट्टा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. ✓ veghṣta, to surround.

सट्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लिङ्—वेष्टयति । Aor. अवि-
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). सन्—विवेष्टिषते । घङ्—वेष्टेद्यते । You luk, वेष्टे-
द्यति or वेष्टेष्टि । d. वेष्टेष्टः । Imperfect. अववेष्टे, ॥

चेष्ट २७५ चेष्टायाम् । अचेष्टिष्ट ॥

275. ✓ cheṣṭa, to try.

सट्—चेष्टति । लिट्—चिवेष्टे । लुट्—चेष्टिता । लुङ्—अचेष्टिष्ट ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ gushṭa, 277 ✓ loṣṭa to assemble, collect.

सट्—गोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । लुङ्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ चलने । जघट्टे ॥

278. ✓ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churādi also.

सट्, घट्टते । लिट्—जघट्टे । लुङ्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ Sphuta, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is
Pa. (anulapadi) in the sense of viśarūpa; and it is Churādi in the sense of bhedana.

सट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लुङ्—स्फोटिता । लिङ्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । सन्—पुस्फुटिषते or पुस्फोटिषते । घङ्—पुस्फुटयति । You luk पुस्फुटिष्टि ।
Imperfect अस्फुटत् । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अठते । आनठे ॥

280. ✓ aṣṭi, to go, move

सट्—अठते । लिट्—आनठे । लुङ्—अठिता । लिङ्—अठयति । Aor आठितम् ।
सन्—अठिष्टिषते ॥

यठि २८१ एकवर्षायाम् । यठते ॥

281. ✓ yaṭhi, To go alone.

सट्—यठते । लिट्—अयठते । लुङ्—यठिता । लिङ्—यठयति । Aor अय-
ठत् । सन्—यठिष्टिषते । घङ्—luk वाययद्यति or वाययिष्टि । Imperative वाययिष्टि ।
Imperfect अयठत् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मण्डते । कण्डते ॥

282. ✓ maṭhi, 283 ✓ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. सट्—मण्डते । कण्डते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284. ✓ muṭhi, to protect. सट्—मुण्डते ।

हेठ २८५ विवाधायाम् । विवाधा शाश्वतम् । निवेष्टे ॥

285. ✓ heṭha. To cause pain in विवाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Paṇcamaṣṭi's list also.

लट्, - ऐठते । लिट्, - जिहते । सुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor. अजोहिटत्
or अजिहेटत् ॥

एठ २८६ च । एठाञ्चक्रे ॥

286. ✓ etha. It has the same meaning as ऐठ । According to Svāmi and Kāśyapa it is always preceded by वि । But Maitreya and others ॥ ve examples with-
out वि ॥ लट्, - ऐठते । लिट्, - एठाञ्चक्रे । सुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor. मा भयान
इटितत् । The shortening takes place prior to reduplication. अन् - ऐठिष्यते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. ✓ hidi, To go, to disregard, slight. लट्, - हिण्डते । लिट् - जिहिण्डे
सुट्, - हिण्डिता । णिच् - Aor. अजिहिण्डत् । अन् - जिहिष्यते । पठ्, - जेहिण्डते । Yau
juk जेहिण्ड । Imperfect अजोहिट् ॥

हुडि २८८ संचाते । जुहुण्डे ॥

288. ✓ hudi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this
But the Drāvidas read it" लट्-हुण्डते । लिट्-जुहुण्डे । जुड्-हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । चुकुण्डे ॥

289. ✓ kudi, to burn. लट्-कुण्डते । लिट्-चुकुण्डे । जुड्-कुण्डिता ।
Nouns कुण्डः । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. ✓ vadi, 291 ✓ madi. To share out, distribute, divide. Accord-
ing to Svāmi the root madi being made a separate sūtra has other meanings
also. But Naudī reads these sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्-ववण्डते ।
मण्डते । लिट्-ववण्डे । ममण्डे । जुड्-वविण्डता । मविण्डता । Noun मवण्डः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपात्मभश्च परिभाषणम् ।
बभण्डे ॥

292. ✓ bhaḍi. Deva says परिहासे । Svāmi and others say that paribhā-
shana means to proclaim, shout. According to Amarakosha, ridiculing one with
censure is paribhāshana. लट्, - भण्डते । लिट्, - बभण्डे । Noun भविण्ड 'ambassador'.

पिडि २९३ संचाते । पिपिण्डे ॥

293. ✓ pidi, to collect. लट्, - पिण्डते । लिट्-पिपिण्डे । Noun पिपिण्डः. 'a boy.

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्यभावश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ mudi to rub over, to cleanse; to sink. लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tudi. To break, to kill. Todana means 'to split,' 'to injure'.
लट्-तुण्डते । Nouns तुण्डिः । तुण्डिलः । तुण्डिम ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'हरणे' इत्येके । हुण्डते ॥

296. ✓ hudi, to choose. Varana means selection. Maitreya says it
means harana also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhud, bharane 'to
support'. लट्-हुण्डते । लिट्-जुहुण्डे ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चङि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ *spindi* to open, expand. This root is not in the Siddhanta.

298. ✓ *chadi*, to grow angry.

सट् - चण्डते । Nouns चण्डनः । चण्डालः । चण्डो ॥

शङि २९९ हजायां संघाते च । शण्डते ॥

299. ✓ *śaṇḍi* to wound and to collect.

सट् - शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. - ✓ *taḍi* to strike, to thresh.

सट् - तण्डते । Nouns तण्डः । तितण्डा । तण्डुन ॥

पडि ३०१ । गता । पण्डते ॥

301. ✓ *paḍi*, to go, move

सट् - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्ड । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ *Kaḍi*, to be intoxicated. सट् - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ *khadi*, to shurn सट् - खडते । Noun खण्डः ॥

हेड् ३०४, होड् ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ *hedṛi*, 305. ✓ *hodri*. To disregard. *Hedṛi* in the sense of *vesbtha-* na is *ghatādi*. *Hodri* 'to go' in *Parasmaipada*.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - जेडिता । Caus - जेहवति
Aor. - कजिहेडत । Des - जिहेडिषते । Inten. - केहेडते । Yau luk केहेडि । Noun जोड ॥

बाड् ३०६ आग्राव्ये । वशादिः । आग्राव्यमाग्रावः । बाडते ॥

306. ✓ *bāḍṛi*, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *ṣ* b.
Some read it with *ṣ* v. *āplavya* has the same meaning as *āpliva* i.e. bathing.

Pre - बाडते ॥

द्राड् ३०७, ध्राड् ३०८ विशरणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ *drāḍṛi*, 308 ✓ *dhrāḍṛi*, to cut, to divide.

Pre - द्राडते । ध्राडते ॥

शाड् ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ *śāḍṛi*, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa the root is *शात्*, the *स* and *ह* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शासा 'saloon,' शासीनः 'modest.'

Here end the *Atmanepada* roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गान्तेहमाप्तेः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are *Parasmaipada*.

शौट् ३१० गर्वे । शौटति । शूयौट ॥

310. ✓ *śauṭṛi*. To be proud or haughty.

Pre. - शौटति । Per. - शूयौट । I Fut. - शौटिता । II Fut. - शौटिष्यति
Impera - शौटतु । Imper. - अशौटतु । Pot. - शौटेतु । Beno. - शौट्यातु । Aor. - अशौ

टीतः । Con. अगोठिष्यत् । Caus - गोठयति । Aor. अगुगोठत् । Desi - गुगोठिष्यति । Int
गोगोठयते । Yan luk गोगोठि । The reduplicate is first shortened and then gunated .
Noun गोठोरः ॥

गोठ् ३११ धन्वे । गोठति ॥

311. ✓ Youtri 'to join together' Pre - गोठति ॥

म्लेट् ३१२, अष्ट् ३१३, मेट् ३१४, उन्मादे । द्वितीयो ङान्तः । टान्त-
मध्ये पाठस्त्वयं माम्पाचाधितिष्ठत् । म्लेटति । अष्टति ॥

312. ✓ Mletri, 313. ✓ Mredri 314. ✓ Metri 'to be mad' The se-
cond root म्लेट् ends in ट्, its being read here along with roots ending in ट्, is
because it has the same meaning as म्लेट्. Just as मज्ज was read with माध ॥ This
root metri is not given in the Siddhanta

Pre - म्लेटति । अष्टति ॥

कटे ३१५ वर्षावरणयो ।

'चटे' ३१६ इत्येके । चकाट । किति 'अतो हलावेलंघो.' (२२८४) इति
यद्वो प्राप्तायाम् ॥

315. ✓ kate, 316 ✓ chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover'

Pre - कटति । चटति । Perf - चकाट । चकाट । Aor चकटोत् । चचटोत् ॥
Nouns - कटः । निकटः । कटरम् 'leather' । कटुः 'bitter' चाटुः 'flatterer' चटुः
चटुः । चटकः ॥ The two roots are marked with an indicatory य and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra S 2299 applies in supersession of S
2284

✓ २२८६ । ह्यन्तस्य ष्वमन्ताण्यिष्यदिताम् । ० । २ । ५ ॥

ह्रस्वान्तस्य लघादेश्वन्तस्य ष्वमन्तरेऽदन्तश्च यद्विभं स्याद्विहादो निचि । अकटोत् ॥

2299. The Vriddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the इट् augmented s-Aorist in the Parasmai-
pada ; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots लघ्, इय्
and जाय्, a stem formed with णि, the root श्वि, and the roots having
an indicatory ए in the Dhātupāṭha

Note.—Thus लघ्, 'to catch' अलघोत्, श्वम्, 'to sound' अश्वोत् । दुयम्, 'to vomit'
अदुयोत् । व्यय्, 'to expend' अव्ययोत् । लघ् 'to hurt' अलघोत् । इयम् 'to breathe'
अइयोत् । जाय् 'to be awake' अजायोत् । णि, ऊन (chunādi, 'to lose' उनयोत् । ईम् 'to
send' अइयोत् । श्वि, अश्वयोत् । षटिताम्, इमे 'to cover' अरुणोत् । अष्टि, अकटोत् ॥

Therefore there is no Vriddhi. Thus we have अकटोत् and अचटोत् ॥

अट् ३१७, पट् ३१८ गतौ । आट । आटतुः । आटुः । पपाट । पेटतुः ।

पेटुः ॥

317. ✓ Aṭa 318 ✓ Iṭa 'to go, to wander, to roam'

Pre - अटति । Per - आट । आटतुः । 3 P. आटु । 1 Fut. - अटिता । II
Fut - अटिष्यति । Impera - अटतुः । Imper - आटतु - Pot - अटेत् । Bene -
अटयात् । Aor मा भत्राज् अटोत् । Pre पटति । Per - पपाट । पेटतुः । पेटुः । Aor

अपटोत् or अपाटोत् । Caus घाटयति । Aorist अपीपटत् । Desi - विघटयति । Inten
घापटयते । Yan luk अपीपटोति or पापटि । Nouns - पटु । पटोर । घाटयन् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट ॥

319 ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud'

Pre - रटति । Per - रराट । Nouns - परिषाटक (III 2 142 S 3122)

परिराटो with the affix चितुष् of III 2 142

लट ३१० बाल्ये । ललाट ॥

320 ✓ Lāṭa 'to act like a child, to prattle'

Pre - लटति । Per - ललाट । Nouns लटया । लाट ॥

शठ ३११ रुज।दिशरणा मत्यवसादने । यथाट ॥

321 ✓ Śat, 'to grow sick,' to divide or separate, to go,' to be weary
or dejected'

Pre - यटति । Perf - यथाट । Nouns यथाटक । यथो ।

वट ३२२ वेष्टने । वषाट । वषटतु । वषटु । वषटिष्य ॥

322 ✓ Vata, To surround

Pre - वटति । Per - वषाट । वषटतु । 3 P वषटु । वषटिष्य । I Fut -
वटिता । II Fut - वषटिष्यति । Sub - वषटिष्यत । वषाति । Impera - वषटतु । Imper
- वषटन् । Pot - वषेत् । Bene - वष्यात् । Aor - अवषाटीत् । अवषाटीत् । Coud - अव
टिष्यन् । Pass - वष्यते । Caus - वाटयति । Desi - विवाटयति । Inten - विघटयते ॥

Pre Part Parasmai - वटन् । Per Part Parasmai - वषटयान् । Past Part
Pass वटित । Past Part Act - वटितवान् । Fut Part - वटिष्यन् । Ger - वटित्वा ।
Infinitive वटितुम् । Adj वाट्य । In the Perfect there is no व or elision of re
duplicate because the root begins with व and so VI 4 126 S 2263 applies
Noun वटिम (V 2 139 s 1945) वट् with the affix क्न् । From which we get
वटकिन् by इन् under V 2 82 § 1882 (rā t)

किट ३२३, खिट ३२४ आसे । केटति । खेटति ॥

323 ✓ k ta 324 ✓ kh t, to fear, to frighten Note —trise here
means to cause fear

Pre - केटति खेटति । Per - किट किटि । Fut केटिता । खेटिता । Fut -
केटिष्यति । खेटिष्यति । Impera - केटतु खेटतु । Imper - अकेटन् । अखेटन् । Pot - केटे
खेटेत् । Bene - किय्यात् । खिय्यात् । Aor - अकेटीत् । अखेटीत् । Coud - अकटिष्यात् । अखे
टिष्यात् । Pass - कियते । खियते । Caus - केटयति । खेटयति । Desi - विकेटीयति । अ
विकेटीयति or विकिटीयति and विखेटीयति । Inten के कियते खे खियते । Pre Part
Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai विकिटयान् । विखिटयान् । Past Part Pass
कित । खित । Past Part Act कितितयान् । खितितयान् । Fut Part कटिष्यन् । खेटिष्यन् ।
Ger कटित्वा । खेटित्वा । Infinitive कटितुम् । खेटितुम् । Adj कटित्य । खेटित्य ।
Adj केटनीय । खेटनीय । केट्य ॥ Noun, खेट by घञ् affix The ✓ किट occurs
further on as No 341 but the meaning is different

शिश ३२५, पिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325 श 326 ✓ śiṣṭ To slight, despise, disregard

Pre. घोटति, सेटति । Per. घिघेट, सिघेट । I Fut. घोटिता, सेटिता । Aor. अघोटोत्, असेटोत् । Caus. घोटयति, सेटयति । Aorist अघोषिटत् । Desi. घिघेटिषति । निसेटिषति । The स is not changed to घ because of the restriction of VIII. 3. 61, S. 2627. Inten. घेषिष्यते । सेषिष्यते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair

Pre. जटति, झटति । Per. 3 S. जजाट, झजाट 3. D. जेतुः, झेतुः । I Fut. जटिता, झटिता । Aor. अजाटोत्, अझटोत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटिषति । Nouns :—जटा, जटालः, जटिलः ॥

भट ३२६ भृतौ ।

329. ✓ Bhata, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghatādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. यभाट । I Fut. भटिता । Aor. अभटोत्, अभटोत् । Caus. भाटयति । Desi. बिभटिषति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Tāt, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. तताट । I Fut. तटिता । Aor. अताटोत्, अतटोत् । Nouns :—तटी । तटिनो ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Khata, to desire, wish

Pre. खटति । Per. खखाट । I Fut. खटिता । Aor. अखाटोत् or अखटोत् । Caus. खाटयति । Desi. बिखटिषति । Inten. बिखट्यते । Noun : खट्वा ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have णटति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churādi class

Pre. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटिता । Aorist अनटोत् अनटोत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटिषति । Inten. नानट्यते । Nouns नटो, नाटक ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Pīṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिघेट । I Fut. पेटिता । Aorist अपेटोत् । Caus. पेटयति । Aorist अपोषिटत् । Desi. पिपेटिषति or पिषिटिषति । Inten. पेपिट्यते । Nouns, 'पिटक', 'पिटक' । Gerund : पिटित्वा or पेठित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Hata, to shine, be bright

Pre. हटति । Per. जहाट । I Fut. हटिता । Aorist अहटोत् or अहाटोत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटिषति । Inten. जाहट्यते । Noun हाटक 'gold.'

षट ३३५ अवयवे ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre मटति । Perf सभाट । सेटु । I Fut मटिता । Aorist चभाटीत चषटति ।
 • Caus मटयति । Aorist चसोषट । Des सिचटिषति (The स is not changed to च
 because of VIII 3 61 S 2627) Inten सासट्यते । Noun मटा ॥

लुट ३३६ (लड, लल) विलोटने । डान्तोऽयम् इत्येके ॥

336 ✓ Luta, to suffer pain. Some say the root ends in ड । Others take
 it end in ल, as in Māgha सोलव भुजाकारयुद्धन्तरङ्गम् । This is found in the Divadi
 class also

Pre लोटति । Perf लुलोट । I Fut लोटिता । Aorist चलोटीत । Caus
 लोटयति । Aorist चसूलुट or चसुलोट । Des लुलोटिषति or लुलुटिषति । Inten
 लोलुट्यते । Past Part. Pass लुटित । Past Part. Act लुटितवान् । Ger लोटित्वा or
 लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 ✓ Chita, to send forth or out

Pre चेटति । Per चिचेट । चिचिटु । चिचिटु । I Fut चेटिता । Aorist
 चचेटीत् । चचेटीट्याम् चचेटीषु । Caus चेटयति । Des चिचेटिषति or चिचेटीषति
 Inten चेचिट्यते । यह लुक्, चेचिटोति or चेचेटी । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा ।
 Noun चेटी ॥

• **चिट ३३८ शब्दे ।**

338 ✓ Vita to sound

Pre चेटति । Per चिचेट, चिचिटु चिचिटु । I Fut चेटिता । Aor
 चचेटीत् । Caus चेटयति । Des चिचेटिषति or चिचिटिषति । Inten चेचट्यते । यहलुक्,
 चेचिटोति चेचेटी । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा । Noun चिट, चिटय ॥

बिट (हिट) ३३९ आक्रोशे । यथादिः । हि इत्येके ॥

339 ✓ Bta (to swear,) to curse, (to shout exclaim, to address harshly.)

Pre बेटति । Per बिचेट बिचिटु बिचिटु । I Fut बेटिता । Aor
 चचेटीत् । Aor -चचेटीत्, चचेटीत् । Caus बेटयति । Des बिचेटिषति ।
 बिचिटिषति बिचिटिषति । Inten बिचिट्यते बिचिट्यते यहलुक् बिचिटोति, चेचेटी ॥

इट ३४०, किट ३४१. कटी ३४२ गती । एटति । कटति । कटी ।
इंकार. यद्यदितो निष्ठायाम्' (३०३८) इतीतिनंधायं । केचित्तु इदित मत्वा
नुमि कृते ऋटतीत्यादि यत्रन्ति । यन्ते च 'इ' 'ई' ररि प्रश्लिष्य । अयति ।
इयाय । ईयतु । ईयुः । इययिष्य-इयेय । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इजादेरव-'
(२२३०) इत्यादि अयाचकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340 ✓ Iṭa, 341 ✓ Kṭa, 342 ✓ Kaṭi, to go. The indicative long

• ई in कटी shows that the Sutra VII 2 II S 3039 applies, and so no एट, aug-
 ment is added in the Nishīḥa. Some take this root as ending in short इ, there-
 fore they insert a nasal, and conjugate it as कटति । They analyse कटी as made
 up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated, अयति,
 इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
 अयाचकार &c (II 1 36 S 2237)

Pre एटति । Per एचट, एचटु, एचटु । I Fut एटिता । Aor एटीत् ।
 Caus एटयति । Aor, इटित्वा, as माभयानिडित्वा । Des एचटिषति ॥

311. ✓ Kṛiṣa, Pre कृशति । Per विजेट । I Fut. केशितम् । Aor. अकेशीत् ।
Caus केशयति । Desi. विकेशयति । Inten. चकेश्यते । Yān luk केशयति or चकेशति ।
Ger कृशित्वा or केशित्वा Noun : कृशः ॥

312. ✓ Kṛiṣ, Pre कृषति । Per. चकषट् । I Fut. कषितम् । Aor. अकषीत्
or अकरोत् । Caus. काकषति । Desi. विकषयति । Inten. चाकष्यते Yān luk
काकषति or चाकषति । Noun कषटकः ॥

312 B ✓ Kṛiṣ, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कटत्वा । Part. कटयाम् ॥
इ ३४२ क । गति ।

312. A ✓, to go.

Pre. अयति । Por. इयाय, ईयत्, ईयुः, इययिष or इयेय (VII. 2. 67. S. 2296)
ईययुः, ईय, इयाय or इयय, ईयिष, ईयिमः । I Fut. यता । II Fut. ययति । Impera.
अयतु । Imper. आयत । Pote. अयेत् । Beno ईयात् (VII 4. 25. S. 2298.)
Aor. ऐषीत्, (अ+इषीत्) ऐषाम्, ऐषुः, ऐषीः, ऐष्यत्, ऐष्य, ऐष्यम्, ऐष्य, ऐष्यम् । C. १, ऐष्यत् ।
Pass. ईयते । Caus. आययति । Aor. अ+अययत् । Desi. ईययति (VI 4. 16. S.
2614) Past Part. इतः, इतयाम् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343 ✓ Hetha, to be wicked, (to vex, to trouble, to strike, to be born; to
purify, to cause prosperity)

Pre चेतति । It is not given here in the Siddhānta See No. 285.

मडि ३४४ मृषायाम् ।

344. ✓ Madi, to adorn, to decorate

Pre मण्डति । Per. ममण्ड, ममण्डत्, ममण्डुः । I Fut मण्डितम् । Aor. अम-
ण्डीत्, अमण्डितम् । अमण्डितुः Caus मण्डयति । Aor अममण्डत्, Desi. मिमण्डयति ।
Inten ममण्डयते । यङ्लुङ् । ममण्डयति or ममण्डितुः । Noun : मण्डनः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ वैकल्पे । कुडति । कुडत इति तु दाहे गतम् ॥

345. ✓ Kuti, (kadī) to agitate, to mutilate When it means 'to burn'
it is Atmanepadi, already mentioned, see root 29

Pre कुडति । Per. चुकुण्ड । I Fut कुडितम् । Aorist अकुडीत्, अकुडितम् ।
Caus. कुडयति । Desi. चुकुडयति । Inten. चोकुडयते । चोकुडयति । or चोकुडि ॥

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ Muta, to crush, break, grind, powder, to kill Dhanapāla
gives it as मुड, Śākatāyana reads it as मुड, Kabīraswāmī reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre. मोडति । Per. मुमोड । I Fut. मोडितम् । Desi. मुमुडयति or मुमोडि-
यति । Ger. मुडित्वा or मोडित्वा (I 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुट or चुठि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ Chudi, (to cut off, to divide), to become small; to be dimi-
nished; Durga reads it as चुट, our author as चुडि ॥

Pre -चुडति or चुण्डति ॥

मुडि ३४८ खण्डने । मुडति । 'पुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348. ✓ Muḍi, (also puḍi and śuḍi) to shave, to shear, to crush; to
sink Maitreya says 'Some say the root is पुडि' In some Dhātukoshas it is given
as मुडि अयनप्रमर्दनयोः । Pre मुडति, पुडति । Nouns . मुण्डः, मुण्डः, मुण्डरीक ॥

कटि ३४६, लुटि ३५० स्तेये । वंटति । लुटति । 'कटि, लुटि' इत्येके । 'कटि लुटि' इत्यपेक्षे ॥

349. ✓ *Ruti*, 350. ✓ *Luti*, to rob, to steal Śakātayāna reads these as ending in ट् According to Kāhiraśwāmi these are कटि and लुटि ॥

Pre वंटति ; लुटति । Per. कटं, लुमुण्ट । I Fut कटिता लुटिता । Aorist कटयटीत्, लुमुण्टीत् । Caus कटयति, लुमुण्टयति । Desi. कटयति, लुमुण्टयति । Inten कोलुङ्गते रोमुण्डते । यङ्, लुङ्, रोमुण्टीति or रोमुण्ट । Nouns ; कटका । लुमुण्टकः ॥

वटि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ *Vati*, to divide, to share This is not found here in the Siddhānta, Pre वंटति ॥

स्फुटि ३५२ विशरणे । स्फुटित्वाद्वा । अस्फुटत् - अस्फोटोत् ।

स्फुटि इत्यपि केचित् । इतिस्त्वाच्च । स्फुण्टति ॥

352. ✓ *Sphutir*, to burst or split open, to break forth,

Pre स्फोटति or स्फुण्टति स्फोटति । Per. पुस्फोट (ट्) । I Fut स्फोटि(टि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Desi. पुस्फुटि (टि) यति or पुस्फोटि (टि) यति । Ger. स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory वृ, the Aorist is formed optionally by adding अङ् (III I. 57) Thus अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the लुङ् augment, As स्फुण्टति । Mādhava gives it as स्फुटि । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in अङ् । Kāhiraśwāmi and Kāśyapa give three roots स्फुट, स्फुटि and स्फुटिद् ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । अपठीत् - अपाठीत् ॥

353. ✓ *Patha*, to read or repeat aloud, recite; to study,

Pre. पठति । Per. पपाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut. पठिता । Aorist. अपठीत्, or अपाठीत् । अपाठिष्यात् । Caus. पाठयति । Desi. विपठयति । Inten. पापठते । यङ्मुक् । पापठीति or पापठि ॥

वथ ३५४ स्थौल्ये । वथतुः । वथिथ ॥

354. ✓ *Vatha*, to be strong or powerful, to be fat, When ॥ means ekacharya, it is ātmanepadi See No 281. That root is वथ ॥

Pre वथति । Per. वपाठ, वपठतुः, वपठुः, वपठिथ । I Fut. वठिता । Aorist. अवाठीत्, अवठीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठयति । Inten. वापठते । यङ्मुक्, वापठीति or वापठि ।

मथ ३५५ मदनियासयोः ।

355. ✓ *Mat̐ha*, to be intoxicated, to dwell, (to go).

Pre मथति । Per. ममाठ, मथतुः, मथुः, मथिथ । I Fut. मठिता । Aor. अमाठीत्, or अमठीत् । Caus. माठयति । Desi. मिमठयति । Inten. मामठते, ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. ✓ *Kaṭha*, to live in distress

Pre. कठति । Per. ककाठ, ककठतुः, ककठुः । I Fut. कठिता । Aorist. अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi. विकठयति । Inten. कापठते । यङ्मुक्, कापठीति, कापठि । Noun कठ, कठिमा, कठोर ॥

रट ३५७ परिभाषणे । रट इत्येके ॥

357. ✓ *Rat̐a*, to speak, Some give it as ✓ *raṭha*.

Pre रटति । Per. रराट. रटतुः, रेटुः, रेटिय । I Fut. रटिता । Aorist. अराटोत्, अराटोत् । Caus. राटयति । Desl. रिरटिषति । Inten. राटयते । Yan luk. राटोति । राटि ।

कठ ३५८ प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे इत्येके । ईठति । जहाट ॥

358 ✓ Hatha, to leap, to be wicked, to oppress, to bind to a post,

Pro हटति । Per. छहाट. छहटतुः, छहटुः । I Fut. हटिता । Aorist. अहाटोत्, अहटोत् । Caus. हाटयति । Desl. जिहटिषति । Inten. हाटयते । यद्भुक्. जाहटोति or जाहटि ॥ Some say it means to oppress.

कठ ३५९, लुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । ओठति । कठ इत्येके । कठति । कठांचकार ॥

359 ✓ Rūṭha, 360 ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike : Some read कठ with a long ऊ and conjugate it as कठति &c.

Pre रोठति । Per. ररोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. अरोटोत् । Caus. रोठयति । Desl. ररोठिषति । Inten. रोठयते । Yan luk, रोठोति or ररोठि ।

360. ✓ Lutha, this root is found in the Tudda; also.

Pre लोठति । Per. ल्लोठ । I Fut. लोठिता । Aorist. अलोटोत् ॥

361 ✓ Uṭha Pre. ओठति । Per. उघोठ. कठतुः । I Fut. ओठिता । Aorist. ओटोत् । Caus. ओठयति । Desl. उठिठिषति ॥

361 A ✓ ūṭha Pre कठति । Per. कठां चकार । I Fut. कठिता । Aorist. कठयति । Caus. कठयति Desl. कठिठिषति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंस्नेशनयोः ।

362 ✓ Piṭha, to hurt, to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist. अपेठोत्, अपेठिषाम् । Caus. पेठयति । Desl. पिपेठिषति । Inten. पेपिठयते । यद्भुक्, पेपिठोति, पेपेठि । Nouns पोटम् with घञ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539

शठ ३६३ कैतवे च ।

363 ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शशाठ, शेठतुः, शेदुः । I Fut. शठिता । Aorist. अशाटोत्, अशटोत् । Caus. शाठयति । Desl. शिशठिषति । Inten. शशठयते । यद्भुक्, शाशठोति शशठि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । ओठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ॥

364 ✓ Sāṭha, to be impeded or hindered.

Pre ओठति, शुठति । Per. शुओठ । शुशुनठः । I Fut. ओठिता, शुनठिता । Aorist. अओठोत्, अशुनठोत् । Caus. ओठयति शुनठयति । Desl. शुओठिषति, शुयुण्ठयति । Inten — ओओठयते, ओओठयते ॥

कुठि ३६५ च । कुण्ठति ॥

365 ✓ Kuṭha, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre कुण्ठति । Per. कुकुण्ठ । कुकुण्ठतुः । I Fut. कुण्ठिता । Aorist. अकुण्ठोत् । Caus. कुण्ठयति । Desl. वोकुण्ठिषति । Inten. कुकुण्ठयते । यद्भुक्, वोकुण्ठोति । वोकुण्ठि । Noun कुण्ठः ॥

लुठि ३६६ आलस्ये प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be lazy, to strike. Pre. लुंठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Śuṭhi, to become dry. Pre शुषठति । Nouns शुषठ । शुषठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Ruthi, 369 ✓ Luthi, to go

Pie. रुठति, लुठति । Per रुषठ । लुलुषठ । I Fut रुषिठता, लुषिठता । Aorist. अरुषठीत, अलुषठीत । Caus रुषठयति, लुषठयति । Desi. रुषिठयति, लुलुषिठयति । Inten. रोषयते, लोलुषयते । यङ् लुक् । रोषयतीति, लोलुषयतीति ॥

चुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुहुति । चुचुहु ॥

370. ✓ Chudda, to dally, to sport, to hint one's meaning Bhāva karana means 'to express or hint one's meaning'

Pre. चुहुति, । Per चुचुहु । I Fut चुहुति, Aorist अचुहीत् । Caus. चुहुयति । The aorist will be अचुचुहुत् । Desi. चुचुहुयति । Inten चोचुयते । यङ् लुक् । चोचुहीत् । चोचुहि । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has ह as penultimate, which appears now as स, when the final is elided by VIII 2, 23 S 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अहुति । आनहु ॥

371. ✓ Adda, to join, to attack, to argue, to apply closely, to be devoted.

Pie. अहुति । Per. आनहु, आनहुत्, आनहुः । I Fut. अहुति Aorist आहीत् । Caus. अहुयति । Aorist आहीत् । Desi. अहुयति (the द is not reduplicated because of VI 1 3 S 2446)

कड्ड ३७२ कार्कर्ये । कहुति । चुहादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्रिये ।

वुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kadda, to be harsh or severe ; to be hard or tough.

Pre कहुति । Per. कड्ड । I Fut कहुति । Aorist अकहीत् । Caus कहुयति । Desi. चिकहुयति । Inten वाकड्डयते, यङ् लुक् । वाकहीति or वाकहि । अचीकत् ॥

Noun :—कड्डजल compound of कत् + जलम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a द as penultimate Therefore with the affix क्तिप् the forms would be चुत्, अत् and कत् respectively.

क्रीड ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373. ✓ Kīdri, to play, to amuse oneself.

Pie. क्रीडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडत् । I Fut. क्रीडता । Aorist अक्रीहीत् । Caus क्रीडयति । Desi. चिक्रीडयति । Inten, चेक्रीडते । यङ् लुक् । चेक्रीडति । Aorist अचेक्रीडत् ॥

तुड्ड (तूड्ड) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूड्ड इत्येके ॥

374. ✓ Tudṛi, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per तुतोड or तूतूड । I Fut तोडिता, तूडिता । Aorist अतोहीत् । Caus तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडयति, तूतूडयति । Inten तोतूडयते, तौतूडयते । यङ् लुक् । तोतूडति or तौतूडति ॥

हुड्ड ३७५, हुड्ड होड ३७६ गतौ । हुड्यात्-हूड्यात्-होड्यात् ॥

375. ✓ Hudṛi, 376. ✓ Hodṛi, to go.

Pre वृद्धति । Per जुवृद्ध । I Fut वृद्धिता । Bene वृद्ध्यात् । Aorist अजुवृद्धोत् Caus वृद्धयति । Aorist अजुवृद्धत् । Desi जुवृद्धिषति । Inten जावृद्धते । You luk जावृद्धति or जावृद्धति ॥

375A ✓ Hrdri Pre होहति । Per जुहोह । I Fut होहिता । Bene हुह्यात् । Aorist अहोहोत् । Caus होहयति । Aorist अजुहोहत् ॥

376 ✓ Hodri Pre होहति । Bene होह्यात् ॥

376 A ✓ Haudri 376 B ✓ K dri These are not in the Siddhanta.

रोड्ड् (रोड्) ३७७ अनादरे ।

377 ✓ Ra lri to less se Pre -रोहति, रोहति ॥

रोड् ३७८, लोड् ३७९ उन्मादे ।

378 ✓ R dri, 379 ✓ L dri, to be foolish or mad Pre -रोहति, रोहति ॥

अड ३८० उद्यमे । अडति । आड । आडतु । आडु ॥

380 ✓ Adi to try, to exert

Pre अडति । Per आड आडतु आडु । I Fut अडिता । Aorist आडोत् आडि
ष्टाम, आडिषु । Caus आडयति । Desi अडिषिषति ॥

Noun अड 'the sting or tail of a scorpion' Hence 'sharp' अड 'specially sharp' The son of Vrnda is व्याडि ॥

**लड ३८१ विलासे । लडति । डलयोर्लपोश्चेत्स्वरखाल्लततीति व्या-
म्यादय ॥**

381 ✓ Lāri to dally, to sport to play Ti is Ghatā also

Pre लडति । Per ललाड । I Fut लडिता । Aorist अललाडोत् अललडत् । Caus
ललडयति । Desi ललडिषति । Inten ललड्यते । अललड ललड्यति । ललडिषि ।

According to Kashirāwami and others the ल and ल being interchangeable
and so also ल and र we have the from ललति & also

लल ३८२ ईप्साय,म् ।

382 ✓ Lāri (to play to sport, to dally) to desire This root is found
in the Shāddāta Kaumudi in the sense of 'to desire' Mithava says under
लल "Some read ✓ lala īṣayam after it Kashirāwami in Puruṣārtha do not ap-
prove it as a separate root

Pre ललति । Caus ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कड्यति ॥

383 ✓ Kāri, to be proud

Pre कडति, कड्यति । Per अकड अकड । I Fut कडिता कड्यिता । Aorist
अकडोत् अकडिषत्, अकडिषत् । Caus कडयति कड्ययति । Desi कडिषिषति । कडिषिषति ।
Inten अकड्यते । अकड्योति, अकड्यिषु । Kashirāwami reads it as कडि and says
'according to Durgā it is कडे ।' This root is found in the Tūdal at o VI 86 the
root कडि is atmanepadi also I 302

गडि ३८४ घदनैकदेशे । गण्डति । इति टवर्गोपान्ता ॥

384 ✓ Gāri to check (?)

Pre गण्डति । Per अगण्ड, अगण्डतु अगण्डु । I Fut गण्डिता । Aorist अगण्डोत्
अगण्डिषाम अगण्डिषु । Caus गण्डयति । Desi अगण्डिषति । Inten अगण्ड्यते । Noun

गणः 'cheek' According to some the last five roots (including gandra) are incapable of conjugation. No nas only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class

अथ पञ्चमोऽयान्ताः । तत्रानुदात्तेतः स्तोभत्यन्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to ✓ Stubha are anudātta.

तिष्ठ ३८५, तेषु ३८६, ष्टिष्ठ ३८७, छेष्ठ ३८८ क्षरणार्था । आद्योऽनुदात्तः । क्षीरस्वामी त्वय सेदिति बभ्राम । तेषते । तितिषे । क्रादिनियमाद्वि । तितिषिषे । तेषा तेषस्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence अनिद । Kāshirasvāmī mistook it as सेद n

Thus Pre तेषते । Per तितिषे । Though this is anit, yet in the Second and First Person इट् would be added by the rule of kryāḍi (VII 2 18, S 2293) therefore, we have तितिषिषे and तितिषिष्यते &c The First Future is तेषा । The Second Future is तेषस्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies:—

✓ २३०० । लिङ्सिच्चावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

॥ चकचमीपादम् परे । अनाढी लिङात्मनेपदपरः सिद्धेत्येति कितौ स्तः । कित्वाच्च गुणः । तिष्ठ सीष्ट । तिष्ठ सीषात्ताम् । तिष्ठ क्षीरम् । सुदि अने अजि (२२८९) इति सनेय । अतिम् । अतिष्वाताम् । अतिष्ठ मत । तेषते । तितिषे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे ॥

2300 After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *ṣṭ* pratyāhāra, the substitutes of *liṅ* (III. 3- 161) and *siṅ* (III 1 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *liṅ*, when the *ātmanepada* affixes follow

NOTE — The *sūtra* consists of two words लिङ्सिच्चे and आत्मनेपदेषु, literally meaning 'the affixes *liṅ* and *siṅ* in the *Ātmanepada*' The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous *sūtras* to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word *सन्* that begins with *sūtra*, I २ २ does not extend further. — लिङ्सीष्ट 'may he break' and भुङ्सीष्ट 'may he know,' अभिज्ञ 'he broke, अद्युष्ट 'he know'

Thus the root तिष्ठ ends with a simple consonant, is preceded by च a letter of *ṣṭ* pratyāhāra, after this root the *jhalādi* affix सीष्ट of the Benedictive in the *Ātmanepada* is treated like कित्, therefore there is no *guna* substitution of the vowel of the root before this affix तिष्ठ् + सीष्ट = तिष्ठ् सीष्ट n

So also तिष्ठ् सीषात्ताम्, तिष्ठ् क्षीरम् ॥

Similarly in the Aorist we have च + तिष्ठ् + तिष्ठ् + त, the च of the Aorist being elided by VIII 2 26 § 2281 = अतिष्ठ । अतिष्ठवाताम् । अतिष्ठत ॥

385 ✓ Tipri, to sprinkle This root is anit as it is included in the list of anit roots

Pre तेषते । Per तितिषे । तितिषिषे । तितिषिष्यते । I Fut- तेषा । II Fut- तेषस्यते । Imp- तेषताम् । Imperf- अतेषत । Pote- तेषेत । Bene- तिष्सीष्ट, तिष्ठसीषात्ताम्, तिष्सीष्टम् ।

Aorist अतिपत, अतिपृषाताम्, अतिपृषतः। Caus तेवयति। Aorist अतिपतिपतः। Desi, तितपयते। Inten तेतिप्यते। Yauluk तेतिपीति or तेतेपि ॥

386 ✓ Tepr Pre तेवते। Per तितेपे। I Fut तेपिता। II Fut तेपिष्यते। Imp, तेवताम्। Imper अतेवत। Pote तेपेत। Bene तेपिपीड। Aorist अतेविष्ट। Caus तेवयते। Desi तितेपियते। Inten तेतिप्यते। यडनुक तेतेपीति or तेतेपि ॥

387 ✓ Sht pri Pre स्तेवते। Per तिष्टिये। तिष्टियते। तिष्टियरे। I Fut स्तेपिता। Imperative स्तेवताम् Imper। अस्तपत। Pote स्तेपेत। Bene स्तेपिपीड। Aorist अस्तेविष्ट। Condi अस्तेपिष्यत। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तपियते or तिस्तिपियते। The स is not changed to ष (see VIII 3 GI S 267) Inten स्तेपिष्यते। यडनुक तेष्टेपीति or तेष्टेपि। Ger स्तिपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388 ✓ Sltepr Pre स्तेपते। Per तिष्टेपे। I Fut स्तेपिता। II Fut स्तेपिष्यते। Imperat ve स्तेपताम्। Imper अस्तपत। Pote स्तेपेत। Bene स्तेपिपीड। Aorist अस्तेविष्ट। Condi अस्तेपिष्यत। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तपियते। Inten स्तेपिष्यते ॥

तेष्टु ३८६ कल्पने च ।

389 ✓ Tepr to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle

Pre तेपते। Per तितेपे। I Fut तेपिता। II Fut तेपिष्यते। Impera तेवताम्। Imper अतपत। Pote तपेत। Bene तेपिपीड। Aorist अतेविष्ट। Condi अतेपिष्यत। Caus तेवयत। Desi तितेपियते। Inten ततेप्यते ॥

गलेष्टु ३९० दैर्घ्ये । स्तेरते ॥

390 ✓ Glepr t lepor Pre स्तेरते। Per जितेपे। I Fut स्तेपिता। Bene स्तेपिपीड। Aorist अस्तेविष्ट। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तेपियते। Inten स्तेपिष्यते।

दुचेष्टु ३९१ कल्पने । वेरते ॥

391 ✓ urep to i ke to tremble

Ire वरते। Per विरपे। I Fut वपिता। Aorist अवेविष्ट। Caus वेवयति (The Continve I am not sure and he use the verb has the sense of motion I 3 87. II 2753) Des दिगपियते। Inten ववयते ॥

Notes वेरयु trembling (III 3 89 S 3267 because of दु)। विविगम (Un II 5) वेर (with वुच III 2 148 S 3128)

**केष्टु ३९२ दोष्टु ३९३ गलेष्टु ३९४ च । चात्कम्पने गतौ च । सूत्रविभा-
र्येति स्थायी । निवेपयु च । अस्मन्तेण पठित्वा कम्पन इत्यनेन इत्याह । लो-
गार्थमेवा - पाठ ॥**

392 ✓ K pri 393 ✓ Gepr 394 ✓ Glepr to tremble and to move By the force of च both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga vibhāṇa according to Swami. According to Mureya the sense of trembling would be understood by context even without च। His meaning is that these roots could well have been read with ✓यष्ट but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓Glepr is repeated because it has a different meaning here

Pre कपते। Per विकपे। I Fut कपिता। Bene कपिपीड। Aorist अकविष्ट। Caus केवयति (I 3 87 S 2753) Des विकपियते। Inten केपिष्यते ॥

393 ✓ Gepr Pre गेपते। Per जितेपे। I Fut गेपिता। Bene गेपिपीड। Aorist अगेविष्ट। Caus गेवयति। Des जितेपियते। Inten जगिष्यते ॥

394 ✓ Glepri Pre ग्लेपते । Per. ग्लिसेवे । I Fut ग्लेपिता । Bene ग्लेपिषीष्ट । Aorist—ग्लेपिषिट । Caus. ग्लेपयति । Des. ग्लिसेषियते । Inten ग्लेपयते ॥

मेष्ट ३६५, रेष्ट ३६६, लेष्ट ३९७, घेष्ट ३९८ गतौ ।

395 ✓ Mepri, to move According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon'. The reading of Ābhiravāmi is mepri, repri, lepri gatau. But Maitreya reads it as mepri/glepri savane, repri playagatau. Some texts have हेष्ट and घेष्ट ॥

Pre मेपते । Per मिसेवे । I Fut मेपिता । Bene मेपिषीष्ट । Aorist ममेपिषिट । Caus. मेपयति । Des. मिसेषियते । Inten मेपयते ॥

396 ✓ Repri, to go According to Maitreya R means 'to leap, jump swim'. Pre रेपते । Per रिरेवे । I Fut रेपिता । Bene रेपिषीष्ट । Aorist ररेपिषिट । Caus. रेपयति । Des. रिरेषियते । Inten रेरेपयते ॥

397. ✓ Lepri, to go, move

Pre लेपते । Per लिसेवे । I Fut लेपिता । Bene लेपिषीष्ट । Aorist ललेपिषिट । Caus. लेपयति । Des. लिसेषियते । Inten लेपयते ॥

398 ✓ Dhepri Pre धेपते । Per दिधेवे । I Fut धेपिता । Aorist धधेपिषिट । Caus. धेपयति । Des. दिधेषियते । Inten. धेपयते ॥

अप्रूप ३९९ छज्जायाम् । वपते ॥

• The Present is वपते । In forming the Perfect, the following rule applies

✓ ३३०९ । तृफलभजवपश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

यपामत यकारोऽभ्यासतोपश्च स्यात्किति तिङि सेदि यलि च । जेवे । जेवते । जेविरे कदित्वादिद्वा । वपिता-अप्रूप । वपिषीष्ट-अप्रूपीष्ट ॥

2301 ए is substituted for the अ of तृ, फल, भज and वप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or इ) follow, as well as when यत् with the इट् augment follows.

Thus (तेत्तु, तेरु, तेरिच, जेतु, जेतु, जेलिच, भेजु, भेजिच) जेवे, जेवते, जेविरे ॥

Note — In the case of तृ the rule applies to the च obtained by Guna contrary to VI 4 126, in फल and भज the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in वप the च does not stand between the two simple consonants

The root ✓ अप्रूप being exhibited with an indicatory क् shows that the addition of the augment इट् is optional (VII 2 44 S 2279 and VII 2 15 S 3025) Thus the First Future is जपिता or अप्रूप । Benedictive जपिषीष्ट or जपसीष्ट । The indicatory च shows that the feminine noun from this root is formed by चङ् (III 3 104 S 3281) As जपः ।

599 ✓ Trapush, to be ashamed, abashed

Pre वपते । Per जेवे । I Fut वपिता or जपता । II Fut वपियते or जपत्यते । Imperative वपताम् । Imper वपयत । Pote जपेत । Bene वपिषीष्ट or जप्वीष्ट । Aorist वपिषिट or वपत् । Condi वपयिष्यत् or वपय्यत् । Caus वपयति । Aorist वतिवपत् । Being a Ghaṭṭādi root also (see 859) it is mit (VI 4 93 S 2568) and hence the shortening in the Causative Des. तिषियते, or तिषयते । Inten तावयते । यह मुक् तावतीति or तावति ॥ Past Part Pass जप् । Past Part Act

अपतयान् । Ger अपतित्वा or अपतत्वा । Infini अपतितुम् । अपतुम् । Nouns अपपत्रिपयु-
(III 2 116 S 3116) चयु 'Tin

कपि ४०० चलने । कम्पते । चक्रम्ये ॥

400 ✓ Kapi, to move, to tremble

Pre कम्पते । Per चक्रम्ये । I Fut कम्पयति । Caus कम्पयति । (I 3 87 S 253)

Des: चिकम्पयते । Inten चाकम्पयते । Nouns —कम्प (III 2 167 S 3147)

कम्पन (II 2 148 or 149 S 3128 or 3129) कपि (Un IV 144) यूपार्कपि "Vishnu or Rudra" कपिल (See however Un I 55)

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्बे । ललम्बे । आनम्बे ॥

401 ✓ Rabi, 402 ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound

401 ✓ Rabi, Pre रम्बते । Per रम्बे । I Fut रम्बति । Aorist ररम्बत् । Caus रम्बयते । Des: रिरम्बयते । Inten रारम्बयते । यह लुक् । रारम्बीति or रारम्बति । Imperfect रारारन् । Noun हेरम्ब ॥

402 ✓ Labi, to sound Pre लम्बते । Per ललम्बे । I Fut लम्बति । Aorist ललम्बत् । Caus लम्बयते । Des: लिलम्बयते । Inten लालम्बयते ॥

403 ✓ Abi, to sound Pre आम्बते । Per आनम्बे । I Fut आम्बति । Caus आम्बयति Aorist आम्बत् । Des: आम्बयति । Nouns च्यम्बक 'The father of the three worlds' चम्बरीय । चम्बा 'mother'

लवि ४०४ अवसंसने च ।

404 ✓ Labi, to hang down, hang from 'to dangle'

Pre लम्बते । Per ललम्बे । I Fut लम्बति । Nouns अलावू with the negative च and affix क under Un 2 87 It means gourd

कवृ ४०५ कर्णे । कर्बवे ॥

405 ✓ Kabri, to color Pre कर्बते । Per कर्बवे । I Fut कर्बति । Aorist,

कर्बयति । Caus कर्बयति । Aorist कर्बकायत् । Des: विकर्बयते । Inten चाकर्बयते । यह लुक् चाकर्बति । Nouns कर्बर । कर्बरी or कर्बरा (IV 1 42 S 500) कर्बुर ॥

क्लीबृ ४०६ अधाष्टये । चिक्रीबे ॥

406 ✓ Klibri, to be impotent Pre क्रीबते । Per चिक्रीबे । I Fut क्रीबति ।

Aorist चक्रोबत् । Caus क्रीबयति । Aorist चक्रिक्रीबत् । Des: चिक्रीबयते ।

क्षीबृ ४०७ मदे । क्षीबते ॥

407 ✓ Kshibri, to be drunk or intoxicated,

Pre क्षीबते । Per चिक्षीबे । I Fut क्षीबति । Caus क्षीबयति Aorist चक्षीबत् ।

Des: चिक्षीबयते । Noun क्षीब ॥

शीभृ ४०८ कथने । शीभते ॥

408 ✓ Shibri, to boast

Pre शीभते । Per, शिशोभे । I Fut शीभति । Caus शीभयते । Aorist चशिशीभत् ।

Des: शिशोभयते । Inten शिशोभयते । यहलुक् शिशोबि । (It changed to च by VIII 2 40 S. 2280, and it changed to क्ष by VIII 4 53 S 52) Noun शीभर ॥

चीभृ ४०९ च ।

409 ✓ Chibhri, to boast. This is read separately because some read

✓ अभि instead. Pre चीभते । Per चिशोभे । I Fut चीभति । Aorist चचोभित् ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभि' कृत्ति
त्यज्यते । अभ्यते । रभ्यते ॥

410 ✓Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it

■ ✓अभि and ✓रभि ॥

Pre रेभ्यते । Per रिभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरिभिट् । Caus रेभ्यते । Des: रिरेभिष्यते । Inten रिरिभ्यते ॥

411 ✓Abhi, to sound

Pre अभ्यते । Per आभम् or अभ्याचक्रे (Q) । I Fut अभ्यिता । Aorist आभिषिट् । Caus अभ्ययते । Des: आभिष्यते । Inten आभिष्यते । Nouns : अभ्य । अभि ॥

412 ✓Rabhi (to sound, to bellow to low as a cow) To obstruct. To stop Pre रभ्यते । Per ररम् । I Fut रभिता । Aorist अररिभिट् ॥

दृष्टि ४१३, स्तब्धि ४१४ प्रतिदम्भे । स्तम्भते । दृष्टम्भते । उद. स्या-
स्तम्भी- (११८) इति प्रत्ययार्थः । तिस्तम्भते । 'स्तम्भे' (२२०२) इति पत्व तु
न भङ्गति । शब्दार्थो निर्विद्वत्स्य सौचस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्विज्ञ तु-स्यास्तम्भी-
(११८) इति पूर्वार्थोपपत्तिः । 'स्तम्भे' (२२०२) इति तत्पूर्वार्थोपपत्तिश्चेति माधवः ।
केचिद्व्यटकार औपदेशिक इत्याहुः । तन्मते दृष्टम्भते । दृष्टम्भे ॥

413 ✓Shtabhi, to stop, hinder paralyse, benumb

• Pre स्तम्भते । Per तस्तम्भे । I Fut स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिट् । Caus स्तम्भयते
The desiderative of this is तिस्तम्भयति । Des: तिस्तम्भ्यते । Inten तास्तम्भयते ॥

With the Preposition ut the form is उत्तम्भते (See VII 4 61 S 118)
With वि we have विस्तम्भते । Here स् is not changed to व because the sūtra
VIII 3 67 S 2272 applies to ✓स्तम्भ as exhibited there with न, namely to
the sūtra root that takes the vikarana ण्यु by III 1 89 and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII 4 61 S 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII 3 67 S 2272 the root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of दृष्टम्भ is original. According to them the conjugation is Pre दृष्टम्भते Per
दृष्टम्भे ॥

414 ✓Skabhi, to stop, hinder

Pre स्कम्भते । Pre चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिट् । Caus
स्कम्भयते । Des: चिस्कम्भयते । Inten चास्कम्भयते । Past Part. Pasa स्कम्भित
स्कम्भित । Past Part. Aot स्कम्भितवान् ॥

जम् (जमी) ४१५, जृम् ४१६ गात्र विनामे ॥

• 415 ✓जम् (जमी) 'to copulate' Some read it as जमि । This root inserts
a penultimate nasal by the following

२३०२ । रधिजभोरचि । ० । १ । ६१ ॥

पतयेर्नुमागम् स्यादधि । जम्भते । जजम्भे । जम्भिता । जजम्भिट् । जृम्भते । जजृम्भे ॥

2302 The augment 'num' is added after the root vowel in
'radhi' and 'jabhi,' before the affixes beginning with a vowel

Note — Thus रन्धयति रन्धकः, सायुज्यो, रज्यो वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, सायुज्यो
जम्भजम्भम् जम्भो वर्तते । Though the दृष्टि rule is subsequent, it is superseded by

the augment Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रडा, ज्ञायम् ॥

Pre ज्ञायते । Per ज्ञायते । I Fut ज्ञायिष्यति । II Fut ज्ञायिष्यते । Imper ज्ञायताम् । Imperf ज्ञायन्त । Pot ज्ञायिष्यति । Bene ज्ञायिष्यति । Aorist ज्ञायिष्यत् । Condi ज्ञायिष्यति । Caus ज्ञाययति or ति । Aorist ज्ञायिष्यत् । Desi, ज्ञायिष्यति । Inten ज्ञायिष्यति (III 1 24 § 26 35 and VII 4 86 S 2638), यद् ज्ञाय, ज्ञायमानि, or ज्ञायिष्यति । Dual ज्ञायतु । Pl ज्ञायन्त । Noun ज्ञाय tooth Maitreya makes it an t as ज्ञायम् ॥

416 ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn') Pre ज्ञायते । Per ज्ञायते । Fut ज्ञायताम् । Aorist ज्ञायिष्यत् । Caus ज्ञाययति or ति । Aorist ज्ञायिष्यत् । Desi, ज्ञायिष्यति ॥

शल्भ ४१७ कथ्यते ।

417 ✓ Śalbhā, 'To pass' 'to boast' Pre शल्भते । Per शल्भते । I Fut शल्भिष्यति । Aorist शल्भिष्यत् । Caus शल्भयति । Desi, शल्भिष्यति । Inten शाल्भयति ॥

यलभ ४१८ भोजने ।

418 ✓ Yalbhā, 'To eat' This root begins with the dento labial य न Pre यलभते । Per यलभते । I Fut यलभिष्यति । Aorist यलभिष्यत् । Caus यलभयति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat (I 3 87 S 2753) Desi, यलभिष्यति । Inten यालभयति ॥

गलभ ४१९ घाड्यते ।

419 ✓ Galbhā, 'To be bold or confident or arrogant,' Pre गलभते । Per गलभते । I Fut गलभिष्यति । Aorist गलभिष्यत् । Caus गलभयति । Desi, गलभिष्यति । Inten गालभयति । Noun गलभ 'daring, brave audacious' ॥

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । श्रम्भते वा ।

420 ✓ Śrambu To be careless, neglect, to err The root begins with the palatal श, but with the dental ष according to Chandra Swami having given both, adds श्रम्भु also

Pre श्रम्भते । Per श्रम्भते । I Fut श्रम्भिष्यति । Aorist श्रम्भिष्यत् । Caus श्रम्भयति । Desi, श्रम्भिष्यति । Inten श्राश्रम्भयति । Past Part Pass श्रम्भित । Past Part Act श्रम्भितवान् ॥

श्लुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421 ✓ Śtubhu, 'To stop paralyse' Pre श्लुभते, with यि, श्लुभ्यते । Per श्लुभते । I Fut श्लुभिष्यति । Caus श्लुभयति । Desi, श्लुभिष्यति or श्लुभयति । Inten श्लुभयति । Past Part Pass श्लुभित or श्लुभ्यम् । Past Part Act श्लुभितवान् । Ger श्लुभित्वा (I 2 26 S 2617)

Here end the thirty four roots ending in a labial and which were Atmanepadi

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial

422 गुप रक्षणे 'to protect' In its conjugation the following sūtra applies

✓ २३०३ । गुपूधूपविच्छिपिपिनिभ्यः शायः । ३ । १ । २८ ॥

शय्य शायप्रत्यय स्यात्पर्यायः । गुपन्त (४१८६) इति गुणः ॥

2303 The affix शाय comes without changing the sense, after गुप 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छि 'to approach,' पण 'to praise' and पण 'to praise'

NOTE — Thus गोपायति 'he protects', धूपायति he heats = so also, त्रिष्णायति यथायति and यन्नायति.

NOTE — The verb पण् being read along with पन् 'to praise, has here the sense of praise only, so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract', as यत्तस्य पयति, सदस्य पयति.

NOTE — The verbs in आय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that

Thus गुप् + आयः. Now applies § 2189 and we get the guna of उ, as, गोपायः. This is now the root, for it gets the designation of Dhatu or root by the following sūtra

✓ २३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादय कर्मेण्डन्ता प्रत्यया अन्ते येना ते धातुसङ्गा स्युः । धातुत्वात्सङ्गादयः । गोपायति ।

2304 All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus

NOTE. — This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I 3 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense affixes &c as shown in the above examples. Th is चितीर्षा to wish to do, कारि to cause to do, चेद्विष 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ 'to do', and thus take श्य &c

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with विष् namely, the following 1 सन् (III 1 56, 7) 2 क्यञ् (III 1 8) 3 क्त्वायञ् (III 1 9), 4 क्यञ् (III 1 11) 5 क्यञ् (III 1 13) 6 विद् (III 1 20) 7 विष् (III 1 21), 8 यङ् (III 1 22) 9 विष् (III 1, 25) 10 यङ् (III 1 27), 11 चाय (III 1 28), 12 ईयङ् (III 9 29) and 13 विष् (III 1 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in सद् तिद् &c

Thus ✓ गोपायः । Pres गोपायति. In forming the Perfect, the following sūtras apply —

✓ २३०५ । आयादय आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविद्यमानायादयो वा स्युः ॥

2305 The affixes चाय and those that follow it, (i.e. चाय ईयङ् and विष्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an Ārhadhātuka affix

NOTE — Thus ता 3rd sing of the Future is an Ārhadhātuka affix. It is optional in retaining the *dya* of *gopdya* before this affix. So we have गोपायता he will protect. So also अतिता or अतीयता, क्षमिता or क्षामयिता

But for this sūtra, the affixes चाय &c would have come always even when Ārhadhātuka affixes were to be applied. This makes it optional. Therefore the proper Ārhadhātuka affixes should be applied when we retain चाय &c, and when we do not retain them. Thus the Ārhadhātuka विद् (III 3 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the Ārhadhātuka च (III 3 102) will be employed in forming the feminine when चाय &c are retained. Thus गुप्ति or गोपाय

✓ २३०६ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रति। प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्स्याल्लिटि न तु मन्त्रे ॥

+ कास्यनेकाक्षप्रदर्थं कर्तव्यम् + ॥ मन्त्रे प्रत्ययपदद्वयमपनोय तत्स्थानेनेकाक्ष इति व्याख्य-
मित्यर्थः ॥

2306 काम is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i.e. the derivative verbs), when लिट् follows, except in the Mantra

NOTE.—This forms the Periphrast of Perfect. The perfect of कास्, will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or चक्ष् or क् is added. As कासांश्चक्षे 'he coughed', चोरयामास 'he stole'. So also सोऽनुयाचक्षे

This rule however does not apply to the Vedas, as कृष्यो नोनाय Rig Veda I 79, 2.

Vart.—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्जवकार, वरिहाञ्जवकार। The force of this vārtika is that even of non-derivative roots the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vārtika would substitute the word anekāchah in the room of pratyayāt. The sūtra would then run thus: kāzanekachām amantre liti 'काम is added to the root kās and to roots of more than one syllable in the Perfect, but not in the Vedas'

२३०७ । आर्द्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI 4 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called ārdhādhatuka (III 4 114 &c)"

NOTE:—This is an adbhikara sūtra and extends upto VI 4 69 (exclusive). In all the sūtras upto VI 4 68 should be supplied the phrase 'before an affix called ārdhādhatuka.' Thus VI 4 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided" To complete the sense we should add 'before an ārdhādhatuka affix' Thus the final अ of the verbal stem विकीर्षि is elided before the ārdhādhatuka affix नृ, = विकीर्षिन् विकीर्षिन् but the final अ is not elided before a sārvaadhātuka affix, as the अ of भव in भवति, भवतः। The 1st elision of अ after roots of अदादि class, implies that there is never loss of अ ॥

Karṣā.—चते। सोपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आलोप ईत्वमेत्वं च चिषवद्वायश्च सोपुटि ॥

The following purposes are served by this sūtra, i.e. an ārdhādhatuka affix causes the following special changes (1) असोलोप.—The elision of अ of a stem, as shown above, in विकीर्षिता विकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, The elision of य by VI 4, 49, 50: as वेभिदिता, वेभिदितुम्, वेभिदितव्यम् from वेभिदः the intensive stem. Before Sārvaadhātuka, we have वेभिदयते, वेच्छियते। (3) णिलोपश्च प्रयोजनम्। The elision of णि by VI 4, 51, as कारय्या हारया पाच्यते (पाचि+यक्+ते=पाच्य+य+ते) पाचयते। In Sārvaadhātuka, पाचयति, पाचयति, कारयति, हारयति। (4) आलोपः, the elision of आ, VI. 4 64—as पयतु पयुः, यवतु यवुः। In Sārvaadhātuka, यान्ति, यान्ति (5) ईत्वम्.—The substitution of long ई for अ in some roots, VI. 4 65 as भीयते, दीयते, in Sārvaadhātuka अदाताम्, अधाताम् (6) इत्यम्.—The substitution of य for अ, VI 4 68,

अं सेयात् सेयात्, in Śāradhātuka, चायात् अयात् । This is confined to the Pre-
catve (अं रिभ) (7) चिपत्रद्वयमात्रं सोपुटि, the treatment of the Precatve like Aorist
Passive in चिप् by II 4 62 as कारिषोढ कारिषोढ । In Śāradhātuka कियेत्,
हियेत् ॥

✓ २३०८ । अतो लोपः । इ । ४ । ४८ ॥

आर्धधातुकोपदेशकान्ते पदकारान्तं तस्याकारस्य लोप इत्यादाध्यातुके परे । गोपाया चकार ।
गोपाया सम्भूय । गोपायामास । जुगोष । जुगुपत् । ऊटित्याहुर्द । जुगोषिष जुगोषय । गोपा
यित्ता गोपयित्ता गोप्ता । गोपायत्त माप्तात् । अगोपायीत् अगोपीत् अगोप्योत् ॥

2308 The *अ* standing at the end of a stem is elided before an
Ardhadhātuka affix

Note - Thus चिकीर्षिता चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम् from the D *Considerative*
stem चकीर्ष (S) also धिनुत् ॥ कृणुत् from the roots धिन् and कृण्व thus धिन् + उ
(III 1 80) = धिन् + अ + उ (III 1 80) = धिन् + उ (अ being elided before the Ardha-
tuka उ) = धिनु the 3rd Personal dual of it is धिनुत् । The addition of च IV 1
80 and its subsequent elision by the present sūtra may appear a redundancy or,
but the elided *अ* being still *ānivat*, prevents guna of धि । So also कृणुत् । See sūtra
III 1 80 Why do we say 'the *अ* is elided ? Observe चेतः, स्थाता here *अ* and
उ have not been elided Why do we say 'अत् with a त् ? The long चा will
not be elided as दाता दाता । Why do we say 'अत् before an Ardhalit ॥ ५५ ? Be-
fore Śāradhātuka there will be no elision of *अ* nor before a Twilīta as
वृक्षत्यम् and वृक्षता ॥

† २३१ - The elision of such *अ* takes place even to the supersession of the
subsequent rules relating to Viddhi and lengthening As चिकीर्षितं चिचर्ष
चिकीर्षते and जिघोष्यते ॥

Thus गोपाय + चाम + चकार = गोपायाचकार or गोपाया सम्भूय । or गोपायामास ॥

The affix चा being optional before चिट (III 1 31 S 2305) we have the
alternative forms जुगोष जुगुपत् । The root गुप् has an indictory ऊ and so the इद्
augment is optional (III 3 44 S 2279). As जुगोषिष or जुगोषय ॥

The चट् is गोपायिता or गोपयिता or गोप्ता । The चिट् is गोपय्यात् or गुप्यात् ।
The लुट् is अगोपायीत् or अगोपीत् or अगोप्योत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

42 ✓ Gup to protect P a गोपायति । Per जुगोष । जुगुपत् । जुगोषिष
or जुगोषय । जुगुषिष or जुगुषय । I Fut गोपयित्ता or गोप्ता । II Fut गोपयिष्यति (र गा
पृथङ्ति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गोपाय ।
Aorist अगोपायीत् or अगोपीत् । Condi अगोपयिष्यत् or अगोप्यस्यत् । Caus. गोपयति Aorist
अजुगुपत् । Des जुगुपसति or जुगुपयति or जुगोपयति । Inten कोगुप्यते । This *अ*
is never elided Past Part Pass गुप्त Ger गुप्तव्यो or गोपित्वा or गुपित्वा । (I 2
26 S 2617) Adj गोप्यम् Noun गुप्ति ॥

✓ Gup to protect Pre गोपायति । Per गोपाय चकार । I Fut गोपायिता । II
Fut गोपायिष्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गोपा-
यित् । Aorist अगोपायीत् । अगोपायिष्यत् । Condi अगोपयिष्यत् । Caus गोपायति ।
Aorist अजुगोपायत् । Before the ādhadhatuka, the *अ* being always elided, the
root becomes लुप् (VII 4 93 S 2316) and so III 4 1 S 2314 does not

apply Des: जुगोपायिषति । There will be no yau as the root is of more than one syllable Pas. Part Pass: गोपायित । Ger गोपायित्वा । Adj: गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूगया चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपायितामि ॥

423 ✓ Dhūpa, to heat or to be heated This is conjugated doubly like गुप । Pie धूपायति । Per धूपायचकार । दुधूप । I Fut धूपायिता धूपायिता । Bene धूपाय्यात् । धूपाय्यात् । Aor st अधूपायते । अधूपायते । Caus धूपायति । Des: दुधूपायति । Inten दोधूपायते ॥

जप ४२४, जरुप ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424 ✓ Japa, To mutter to utter in a low voice or repeat internally Pre जपति । Per जपय । जपयतु । I Fut जपिता । Aorist अजपोत् । अजपोत् । (II 2' 27 S 284) Caus जापयति Aorist अजोपयत् । D s जिजपिषति । I ten जजप्यते । I n luk जजपेति or जजपति । Adj जप्यम् । Nouns जप । जपजपूक 'An ascetic (III 2 166 S 3146)

425 ✓ Jalpa To murmur, speak Pre जल्पति । Per जल्पय । I Fut जल्पिता । Caus जल्पयति । Des: जिजल्पिषति । Inten जाजल्पते । Noun जल्पाक & जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426 ✓ Chapā To console soothe Pre चपति । Pre चप्ताप । चपयतु । चेषुः । I Fut चपिता । Aorist अचापोत् । Caus चापयति । Des: चिचपिषति । Inten चाचप्यते । Nouns —चप 'a tree' according to Ma treya and 'bamboo' according to Dandamāṇi चापम् 'how (IV 3 152 S 1530)

यप ४२७ समवाये । समवायः सन्न्यः सम्यगवबोधी वा । सपति ॥

427 ✓ Shapa To connect to know completely Samavaya means 'connection' or thorough understanding' E s सपति । Per सपाय । I Fut सपिता । Aorist असपोत् । Caus सापयति Aorist असोपयत् । Des: सिचपिषति । Inten सासप्यते । Nouns सप्ति 'a yoke', 'a horse' सप्त seven

427 A ✓ Shreṇa 'To connect' Sakatayana and Kshirasāyana give this root Pre सपति । Noun सपिष ॥

रप ४२८, रुप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428 ✓ Rapa, To speak distinctly Pie रपति । Per राप । I Fut रपिता । Aorist अरापोत् । Caus रापयति । Des: रिरपिषति । Inten राप्यते । Adj राप्य । (III 1 126 S 2887) Noun रिपु 'an enemy' (Un I 26)

429 ✓ Lapi To speak distinctly Pre सपति । Per सपाय । I Fut सपिता । Aorist असपोत् । Caus सापयति । Aorist असोपयत् or अससापत् । Des: सिचपिषति । Inten सासप्यते । Adj साप्यम् ॥

शुप ४३० मन्दायां गतौ । चोषति । चुषेप । चोषिता ॥

430 ✓ Chupa To move slowly, creep or steal along Pre चोषति । Per चुषेप । I Fut चोषिता । Aor st अचोपोत् । Caus चोषयति । Aor st अचूपयत् । Des: चुचुषिषति or चुचोषिषति । Inten चोष्यते । कञ्मुक चोषुषति or चोचोषति । Ger चुषित्वा । चादित्वा । (I 2 36 S 2617) Nouns चोषन । चोषक । चुषम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोषति । तुतोष । तुम्पति ।

तुमुय् । तुमुय्यत् । सयोगात्परस्य लिटः क्तिच्चाभावाच्चलोपो न । 'क्तिच्चाशित्' (२२१६) इति क्तिच्चाचलोपः । तुष्यात् । 'प्राप्तुम्यतो गवि कर्तेरि' इति पारस्करादि-
गणे पाठात्सुट् । प्रप्तुम्यति गौः । शित्पानिर्देशाद्वाङ् लुकि न । प्रप्तातुम्योति ।
चोपति । चुम्पति । तोफति । तुम्फति । चोफति । चुम्पति । इहादौ द्वौ पञ्चम-
पठौ च नीरेफाः । अन्ये सरेफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः ।
अष्टाद्यप्युच्चारयन्तः ॥

431 ✓ tupa, To injure to hurt Per तोपति । Pre तुतोप । I Fut तोपिता ।
Aorist अतोपीत् । Caus तोपयति । Des: तुतोपियति । Inten तोतुप्यते । Ger तोपित्वा or
तुपित्वा ॥

432 ✓ tumpa, To injure, to hurt Pre तुम्पति । Per तुतुम्प । तुतुम्प्यत् । I
BFut तुम्पिता । II Fut तुम्प्यति । Imperative तुम्पतु । Imper अतुम्पत । Pote तुम्पेत्
ne तुष्यात् । Aorist अतुम्पोत् । Condi: अतुम्पिष्यत् । Caus तुम्पयति Aorist अतुतुम्पत्
Des: तुतुम्पयति । Inten. तातुम्प्यते । यद् लुक् तातुम्योति or तातुम्यति । तातुम्प ॥

433 ✓ trupa, To injure, to hurt Pre चोपति । Per तुचोप । I Fut चोपिता
Aorist अचोपीत् । Caus चोपयति । Des: तुचुपियति । Inten तोचुप्यते ॥

434 ✓ trumpa, To injure, to hurt. Pre चुम्पति । Per तुचुम्प । I Fut चुम्पिता
Bene चुम्प्यात् । Aorist अचुम्पोत् । Caus चुम्पयति । Aorist अतुचुम्पत् । Des: तुचुम्पयति
Inten तोचुम्प्यते ॥

435 ✓ tumpba, To injure, to hurt Pre तोफति । Per तुतोफ । I Fut तो-
फिता । Imperative तोफतु । Imper अतोफत । Pote तोफेत् । Bene तुफवात् । Aorist अतो-
फीत् । Caus तोफयति । Des: तुतोफियति । Inten तोतुफ्यते ॥

436 ✓ triumph, To injure, to hurt Pre तुम्फति । Per तुतुम्फ । I Fut तुम्फिता ।
Aorist अतुम्फीत् । Caus तुम्फयति । Des: तुतुम्फियति । Inten तातुम्फयते ॥

437 ✓ trujba, To injure, to hurt Pre चुफति । Per तुचोफ । I
Fut चुफिता । Aorist अचोफीत् । Caus चोफयति । Des: तुचुफियति । Inten तोचुफ्यते

438 ✓ trumpla, To injure, to hurt Pre चुम्फति । Per तुचुम्फ । I Fu
चुम्फिता । Aorist अचुम्फीत् । Caus चुम्फयति । Des: तुचुम्फियति । Inten ताचुम्फयते ॥

NOTE —The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and so they are
not क्ति (I, 2 § 2242) Therefore we have the forms तुमुय् &c For the
rule of elision of न् (VI 4 24 § 415) applies to क्ति or अत् affixes

In the Benedictive, the affixes being क्ति by III 4 101 § 2216, there is
elision of the nasal (VI 4 21 S 41b) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by न् the root तुष्य adds a sibilant in its beginning, because
of the following vārtika to be found in the Paraskarāḍi class (VI. 1, 157
S 1071):—

Ganz Vārtika —The augment मुद् is added to the root तुष्य when preceded
by the preposition न् provided the agent of the action is a cow Thus न्प्रमुष्यति
गौः (प्रमुष्यति इति यत्र तिष्ठन्ते गुट Padamanjari)

Since the root is exhibited in the above Vārtika as तुष्येति with त्वाप्,
therefore when this root is conjugated in यद् लुक् the sibilant is not added (VII
2 10 § 2246) Thus प्रप्तातुम्योति ॥

The remaining six roots चुप, चुम्प, &c are conjugated like तुप and तुम्प ।
Thus त्रुपति । चुम्पति । त्रुपति । तुम्पति । त्रुपति । चुम्पति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुक्र and तुम्क्र) are without र r; the rest are with र r. The first four (तुप, तुम्प, चुप and चुम्प) end with the first labial c p ph. The remaining four end with the second labial r c, क ph. All the eight roots have उ u, तु or चु every-where

पर्व ४३६, रक ४४०, रफि ४४१, अर्व ४४२, पर्व ४४३, लर्व ४४४, धर्व ४४५, मर्व ४४६, कर्व ४४७, खर्व ४४८, गर्व ४४९, शर्व ४५०, धर्व ४५१, चर्व ४५२, गतौ । आद्यः प्रथमान्तः । ततो द्वितीयान्तो । तत एकादश तृतीयान्तः । द्वितीयतृतीयो मुक्रत्वा सर्वतोऽपधाः । पर्वति । पपर्व । रफति । रफति । अर्वति । आनर्व । पर्वति । लर्वति । धर्वति । पधर्वति । रकति । रकति । अर्वति । आनर्व । पर्वति । लर्वति । धर्वति । पधर्वति । रफति । रफति । अर्वति । पर्वति । शर्वति । सर्वति । चर्वति ॥

439 to 453 पर्व &c to go

The first ✓parpa ends with the first labial प, the next two ✓raph and ✓raphi end with the second labial ph क, the remaining eleven all end in the third labial ग n. Except the second and third ✓raph and ✓raphi, all these roots have a penultimate र r n

439 ✓Parpa, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्विता । Aorist अपर्वति । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते । Nouns —पर्वः, पर्विक ॥

440 ✓Rapha, to go Pre रफति । Per. रराफ । I Fut रफिता । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारफ्यते ॥

441 ✓Raphi, to go Pre रफति । Per ररफ । I Fut रफिता । Doo. रफ्याम् । Aorist अरफेत् । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारफ्यते ॥

442 ✓Arba, to go Pre अर्वति । Per. आनर्व । I Fut अर्विता । Aorist आपर्वेत् । Caus. अर्वयति । Desi. आर्वयति ॥

443 ✓Parba, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्विता । Aorist आपर्वेत् । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते ॥

444 ✓Larba, to go Pre लर्वति । Per. ललर्व । I Fut लर्विता । Aorist अलर्वेत् । Caus. लर्वयति । Desi. विलर्वयति । Inten लालर्व्यते ॥

445 ✓Barba, to go Pre धर्वति । Per धपर्व । I Fut धर्विता । Aorist अधर्वेत् । Caus. धर्वयति । Desi. विधर्वयति । Inten धापर्व्यते ॥

446 ✓Marba, to go Pre मर्वति । Per ममर्व । I Fut मर्विता । Aorist अमर्वेत् । Caus. मर्वयति । Desi. विमर्वयति । Inten मापर्व्यते ॥

447 ✓Karba, to go Pre कर्वति । Per. ककर्व । I Fut कर्विता । Aorist अकर्वेत् । Caus. कर्वयति । Desi. विकर्वयति । Inten काकर्व्यते ॥

448 ✓Kharba, to go Pre खर्वति । Per खलर्व । I Fut खर्विता । Aorist अखर्वेत् । Caus. खर्वयति । Desi. विखर्वयति । Inten खाखर्व्यते ॥

449 ✓Garba, to go. Pre गर्वति । Per जगर्व । I Fut गर्विता । Aorist अगर्वेत् । Caus. गर्वयति । Desi. विगर्वयति । Inten गागर्व्यते ॥

450 ✓Sharba, to go. Pre शर्वति । Per शशर्व । I Fut शर्विता । Aorist अशर्वेत् । Caus. शर्वयति । Desi. विशर्वयति । Inten शाशर्व्यते ॥

451 ✓ *Sarba*, to go Pre सर्वति । Per सर्वः । I Fut. सर्वता । Aorist असर्वत् । Caus. सर्वयति । Des. विचर्वयति । Inten. सासर्व्यते ॥

452. ✓ *Charba*, to go Pre चर्वति । Per चर्वः । I Fut. चर्वता । Aorist अचर्वत् । Caus. चर्वयति । Des. विचर्वयति । Inten. साचर्व्यते ।

कुबि ४५३ अ.च्छादने । कुम्बति ॥

453 ✓ *Kubi*, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुम्बः । I Fut. कुम्बता । Aorist अकुम्बत् । Caus. कुम्बयति । Des. कुकुम्बयति । Inten. कोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat'

लुबि ४५४, लुबि ४५५, अर्दने । लुम्बति । लुम्बति ॥

454 ✓ *Lubi*, to torment, harass Pre लुम्बति । Per लुम्बः । I Fut. लुम्बता । Aorist अलुम्बत् । Caus. लुम्बयति । Des. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्ब्यते । Noun लुम्बा 'a gourd'

455 ✓ *Tubi*, to torment, harass Pre तुम्बति । Per. तुम्बः । I Fut. तुम्बता । Aorist अतुम्बत् । Caus. तुम्बयति । Des. तुतुम्बयति । Inten. तोलुम्ब्यते । Noun तुम्बा ॥

चुबि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456 ✓ *Chubi*, to kiss. Pre चुम्बति । Per. चुम्बः । I Fut. चुम्बता । Aorist अचुम्बत् । Caus. चुम्बयति । Des. चुचुम्बयति । Inten. साचुम्ब्यते ॥
(The three roots ✓ *lunib*, ✓ *tumb*, and ✓ *chumb* are found in the Churudi also)

शृम्बु ४५७ शृम्बु ४५८ हिंसायौ । शर्मति । शसर्भः । शर्मिता । शम्भति । सशम्भ । शम्भात् । शिम्बु शिम्बु इत्येके । शैर्भति । शिर्भति ॥

457 ✓ *Śrībhū*, 458 ✓ *Śhtamī hu*, to injure According to Maitreya the roots are शिम्बु and शिम्बु also. According to Tāraṅgini, these are शिम्बु and शिम्बु also

457 ✓ *Śrībhū*, Pre. शर्मति । Per. शसर्भः । I Fut. शर्मिता । Caus. शर्मयति । Aorist अशसर्भत् or अशीशसर्भत् । Des. शिर्षर्मयति or शिर्षर्मयति According to Tāraṅgini there is never श । Inten. शरीष्यते । षट् लुक्, शरीष्यतीति or शरीष्यतीति or शर्यतीति or शरीष्यति or शरीष्यति or शर्यति Past. Part. Pass. शसर्भः । Ger. शर्मित्वा or शस्यत्वा । Adjective शसर्भः ॥

457A ✓ *शृम्बु*, to injure Pre शैर्भति । Per. शिर्षेभः । I Fut. शैर्भिता । Aor. अशैर्भत् । Caus. शैर्भयति । Des. शिर्षैर्भयति । Int. शैर्भ्यते ॥

458 ✓ *Śrīmbhu*, Pre शम्भति । Per. शसम्भः, शसम्भत् । I Fut. शम्भिता । Ben. शम्भात् । Aor. अशम्भत् । Caus. शम्भयति । Des. शिषम्भयति ॥

458B ✓ *शृम्बु*, Pre शिम्भति । I Fut. शिम्भिता ॥

शुम्ब ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भायने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459 ✓ *Śubha*, 460 ✓ *śumbha* 1 To speak 2 To shine, adorn 3 To injure Dāva and Maitreya give these two roots the sense of to injure, by reading śubha śumbha bhāsbane cha. But Svāmī reads it without cha. This is the opinion of Atreya also Durga gives the meaning bhāsbane 'to speak, shine' So also Dhana Jala and Śākatayana Gupta makes it begin with शः शुम्बः ॥

Pre शोभति । Per. शुशोभः । I Fut. शोभिता । Nouns शुम्बः 'auspicious' शुम्बः 'white' (U. II. 13)

460 ✓ *śumbha*, to speak, to shine Pre शुम्भति । Per. शुशुम्भः । I Fut. शुम्भिता । Here end the Gupadi roots

अथानुनामिकान्ताः । तत्र कम्पन्ता अनुदात्तितो दश ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नुम् । घृत्वम् ।
घिण्यते । जिघिष्ये । घृण्यते । जुघृण्ये । घृण्यते । जघृण्ये ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the two ending with
✓kani are Aundāttet

461 ✓Ghni, to take, to receive Pre घिण्यते । Per, जिघिष्ये । I Fut -
घिण्यताम् । II Fut घिण्यस्यते । Impera घिण्यताम । Imper अघिण्यत । Pot घिण्येत् ।
Beue घिणिष्येत् । Aor अघिण्यत् । Con अघिण्यिष्यत । Caus घिण्यति । Aor, अजो-
घिण्यत् । Desi जिघिषिष्यते । Intens जेघिष्यते । यद् लुक्, जेघिष्योति । जेघि षट् । Imperfect
अजेघिन् । Ger घिण्यत्वा ॥

462 ✓Ghumi, to take, to receive Pre घुण्यते Per जुघृण्ये ॥

463 ✓Ghrini, to take, to receive to seize । Pre घृण्यते । Per जघृण्ये ।
Inten, जरिघृण्यते । यद् लुक्, जरिघृण्योति or जर्ये ष्योति Imper अजर्येन् ॥

घुण्य ४६४, घूर्ण ४६५, अमणे । घोण्यते । घूर्ण्यते । इमौ तुवादि
परस्मैपदिनौ ॥

464. ✓Ghuna, 465 ghurna, to roll, stagger, reel

464. ✓Ghuna, Pre घोण्यते । Per, जुघृण्ये । I Fut घोण्यताम् । Caus घोण्यते ।
Aorist अजुघृण्यत् । Desi जुघृण्यते or जुघृण्यिष्यते । Intens जोघृण्यते । यद् लुक्, जोघृण्योति
or जोघृण्यत् । Dual जोघृण्यतः । Noun घोणा Ger घोण्यत्वा or घेण्यत्वा ॥

465. ✓Ghurna, to roll &c These two roots ✓Ghuna and ✓Ghurna
are Parasmaipadi also in the Tādādi class.

Pie घूर्णते । The Imperfect in yan luk is अजोघूर्ण्ये, (VIII. 2. 24 S 280)

पण ४६६ व्यवहारेःस्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुतावत्येव सवध्यते
पृथङ्निर्वशात् । पनिसाहचर्यात्मणोरपि स्तुतावेवायमत्ययः । व्यवहारे तु पण्यते । पण्ये ।
पण्यतेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्य केवले चरितार्थत्वादायः पण्यन्ता चात्मनेपदम् । पण्य-
यति । पण्यायां चकार । पण्ये पण्यायितासि । पण्यितासे । पण्याप्यात् । पण्यीष्ये ।
पनायति । पनायां चकार । पने ॥

466 ✓पण्य and 467 ✓पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The
second root पन means only 'to praise' The च draws in the anuvṛtti of स्तुता
only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as
पण्य, पन व्यवहारे स्तुते । च ॥

These two roots take आद्य by III 1-28 S 2303, but पण्य must then mean
'to praise' only, for it has been read along with पन in that sūtra. But when
पण्य means 'to deal or barter &c' the form is पण्यति । Per, पण्ये । First Fut पण्यताम् ॥

The anudāta indicative final च in पण्य and पन finds its source only when
the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix चाप, they will be
Parasmaipadi; and not Ātmanepadi. As पण्यति । Per, पण्यायां चकार । पण्ये । I Fut
Future पण्यिताम् or पण्यितासे । Ben पण्याप्यात् or पण्यीष्ये ॥

466 ✓ *Pana*, "To transact business to buy," (3 "To praise") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only

Pre पणते । Per पणो । I Fut पणिता । II Fut पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote पणेत । Bene पणिष्येष्ट । Aorist अपणिष्यत् । Cond: अपणिष्यन् । Caus पणायति । Aorist अपोपणत् । Des: पणिष्यते । Inten पण्यस्यते । You luk पण्यशीति or पण्यष्ट, Dual, पण्यष्ट । Imperfect अपण्यन् । Past Part Pass पणितम् । Adjective, पण्यम् । पावयन् । Now -, पाण 'trade' पाण 'a trader' पणित (Un II 70) विप्राय पणसम् ॥

466 A ✓ *Pana*, to praise In this sense *आय* is added and the conjugation is then *Prasamupadi*. When *आय* is not added, then the forms are as given before

Pre पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the King' Per पणाय चकार । I Fut पणयिष्यति । पणयिष्यति ॥ पणितसः । Pote पणायति । Bene पणायिष्यत् ॥

467 ✓ *Pana* to praise Pre पणायति । Per पणाय चकार or पेने । Noun पणस ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468 ✓ *Bhām*, to be angry Pre भामते । Per बभाम । I Fut भामिष्यत् । Des: विभामिष्यति । Inten 3 S बभामिष्यति 1st S बभामि । I D बभामि । I Pl बभामि । Aorist अबभाम । Nouns भान् भामिनी ॥

क्षमूप् ४६९ सहने । क्षमते । क्षममे । क्षममिषे । क्षमते । क्षममिषे । क्षममिषे । क्षममिषे ॥

469 ✓ *क्षमूप्* सहने 'to endure to suffer' The indicatory long *कृ* makes it optionally aorist (VII. 2 44 and 15 S 2279 and 3025) the *वृ* is for fem. as *वृ* (III 3 104 S 3281)

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3 S क्षममे । 2 S. क्षममिषे or क्षमते, 2 P क्षममिषे or क्षममिषे ॥

In the First Person, the *सेट्* form is क्षममिषे । But in the aorist form, the *म्* will be changed to *न्* by the following *sutra*

२३०९ । इवोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मानस्य धातौर्मस्य नकारादेशः स्वान्मकारे यकारे च परे । यत्यम् । क्षममिषे क्षमयते । क्षममिषे—क्षमयते । क्षमिष्यते—क्षमते । क्षमते । क्षमिष्यते—क्षमते । क्षमिष्यते—क्षमते ॥

2309 *न्* is substituted for the *म्* of a root before the affixes beginning with *म्* and *य* ॥

Note—As *अगन्तु*, *अगन्तु* the Imperfect of *गम्*, as in the sentence *अगन्तु त्वम् पारम्* । The *म्* is elided as a Vedic dieresis. So also *क्षमयन्* with *यत्यम्* the augment *इद्* is not added by the option allowed, owing to VII 1 68. This *sutra* applies to those cases where the *म्* is not at the end of a word, as it was in the last *sutra*

Thus from the root *क्षमूप्* we have in the perfect 1st person dual क्षममिषे । But when the intermediate *इद्* is not added, then the *म्* is changed to *न्* and then to *य* ॥

As क्षममिषे or क्षमयते । ॥ also in the plural, क्षममिषे or क्षमयते ।

469 A ✓ *क्षमयन्*, to endure to suffer Pre क्षमते । Per क्षमते । I Fut क्षमिष्यते ॥ क्षमिष्यते । II Fut क्षमिष्यते ॥ क्षमिष्यते ॥ Imperative क्षमयाम् ।

Imperf अद्यमत् । Pote छमेत् । Bane छमिषोष्ट or छमोष्ट or छमिषोष्ट । Aorist अद्यमिष्ट
or अद्यस्त । Condi अद्यमिष्यत् or अद्यम्यत् । Pass छम्यते । Aorist अनमि or अद्यमि ।
अद्यमिष्यत् । Caus क्षमयति । Aorist (VI 4 92 § 2568) I. I. छमयिष्यात् । II
छमयिष्योष्ट । Desi छिद्यमिष्यते or छिद्यमते । Inten. छद्यम्यते । Yanluk छद्यमंति or छद्यन्ति ।
The nasal ण added to the reduplicate by VII 4 85 S 2013 Aorist अद्यमंति ।
Past Part, Pass छान्तः । Ger छमिष्या or क्षमिष्या । Infini छमितुम् or छंनुम् । Nouns छमः ।
I. छमा, छमकः ॥

470 कमु कान्ती । The word kanti here means desire' The root therefore
means 'to desire, long for, wish' The following sūtra applies to its conjugation,

✓ २३१० । कमेणिङ् । ३ । १ । ३० ॥

स्वार्थः । द्वित्यात्तद्धः । कामयते ॥

2310 The affix लिङ् comes without changing the sense after
the root कम् 'to desire'

The ए indicates *vaddhi* (VII 2 115) and इ shows that the root takes the
affixes of the *Atmanepada*, as, कामयते 'he desires', so also कामयते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम् which being an *ardhadhā-*
tuka affix required the elision of लि of the root by VI 4 51 S 2313 But the
following sūtra prevents the elision

✓ २३११ । अयामन्तात्स्वार्थोत्पिप्पलु । ६ । ४ । ५५ ॥

काम् 'अन्त' 'आनु' 'आय' इत्तु इत्तु योरपादेशः स्यात् । यत्तवमागनेपादपादः
कामायां चक्रे । 'आपादय आर्थाधातुके वा' (२३०५) । चक्रे । कामयिता-कमितः । कामयिष्यते-
कमिष्यते ॥

2311 अय is substituted for the इ of लि before the affixes काम्,
अन्त, आनु, आय इत्तु and इत्तु ॥

Note — Thus कारवा चकार हारवा चकार, मयदयन्त मयदयन्त (formed by the
Unli affix भव्, भू = अन्त, added to the roots रट् and मट्) आनुः इष्टदयानुः । आयः,
इष्टदयानुः, यत्तदयानुः । इत्तु — स्तन, यत्तु । इत्तु — योषदयानुः ॥

Note :— This sūtra could have been well dispensed with for the इ of लि
would take guna य which will be changed to अय by the rules of Sandhi, before
these affixes The substitution of अय for इ is for the sake of the subsequent
sūtra VI 4 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय
by any sandhi rules

The लि is always changed to अय, therefore the अय substitution of the
present sūtra would have been redundant, but it is taught here in order to
supersede the elision declared here after in VI 4 51 S 2313 Thus कामयां चक्रे ॥

The addition of आय being optional (III 1 31, S 2305) we have the
alternative form चक्रे also

The Future forms are — कामयिता or कमितः ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

✓ २३१२ । णिश्चिद्रुस्त्रुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

विपन्तात् श्चिद्रुभ्यश्च स्त्रिचङ् स्यात्कर्तरि लुङि परे । 'अकाम' 'इ' 'अत' इति
स्यते ॥

2312. After a root which ends in णि (III 1 20, 21, 44, &c) and after the verb णि 'to service,' दृ 'to run,' and दृ 'to drop,' चङ is the substitute of क्ति, when चङ follows signifying an agent

NOTE — The चङ prevents guna and viddhi and चङ to distinguish it from चङ. When चङ is added there is reduplication (VI 1 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when चङ is used, as अचोक्तम् 'he caused to make', अचिद्विद्यम् 'he served', अचिरुदम् 'he ran', अचिरुदम् 'it flowed'. This form is not used in Passive; as, अकारयिष्यामि. Thus अकारय + च + क्तम्.

Now applies the following sūtra, by which the चङ (णि) is elided

✓ २३१३. ऋनिटि । इ । ४ । ५५ ॥

अनिटिवाचधायुके षरे ऋनिटिः स्यात् । परस्मात् 'अनेकाचः' (२३०) इति ऋणि पाठे । + यत्नोवाचिष्यत् यत्नोवाचिष्यत् ऋनिटिः पूर्वचिप्रतिषेधेन + इति ऋनिटिः क्तम् । किलोपस्य तु वाचयते. परस्मैत्यदि क्तञ्जन्तमवकाश इति भावः । यत्नोवाचिष्यत् 'अनिटि' इति यत्नोवाचिष्यत्वादि धातुकमात्रमस्य विषयः । तथा चैवहाटोपवाद म्वाचयम् । इष्यत् । अतस्तत् । चङ । आदिटत् । गुण । कारका । दृष्टिः । कारकाः । ऋणि । कावर्ते, ॥

2313. The चङ of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhahātuka affix which does not take the augment चङ.

NOTE :— This debarb इष्यत् the semi vowel य, the guna, Vrddhi and the long substitutions. Thus अतस्तत्, अरस्तत्, अचिद्यत्, आदिटत्, कारका कारका कारक, कारका, कावर्ते, चावर्ते and चोत्ति (see VII 4 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment चङ ? Observe कारयिता and कारयिता ॥

The sūtra VI 4 82 § 272 (a semi vowel is substituted for the final च or इ of a root before a vowel beginning affix &c) being subsequent in order of Aṣṭaśādhya would debar the present sūtra and prevent the elision of च and cause च to be substituted instead. This however is prevented by the following

Vārtika : The rule ordaining the elision of णि (S 2313) and that teaching the elision of च (VI 4 48 § 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इष्यत् (VI 4 78 § 2290), or semi vowel य (VI 4 4. 82 § 272), or guna, (VII 3 84 § 2168 &c) or vriddhi, (VII 2 115 S. 251), or lengthening

NOTE — The elision of च supersedes only the two rules of vriddhi, lengthening and not the others. The elision of च (णि) supersedes all the above five rules of iyañ, yañ, guṇa, vriddhi and lengthening

Q There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and *ex necessitate supradicta* supersedes the above rules

Ans The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhahātuka affixes like णि (III, 3 174 S. 3313). Thus from ✓

पाचयति we have वक्तिः, from ✓ वाचयति वार्त्तः. The intermediate वृद्ध is prevented here by VII. 2 D S. 3163. Hence if this vārtika were not thought, the णि would be elided only before the ardhadhātuka and affix क्तिच् and nowhere else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of णि applies to *all* ardhadhātuka affixes, and not only to a single affix क्तिच्.

NOTE:—Had the present sūtra not superseded दृष्ट् &c, then it would have been more proper to draft it as ये: only without the word अनिटि. For the sūtra ये with the anuvṛtti of आर्यधातुके read into it, would apply to the affix क्तिच्, only after the rules दृष्ट् यच् &c had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि. The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope *all* ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of णान् &c.

Thus दृष्ट् is superseded in अतततत्. It is चर्. Aorist. There is no scope of Guna here, as चर्. is दित् and यच् of sūtra VI. 4 82 S. 279 has also no scope, as the वृ (वि) in तावृ is preceded by a conjunct consonant वृ: therefore दृष्ट् is the only rule left that would have applied to this वि. The present vārtika debars दृष्ट्, but causes the elision of वृ.

Similarly यच् (semivowel) substitution is superseded in आटिटत्. Guna is superseded in कारणा and vridhi in कारकः and lengthening in कार्यते.

Thus अकाम्+वृ+अ+त=अकाम्+०+अ+त. Now applies the following.

✓ २३१४ । यो चक्षुषधाया ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ॥

चक्षुषे यो यदङ्गं तस्योषधाया ह्रस्वः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the णि-formed stem, when the affix चर्, (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अकाम्+वृ+अ+त=अकाम्+अ+त (VI. 4 51 S. 3313)=अकम्+अ+त (VII. 4 1. 8 3314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

✓ २३१५ । चर्हि । ६ । १ । ११ ॥

चर्हि परेऽनस्याहपात्वययस्तीकाच प्रथमस्य द्वे स्तोऽजादेभ्य द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non reduplicate root there is reduplication when the affix चर् of the Aorist follows.

Dr Ballhutyne translates it thus:—"When चर् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel."

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant, the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम्+अ+त=अचकम्+अ+त ॥

Now applies the following atideśa sūtra.

✓ २३१६ । सन्प्रत्ययानि चक्षुषेऽनस्तोपे । ७ । ४ । २३ ॥

'चक्षुषे' इति षष्ठ्युदाहि । स च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्याग्रते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं यद्वृत्पर

णिरिति यावत् तत्परं यन्मधु तत्तरो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीयं कार्यं द्यापणायोपेक्षति ।
अथवा 'अङ्गस्य' इति नायत्नं ते । चहपरं योऽपदङ्गं तस्य योऽभ्यासो सध्वरस्तस्येति प्रायतः ॥

2316 In the reduplicated Aorist of the *far*-stems, the reduphente adapts itself to that of the *Desiderative*, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end vowel before the *fm* affix.

The word सह परे is a Bahuvrīhi compound and therefore it means सि न. This word सि so qualified, as well as the word सहस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus — 'That सि which is followed by that affix सह, which gives the designation of सह to the root — this is one position. The next part is — 'a short vowel which follows such सि and the abhyāsa of the an, a which follows such short vowel — of that abhyāsa, the operations are like those of the Deaderative, before the सि, when no weak vowel is elided'.

Or the word अङ्ग is not repeated. Then the sūtra would mean 'that anga which stands before that *ṣi* which is followed by अङ्'—the allusion of such an anga, when followed by a short vowel—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

Note.—Dr. Bhatiyne has translated this sūtra as follows—Let the effect be like as if सन् (III 1 7 S 2608) had followed on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which सन् followed by च् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyahāra सन् occasioned by the affixing of च् (as for example under the provisions of VI 4 48 S 2308).

NOTE - 'The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means 'like unto सन् or Desiderative', as the Desiderative is treated, so should the चङ्. Acrost of the सि stems. The words लघुनि and चङ् are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ् Acrost after the सि are the same as on the reduplicate of the Desiderative अन् अङ्गायि provided that a simple vowel of the Pratyāhara अन् has not been elided.' We read the word सि in this way, because there can be no other root which will form चङ्. Acrost सि : ङि : चङ्. Acrost (III 1 48) as well as the simple roots सि ङ् and ङि. The words चङ् परे is a Pāṇini and qualifies the word अङ्ग under col that अङ्ग which is followed by चङ्, therefore, it refers to the सि stem and not to the simple roots सि, ङ् and ङि. The light vowel therefore, refers to the light vowel of the सि-stem before चङ्.

The word अनमनाये is in apposition with वहसरे । T) न० वसु+णिङ् (III 1 30) = वसु+णिङ् + अत् (III 1 18) = वसु+अत् (VI 4 51) = वसु+अत् (VII 1 1) = वसु+अत् (VII 1 1) Then applies the next sutra

Note - Thus VII + 79 teaches the substitution of π for ω in the reduplicate of the D-syllable. The same substitution will take place in the reduplicate of the D-syllable.

the \bar{a} of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अधीष्यत् and अधीनयत् and अधीजयत् . Thus by VII 4. 81, \bar{a} is optionally substituted for \bar{u} in the Desiderative reduplicate of \bar{u} &c, the same will hold good in the Aorist reduplicate, as अभिमयत् or अमुमयत् अभिषयत् or अमुषयत् , अदिद्रयत् or अदुद्रयत् , अविषयत् or अवुषयत् , अविप्सयत् or अवुप्सयत् , अविष्ययत् or अवुष्ययत् . Why do we say 'having a light vowel'? Observe आतयत् , आरयत् , अजयत् &c.

By sūtra III 1 48 S. 2312 the roots चि , टु , and मु also form चट् Aorist. The nasal bhāva however does not take place with regard to these roots because these roots do not get the designation of चट् before चट् . The rule is therefore confined to चि roots, for these are the roots which get the designation चट् before the affix चट् . Moreover the reduplicate must be that of the चट् , which can be of चि roots only.

✓ 2319. सन्धतः । ० । ४ । ७६ ॥

अभ्यासस्यति इकारः स्वात्मनि ॥

2317. \bar{a} is substituted for the final short \bar{a} of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As चिपुसति , चिपुसति , (VIII 2 36, 41) तिष्ठामति, विपामति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe पयाच ॥ Why do we say "for the \bar{a} "? Observe सुप्तयति ॥ Why do we say 'short \bar{a} '? Observe पार्ष्वयति the Desiderative of the Intensive पारयति ॥

Therefore $\text{अचकम्} + \text{अत} = \text{अचिकम्} + \text{अत}$, because चट् is considered like हन् ॥

Now applies the following

2319. दीर्घो लघोः । ० । ४ । ८४ ॥

सचोऽभ्यासस्य दीर्घः स्वात्मन्यभाषयित्वे । अचोऽकमतः । चिहभाषयति ॥

+ कर्मवचनचट् चकम् + । चोऽभाषाच टं धंमपट्टाधिः । अचकमतः ॥

हंभाषाः कार्यकान्त्याटङ्गं यत्र द्विरूपते ।

तत्रैव दीर्घः सन्धु मानेकाद्ययति माधयः ॥ १ ॥

सकारस्यर्थापत्यर्थात्वादेः नाह द्विरूपते ।

किं स्वस्यापयः कश्चितस्मादेकाद्ययिदं द्वयम् ॥ २ ॥

यस्तुतोऽहस्यापयये । योऽभ्यास इति यथेनातः ।

वयो दीर्घाऽर्थापयते । द्वयं स्यादिति मन्मथे ॥ ३ ॥

चक्रास्तो नुमर्षमिदं न स्वास्यास्य व्यत्यस्य ।

दीर्घशेषं सन्निहितं सपुनोत्पन्नं मेघ या ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायिरूपस्य कियतेनेत्र यथेनातः ।

सोऽनेनापयि सन्धुस्यमित्यामि सिद्धये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि -stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चि ॥

Therefore $\text{अचिकम्} + \text{अत} = \text{अचोऽकमत}$ ॥

The affix चिह , being optional, when it is not added, then applies the following vārtika —"The aorist of ✓ Kam is formed by चट् even when it does not take चिह ." As there is absence of चि , so we have neither lengthening nor auvadbhāra . Thus अचकमत ॥

NOTE:—In Grāmīya there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा), one is expressed by the maxim कार्यकाल सञ्ज्ञापरिभाषा and the other by अथोक्तेर्ज्ञेयसञ्ज्ञापरिभाषा. The first means that a rule defining a term (i. e. a samyaja rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāṣā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule it appears there anew. The other means that the samyajas and paribhāṣas remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वोन्वयः. (VI 1 4 S 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वोन्वयः and सञ्ज्ञान्वयि do will become one sentence. But in the first view of kāryakāla pakṣha the one sentence will be of different *padas* or words, in the second view the one sentence will be of different sentences. Mādhyama favours the view of kāryakāla pakṣha with regard to the sūtra 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

‘Verse 1 ‘According to Mādhyama, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the anga or inflective base is reduplicated and not where there are many syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the sūtras 2316 and 2318 there is the anuvṛtti of the words angāya and abhyāsa. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled anga. Therefore the lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an anga—that is where an anga has been repeated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As असीकस् and असीवस् ॥

Verse 2 “But in the roots चकारि, वरायवति and ऊर्ध्वि there is no reduplication of an anga but only a portion of an anga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE —Thus we have असीकस् असीवस् and अर्ध्वयस् without the application of S 2316 and 2318. Here the whole anga चाकस् &c has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of चाकस् and the second consonant in the case of vowel beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of anga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dīrgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla pakṣha), the word ekācāśa in the sūtra ekācāśe prathama naya (VI 1 1 S 2175), qualifies the word angāya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dīrgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII 4 59 S 2180), retention of first consonant (VII 4 60 S 2179) and substitution of a palatal (VII 4 62 S 2245) &c and these will not apply to polysyllabic roots

Verses 3 and 4 As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *augāya avayava yo' bhyasa*—the reduplicate which is a portion of an auga'—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārṇi*, and both (lengthening and *anvād bhava*) in the case of ✓*arthāpayati* while in the case of ✓*chakā* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when *laghuna* is qualified by *ṣi* by being in proximity to it, but will apply when *auga* is so qualified

NOTE—Thus instead of *अर्णयत्* we would get *अर्णयत्*. The *anvād bhava* is inappropriate here for when *नु* is doubled, there is no *च* in the reduplicate and so there can be no change of *च* to *ह*.

The root *अर्णय* is derived from *अर्ण* in the sense of *अर्णमाचष्टे*. The *अ* and *पुञ्ज* augments are added before *णिच*. Here both the *dirgha* and *anvād bhava* will apply, and we should get the form *आर्णयत्* instead of *अर्णयत्*. In the case of the root ✓*अर्ण* (उपवाचत्रायाम्) of the *churadi* class, the aorist is *अर्णयत्* neither the *dirgha* nor *anvād bhava* apply there

In the root *chakā* both will not apply or will apply with qualifications. *If we explain the sūtra by saying *churāpre nu yal laghu*—the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ* is affixed—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *churāpre nu yad augam*—the reduplicate of an inflective base to which *नि* followed by *chan* is affixed—then these two rules will apply to *chakā*. Thus in the first case we have *अचकचकच* in the second *अचीचक्राच*.

Verses 5 Because *Ka vyata* alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak* vowel of *णि* is elided so as to make them applicable to *agrit* roots also

NOTE—There are two conflicting views one of *Haradatta* and another of *Ka vyata*. They can be harmonised by giving them different scopes

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिक्का ॥

470 ✓*Kamu* to desire. Pre *कामयते*. Per *कामयाज्वहे*. I Fut *कामयिष्यामि*. II Fut *कामयिष्यते*. Imperative *कामयताम्*. Imp *अकामयत*. Pote *कामयेत्*. Bene *कामयिष्येत्*. Aorist *अचीकमत*. Caus *कामयति*. Here the first *णि* is elided by VI 4 51 S 2313 Desi. चिकामयिष्यते. Ger *कामयित्वा*. Noun *कामना* ॥

470 A ✓*Kamu*, without *णि* before *ardhadhātukas*. Pre *कामयते*. Per *चक्रमे*. I Fut *कमिता*. II Fut. *कमिष्यते*. Bene *कमिष्येत्*. Aorist *अचक्रमत्*. Caus *कामयति* (Vṛddhi by न कामयिष्यमा) Desi. चिकमिष्यते. Inten *चक्रम्यते*. There is no *yan luk* form. See ✓*गुण*. Past Part Pass *कान्त*. Ger *कमित्वा* or *कान्त्या*. The उ makes इ optional. Nouns *कामुरु* (III 2 154 S 3131) *कम्* (III 2 167 S 3147) *कमन* । *कंस* (Un. III 62)

* Here end the *anuddhāt* roots ending in a nasal

Now the thirty roots upto ✓*कमि* inclusive are *Parasmaipadī*

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, व्रण ४७८, झण ४७९, ध्वण ४८०, घण ४८१ शब्दा-
र्थाः । अणति । रणति । वणति । वमरादिस्त्राभ्यासलोपान् । वव्रणतुः । वव्रणिय ।
घणः कैरि यति । घणति ॥

471. ✓ Ana, to sound. Pre अणति । Per. अण । I Fut अणति । Caus. अणयति । Aorist अ+अणियत् । Des. अणियति । Nouns अणुः 'small', 'a kind of grain' अण्डः (Un I. 114). अणु or अण्डः 'a boat'

472 ✓ Rana, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणति । Aorist अरणीत् or अरणीत् । Caus. रणयति Aorist अरणीत् or अरणीत् । Des. ररिणति । Inten. ररिणति । You luk ररणीति or ररिणति । D ररणः । Past Part. Pass ररित' or ररित । Nouns रणन 'sound', 'noise', रणः 'War', 'sacrifice', ररणः 'anxiety'.

473 ✓ Vana, to sound. Pre वणति । Per. वण । The rule VI 4 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व, and so there is no व nor elision of the reduplex's वव्रणतुः वव्रणिय । Nouns वाण । वाणी । वाणिनी 'a clever woman', वण्ड 'an ox without a tail'.

474 ✓ Bhana, to sound. Pre. भणति । Per. भण । I Fut. भणति । Nouns भीणः । भणति । भणः । भाण ॥

475 ✓ Mana to sound; murmur Pre मणति । Per. मण । I Fut. मणति । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मणः ॥

476 ✓ Kana, to sound Pre कणति । Per. कण । I Fut. कणति । Nouns कणः । कणिका । कणः (Un I. 103)

477. ✓ Kvina, to sound, jingle, tingle, hum, warble, sing Pre क्वणति । Per. क्वण । I Fut क्वणति । Nouns क्वणः । क्वणः 'harp' कुणारः (Un III 76) 'kvina' 'a sacrifice' लोकोऽयं कुणम् (Un III. 143)

478 ✓ Vrana, to sound. In some texts it is ✓ vrana with a labial V Pre वणति । Per वण । I Fut वणति ॥

479. ✓ Dhiana, to sound Pre. धणति । Per धण । I Fut धणति ॥

480. ✓ Dhiana, to sound. Pre. धणति । Per धण । I Fut धणति ॥

481. ✓ Dhana, to sound According to Mithaviya, the Saunali gives ✓ dhani. Some read ✓ dhani. Pre धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांशकार ॥

482. ✓ Ori, to remove, take or drag along Pre ओणति । Per ओण । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist अओणियत् । Des. ओणियति । Nouns ओणम् । N. a. ओणया 'a thiel' (III. 2. 75 S. 220, VI 4 41 S. 2242) from, ओणयति (IV 1 7. S. 453).

ओण ४८३ वर्णमत्तोः । ओणति । ओणा ॥

483. ✓ Sopā, to go, move; to become red Pre ओणति । Per ओण । I Fut ओणति । Caus. ओणयति । Aorist ओणियत् । Des. ओणियति । Inten. ओणियति । You luk ओणियति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा (IV. 1 43 S. 221)

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484 ✓ Sopā, to go, move, to become red Pre ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणा ॥

श्लोण ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽमी तालव्याप्मादयः ॥

485 ✓ *Slonṛ*, to collect Pre *यनोणति* । The three roots *slonṛ*, *śronṛ* and *slonṛ* begin with a *ṛ* initial a bilant

पैण ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेप । प्रैण इति क्वचित्पठ्यते । विप्रेण ॥

486 ✓ *Painṛ*, to go = to send 3 to embrace, adhere (?) Some read it as ✓ *Painṛ*, others as ✓ *lainṛ* Pre *पेणति* ॥

486 A ✓ *Prainṛ*, to go, approach send, embrace Per. *पिप्रेण* ।

486 B ✓ *Lainṛ*, to go approach, send, embrace

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्ताऽयम् । रपाध्याम्—(२३१) इति शात्यम् । धणति । योपदेशफलं यद्भुक्तिः । दधन्ति । धण इत्यपि केचित् । धेणुत्, धेयिष ॥

487 ✓ *Dhranṛ*, to sound । This root has a *n* as its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रन, the *n* is changed to ण by VIII 4 1 S 235 The result of the root being *n* ending originally appears in *yan luk*, where this *n* is changed to anusvāra This anusvāra is then changed to *n* before *ṣ*, as दधन्ति । Of course, it must be remembered that *n* changed to ण by VIII 4 1 S. 235 is considered asiddha (VIII. 2 1 § 12) for the purposes of VIII 3 24 S 123 or anusvāra change As दधन्ति । Had it been *n* originally VIII 3 24 S 123 would not have applied, and the form would have been दधन्ति । The nasal in the reduplicate is by VII 4 85 S 2643 Pre धणति ।

487 A ✓ *Banṛ*, to sound. Pre *यणति* । Per *ययणत्*, *येणु*, *येणु*, *येयिष* । According to Mithava, यण भण and धण are also read here in some lists. According to Matheya, भण is found in Dandaka, and धण in Saumati

487 B ✓ *Vanṛ*, to sound Pre *यणति* । Per *ययणत्* । नयणत् ॥

कनो ४८८ दक्षिकान्तिगतिपु । चक्रान ॥

488 ✓ *kanṛ*, to sh no, 2 to love, wish, 3 to go Pre *कनति* । Per *चक्रान* । I Fut *कनिता* । Nouns *कन्या* । *कानीन* । *कनकम्* ॥

पृन ४८९, घन ४९० शब्दे । स्तनति । घनति ॥

489 ✓ *Shṛṇa*, to sound Pre *स्तनति* । Per *स्तनान* । I Fut *स्तनिता* । Caus. *स्तनयति* । Aorist *स्तनित* । Ds *स्तनियति* । Inf *स्तनयते* । *Yau luk* *स्तनोति*, or *स्तनति* । Nouns *स्तन्यम्* । *स्तन* । *स्तन्यन* । अभिनिष्टान (VIII 3 86 S 3193)

490 ✓ *ṣanṛ*, to sound Pre *घनति* । Per *घनान* । *यघनत्* । I Fut *घनिता* । Nouns *घनिष्ठ* (Un IV 2) The rectum part of the entrails of an animal offered in sacrifice *घनम्* । *घन्य* । *घति* (VI 4, 37 S 2128) *घन्ति* (VI 4 39 S 331) Past Part Pass *घनितम्* । Ger *घनित्वा* ॥

घन ४९१, पण ४९२ संभक्तौ । वनेर्यभेदात्पुनः पाठः । सनपि । समान । सेनत् ॥

491 ✓ *Vana*, 492 ✓ *Shana*, to honor घन has been repeated here as it has a different meaning from the घन mentioned before It is conjugated like the preceding Pre *घनति* । Nouns *घनिन्* 'worshipping' तद्वन (Ken apudsbali)

492 ✓ *Shanṛ*, 'to honor' Pres *सनति* । Per *समान* Dual *सेनत्* &c In forming the B used after the following sutra applies

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसमखानामार्षं या म्याद्यादि कर्हि । सायात्—सन्धात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long *ā* for the finals of *jan*, *san* and *yan* before an affix beginning with *y* and marked with an indicatory *क* or *इ* ॥

NOTE:—Thus जायते or ज्ञयते (with यक्) ज्ञायते or ज्ञज्जयते (with यङ्) । So also सायते or सन्धते, सासायते, or ससन्धते खायते, or खन्धते, चायायते or चह्ज्जयते ॥ Before the vikāraṇa यन् of the Fourth class, which is हित् according to I 2 4, the *जा* is always substituted for *जन्* by VII 3 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benelictive of *सन* we have सायात् or सन्धात् ॥

492. ✓ *Shanti*, to honor Pre सन्ति । Per सवान् । सेन्तु । I Fut सन्ति । Bene, सायात् or सन्धात् । Desi सिसन्ति or सिधानति (VI 3 11 S 3618 read with VI 4 42 S. 2504) । Inten सासायते or ससन्धते । Yan luk स सन्ति, or स'सन्ति Dual स'सातः । Nouns सान्तुः 'peak,' Past Part Pित्त सन्त । Past Part Active सातयान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनीडीति कान्तिगति- इत्यत्र गतेः पर्योः शब्द-संभक्त्योरादिशब्दन ग्रहः । अमति । आम ॥

493. ✓ *ama*, to go, 3 to sound 3 to honor. The word आदि in गत्यादि means the गति of the root कनी no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots that follow it Pre अमति । Per आम । आमत्तुः । I Fut अमिता । Caus. आमयति । Desi अमिमयति । Nouns अमः । आमरः 'Dysentery' आन् (with kvip) । अमित्रः । अमः । अग्रजम । Past Part Pित्त अमितः or आनातः, अमितयान् or आनायान् ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । हृम्यन्त- (२२६६) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् । हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दं च ॥

494. ✓ *Drama*, 495. ✓ *Hamma*, 496. ✓ *Mimri*, to go about; run Pre द्रमति । Per दद्राम । The Vriddhi is prohibited by S 2299. I Fut द्रमिता । Aorist अद्रमीत् । Caus द्रमयति । Aorist अदिद्रमत् । Pas- अद्रमि or अद्रामि with विण् and द्रमद्रमम् or ह्रामद्रमम् with कृत् । Fut द्रमिष्यते or दामिष्यते or द्रमयिष्यते । Desi दिद्रमिषति । Inten दद्रम्यते Yan luk दद्रमीति or दद्रमि D दद्रान्तः । 1st P दन्द्रमि (VIII 2 65 S 2309) Imp. अद्रमन् (VIII 2 64 S 341) Nouns द्रमिड । दद्रमणः । द्रमः ॥

495. ✓ *Hamma*, to go Pre हम्मति । Per जहम्म । I Fut हम्मिता । Caus. हम्मयति । Aorist अजहम्मत् । Desi जिहम्मिषति । Inten जेहम्म्यते । Yan luk जहम्मति or ज हन्ति । D जहन्तः । Imperfect अजहन् । Nouns हम्मतिः 'Knowledge' ॥

496. *Mimri*, to go Some say it means 'to sound' also Pre मीमति । Per मिमीम । मिमात्तुः । I Fut मीमिता । Caus मीमयति । Aorist अमिमीमत् । Desi मिमिमिषति । Inten मीमिष्यते । Yan luk मीमीति or मीमिषति । Imperfect, अमीमन् । Past part Pass मीमितः । Ger. मीमिष्या ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, ऋमु ५०१, अदने ।

497. ✓ *Chamu*, 498. ✓ *Chhamu*, 499. ✓ *Jamu*, 500. ✓ *Jimu*, 501. ✓ *Jhamu*, to eat When the root चमु is preceded by *चा* then the vowel is lengthened by the following *सु* Pre चमति । Per चवाम । चेमतु । I Fut चमिता । Caus चामयति । Desi चिचमिषति । Inten चज्जम्यते । Yan luk चज्जमि D चज्जान्तः । Nouns चमसः ५1 ०००, चमु ॥

२३२० । ढिबुक्लमुचमा शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

ययामचो दीर्घः स्याच्छिति ॥

+आदि चम इति यत्तय्यम+

आचामति । 'आदि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमि केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320 Before any other Present character (जित्), the root vowel of ढिब, क्रम, and आचम is lengthened

Vartika - It should be stated that the rule applies to \checkmark cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by अ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read \checkmark जिमि also here Thus जेमति ॥

Note The *Kasika* reads this sūtra as *stivu klamy āchamam ēti*, having inserted the आ from the *vartika*. \checkmark Klam lengthens its vowel before ayan by VII. 3 74 S 2519, the present rule produces this change before the affix अप also, which it gets by III 1 70

497 A \checkmark āchamu, Pre आचामति । Imperative आचामतु । Imper आचामत् । Caus आचामयति । Noun is चम । चमक ॥

498 \checkmark Chhamu to eat Pre छमति । Per चच्छामः । I Fut छमिता । Caus छमयति । Pass Aor अछमि or अछमामि । Nvul छामछामम् । Fut छमिष्यते or छामिष्यते or छमिष्यते । Des चिच्छमिषति । Inten चच्छम्यते । Yan luk चच्छमीति or चच्छन्ति । D चाच्छान्त ॥

499 \checkmark Jamu to eat Some read this as जिमः Pre जमति । Per जजाम जेमत् । I Fut जमिता । Past Part Pass जान्त । Ger जमित्या or जजान्त्या ॥

500 \checkmark Jimu, Pre जेमति । Ger जेमित्या (?) or जिमित्या । Noun जेमनम् ॥

501 \checkmark Jhamu Pre क्रमति । Per कक्रामः । I Fut क्रमिता ॥

क्रम ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502 \checkmark Kramu, 'to walk, to step' This root takes ञ् विकारान् also by the following sūtra

२३२१ । वा भ्राशभलाशक्षमुक्रमुक्लमुन्नतिचुटिलयः । ३ । १ । ७ ॥

यभ्य प्रपत्या स्यात्कत्रपे' सार्धपातुक परे ॥

2321 The affix ञ् is optionally employed in the active voice before the *sārvaadhātuka* affix after the following verbs, भ्राश 'to shine, भलाश 'to shine,' भ्रम 'to whirl,' क्रम 'to walk,' क्रम् 'to be sad, च्र 'to fear,' चुट 'to cut' and लय 'to desire'

Note — Thus भ्राशते or भ्राश्यते 'he shines', भलाशते or भलाश्यते, he shines,' भ्रमति or भ्राम्यति 'he whirls', क्रामति or क्राम्यति 'he walks, क्रामति or क्राम्यति 'he is sad' So also च्रस्यति or च्रसति, चुट्यति or चुटति, लयति or लयति ॥

Thus क्रम+ण्य+ति or क्रम+ञ्+ति । Now applies the following sūtra

२३२२ । क्रम परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

क्रमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति - क्रमति । चक्रामः । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322 The long is substituted in क्रम, before the जित् affix, in the Parasmaipada

As क्रामति, क्रामत, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per चक्रामः । Imperative क्राम or क्रामतु &c

Why in the Parasmaupada? Observe आक्रमते आदित्यः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम् and सक्राम (Imperative 2nd Per Sg) For when हि is elided by लुक्, (VI 4 105) then by I 1 63 the affix being dropped by a *suppletion*, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening? This is no valid objection. The prohibition of I 1 63, applies to the *अङ्ग* stem after which the affix is elided. Here क्राम् is not a stem or *अङ्ग* with regard to हि, but it is a stem with regard to श्य as क्राम्+श्य+हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I 1 62, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । सु क्रमोरेनात्मनेपदनिमित्ते । ० । २ । ३६ ॥

अङ्गोऽट । अक्रमीत् ॥

2323 The augment इद् is added to ārdhadhātukavalādi affixes after ✓सु and ✓क्रम्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada

The roots सु and क्रम्, are udātta, and will get इद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or *nyāsa*. The restriction is that when the roots themselves occasion ātmanepada affixes, then they do not take इद्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502 ✓Kramu, To walk, step Pre क्रामति । Per अक्रम । अक्रमतु । I Fut. क्रमिता । II Fut क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper अक्रमत । Po e क्रामेत् । Bene क्रम्यात् । Aorist अक्रमेत् । Condi अक्रमिष्यत् । Caus क्रमयति । Aorist अक्रामिषत् । Desi अक्रमिष्यति । Inten अङ् क्रम्यते । Jan luk अङ् क्रमीति or अङ् क्रमि । Past Part Pass क्रामन्तः । Ger क्रामन्त्या । (VI 4 18 S 3329) or क्रमिष्या । Nouns क्रमः । क्रमज । अङ् क्रमण । नक्रः । क्रिमि ॥

502 A ✓Kramu, This root is ātmanepada; also when simple {I 3 43 S 2716}. Pre क्रमते । Per अक्रमे । I Fut क्रमा । II Fut क्रम्यते । Imper अक्रमत । Poten क्रमेत् । Bene क्रमोऽट । Aorist अक्रमत् । Condi अक्रम्यत् ॥

Here end the thirty Parasmaupada roots.

अथ खेत्वास्ता अनुदात्तैः ॥

The roots *synk* *23* *inclusion* are *anudaṭṭai*

अथ ५०३, वथ ५०४, पथ ५०५, मथ ५०६, चथ ५०७, तथ ५०८, एथ ५०९, गतौ । अथते ॥

The Present is अथते । In forming the Perfect the following sūtra applies —

२३२४ । दयायामश्च । ३ । १ । ३० ॥

‘दय’ ‘अथ’ ‘आश्’ इभ्य आम्स्याल्लिटि । अयाचके । अयिता । अयिष्योऽट ॥

2324 After the verbs दय ‘to give,’ ‘to go,’ and ‘to protect,’ अथ ‘to go,’ and आस ‘to sit,’ there is the affix आम्, when लिट् follows

Thus अयाचक्रे । First Future ‘अयिता’ ; Pot ‘अयेत’ ; Benedictive ‘अयिष्योऽट’ ; Before the affix चम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies —

✓ २३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । ८६ ॥

इत्, परी य इद् तातः परीर्वा योर्ध्वं मुद्, निडां धन्व वा मुर्ध्वः स्यात् । अविधीद्वयम्-
अविधीध्वम् । आविष्ट । आविद्धम्-आविध्यम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the ध् of योर्ध्वम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इद्, when the stem ends in इन् ॥

Thus अविधीद्वयम् or अविधीध्वम् । Aorist: आविष्ट, आविद्धम् or आविध्यम् ॥

When उपवाङ्मय ending in र र such as dur, dur, or pra ; recede ✓ aya, the र is changed to l by the following.

✓ २३२६ । उपसर्गस्यायतो । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्मैपदमन्त्यं यो रेकतस्य मन्त्यं स्यात् । प्रायते-पलायते । निम्नं दुर्गं कल्पस्यासिद्धत्वात्
लायम् । निम्नते । दुरयते । निरुदुरास्तु निम्नयते । दुर्मयते । 'प्रत्यय' इति त्यक्तो रूपम् । अय
कथम् 'उदयति यिततेर्ध्वं विमाज्जे' इति माघ । 'इट्' 'कटि' 'कटी' इत्यत्र प्रथितस्य एर्ध्वमिति ।
पट्टम् । * अनुदात्तस्य लक्षणमात्मनेपदमस्तिवम् * । चङिङीहस्कराज्जापकात् । यादित्यात् ययवे ।
येवे । मेवे । येवे । तेवे । प्रययते । नेवे ॥

2326 ल is substituted for the र of a Preposition, when ✓ अय follows

Thus पलायते, प्रायते । The ल् of the Prepositions दुम्, and निम्, is changed to र, but this र is not changed to ल, because it is anudhā thus we have the forms निरययम्, दुरययम् । But there is a preposition निद् also the र् of which is changed to ल् as निलययम् । See VII 2 46 So also there is a Preposition दुर् which forms दुर्मयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + ✓ अय but from प्रति + इद् ॥

If the root अय is Ātmanepada why is it conjugated as Parasmaipada in the following line of Miṣha — "udayati vitatorihva rāsmi rajau." The word udayati is not formed by ud+✓ay but from ud+✓, the ✓ is obtained by the analysis of ✓कटी as we have already shown See ✓कटी. No. 312. Or the following maxim applies :

Maxim —The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudātteta is not of universal application This maxim we infer from the jāpaka of ✓चङिद् which is shown with an indicatory इ । This root is of Ajādi class No 7 It is read as anudāttet It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of इ, shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of ✓यय, the rule VI 4 126 S. 2263 applies, because the root begins with a य and so we have ययवे and not येवे । But येवे, मेवे, येवे, तेवे । प्रययते and नेवे ॥

503 ✓Aya, to go Pre. अयते । Per. अयाचते । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pot. अयेत । Bene. अविधीष्ट, अविधीष्ट्य (or य्य)म् । Aorist आविष्ट, आविष्ट्य (or य्य)म् । Cond. आयिष्यत । Caus. आययति । Aorist अ + अयिष्यत् । Des. अयिष्यति । Nouns आयः । अयः ॥

504 ✓Vaya, to go, more. Pres. वयते । Per. वयवे । I Fut. वयिता । Des. वयिष्यति । Laten. वाययते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yan luk, Pre. चावयोति or चावति; D. चावतः; Pl चावयति, 2 S चावयोति, or चावति, चावयः, चावय, 1. S चावयोमि or चावामि, चावाय, चावामः; Imperative चाव, चावयानि; Imper. अचावत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते; Per. पेये; 1 Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maja, to go. Pre. मयते; Per. मेये; 1 Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते; Per. चेये; 1 Fut. चयिता ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते; Per. तिये; 1 Fut. तयिता; Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Matsreya it means 'to protect' also. Pre. नयते; Per. नेये; 1 Fut. नयिता; In some lists ✓ वयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानयतिरक्षणादि' सादानेषु । आदानं ग्रहणम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give, 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदानम् means to accept. Pre. दयते; Per. दयांचक्रे; 1 Fut. दयिता; Nouns दयानु, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते; Noun रायः ॥

ऊयो ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते; Per. ऊयांचक्रे; 1 Fut. ऊयिता; Caus ऊययति; Aorist उ + ऊयिषत्; Past Part Pass. ऊतः; Past Part Active ऊतयान्; Ger. ऊयित्वा; Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pāyi, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते; Per. पुपूये; 1 Fut. पूयिता; Caus पूययति; Aorist, अपूपयत्; Desl. पुपूयिषते; Inten. पीपूयते; Yan luk पीपूयीति or पीपीति; D. पीपूतः; Past Part. Pass. पूतः; Past Part. Active पूतयान्; Ger. पूयित्वा; Nouns पूः 'pus' पूतिः ॥

क्रयी ५१४ शब्दे छन्दे च । क्रूयते ॥

514. ✓ Kṛāyi, to make a creaking sound, to be wet. Pre. क्रूयते; Per. क्रूयते; 1 Fut. क्रूयिता; Caus. क्रोषयति (VII, 3, 36 S 2570) Aorist, अक्रूयत्; Yan luk क्रोक्रूयीति; Noun क्रेनक्रोष' स्रष्टेयः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूनने । क्षत्पाये ॥

515. ✓ Kṣhāyī, to shake; tremble. Pre. क्ष्मायते; Per. क्षत्पाये; 1 Fut. क्षमायिता; Caus. क्ष्माययति; Aor. अक्षिष्मयत्; Caus. Yan luk क्षत्पाययतीति; D. क्ष्मायितयते; Inten. क्ष्माययते; Yan luk क्षत्पाययतीति, or क्षत्पायति; D. क्षत्पायितः; Imperative क्षत्पायिताम् and क्षत्पायिषि; Past Part. Pass. क्ष्मायतः; Past Part. Act. क्ष्माययान् ॥

स्फायी ५१६, आप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, परफाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Qṛyāyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते; Per. परफाये; 1 Fut. स्फायिता; Caus. स्फाययति; (VII, 3, 41. S 2593). Aorist अस्फिष्मयत्; Yan luk वास्फाययति; Nouns, स्फाः; स्फायद्म; स्फीतः; Past. Part. Pass. स्फीतः; (VI, 1, 22, S. 3044). Past Part. Pass. स्फीतयान् ॥

517. ओप्यायी यत्नो 'To grow large.' Present प्यायते । In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

✓ २३२० । लिङाङोश्च । ६ । १ । २६ ॥

लिङि यङि, च प्यायः पीमायः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पीग्रहस्य द्वित्वम् । 'एतन्नेकाचः— (२०२) इति यङ् । पिप्ये । पिप्यति । पिप्यिरे ॥

2327. There is substitution of पी for प्याय, when the affixes of the Perfect (लिङ्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvṛtti of the word विमाया ceases. The phrase प्यायः पी of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word 'and'; thus आपिप्ये, आपिप्याते, आपिप्यिरे । The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus पी+लिङ् = दि+पी+त = दि+प्य+य (VI. 4. 82 § 272 the य being substituted) = आपिप्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as आपेपीयते, आपेपीयते, आपेपीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

इभ्यश्चलेचिचयदा स्वादेकयच्ने तश्च्ये परे ॥

2328. चिच् is optionally the substitute of चिन्, when त्, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced,' बुध् 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय् 'to extend or protect' and प्याय् 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिट् 'he shone'; अजनि or अजनिट् 'he was produced'; अजोपि or अजुप 'he knew'; अपूरि or अपूरिट् 'he was full'; अतापि or अतापिट् 'he extended'; अप्यायि or अप्यायिट् 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिचो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिचः परस्य तश्च्यस्यलुक्स्यात् । अप्यायि—अप्यायिट् ॥

2392. The personal-ending त् is elided after चिच्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अप्यायि or अप्यायिट् ॥

NOTE —As अहारि, अनायि, अकारि, अयायि । So also अकारितराम्, अहारितराम् here the elision of the personal affix त् (III. 1. 60) of the Aorist being considered as asiddha, the affixes ताय् and तम्य् are not elided : though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिच् ought to be elided. Or the word कडिति is understood here ; so that कित् and दित् affixes of चिच् are elided and not every affix.

517. ✓ Opyāyi, to grow large. Pre. प्यायते । Pre पिप्ये । पिप्याते । पिप्यिरे । पिप्यिरे । पिप्याचे । पिप्यिच्ये । पिप्यिच्ये । पिप्यिच्ये । I Fut. प्यायिता । Aorist अप्यायि or अप्यायिट् । Inten पेपीयते । Yāñ luk पाप्याति D. पाप्यातः । Past Part. Pass पीन । Act. पीनयान् । Noun आप्यानः ॥

ताय ५१८. संतानपालनयोः । सतान. प्रबन्ध. । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्ट ॥

518 ✓ Tāya, to spread, extend, 2 to protect, preserve The word san-
 tina means context Pre तायते । Per तताये । I Fut तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus ताययति । Aorist अवतायत । Past Part Pass तायित । Act तायितवान् ।

शल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519 ✓ Śala, to shake, to tremble, to cover, to go Pre शलते । Per श्ले ।
 I Fut शलिता । II Fut शलिष्यते । Imperative शसताम् । Imper अवशत । Pole शलेत् ।
 Bene शलिषीष्ट । Aorist अवशिष्ट । Caus शलयति । Aorist अवश्रुतम् । Inten श्राश्रयते ।
 Yan luk श्राश्रयोति or श्राश्रयति । Imperfect अवश्रुत । Past, Part Pass शलित । Ger
 शलित्वा । Nouns, शलभ । शलजम् । शलाका । शलूक । शलम् । शलानु ॥

519 A ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhanta nor in the Madhaviya, but given by Westergaard

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववले ॥

520 ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover enclose, to go Pre ववले । Per
 ववले । Caus वलयति । It is मित according to Bhoja. See ✓ 854 Nouns वल
 धार । वलिम् । वलिम् । वलि । वलय । वलभी । वलाज । वलाकि । वलमीक ॥

521 ✓ Valla, to cover, to go, move Pre ववले । Per ववले । I Fut
 ववलिता । Inten Yan luk Imperfect अवयात् । Nouns वल्लम् । वल्लरी । वल्लि । वल्ली ।
 वल्लुर 'dried meat'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । ममले ॥

522 ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मलते । Per मले ।
 I Fut मलिता । Nouns माला । माली । मलय । मलम् । मलिम् । मलीमम् । धामलकी ॥

523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मल्लते । Nouns मल्ल । मल्लिका । मल्लक ।
 मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भलले । भमल्ले ॥

524 ✓ Bhaḷa 525 ✓ Bhalla, 1 to describe, 2 to hurt, 3 to give Pre
 भलले । Nouns भालम् । भल्लूक । भल्ल ॥

525 ✓ Bhalla, Pre भल्लते । Nouns भल्लुक । भल्ल । भल्लो ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526 ✓ Kala, to sound, to count Pre कलते । Per चकले । Nouns काल
 काली । कलिकम् । कलम् । कलित । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द
 स्तूष्णीभाव इति च ॥**

527 ✓ kalla to sound and silently According to Kalirawami it means
 'to remain silent to make no sound' Pre कल्लते । Noun कल्लोल ॥

तेव ५२८, देव ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528 ✓ Terri 529 ✓ Devri, to play, sport Pre तेते । Per तितेये ।
 I Fut तेयिता । II Fut तियिष्यते । Imperative तेयताम् । Imper अतेयत । Pole तेयेत् ।
 Bene तेयिषीष्ट । Caus तेययति, Aorist अतितेयत । Des तितेयिष्यते, Inten तेतेयते ।
 Noun तयू (VI 3 19 = 2561)

529 ✓ Devri, to play Pre देवते । Nouns देवर (Un III 132) देवत (Un I, 106) द्यू ॥

पेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविध्य - (२२७५) इति पत्वम् । परिपेजते । निपेवे । अय सोपदेशोऽपीति न्यासकारादयः । तद्वाप्यविरुद्धम् । गेवते । जिगेवे । ज्ञालेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530 ✓ Shevri, 531 ✓ Gevri, 532 ✓ Glevri, 533 ✓ Pevri, 534 ✓ Mevri, 535 ✓ Mlevri, (536 ✓ Sevri, 537 ✓ Khevri, 538 ✓ Klevri, 539 ✓ Kevri) to serve Pre सेवते । Per सिपेवे । I Fut सेविता । Caus सेवयति । Aorist असिपेयत् । Des सिसेविषते । The *y* is not changed to *v* by VIII 61 S 2627, Inten सेपेयते । Noun सयू । Past Part Pass सेयित । Ger सेयित्वा ॥

Note — This root is enunciated by Nynsaka and others as सेय । But this is against Bhāshya

531 ✓ Gevri, to serve Pre गेवते । Per जिगेवे ॥

532 ✓ Glevri, to serve, worsh ॥, Pre ग्लेवते । Per ज्ञालेवे ॥

533 ✓ Pevri, to serve, Pre पेजते । Per पिपेवे ॥

534 ✓ Mevri, to serve, Pre मेवते ॥

535 ✓ Mlevri, to serve, Pre म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेर ५३७, ह्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536 ✓ Ševri to serve Pre श्रवते ॥

537 ✓ Khevri, to serve Pre खयते ॥

538 ✓ Plevri, to serve Pre प्लयते ॥

539 ✓ Kevri to serve, Pre केवते ॥

रेवृ ५४० लुचगता । प्रवर्गतिः प्लुतगतिः । रेवते ॥

540 ✓ Revri, to go, to jump Pre रेवते । Nouns रेव । रेवन ।

Note — According to Maitreya रेव and लुच are two roots But this is doubtful

Here end Anuddatta roots ending with रेव ॥

अयावत्यन्ता परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ धन्धने । ममव्य ॥

From this up to ✓ यनि are udatta, e Parasmaipadin

541 ✓ Mavya to fasten, bind Pre मव्यति । Per ममव्य । I Fut मव्यिता । II Fut मव्यिष्यति । Imper मव्यतु । Imper अमव्यत । Poten मव्येत् । Bene मव्यात् । Aorist अमव्यीत् । Caus मव्ययति । Aorist अममव्यत । Des मिमव्यिषति । Inten मामव्यते । Noun in तुल = मामव्यिता or मामव्यिता (VIII 4 61 S 60, VI 4 49 S 2631) Past Part Pass मव्यित । Ger मव्यित्वा ॥

541 ✓ Mavya, Yan luk conjugation Pre. मामव्यीति or मामति । D मामेति । Pl मामव्यति । 2 S मामव्यसि or मामसि । मामाद्य । मामाद्य । 1, S मामव्योमि or माममि । मामाद्य । मामाम । Imper मामव्यीतु, मामातात् or मामतु । D मामाताम् । Pl मामव्यतु । 2, S, मामोमि or मामोतात् । Dual मामोताम् । Pl मामोत । 1 S मामव्यामि मामव्याय । Imperfect अमामव्यीत् । अमामोताम् । अमामव्य 2, S अमाम । 1 S अमामव्यम् । D, अमामाद्य । Pl, अमामोम ॥

सूक्ष्म ५४२, ईक्ष्म ५४३, ईष्य ५४४, ईष्यार्थाः ।

542 ✓ *Śhārkshya* (*Sārkshya*), 543 ✓ *Irkshya*, 544 ✓ *Irshya*, to disrespect, disregard, slight. Pre सूक्ष्मन्ति or सूक्ष्मयन्ति । Per. सूक्ष्मय । I Fut सूक्ष्मयिष्यति । II Fut. सूक्ष्मयिष्यति । Imper. सूक्ष्मयन्तु । Imper. असूक्ष्मयन्तु । Potent सूक्ष्मयन्तु । Bene. सूक्ष्मयात् । Aorist. असूक्ष्मयन्तु । Condi. असूक्ष्मयिष्यन्तु । Caus. सूक्ष्मययति । Aorist. असूक्ष्मयन्तु । Desi. सूक्ष्मयिष्यति । Inten. सोसूक्ष्मयन्ते or ईक्ष्यन्ते । Yan luk सोसूक्ष्मयन्ति or सोसूक्ष्मयन्ति ॥

543 ✓ *Irkshya*, to envy. Pre ईक्ष्मन्ति । Per. ईक्ष्मयात् । I Fut ईक्ष्मयिष्यति । II Fut. ईक्ष्मयिष्यति । Imper. ईक्ष्मयन्तु । Imper. ऐक्ष्मयन्तु । Potent ईक्ष्मयन्तु । Bene. ईक्ष्मयात् । Aorist. ऐक्ष्मयन्तु । Condi. ऐक्ष्मयिष्यन्तु । Caus. ईक्ष्मययति । Aorist. ऐक्ष्मयन्तु । Desi. ईक्ष्मयिष्यति ॥

544. ✓ *Irshya*, to envy, Pre ईष्यन्ति । Per. ईष्ययात् । I Fut ईष्यिष्यति । Caus. ईष्ययति । Aorist. ईष्यन्ति । Desi. ईष्यिष्यति or ईष्ययति (III 1. 7. S 2608 V.). Noun. ईष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयति । यान्तस्याव वृद्धिः ॥

545. ✓ *Haya*, to go. Pre हयति । Per. जहायः । जहयिष्यति । I Fut. हयति । Aorist. अहयति (There is no Viddhi as the root ends in य VII 2 5. S 2399) Caus. जहायति । Aorist. अजीहयत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहयन्ते । Ger. हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

546 ✓ *Haya*, Yan luk conjugation pre. जाहयति or जाहति । D जाहति । Pl. जाहयति । 2. S जाहसि । 1. S जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयशनां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546 ✓ *Suchyā*, to squeeze, express (as juice); to distil. *Abhiṣhava* means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to *Chandra* it means 'to bathe' also It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ *chuchya* Pre शुच्यति । Per. शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुचयति । Aorist. अशुशुच्यत् । Desi. शुचयिष्यति । Inten. योशुच्यते । Noun in सूच — योशुचिता or योशुचिता । Noun शुक्ति ॥

546 ✓ *Suchyā*, Yan luk conjugation. Pre योशुच्यति or योशोति । d. योशुक्तः । Pl. योशुच्यति । 2. S योशुच्यसि or योशोसि । 1. S. योशुच्यमि or योशोमि । योशुचवः । Imper. योशोतु or योशुचि । Imperfect अयोशुच्यत् । अयोशुच्यम् ॥

546 A ✓ *Chuchyā*, to squeeze &c Pre चुच्यति ।

हर्ष ५४७ गतिकान्तयोः । जह्य ॥

547. ✓ *Harya*, to go; to worship, to be weary or fatigue. Pre हर्षति । Per. जहर्ष । I Fut हर्षिष्यति । Caus. हर्षयति । Aorist. अजहर्षत् । Desi. जिहर्षिष्यति । Inten. जाहर्षन्ते । Trich जाहर्षात् or जाहर्षितात् । Nouns हः (with kvip) हर्षः । Ger. हर्षित्वा ॥

547. ✓ *Harya*, Yan luk conjugation. Pre जाहर्षति । जाहर्षिः । d. जाहर्षः । Pl. जाहर्षति । 2. S. जाहर्षसि । 1. S. जाहर्षमि । Imperative. जाहर्ष । जाहर्षाणि । Im. अजहायति । अजाहयन्तु । अजाहर्षः । अजाहर्षम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेय । अलति । आल ॥

548. ✓ *Ala*, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre, अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

tal Thus मोलति ऋमीलति, स्मीलति, रमीलति । Pre भीलति । Per मिमील । I Fut भीलिता । Caus भीवृषति । Aorist ऋभीमितम् । Des मिमीलषति । Intch मिमिळते ।
Yan luk मेमीलीति or मेमीलति ॥

षोल ५५४ प्रतिघृम्भे । प्रतिघृम्भो रोधनम् ॥

554. ✓ Pila, to check, obstruct, hinder Prat shāṃbha means obstruction,
Pre पीलति । Per पिपील । I Fut पीलिता । Nouns पीला । घेत । पीतुः । पीतुमुच ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nila or nīla, to colour or dye blue Mādhava reads the root
as नील । Pre नीलति । प्रणीलति । Per निनील । I Fut नीलिता । Nouns नील & नीलो
or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556 ✓ Śīla, to meditate, contemplate Pre शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557 ✓ Kīla to bind, 'to stake' Pre कीलति । Nouns कीले । कीलनम् ॥

कूल ५५८ आचरणे ।

558 ✓ Kūla, to cover कूलति । Noun कूल ॥

शूल ५५९ रुजायां संघोषे च ।

559 ✓ Śūla to be ill, to make loud noise, to impale According to Mādhava
स घाते च । Pre शूलति । Noun शूलम् ॥

**तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्क्रीयणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निः-
सारणम् । तुल ॥**

560. ✓ Tūla, to draw out, Nishkarsha means unsheathing, bringing out
that which is within hence 'to extract' Pre तूलति । Per तुलति । Derivatives
Nominal root तुलनातुल्यति=अनुतूलयति । The लिङ् added by III 2 25 Aorist
अतुलत । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561 ✓ Pūla, to heap up, collect Pre पूलति । Noun पूल ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mūla, to be firm, stand fast, to take root Pre मूलति । Nouns
मूलम् । मूल्यम् । मूलक ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलसुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish Pre फलति । Per फलति । फलतु ।
फेलु । Nouns फल । फलक । Past Part Pass फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायाविष्कार ।

564 ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport Pre चुल्लति । Noun
चुल्लि । चुल्लो ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565 ✓ Phulla to bloom, expand Pre फुल्लति । Noun फुल्लः । Past Part
Pass फुल्लितम् । Ger फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६३ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566 ✓Chilla, to become loose, to intimate one's desire, Pre. चिल्लति ।
Noun चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तैलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. ✓Tila, to go, move. Some read it as तिल् and conjugate ॥ as तिल्लति । Pre. तैलति । Noun. तिलः । तैलीनम् ॥

घेल ५६८, चेल ५६९, केल ५७०, खेल ५७१, द्येल ५७२,
वेल ५७३, चलने । पञ्च अदितः षष्ठो लोपधः ॥

568. ✓Velri, 569 ✓Chelri, 570. ✓Kelri, 571. ✓Khelri, 572 ✓Kshvelri,
573 ✓Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indica-
tory च; the last ends in ल and has a ल as penultimate, Pre. घेलति । Caus. Aorist
अघियेत् । Noun घेला ।

569. ✓Chelri, Pre. चेलति । Caus. Aorist अचियेत् । Noun चेलः ; f. चेनी ; n.
चेलम् ॥

570. ✓Kelri, Pre. केलति । Caus. Aorist अकियेत् । Nouns केलिः । केनिन्,
केला ॥

571. ✓Khelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist अखियेत् । Noun. खेलः ॥

572 ✓Kshvelri, Pre. क्ष्वेलति ॥

573 ✓Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist अघियेत् । Noun, वेल्लः 'poison.'

पेल ५७४, फेल ५७५, शेल ५७६ गतौ । पेल इत्येके ॥

574. ✓Pelri, 575 ✓Phelri, 576 ✓Selri, to go, move, shake. Some
read पेल also, Pre. पेलति । Caus. Aorist अपियेत् । Noun पेला ॥

575. ✓Phelri, Pre. फेलति ।

576. ✓Selri, Pre. सेलति । Caus. Aorist अशियेत् ॥

NOTE Here in some texts we find the following three roots also :—*vis* :—
वेल्, पेल्, सेम् ॥

खल ५७७ संचलने । चखाल । अम् खालीत् ॥

577. ✓Khala, to stumble, Pre. खलति । Per. चखाल । Aorist. अखालीत् ।
Caus. अम् खलति । It = मित्र according to Bhoja. See ✓854.

खल ५७८ संचये ।

578 ✓Khala, to gather, collect. Also चलने to move, shake. Pre. खलति ।
Per. चखाल । Aorist अखालीत् । Nouns खलः 'knave,' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. ✓Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगालीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । सलति ॥

580 ✓Shala, to go. Pre. सलति । Caus. सालयति, Aorist असोषत् । Nouns.
शालः । शलितम् ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. ✓Dala, to burst open, split, cleave, crack, Pre. दलति । Caus. दलयति ।
It is मित्र according to Bhoja See ✓854. Nouns. दादिसम् । कुखालः ॥

श्वल ५८२, श. ल ५८३, आशगमने । शखल । अशखलीत् । शखल्ल ।
अशखलीत् ॥

582 ✓ *Svala*, to run, go quickly Pre श्वलति । Per शश्वल । Aorist
अशखलीत् । Caus शखलति । Aorist अशखलति । Des शिवलति । Inten शश्वलति ॥

583 ✓ *Śvala* P c श्वलति । Per शश्वल । Aorist अशखलीत् ।

खोल ५८४, खोर्क ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोरति ॥

584 ✓ *Kholy* 584 A ✓ *khori*, to imp, to let loose Pre खोलति । Per
खुल्लेत् । Caus खोलयति । Aorist अखुल्लयत् । Aorist खोह 'laisse'

584 A ✓ *Ki* r Pre खोरति ॥

घोर्क ५८५, गतिचातुर्गे । घोरति ॥

585 ✓ *Dhor* to go quickly to be skilful, to trot Pre घोरति । I Fut
घोरति । Caus घोरयति । Aorist अघोरयत् । Aorist घोरितक ॥

त्सर ५८६, वृद्धगता । त्सार । त्सारीत् ॥

586 ✓ *tsa* to go or approach gently or stealthily creep crawl, to pro-
ceed crookedly or fraudulently Pre त्सरति । Per तत्सार । तत्सरत् । I Fut. त्सरति ।
Aorist तत्सारीत् । Des तित्सरति । Inten तात्सरति । Yau luk तात्सरोति or तात्सरति,
2 S तात्सर । Imperfect तत्सरत् । Yous त्सर । त्सरक ॥

कमर ५८७ हृद्धने । चक्रार ॥

587 ✓ *Knar* to be crooked, not dishonestly, desolve Pre क्कमरति । Per
चक्रार । I Fut क्कमरति । Aorist अक्कमरीत् ॥

अभ्र ५८८, वज्र ५८९, मभ्र ५९०, चर ५९१, गत्यर्थाः । चर-
तिभचयेति । अभ्रति । आनध । मा भवानधीत् । अद्धान्यरेकस्यात्. समीपत्वा-
भावाच्चट्टि ॥

588 ✓ *Abhra*, 589 ✓ *Balra*, 590 ✓ *Mabhra*, 591 ✓ *Chara*, to go
to move ✓ चर means also to eat Pre अभ्रति । Per चानध । I Fut अभ्रति । Aorist
अ + अभ्रति as मा भवानधीत् । The *r* is final of an elga yet as it is not in the
1st family of *ch*, it does not intervene as it does not cause the *ch* of the 2nd
✓ चर (See § 2330) Caus चरयति । Aorist चाचिभ्रत् । Des चरिभ्रति । Nouns
चानध । चाचिभ्रत् ॥

589 ✓ *Bhra*, Pre चरति । Per चरार । चरत् । I Fut चरति । Des
Inten चरयति । Yau luk चाचयति la'abhrati Imperfect चाचयत् or चराचयत् ॥

590 ✓ *Malra*, Pre चरति ॥

591 ✓ *Chara*, Pre चरति । Per चरार । चरत् । I Fut चरति । Aorist
चराचरत् । Des चरिचरति । Inten चरयति । Yau luk चरयति or चरयति । Imper-
fect अचरयत् । Nouns चराचर । चरि । चराचर । चरिचर । चरयत् । चरिचरम् । चरः ।
चरिचर । चरिचरम् । Adj. in च चरयम् । चराचरम् । चरययम् ॥

टिबु ५९२ निरसने । टिबुमुत् (२३२०) इति दीर्घ । टिबति । चम्प
द्वितीयस्यकारणकारेण इति टिबि । तिष्टि । तिष्ठयत् । तिष्ठिबुः । टिष्टिबुः । टिष्ठि-
यत् । टिष्टिबु । इति च (३५४) इति दीर्घ । टिब्यात् ॥

592 ✓ *ti* v: to spit The short *ti* becomes long *ti* by VII 3 75 S.
23 0 As टिबति । According to the 1st rule the second letter of the root is

597 ✓Tiva, to grow fat Pre होयति । Per तिनीय । Noun. तीवराः 'a hunter'
 598 ✓Niva, Pre वृणीयति । Per. निनीय । Noun. नीवः 'a trader.'

क्षीयु ५९९, क्षेयु ५९९ क, तिरसने ।

599. ✓Kṣh yu (Kṣ' i yu) to spit; eject from the mouth According to Chan-
 der the root is क्षेयु ; Pre क्षीयति or क्षेयति । Past Part Pass. क्षयुतः । Ger. क्षीयित्वा or क्षयुत्वा ।

599 A ✓Kṣheyn, Pre क्षेयति, n

उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, युर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
 सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (स्२६५) इति दीर्घः । लुग्वर्गे ॥

600 ✓Urvī, 601 ✓Turvī, 602 ✓Thurvī, 603 ✓Durvī, 604

✓Dhurvī, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII, 2 78 & 2265, Per.
 उर्वां चकार । I Fut ऊर्वति । II Fut. ऊर्विष्यति । Imper. ऊर्वतु । Poten.
 ऊर्वतु । Bene ऊर्व्याम् । Aorist. ऊर्वीत । Caus ऊर्वयति । Aorist च+ऊर्वियन् । Desl.
 ऊर्विष्यति । Noun ऊर्वा d उर्वे । Pl उरः । Past Part Pass. ऊर्वन्तः । Active ऊर्वन्तान् ।

601 ✓Turvī, Pre तुर्वति । Per तुर्वन्तः । I Fut. तुर्विष्यति । Caus तुर्वयति ।
 Aorist चतुर्वयन् । Desl. तुर्विष्यति । Inten तौर्वयन्तः । Past. Part. Pass. तुर्वन्तः । Active
 तुर्वन्तान् । Ger तुर्वयिष्या ।

Yau luk Pre. लोतयति or लोताति । (VI. 4, 31. S. 2655, and L 1. 4. S. 2656)
 लोतयन्तः । (VII 2, 77, S. 334), लोतयति । Imper. लोतातु or लोतयतु । 2. S. लोतयिष्या । d.
 लोतयन्तः । Aorist लोतातुः । चलोतयन्तः ॥

602 ✓Thurvī, Pre. तुर्वयति or तुर्वति ॥

603. ✓Durvī, Pre. दुर्वति or दुर्वति ।

604. ✓Dhurvī, Per पूर्वति । Noun. पूर्व d पूर्वे । पूर्वति or पूर्वतिः । धीरेव । पूर्वे ।

शुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । लुग्वर्गे ॥

605. ✓Gurvī, to endeavour, Pre गूर्वति । Per. गूर्वन्तः । Noun गुर्वी ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvī (Múrvī), to bind, tie. Pre. मूर्वति । Per. मूर्वन्तः । Noun. मूर्वा ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (púrvā). 608. ✓Parva, 609 ✓Marva, to fill Pre. पूर्वति

(S. 2265), Noun पुर्वः । पूर्वेः ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्वन्तः । I Fut. पर्वितु । Den. पर्विष्यति ।

Inten पर्वयन्तः । Yau luk पर्वयिष्या Imperfect पर्वयः । Noun, पर्व d पर्वे Pl, पर्वः । पर्वन्तः ।
 पर्वन्तान् ॥

609 ✓Marva, Pre मर्वति ।

मर्व ६१० अदने ।

610 ✓Charva to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

मर्व ६११ हिंसायाम् ।

611 ✓Bharva, to hurt, Pre मर्वति ।

कर्व ६१२, मर्व ६१३, मर्व ६१४ र्वे ।

612 ✓Kharva. 613. ✓Bharva, 614. ✓Garva, to be proud, to boast

Pre कर्वति ।

615 ✓Kharva, Pre कर्वति ।

616. ✓Garva, Pre कर्वति ॥

अर्व ६१६, शर्व ६१६ पर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्थ । शर्व नि ।
सर्वति ॥

615 ✓ Arva, 616 ✓ Sarva 617, ✓ Sharva to kill Per अर्वति । Per.
आनर्थ । I Fut अर्विता । Desi अर्विविचति ।

616 ✓ Satva Pre शर्वति । Noun शर्व f गर्धिका ॥

617 ✓ Sharva, Pre शर्वति । Claus सर्वयति । Des of Cthi सिर्विवचति ।
Ordinary Desi सिर्विवचति, Noun सर्व । सर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वां चकार ॥

618 ✓ Ivi, to pervade, surround, Pre इन्वति । Per इन्वा चकार । I Fut
इन्वितो । II Fut. इन्वियिष्यति । Imperative इन्वतु । Imper इन्वतु । II ne इन्वयतु । Aorist,
इन्वोत् । Caus इन्वयति । Aorist इन्वयिष्यत् । Des इन्वयति । Noun इन्वका ।
'ātara'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, शिवि ६२१ सेचने । वीथी मधन्यो
प्रादित्येके । सेचने दात सरङ्गणाम् । मिन्वति । मिन्व ॥

619 ✓ Pivi 620, ✓ Mivi 621, ✓ Shivi, to wet, to moisten According
to some the third root is शिवि । According to Saranghi these are 'to s r' also
Pre, मिन्वति । Per पिविष्ये । I Fut. मिन्विता । Claus मिन्वयति । Aorist मिन्विष्यत् ।
Desi, मिन्वयति । Inten मिन्वयति ।

620 ✓ Mivi to s r kṛ, to honor, Pre मिन्वति ।

621 ✓ nivi Pre मिन्वति मिन्वयति ।

621 A शिवि ✓ Shivi, Pre मिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः ।
हिन्वति । दिन्वति ॥

622 ✓ Hivi (iv) 623 ✓ Divi 624 ✓ Dniv 625 ✓ Jivi, to be glad
or to gladden Pe हिन्वति । Ie जिहिन्य । I Fut हिन्विता ।

623 ✓ Divi Pre दिन्वति ।

624 ✓ धिवि 'to gladden, to be glad' In conjugating this root the follow-
ing sūtra applies —

२३३२ । धिर्निष्कण्ठ्योरर्च ॥ ३ । १ । ६० ।

अनयोःकारोऽन्तादेः स्यादुपत्ययश्च अर्चयते । अतो लोप (२३०८) । तस्य र्चानिच्
द्विधिल्लूपधगुणौ न । उपत्ययस्य विभु गुणः । धिनानि । धिनुन । धिन्वति ।

2332 The vikarana उ comes (instead of यण) after the roots
धिन्य 'to please', and अचि 'to hunt, when a sāmādhātuka affix
denoting the agent follows, and in these verbs अ is the substi-
tute of the final य of these two roots

The roots धिन्य and अचि, belong both to the Bhāṭṭi class. Thus धिन्य
उ+ति=धिन्+अ+उ+ति=धिन्+०+उ+ति (The अ is elided by VI 4 48 S 2308)
= धिनानि 'he pleases' It might be asked why there is no guna of the short
penultimate इ of धिन् by rule VII 3 86 which requires the base to be gunated
before the sarvadhātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra 1 1 57
the zero substitute of अ, though a blank is like the former occupant (u/a vac)
and thus prevents guna and इ is not considered penultimate.

627. ✓ Rivi, Pre रण्वति । Per ररण्व । I Fut रण्विता । Aorist अरण्वीत्
Desi रिरण्विषति । Inten रारण्व्यते ॥
628. ✓ Dhavi Pie धन्यति । Per दधन्य । I Fut. धन्विता । Aorist अधन्वीत् ।
Caus धान्वयति, धान्वयते । Desi दिधन्विषति । Inten दधन्व्यते । Nouns मुधन्वा । धन्विः ॥

कृचि ६२६ हिंसाकरणयोश्च । चकारादातौ । 'कृणोति, इत्यादि धिनो-
तिवत् । अयं स्वादौ च ॥

629 ✓ Krivi, to injure, to do By force of च the root means 'to move' also.
It is conjugated like ✓ धिन्, and it also belongs to Sṛiñi class Pre कृणोति ।
(The sūtra III. 1. 80 S 2333 applies here also) Per. कुरुष्व । I Fut. कुरिष्यता ।
Imperative कुरुतु । Imper अरुणोत । Pote कुरुयात् । Aorist अरुणयीत् ॥

मव ६३० बन्धने । मयति । मेधतुः । मेवुः । अमयीत्-अमयीत् ॥

630 ✓ Miva, to fasten, bind Pie मयति । Per ममाय । मेधतुः । मेवुः
I Fut. मयिता । Aorist अमयीत् or अमयीत् । Caus माययति, माययते । Aor. अमयीत् ।
Desi मिमयिषति । Inten. मामय्यते । Noun -मू., d. मुया ॥

630 ✓ Mava, Yan luk. conjugation. Pie. मामयति or मामति । मामनः ।
मामयति । मामाय । मामयः । मामयः । मामयः । Imper. मामात'तु or
मामेतु । मामाहि । मामयानि । Imper. अमामेतु । अमामेः । अमामयम् ॥

अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेगश्रवणरस-
स्पर्शवाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
अवति । आव । मा भवानवीत् ॥

631. ✓ Avi, 1 to protect, 2, to go, 3, to be beautiful or brilliant, 4, to please,
4, to please, 5, to be satisfied, 6 to understrut 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or
be lord of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to
embrace, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is āli and not dāli) 18 to
divide, 19 to prosper. Pre. अवति । Per आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist आवीत्
(अवीत् without augment). Caus, आवयति, आवयते । Aorist अविषत् (without augment)
Desi. अवयिषति । Nouns कति: 'help' (III 3 97) अविः (Uy. I. 13) 'a man'
कनः 'wanting' (Un. III. 2), अविनि, 'earth' (Uy II. 102) ओम् 'Om' (Uy. I, 113)
अविः 'a sheep' 'the sun' औतुः 'the wool', 'a cat'

धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्वरितेन् । धावति-धावते । दधाय-
दधावे ॥

632. ✓ Dhāvu, to run, 2 to purify This root is sruñit and as it is
both Atmane and Paramanpadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाय । दधायतु ।
I Fut धावता । Caus. धावयति धावयते । Desi दिधावति or हिं । Inten, दधाव्यते ।
Past Part. Pass धातः । Act धातयान् । Ger धावित्वा or धाव्या ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanpadi roots ending in a sruñit

अयोपमाना आत्मनेपदिनः ॥

धुच ६३३ धिच ६३४ संदीपनरक्षणजोयनेषु । धुयते धुयते । धिचि ॥

भाप ६४३ व्यक्तायां वाचि । भापते ॥

643 ✓ Bhāsha I To speak articulately Pre भापते । Per वभापे । I Fut भापिता । II Fut भापिष्यते । Caus भापयति भापयते । Aorist अब्रभापत् or अब्रभापत् (VI 4 3 S 256a) Inten ब्रभाष्यते । Yau luk ब्रभाषिष्ट । Nouns भापक ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दत्त्याद्यादि । वषर्षे ॥

644 ✓ Vāsha, I to anoint the root legs with ॥ dento—labial The root वष to rain is Paśmupada as will be shown hereafter When meaning 'to be strong' it belongs to Churadi class Pie वषति । Per वषर्षे । I Fut वषिष्यति । Des ि वषिष्यते । Inten वषयिष्ये । Yau luk वषयिष्यि । लङ् अब्रवषत् ॥

गेपु ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेष्टयाम् । जिगेपे ॥

645 ✓ Geshri I To seek search investigate According to Meitreyā it is ग्लेषु । Pre गेपत । Per जिगेपे । I Fut गेपिष्यति । Caus गेपयति । Aorist अजिगेपत् । Des जिगेपयते । Inten जेगेष्यते । Yau luk जेपयिष्ट । जेपयिष्ट ॥

पेषु ६४६ प्रगले । पेषते ॥

646 ✓ Pāhr I to strive diligently for In the Madhaviya the root is पेष and the form given is पेषते । Pre पषते । Per पिपेपे ।

जेपु ६४७, षेपु ६४८, एपु ६४९, प्रेपु ६५० गतौ । जेपते । नेपते । एषा चक्रे । प्रिपे ॥

647 ✓ Jeshri 648 ✓ neshri 649, ✓ Feshri 650 ✓ Preshri, I to go to move Pie जेपत ।

648 ✓ neshri Pe नेपत, प्रपषते ॥

649 ✓ Feshri, Pe एषते । Per एषाचक्रे । I Fut एषिष्यति । II Fut एषिष्यते । Caus एषयति । Aorist एषिषत् (with ut the augment)

650 ✓ Preshri I to go, move Pe प्रेपते ।

रेपु ६५१, हपु ६५२, ह्रेपु ६५३ अव्यक्ते शब्दे । माद्यो एरुशब्दे । सती द्वौ अरुशब्द । रपते । हेषते । ह्रेपते ॥

651 ✓ Reshr 652 ✓ Heshri 653, ✓ Hieshr I to howl or yell the root रपु is specially confined to the howling of the wolf Pre रेपते ।

652 ✓ Heshri, to neigh The neighing of a horse Pie हेषते ।

653 ✓ Hieshr to neigh Pre ह्रेपते ॥

कास ६५४ शब्दकुत्सायाम् । कासा चक्रे ॥

654 ✓ Kasri to cough or make a sound and cuto y of any disease Pie कासते । Per कासाचक्रे । I Fut कासिता । II Fut कासिष्यते । Imperative कासताम् । Imper अब्रकासत । Pote कासेत । Bene कासिष्येष्ट । Aorist अब्रकासिष्ट । Con! अब्रकासिष्यत । Caus कासयति । Aorist अब्रकासत । Des चिकासिष्यते । Inten चाकास्यते । Yau luk चाकासि । लोट चाकासि । लङ् अब्रकासत् । 3 S अब्रका । Nouns —कासार कास । कामू । कामूतरी । कम्परि ॥

भास ६५५ दीप्तौ । बभासे ॥

655 ✓ Bhāsi to shine Pre भासते । Caus भासयति । Aorist अब्रभासत् । or अब्रभासत् (VI 1 3 S 256a) Nouns —भा II भासा I भास । भास्कर ॥

णसु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656 ✓ *nasati* 657, ✓ *Ra* to sound Pre नासते । प्रणासते । Nouns —

नास्यम् । नासिका ॥

657 ✓ *Ras*, to sound Pre रासते । Nouns — रास । रसिभ 'an ass' रासा ॥

णस ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658 ✓ *nas* to be crooked or curved to bend Pre नसते । प्रणसत । Per

नेस । I Fut नसिता । Caus नासयति । Aor st अनोनसत ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659 ✓ *Bhysati* to fear Pre भ्यसत । Per बभ्यसे । I Fut भ्यसिता । II Fut

भ्यसिष्यते । Caus भ्यासयति । Aor st अभिभ्यसत् । Inten बाभ्यस्यते । You luk बाभ्यसि
नाद् बाभ्यधि ॥

आशः शसि ६६० इच्छायाम् । आशसते । आशशसे ॥

660 ✓ *ashati* to wish des e The root must always be preceded by
the Upasarga आ । Darg reads it as आशन् without indertory इ । So also स्वा ।
शंस to praise a Parasmaipada It belongs to the Adadi class also Pre आशसत ।
Per आशशसे । I Fut आशसिता । Caus आशसयति । Aor st आशशसत । Des आशि
शसिष्यते । Inten आशाशस्यते । Past Part Pass आशसित । Adj आशस्यम् ।
Nouns — आशसु । आशस्य ॥

660 ✓ *Asius Yanti* Pre आशशसि । Impre आशशसिष्य । Inpr आशशसन् ॥

असु ६६१, गलसु ६६२ अदने । जयसे । जम्लसे ॥

661 ✓ *Gasu*, 662 ✓ *Glasu*, to swallow, devour eat up; consume Pre
जयते । Per जयसे । I Fut जयिता । Caus वासयति वासयते । Past Part Pass जस्त ।
Ger जसित्यो or जसत्यः । Nouns वास । जसिष्यु ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहा चक्रे ॥

663 ✓ *ih* to endeavour Pre ईहते । Per ईहाचक्रे । I Fut ईहिता । II
Fut ईहियष्यते । Inprative ईहताम् । Imper ऐहत । Pote ईहेत । Nons ईहिष्येष्ट ।
Aor st ऐहिट । Cnli ऐहियष्यत । Caus ईहयति Aorist ईहितुम् । (without the
nigment) Dev ईहाजिष्यत । No is ईहा ऐहा चक्रे चक्रे ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बहते । बहरे । मरुते ॥

664 ✓ *Bah* to increase Pre बहते । Per बहरे । I Fut बहित । II Fut
बहिष्येष्ट । Caus बहयति । Aor st बहयत् । Des बहियष्यते । Inten बाबह्यते ॥

664 ✓ *Bahi*, *luki* Pre बाबहिष्यते । बाबह्यते ॥ I बाबह्यति । बाबह्यि
बाबह्यति । बाबह्यु ॥

665 ✓ *Mah* to increase Pre मरुते ॥

अहि ६६६ गतौ । अहते । आनहे ॥

666 ✓ *Ahi* to go approach set out Pre अहते । Per आनहे । I Fut अहिता
Caus आहयति । Aor st आहियत् । Des, अहियष्यते । Nouns — अह ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हि । जगल्हरे ॥

667 ✓ *Garh* 668, ✓ *Galh* to blame Pre गर्हते । Per जगर्हि । I Fut
गर्हिष्यते । Des, जगर्हिष्यत । Inten जगर्हयति । You luk जगर्हिष्यति । Inprative जगर्हताम् । Imper जगर्हत ।

668 ✓ *Galh*, to blame Pre गल्हते । Per जगल्हरे । I Fut गल्हयित । Des,
जगल्हयति । Inten जगल्हयति । You luk जगल्हयति । Inprative जगल्हताम् । Imper जगल्हत ।

घर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । चोष्ट्यादी ॥

669 ✓Barha, 670, ✓Bilha to be pre eminent or excellent, these roots commence with म (labial) Pre घर्हते । Per घवर्हे । I Fut घर्हता । Noun घर्हण । घर्हा ॥

670 ✓Bilha, to be pre eminent Pre घवर्हते । Per घवर्हते । I Fut घवर्हता ।

वर्ह ६७१, बल्ह ६७२ परिभाषण, हिंसाच्छादनेषु । दत्तोष्ट्यादी कर्तवुः । पूर्वोदात्तोष्ट्यादिनामनयोरोष्ट्यादिना चाहुः ॥

671 ✓Varha, 672, ✓Valha, 1 To speak 2 To hurt 3 To cover Mādha-vya rāṣa 'daueshu' to give as the third meaning The root begins with व (dento labial) Some read the last two roots with व and the present two with म (l) Pre वर्हते । Per ववर्हे । I Fut वर्हता ॥

672 ✓Valha Pre वलहते । Per वलवर्हे । I Fut वलवर्हता ॥

वर्ह ६७३ गतौ । विप्रिदे ॥

673 ✓Plha, to go move Pre व्रहते । Per विप्रिदे । I Fut व्रहता । Desi विप्रिहियते । Ger व्रिहित्या or व्रिहित्या । Noun व्रिहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, घाहृ ६७६ प्रयत्ने । आद्यो दत्तोष्ट्यादिः । अन्य, केशलोष्ट्यादिः । उभाऽप्योष्ट्यादी इत्येके । दन्तोष्ट्यादी इत्यपरः । जेहृतिगंत्यर्थोऽपि । घवाहे ॥

674 ✓Vehri 675 ✓Jhri, 676, ✓Bahri, to endeavour

The root 'v.hri' begins with deuto labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with व (labial) Others say both begin with व (lento labial) Pre वेहते । Per ववेहे । I Fut वेहता । Caus वेहयति । Aorist अविवेहत् Noun वहेत् १ Lauren cow

675 ✓Jehri, to endeavour It also means to go, Pre जेहते ।

676 ✓Bihri, to endeavour Pre बाहते । Per बवाहे । Nouns बाह बाहा ॥

घ्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे हत्येके ।

677 ✓Drāhri to wake According to some it means 'to throw' Pre दाहते । Inten दाह्राहयते । Y uluk दाह्राणि । 2 दाह्राह । Imperfect अदाह्राह ॥

काश ६७८ दीप्तौ । चक्राणे ॥

678 ✓Kasri, to shine. Pre काशते । Per चक्राये । I Fut काशिता । II Fut काशियते । Impve काशताम् । Imper अकाशत । Poten काशेत । Bene काशिकोट । Aorist अकाशित । Condi अकाशियत । Caus काशयति । Aorist अचक्राशत् । Desi चक्राशियते । Inten चाकाशयते । Nouns काशो । चक्राश । काश । काष्टम् । काशिको । काश ।

678 ✓Kasri, Yan luk conjugation Pre चाकाष्टि । चाकाञि । चाकाशिम । चाकाशय । चाकाशम् । Impve चाकाशति । Imperfect, अचाकाश ॥

ऊहृ ६७९ वितक । कहा चक्रे ॥

679 ✓ūha, to reason, infer, deliberate about Pre ऊहते । Per ऊहाचक्रे । I Fut ऊहता । II Fut ऊहियते । Imperative ऊहताम् । Imper ऊहात । Poten ऊहेत । Bene ऊहिकोट । Aorist ऊहाहत् । Condi ऊहाहियत । Caus ऊहयति । Aorist ऊहाह्यत । Desi ऊहाहियते ॥

गाहृ ६८० विलोडने । गहते । जगहे । जगहिये । जघाते । जगहिट्वे-
जगहिट्व-जगहट्वे ॥

680 ✓ गाहृ विलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre गहते । Per
जगहटे । 2nd Per S जगहट्वे or जघाट्वे । J जगहिट्वे^० च्व or जगहट्वे । I Future
गहतिता । When ६ is not added then the following applies

०/ २३३५ । डे डे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

इस लोप स्वाड्डे परे । गहतिता-गहटा । गहियते-घाह्यते । गहियीट-घाह्यीट ।
जगहिट्व-जगहट । जघाह्यताम । जघाह्यत । जगहटा । जघाह्यतम । जघाह्यि ॥

2335 There is elision of ड when ट follows

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed
by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ट is not at the end of a
pada. Thus गहटा from गह+ता । The ट is changed to ड by VIII 2 31 S
324 and the त is first changed to च by VIII 2 40 S 2260 and then to ड by
VIII 4 41 S 113 thus गहट+डा । The first ट is elided by this sūtra and
we get गहडा । The change of च into ड by VIII 4 41, should be considered as
valid and addha for the purposes of this rule, otherwise this rule will not be
scope

Note —The form जघाह्ये is thus evolved —गाहृ + घाह्य-गाहृ + ह्ये (III 4 80
S 2236) = गहट+ह्ये (VIII 2 31 S 324) = घाहट+ह्ये (VIII 3 37 S 336) = घाहृ +
ह्ये (VIII 2 41 S 290) = घाह्ये, and with reduplication जघाह्ये ।

680 ✓ Gah, to stir up Pre गहते । Per जगहे । जगहिये or जघाह्ये ।
जगहिट्वे, च्व or जगहट्वे । I Fut गहतिता or गहटा । II Fut गहियते or घाह्यते ।
Imperative गहताम । Imper जगहन्त । Poten गहन्त । B-n- गहियीट or घाह्यीट ।
Aorist जगहिट्व or जगहट । जघाह्यताम । जघाह्यत । जगहटा । जघाह्यतम । जघाह्यि । Caus
गहयति । Aorist जघीमहन् । D-31 जिघाहते or जिगहियते । Intes जगह्यते । Kan lak
जगहटि । Ger गहटा or गहटित्वा ।

गहृ ६८१ ग्रहणे । गहते । जगहे ॥

* चतुर्थेभ्यो लिट्, क्तिन् गुणा पूर्वविवर्तितपेक्षेन * ॥

जगहिये-जघते । जघट्वे । गहतिता-गहटा । गहियते-घह्यते । गहियीट-
घह्यीट । लुङि । जगहिट्व । इडभावे ॥

681 ✓ गृह्ण् घट्टे 'to take'

Thus P = ग्रहते । Per जगहे । Before the augment इट् the following Vart 44
applies

Vart —The affixes of लिट् (Perfect) are क्तिन् in the case of roots that
have a penultimate क्, and this क्तिन्-condition takes effect before the application
of Guna rule by delaying the subsequent in anticipation. The sūtra requiring
Guna, namely, गुणान्तस्य (VII 3 86 S 2189) being subsequent to the क्तिन्
rule, would have applied first but it is set aside by this vartika. Thus we have
जगहिये or जघते । जगहट्वे, etc Aorist जगहिट्व ।

But when it does not take the augment इट्, the following rule applies in
forming its aorist

✓ 2335 । शलङ्गुयधादितिः कसः । ३ । १ । ४५ ॥

इयुयधो य शलन्तस्तस्मादिति शब्दे क्तादेशः स्यात् । अयच्छत् ॥

2336 After a verb that ends in a *an* consonant (ग, घ, ण and ह) and has an *इ* vowel for its penultimate letter, and does not take इट (VII 2 10), कस is the substitute of णि

Thus अयच्छ + क्त + त = अयच्छत् ।

Before the affixes beginning with a vowel, the अ of कस is elided by the following sūtra

✓ 2337 । कसस्याचि । ३ । ३ । ७२ ।

अनादेशो तर्हि कसस्य लोपः स्यात् । अनादेशस्य (४२) । अयच्छताम । अयच्छन्त ॥

2337 The (च of the Aorist characteristic) कस is elided before an affix beginning with a vowel

The elision is of the final अ of कस, and not of the whole affix, (Sec I 1 52 S 42) Thus अयच्छताम । अयच्छन्त ॥

Note — Why do we say 'what ending in ग, घ, ण and ह'? Observe अनेसमीत अर्कस्तीत, here सिच is employed. Why do we say having for its penultimate इ उ अ or इ ? Else is अधातोः । Why do we say 'not having an intermediate इ ? Observe अक्रोषीत and अमोषीत । See VII 4 and VIII 2 28

Had the अ not been elided before आताम, and आताम् then इच must have been substituted for it according to VII 2 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अधुवन अधुवताम् । Why do we say कस and not only ण ? So that the elision should not take place here, as उत्सी उत्सा, यत्सी, यत्सा, दृक्सी दृक्सा ॥

681 ✓ Gñāṣṭr, to take Per गर्हते । Per अयच्छे । अयच्छिषे or अयच्छे । अयच्छिष्ये । or अयच्छे । I Fut गर्हिष्या, गर्हा । II Fut गर्हिष्ये चर्चयते । Imperative गर्हताम् । Imper अगर्हत । Poter गर्हेत । Bene गर्हिषीष्ट or यषीष्ट । Aorist अगर्हिष्ट or अयच्छत् । अगर्हिषताम् or अयच्छताम् । अगर्हिषत् । अयच्छत् । or अयच्छत् । अगर्हिष्यम् or अयच्छम् । अगर्हिषि or अयच्छि । अगर्हिष्यति or अयच्छति । Desi जिगर्हिषते, जिगर्चते । Inti करोम्यच्छते । Ias luk जयच्छति or जयच्छि । जयच्छ । Noun यच्छम् । Ger गर्हित्वा । यच्छत् ।

गलह ६८१ च । गलहते ॥

681 A ✓ Gñāṣṭr to take Sraṁs kasyapṛ and Simarita read gñāṣṭr Die गलहते । Noun गलह ॥

धुपि ६८२ कान्तिकरणे । धुपते । धुपये । केचित् 'घप' इत्यदुपध पठन्ति ॥

682 ✓ Ghushṭr to be beautiful or brilliant Some read it as ✓ Gñāṣṭr, Chāṣṭr and kasyapṛ read it as धिप with a penultimate इ । Pre धुपते । Per धुपये । I Fut धुपिता । Desi धुपिष्यत् । Inti ज्ञापुष्यते । Yas luk ज्ञापुषि । लोड 2nd P ज्ञापुषि । लड अज्ञापुष ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are āmanepādī

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasma-

अवाह्यन्ता रस्मेरत्रिनः ॥

युपिर् ६८३ अविशब्दने । विशब्दन प्रतिज्ञान ततोऽन्यस्मिन्वय इत्येके ।
'शब्दे' इत्यन्य पेठु । घोषति । लुघोप । घोषिता । इतिवाट्टद्धा । अघुपत्-
अघोषीत् ॥

683 ✓ Ughushir, not to proclaim 3 to sound The word avahidana means no. = abidana the word vishidana means 'proclaim.' According to others the word is abid only and the root means 'to sound.' The indicatory इर makes the rule III 1 57, 5 2369 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (vishidana) it is read here. When it has the meaning of vishidana (proclaiming), it belongs to Chaurichis (1 187) 1st घोषति । Per लुघोप । 1 Fut घोषिता । Aorist अघुपत् or अघोषीत् । अघुपताम् । or अघा विष्टाम् । Caus घोषयति । Aorist अघुपयत् । Desः जुघुषिषति, or जुघोषिषति । Iren लाघुष्यते । Kau luk लोघोषिः । लोड 2nd S लोघुषिषि । लङ् अघाघोड । Past Part Pass घुष्ट (VII 2 23 5 3083) Ger युपित्या or घापित्या । Noun घुष्टा ॥

अक्ष ६८४ व्याप्ति ।

684 अक्ष व्याप्ति 'to pervade' As अक्षति । But by the following sūtra, it takes the vikāraṇa अनु also

* २३३८ । अतोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

अतो वा अनुपत्य स्यात्कर्मणि साजधातुके परे । पठे यण । अक्षणे ति । अक्षणुत । अक्ष शब्दन्ति । अक्षति । अक्षत । अक्षन्ति । आनक्ष । आनक्षिष्य-आनक्ष । अक्षित-अक्ष । अक्षिष्यति । स्को' (३८०) इति कर्ताप । 'पठे' क ति (२६५) । अक्षयति । अक्षणेत् । अक्षणुहि । अक्ष ययानि । आक्षयति । आक्षययाम । अक्षणुवात । अक्षयत् । ऊडित्याहुद् नोट (२२८८) । मा भयान क्षीत । अक्षित्याम् । अक्षिषु । इहभावे तु मा भयानाक्षीत । आष्टाम् । आक्षु ॥

2338 The vikāraṇa अनु is optionally employed after the root अक्ष 'to pervade' when a sāvadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus अक्षणेति or अक्षति he pervades or obtains D अक्षणुत । Pl अक्षणुयन्ति ।

684 ✓ Akshu to pervade Because the root has an indicatory लो, क्ति इद् augment & optional Pre अक्षति । अक्षत । अक्षन्ति । Per आनक्ष । आनक्ष or आनक्षिष्य । आनक्षत् or आनक्षिष्य । 1 Fut अक्षिता, or अष्टा । 1 Fut अक्षिष्यात् or अक्षयति (= अक्ष + अक्षति-अक्षत् + अक्षति VII 2 23 S 225 = अक्ष + अक्षति the क्ति is elided by VII 2 20 S 380 अक्षयति) । Imper 1st अक्षयत् or अक्षयितु । अक्षयिषि । अक्षययानि । Imper आक्षयत् । आक्षयितु । 1 S आक्षययाम । Pote अक्षत or अक्षणुवात । Bene अक्षयत् । 1st Fut आक्षित (अक्षति without augment by VII 2 4 5 2368) D अक्षित्याम् । P अक्षिषु । When इद् = not allied we have अ-अक्षीत । आष्टाम् । आक्षु । Caus अक्षयति । Aorist आक्षिष्यत । Desः अक्षिषिषति or अक्षिषति । Past Part Pass अष्ट । Ger अक्षित्या । अष्ट या । Noun अक्षि eye

तक्ष ६८५, त्वक्ष ६८६ तनूकरणे ।

685 तक्ष तनू करणे 'to make thin' As तक्षति । This root also takes अनु optionally by the following sūtra

२३३९ । तनूकरणे तत् । ३ । १ । ७६ ॥

अनु स्याद्वा गत्यधिक्ये । तत्क्षोति तत्क्षति वा काट्टम् । तत्क्षिष्य-तत्क्ष । अक्षयति । अक्षयित्याम्

अतादात । अताष्टाम् । 'तनूकरणे किम् । यागि सतवति । भल्ययतीत्यर्थः ।

2339 The affix **चु** is optionally employed after the root तच् 'to make thin when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus तवति or तचयोति काष्ठ 'he planes the wood' Why do we say when meaning to make thin ? Observe, यागि सतवति । he outa with speech'

685 ✓ Takahu to make thin Pre तवति or तचयोति । Per ततच । ततचिच or ततच । Aorist अतवीत or अतावीत । अतचिष्टाम् or अताष्टाम् । Noun तदा ॥

686 ✓ Tvakahu Pre त्ववति । Per तत्वच । I Fut त्वचिता ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उवा चकार ॥

687 ✓ Uksha, to sprinkle Pre उवति । Per उवा चकार । I Fut उचिता । Nouns — मद्योच योचकम् । जातोच । वृक्षोच ॥

रक्ष ६८८ पालने ।

688 ✓ Raksha to protect Pre रक्षति । Per ररक्ष । I Fut रक्षिता । Nouns रक्षण, रक्षक । रक्ष । निरक्षो ॥

णिच् ६८९ चुम्बने । प्रणिचति ॥

689 ✓ n ksha, to kiss P o निचति । With च we have प्रणिचति invariably by VIII 4 14 § 2287 But in kudar ta we have प्रणिचयाम् or प्रनिचयाम् by VIII 4 33 § 2839) Per निचिच । I Fut निचिता ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । वृश्ति । वृश्ति ।

नवति ॥

690 ✓ Triksha, 691 ✓ Str ksha 692 ✓ naksha to go to move Pre वृश्ति । Per तवृच । I Fut वृचिता । Caus वृचयति Aor st अतवृचत । Des ति वृचयति ।

Inten तरोवृचयते । Yan luk तरोवृष्टि । Nouns ताक्षर्च । वृच Name of Kāśyapa

691 ✓ Str kaba Pre स्तृचति । Per तस्तृच । I Fut स्तृचिता । Inten तरोवृचयते ॥

692 ✓ naksha to go, to move Pre नवति । प्रवचति । Per ननच । I Fut नचिता । Noun नचत्रम् ॥

वक्ष ६९३ रोपे । संघाते इत्येके ।

693 ✓ Vaksha to be angry Some say it means 'to accumulate' Pre वक्षति । Per ववक्ष । I Fut वक्षिता । Noun वक्ष ॥

मृच् ६९४ संघाते । ब्रक्ष इत्येके ।

694 ✓ Mr ksha, to accumulate Some say the root is मृच् । Pre मृचति । or मवक्षति । Per ममृच or ममवक्ष । I Fut मृचिता or मवक्षिता । Noun मविक्षा ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचन सत्रण त्वचो ग्रहण च ॥

695 ✓ Taksha to cover The tvachana means 'to cover and also 'to appropriate' Some read it as ✓ paksha with the meaning to accept The root तन्नु mean ng 'to make thin has already been taught before Pre तवति । Per ततच । I Fut तचिता । See no 685

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696 ✓ Paksha, to accept Pre पवति । Per पवक्ष । I Fut पक्षिता । Noun पक्ष ॥

सूक्ष्मं ६९७ आदरे । सुपूर्वे । 'अनादरे इति तु क्वाचि-काऽपवाठ ।
'अप्रज्ञावहेलनमसूक्ष्मम्' इत्यमरः ॥

697 ✓ *Shurksha* to respect 'To disregard according to some But this is wrong See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूक्ष्मम् as disregard and dishonor (I 7 23 verse) Pre सूक्ष्मति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698 ✓ *Kakshi* 699 ✓ *lakshi* 700 ✓ *Makshi* to desire to wish for Pre काङ्क्षति । Per चकाङ्क्षति । I Fut काङ्क्षति । Caus काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत् । Desi चिकाङ्क्षति । Inten चाकाङ्क्षयते । Yau lak चकाङ्क्षि ॥

699 ✓ *Vakshi*, Pre वाङ्क्षति ॥

700 ✓ *Makshi*, Pre माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्रवाक्षि ७०३ धोरवासिते च ।

701 ✓ *Draksh*, 702 ✓ *Dhrakshi* 703 ✓ *Dhvaksh* to make a discordant sound By force of च it means to desire also Pre द्राक्षति । Noun द्राक्षा ॥

702 ✓ *Dhrakshi*, Pre ध्राक्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703 ✓ *Dhvakshi* to crow, to caw 2 To desire Pre ध्याक्षति । Per दध्याक्षत् । I Fut ध्याक्षति । Noun तीर्थध्याक्ष (II 1 43 S 719). ध्याक्षामस । (VII 2 9 S 1897)

चूष ७०४ पाने । चुषूष ॥

704 ✓ *Chūsha* to drink to suck Pre चूषति । Per चुषुवः । I Fut चूषति । Caus चुषयति । Aor अचुषुवत् । Desi चुषयिषति । Inten चोचूषते । Yau luk चोचूषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705 ✓ *Tusha* to be satisfied to satisfy Pre तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706 ✓ *Pūsha* to nourish to increase to grow Note This root belongs to D rāḥ and Kṛyādi classes also Pre पूषति । Noun पूषा 'Sū' (Up I 156) पूषी a niche for placing the lamp

मूष ७०७ स्तेये ।

707 ✓ *Musha* to steal rob plunder Note मूष with short उ belongs to Kṛyādi class Pre मूषति । Aorist अमूषत् । Desi मूषयिषति । Inten मोमूषते । Yau luk मोमूषि ॥

लूष ७०८, रूप ७०९ भूषायाम् ।

708 ✓ *Lūsha* to adorn decorate Pre लूषति ॥

709 ✓ *Rūsa* to adorn Pre रूपति ॥

शूप ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालश्रोण्यादि ॥

710 ✓ *Sūsa* (to produce beget) The word prasava means permission Therefore the root means to permit The root begins with the palatal s ilant a d not with the dental s ilant as some wrongly read it Pre शूपति ।

यूप ७११ हिंसायाम् । जूप च ।

711 A ✓ *Jāsa* sha to injure This root is found in the Chūdi also Pre जूपति ।

711 ✓ Yāsha to injure Some read the root as क्षृष । It is conjugated similarly to क्षृष । Per युषति । Noun युष 'soup broth' S. also युषन् ।

भूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712 ✓ Bhūsha to adorn It is found in the Churādi class also Pre भूषति ॥

713 ✓ Tasi, to adorn It is not found in the Siddhanta or the Mādha-riya Pre तसति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । कषा चकार ॥

714 ✓ ūsha to be ill Pre उषति । Per कषाचकार । Caus कषयति । Aorist without augment कषिषत् ॥ सामयानुषित । Desi कषिषति । Nouns — ऊषः Salt ground ऊषर a saline soil

ईष ७१५ लब्धे ।

715 ✓ īsha, to glean Pre ईषति । Per ईषाचकार । I Fut ईषिता । Aorist येषीत् । Nouns ईषा the pole or shaft of a carriage or a plough

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९ कष ७२०, शष ७२१, वष ७२२ मष ७२३ रूप ७२४ रिष ७२५, हिंसार्था । तृतीय-पठौ तालव्योष्मादी । सप्तमो दन्त्योष् यादि । चक्राप । चक्राप । शिषेप । शिषे-पिय । शेष्टा । कृष । आशिवत् । अशेयत् । जेषतु । जभषतु । शेषतु । वष-पतु । मेषतु ॥

716 ✓ kasha 717 ✓ Khasha 718 ✓ Śsha 719 ✓ Jasha 720 ✓ Jhasha, 721 ✓ Śasha 722 ✓ Vaasha 723 ✓ Masha 724 ✓ Rasha, 725 ✓ Isha To injure, to kill The third (no 718) and the sixth (No 721) begin with a Palatal sibilant The seventh (No 722) begins with a dental labial Pre कषति Per चकाप । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत् or अकषीत् । Past Part. Pass कषित or कष्टम् । Nouns निजष । आकषक or 'पिक । कर्षकम् । विकषिन् (III 2 143 S 3123)

717 ✓ khasha, to injure Pre कषति । Per चकाप । Nouns कष्य 'anger violence' (Un III १४)

718 ✓ Śsha, to injure Pre शेषति । Per शिषेव । शिषेविष । I Fut शेष्टा । II Fut. शेषयति । Imperative शेषतु । Imper अशेषत । Pote शेषेत् । Bene शिष्यात् । Aorist अशिवत् (with कृष III 1 45 S 2336) Or अशेयेत् । Condi अशेषयत् । Caus शेषयति । Aorist अशेयिषत् । Desi शिषिवत् । Isten शेषिष्यते । Yanluk शेषेष्ट । Past Part Pass शिष्ट । Past Part Act शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्य = छात्रयोग ॥

719 ✓ Jasha to injure Pre जषति । Per जकाप । जेषतु । I Fut जषिता । Imperative जषतु ॥

720 ✓ Jhasha to injure Pre कषति । Per जकाप । जभषतु ॥

721 ✓ Śsha to injure Pre शषति । Per शकाप । शेषतु । Noun शष्य ॥

722 ✓ Vaasha to injure Per वषति । Per वकाप । वषयतु । वषयु । I Fut वषिता ॥

723 ✓ Masha to injure Pre मषति । Per मकाप । मषतु ॥

724 ✓ Rasha to injure, Pie रोषति । Per रकाप । रषयिष । I Fut, रोषिता or रोष्टा । In forming the First Future the augment रुद् is optional by the following sūtra II Fut रोषिष्यति । Past Part Pass रषितम् । कषितम् or कष्ट । Ger कषित्य or कषद्वा ॥

२३४० । तोषसहलुभरूपरिः ३ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्यसादरेर्धधा कृत्स्नेदया स्यात् । रोषिता—रोष्टा । रोषिष्यति । रोषिता—रोष्टा । रोषिष्यति ॥

2340. An *Ardhadhātuka* affix beginning with a *त* may optionally take the इद्, after the roots इष्, सृष्, कुष्, कृष्, and रिष् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रोषिता or रोष्टा ॥

725. ✓ *Riṣa*, to injure. Some read the root गुष् along with these roots. The *Mādhvīya* does not approve it. Pre. रोषति । Per. रिष्ये । I Fut. रोषिता, or रोष्टा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

भष ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सनं शरवः । भषति । वभाष ॥

726. ✓ *Bhāṣā*, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word *bhāṣana* here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भषति । Per. वभाष । Noun. भषका ॥

उष ७२७ दाहे । ओषति ॥

727. ✓ *Uṣa*, to burn. Pre. ओषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option: Per. ओषाञ्चकार । उषोच । कृषुः । उषोचिष । I Fut. ओषिता । II Fut. ओषिष्यति । Imperative ओषतु । Imper. ओषतु । Pote. ओषेत् । Bene उष्यात् । Aorist. ओषोत् । Caus. ओषयति, Aorist उषियत्, (without augment.) Deal. ओषिषियति । Nouns: उष्याः । उष्यः । उष्याका 'cruel.' उष्यकोमसः । ओष्यः 'Ope' 'पिप्पीटो' । उष्यः camel.

२३४१ । उपविद्रक्षागभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६८ ॥

अभ्यो निष्ठाभ्या स्यात् । ओषाञ्चकार - उषोच । कृषुः । उषोचिष ॥

2341. The affix चाञ् is optionally employed after these roots, viz.—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when निद् follows.

Thus ओषाञ्चकार or उषोच । So also विद्राञ्चकार or विद्रेद, जागराञ्चकार or जागाम । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short *च*, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिष्णु ७२८, विष्णु ७२९, मिष्णु ७३०, शिष्णु ७३१, सेचने । शिञ्जे । क्रादिनियमादद् । शिञ्जेष्य । शिञ्जेष्य । सेष्टा । सेष्टयति । शययत् ॥

728. ✓ *Jiṣhu*, 729. ✓ *Viṣhu*, 730. ✓ *Miṣhu*, 731. ✓ *Shiṣhu* to sprinkle. Pre. शिञ्जति । Per. शिञ्जे । I Fut. शिञ्जिता । Caus. शिञ्जयति, Aor. शिञ्जिष्यत् । Deal. शिञ्जिष्यति । Inten. शिञ्जयते । Yab lak शिञ्जति । Past. Part. Pass. शिञ्जम् । Ger. शिञ्जया । शिञ्जिष्या (I. 2. 26) शिञ्जया (VII. 3. 56).

729. ✓ *Viṣhu*, to sprinkle. The root विष्णु belongs to the Jahlyk class: and विष् विष्णुने to Kṛyāk class. Pre. शिञ्जति । Per. शिञ्जे । शिञ्जिष्यत् । शिञ्जिष्यति । Inten. शिञ्जयते । I Fut. सेष्टा । II Fut. शिञ्जिष्यति । Aorist. शिञ्जयत् (III. 1. 43) Deal. शिञ्जिष्यति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. शिञ्जम् । Ger. शिञ्जया । शिञ्जया । शिञ्जया । A). शययत् (V. 1. 100).

Note.—Though it is given in the list of anj roots, yet it takes इद् in the Perfect by VII. 2. 13.

✓730. Miśhu, to sprinkle When it means 'to emulate,' it belongs to Tuḷādi class Pre मेवति । Per. मिमेव । I Fut. मेवित । Nouns मेवः । मेवी । Past Part. Pass. मिष्टम् । Act. मिष्टयान् । Ger मिषित्वा or मेषित्वा ॥

731. ✓n shu, to sprink'le (Not given by Bhattoji) Pre नेषति ॥

पुष ७३२ पुषौ । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् । अनिट्केषु पुष्य इति श्यना निर्देशादय सेट् । अतो न क्सः । अहविधौ देवादिकस्य सहणावाह् ॥

732 ✓Puśha, to nourish Per पोषति । Per पुषोष । पुषोषिष्य । I Fut पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist, अपोषीत् । This root is सेट्, for the पुष् which is anit belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the a rist is not formed by क्स । Nor is the aorist formed by अह् under III 1 55, for that -पुष is also of the Divādi class Past Part Pass पुषितः । पोषित । पुष्टम् ॥

अिषु ७३३, झिषु ७३४, प्रुषु ७३५ छुषु ७३६, दाहे । अेषति । शिश्रेष । अेषिता । श्लेषति । शिश्लेष । श्लेषिता । अयमपि सेट् । अनिट्सु देवादिकस्यैव सहणम् । इति कैयटादयः । यत्त्वनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्ग्रहणमित्युक्तं तत्त्वोक्तिविरोधाद्यन्यानन्तरविरोधाच्चान्येत्यम् । पुषोष । पुषोष ॥

733 ✓Śriśhu, 734 ✓Śiśhu, 735, ✓Prushu, 736 ✓Plushu, to burn, Pre चेषति । Per शिश्रेष । I Fut चेषिता ॥

734. ✓Śiśhu, to burn This root is also सेट् । The root ślish read in the Anit list is Divādi according to Kaiyata and others. The opinion of the author of Anit Kārikānyāsa is that both roots are anit That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books See III 1. 46 and comments on it by Kaiyata and Haradatta Pre श्लेषति । Per शिश्लेष । शिश्लेषिष्य । I Fut. श्लेषिता । Past. Part Pass श्लिष्टः । Nouns, श्लिष्टः । श्लेषः । श्लेषः ॥

735. ✓Prushu, to burn Pre प्रेषति । Per पुषोष ॥

736 ✓Plushu, to burn Pre प्लेषति । Per पुषोष ॥

ष्टु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । इतौ हिंसास-
क्षेपनयोश्च । पर्षति । पर्षत् । पृष्यात् ॥

737 ✓Prishu, 738 ✓Vriśhu, 739 ✓Mriśhu, to sprinkle The root मृषु means 'to endure' also The other two (prish and vriśh) mean 'to hurt,' and 'to vex' also According to Kaśyapa they mean 'to give' also. Pre, पर्षति । Per पर्षत् । I Fut पर्षिता । II Fut पर्षिष्यति । Imperative पर्षतु । Imper अपर्षत् । Pote पर्षेत् । Bene, पृष्यात् । Aorist अपर्षीत् । Condi अपर्षिष्यत् । Caus पर्षयति, Aor अपर्षयत्, or अपीपयत् । Des: विपर्षयति । Inten. परोपृष्यते । Past Part Pass पृष्टम् । पृषितम् । Ger, पृषित्वा । पृषद्वा । Nouns पृषिणः । पृष्यति ॥

737 ✓Prishu, yan luk conjugation. Pre, पर्षयति or पर्षयति । पर्षयति । Imper-
ative पर्षद्वा । पर्षयति । Imper अपर्षद्वा । अपर्षद्वा । Aor st, अपर्षयत् ॥

738. ✓Vriśhu, to sprinkle. Pre- वर्षति । Per यवर्ष । Nouns वर्षः । वृष्टिः ।
पृष्यम् । वृष्यः । वृषम् । वृष्टिम् ॥

739. ✓Mriśhu, to sprinkle. Per. मर्षति । Pre. ममर्ष । Ger मृषित्वा । मर्षित्वा ।
मपृद्वा ॥

घृषु ७४० संघर्षे ।

740. ✓Ghrishu, to rub Fre. घर्षति । Per. लघर्ष । I Fut घर्षिता । Noun घट्टम्

हृषु ७४१ अलोके ।

741. ✓Hr̥ṣhu to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted
As दृष्टानि or दृष्टिनि सोमनि 'the hair bristling up with delight' Pre हृषति ।
Nouns हृषुः । हृषयिषु ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जहास ।
जहास । रास ॥

742 ✓Tus, 743 ✓Hras, 744 ✓Hras, 745 ✓Ras, to sound
Pre तोसति । Per तुतोस । I Fut तोसिता । II Fut तोसिष्यति । Imperative तोसतु ।
Imper अतोसत । Poten तोसेत । Bene तुस्यात् । Aorist अतोसीत । Caus, तोसयति । Aorist
अतुसुमस । Desi, तुसिष्यति । तुतोसिष्यति । Inten तोसतुष्यते Yan luk तोतोसति । Imperative
2nd S तोसुधि । (VIII 3 25), Imper 2nd or 3rd S अतोसोत (VIII 2 73) or 2 S
अतोसो । Ger तुसित्वा or तोसित्वा (I 2 26)

743 ✓Hras, Pre हसति । Per जहास । I Fut हसिता । Desi, जिहसिष्यति
Inten जाहस्यते । Yan luk जाहसिष्यति ॥

744 ✓Hras, Pre हसति । Per, जहास । I Fut हसिता ॥

745 ✓Ras, to make sound The root रस meaning 'to taste' belongs to
Churadi class. Pre रसति । Per रास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓Las, to embrace, to play This root belongs also to the Churadi (189)
Pre लसति । Nouns लालयम् । ललस । लस । विलासिन् (III 2 143).

घस्ल ७४७ अदने । अय न सार्वत्रिकः । लिङान्यतरस्याम् (२४२४) इत्या-
दिघञ्तादेशविधानात् । ततश्च यच्च लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रेतास्य प्रयोगः । अत्रैव
पाठः शपि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटिस्करणमडि । अनिट्कारिकासु पाठो वलाका-
धधातुके । क्मरवि तु विशिष्योपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747 ✓Ghasri, to eat This root is defective and is not conjugated in
all tenses and moods Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect
(see II 4 40) Had it been an independent root, perfect in all its conjugation,
there would have been no necessity of that sūtra Therefore this root घस् is used
in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where
its presence may be deduced Its being read in the Bhvādi class shows that it
is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adadi root though a substitute of
अद । Moreover it is Parasmaipad The indicative सू shows that the Aorist is form-
ed with अद । This root is read in the list of the Anit roots (see § 73) in order
that no दृढ augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a घञ् conso-
nant Thus by III 2 160 it takes the affix क्मरच्, but no augment is added
before this affix As घस्मर । Pre, घसति । Per जघास । I Fut घस्ता । In forming the
2nd Future the following sūtra 2342 applies —II Fut घत्स्यति (VII 4 40)
Imperative, घसतु । Imper, अघसत । Poten घसेत । The root is not found in the
Benedictive The Aorist is formed by the following sūtra 2343 Aorist अघसत ।
Nouns घस्मर । घास । घासि ॥

✓ २३४२ । सः स्यादुं धातुके । ३ । ४ । ४८ ॥

सस्य तः स्यात्सादावापंधातुके । घत्स्यति । घसतु । अघसत् । घसेत् । लिट्प्रत्ययान्तादिभ्यः
स्याप्रयोगः ॥

2343 \sqrt{s} is substituted for the final \sqrt{s} of a root before an Ardha-
dhātuka affix beginning with \sqrt{s} ॥

As घस् + स्यति = घत् + स्यति = घत्स्यति । Why do we say 'when ending in स' ?
Observe दक्ष्यति ॥ Why do we say 'beginning with स' ? Observe चासः, घासः ॥ Why
an Ardhadhātuka ? Observe आससे, यससे, from आस, 'to sit' and घस्, 'to cover', both
Adadi roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यलदिभः परस्मैपदेभ्यः । ३ । १ । ५५ ॥

अप्यन्दिक्करपुषादेभ्यः तादेभ्यः दितश्च परस्य च्छेरद् स्यात्परस्मैपदेभ्यः । अघसत् ॥

2348 अह is the substitute of अस्ति, after the verbs पुष् 'to nourish'
and the rest, द्युस् 'to shine', and the rest, and the verbs having an
indicatory स when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अघसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th
conjugational verbs, and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष्
अपुषत् 'he nourished', द्युस् अद्युसत् 'he shone', गम्स्, अगमत् 'he went'. But not so in
the Atmanepada, as व्यद्योतिष्य, अलोतिष्य

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748 ✓ Jarja, 749 ✓ Charcha, 750 ✓ Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to
threaten

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tudādi class also, and give rise to the
same forms. The difference is in the accent only 'चर्च to study' is Churādi Pre.
जर्जति ॥

749. ✓ Charcha, Pre. चर्चति ॥

750 ✓ Jharjha, Pre. झर्झति । Noun झर्झ रः ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, पेस् ७५४, पिष्ट ७५५, पेष्ट
७५६ गतौ । विपिंसितुः । विपेमतुः ॥

751, ✓ Pisp, 752 ✓ Pesp, to go, to move The root पिस would become पेष्
by gun, the reading tw roots separately is for the sake of क्तिन् affixes, such as
those of Perfect Pre. पेसति । Per पिपेस । विपिंसितुः । Caus पेसयति, Aor. अपिपेसत् ।
the Inten, विपिंस्यते । Nouns - पेस्वरः । (III 2 175)

753 ✓ Pesp, Pre पेसति । Per पिपेस । विपेसितुः । Inten पेपेस्यते ॥

753 ✓ Visp, to go, Pre चेसति । Per विपेस । विपिंसितुः । Inten वेपिंस्यते ॥

754 ✓ Vespi, to go Pre चेसति । Per विपेस । विपेसितुः ॥

755 ✓ Pisp, to go, to move Pre चेसति । Per विपेस । विपिंसितुः । Inten,
वेपिंस्यते ।

756 ✓ Pesp, to go, Pre, चेसति । Per विपेस । विपेसितुः । Inten पेपेस्यते ॥

हस् ७५७ हसने । हसिद्वाच्यश्रुतिः । अहसीत् ॥

757. ✓ Hase to laugh Pre हसति । Per, जहास । I Fut. हरितः । Aorist.
अहसीत् । (There is no Vriddhi as the root has got an indicatory स । VII 2 5)
Nouns - हस, हासः । हासिनः । हसतः । हसतोः हासिकम् । हसम् ॥

पिशा ७५८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रथेति ॥

758 ✓ *niśa*, to meditate This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class Pre *नेषति* or *मनेषति* ; Per *मिनेष* ; I Fut. *नेषित्वा* ; Caus *नेषयति*, Aorist *अनीनयत्* ; Des. *निनिषिषति* or *मिनेषिषति* ; Inten. *नेनिष्यते* ; Yan luk *नेनेष्टि* ; Ger. *निषित्वा* ; *नेषित्वा* ; Nouns *निषा* ; *नेषम* ॥

मिशा ७५९, मश ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. ✓ *miśa*, 760 ✓ *Maśa*, to make a sound or noise, 2 to be angry These two roots end in a palatal sibilant. Pre *मेषति* ; Per *मिनेष* ; I Fut. *मेषित्वा* ॥

760 ✓ *Maśa*, Pre *मेषति* ; Per *ममाम* ; I Fut. *मषित्वा* ॥

श्व ७६१ गतौ । दन्त्योष्मान्तस्तालव्योष्मादिः । श्वति । शशावीत्-यशावीत्

761 ✓ *Śāra*, to go, approach This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental-labial *ś* ; Pre *श्वति* ; Per *शशाच* ; I Fut. *शषित्वा* ; Nouns. *शशम्* ; *शो* ॥

शश ७६२ छतगतौ । तालव्योष्माद्वन्तः । शशाच । शेषतु । शेषुः । शेषिय ॥

762 ✓ *Śaśa*, to leap bound, jump The root ends in the palatal sibilant. Pre *श्वति* ; Per *शशाच* ; *शेषतु* ; *शेषु* ; *शेषिय* ; I Fut. *शषित्वा* ; Nouns *शश* *शशम्* ॥

762 A ✓ *kaśa* or ✓ *Kaśa*, to go Some read this root here ; But it belongs to Adātta class properly Pre *कश्ति* ; Per *चकाच* ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः । न शसदव- (२२६३) इत्येत् न । शशमत् । शशसु । शशसिय ॥

763 ✓ *śasu* to injure, kill This root ends in a dental sibilant Pre *श्वति* ; Per *शशाच* ; *शशमत्* ; *शशसु* ; *शशसिय* ; There is no *ष* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI 4 126 S 3203 Noun *शस्त्रम्* ; Ger *शसित्वा* or *शस्त्वा* ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अय दुर्गतावपीति दुर्गः । नृयसो घातुकः क्रूर' इत्यमरः । शशत । आशियि नलोप । शस्यात् ॥

764. ✓ *śaśu*, to praise Durga says the root means misfortune also, Pre *श्वति* ; Per *शशत* ; I Fut. *शषित्वा* ; Bene *शस्यात्* ; The nasal is added by VI 4. 24 Caus *शशयति* ; Aor *अशशयत्* ; Des. *शिशायति* ; Inten. *शशयते* ; Yan luk *शशति* ; The nasal is not elided Dual *शशस्व* ; Here the nasal is dropped Imperative 2nd Per *शशस्व* ; Past Part Pass *शस्तम्* ; Past Part Act *शसितवान्* ; Ger *शसित्वा* or *शस्त्या* ; Nouns *नृशश* 'cruel' *नराशश* ; *शस्तम्* ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कन शठम् । चहद्द्वीत् ॥

765 ✓ *Chaba*, to cheat, deceive The word *parikalkana* means duplicity Pre. *चहति* ; Per *चवाच* ; *चेहत्* ; I Fut. *चहित्वा* ; Aorist *अचहोत्* ; Des. *चिषहति* ; Inten. *चाचयते* ; Yan luk *चवादि* ; The *च* is changed to *ट* by VIII 2 31, then applies VIII 2 40, then 4 41, and VIII 3 11

• अथ कूपयन्ता अनुदात्तैः ॥

The roots up to कूप are anudatteta

द्युत ७७७ दीप्तौ । द्योतते ॥

७७७ द्युत दीप्तौ to shine Pre द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाधोः सप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोऽध्यात्मस्य स प्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344 There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत, and स्वाधि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते ऽयि दिद्योतिष्यते विदिद्युमिष्यते, (L 2 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ८९ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपद वा स्यात् । युषादिभूत्रेण परस्मैपदेऽह । अद्युतत् - अद्योतिष्ठ ॥

2345 After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of lun (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhūdi 777 and twenty one that follow it up to घट to try.) By the use of the word द्युद्भ्य in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudatteta and so by sūtra 1. 3 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine The roots beginning with dyut and ending with Kūpā are udatta and anudatteta. Pre द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII 4 67 S 2344 Per दिद्युते । दिद्युताते । I Fut द्योतिता । II Fut द्योतिष्यते । Impera द्योतताम् । Imper अद्योतत । Pote द्योतेत । Bene द्योतिषीष्ट । Aorist, अद्युतत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadi by I 3 91, S. 2345 When Parasmaipad the Aorist is formed by अट because it belongs to युषादि class Caus द्योतयति, Aor अदिद्युतत् । Desi दिद्युतिष्यते, दिद्योतिष्यते । Inten, देद्युत्यते । Yan luk देद्युतीति or देद्योति । Ger, द्युतिस्वा or द्यातिस्वा । Nouns द्युत । दिद्युत । द्योति ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिष्यते । अश्वितत् - अश्वेतिष्ठ ॥

778 ✓ Svita, to become white, be white Pre अश्वेतते । Per, अश्विष्यते । I Fut अश्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past Part Pass अश्वितम् । (VII. 2 16) अश्वितम् (VII 17)

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779 ✓ Jimidā to be unctuous or greasy This root is found in the Dvādi and the Churādi classes also. Pre मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guna but it is not so See explanation Per जिमिदे । I Fut मेदिता । Aorist अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part. Pass मिम । Nouns मेदुरः । मिम ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेर्गुणो गुणं स्वादिस्मृत्तकयकारादि । एष अदिशित्वाभावाच्चेन गुण । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ट ॥

2346 For च in मिद् there is substituted a गुणा before such a यित् affix, where the indicator य stands in the beginning of the affix.

NOTE —As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यन्ति । Why मिद् only? Observe स्थित्यन्ति कलियन्ति । The root जिमिदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guna before by यप् virtue of VII 3 86, but the Divādi मिद् would not have got guna before यप्, as this affix is डित् (I. 2, 4); hence the necessity of this sūtra. Before non यित् affixes there is no guna, as मिद्यते, मेमिद्यते ॥

The phrase जिति 'where the affix has an indicator य' is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII 3, 75. The word जित should be explained as a Karanadhāraya compound meaning य indicator (यञ्छासे। इत्येति) । Then जिति would mean by यस्मिन् विधि स्तदादेः and the affix that begins with an indicator य । Therefore the affix यञ् (III 4 81) though a यित् affix, does not begin with an indicator य, and hence before this affix there will be no guna. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

जिष्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वेद्यते । सि-
ष्विदे । अस्विद्यत्-अस्वेदिष्ट । जिष्विदा च इत्येके । अत्-विद्यत्-अत्-वेदिष्ट ॥

780 ✓ Ji shvidā, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोचनयोः । Some read here the root जिष्विदा also. Its forms in the Aorist are अत्-विद्यत् or अत्-वेदिष्ट । Pre स्वेद्यते । Per सिष्विदे । I Fut स्वेदिता । Aorist अस्विद्यत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्वेद्यति, Aor अस्विद्यत् । Desi. सिष्विद्यते । Inten. सेद्य-विद्यते । Yan luk सेद्यति । Past, Part Pass स्थित ॥

रुच ७८१ दीप्तावभिमीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥

781. ✓ Rucha, to shine, to like, to be pleased. Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut रोचिता । Aorist अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुचिष्यते, अरोचिष्यते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । इयत्तम् । रोचकः ॥

घुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । लुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782 ✓ Ghuta, to barter, exchange Pre घोटते । Per लुघुटे । I Fut, घोटिता । Aorist अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus. घोटयति, Aor अघुटत् Desi. लुघुटिष्यते । Inten. जोघुट्यते । Yan luk जोघोटि । Past Part. Pass घुटित or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns घुटिका । घोटक । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ Ruta, 784 ✓ Luta, 785 ✓ Lutha, to strike against, resist. The roots rut and lut end with ढ्, the last लुठ luth ends with थ् ठ् । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut रोटिता । Aorist अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784 ✓ Luta, Pre रोटते । Per. लुनुटे । I Fut रोटिता । Aorist, अरुटत् ॥

785. ✓ Lutha, Pre. रोटते । Per. लुनुटे । I Fut, रोटिता । Aorist, अरुटत् or अरोटिष्ट ॥

शुभ ७८६ दीप्ती ।

786 ✓ *Subha* to shine *Pre* शोभते । *Per* शुभुमे । *Aor* अशुभुमत । *Caus* शोभयति । *Des* शिशुभियते । *Inten* शोभियते । *Yad luk* शोभोत्थि । *Ger* शोभित्वा or शुभित्वा ॥

क्षभ ७८७ संचलने ।

787 ✓ *Kshubha* to shake & tumble to be agitated or disturbed
Mādhaviya gives the meaning of *sanchalana* as प्रकान्तिपदस्यो गमनस्य । This root belongs to *Divāḍ* and *Kryāḍi* classes also *Pre* क्षोभते । *Per* क्षुभुमे । *Aorist* अक्षोभिट् or अक्षुभत् । *Past Part Pass* क्षुब्ध or क्षुभित ॥

एभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आक्रोशभावेऽपि । नभन्तामन्यके समे । 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिट् । इमौ दिवादी प्रयादी च ॥

788 ✓ *ṇabha*, 789 ✓ *Tubha* to injure to hurt नभ means deprivation' also Thus in the *Nirukta* we find 'नभन्ताम् अन्यके समे' explained as 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' । So also the *Bhāṣya* explains the word नभन्ताम् by सामयन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा क्पाका अधिधन्यसु - अन्यकेषां यत्रूया धन्यसु स्थिता क्पाका हिवा मा भवन्तु । *Pre* नभते (प्रथमते) । *Per* नेभे । *Aorist* अनभिट् or अनभत् । *Noun* नभaky, 'Ocean'

789 ✓ *Tubha* to hurt, injure This and the last root belong to *Divāḍi* and *Kryāḍi* classes also *Pre* तेभते । *Per* तुभुमे । *I Fut* तेभित्ता । *Aorist* अतुभत् or ततामिट्

अंसु ७९०, ध्वंसु ७९१, अंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गती च । अडि न लोपः । अससत्-अससिट् । नाससत्करिणा वैवस् इति द्युकाव्ये । 'अशु' इत्यपि केचित्पेदु । अत्र तृतीय एव तालव्यान्त इत्यप्ये । 'अशु' अशु अध पतन' इति दिवादी ॥

790 ✓ *Bransu* 791 ✓ *Dhvaṇsu* 793 ✓ *Bhraṇsu* to fall or drop down, slip off or down ध्वसु means to go also. Before the *Aorist* in अङ there is elision of the nasal and the form is अससत् as in the following verse of *Raghuvamśa*, नाससत् करिणा वैवस् । Some read here अशु also *Pre* अससते । *Per* अससे । *I Fut* अससित्ता । *Aorist* अससत् or अससिट् । *Des* शिससियते । *Inten* साससते । *Yad luk* अनासकीति । *Gerund* अससित्वा or ससत्वा । *Noun* उपासत् ॥

791 ✓ *Dhvaṇsu* to fall down *Pre* ध्वसते । *Per* दध्यसे । *I Fut* ध्वसित्ता ॥

792 ✓ *Bhraṇsu* to fall down *Pre* भ्रसते । *Per* ब्रससे । *I Fut* भ्रसित्ता ॥

793 ✓ *Dhvaṇsu* to go *Pre* ध्वसते । *Per* दध्यसे । *I Fut* ध्वसित्ता ॥

अम्भु ७९४ विश्वासे । असभत्-असभिट् । दन्त्यादिभ्यस् तालव्यादिस्तु यमादे गत ॥

794 ✓ *Srambhu* to confide This root begins with a dental s & blent (स) that which begins with a palatal s & blent (श) has already been taught before in the sense of carelessness See root no 4 ॥ *Pre* स्रमते । *Per* स्रममे । *I Fut* स्रमित्ता । *Aorist* असभत् or असभिट् । *Caus* स्रमयति । *Aor* असभमत् । *Des* शिस्रमियते । *Intensive* सास्रमते । *Gerund* स्रमित्वा or स्रमत्वा । *Noun* स्रमनी ॥

वृत् ७९५ वर्तने । वर्तते । यवृते ॥

795. ✓ Vritu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre वर्तते । Per यवृते । I Fut वर्तितः । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadī by I. 3 92 S. 2347 below यत्स्याति । When Parasmaipadī the root does not take the augment इद् by VII 2 59 S 2348 below Imperative वर्तताम् । Imper अवर्तत । Potent वर्तेत । Bene वर्तिषीष्ट । Aorist अवृत्तत् or अवर्तिष्ट । Condi अवर्तिष्यत or अवर्तस्यत् । Caus वर्तयति । Aorist अवयवर्तत or अवयीवृत्तत । Desi विवर्तिष्यते or विवृत्सति । Inten, वरीवृत्तते । Nouns वर्तिष्णु । वृत् वर्तनो । वृत्तिः ॥

✓ २३४७ । वृद्धः स्यतनोः । १ । ३ । ८२ ॥

वृत्ता दिव्यः परस्मैपदः वा स्वात्स्वये सति च ॥

2347 After the verbs 'vrit to exist &c., Parasmaipadī is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow

The वृत्तादि verbs are five in number and are included in the द्युतादि sub-class. They are वृत् 'to be,' वृध 'to grow,' वृधू 'to fart or break wind,' स्यन्दु 'to ooze' and कृषू to be able. As Future वर्तस्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditional अवर्तस्यत् or अवर्तिष्यत्, Desiderative विवृत्सति or विवर्तिष्यते &c

In other tenses than the above, they are always *Ātmanepadī*. As वर्तते ॥

✓ २३४८ । न वृद्धश्चतुर्थ्यः । ७ । २ । ५८ ॥

वृध सकृदादेरार्धधातुकत्वेन स्यात्तद्वान्वेयोरभावे । दात्स्यति-वर्तिष्यते । अवृत्तत्-अवर्तिष्ट । अवर्तच-वृत्-अवर्तिष्यत् ॥

2348 The Parasmaipadī ārdhahātuka affixes beginning with च do not get the augment इद् after वृत् and the three roots that follow it

Thus वृत्—वर्तस्यति, अवर्तस्यत् विवृत्सति । वृध वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । विवृत्स्यति । वृधू । वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । विवृत्सति । स्यन्दु । स्यत्स्यति । अवर्तस्यत् । वृत् ॥

The वृत्तादि roots are four वृत् वृध, वृधू, and स्यन्दु (Bhu 795 798) In the examples, the Parasmaipadī forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadī by I. 3 92 before स्य and स्यत् ॥

Obj.—The word चतुर्थ्यः may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृत्तादि roots form a subdivision of द्युतादि roots, and stand at the end of Dyaṭādi class. So that the sūtra न वृद्धः would have been enough and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृत्तादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyaṭādi class ends' Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध वृद्धी, 797 वृधू वृद्धकुत्सायाम्, 798 स्यन्दु प्रवृत्तये and कृषू सामर्थ्ये । As regards the last root कृषू we shall find from the next sūtra, that the present sūtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting कृषू first and वृत् &c after it so that वृत्तादि will mean four roots only. Whether Vritādi be taken to mean the five or the four roots, the word चतुर्थ्यः is redundant.

Ans :—The word चतुर्थ्यः is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the 'option' which the root स्यन्दु would have taken, because

of its indicatory लङ् क (VII 2 44) For this 'option' is an antarangha operation because it applies to all ardhadhātuka affixes, while the 'prohibition' of the present sūtra is a bahiranga, because it applies to those affixes only which begin with सः. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII 2 44 and in the Parasmaipada स्यन्द् would have had two forms, which, however, is not the case because of the word चतुर्थ by which the 'prohibition' is extended to स्यन्द् also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्स्यति, but in the Atmanepada we have two forms स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यते ॥

The word Parasmaipada is understood in this sūtra so that the prohibition does not apply to atmanepada affixes as वृत्तिरीष्ट, वृत्तिष्यते, अवृत्तिष्यत् वृत्तिष्यते, स्यन्दिरीष्ट or स्यन्त्स्यते. Moreover, with regard to Atmanepada also, the वृत् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the roots वृत् &c., but to the roots which are derived from the nominal bases formed from वृत् &c. then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As वृत्तिस्त्रीयते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots', therefore it will apply to Desiderative roots as वृत्तिष्यति, though वृत् here intervenes between the ardhadhātuka affix सन् and the Parasmaipada तिप्, so also an ekādeśa though स्तुतिवत् and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as वृत्तिष्यति, so also in वृत्तिष्यति. The prohibition, moreover, applies to क्त affixes and where there is likelihood of Parasmaipada affixes. As वृत्तिस्तुतिः and वृत्तिस्त्वम् where the Imperative हि is likelihood and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by नृत्तुमताङ्गस्य (I 1 63), hence the above rule.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796 ✓ Vṛidhu to grow, increase. The conjugation is like that of वृत्. Pre वृधते । Per वृधे । I Fut वृधितः । Nonn वृधिष्णुः । वधेन । वृधे ॥

शृधु ७९७ शन्दकुत्सायाम् । इमो वृत्तिवत् ॥

797 ✓ Śṛidhu to break wind downwards. Conjugated like वृत्. Pre शृधते । Per शृधे । I Fut शृधितः ॥

स्यन्द् ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्ते । स्यन्ते । स्यन्दिष्ये-स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्य-स्यन्त्स्ये । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वृद् य स्यन्ते' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते कृद्विज्ञतयमन्तरङ्गमि विष्णु बाधित्वा चतुर्थदशसामर्थ्यात् 'म वृद् य' (२३४०) इति निषेधः । स्यन्त्स्यति-स्यन्दिष्यते-स्यन्त्स्यते । स्यन्दिरीष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'वृद् यो लुटि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽहं । नतोप । अस्यदत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्साताम् । अस्यन्त्स्यत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्दिष्यत् अस्यन्त्स्यत् ॥

798 ✓ Śyandī, to ooze, trickle, drop, distil. The य is changed to a opt optionally when preceded by वृत् &c. See VIII 3 72 5 2349. Pre स्यन्ते । Per स्यन्ते । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । I Fut स्यन्तिता or स्यन्ता । II Fut स्यन्तिष्यत् or स्यन्त्स्यति or स्यन्त्स्यते । Impera स्यन्तम् ।

Imper अस्यन्दतः । Potens स्यन्देत । Bene स्यन्दिषीष्ट or स्यन्सीष्ट । Aorist. (1) अस्यन्दिष्ट । (2) अस्यदत् or (3) अस्यन्त । (1) अस्यन्तात्ताम् or अस्यन्तात् । (2) अस्यदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by अद्, (S. 2345), before which the nasal is elided] Condi. (1) अस्यन्दिष्यत or (2) अस्यन्त, स्यत or (3) अस्यन्त, स्यत् । Desi. स्यिष्यन्तिष्यते. स्यिष्यन्स्यते, स्यिष्यन्स्यति । Inten सास्यन्त्यते । Past, Pass स्यन्त । Ger स्यन्तिष्या or स्यन्त्या । Nouns स्यन्तुः । सेव्यः ॥

२३४६ । अनुविपर्याभिनिधयः स्यन्दतेऽप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

अभ्यः परस्वाप्राणिकर्तृकस्य स्यन्दतेः सस्य यो या स्यात् । अनुस्यन्दते - अनुस्यन्दते वा जनम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति ध्वुदासात् 'मत्, स, योदके' अनेत्यन्ते' इत्यत्रापि पक्षे पक्षे भयत्वेव । 'प्राणिषु न' इत्युक्ते तु न स्यात् ॥

2349. अ is optionally the substitute of the ष. of स्यन्, after the prepositions अनु, वि, परि, चरि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन् प्रस्यणे is anuditta. Thus अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । चरिस्यन्दत सैनम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते सैनम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being'? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non living beings. Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते मत्, स, योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II 4 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya, pratishedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like मत्, स, योदके, consisting of *living* and *non living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so there will be no वक्ष्य । In the other view, the force is on the word *non living*, and because the compound contains a non living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvṛtti of परि, नि and वि is understood here from VIII 3 70 So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अन्यभिन्नाय स्यन्दतेऽप्राणिषु and by the force of च we would draw in the anuvṛtti of परि &c

799 कृप सामर्थ्यं । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कृपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कृपः' 'उः' इति छेदः । 'कृप' इति लुप्तबन्दीकम् । सञ्चायते । कृपो यो रेकस्तस्य स' स्यात् । कृपेभ' कारस्याप्ययो यो रे रेकसदृशस्य च सकारसदृशः स्यात् । कल्पते । चकृपे । चकृपिरे - चकृपस इत्यादि सन्दिष्यत् ॥

2350. For the र of the root कृप there is substituted ल् ॥

The word कृपो is compounded of कृप + उः । The term कृप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent It is repeated. The meaning is 'In the place of the र of कृप there is ल् । In the place of the र-sound which is a portion of the र् of कृप and therefore which may be considered as like र, there is substituted something which is like ल् । That is when कृप assumes by

The **र** here merely indicates the sound, and includes both the single consonant **र** and the same consonant of the vowel **अ**. So also with **ल**. So that for the single **र** there is substituted **ल**, and for **र** when a portion of **अ** the **ल** is substituted, i.e. **लृ** becomes **लृ**. Thus कर्प=कृप, as in the sūtra सुटिच कृप (I 3 93) कल्प, कल्पारो, कल्पार : कल्पतः कल्पतवान्.

Vari — The words कपय, कपाय कपीट कपूर &c, are also from कप । Or by the Unāli diversity, the ल change does not take place. Occasionally so of खल &c. As, खल or खार, मूलम or मूरम् । लघु or रघु

Some say 'r and ■ are one' and operations regarding r may be performed with regard to स ■. In the FirstFuture, the next sūtra applies

२३५९ । लुटिचकम्. । १ । ३ । २३ ॥

2351 After the verbal suffix 'to be fit', Parasmaipada is optionally employed, when lut (1st Future) is affixed, as well as when sya and san are affixed.

२३५२ । तासि च कृप । १ । २ । ६० ॥
 कृपे परस्य तासि सकारादेशार्धातुकस्य चेत् स्यात्तद्विपर्ययात् । कृत्तासि । कृत्तास्य ।
 कल्पितासि । कल्पितासे । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि ।
 कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि । कल्पस्यसि ।
 तादिः स्यात् ॥

Thus कल्पया, कल्पयस्यति अकल्पयस्यत, विकल्पयस्यति । But कल्पितासे, कल्पिषीष्ट कल्पिष्यते अकल्पिष्यत, विकल्पिष्यते in the *Ālmanepada* .

In the case of कृप also, the एद् is added to the ārdhābhātuka affixes in the Atmanepada when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit affixes, and the elision of Parasmaipada. As चिकलूपसिता चिकलूपस्य ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus – (1) न एदभ्य पञ्चभ्य (2) तासि च, and 'कृप' could well have been omitted. The तासि comes only after कृप and not after other roots of Vṛtadī class, in Parasmaipada [1 3 92 and 93]. Therefore there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛtadī, but only to 'kṛip', because the word परस्मै पदेयु is understood here, and as no roots of vṛtadī class take Parasmaipada in the Perjhrastic Future except 'kṛip', there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛipā to be fit or adequate for. By VIII 2 18 S 2350 the र of the root is changed to ल. Pre कृते. Per चकृपे. चकृपिषे or चकृपुषे. I Fut कलप्ता. कलप्तागि. कलप्तार. कलप्तासि or कलपितासि or कलप्तासि. कलप्तास्य. II Fut कल्पियते. कल्पयते. कल्पस्यति. Imperative कल्पताम्. Imper कल्पत. Pote कल्पेत. Bone कल्पिषीष्ट. कृपसीष्ट. Aorist चकृपत् or चकृपुत् or चकल्पिष्ट. Cond. चकल्पियेत or चकल्पस्यत्. Inten चलोक्नयते. Yan luk चल्कलम् or चलिकल्म् or चलोक्लम्. एत्. 'Vṛit here means that the Dyutidds and the Vṛitidds roots end here'.

अथ स्वरत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तेत पितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with स्वरति No 812 are anudatteita and shrit

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मित इति घट्यमाद्येन मित्सञ्जा । तत्फल तु यौ मित्ता इत्थ (२५६८) इति चिण्णमुलोदीर्घोऽन्यतरस्याम् (२५६८) इति च वक्ष्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनोद्घाटन कुर्वते ये' 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नद्विदश कमलाकरानिव' इत्यादि । एणु । घट सधाते इति चौरादिकस्यदम । न च तस्यैवार्थशिषो मित्तशार्थमनुशादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति निषेधात् । अहेतौ स्वार्थं विविचिषादिवञ्चकव्यतिरिक्ताश्च रादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghatā to be busy with strive after. The Ghatadī roots are मित, a designation which will be explained further on. The result of their being मित is that the roots are shortened in the causative by VI 4 9° S 2568, and there is optional lengthening before the affixes चिण् and समुत् by VI 4 93 S 276°. As घटयति विघटयति. If so how do you explain the lengthening in घाटन and प्रविघाटयिता in कमलवनोद्घाटन कुर्वते ये. and 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नद्विदश कमलाकरानिव'. There is a घट सधाते belonging to the Churadī class (No 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root the sense of सधाते being a species under the genus घटयति and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition on no other roots of the Churadī which take चिच are मित्. The meaning of अहेतौ is that except the five roots जघ् and no Churadī root which takes चिच will it change of sense is a मित्. For the अहेतु or स्वार्थं चिच is added only to Churadī roots. Pre घटते. Per, जघटे. I Fut घटिता. II Fut घटि

यते । Beus घटियोष्ट । Aprist अघटिष्ट । Candi अघटिष्यत् । Pass घट्यरे । Aor अघाटि
or अघटि । Caus घटयति । Aor अजीचदत् । Before sy, ताम् &c the lengthening is
optional : as घटियते or घटियते &c. Desi जिघटियते । Inten जिघट्यते । Yau luk
जाघटि । Nouns घटी । घटिका । घटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । इट् ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणे स्थान्तिटि । हलादि येपधवाद् । यत्न हलादि येपेय निवृत्तिः ।
विध्यते ॥

2353 : There is vocalisation of the half vowel of the redupli-
cate of व्यथ in the Perfect.

As विध्यते, विध्यमान, विध्यचिरे । This ordains the vocalisation of य which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII 4 60)
The vocalisation of य, is prevented by VI. 1. 37 Why do we say in the Perfect?
Observe वाव्ययते ॥

801 ✓ Vyatha, 1 to be afraid, 3 to tremble Pre व्यथते । As व्याधातव्ययते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII 4. 68 S 2353 applies, which causes
vocalisation Per विध्यते । I Fut व्यथिता । Caus व्यथयति । Aor अविव्यथत् । Inten.
वाव्ययते । Yau luk वाव्ययति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विदुरः । अव्यथी ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । प्रथते ॥

802 ✓ Pratha to become famous or celebrated Pre प्रथते । Per पथते ।
I Fut प्रथिता । Pass प्रथते । Aor अप्रथि or अप्राथि । Caus प्रथयति Aor अप्रथयत् ।
Nouns प्रथिनी । प्रथिष्य । प्रथिषी । पथु । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसे ॥

803 ✓ Prasā to spread Pre प्रसते । Per पसते । Pass प्रस्यते । Aor अप्रासि
or अप्रासि । Caus प्रसयति, Aor अप्रिप्रसत् । Desi, पिप्रसिदति, Inten प्राप्रसते । Yau luk.
प्राप्रसति । Imperfect 3rd S अप्राप्रद । 2nd S अप्रापते or अप्रापथ । Nouns प्रसा ॥

मृद ८०४ मर्दने ।

804 ✓ Māla, to pound, crush grind Pre मृदते । Per ममडे । I Fut.
मृदितः । Caus मृदयति Aor अममदत् । Desi निर्मृदयते । Inten मामृदते । Yau luk,
मामृदीति or मामृति । Nouns मृदु । मर्दयम् । मृदो । मृदिका । मृदिमा ॥

खद ८०५ खदने । खदन् शिखावणम् ॥

805 ✓ Kṣhida, to cut to tear to pieces Pre, खदते । Per खदते ।
I Fut खदता । Pass खदयत । Aor, अखदति or अख खादि । Caus खदयति, खद
यते, Aor अचिख दत ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्वमाप्रख्यादनुपधास्थेऽपि 'विष्णुमुलोः—'

(२०२२) इति दोषविकल्पः । अताञ्जि—अताञ्जि । दञ्जि दञ्जम् । ताञ्जि ताञ्जम् ॥

806 ✓ Kṣaj, 1 to go 2 give Pre दञ्जत । Per, दञ्जजे । I Fut दञ्जिता ।
Pass दञ्जयते । Aor अदञ्जि or अदञ्ज जि । With यमुन we have दञ्ज, जम दञ्जम् or
ताञ्ज जम् ताञ्जम् । See S 2762 Caus दञ्जयति, दञ्जयते । Aor, अदञ्जयत् । Desi.
विदञ्जयते । Inten सादञ्जयते । Yau luk. सादञ्जति ॥

दत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । येऽयं दृष्टिमैवयोरनुदात्तेषु पठितस्तस्येहार्थविशेषे मिथार्थोऽनुवादः ॥

807. ✓ *Daksha*, 1 to go, 2, to injure. The root दक्ष meaning दृष्टिमैवयोः (No 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre दक्षते । Per ददधे । I Fut दक्षिता । Pass. दक्षयते । Aor. अदक्षि or अदक्षि । Caus दक्षयति, दक्षयते । Aor. अददधत् ॥

कृप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. ✓ *Kṛapa*, 1 to pity, 2. to go. Pre कृपते । Per. कृपते । I Fut कृपिता । Pass. कृपयते । Aor. अकृपि or अकृपि । Caus कृपयति, Aor अकृपयत् । Des. चिकृपयते । Inten चाकृपयते । Yan luk चाकृपि । Nouns कृपण । कर्पूरः । कपोटः ॥

कदि ८०९, कदि ८१०, कृदि ८११ कैकुन्धे । कैकुन्धे इत्येके । त्रयोऽप्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कदी इदितौ कद कद इति चानिदिनादिभिः मैत्रेयः । कदिकदिकदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदपूक्तानां पुनरिह पाठो निराशयः आत्मनेपदाद्यंश्च ॥

809. ✓ *Kṛdi*, 810. ✓ *Kṛadi*, 811. ✓ *Kṛadi*, to be confounded or perplexed, to confound. Some read it as कैकुन्धे, 'According to Nandi, all these three roots are without the indicatory कृ'. According to Svami they have an indicatory कृ. According to Mūtreva कदि and कदि have an indicatory कृ, while कद and कद are without it. These three roots have been read in the Rātanmapada sublass. See ante. Their repetition here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepadi. Pre. कन्दते । Per. चकन्दे । I Fut कन्दिता । Pass कन्दयते । Aor अकन्दि or अकन्दि । Namul कन्द कन्द or कन्द कन्द । Caus कन्दयति, कन्दयते । Aor अकन्दयत् । Des. चिकन्दयते, Inten चाकन्दयते । Yan luk चाकन्दि ॥

810. ✓ *Kṛadi*, to confound. Pre कन्दते । Per चकन्दे । I Fut कन्दिता ॥

811. ✓ *Kṛadi*, to confound. When these three roots are अनिदित then we have कदयति अकदि लु. Pre कन्दते । Per चकन्दे । I Fut कन्दिता । Nouns कन्दन । कन्दन । कन्दनी ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । पित्वाद्द् हस्तु वक्ष्यते ॥

812. ✓ *Jitvāra*, 2 to hasten, make haste. Pre त्वरते । Per त्वरे । I Fut त्वरिता । Pass त्वरयते । Aor अत्वरि or अत्वारि । Namul त्वरत्वर or त्वारत्वार । Caus त्वरयति । त्वरयते । Aor अत्वरयत् । Des. चित्वरयते । Inten तात्वरयते । Yan luk तात्वरि । त्वरति । त्वरति । त्वरति । Imperative तात्वरि । Past, Part. त्वरित or त्वर । Nouns त्वर, त्वरा ॥

Here enter the Ghat 11 roots which are मित् । The force of मित् will be mentioned hereafter in the next subdassion

अथ फणान्ताः परस्मै द्विनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto फण are Parasmaipadi

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

813. ✓ *Jvara*, to be diseased, to be feverish. Pre ज्वरति । Per. जज्वार । I Fut ज्वरिता । II Fut ज्वरिष्यति । Imperative* ज्वरतु । Imp'r अज्वरत । Pote ज्वरेतु । Bene ज्वरयति । Aorist अज्वारीत् । Condi अज्वरिष्यत् । Pass ज्वरयते । Aor अज्वरि or

अज्यतिर । Caus ज्यरयति, ज्यरयते । Aor अजिज्यरत । Des: जिज्यरिषति । Inten जाज्यरयेते ।
Yan luk जाजूति जाजूते । Past Part Pass ज्यरित । ज्यरितवान् । Nouns जू जुरो जुर ।
सज्यारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814 ✓ Gada to dist! draw out Pre गडति । Per जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass गड्यते । Aor जगाडि or जगडि । Caus गडयति गडयते । Aor अजोगडत । Des:
जिगडिषति । Inten जागडयते । Yan luk जगाडि । Nouns गडुन ॥

**हेड ८१५ वेष्टने । हेड अनादरे इत्यात्मनेपदियुगता स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
नूयतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परस्मैपदिभ्यो क्त्वादिभ्य प्रागेवानुशब्दे कर्तव्ये तत्पश्च
नुशब्दसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि-अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥**

815 ✓ heda to surround The root हेड अनादरे is atmanepad That
very root without its andatory अ is repeated here for the sake of including it in
the मित्त्व class That root ought to have been included in the preceding 1st
which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasma padī subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasma padī also Pre हेडति । Per
जिहडः । I Fut. हेडिता । Pass हेड्यते । Aor अहिडि or अहीडि । Caus हिडयति Aor अजोहिडत् ।
But from the root हड अनादरे (No 304) we have हडयति । Des जिहडिषति ॥

**वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भूतो इति पठितयो
परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुशब्द ॥**

816 ✓ vata 817 ✓ bhata to speak converse These two roots have already
been taught before in वट वटने no 322 and भट भूतो no 379 They are repeatedly
here in order to give them the additional meaning of paribhasā a make
the मित्त्व । Caus वटयति । भटयति । No lengthening Aor अवटि or अवगटि । अवटि or
अवगटि ॥

**नट ८१८ नृतौ । इत्यनेन सूत्रेणपि पठिते तत्रापि विधेः सूत्रे पठितस्य
नाट्यमर्थः । यत्कारिणु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्य
श्चाद्य । यत्कारिणु नर्तक्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । नाचविषमस्य नृत्तम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ इति पठन्ति । गतौ इत्यन्यः । निपदेशपर्युदात्तवाक्येभाष्य
कृता नाटि इति दीर्घपाठानुदादिर्नोपदेश एव ॥**

818 ✓ naja to dance This root has also been taught before See No.
332 The difference is that the root taught before means a Nāṭya or Nāṭya
representative and a person who does that is called naja an actor The repre-
sentation on the stage is spoken words to express the sense of something is Nāṭya
or Nāṭya If the root given here means to dance the appropriate verbal nouns
are Nāṭya or Nāṭya and not Nāṭya The person who does this is called
naja an actor and not naja an actor The difference between Nāṭya and Nāṭya
is that the first is an action or object and the second is a person who does it
is Nāṭya, while Nāṭya is dance pure and simple and is in the verb of the body

Some read नट नतो 'to bend, to bow', in the Ghatādi list, and say the ghatādi nāṭa means to bow. They give the illustration नटयति शायया 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go

The ghatādi nāṭa (॥ ८, the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नतो. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण the author of the Mābhāṣya gives नाटि, ॥ the nāṭa with long ण. The मित root can never have long ण in the causative. See VI 1 65 already gone before. In other words, the present root नट and the root no 323 are both घोषदेय and the Churādi root नट is not so and ॥ the root mentioned in sūtra VI 1 65

Note.—The representation of a scene may be by words (vakyārtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nrityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nrīta. Their respective nouns are nāṭa 'an actor,' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer'

The Causative of the Ghatādi नट is नटयति 'he causes to dance' The aorist is अनाटि or अनाटि ॥

वटक ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819 ✓ Shtaka to resist, repel, push back, strike against. Pre स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut स्तकित्वा । Caus स्तकयति, स्तकयते । Aor अतिष्टकत् । Pass aor अस्तकित्वा । De-३ तिस्तकियते । Inten तास्तक्यते । Yan luk तास्तकित्वा ॥

चक ८२० तृप्तौ । वृत्तिप्रतीघातयोः पूर्वं पठितस्य वृत्तिमात्रे मित्वाद्योऽनुवादः । चात्मनेपदिषु पठितस्य परस्मैपदिष्वनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820 ✓ Chaka to be satiate, satisfy. The root has already been taught before as चक वृत्ति प्रतीघाते. No 93 to be satisfied, and 'to resist' it is ārtana padī there. It is repeated here in order to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasamipadī now because of its rejection in this list. Pre चकति । Per चक । I Fut चकित्वा । Aor अचकात् । Caus चकयति, चकयते । Aor अचकीवत् । Pass aor अचकित्वा or अचकात् ।

कखे ८२१ हसने । एदिस्वाद्य वृद्धिः । अकखीत् ॥

821 ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicative व there is no Vriddhi in the aorist. As अकखीत् । Pre कखति । Per कखाय । चकयत् । I Fut कखित्वा । Aorist अकखीत् । Caus कखयति कखयते । Pass Aor अकखित्वा or अकखाय । Desi चिक खियति । Inten चाकख्यते । Yan luk चाकखित्वा ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822 ✓ Rage to doubt. Pre रगति । Per रराम ॥

लगे ८२३ संगे ।

823 ✓ Lage to adhere or stick to. Pre लगति । Noun लगन ॥

हगे ८२४, हगे ८२५, पगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824 ✓ Hrage 825 ✓ Hlage, 826 ✓ Shage, 827 ✓ Sthage 'to hide, cover' Some read स्वगे instead of छगे. But it is incorrect, Pre द्यति । Per छद्मान् ।

Aorist अद्गमोत् । Caus दृगयति, दृगयते । Aor अजिह्वयत् । Pass Aor अद्गमि । or अद्गमि । Desi जिह्वयिष्यति । Inten जाह्वयते । Yan luk जाह्वयि ।

825. ✓ Hage, Pre दृगति । Per दृगय । I Fut दृगति । Aorist अद्गमोत् ॥

826. ✓ Shage, Pre दृगति । Per, सगम । सेगु । सेगु । Aorist अद्गमोत् । Caus सगयति, सगयते । Aor अदोसयत् । Pass Aor असमि or असमि । Desi सिमयिष्यति । Inten, सासयते । Yan luk सासयति ॥

827. ✓ Shphage Pre स्वाति । Per तस्याम । I Fut स्यति । Aorist अस्यामोत् । Caus स्यायति स्यायते । Aor, अतिष्ययत् । Pass Aor अस्यामि or अस्यामि । Desi तिष्ययिष्यति । Inten तास्यायते । Yan luk तास्यायति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थे इति विशिष्यनोच्यते, क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्यत्वादित्ये ॥

828. ✓ Kage to act, perform The word no'chyate means 'nothing is said' That is we do not give any specific meaning to the ✓ Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned Pre कगति । Per ककाय । I Fut कगति । Aorist अकगोत् । Desi चिकगिष्यति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. ✓ Ak, 830. ✓ ga 1, 0 or in vo tortuously like a serpent Pre अकति । Per अक । I Fut अकति । Int जाकोत्, अ मा भयानकोत् । Caus अकयति । Aor मा भयान् अकयत् । Pass Aor मा भयान अकि or अक । Desi अचिकिष्यति ॥

830. ✓ Agn Pre अगति । Per अग । I Fut अगति । Aorist अगात् । Caus अगयति, अगयते । Desi अजिगिष्यति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चराण । रराण ॥

831. ✓ Kana, 832. ✓ Rana to go to move these two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos 176 and 173. When they have that sense their causative is काययति and राययति । Pre कणति । Per चकाय । I Fut कणति । Caus कणयति, कणयते । Pass Aor कयति or अकायि । Desi विकणिष्यति ॥

832. ✓ Rana to go the रणति । Per रराण । I Fut रणति । Caus रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, अण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. ✓ Chana 834. ✓ Sha, 835. ✓ Ana to give A according to some ✓ Sana means to go Pre चयति । Per चचाण । सेगु । सेगु । I Fut चाणति । Aorist अचाणोत् । अचाणी । Caus चणयति, चणयते । Aor चच चाणम् । Pass Aor अचाणि or अचाणि । Desi चिचयिष्यति । Inten चचययत् । Yan luk चचयिष्यति ॥

834. ✓ Sana Pre शणति । Per शचाण । I Fut शणति । Aorist अशणोत् । अशणीत् ॥

835. ✓ Sana, Pre अणति । Per अचाण । I Fut अणति । Aorist अचाणोत् । अचणीत् ॥

अथ (क्षय) ८३६, (कथ) रलय ८३७, क्रय ८३८, कृय ८३९ हिंसार्थाः । लामिनिवहण-(५१०) इति सूत्रे कायेति मिथ्येति दृष्टिनिपात्यते । काययति । मित्रं तु निपातनात्परत्वात् चिरायमुत्ते -(२२२२) इति दीर्घं धितार्थम् । अक्रदि-अक्रायि । क्रय क्रयम् । काय कायम् ॥

836. ✓Satha (✓Sātha), 837. ✓Ślatha (✓Kṛatha) 839. ✓Kṛatha, 893. ✓Klatha. To injure. Though the root ✓क्ष is a मित्र root, yet it takes vt-dhi in the Causative, because it has been particularised as in the sūtra II. 3. 56 § 613. As क्षाद्यति : The मित्र operation takes place on this root in the क्त्वा and क्तु affixes by VI. 4. 91 § 2763, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II. 3. 56. This मित्र causes the lengthening before चित् and क्तुम्. As चक्षति or चक्षाद्ये । क्तयेक्षया or क्तायक्षयेम् । Pre. चक्षति । Per. चक्षाद्ये । I Fut. चक्षिता । Caus. चक्षयति, चक्षयते । Aor. अक्षिचक्षत् । Pass. aor. अक्षयि or अक्षयि । Des. अक्षयिष्यति । Inten. अक्षयिष्यते । You look अक्षयिष्यति ॥

837. ✓Ślatha, Pre. अक्षयति । Per. अक्षयद्ये । I Fut. अक्षयिता । Des. अक्षयिष्यति । Inten. अक्षयिष्यते ॥

838. ✓Kṛatha, to injure Pre. क्षति । Per. चक्षाद्ये । I Fut. क्षयिता ।

839. ✓Klatha, Pre. क्षति । Per. चक्षाद्ये । I Fut. क्षयिता ॥

'वन दृ० च' । हिंसायामिव शेषः ॥

840. ✓Vana (chana) to injure. By the force of the word क्ष, the meaning of 'to injure' is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana. Pre. चनति । Per. चक्षान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. अचनित् or अचनित् ॥

चनु च दृ१ नोच्यते । 'चनु' इत्यपूर्वप्रत्ययं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणमामय्यात् । तने क्रियासामान्यं यनतीत्यादि । प्रश्नयति । चनुव-ष्टस्य तु मित्यधिकृत्यो यत्नयते ॥

841. ✓Vanu And ✓Vann also is not mentioned. That is to say that this ✓Vana is an original root and not a repetition of the Taudi root ✓Vanu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vana has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Taudi ✓Vann, that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is चनति and not चनुने । With a preposition we have चनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित्र and then the Causative is चनयति or चानयति । See Gita sūtra अनाद्यनु यमां च lower down. The root ✓Vana means action in general. Pre. चनति । Per. चक्षान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति । Aor. प्राचीयन्त । Pass. Aor. प्राचयि or प्राचयि ॥

ज्वल दृ२ दीप्तौ । जगत्प्रयायं पटिष्यमाणं ज्ञाय मित्यायंमनूयते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a subclass called jvalā which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 881. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित्र । As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित्र । See Gita Sūtra later down. Pre. ज्वनति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वयि or प्राज्वयि ॥

हल दृ३, हल दृ४ चलने । प्रहृतयति । प्रहनयति ॥

843. ✓Hvala, 844. ✓Hmala to walk, move. Pre. ह्वति । Per. ह्वाम ।

I Fut कृतिता । Aorist कृत्वात् । There is no optional viddhi See § II 2 2
 Caus कृत्वायति । Without any preposition the root is optionally कृत् । See below
 Aorist Pass कृत्वाते or कृत्वाति । Desi कृत्वायति । Inten कृत्वायते । Yāh lak
 कृत्वायति ॥

844 ✓ Hmala Pre कृत्वाति । Per कृत्वात् । I Fut कृत्वाति ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । विन्ताया पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वायाऽ
 नुवाद् । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वक स्मरणम् ॥

845 ✓ Smṛ To remember with regret or anxiety This root is taught
 farther on in the sense of ‘remembering’ It is repeated here for the sake of making
 it मित् when it has the sense of remembering with regret A dhyan means ‘remem-
 bering with anxiousness’ Pre स्मरति । Caus मातु स्मरति । Pass Aor अस्मरि
 or अस्मरि ॥

द ८४६ भये । ‘दृ विदारणे’ इति कयादेय मित्वायाऽनुवाद् । दृणत्
 प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्द्रामिति मते तु दारतीत्यादि ।
 कर्तव्यदुष्टादौ ‘अतस्मृदृत्व-’ (२५८) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने इत्थं पठति
 तर्चेति माधवः ॥

846 ✓ Dri to fear Deva Dhanapala and Purpa Chandra are of opinion
 that this is an original root But Ma treya holds that it is the same root as
 दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryādi class No 23 and that it is repeated here to
 give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of
 Siddhanta Thus the causative दरयति means दृणत् प्रेरयति Causes to burst
 or split up’ When it has not the meaning of fear we have दारयति According to
 those who hold it to be a Bludhi root it is conjugated as दरति &c Some read
 this root as दृ with a short अ in the sūtra VII 4 95 S 2066 ; steal of loṅg कृ ॥
 But that is wrong according to Mādhava Pre दरति Per दारतः ददतु or ददतु ।
 I Fut दरिता । Caus दरयति ॥

न ८४७ नये । कृयादिषु पठिष्यमाणस्यानुवाद् । नयादन्यत्र नारयति ॥

847 ✓ Nri to lead This is a repetition of the root which will be right
 in the Kryādi class When the meaning is not that of to lead, the causative
 is नारयति See Kryādi No 25 Pre नरति or नारयति । Per नतर । I Fut नरिता ।
 Aor st अनारते । Caus नारयति । Pass Aor अनरि or अनरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये
 नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×
 × लक्षणाप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि

भाषाभ्याम् । अययति विहृदयतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥
 848 ✓ Śra to cook The ✓ Śra to cook will be taught later on See
 No 966 It is that root with its रे changed to अ so that Śra may include both
 the Bhuadi No 966 and the Adhi Śra No 44 The following two Paribhāṣās
 shou'd be remembered in connection with forms like these

Paribhāṣā 1 —If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. This is here च belongs both to Bhuādi and Adādi: we must take it to mean Bhuādi, and not Adādi, in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2 —Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by an other rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the original root च of the Adādi class is to be taken, and not the root च्च् of the Bhuādi class which assumes the form च by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take both roots—the च्च् of Bhuādi and the च of Adādi. Thus the Caus चययति means 'causes to boil'. When not meaning to cook, we have चाययति 'he causes to perspire' Pic. चायति । Per. यिचाय । I Fut. चायिता । Caus. चाययति । Aor. अचयि or अचायि ॥

मारणतोपणनिशामनेषु ज्ञा ८४६ । 'निशामनं चातुषज्ज्ञानम्' इति माध्व. । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशामनेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं मोहणोद्धारणम् । एष्वेवार्थं ज्ञानोक्तिर्मित् । 'ज्ञप मिच्छ' इति चुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । यणु । माध्वमतेऽचातुषज्ज्ञाने मित्वाभावात् । ज्ञापनमा मित्वमिति मते तु ज्ञा नियोगे इति चौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशामनेष्विति पठता हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपशतिः ॥

819 ✓ Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mallihava, nishāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Nishāreshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ ज्ञप is also मित्. See Churādi No 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses is मित् how do you explain the forms विज्ञापयति and चाययति instead of विज्ञपयति and चययति in the following sentences. —विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति Respectful statement made to superiors 'brings success' or चययति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Ac ārya'. Listen. According to Mallihava the ✓ ज्ञा is मित् when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ ज्ञा is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ ज्ञा नियोगे of the Churādi class No 193. For roots have many meanings, and so ✓ ज्ञा is not confined to any one only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेयु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशानेयु in the text

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं संशययति 'He causes the sacrificial animal to be killed' विष्णुं विज्ञययति 'He propitiates Vishnu', सन्तपयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others) अशययति शरम् 'He sharpens the arrow'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलचालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थे.' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । विपरीत्यर्थे ॥

850. ✓ Chali to shake. The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub division. Thus चलयति शाखा 'He shakes the branch' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svami it means 'to take away' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread' Here चालयति means विपरीति according to Sudhākara Pre. चलयति । Per चञ्चल, चलतु, चेतुः । I Fat. चलितः ॥

८ क्वदिर ८५१ ऊर्जने । 'हृद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थोन्निभभावे मित्स्वार्थोऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वाद्ऊर्जरथे वृत्तिः । हृदन्तं प्रयुङ्क्ते हृदयति । चलवन्तं प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थे । अन्यत्र हृदयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्ते इत्यर्थे । स्वार्थे णिचि तु हृदयति । वलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति सैन्यर्थः ।

851. ✓ Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓ Chhāda 'to cover over,' of the Chhādi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots hate many meanings, the sense of ऊर्जन is attributed to it here. Thus हृदयति means 'he strengthens or animates' In other senses, the Causative is हृदयति which means 'he causes to cover' When the root is Chhādi and takes णिच् without change of sense as here हृदयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers'

जिह्वोन्मथने लङिः ८५२ । 'लङ् विलासे' इति यटितस्य मित्स्वार्थोऽनुवादः । उन्मथनं पानम् । जिह्वाशब्देन पट्टी स्फुरणं । लङयति जिह्वाम् । वृत्तीयात्स्फुरणे वा । लङयति जिह्वाम् । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लङयते । समाहारद्वन्द्वोऽयम् । लङयति शत्रुम् । लङयति दधि । अन्यत्र लाङ्यति पुत्रम् ।

852. ✓ Lad to loll the tongue. This is a repetition of the ✓ Lad 'to play' (see No 381) in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike' It forms with the word jibhā a Genitive Tatpuruṣa compound meaning 'striking or shaking of the tongue' Thus लङयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpuruṣa compound with the word jibhā. As लङयति जिह्वाम् 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jibhā is indicated the action of the tongue. They say jibhāunmathane is a Samāhāra Drvādia compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike' Thus लङयति शत्रुम् 'He abuses the enemy', and लङयति दधि 'he licks the curd or churns the curd'

Note Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to chain, or shake. When it has not these meanings, we have लोडयति पुत्रम् 'He fondles his son'

Note Another reading is जिह्वा-मयनयो । The word मयन is same as मन्यन् The इ in the three roots चलि, कृदि and लडि is not indicative of नुम् augment, but merely marks the root

**मदो ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपन दैन्यम् । दैवादिकस्य मित्त्वार्योऽयम्-
नुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति येत् थं । अन्यत्र मादयति । चित्तविकार
मुत्पादयतीत्यर्थः ।**

853 ✓ Mad: to rejoice, to be poor. Glepan means poverty This is a repetition of the Divadi root No 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means He causes to rejoice or he causes to be poor. When not denoting 'to rejoice or to be poor' we have मादयति 'It produces mental confusion' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly'. As we find in the Pratisakhya उवर्णयिष्यं माद इति । अदृश्यजनानामिति येत् ॥

**ध्वनि ८५४ शब्दे । भाष्यय मित्त्वार्यमनुव्रते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र-
ध्यानयति । अस्पृष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः दलि वलि स्थलि राण ध्वनि
प्रविलययश्च' इति प्रपाट ।**

854 ✓ Dhvina to sound This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell'. In any other sense we have ध्यानयति meaning 'He causes to articulate and distinctly'

Here Bheja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, स्थलि, रणि, ध्वनि, त्रपि and क्षपि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No 854, and 832. The ✓Dala to split (No 581), ✓vala 'to cover' (No 520), ✓skhala to stumble (No 577), and ✓trap 'to be ashamed' (No 399) have already been taught before though not in the मित् subdivision. The causatives of these will be दनयति धनयति स्थलयति and त्रपयति ॥

The root क्षिपि is the same as the ✓Kshai to waste to be mentioned later on (see No 961) the वे has been changed to आ and पुक् augment has been added. As क्षपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणो उदाहृतौ ।

855 ✓ Rana to sound Caus रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856 ✓ Dala to split Caus दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857 ✓ Vala, to cover Caus वलयति ॥

स्थल संचलने ८५८ ।

858 ✓ Skhala to stumble Caus स्थलयति ॥

अपि ८५९, क्षयिष्यश्च ८६० । अणुप् लज्जायाम् इति गताः । तेन
षी दलयति । यलयति । स्वनयति । त्रययति । । त्र त्रये, इति वक्ष्यमाणस्य कृता
त्वस्य पुनः निर्देशः । त्रययति ।

859. ✓ *trap* to be ashamed *Crus* त्रययति । Cf ✓ *Irish* 390

860 ✓ *Kel* to waste *Caus* त्रययति with the पुनः an-ent

स्वन ८६१ अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानु तदः । स्वनयति ।
अन्यत्र स्वानयति ।

861 ✓ *Sran*, 'to adorn' This is a repetition of the ✓ *Sria* to sound,
No 879 to be taught later on Thus the cr same is स्वनयति He causes to ad-ru'
But in any other sense we have स्वानयति He causes to resound

घटादयो मितः । मित्सज्ञा इत्यर्थः ।

"Gana sūtra" A The roots beginning with घट No 800 and end-
ing with स्वन (No 861) are as if they had an indicatory म

The result of which is that sutras VI 4 92 do apply to them They
get the designation मितः

जन ८६२, जूय ८६३, कसु ८६४, रञ्जो ८६५, स्मन्ताश्च ८६६ ।
'मितः' इत्यनुवर्तते । 'जूय' इति पितृनिर्देशान्जीयतेऽर्थम् । कृष्णः स्तु जाययति ।
केचित्तु 'जनी जूयसु-', इति पठित्वा 'यसु निरवने' इति देवादिभ्युदाहरन्ति ।

"Gana sūtra" B The roots ✓ *Jani*, ✓ *Jiisha*, ✓ *Knasu*,
✓ *Rañj* and those whose final is यम are also मितः

The word मितः is understood in this sūtra The root जू is exhibited in the
sūtra with an indicatory य, as जूय, and therefore it causes the root जू that is
conjugated as जीयते & the Divali class The Kryali जू (जूलात) is not मितः and
its causative is जाययति Some read this sūtra as the roots ✓ *Jani*, ✓ *Jri*, and
✓ *Shran* &c, and they take the Divali root ✓ *Shran* No 5 and give an example
of it as क्षययति

862 ✓ *Jan* 'to be produced' It is a root of the Divali class and is conju-
gated there See No 41 It being a मितः the Causative is जाययति

863 ✓ *Jri* 'to grow old' This is also a Divali root (see No 22) Its
causative is जाययति Some read कृ instead of जू

864 ✓ *Knas* This is also a Divali root (see No 6) The causative is कसयति

865 ✓ *Rañj* 'to color' This is a root of the Divali and Divali
classes Its causative is रञ्जयति or रजयति As रञ्जयति रजयति रमयति The न
elided by the vartika under VI 4 91 रञ्जयति पठितम् No elision, as the object is
'birds' and not beasts

866 The roots ending in यम are मितः

As the roots क्रम, यम रम &c Plus their causatives are क्रमयति, यमयति रमयति

ज्वलद्बलद्बलनमामनुपसर्गादि । ८६७ । एषा मितः वा । प्राप्तिभा-
येयम् । ज्वलयति । ज्वालयति । उपसृष्टे तु नित्य मित्वम् । द्रज्वलयति । क. तर्हि, द्रज्वाल-
यति । उवाचयतीति । घञन्तात् 'तत्करोति-' इति षी । क. सक्रामयतीति । मितः

870 "Gana sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् न

This root belongs to the Divāli class As निशामयति रूपम् ; 'He shows the form' अत्युत्कृष्टमिदं तोयं भारद्वाज निशामय । "This is a very excellent holy place see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with अम् । Thus वल्लभिनो निशामय यधु कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतेः मम । "Hear from me in detail the account of his birth" this is a form of the Churādi root श्रम् No 156 As roots have multiple meanings it means here 'to listen', like श्राम्यति न

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्वापयति । व्यापारयति चेत्पर्यः । परिवेषणे तु-यमयति ब्राह्मणात् ।
'भोजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसित नियमयत्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्करोतीति
नो बोध्यम् ।

871 "Gana sūtra" G The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् न

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c) is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्वापयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणम् । 'He feeds the Brāhmanas' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम but to the noun नियमयत् is added the Denominative affix णि under तत्करोति sūtra When this affix is added, the यत्, is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्वदिर ८७२ अवपरिभ्यां च । मित्रेत्येव । अशस्त्रादयति । परि-
स्त्रादयति । 'अपावपरिभ्यः' इति न्यासकारः । स्वामी तु 'न कर्मि-' इति नञ्मु-
त्तरत्रिसूत्र्यामननुज्ञत्यं शमः 'अदशने' इति विच्छेदः । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्त्वं
माह । तस्य । 'पर्यवसित नियमयत्' इत्यादि सम्भवे । 'अयमूढस्य स्वदेस्वदशादि-
पूत्रस्य' इति नियमात्मा आदयतीति शब्दः । तस्यासूत्रद्वये उदाहरणं त्युदाहरणयोर्ध-
स्यातः कतिनः । इदं च मन वृत्तिन्यासादिश्रोत्राधुदेत्यम् ।

872 "Gana sūtra." H The root Shkhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् न

The words 'is not मित्' are understood here also Thus अवस्त्रादयति and
परिस्त्रादयति ॥

According to Bodhi Njasa, the three prepositions अव, च, and परि are taken
for the purposes of this rule

In the opinion of Svami the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कर्मि &c Gana
sūtra H is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमे दशने but शमोऽदशने meaning "the root
✓यम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root
✓यम when not meaning to eat is मित्" । In his opinion the examples पर्यवसित
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "the

✓Skhada which is always मित् without a preposition is conditionally मित् when preceded by the Prepositions अय and परि but it is not मित् when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sūtra a Niyama rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓Skha to the Prepositions अय and परि । Therefore प्रकाशयति is not मित्, because the upasarga is प्र । Thus of the three sūtras F, G and H, as regards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us - so that the examples we have given under these sūtras are his counter examples, and our counter examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti, and Nyaṣa Kāra &c.

फण ८७३ गतौ । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निषेधात्पूर्वमसौ न पठितः । फणादिकार्यानुत्पेधात् ।

873 ✓Phana, to go The anuvṛtti of न of the Gana sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛtti ceases; for it is not possible to read it into this sūtra This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to कणादि roots such as the next sūtra.

✓२३५४ । फणां च सप्तानाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा यदाभ्यसलोपी स्तः किति लिटि सेटि यति च । केणतुः । केणुः । केणिच । पकणतुः । पकणुः । फणयति ॥

2354 य is optionally substituted for the च and वा of the seven roots फण, राज भाज भाञ, मृनाञ, स्वम and खन्, and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क (or इ) as well as before the च with the इद् augment.

Thus केणतुः, केणुः, केणिच or पकणतुः, पकणुः, पकणिच ॥ So also the causative फणयति ॥

‘वृत् । यदादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृद्धिर्न्येके । तन्मने फणयतीत्येव ।

End The word वृत् means that the Ghrādi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre फणति । Per फकाय । केणतु । केणुः । पकणिच । पकण । पकणिच or केणिच । पकणिम । Fut फणित । Aorist फकायति । पकणीत । Caus फणयति । Caus Aor. फणीकयति । When not mean ne to go, we have फणयति सक्तम् 'He skims the gruel'. Desi फकणिचति । Inten पकणयते । Ian luk पकणीति or पकणीयति । D. पकणयत् । Imperative पकणयति । Noun फणट् 'a decation'.

राज ८७४ दीप्तौ । स्वस्तिह । राज्ञी-राज्ते । रेजतु-रराजतुः । रेजे रराजे । 'अतः', इत्यनुश्लाघावि विधाना मर्धादा । रराज् ।

874 ✓ *R jay to shine* It is avariet and consequently is conjugated in both P d s Pie राजति । A राजते । Per रराज । रजतु or रराजतु । A रराजे or रजे । Though by VI 4 120 the substitution can take place only where there is a short अ and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the apicthe rule VI 4 125 S 2354, which causes the आ to be changed to ए । I Fut राजिता । A राजिता । Caus राजयति । A राजयते । Aor अरराजत् । Desl रराजिष्यति । A रराजिष्यते । Inten रराजयते । Yan luk रराजिष्टि । Nouns सम्राट् 'an emperor' राष्ट्रम् । राजन् । राज-य ॥

‘दुभाज ८७५, दुभाश्र ८७६, दुभ्लाश्र ८७७ दीप्तौ’ । अनुशस्ते । भाजतेरिह पाठ कणादियार्यायः । पूर्व पाठस्तु दशवादित्वाभाश्रयं । तत्र हि राजिसाहचर्यात्पुष्पादेरेव यक्षम् । भेजे-अभाजे । ‘वा भाश-’ (८३२) इति श्रवणा । भाशयते-भाशते । भेये-वभाये । भ्लाशते-भ्लाशयते । भ्लेये-वभ्लाये । द्वाद्यदीप्ता तालव्यान्ता ॥

875 ✓ *Ti bhraj* 876 ✓ *Tu Bhraj* 877 ✓ *Tu Bhlas ti to shine* These are avarietet The root ✓ *Bhraj* is repeated here to make it applicable to the Phāṇḍi rule S 2354 Its enumeration in the preceding root No 194 is to prevent the application to it of the vṛtt rule VIII 2 36 The ल of that भाज is not changed to व, but the ल of ति s bhraj is so changed For in the sūtra VIII 2 36 the root ति bhaj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phāṇḍi ✓ *Bhraj* which is the subject of that rule Pre भाजते । Per भजे or वभाजे । I Fut भाजिता । Inten वभाजयते । Yan luk वभाजिष्टि । Imperfect अभाभाद् । Noun भाजयु । भाद्यम् ॥

878 ✓ *Bhraj to shine* Pre भाजयते or भाजते । The वच्च् is added optionally by III 1 70 S 2321 Per भेये वभाये । I Fut भाजिता । II Fut भाजिष्यते । Imperative भाजयताम् । भाजयताम् । Imper अभाजयत । अभाजयत । Pote भाजयेत । भाजयेत । Bene भाजयिष्यति । A vṛtt अभाजिष्टि । Caus भाजयति । Aor, अजभाजत । Desl विभाजिष्यते । Inten वभाजयत । Yan luk वभाजिष्टि । A caus भाजयु ॥

877 ✓ *Bhraj to shine* Pie भलाजयते । भलाजते । Per भेये । वभलाये । II fut भनानिष्यत । II fut भनानिष्यत । Imperative भलाजयताम् । भलाजयताम् । Imper अमनाजयत । अमनाजयत । Pote भनानिष्यत । भलाजयेत । Bene भलाजिष्यति । Aorist अमनाजिष्टि । Desl वभलाजिष्यते । Nouns भनानिष्यु ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, घ्वन ८८१ शब्दे । स्यमादयः । सरत्यन्तः परस्मैपठिनः । स्यमत्-स्यमत्तु । अस्यमीत् । स्विन्तु-सस्यमत्तु । मस्वनु । अस्यानीत्-अस्वनीत् । शिष्यति । अश्वप्रयति । सशब्द भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘वेरव स्वन-’ (२२७४) इति पत्वम् । कणादयो गताः । दधननु ॥

The roots commencing with ✓ *Syam* and ending with ✓ *śahatato* are Parasmaipada 878 ✓ *Syam*, 879 ✓ *Syana* 880 ✓ *Shīma* 881 ✓ *Dhivas* to sound Pie स्यमति । Per सस्याम् । स्यमत् or सस्यमत्तु । स्यमिष्य or सस्यमिष्य । स्तुम् । I fut स्यमिता । Aorist अस्यमीत् । Caus स्यमयति । Aorist अस्यमिष्यत् । It is a मित्र root as it ends with यम् । Desl सिस्यमिष्यति । Inten, ससिष्यत । Yan luk सस्यमिष्यति or सस्यमिता Ger स्यमित्वा or स्यान्वा ॥

879. ✓ *Svana* to sound. Pre *स्यनति* । With *प्रि* or *अथ*, we have *प्रिष्यति* *अथप्र्यति* । The *स* is changed to *प* by S. 2274. Per. *सस्वान* । *सस्वनतु*; or *स्येनतु* । I Fut. *स्यनिता* । Aorist. *अस्यानोत्* or *अस्यनोत्* । Caus. *स्यानयति* । Aor. *असिस्यनत्* । It is a *मि* root as read in the Ghatādi list Des. *सिष्यनयति* । Inten. *संस्यनते* । Yau luk. *संस्यन्ति* ॥

880. ✓ *Shṭana* to sound. Pre. *स्तनति* । Per. *तस्तान* । I Fut. *स्तनिता* ॥

881. ✓ *Dhivana* to sound, Pre. *ध्वनति* । Per. *दध्वान* । I Fut. *ध्वनिता* ॥ Noun, *ध्वनिः* ॥

Here ends Phandā subdivision

यम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । प्रसाम । तृस्ताम् ॥

882. ✓ *Shrama*, 883. ✓ *Sutima* 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. *समति* । Per. *ससाम* । *सेमतु*; *सेमिष* । I Fut. *समिता* । Caus. *समयति* । Aor. *असोषमत्* । Des. *सिहमिषति* । Inten. *संसम्यते* । Yau luk. *संसमोति* or *संसन्ति* । *द*. *सवान्* ॥

883. ✓ *Sṭitama* 'not to be confused' Pre *स्तमति* । Per. *तस्ताम* । *तस्तमतु*; I Fut. *स्तमिता* । Caus. *स्तमयति* । Aor. *अतिष्टमत्* । Inten. *तंस्तम्यते* । Yau luk. *तंस्तन्ति* ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अद्यो न्यान्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ *Jwala*, to shine, to burn Pre *ज्वलति* । Per. *जज्वाल* । *जज्वलतु* । I Fut. *ज्वलिता* । II I at *ज्वलिष्यति* । Imperative *ज्वलतु* । Imper. *अज्ज्वलत्* । Pote *ज्वनेत्* । Jene *ज्वस्यात्* । Aorist *अज्वालीत्* । I See S 2330 for Vyddhi Cond; *अज्वलिष्यत्* । Caus. *ज्वलयति*, or *ज्वालयति* । *प्रज्वलयति* । No option, it is necessarily *मि* here. Des. *जिज्वलिषति* । Inten. *जाज्वल्यते* । Yau luk. *जाज्वलोति* । Nouns. *ज्वालः* । *ज्वलः* । *ज्वलनः* ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ *Chala*, to shake, tremble, move. Pre. *चलति* । Per. *चचाल* । *चेनतु*; *चेनु* । I Fut. *चेलिता* । Aorist. *अचालीत्* । Caus. *चलयति*, *चालयति* । Nouns. *चल* । *चानः* । *चलनः* ॥

जल ८८६ घानने । घातनं तैर्ण्यम् ॥

886. ✓ *Jala*, to be sharp. *Ghātana* means sharpness. Pre. *जलति* । Per. *जज्जाल* । I Fut. *जलिता* । Aorist. *अजालीत्* । Nouns. *जलः* । *जालः* । *जहः* ॥

टल ८८७, द्रुल ८८८ वैक्लव्ये ।

887. ✓ *Tal* 888 ✓ *Tval*, to become confused or disturbed. Pre. *टलति* । Per. *टटाल* । I Fut. *टलिता* ॥

889. ✓ *Fval* to become disturbed or confused. Pre *द्वलति* । Per. *टद्वाल* । *टद्वलतु*; I Fut. *द्वलिता* । Aorist. *अटवालीत्* । Nouns. *द्वालः* । *द्वलः* ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

889. ✓ *sthala* to stand firm, be firm. Pre. *स्थति* । Per. *तत्थाल* । I Fut. *स्थमिता* । Aorist. *अस्थालीत्* । Caus. *स्थलयति* । Aor. *अतिष्ठलत्* । Inten. *तास्थन्यते* । Yau luk. *तास्थन्ति* । Nouns. *स्थलः* । *स्थलः* । *स्थलः* । *स्थली* । *स्थला* । *स्थालः* । *विष्ठलम्* । *कविष्ठलम्* ॥

हल ८६० विलेखने ।

890. ✓ Hal, to plough Pre हलति । Per कदाह । I Fut. हलिता । Aorist. अहालीत् । Nouns हलः । हालः । हलिनः ॥

णल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓ nal to smell Kīśyapa says it means 'to bind,' Pre नलति । प्रणलति । Per ननाल । I Fut नलिता । Aorist. अनालीत्, or अनलीत् । Nouns नलः । नालः । नाली । प्रणाली । नह- । नह्यल- । नह्यलम् ॥

पल ८९२ गतौ । पलति ॥

892. ✓ Pala, to go, move Pre पलति । Per पपाल । I Fut पलिता । Aorist. अपालीत्, or अपनीत् । Nouns पलम् । पनल 'meat' पलालम् । पलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्याचरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. ✓ Bala 1 to breathe or live 2 To board grain Pre बलति । Per. अयाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut बलिता । Aorist. अयालीत्, or अयलीत् । Nouns बालम् । बाल । बल्ल । बलिनः ॥

पुल ८६४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. ✓ Pul, to be great, to be lofty Pre पोति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus पोलयति । Aor अपुपुलत् । Desi पुपुलिषति, पुपुलिषति । Inten पोपुल्यते । Yā luk पोपुलीति or पोपुलति । Past Part Pass पोलितम् or पोलितम् । Ger पुलित्वा or पोषित्वा । Nouns पुल । पुलक । पुलिन । पुलक ॥

कुल ८६५ सस्त्याने बन्धुपु च । सस्त्यान सघातः । बन्धुश्चैन तद्ध्या- घाते दह्यते । कौलति । कुली ॥

895. ✓ Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related Sansyāna means collection By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman Some read santāna instead of sansyāna. Santāna means an uninterrupted flow, as of father son and grandson &c Per कौलति । Per कुली । I Fut कौलिता । Desi कुलीषति, कुलीषति । Inten कौल्यते । Nouns कुलीनः । कुल्य । कौल्य ॥

शल ८९६, हुल ८६७, पल्ल ८६८ गतौ । शयाल । जुहोत । पयात ।

पेततुः । पतिता ॥

896. ✓ Śal, 897. ✓ Hula 898. ✓ Pāl to go The root ✓ Hula means to kill and to cover also (विहृत मयराजयोग) । Some texts read this śāna as ✓ Śala, ✓ hvala, ✓ hmala, ✓ Pāl gatau, ✓ hula hura samvaranyoś cba Pre शलति । Per. शयाल । I Fut शलिता । Nouns. शाल- । शाला ॥

897. ✓ Hula to go Pre होलति । Per. जुहोत । I Fut होलिता । Caus होलयति । Desi जुहोतिषति, जुहुतिषति, Inten होल्यते । Ger हुलित्वा or होलित्वा ॥

898. ✓ Pāl to fall Pre पतति । Per. पयात । पेततु । पेतु- । I Fut पतिता । II Fut पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper अपतत । Pote. पततु । हेत पतयतु । Aorist अपतत् । In forming the Aorist, the next śātra applies which inserts a प । Condr. अपतिष्यत् । Caus. पातयति । Desi पिपतिषति or पिपतिषति । This root is optionally सेद । See ante. Inten पातयते । Yā luk पनीष्यते or पनीषति । Past Part Pass पतितम् । Ger. पतित्वा । Infinit पतितुम् । Nouns, पतन । पतनकः । पतम् । पतम् । पतद्- । पतपम् । पाताल । पाताका । पन्था । पतिचक ॥

२३५५ । पत. युम् । ३ । ४ । १८ ॥

अटि परे । अपपत्तत् । नैर्द= (२२८५) इति णत्वम् । प्रथमपत्तत् ॥

2355 The augment प is added after the vowel of the root पत, in the अट् Aorist

As अपपत्तत् अपपत्तताम्, अपपत्तत् । The पत्त takes the अट् Aorist as it has an indatory अ in the Dialect patha (III 1 55)

The न of the upasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by ॥ 2385 As प्रथमपत्तत् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्राय । अकथीत् ॥

899 ✓ Kāthe to boil decoct, digest, Pre कथति । Per चक्राय । I Fut अकथिता । Aorist अकथीत् । Caus कथयति । It belongs to the Ghatādi class and is hence मित । Noun कथ ॥

पथे ९०० गतौ । अपयीत् ॥

900 ✓ Pāthe to go Pre पथति । Per पथाय । येयु । I Fut पथिता । Aorist अपयीत् । Noun पथ । पाथ ॥

मथे ९०१ विलोडने । मेयुतु । अमयीत् ॥

901 ✓ Māthe to churn Pre मथति । Per ममाय । मेयुतु । I Fut मथिता । Aorist अमयीत् । Nouns माथ । मथ ॥

दुवम् ९०२ उद्गिरणे । रद्देश निपातनात् अत इत्थमिति सुधाकर । घवाम् । घवमत् । चादिस्त्वादिस्त्वाभ्यासलोपो न । भागरत्तौ तु घेमतुस्त्विवाप्युदाहृतं तद्वाप्यादौ न दृष्टम् ॥

902 ✓ Tuvama, to vomit The word उट गिरणे is from the root ✓ व । The short अ could not be changed to इ by any rule of Grammar The Grammatical form would have been उटगरण with the Guna of उ । But Pāṇini uses the word उट्ति रण in this sūtra So Sudhakara says 'the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short अ of व into इ.' Pre घमति । Per घवाम् । घवमत् । There is no शत्व or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhāgavati the forms घेमतु &c are given They are not found in the Bhāṣya Le I Fut घमिता । Aorist अमयीत् । No Vriddh Caus घामयति घमयति । See Gana sūtra D of the Ghatādi Des घमयति । Inten घमयते । Yau luk घवन्ति । d घवान्त Imperative घवाहि । Imperfect अघवन् । Past Part Pass घान्त । Act घान्तवान् । Nouns घाम । घमयु ॥

भ्रमु ९०३ चलने । 'वा भाश-' (२३२१) इति भयन्वा । भ्रम्यति-भ्रमति ॥ 'भ्रम्यति' इति तु दिवादीर्ल्यते ॥

903 ✓ Bhramu to move, to walk

This root is optionally conjugated as a D vadī root with यन् Vikarana (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्रम्यति will be taught later on in the Divadi The Perfect is ब्रमाम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा कृधमत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

यणमेत्याभ्यासलोपी या स्त. किति तिति छेति घति च । भेममुः-कधमनुः । कधमीत ॥

2356. *र* is optionally substituted for the *य* of the stem कृध, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicative *क्* (or *ङ*), as well as before the *च्* with the augment इद् ॥

Thus (जिस्तुः, जेठः, जेरिचः, जजस्तुः, जजङ्, जजरिच) भेमनुः, भेमुः, भेमिच, or कधमनुः, कधमुः, कधमिच । जेस्तु. जेत्, जेसिच, or तजस्तुः, तजमुः, तजमिच ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre भमति or भम्यति । Per कधमत् । कधमनुः or भेमनुः । I Fut भमिता । II Fut भमिष्यति । Imper. भमनु or भम्यतु । Imper. कधमन्तु or कधमन्तु । Potu भमेत or भमेत् । Bene भम्यात् । Aorist कधमीत । Con. II कधमिष्यत् । Caus. भमयति । As it ends in यन् so it is मिन् । Des. भिममिष्यति । Inten. कधमन्मयति । Yan luk कधमन्ति । d कधमान्तः । Imperative कधमाहि । Imperfect कधमन् । Past. Part. Pass भान्तः । Act. भान्तवान् । Ger भमित्वा or भाम्या । Nouns. भमः ३ भमरः । भू ॥

क्षर ६०४ संचलने । चतारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षर संचलने ✓ क्षर is conjugated like च । चर । Pre. चरति । Per. क्षरति । I Fut क्षरिता । Aorist. चतारीत् । Des. चिचरिषति । Inten. क्षारयति । Yan luk, क्षारति । Imperative क्षारहि । Imperfect क्षरात् । Nouns । चार. १ चरः । चरिज् ॥

Here end the roots beginning with Sans, re' ch were Uddita and Uddhet.
SUCH-SECTION.

अथ द्वावनुदात्तौ ॥

Now the next two roots are Anuudatta.

पह ६०५ मर्षणे । परिनिश्रिभ्यः । (२२०५) इति यत्स्वम् । परिपहते । महे । सहिता । 'तीपसहे' (२३४०) इति या इट् । इहभाषेठस्वधंस्वष्टुस्वठलोपाः ॥

905. ✓ Shaba to endure, forbear.

The *स* is changed to *ष* by VIII 3 70 S 2275 when preceded by *पा*, *वा*, or *म*. As परिपहते । The Perfect is महे । The first future सहिता । The इद् augment is optionally VII 2 48 S, 2316. When इद् is not added, then we have the equation मद् + ता = मट + ता (VIII. 2 31 S, 321) = मट + पा (VIII. 2 40. S, 2260) = मट् + ता, VIII 4 10 S 211) = मट् + ता, VIII 3 13 S 2333.

Now applies VI 3 112 S. 2 357 by which the *ष* of *ष* is changed to *ष* ॥

२३५७ । सहियहोरोदयणस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अभयोरदयस्य आस्ताददयो घति ॥

2357. When *द* or *र* are elided, there is the substitution of *घ* for the *य* or *वा* of the verbs अघ् and अघ् ॥

Thus म + दा = मोदा ॥

This *म* of S-344 however is not changed to *म* after *घ* &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । मोढः । ८ । ३ । ११५ ॥

मोद्ददस्य मोहे लय्य कयो न पणत् । घर्मोदा ॥

2358. The *घ* of *घ* form of the root अघ् is not changed to *घ* ॥

As परिसेढाः । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE — Why do we say 'when सङ्ग assumes the form of सेढ' ? Observe परि-
पठते, विपठते ॥

The change of स to ष of ✓सङ्ग is optional by the following sūtra when the
augment अङ्ग intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५८ । सिवादीनां वाङ्मयशयेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिधियः परेषां सिवादीनां कस्य वा वा स्वादङ्मयशयेऽपि । पर्वपठत-पर्वमठत ॥

2359 The ष change may take place optionally in the मय and
the रत (of sūtra VIII. 3. 70 S 2275), even when the augment अ
intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिङ्ग सङ्ग, म्, and स्यञ्ज, as well as the aug-
ment मुट् । This is an example of ulbhayatra ulbhāṣhī In the case of म्, and
स्यञ्ज it is piāpti-vibhāṣhā, in the case of others it is ajāpti. Thus परि + असदत
(Imperfect) = पर्वपठत or पर्वमठत ॥

905. ✓Shaha, to endure, to forlorn. Pre. मट्ठने । Per. सेष्टे । I Fut. सदिता;
सेढा । II Fut. सदिष्यते or सेढपठते । Imperative सट्ठताम् । Aorist असदिष्ट । Causative
सादपति । Aor असोपट्ठत् । Desi सिसदिष्टते । Inten समपते । Yau luk मामोढि । D. ni
मामोढः 2. S मामसि । Adjective ससम् । Nouns सादः । कट्ठः । सदिष्युः । मट्ठनः । सामहिः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रस्यते । रीष्ट । अरस्त ॥

906 ✓Kham, to play, sport, dilly. Pre. रमते । Per. रमे । I Fut.
रन्ता । II Fut. रस्यते । Imperative रमताम् । Imper असमत । Potem. रमेत । Kane. रमीष्ट ।
Aorist अरन्त । Conli. अरस्यत । Caus. रमपति । Aor. अरमिषत् । Desi. रिर सते । Inten.
रिरपते । Yau luk, ररन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2 S ररसि ।
S, ररिमि । 1. Pl. ररिमः । Nouns रमः । रमणः । रन्तिः । रमम् । रयः ॥

SCB-SECTION.

अथ कसनाः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓कस are Parasmaipadi.

पद लृ ६०७ विशरणगत्यवसादनेपु ।

907. ✓Shadhi, 1. To split or burst, 2 to go 3 to be dejected. In con-
jugating this root, सट् is replaced by सेढ by the following sūtra —

२३६० । पाद्याध्मास्यान्वादाण्डुर्यतिर्सतिर्यदसदां विजिज्ञधमतिष्ठमनयच्छ-
पश्यर्द्धधौशोयसीढाः । ७ । ३ । ८८ ॥

पादीनां पियादयः स्युर्गित्तञ्जककारादौ पत्यपे परे । सीढति । समट् । सेढतुः । सेदिय-
ससत्य । सता । सस्यति । नृदिट्यादह् । असदत् । 'सदिरपते' (२८०९) । निपोढ ॥ । न्यसादत् ॥

2360 Before a Present-character (चित्), the following substitu-
tions take place :—विट् for प, जिष् for पा, धम for धमा तिष्ठ for स्या, मन्
for मा, पट् for दा (दाण्), पश्य for दृष्ट्, अचष्ट for अच पाँ for म, शोय for मद् and
सीद् for सद् ॥

Thus we have सीढति in the Present. The Perfect is समट् । सेढतुः । सेदिय or
ससत्य । The First Future is सता । The Second Future is मत्स्यति । The Aorist
formed by अच्, as the root has an indicative सँ in असदत् ॥

The स is changed to य when preceded by an alternate Preposition except प्रति (VIII 3 66 S 2371) as निपादति and निपीडतु. But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies. —

२३६१ । सदे. परस्यनिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

सदेभ्यामात्यरस्य घत्वं न स्याल्लिटि । निपसाद । निपेदतु ॥

2361 The स of सद after the reduplicate in the Perfect is not changed to य ॥

I : the Perfect, when root is reduplicated, there are two स's as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to य but not so the second. Thus अमि पसद परिपसाद् निपसाद, विपसाद । P सदाति । Per ससाद । सेदतु । 2 S सस्य or सेदिय । I d सेदित् । I pl सेदिस । I Fut ससा । II Fut सस्यति । Imperative सेदतु । Imper अमीदतु । P ten सेदेत । Bene ससात । Aorist असदत् । Caus सादयति । Aor असोपदत् । Desः शिपत्सति । I ten सामयते । Yau luk सासति । Per Past Patasma, सेदिवान । Nouns परिपद । सद । साद । निपाद । सजः सद् ॥

शदलृ १०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातन तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908 ✓ Śāṭh to fall, perish, decay wither. The root means 'to decay.' Here Matsya has the following 'the root śāṭh means rending asunder (विशातन)'. The root has the meaning of decay. The form शातने however is given as its meaning and no विशीर्णतायाम्, because शातन is derived from this very root and with लृट् affix and is a well known word. This root, however, is Atmanepada before शिन् affixes by the following. —

२३६२ । शदे शितः । १ । ३ । ६० ॥

शितमशितेऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शायते । शयाद । शेदतु । शेदिय-शयत्य । यत्ता । अशयत् ॥

2362 After the verb śāṭh to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ś (śit) the Atmanepada is used.

Note — The root śāṭh when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the Atmanepada. In connection with this must be read sutra VII 3 78 & 2360 पाशमस्यवादादाकृष्णसिंहति सदासदायिजिप्रधनतिथ्य मनव ह्यवशोपीशोयमीडा by which the root श्द is replaced by शीय before affixes having an indicatory श. This श्द + श + ति = शीय + अति = शीयते 'they decay or wither,' शीयते they two decay शीयन्ते they decay. Pre शीयते । Per शयाद । शेदतु । शेदिय or शयत्य । शेदय । I Fut शत । II Fut शस्यति । Imperative शीयतम् । In per अशीयत । Bene शयात । Aorist अशयत् । Caus शययति । Desः शियत्सति । I ten शाययते । Yau luk शायति । Nouns शट । शट्टनम् । शट्ट । शयु ॥

क्रश ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । ल्ते क्तः ।

अक्रुतत् ॥

909 ✓ Kruśa 1 To cry out (2) to weep. Pre क्रोशति । Per क्रुशिय । क्रुशयतु । 2 ॥ क्रुशिय । I d क्रुशिय । I Pl क्रुशिस । I Fut. क्रोष्टा (The root is Auit Dec Amit list) II Fut क्रोषयति । Imperative क्रोशतु । Potent क्रोशेत् । Bene क्रुशयतु । Aorist अक्रुतत्. The aorist is formed by the affix क्त by III 1. 45. Caus, क्रोशयति ।

Aor. अचुकुषत् । Desi. चुकुषति । Inten. चोक्तुषते । Yan luk चोक्तोष्टि । Imperat vo चोक्तोष्टि । Imperfect अचोक्तोष्टे । Past Part Pass कृष्ट । Nouns :— आक्रोशक । क्रोष्ट । क्रोशः । क्रुशः ॥

कृच ६१० सपर्चनकौदिल्यप्रतिष्ठाभलिखनेषु । कर्चति । चुक्राच ॥

910. ✓ Kucha (1) To connect (2) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate *Pie कर्चति । Per चुक्राच । I Fut कर्चिता ॥

बुध ६११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911 ✓ Budha to know understand Pre बोधति । Per बुधाध । I Fut बोधिता । II Fut बोधिष्यति । Caus बोधयति । Aor अतुबुध । Desi. तुबुधिषति । Inten बोधुष्यते । Yan luk बोधोष्टि । Imperative बोधुष्टि । बोधुषानि । Imperfect 3 S अबोधेत् । 2, 5 °दु । Past Part Pass बुधितम् or बोधितम् । Ger बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । हरोह । हरोहिय । रोठा । रोहयति । अरुहत् ॥

912 ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth Pre रोहति । Per हरोह । 3, S हरोहिय । I Fut रोठा । II Fut रोहयति । Imperative रोहत् । Imper. अरोहत् । Potent रोहेत् । Bene रुह्यात् । Aorist, अरुहत् । Caus रोहयति । Aor अरुहयत् । Or Caus Pie रोहयति । Aor अरुहयत् । Desi. रुहति । Inten रोह्यते । Yan luk रारोष्टि । d, रोहठ । 2 S रोरोहि । Imperative 2 S रोहठि । Imp, अरोरोह । अरोरुहाम् । Past. Part Pass रुठः । Nouns रोहित । रोहित ॥

कस ६१३ गतौ । अक्रासीत्—अकसीत् । कृत् । क्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach Pre कसति । Per कसाम । I Fut. कसिता । Aorist अक्रासीत् or अकसीत् । Caus कसयति । Aor अवीकसत् । Desi. किरुति । Inten, कनीकस्यते । Yan luk कनीकसति । Imperfect अवनीकसत् । Noun कस्यत् ॥

धन । End. Here ends the Jyāṇā Gāna.

अथ गूढत्यन्ताः स्वरितेः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svarit and consequently are both Paradhma and Atmanepadi.

हिक् ६१४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति—हिक्कते ॥

914 ✓ Hikka to hiccough Pre हिक्कति । A हिक्कते । Per जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A हिक्किता । II Fut हिक्कियति । A हिक्कियते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp, अहिक्कतु । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A हिक्केत् । Ben. हिक्कयात् । A. हिक्कियोष्टि । Aor जिहिक्कतु । A अहिक्कितु । Caus, हिक्कयति । Aor अजिहिक्कतु । Desi. जिहिक्कियति । जिहिक्कियत । Inten जिहिक्कस्यते । Yan luk जिहिक्कति ॥

अञ्च ६१५ गतौ याचने च । अञ्चति—अञ्चते । 'अनु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915 ✓ Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achu, while others as ✓ achi. Compare ✓ añchu ante. Pre. अञ्चति । A. अञ्चते । Per. आञ्चत् । A. आनञ्चत् । I Fut. अञ्चिता । A. अञ्चिता । Desi. अञ्चिषति । अञ्चिषयति ।

डयाचू ९१६ य. च्छायाम् । याचति—याचते ॥

916. ✓ *Tayachri to leg, ask, solicit.* Pre याचति । A. याचते । Per. याच । A. याचते । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयाचत् । Desi. यियाचियति । यियाचियते । Inten. याचायते । Yau luk याचाति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचयुः । याचज्ञः ॥

रेट् ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ *Reti to speak.* Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिंटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटियति, रिरेटियते । Inten. रेंरेटते । Yau luk रेंरेटि । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चचात । चेत । अचतीत् । चचाद । चेदे । अचदीत् ॥

918. ✓ *Chate*, 919. ✓ *Chade to ask, beg, request.* Pre. चति । A. चते । Similarity चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतु । A. चेत । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतीत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचत् । Desi. चिचतियति । चिचतियते । Inten. चातयते । Yau luk. चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथु ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ *Prothri 'to be equal to, 'to be match for.'* Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथियति । A. प्रोथियते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अपुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथियति । पुप्रोथियते । Inten. पोप्रोथते । Yau luk पोप्रोथि । Nouns. प्रोथः ॥

मिद ९२० मेद ९२०(क) मेधाहिसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'यान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेय । 'धान्तौ' इति न्यासः ॥

920. ✓ *Midri*, 920. A. ✓ *Medri*, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in च instead of द, as मिमेय. According to Nyāsa they end in द. Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदत् । A. मिमेदे । I Fut. मेदितः । II Fut. मेदियति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमेदत् । Desi. मिमिदियति । मिमिदियते । Inten. मेमिदते । Yau luk मेमेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE:—*Medri* is conjugated like ✓ *midri*. Its Perfect dual is मिमेदतुः for द is heard here.

मेधु ९२० (ख) सगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ *Midhri 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet* Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधियति or ते ॥

णिद ९२१ णेद ९२१ क । कुत्सासन्निकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921. ✓ *nidri*, 921. A. ✓ *nedri 'to blame' 2. to approach.* Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ॥

शधु ९२२, मधु ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लृप्तम् । शधति—शधते । शधिता । मधति—मधते ॥

922. ✓ Śrīdhu, 923 ✓ Mṛidhu 'to be moist' or 'moisten', 'undanam' means 'moistening' Pre ग्रथति । A ग्रथते । Per. ग्रथथे । A ग्रथथे । d. ग्रथथतुः । I Fut. ग्रथिता । A ग्रथिता । Caus ग्रथयति, ग्रथयते । Aor. अग्रथयत्, or अग्रथयुत् । Des. मिग्रथयति, मिग्रथयते । Inten ग्रथयते । Yan luk अग्रथयि । Imperative ग्रथय । Imperfect अग्रथयत् । Past. Part. Pass ग्रथयः । Ger. ग्रथयित्वा or ग्रथयि ।

923 ✓ Mṛidhu to moisten Pre मर्धति । A मर्धते । Per. मर्धथे । मर्धथे । I Fut मर्धिता । A मर्धिता । II Fut मर्धयति । A मर्धयते । Caus मर्धयति, मर्धयते । Des. मिमर्धयति । मिमर्धयते । Inten मर्धयते । Past Part. Pass मर्धयः । Ger. मर्धित्वा or मर्धयि ।

बुधिर ६२४ बोधने । बोधति-बोधते । इत्तिवाद्बुवा । बबुधत्-बबोधोत्-बबोधितु । 'दीपजन-' (२२२८) इति विद्युत् न भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण देवा-दिकस्यैव तत्र ग्रहणात् ॥

924. ✓ Budhr to know, to understand. Pro बोधति । A बोधते । Per. बुधे । A बुधे । I Fut बोधिता । A बोधिता । II Fut बोधयति । A बोधयते । Imperative. बोधतु । A बोधताम् । Imper. अबोधत । A अबोधत । Potan बोधेत् । A बोधेत् । Bene. बुध्यात् । A बोधयात् । Aorist अबुधत् । अबोधीत् । A अबोधिष्ट । The Parasma padī Aorist is optionally formed by बह्, as the root has an indicatory वृ । See III. 1. 57 S 2269 The root occurs in the sūtra III 1 61 S 2328, and there fore ought to have taken विष्णु also. But it does not take it, because the ✓ बुध there refers to the Divādi ✓ budh (No 63) as it is read there (in S 2328) with other roots of the Divādi class Caus बोधयति, बोधयते ॥

बुबुन्दि ९२५ निशामने । निशामन ज्ञानम् । बुबुन्दे । बबुन्त् । बबुन्दीत् ॥

925 ✓ U bandir to perceive, to know The word n samana means knowledge According to Mādhyama knowledge derived from visual perception Pre बुन्ति । A बुन्ते । Per. बुबुन्त् । A बुबुन्ते । I Fut बुन्तिता । A बुन्तिता । Aorist. अबुन्त् । or अबुन्दीत् । A अबुन्दिष्ट । Des. बुबुन्दिषति, बुबुन्दिषते । Inten. बुबुन्दिषते । Yan luk बुबुन्दिष । Imperative बुबुन्दिष । Past Part. Pass. बुबुन् (VIII 2. 42 S 3016) Ger. बुबुन्दिषत्वा or बुबुन्दिष । Noun बुबुन्दिषः ॥

वेण ६२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादिग्रहणेपु । वेणति-वेणते । नान्तोऽप्यम् ।

926 ✓ Venṛ, 1 to go, 2 to know 3 to reflect 4 to perceive 5. to play on an instrument 6 to take Some read this root with a न also. Mādhyama reads vād tra grāhāṇa as a compound meaning "to take up a musical instrument in order to play upon it" Pre वेणति । A वेणते । Per. विवेण । A विवेणे । I Fut. वेणिता । A वेणिता । Aorist अवेणीत् । A अवेणिष्ट । Caus वेणयति । Aorist अविवेणत् । Des. विवेणिषति । Inten वेवेणयते । Yan luk वेवेणिष्ट । Nouns. वेणि । वेणी ॥

खनु ६२७ अवदारणे । खनति-खनते ॥

927 ✓ Khanu to dig Pre खनति । A खनते । Per. खनान । A. खनने । In forming the dual, the following sūtra applies, which gives us खनन्तु । I Fut खनिता । A खनिता । II Fut खनयति । A खनयते । Imper. अखनत । A. अखनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene. खायात् or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is an optionally by VI. 4. 43, S. 2319. Aorist खनोत् or खनानीत् । A. खनित । Caus खानयति । Aor. खनोत् । Desl. खिनयति । Inten खनयते । चाप्रापते । Yan luk चहन्ति । d. चह्यातः । Past. Part. Pass. व्यातः । Ger. खनित्या or खान्या । Nouns — खनकः । परिखा । खाखानः ॥

✓ २३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कटित्यनाडि । ६ । ४ । ८८ ॥

ययामुपधाया लोपः स्यादजादे कटिति न त्यङि । चखन्तुः । 'ये विभाष' (२३१६) । खायात्, -खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, जन्, खन्, and च्ख is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicative क् or ख् ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus चखन्तुः, चखन्तुः । Bene. खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ २२८ आदानसंवरणयोः । चिचीवृ-चिचीवे ॥

928. ✓ Chirp to take or receive 2 to cover, Pre चीवति A. चीवते । Per चिचीव । A. चिचीवे । I Fut. चीयिता । A. चीयिता । Caus. चीययति । Aor. चिचिचीवत् । Desl. चिचीवयति । Inten. चेकीयते । There is no Yan luk. Noun, चीवरम् ॥

चायृ २२९ पूजानिशामनयोः ।

929. ✓ Chāy to worship. 2 To observe, Pre. चायति । A. चायते । Per. चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist चचायीत् । A. चचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. चचचायत् । Desl. चिचाययति । चिचाययते । Inten. चेकीयते (VI 1 21, S. 2467). Yan luk. चेकीयति or चेकीते । d. चेकीतः । Past. Part. Pass. अपचायित or अपचयितः । Ger. चायित्यो । Noun : चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अव्ययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move' Pre व्ययति । A. व्ययते । Per. वव्यय । A. वव्यये । I Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Pas. व्ययते । Caus. व्याययति, व्याययते Aor. अव्यययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāś 'to give' Pre. दाशति । A. दाशते । Per. ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. अददाशन् । Desl. दिदाशयति, दिदाशयते । Inten. दादाशते Yan luk. दादाष्ट । Past. Part. Pass. दाशन् । Nouns. दाशः । पुरोदाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bbeshri 'to fear' According to some this root also means to go to move. Pre. भेषति । A. भेषते । Per. विभेष । विभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति । भेषयते । Aor. अभेषयत् । Desl. विभेषयति, विभेषयते । Inten. वेभेषते । Yan luk. वेभेषिष्ट ।

भेषृ ९३३, भ्लेष ९३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bbreshri 'to go.' 933 A. ✓ Bbleshri 'to go, Pre भेषति । A. भेषते । Per. विभेष । A. विभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Inten. वेभेषते । Noun. भेषः ॥

अस ९३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति-असते । आसृ-आसे । अयं । पान्तोऽपि ॥

934. ✓Aya 1. 'to go.' 2. 'to shine,' 3. 'to accept, take or seize.' Kāśīraswami and Maṭreya read this root as अयः Pre. अयति । A. अयते । Per. अयति । A. अयते । I Fut. अयति । A. अयति । Caus. अययति । A. अययते । Aor. अयिष्यत् । Desi. अयिष्यति । A. अयिष्यते ॥

अय ९३५ गतो ।

935. ✓Aya 'to go' Swami and Kāśyapa read this root after 931 ✓Dṣṭi. But this appears antishy, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अयति is anuṭṭhet. Pre. अयते । Per. अयिष्यते । I Fut. अयति ।

स्पर्श ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पर्शनं ययन्म् । स्पृशति-स्पृशते ॥

936. ✓Spṛā 1. 'to obstruct' 2. 'to touch,' 3. 'to string together.' Spṛāna here means stringing together according to Swami. Some read the root as Pāṣha, others as pāśa. Pre. स्पृशति । A. स्पृशते । Per. स्पृशति । A. स्पृशते । I Fut. स्पृशति । A. स्पृशति । Aorist. स्पृशीष्यत् or स्पृशीष्यत् । Caus. स्पृशयति । Aor. स्पृशयिष्यत् । Desi. स्पृशयिष्यति । Inten. स्पृशयते । Yau luk स्पृशयिष्यति । Nouns स्पृशयः ॥

छप ९३७ कान्तौ । याथाय- (२३२१) इति ययन्म् । लप्यति-लपति । नेत्रे ॥

937. ✓Lashā 'to wish, to desire' By III. 1. 70. S. 2321- this root takes āyan vikāraṇa also. Pre. लपति । A. लपते । With उपन् we get लप्यति or लप्यते । Per. लपयति । A. लपे । I Fut. लपति । A. लपति । Aorist. लपायिष्यत् or लपयिष्यत् । Caus. लपयति । Aor. लपयिष्यत् । Desi. लपयिष्यति । Inten. लपयते । Yau luk लपयिष्यति । Nouns. लपयः । लपयुः । लपयिष्यः ॥

चप ९३८ भक्षणे ।

938. ✓Chṛāsha 'to eat.' Pre. चपति । A. चपते । Per. चपाय । A. चपे । I Fut. चपति । A. चपति । Nouns. चपयः चायः ॥

छप ९३९ हिंसायाम् । चल्हपतुः । चल्हपे ॥

939. ✓Chhṛāsha 'to hurt, to injure.' Pre. छपति । A. छपते । Per. छपाय । I Fut. छपति । A. छपति ।

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓Jhṛāsha 1. 'to take,' 2. 'to put on or wear.' In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Paramapada only. (See No. 720) Pre. भपति । A. भपते । Per. भपाय । I Fut. भपति । Aorist. भपायिष्यत् or भपयिष्यत् ॥

भक्ष ९४१ भक्ष ९४१ (क) अदने । भव इति मैत्रेयः ॥

941. ✓Bhṛaksha, 941 A. ✓Phlaksha 'to eat, to devour.' According to Kāśīraswami, the root is Bhṛaksha; Maṭreya reads it Phlaksha. Pre. भपति । A. भपते । Per. भपाय । A. भपे । I Fut. भपति । A. भपति । Per. भपयति । A. भपयते । I Fut. भपति । A. भपति । Aorist. भपायिष्यत् । Caus. भपयति । भपयति । Aor. भपयिष्यत् । भपययति । Desi. भपयिष्यति । Inten. भपयते । Yau luk भपयिष्यति । भपयिष्यति । Imp. भपयद् । भपयद् । Imp. भपयद् ।

दासु ९४२ दाने ।

942. ✓Dāṣṭi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. दासय । A. दासये । I Fut. दासति । A. दासति । Aorist. दासायिष्यत् । A. दासिष्यत् ॥

माह १४३ माने ।

34J ✓ Māhṛ to measure Per माहति । A माहते । Per ममाह । A ममाहे । Fut माहिता । A माहिता । Aorist अमाहोत् । A अमाहिट् । Chus माहयात् । A माहयत् । Aor अममाहत् । Des मिमाहिषति । A मिमाहिषते । Inten मामाहते । Yau luk. मामाहि ।

गृह १४४ संवरणे ॥

911 ✓ Gṛhṇ 'to cover'

In conjugating this root the following special rules apply

✓ २३६४ । ऊदुपधाया मोह । ६ । ४ । ८२ ॥

गृह उपधाया ऊत्सृष्टुण्येतावतादेो प्रत्यये । गृहति-गृहते । कटित्वादिह्रस्वा । गृहिता-गृहिता । गृहियति-गृहियति । गृहेत् । गृह्यात् । अगृहोत् । अगृह्यत् स । अगृह्यत् ॥

2364 For the penultimate ^{of the} ^{gunated} stem वाच् (from गृह) there is substituted क before an affix beginning with a vowel

Thus गृह् + क्त + ति = गृह्क + ति = गृह्यति । Atmanepada गृहते । In the First Future the ह्द augment is optional, as the root has an indertory long क (VII 2 44) Thus गृह्कता or गृह्कता । So also in the Second Future as गृह्कियति or गृह्कियति । The Potential is गृहेत् । The Benedative is गृह्यात् । The Aorist is अगृहोत् । But when it does not take ह्द we have कृत् and then the form is अगृह्यत् ॥

In the Atmanepada this कृत् is optionally elided by the following

२३६५ । लुधा दुहद्विहलिहगृहामामनेदे दृये । ३ । ३ । ३३ ॥

यदा कस्य लुधा स्वाकृत्ये नहि । दत्तधत्तदुत्तदलोपदीर्घ । अगृह । अगृहत् । 'कस्य' ति (२३३०) इत्यन्तलोप । अगृहताम् । अगृहन्त । अगृह्ति—अगृहावति । अगृहति—अगृहामति ॥

2365 The whole of the affix कृत् is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after हुन् दिक् लिक् and गुन् ॥

Thus अगृह् + कृत् + त = अगृह् + ० + त = अगृह + त (VIII 2 31 S 324) = अगृह + य (VIII 2 40 S 3280) = अगृह् + क (VIII 4 40 S 111) = अगृ + क (VIII 3 13 S 2385) = अगृह (VI 3 111 ८ 174)

The other form is अगृहन्त । Before the dual आताम् the final क् of कृत् is elided by S 2337 and we have the form अगृहताम् । The Plural similarly is अगृहन्त । The 1st Person dual is अगृहावति or अगृह्यति । The Plural is अगृह्यति or अगृहामति ॥

NOTE—As अदृष्ट or अदृष्टत् अदृष्टा or अदृष्टवा, अदृष्ट्यम् or अदृष्ट्यम् अदृष्टवति or अदृष्टवति अदृष्ट्य or अदृष्ट्यत्, अदृष्ट or आसवत् अदृष्ट्य or अदृष्ट्यत् ॥

Why दुक् &c only? Observe व्यत्ययत्तः । Why in the Atmanepada? Observe अगृहन्त only । Why before an affix beginning with a dental? Observe अगृहामति only । Though the answer of लोप was understood in this sūtra, the employment of a term मुक् indicates that the whole of the affix ॥ to be elided । For लोप would be elided only the final क् of कृत् । But even with the elision of क् alone we would have got all the above forms except the 1st in यति । For क् being elided we have between (a consonant of कृत् class) and a dental (which is also a letter of कृत् class) This कृत् situate between two कृत् will be elided by VIII 2 25 । Nor can it be elided if at the elided कृत् is still alive, for by पूर्वनिष्ठा VIII 2 1, such a

clusion cannot be athematic. Though दृ is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, त्रि (letters of II class) would have been taken in the sūtra See III. 1 45, for this Aorist-verb

914. ✓ Gubh 'to cover, hide, conceal.' Pre गूढति । A गूढते । Per. कुगूढः । A. कुगूढे । But the dual is कुगूढतु for here गूढ never assumes the form गूढ । I Fut. गूढिता or गूढा । A गूढा । It optionally takes दृ as the root has an indicatory long क । II Fut. गूढिष्यति, or चोद्यति । A गूढिष्यते or चोद्यते । Imperative गूढतु । A. गूढताम् । Imper. अगूढतु । A अगूढत । Poten गूढेतु । A गूढेत । Bene गूढातु । A गूढिवोढ or चुढोढ । Aorist अगूढेतु । or अगूढतु । A. अगूढिष्य or अगूढ or अगूढत । Conll. अगूढिष्यत । अचोद्यत । A. अगूढिष्यत अचोद्यत । Caus गूढयति । A गूढयते । Aor अगूढयत् । Dasi कुगूढति । कुगूढते । Inten कुगूढते । Yān luk कुगूढीति or कुगूढिषि । Past. Part. Pass गूढ । Ger गूढया or गूढित्या । Adj गूढनीचः । गुह्यम् । Noun गुहा ॥

Here end the hikkāla roots which are ulhayapadi and end in a Consonant.

अथात्रन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ulhayapadi.

अिन् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । अिषियतुः । अयिता । अिषि-
(२३१२) इति चङ् । अिषिअयत् ॥

915. ✓ Śrīā 'to serve.' Pre अयति । A अयते । Per. अियाय । अिषियतुः । अिषियुः । अिषियिष । अियाय or अियय । अिषियिष । A अियिषे । I Fut अयिता । A अयिता । II Fut अयिष्यते । A अयिष्यते । Imperative अयतु । A अयताम् । Imper अयत । A. अयत । Poten अयेत् । A अयेत् । Bene अयातु । A अयिवोढ । Aorist अयिष्यत । The Aorist is formed by चङ् (III. 1 48 S 2312) Caus अयायति or अयायते । Aor. अयिष्यत । Dasi अयिष्यति, अयिष्यति (VII. 2 49, S 2618 or VI 4 16 S. 2614) A. अयिष्यते, अयिष्यते । Intensive अयायते । Yān luk अयायति or अयति । Past. Part. Pass अयितः । Ger अयित्या । Noun अयिः । ओ । अयम् ॥

भृज् ६४६ भरणे । भरति । बभार । बभतुः । बभर्य । बभूव । बभूये । भर्ता ॥

916. ✓ Bhrāṣ 'to fill, to support

The present is भरति । Per. बभार । १, बभतु । 2 S बभर्य । 1 त बभूव । The Atm Per 2nd S is बभूवे । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sūtra applies

२३६६ णिचतुनोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

अतो हन्तेष्व स्यस्य इदं स्यात् । भविष्यति ॥

2366 स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment इदं, after a root ending in short अ and after दन् ॥

Thus भविष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिङ् शयस्तिङ् । ७ । ४ । २८ ॥

ये यकि पादायार्थानुके निदिङ् अतो रिङादेशः स्यात् । रिङि षक्ते रिङिदिङिहामर्ष्य स्तोपे न । भिषात् ॥

2367. For the final short अ of a root, there णि substituted रि, before the Present-character अ (य), before the Passive-character य, and before the augment णि in the Benedictive.

NOTE —The word निहि in the aphorism is qualified by the phrase यकारादेः असावंधातुके । A Lu affix which begins with a य and is not a Sarvadhiātuka, is necessarily the augment दास of the Benedictive Thus य—या द्वियते and या प्रियते (the य comes by VI 4. 77) यक—क्रियते द्वियते । सिद्ध—क्रियात् and द्वियात् । This short हि debars the long री of the last The word non-Sarvadhiātuka being understood, the rule does not apply to the Potential, as विभूयात् । The य (VII 4. 23) is understood here also, therefore when the Benedictive affix does not begin with य, the rule does not apply, as लघोऽट् लघोऽट् ।

Thus we have भिवात् । In the Atmanepada the following sūtra applies

२३६८ । उरव । १ । २ । १२ ॥

अयथात्परो भवातो निह, लघु, यर सिद्धयेतो कितो स्त । भूवीट् । भूवीयास्ताम् । अभावेत् । अभावात् । अभायुः ॥

2368 And after verbs ending in अ the substitutes of ल and the affix *such, are kut*, when they begin with *ghal*, and the Atmanepada affixes follow

Thus लघोऽट् । ३ भूवीयास्ताम् । The Aorist is B, अभावेत् । ३ अभावात् । Pl, अभायुः । When हृद् is not added, the following sūtra applies

२३६९ । ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ॥

विद्यो लोप स्यान्नर्त्तः । अ, त । अ, वाताम् । अमिरयत् ॥

2369 The ह of the aorist sign विद् is elided, before an affix beginning with a *ghal* consonant, when it is preceded by a stem ending in a short vowel

NOTE —As अकृत अट्वा । Why do we say after a short vowel stem Observe अट्वाट्, अट्वाट् । Why do we say 'after a stem'? Observe अकृत । अवाविष्टाम्, अवाविष्टु अवाविष्टाम् and अवाविष्टु । Why do we say "before an affix beginning with a *ghal*" Observe अकृतात्, अकृतम् ॥

This lopa is also of the सिद्ध therefore not here द्विष्टार, द्विष्टवाम । Here to the word द्वि is added the affix लुच् (V 4. 18), and then the comparative affixes लर and लम् with आम् (V 4. 11) This ह is not dropped

Thus अमृत । ३ अमृतास्ताम् । The conditional is अमिरयत् ॥

916 ✓ Bhr 2 'to fill' 'to support' Pre भरति । A भरते । Per बभार । बभतु । बभर्च । बभूव । A बभू । I Fut, भर्ता । A भर्ता । 2nd E भर्ताहे । II Fut भरिष्यति । A भरिष्यते । Imperative भरतु । A भरताम् । In per बभारत । A बभारत । Poten भरत । A भरत । Beie भिवात् । A भूवीट् । Aor st, अभावेत् । A अयत् । Caus भावयति । भावयते । Aor अवीभरत । Desi, विभरिषति सुभरति । विभरिषते सुभरति । Inten वेधीयते । Yan luk बभर्त्ति । Imperative बभर्हि । Imperfect अयम् । Adj भरणीय । Noun धर्ता । माया । अयः । भरत ॥

हृन् ६४७ हरणे । हरणं प्रापय स्वीकारः स्तिय नाशन च । जहयं । जहिय । जहिये । हर्ता । हरिष्यति ॥

947 ✓ Hru 'to take, carry, convey' Harana means 'to convey' 'to accept, 'to steal' and 'to destroy' As भार ददाति ग्रामम् 'he conveys the load to the village, अय ददाति 'he accepts a share' सुवर्णं हरति चौर 'the thief steals gold. पाप ददाति शिव 'Siva destroys sin' In the sense of 'conveyance,' it takes two object ves Pre ददाति । A ददाते । Per जहार । जहयं । जहिय । A जह्ये । जहिये । I Fut, हर्ता । A हर्ता । II Fut, हरिष्यति । A हरिष्यते । Nouns हरिः । हर । हृत्तम् । हर्त ॥

धृञ् ६४८ धारणे । धर्त । अधार्पित् । अधृत ॥

948. ✓ Dhryn 'to hold, support.' Pre, धर्त । A. धर्ते । Per धधार । A. दधे ।
I Fut. धर्ता । A. धर्ता । Aorist. अधार्पित् । A. अधृत । Nouns, धर्मः । धारः ॥

कृञ् ६४९ करणे ।

949. ✓ Kṛiñ 'to do.' This root is not mentioned in the Siddhānta Kaumudī.
According to Mādhava, it is anārabham. It is conjugated like the last.

णीञ् ९५० प्रापणे । निनयिष । निन्यिषे ॥

950. ✓ niñ 'to lead, to carry.' Pre, नयति । With the preposition च, प्रयायति ।
A. नयते । Per निनाय । निन्यत् । निन्युः । निनयिष or निनेष । निन्युः । निन्य । निनाय or निनय ।
निन्यिष । निन्यिषे । A. निन्ये । निन्यिषे । निन्यिष्ये or निन्यिष्ये । निन्यिष्ये । I Fut. नेता । A. नेता ।
2nd नेतासे । II Fut. नेष्यति । A. नेष्यते । Imperative नयतु । A. नयताम् । Imper. अनयतु ।
A. अनयेत । Potens नयेत् । A. नयेत् । Bene. नीयात् । A. नीयेत् । Aorist अनयेत् । A.
अनेत् । Caus. नाययति । A. नाययते । Aor. अनयेत् । Desi. निनीयति । A. निनीयते ।
Inten. नेनीयते । You luk. नेनेति । d. नेनोतः । Nouns, नायः । नीमिः । नेमः । नीयः ॥

Here end the Ubhayaupadī roots ending in a vowel.

SUBSECTION.

आयाजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

Now we take up the conjugation of Parasmaipadī ant roots ending in a vowel

धेङ् ९५१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dhet to suck, to drink.

The Present is धयति । In forming the Perfect, the root is considered as if it
was धा by the following sūtra :

✓ २३७० । आदेव उपदेशोऽस्ति । ६ । १ । ४५ ॥

उपदेश एतन्नस्य धातोरान्वं स्यात् तु णिति ॥

2370. In a root, which in the system of grammatical instruction (*i.e.* in the Dhātupāṭha), ends with a diphthong (य, ये, यौ and ऋ), there is the substitution of धा for the diphthong, provided that no affix with an indicatory ण follows it

Thus ये is equal to धा । Thus धा + णत् । Now applies the following sūtra.

✓ २३७१ । आत औ ऋतः । ३ । १ । ३४ ॥

आदन्ताद्यातः ऋत औकारादेशः स्यात् । दधौ ॥

2371. औ is substituted for ऋत, the affix of the first and third person singular of the Perfect, after roots ending in long धा ॥

Thus धा + ऋत् = धा + औ = दधौ । The long धा is elided before dual by the following sūtra.

✓ २३७२ । आतो लोप इति च । ६ । ४ । ६४ ॥

अजाद्योर्धधातुकणः ष्विद्विदोः परयोरातो लोपः स्यात् । द्वित्यापरस्य लोपे प्रोत्ते
'तुर्वचनेष्वि' (२३७३) इति निषेधः । द्वित्येकत आलोप । दधतुः । दधुः । दधिय-दधाय । दधिय ।
दधिम । धाता ॥

2372. The final वा of a root is elided before an Ārdhahātuka affix with the augment द् as well as when it begins with a vowel and has an indicatory क् or द् :

Thus दा + क्तृप् । Here the rule of elision (V. 4, 64, S. 2373) is subsequent in the Aṣṭādhyāyī order to the rule of doubling (VI. 1. 1. and 8. S. 2175 and 2177), hence elision ought to take place first and then doubling. But this is prevented by S. 2213. We double the root first and then slide the वा : Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिय or दधाय । 1st d दधिय ।

The First Future is दाता । In forming the Benedictive the following two sūtras apply.

२३७३ । दाधा घञ्दाप् । १ । १ । २० ॥

दाहया धादधाध धातवो घञ्दाः स्युर्दधेयो विना ॥

2373 The verbs having the form of dā 'to give' and dhā 'to place,' are called gha.

Note.—This defines the word gha. Four verbs have the form of द, or assume it by the application of VI 1 45, S. 2370 and two, of धा, they are called घृ । The gha verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The घृ verbs are the following—दुदाज "to give," as प्रणिददाति ; दाप "to give," as, प्र यदाता, दा "to cut," as, प्रणिदयति ; देह "to ply" as, प्रणिदयते, हुष घृ, "to place" as, प्रणिदधाति येद to "feel" as, प्रणिदधति । In these examples, because of the verbs being घृ, the म् of प्रणि is changed into घ by VIII 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and देप् "to clean" not being called घृ rules VII 4 40 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त=दात् "what is cut," as, दात् यतिः । So also कषट् "washed" as, कषट्तात् मुखं "a bright face." But with दा "to give," do दा + क्त=दत् + त (VII. 4. 46)=दत्त "given," so also we have धा + दा + क्त=घातम् (VII 4 47). The word घृ occurs in sūtra VI 4 66, &c. The word दप includes also दधि by the parabhashā given under III. 4 19, ये changed into धा by VI 1, 45, S. 2370.

The root having got the designation घृ, now applies the next sūtra.

२३७४ । दलिङ् । ६ । ४ । ६० ॥

घञ्दात् दाहया धादधाध धातवो घञ्दाः स्युर्दधेयो विना ।

2374 घ is substituted for the वा of the above roots in the Benedictive mood Active.

Note.—Thus देवात्, देवात्, देवात्, देवात्, देवात्, and कषट्देवात् । Before non क्त and non क्त we have दाहोद and धाहोद । By the word लिङ् is here meant the वाचनिक or the Preterite mood ; the Personal endings of which mood are Ārdhahātuka by III. 4 116. Moreover by III. 4. 101 the Paramajñāna affixes only of the Benedictive are क्त so the present rule does not apply to the Ātmanepada affixes of the Preterite.

Thus वा + दात् = देवात् । D. देवात्ताम् । Pl. देवाम् ।

In forming the Aorist there is optionally द् by the following.

२३७५ । विभाषा घेदयोः । ३ । १ । ४८ ॥

वाया घञ्दधत्त वा स्यादात्कृतं धातुनि मुञ्चि परे । 'उङि' (२३१५) इति द्विवचनम् । घदधत् ।

अदधत्ताम् ॥

2375 After the roots च 'to suck,' and चिच् 'to grow,' चच् is optionally the substitute of चत्ति, when लुङ् follows signifying an agent.

As, अदधत् 'he sucked' dual अदधातम् । The reduplication is by S. 2315. When it takes the alternative चिच्, then the next sūtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधासोत् 'he sucked.' So also of चिच्, we have अचिचिद्योत् 'he grew.' It also takes the अङ्, (III. 1. 58) and then its form is अचचत् or अचचयोत् ॥

२३७६ । विभाषा घ्राघेष्टाच्छासः । २ । ४ । ७८ ॥

ध्वः सिधेः लुग्या स्वात्परस्मैपदे परे । अघात् । अघातम् । अघुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' चेद् 'to drink,' घ्रा (घ्रा) 'to pare,' छा (छा) 'to cut,' and घा (घा) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अघात् । d. अघातम् । Pl. अघुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघात्, or अघासोत् 'he smelled,') अघात्, or अघासोत् 'he drank,' अघात्, or अघासोत् 'he pared,' अछात्, or अछासोत् 'he cut' and अघात्, or अघासोत् 'he destroyed' There is no option allowed in Atmanepada, thus, अघ्राघातां सुमनसं देवदत्तम् । The root चेद् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सञ्च । ३ । २ । ७९ ॥

यवां सञ्चत्वादेभ्यः सिच् इद् स्वात्परस्मैपदेयु । अघासोत् । अघासिष्टाम् । अघासिष्टुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इद् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and च् (सञ्) is added at the end of these stems.

Thus अघासोत् । D. अघासिष्टाम् । Pl. अघासिष्टुः ॥

NOTE:—Thus अघासोत्, अघासिष्टाम्, अघासिष्टुः । व्यरंसीत् । व्यरंसीष्टाम् । व्यरंसीष्टुः । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by चि or चा (I. 3. 83) अरंसीत्, अरंसीष्टाम्, अरंसीष्टुः । Of roots ending in long आ:—अघासोत् । अघासिष्टाम् ; अघासिष्टुः । यमादीनां दन्तान्नस्य दृष्टिः प्राप्ता सा नेटीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आचक्ष् । अचक्ष् । अचक्ष् ॥

The Vriddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आचक्ष् । The root यम् = ātmanepadi, as it is preceded by चा (I. 3. 75) अचक्ष्, अचक्ष् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 41.

धेद् ६५१ पाने । धयति ॥

951, ✓ Dhat 'to drink, to suck' Pre. धयति । Per. दधे । दधतुः । दधुः । दधाय or दधिय । दधिष्य । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Imperative, धयतु । Imper. दधेत् । Potent. धयेत् । Bene. धेयात् । Aorist. अघासोत् or अदधत्, or अघात् । d. अघासिष्टाम् or अदधतम् or अघातम् । Coodi. अधस्यत् । Past. धीयते । Aorist. S अधायि (VII. 3. 38 S. 2761). d अधायिताम् or अधियाताम् । Caus. धारयति । Desi. गिम्सति । Int. धि । धीयते । Yan tak. दाधेति or दाधाति । D. दाधः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

श्लो ९५२, श्लो ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षये धातुवयः । स्तायति । जम्बो ।
जम्बिथ-जम्बाथ ॥

953 ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit' The word harsha Kshaya means the exhaustion of the vital humours Pre स्तायति । Per जम्बो । जम्बिथ or जम्बाथ । जम्बो । जम्बिथ । जम्बिथ । I Fut स्ताता । II Fut स्तायति Imper स्तायतु । Imper जम्बायतु । Poten स्तायेत् । Bene स्तेयात् or स्तायात् (See VI 4 68 S 2378 for these forms) Aorist जम्बासोत् । Caus स्ताययति । Aorist जम्बिगमयत् D al जम्बासति । Inten जम्बायते । Yab luk जम्बेति । d. जम्बीत । Imp जम्बीति Nouns, जम्बा । जम्बि । जम्बो ॥

२३७८ । धान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

धुमास्यादेत्यस्य संयोगादेर्धातोरान्तं यत्वा वा स्यादार्धधातुके किति सिद्धिः । स्तायात्-स्तेयात् । जम्बासोत् । स्तायति ॥

2378 For the final अ of any other root than those mentioned in VI 4 66, व may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant

The स्ता was the only root of VI 4 66, which could have been affected by this rule. It has been, however specially exempted by the word धान्यस्य । Thus स्तेयात्, or स्तायात् स्लयात् or स्लयात् but only स्त्यत् (VI 4 66) and घायात् (not commencing with a double consonant) The phrase कर्हति is understood here and therefore the rule applies to Parasamāyāda affixes (III 4 104) Thus स्तासोष्ट in Atranepeḍa. The root considered as an aṅga, should consist of a double consonant, therefore in निर्द्यायात्, (from निर+दा) द is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the aṅga, but of the preposition

953 ✓ Mlai to be and or dejected Pre स्तायति । Per जम्बो । I Fut. स्ताता । Noun जम्बा ॥

श्लो ९५४ न्यक्कणे । न्यक्करणेतिरस्कारः ॥

954 ✓ Drai to treat with contempt to defigure Nyakkarapa means humiliation, contempt &c Pre द्रायति । Per दद्रो ॥

श्लो ९५५ स्वप्ने ।

955 ✓ Drai to sleep, Pre द्रायति । Per दद्रो । Nouns निद्रासु । निद्रा ॥

श्लो ९५६ तृप्तौ ।

956 ✓ Dbral 'to be pleased' Pre द्रायति । Per दद्रो ॥

श्लो ९५७ चिन्तायाम् ।

957 ✓ Dbral 'to think of, meditate upon' Pre द्रायति । Per दध्यो । Nouns ध्यान । धुयो । धीयते ॥

श्लो ९५८ शब्दे ।

958 ✓ Hal 'to sound,' 'to bark at,' Pre रायति । Per ररे । I Fut राता । Noun शोर ॥

इत्यै ९५६, इत्यै ९५६ (क) शब्दसंघातयोः । स्थायति । पोषदेश-
स्यापि सत्त्वं कृते रूपं तुल्यम् । पोषदेः फलं तु तिष्ठयासति । अतिष्ठयपदित्यत्र पत्वम् ॥

959. ✓ Styai 959 A. ✓ S tyai '1 to sound, echo' 2 to be collected into
a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as इत्यै or पठ्यै,
because य is changed to स । The difference however appears in the Desiderative
and the Causative, as तिष्ठयासति (Des), अतिष्ठयपत् (Causative Aorist), Pre. स्थायति ।
Per. तस्थौ । I Fut. स्थाता । Past. Part. Pass. स्थानः । प्रस्तीतः । अस्तीमः । Nouns स्थी । स्तूयः

खै ९६० खदने ।

960. ✓ Khai 1 to be steady or firm. 2, to strike, hurt, kill. Pre. खायति ।
Per. खौ । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, पै ९६३ क्षये । क्षायति । जौ । सौ । साता ।
'धुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'दिभाषा घाघेट्-' (२३७६) इत्यत्र च स्यत्तेरेव ग्रहणं न
त्वस्य । तेन एवसिञ्जुको न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓ Kehai, 962 ✓ Jai, 963 ✓ Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति
Per. खौ । I Fut. खाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामयान् । (VIII 2. 53, S.
3032).

962. ✓ Jai to wane, decline, decay Pre. क्षायति । Per. खौ । I Fut. खाता ॥

963 ✓ Shai to decline The ✓ सा in VI. 4 66. S 2462 and II. 4 78.
S. 2376 refers to the Divadi ✓ सा and not to the present root Therefore there
is not the य substitution of VI. 4 67 S 2374 or the elision of सिच् by II. 4.
78 S 2376, Thus the Ben- is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and
not अयात् । Pre सायति । Per. सौ । I Fut साता । Bene सायात् । Aorist. असासीत् ।
Pass सायते । Caus. साययति । Aorist असीयत् । Des. सिषायति । Inten. सासयते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964 ✓ Kai, 965 ✓ Gai to sound, to caw. The word शब्द means a parti-
cular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. कौ । I Fut.
काता । Noun. काकः ॥

965 ✓ Gai to sing, to speak Pre गायति । Per. गौ । I Fut. गाता । Bene.
गेयात् । (VI. 4 66 S 2462) Aorist. अगासीत् । Past Part Pass. गीत । Active गीतयान् ।
Ger. गीत्या । Nouns गायकः । गायकाः । गाययः । गगीत । गगाया उद्गीतः ॥

शै ९६६, औ ९६७ पाके ।

966 ✓ Sai 967, ✓ Srai to cook Pre. शायति । Per. शौ । I Fut. शाता ॥

967 ✓ Srai to cook, boil Pre. शायति । Per. शौ । I Fut. शाता । Caus
शययति । Past. Part. Pass श्रतम् । चाग्रम् । (VIII, 2 43, S 3017) अचितम् । Noun. शाया ॥

पै ९६८, औवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'धुमास्या-'
(२४६२) इतोत्य तदपवाद । 'एलिंडि' (२३७४) इत्येत्वं 'गतिस्था-' (२२२३) इति
सिञ्जुच् च न । पाठपस्य नावधिकत्वात् ॥

968. ✓ Pai, 969 ✓ Oval to dry, wither.

The ✓Pa though occurring in VI 4 66 S 2462 does not refer to this ✓Pa as it is Lākṣhaṇika and not original, for the same reason VI 4 67 S 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II 4 77 S 2193 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre वायति । Per वयै । I Fut वात । II Fut वास्यति । Imperative वायतु । Imper अवयत् । Poten वायेत् । Be वायात् । Aorist अवयासीत् or अवयात् । Des विवायसि । Inten वाययस्व । Yan lak वायाति or वायेति । D वापीत् । Imperfect वयायेत् or अवयात् । D अवयापीताम् । Pl अवयायुः । Ben — च वायस्व ॥

३६९ ✓Ora to dry to be languid or weary Pre वायति । Per वयै । Caus वाययति । Noun वान् ॥

वट्टे ६७० वेष्टने । स्तायति ॥

३७० ✓Sita to put on adorn Pre स्तायति । Per सत्सी । I Fut स्तात । Caus स्ताययति । Aorist अस्तिष्टत् ॥

वट्टे ६७० वेष्टने । शोभायाच'रन्त्येके । स्नायति ॥

३७० A ✓Snpal to put on, some say that it means to adorn Pre स्नायति ॥ Noun — वस्त्रोपग्र ॥

वैप ६७१ शोधने । दायति । कृत्वादेत्वसिञ्जलुक् न । दायात् । अदासीत् ॥

३७१ ✓Dwp to purify to cleanse

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I 1 40 S 2193) it does not take the इ in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist as दायात् and not देयत्, अदासीत् and not अदत्त । Pre दायति । Per दयै । I Fut दात । Bene दायात् । Aorist अदासीत् । Caus दाययति । Aorist अदीदत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाधाधमा—' (२३६०) इति विवादेशः । तस्यादन्तस्य

चोपधागुणः ॥

३७२ ✓Pa to drink Pre पिबति । (The ✓Pa is replaced by ✓p in by VII 3 78 S 2360 As पिब ends with व, the इ is not penultimate and is therefore not gunated) Per वपी । I Fut पात । II Fut पास्यति । Imperative पिबतु । Imper अपिबत् । Poten पिबेत् । Bene पयात् । Aorist अपयत् । Caus पाययति or पाययस्व । Aorist अपीयत् Des विपायसि । Inten पीययस्व । Yan lak पायति or पायाति or पायेति । D पापीत् । Imperfect पीयायेत् । Pot पायायात् । Bene अपीयात् । Aorist अपयात् । Plural अपयायुः । Nouns व as मुदाय । वानम् । सपीति । वायु । वेह । वायम् । वाह । पय । पायम् ॥

घ्रा ६७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

३७३ ✓ghr to smell ३ to kiss Pre जिघ्रति । (S 360) Per जघ्री । जिघ्रि I Fut घ्रात । Bene घ्रेयात् or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus जिघ्रयति । Aor अजिघ्रयत् or अजिघ्रयत् । Des जिघ्रसि । Inten जीघ्रयस्व । Yan lak घ्राति or घ्रायति । D घ्रापीत् । Past Part Pass घ्राय । घ्रात । Active घ्रायमान । घ्रातमान । Nouns घ्राय । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

३७४ ✓Dhrm to blow (as a wind instrument) ३ to blow a fire Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth Pre धमति । (S 2360) Per धम्ये । I Fut धमात । Poten धमेत् । Bene धमायात् or धमेयम् । Caus धमययति Aorist

अदिधमपत् । Desl दिधमासति । Inten देधमीयते । Yaś lak दाधमति । Past. Part. Pass धमातः । Active धमातयान् । Ger धमात्या । Noun, धमः ॥

घटा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्वादिष्वभ्यासेन-' (२२८०) इति पत्वम् । अधिष्टा । 'उपमर्गात्-' (२२८०) इति पत्वम् । अधिष्टाता । स्येयात् ॥

975. ✓ Sthā to resort or go to, 2 to stop, to be restrained Pro. तिष्ठति । (स्या is replaced by तिष्ठ (under VII 3 78 § 2360). With स & the root is Atmanopell as म'तिष्ठते, निद् स'त्ये &c) Per. तस्थे । The स will be changed to य after an alternant letter, even though the reduplicate त intervenes. As अधितर्ह्यः । See VIII 3, 64, S 2277. I Fut स्यात् । The स will be changed to य after an alternant Preposition. As अधिष्टाता । See VIII 3, 65, S, 2270 A म'स्याता । II Fut. स्यास्यति । अधिष्टास्यति । A. स'स्यास्यते । Imperative तिष्ठतु । A. संतिष्ठाताम् । Imper. यतिष्ठत् । A. समतिष्ठत् । Poten. तिष्ठेत् । A. संतिष्ठेत् । Bene. स्येयात् । The य is not optional, as the rule VI. 4, 68, S 2378 does not specifically apply to ✓ Sthā. A. संस्यास्यत् । Aorist अस्यात् । The तिष्ठ is elided by II. 4, 77 S, 2323 With an alternant Preposition अधिष्टात (VIII 3, 63, S, 2276). A. समस्यत् । D समस्यदाताम् । Caus. स्यापयति । Aor यतिष्ठयत् (VII, 4, § 2588), and not अस्यापयत् । Desl. तिष्ठासति । Inten. तेदीयते (VI. 4, 60, S, 2462) Yaś lak तास्याति । D. तास्योतः (VI 4 113, S 2497) Pi तास्यति (VI 4, 112 S, 2483) Past. Part. Pass स्थितः । Act स्थितयान् । Ger. स्थित्या । Nouns, स्यादी । दन्त प्रत्यः । मुधिठरः । स्यायुः । स्यादिर- । कवि त्यः ॥

घ्रा ६७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. ✓ Mñā to learn diligently, to repeat in mind Pro मनति । मन replaces म्ना by VII. 3 78 § 2360, Per. ममोः । Nouns आम्नायः । निम्नः । मुचम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्रणयच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. ✓ Dān to give. Pro यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3, 78 § 2360. The root being ghu, we have प्रणयच्छति by VIII. 4, 17, S 2285, Per ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । प्रययच्छत् । Poten. यच्छेत् । Bene. देयम् । (VI. 4 67, S 2374). Aorist अदात् । (II, 4, 77, S, 2323) प्रययदात् । Caus. दाधयति । Aor अदीदयत् । Desl. दित्सति (VII 4, 54, S 2623 and VII 4, 58, S, 2620) Inten. देदीयते । Yaś lak दादेति or दादाति । D. दातः । Imperative देयि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तयान् । Ger. दत्त्या । Adj. दानोयः । द्वयम् । Nouns दासः । दानु । देयुः ॥

हृ ९७८ कौटिल्ये । हृषति ॥

978. ✓ Hṛi to be crooked,

The present is हुरति । The Perfect is हृ. + यत् । Now applies the following sūtra

२३८८ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ० । ४ । १० ॥

अतन्तस्य संयोगादेर्गुणः मुञ्चः स्यात्सिद्धिः । किदर्थमपीदे परस्वायत्त्यपि संवति । परस्वस्य षष्वादादिः । जङ्गार । जङ्गुरतुः । जङ्गुः । जङ्गुयः । हृता । 'अङ्गुनोः खे' (२३१८) । मुदिष्यति ॥

2379. A root ending in short अ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of कित् affixes even, yet being subsequent it applies to यत् also. By I. 2 5, S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than ~~for~~ are ~~for~~ and consequently would not have caused Gura. The
sūtra prevents that

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛddhi of वृद्धि? According to the Kaśika, it does not let the Vṛddhi of वृद्धि caused by VII 2. 115 S 254. But according to the Sillānta the present sūtra VII 4. 10 being subsequent in order of the Aśhāyānti to the Vṛddhi sūtra VII 2. 115 S 254 applies to that latter also. Thus we get ह्वि + nal = ह्व + nal (Gūpa caused by the present sūtra) = ह्व + nal (I 1. 70 S 51) = ह्व + nal (there is Vṛddhi of the penultimate व by VII 2. 116 S 2282) = वृद्धि + nal. Dual वृद्धि + nal. Pl वृद्धि + nal. 2nd S वृद्धि + nal.

First Future **हृत्** : In the Second Future there is **इद्** augment by VII 2 70-
 ■ 2366 Thus we have **हृषियति** ॥

In forming the Bene-hotive, the following sūtra causes Guna.

२३८० । गुणोद्भित्तिसयोगाद्यो. । ७ । ४ । २१ ॥

असौ सयोगादेर्भक्तस्य च गुण स्याद्विनि यादाचार्येभ्यः पुनः किञ्चि च । दृष्टम् । अष्टाध्यायि
अष्टाध्यायि ॥

2380 Guna is substituted for the final अ in the root अ (अङ्), and in those roots ending in अ in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Pa-sive character क्त or the Bene-dictive augment क्त follows

Note —The words **याम**, **यमि** and **निहि** are understood here. Not so the word **य** as its anuvritti is impossible. Thus **यवते यमि, यमते** and **यमि**. This is an exception to I 1 5.

Thus हृषीकेशः The Ariet is अश्विनः & चक्राष्टमि is

978 ✓ Hvi to le crooked Pac हुरति । Per अगुर । अगुरु । अगुरं । अगुरिच ।
I Fut हुरति । II Fut हुरिष्यति । Imper हुरतु । Imper अगुरु Pten हुरेत । B ne
हुरति । Pass हुरते । Desi हुर्यति (VI 4 16 S 2614 ca ves lengthening VII 1
102 S 2491 substitutes उर which becomes कुर्यि VIII 2, 77 ■ 354) I ten
कालहृते (VII 4 30 S 2633) Iah luk अगुति । II अगुंते । Imperative अगुतुं ।
Jarhvihi Iat S अगुंरादि । Imperfect अगुतुं । Past Part Pass. हुरतम् । Act
हुरतमानम् ।

सू ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्यतिभूति-' (२२८) इति षेठ् ।
मस्यरि-मस्ययं । मस्योस्तु ॥

979 ✓ Svtl to sound to pain

The Present is स्ततिः. The Perfect 3rd S. is सत्यारः. D. सत्यारुः. 2nd S. सत्यारिषः or सत्यार्यः. The वद् augment is optional by VII 2 41 = 2279. But this वद् option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following verse

८८८१ । अथ क मिति । ७ । २ । ११ ॥

एतत्तु यथाह तन्मन्त्राद्यं वाच्यमित्यत्रादिपक्षे न्यायः । परमपि स्वस्वादिप्रतिपक्षं द्वाप्यत्रा
पुरस्तादादिपक्षेयथापहास्यमात्रमर्थान्तेन निवेद्ये प्राप्य द्वादिप्रतिपक्षमिदं न स्यादिति । ननु न्यायः ।
परमपि न्यायः । (२३६६) इति नियमिदं । न्यायिनि । स्वर्गं न । वाच्यमित्यत्र । अत्रान्यायः ।

2381 The augment इद् is not added to an affix having an indicatory क् or न् when it comes after the root वृ or after a monosyllabic root ending in उ ऊ अ or ऋ in the Dhātupāṭha

This sūtra VII 2 11 is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरित्पूर्ति ८० VII 2 41 § 2379 that ordains option, but nevertheless it debar that option: because this rule occurs in the general notation of prohibition of इद् which commences with मेद्वाय कृत (VII 2 8) and is prior to the इद् ordinance of VII 2 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred इद् as in the Nāṣṭhī स्युत मत् ६०

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of कृदि (VII 2 13 S 2393) for स्यु is not within the exception of that rule. Thus we get मस्यारिच and मस्यरिच ॥

In the Second Future there is compulsory इट् augment by VII 2 70 S 2366 As स्वरिष्यति; The Benedictive is स्यर्वात्; The Aorist is अस्यारिच or अस्यारिचत्; D. अस्यारिचाम् or अस्यारिचाम् ॥

979 ✓ Sṛj 1 to sound 2 to pain or be pruned Pre स्वरति; With सम् the root is Atmanepadī As मस्यरति; Per मस्यार; मस्यरतुः; मस्यर्च or मस्यरिच; मस्यरिच; मस्यरिच; A मस्यरे; मस्यरिचे; I Fut स्वर्य; A मस्यरिच or मस्यरिच; II Fut स्वरिष्यति; A मस्यरिष्यते; Imperative स्वरतु; १ मस्यरतम्; Imper. मस्यरतु; Pot. मस्यरेत्; A मस्यरेत्; Bene स्यर्वात्; A मस्यरिचोऽट् Caus स्वारयति; Aor अस्यारिचत्; Desi मस्यरिष्यति; मुस्यर्वात्; Inten मस्यरिष्यते; Yath luk मस्यरिष्यति; D मस्यरतु; Past Part. मस्यरतु; Act स्युतयाम्; Ger स्युत्या; Noun स्युत ॥

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980 ✓ Smṛ 1 to remember Some texts read the ✓ Smṛ at the place next to ✓ Smṛ. It is conjugated like ✓ hṛ. As स्मरति ८० Noun स्मर; Pre स्मरति; Per स्मरार; I Fut स्मर्या; II Fut स्मरिष्यति; Imperative स्मरतु; Imper. स्मरतु; Pot. स्मरेत्; Bene स्मर्यात्; Aorिच अस्यारिचत्; Caus स्मारयति; When Ghaṭṭī स्मरयति; Aor अस्यारिचत्; Desi मुस्मर्यते ॥

ह ६८१ संवरणे ।

981 ✓ Hṛ 1 to cover (?) It is conjugated like ✓ hṛ. No 978 Pre, गुरति ॥

सृ ६८२ गतौ । क्र.दित्याचेट् । सयंस । ससृच । रिट् । सिष्यात् । अस्यर्षोत् । असाष्टाम् ॥

982 ✓ Sṛ 1 to go As this root is specially mentioned in VII 2 13 it does not take इट् in the Perfect. As मस्ये and मसृच । In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel अ as सिष्यात् ॥

In the Aorist we have असाष्टाम्, dual असाष्टाम् ॥

The following sūtra requires ऋ in the Aorist of सृ ॥

२३८२ । सति शास्त्र्यतिभ्यश्च । उ । १ । ३६ ॥

अथवेदः । स्यात्कृत् रि सुटि । इह सुप्तयया शमिना साहचर्यात् 'सत्यं' जाहोत्यादि कान्येय गच्छते । तेन भूयोऽर्चः । शोच्यते ॥ 'आध्यात्मा' (२३६०) इति विंति धारादयः । आध्यात्मा ॥

NOTE —As चादिथ, चारिथ, and मयिथयिथ । The root च्ये is not changed to च्या (VI 1 46) in the Perfect By VII 2 63, the roots चद् and च्ये would have optionally been चेद्, and च् never, therefore, the present sūtra makes the चट् augment compulsory The चट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛtti of optionally' could not have run into it from the last sūtra: for if it was an optional sūtra, the enumeration of चद् and च्ये was useless, as they were already provided for by VII 1 63 Therefore, this sūtra makes an invariable rule Thus चारिथ ॥

983 ✓ Rl to go, 2 to obtain Pro चच्छति । I Fut चर्तः । II Fut चरिष्यति । Imperative चच्छतु । Imper. चार्च्छतु । Poten चच्छेत् । Bene चर्षतु । Aorist चार्षत् । चार्ष्टां । Caus चर्षयति (VII 3, 36) Aor मा भवार्नर्षयत् । Desi चरिष्यति । Inten चरार्षते । Yau luk चरर्षि or चरिष्यति or चरर्षति । D चर्षत or चरिष्यत । Pl चरर्षाति । 2nd S चरर्षि° or चरिष्यि° । 1st S चरर्षि or चरिष्यिम् । D चर्षय or चर्षयः । I चर्षाम or चर्षुम । Nouns चर्षः । चर्षि । चारी । चरिषम् । चर्षम् । चत । चव । चर्ष । चरः । चर्षे । चर्ष । कर्मि । चर्षा । चरणि । चर्षण । चर्षु । चरर । चरिण । चर्ष । चर्षय ।

गृ ९८४, घृ ९८५ शेषने । गरति । जयतु । जगार । जगर्थः । जयि । रिद् । प्रियात् । अगायीत् ।

984 ✓ Gṛ, 985 ✓ Ghri to sprinkle Pro गरति । Per जगार । जयतु । जगर्ष । चयि । I Fut गर्तः । II Fut गरिष्यति । Imperative गरतु । Imper चगरत । Inten गरत् । Bene चिषात् । There is रिद् by VII 4 28 Aorist अगार्षति । Caus गार्षयति । Aorist अजीगरत् । Desi जगिष्यति । Inten जेगिष्यते । Yau luk जगर्षि । Noun गत ॥

985 ✓ Ghri to sprinkle Pro चरति । Nouns चर्तः । चर्षा । चम ॥

ध्वृ ६८३ हूर्छने ।

986 ✓ Dhvri, to bend 2 to Kill Pro ध्यरति ॥

सु ९८७ गतौ । सुसोय । सुसुध । सूयात् । 'णित्रि-' (२३१२) इति चट् ।

लघूपधगुणादन्तरङ्गत्वादुयङ् । असुसुयत् ॥

987 ✓ Sru to go, to move The motion must however be of liquids । सयति चतम् 'The butter flows' Pro सयति । Per सुसाय । सुसुयत् । सुसोय । सुसुय । I F सोता । II Fut सोष्यति । Imperative सयतु । Imper असयत् । Poten सयत् । Bene सुयात् । Caus साययति । Aor असुसुयत् । or ससिष्यत् । (VII 4 81) The aorist & has चट् by S 2312 There is no गुण caused by S 2189 as उयङ् is antaraṅga & i supersedes गुण Des सुसुयति । Inten सोसुयते । Yau luk सोसाति । D सोसुत । I सोसुयति । Nouns सासाय । स्रु । सत ॥

पु ६८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसजोऽभ्यनुज्ञानम् । सुपोय-सुपुविथ । सोता ॥

988 ✓ Shu to permit, to be glorious

The word प्रसव her means to permit, to approve to command, as in the sentence देवस्य त्वा सवितु प्रसवे ॥

The Perfect 2nd S ॥ सुपोय । or सुपुविथ । 1st d सुपुविथ । First Future सोता ॥ In the Aor at the following sūtra applies

२३८५ । स्तुसुभूजभ्यः परस्मैपदेषु । ॥ १२ । ८२ ॥

अथ सिच इट् स्यात्परस्मैपदेषु । असादीत । श्रुयोल्लाभ्या त्रिभ्या ऋट्पर्याप्तुनोत्तरेषु प्रथमिति पठे असोदीत ॥

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यद् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कुरुवतुः, कुरुतुः (VI. 4. 77) So also not in अ.पुन्यन्ति and राधपुन्यन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उयद् substitute. Thus य + तु + अन्ति = यययन्ति (and not पुण्यन्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. श्रूयति । श्रूयतुः । श्रूययन्ति । श्रूयोपि । श्रूययः । श्रूयय । श्रूयोमि । श्रूयथ. or श्रूयवः । श्रूयमः or श्रूयमः । With सं the root is ātmanepadi. As संश्रूयते । D. संश्रूयताम् । P. संश्रूयते । Per. श्रूयाय । A. संश्रूयते । श्रूययतुः । श्रूयीय । श्रूयय । श्रूयम । I Fut. श्रेता । A. श्रेता । II Fut. श्रेयति । A. संश्रेयते । Imperative श्रूयातु । A. संश्रूयताम् । श्रूयु । श्रूययानि । Imper. अश्रूयात् । अश्रूयताम् । A. समश्रूयतु । Pote. श्रूयात् । A. संश्रूयते । Bene. श्रूयात् । A. संश्रेयते । Aorist. अश्रेयते । A. समश्रेयते । Caus. श्रूययति । Aor. अश्रूययत्, or अश्रूययत् (VII 4. 81. S. 2578). Desi. श्रूययते । Inten. श्रूययते । Yan luk. श्रूययति or श्रूययति । Per. Part. Parasmai, श्रूययत् । Nouns श्रूयति । श्रूयय । श्रेयः । श्रेयः । श्रेयः ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रुवति । ध्रुवं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhr̥u to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion Pre. ध्रुवति । Per. ध्रुवाय । ध्रुवतुः । ध्रुवीय or ध्रुवीय । Noun. ध्रुव ॥

हु ६९१, हु ६६२ गतौ । हुदोय-हुदविष । हुदुविष । हुदोय । हुदुष 'विधि-' (२३९२) इति चङ् । अदुद्रवत् ॥

991. ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move Pre. दवति । Per. दुदाय । दुदुयतु । हुदोय or हुदविष । हुदुविष । I Fut. द्रेता । Nouns. दवः । ददायः । दूनः । दूतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move Pre. द्रवति । Per. दुद्राय । दुद्रयतुः । दुद्रेय । दुद्रय । I Fut. द्रेता । II Fut. द्रेयति । Aor. अदुद्रयत् । The चङ् affix is used here. (S 2312) Caus. द्राययति । Aorist अदुद्रयत् or अदिद्रयत्, (VII. 4 81. S. 2578) Desi. दुद्रयति । Inten. द्राद्वयते । Yan luk. द्रेद्रेति । Nouns द्रेयः । दविषम् । द्रिदुः ॥

जि ६९३, जि ६६४ अभिमवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आदौ सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । आध्येतुं स्थायतीत्यर्थः । 'अदिराभ्यान्नेः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेत्रसोढः' (५८८) इत्यपाटानत्वम् ॥

993. ✓ Ji, 994, ✓ Jri to conquer, overcome. The word abhībhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadi because of S 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जयः । शत्रुजित्, ॥

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe लुप्यते, लुप्यः (VI. 4. 77) So also not in आप्नयन्ति and राप्नयन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the लुप्यङ् substitute. Thus श्र + यु + अन्ति = श्रयन्ति (and not युष्यन्ति)

989. ✓ Śru to hear Pre श्रूयति । श्रूयतः । श्रूयन्ति । श्रूयामि । श्रूयस्व । श्रूय । श्रूयामि । श्रूय or श्रूयः । श्रूयः or श्रूयः । With हं the root = ātmanepadī. As संश्रूयते । D संश्रूयते । P. श्रूयते । Per. श्रूय । A श्रूयस्व । श्रूयतः । श्रूय । श्रूय । श्रूय । I Fut श्रूयते । A श्रूयते । II Fut श्रूयति । A श्रूयति । Imperative श्रूयतु । A श्रूयताम् । श्रूय । श्रूयानि । Imper श्रूयतु । श्रूयताम् । A समश्रूयतु । Pote श्रूयताम् । A श्रूयते । Bene श्रूयतु । A श्रूयते । Aorist श्रूयते । A. समश्रूयतु । Caus श्रूयति । Aor श्रूयते । or श्रूयते (VII 4 81 S. 2578) Desl. श्रूयते । Inten. श्रूयते । Yan luk. श्रूयते । or श्रूयते । Per. Past. Parasmai. श्रूयत । Nouns श्रूयि । श्रूयः । श्रूयः । श्रूयः । श्रूयः ॥

श्रु ९६० स्वर्यै । धवति । अय कुठादौ गत्यर्थादिपि ॥

990 ✓ Dhu to be firm or fixed This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion Pre धवति । Per. धुवाय । धुव्यतः । धुवीय or धुवीयः । Noun धुव ॥

दु ९९१, दु ९९२ गतौ । दृष्टेय-दृष्टविषय । दृष्टविषय । दृष्टेय । दृष्टुव 'विशिष्ट-' (२३९२) इति चङ् । अदुद्रुवत् ॥

991 ✓ Du, 992 ✓ Dru to go, move Pre दवति । Per. दुवाय । दुव्यतः । दुवीय or दुवीयः । दुव्यतः । I Fut दवाते । Nouns दवः । दवाय । दून । दूतः ॥

993 ✓ Dru, to go, move Pre द्रवति । Per. द्रवाय । द्रुव्यतः । द्रुवीय । द्रुव्य । I Fut द्रवाते । II Fut द्रवाति । Aor अद्रुवत् । The चङ् affix is used here (S 2312) Caus द्रावयति । Aorist अद्रुवत् or अद्रुवत् । (VII 4 81 S. 2578) Desl. द्रुवति । Inten द्रावयते । Yan luk द्रावते । Nouns द्रावः । द्रवणम् । द्रुवः ॥

जि ९९३, जि ९९४ अभिभवे । अभिभवे न्यूनीकरण न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अध्येतुं ग्लायतीत्यर्थः । 'शिराभ्यांजे' (२६८५) इति तङ् । 'पराजयेत्सोढः' (५८८) इत्यपादानत्वम् ॥

993 ✓ Ji 994, ✓ Jri to conquer, overcome The word abhībhava means both to conquer and to be conquered In the first sense, the root is Translative. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies' In the second sense it is Intranslative. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadī because of S. 2685 The object takes the ablative case by S 589, Pre. अध्येति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जय । शत्रुञ्जित । ॥

994 ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्ञाय । जिज्ञायतुः । जिज्ञायिष्य or जिज्ञेय । जिज्ञायिष्य । I. Fut. जेत । II. ज्ञेयति । Imperative. जयतु । Imper. अजियत् । Poten. जयेत । Bene. ज्ञेयात । Aorist. अजयीत् । Caus. जाययति । Aor. अजिययत् । Des. जिज्ञेयति । Inten. ज्ञेयीयते ॥

जु ६६५ इति सौत्र घालुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995 ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupatha, but it is in Sūtra root, Pre. जयति । Caus. जाययति । Aor. अजीजयत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जयनम् । जूः । जयः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUBSECTION.

अथ ङीङन्तः इति ॥

Now the roots up to ङीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadi.

सिम् ९९६ ईषद् सने । स्मयते । सिम्पिये । सिम्पियद् वे=सिम्पियिष्ये ॥

996 ✓ Smin, to smile. Pre. स्मयते । Per. सिम्पिये । सिम्पियिष्ये (°ष्ये) । सिम्पिये । सिम्पियिष्ये । I. Fut. स्मेत । II. Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Poten. स्मेत । Bene. स्मेयीष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. अस्मिययत् । Des. सिम्पियति । Inten. स्मेयीयते । Yan luk. स्मेयति । Past, Part, Pass. स्मितः । Ger. स्मिता । Noun स्मेयम् ॥

गुङ् ६६७ अक्षयस्ते शब्दे । गवते जुगुये ॥

997. ✓ Guṇ, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong. Pre. गवते । Per. जुगुये । जुगुयिष्ये । जुगुयिष्ये । I. Fut. गीत । II. Fut. गीयते । Imperative. गवताम् । Imper. अगवत । Poten. गवेत । Bene. गीयीष्ट । Aorist. अगीष्ट । Coudi. गीते यत् । Caus. गाययति । Aor. अगूययत् । Des. जुगुयते । (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. गीयीयत । Yan luk. गीयति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns गीतम् । गवाच । गजलम् ॥

ग.ङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । इट रत्वे क्ते इटिः । गै । लङ् इटि । गते । गेत । गेयाताम् । गेत् । गीसीष्ट । 'गाहुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इडादेशस्येऽ गडि यदर्थं न त्वस्य । तेनादिह्यात् 'घुमास्या--' (२४६२) इतीत्य न । अगास्त । अदादिकोऽयमिति ह्रस्वतादयः । फले तु च भेदः ॥

998 ✓ Gau, to go.

It is thus conjugated, गा+अप्+ति=गा+अ+ति=गाते । The deal is गा+अप्+अति=गाते । The Pural is गा+अप्+अ=गा+अ+अते (VII. 1. 5. § 2258)=गात । In the dual गा+अप् becomes by coalescence गा for the rule of वयलेदीर्घ being antasanga ajjhi's first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any चा which is a portion of a इति affix. In the First Person Singular the affix इद् is changed to य, and we have गा+अप्+य=गा+अ+य=गा+य=गै ॥

In the First Person Imperfect we have अगा+इ=अगे by VI. 1. to 67, S. 69. The Benedictive is गीसीष्ट । The sūtra गाहुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गी which is the substitute of ✓ इद्; and not to this ✓ गा । Therefore this ✓ गी is not इति, and consequently the sūtra घुमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no इ । In other words the form is not गेयात् ॥

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिगि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the Aorist the following sūtra applies.

२३८९ । स्याधोर्छि । १ । २ । १७ ॥

अनयोऽदिदेशः स्य स सिच्य कृत्यात् । अदितः अविद्याः । अदिवि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *lit* after *sikā* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their आ into ए before these terminations.

Note : The roots स्या 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' दे 'to pity' धे 'to feed' दी 'to cut' change their vowels into ए before the terminations of the Aorist of the Atmanepada; and these terminations are also *lit*. As उवाच्यते, 'he worshipped' उवाच्यताम् उवाच्यते ; अदित 'he gave' अधित 'he fed.'

The root देह् = ghu So its Aorist is अदितः 2nd S अदियाः । 1st S अदिवि ॥

1011. ✓ Oa to protect, cherish. Pre दयते । Per. दिद्ये । दिद्याते । दिम्ये । दिद्ये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दयताम् । Imper. अदयत । Pote. दयेत । Bene. दासीष्ट । Aorist अदितः । Ger. प्रदाय ॥

शैङ् १०१२ गतौ । ग्यायते । गश्ये ॥

1012. ✓ Syau to go, move. Pre गवायते । Per. गश्ये । गश्याते । गश्याये । I Fut. ग्याता । II Fut. ग्यास्यते । Imperative ग्यावताम् । Imper. अगवायत । Pote. ग्यायेत । Bene. ग्यासीष्ट । Aorist अगवायत । Caus. ग्याययति । Aor. अगिशययत् । Desi. अगिश्यायते । Inten. ग्याग्यायते । Yan luk ग्याग्याति । Ger. अगवायः । Nouns ग्यात 'fat,' ग्यीनः or ग्यानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013. ✓ Pyañ, 1014 ✓ train to grow, increase, swell Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014. ✓ Traus to protect, cherish Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रात । त्राय ॥

पूङ् १०१५ पवने । पयते । पुपुवे । पयिता ॥

1015. ✓ Pan to cleanse, purify Pre. पयते । Per. पुपुवे । I Fut. पयिता । II Fut. पयिष्यते । Imperative पयताम् । Imper. अपयत । Pote. पयेत । Bene. पयिषीष्ट । Aorist, अपयिष्ट । Caus. पाययति । Aor. अपीययत् । Desi. विपयिषते । Inten. पोपयते । Yan luk पोपयति । Past Part. Pass. पूतम् । पयितम् । Past Part. Act. पूतयान् । पयितयान् । Ger. पयित्वा or पूत्वा । Nouns पौत्रम् 'mouth of a hog.' पयित्रम् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ बन्धने । मयते ॥

1016. ✓ Mān to bind, fasten, tie. Pre मयते । Per. मुमुये । I Fut. मयिता । Caus. माययति । Aorist अमोमयत्. (VII 4 80 S 2577). Desi. मुमुयते । Ger मूत्वा ॥

डोङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिद्ये । डयिता ॥

1017. ✓ Dīu 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. डयते । Per. डिद्ये । डिम्ये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत । Pote. डयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. हाययति Aor. अडोडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डोडयते । Yan luk डोडयति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

• Here end the Atmanepadi roots.

तृ १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018 ✓ Tri to float, to cross over

In conjugating this root the following sūtra applies :

✓ २३९० । अत इद्वातोः । ७ । १ । १०० ॥

अदन्तस्य धातोर्द्वात् इतस्यात् ॥

+ इत्योत्थाभ्या गुणयुद्धो विप्रतिषेधेन + । तरति । 'अव्यत्युताम्' (२३८३) इति गुणः ।
नफल - ' (२३०१) इत्यत्यम् । तेत्तु । तेव ॥

2390 For the final long अ of a root, there is substituted इ I 1 51)

NOTE — As किरति गिरति from कृ and गृ of the Taddā class आस्तोर्णम् विलोर्णम् । from स्तृ, the lengthening is by VIII 2 77 Why do we say of a root ? Observe पितृणाम् मानुषाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिकीर्षति from कृ 'to scatter'

Thus तृ + अय + ति = तिर + अय + ति । Now applies the following

Vartikā — The rules of इ and उ are set aside by the rules of गुण and Vṛddhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्य rule being antarangā is stronger than the guṇa rule. Hence the necessity of this vartikā. Therefore we have तृ + अय + ति = तर + अय + ति (Guṇa) = तरति ॥

In the Perfect, the sūtra VII 4 11 S 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sūtra VI 4 123 S 2301 applies and we have तेत्तु । तेव ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following

२३९१ । वृतेर वा । ७ । २ । ३८ ॥

इदद्भ्यामुदत्त हेटो ङ चा या स्वाङ्गं तु निदि । तरोता तरिता । 'अलिङ्गि इति किम् ।
तेरिच । इति च (३५४) इति दीघः । लोपात् ॥

2०91 The इद् is optionally lengthened after एङ्, एञ् and after roots ending in long अ except in the Perfect

Thus तरिता or ततार । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिच । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII 2 77 S 354) च लोपात् ॥

NOTE — As अरिता । अरोता । प्रावरिता । प्रावरोता । अकारान्तेभ्य । तरिता । तरोता । आस्तारिता । आस्तारोता । पुन इति किम् । परिप्यति । हरिप्यति । अनटोऽप्येव । प्रवरिच । तेरिच । Why do we say 'after एङ् and long अ' in g roots ? Observe करिप्यति and हरिप्यति ॥

In forming the Aor the following sūtra applies —

२३९२ । सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र युत इटो दीर्घो न । अतारिष्टाम् ॥

2392 The इद् is not lengthened after ए and अ ending roots, in the s Aorist of the Parasmaipada

As प्रावारिष्टाम् प्रावारिषु, अतारिष्टाम्, from तृ प्लवनतरणयोः । आस्तारिष्टाम्, आस्तारिषु, from स्तृ प्राच्छादने, but प्रावरिष्ट, प्रावरोष्ट in the Atmanepada

1018 ✓ Tri 1 to float ॥ to cross over Pre तरति । Per ततार । तेत्तु । तेव । तेरिच । तेत्तु । तर । ततार or ततार । तेरिच । तेरिच । I 1 at तरिता, तरोता । II Fut,

तसिद्यति, तरोद्यति : Imperative तस्यु । Imper. अतस्यु । P. तस्येत् । Pres. तसिद्येत् ।
Aor. अतस्रीत् । अतसिद्यिष्यु । अतस्रीः अतसिद्यिष्यु । अतसिद्यु । D. तसिद्येति । तसिद्यिष्येत् ।
तसिद्येत् । Inten. तसिद्येत् । Yāś Lak. तसिद्येत् । D. तसिद्येत् । P. तसिद्येत् । 2. 1. 3.
तसिद्येत् । D. तसिद्येत् । Imperative तस्यु or तसिद्येत् । D. तसिद्येत् । P. तसिद्यु । 2. 1.
३ तसिद्येत् । 1st S. तसिद्येत् ॥

अयाष्टाद्यनुदात्तः ॥

शुप १०१९ मोषने ।

1019. ✓ Śupa to hile, (to despise according to Māsterja)

तिज १०२० निश्चाने ।

1020. ✓ Tija to sharpen (to endure or forgive)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓ Mān to worship, (to ask).

मघ १०२२ घन्धने ।

1022. ✓ Bha to bind, (to loathe)

In conjugating these roots, the following three sutras apply.

३३२३ । गुप्तित्त्रिभ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2323. After the verbs शुप "to despise" तिज "to forgive" and म्जु "to heal" comes the affix सन् ॥

३३२४ । सान्ध्रान्मान्भ्यो दीर्घरताभ्यामव्य । ३ । १ । ६ ॥

सन्ध्रान्भ्यः सान्ध्रान्मान्भ्यो दीर्घरताभ्यामव्य । 'गुप्ति' 'प्रायाम्' । 'तिजे' ।
'मोषायाम्' । 'निन्दे' 'अप्यनघने' 'आमन' 'मोषे' च । 'माने' 'पूजायाम्' ।
'मघे' 'घन्धने' । 'माने' 'माने' ॥ 'सन्ध्रान्भ्याम्' — (2323) इति धातुश्रवणम् ॥

2324. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' घा 'to bind,' दान 'to cut' and मान 'to whet,' and long ē is the substitute of the ३ (VII 4 79) of the reduplicative (VI 1 4) syllable.

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304 When सन् is added there is reduplication by the following.

✓३३८५ । सन्धदोः । ६ । १ । ६ ॥

सचन्तस्य यदन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोऽभावेऽस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुविप्रभृतयः किट्टिप । निन्दाद्ययका एवानुदात्ते । दाशानो च स्यादित्ये । एते नित्य सचन्ताः । अर्चन्तिरेत्यन-
नुयन्धकाश्चुरादयः । अनुयन्धस्य केयसेऽर्चिताद्यन्त्यासचन्तात् । धातोर्नित्यार्चिताद्यन्त्यासच-
नाधिपासुकस्यम् । तेनेद्गुणो ॥ । लुगृष्यते । लुगृष्यच्चक्रे । तितिवर्त्ते । सीमावर्त्ते । भग्भाय । सत्त्वं ।
धीमत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel

NOTE:—The word सन् यद्. should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes सन् and यद् follow, a non-reduplicate root is reduplicated” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अट्टिष्टिपति, अग्निष्टिपति । The phrase धातोर्नित्यार्चिताद्यन्त्यासचन्तात् is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पच + सन् (III 1 7) पच reduplicate चिपचति (VII. 4 79).

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of ‘despising’ &c are anudatta and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śanā are svarita. These roots are always found with सन् added to them. With out सन् we never find them conjugated either in the Āmanepada or the Parasmanepada. When they have different meanings from those given to them in the above vṛttikas, namely when they have the Dhātupatha meaning of गोपय् &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak = Churādī No. 231, ✓Tij ‘to sharpen’ No. 110, ✓Manā ‘to honor’ No. 299 ✓Bhid ‘to bind’ No. 14. The Āmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicatory letter च anudatta as final there is no scope for the Āmanepada affixes. For the simple roots गुप &c are never found conjugated as गोपयते, and so the Anudatta in the root च in गुप &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gup &c. should be conjugated in the Āmanepada, but that the anudatta of ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ādhadhatuka affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not ordered to be added to roots but to special forms ‘up’ ‘tj’ &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातोर् (III 1. 7 & 2608) that it is an Ādhadhatuka. The significant use of the word dhātuh in III 1 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ādhadhatuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As लुगृष्यते ‘he censures or despises’, तितिवर्त्ते ‘he endures patient y’, चिकित्सते ‘he heals’. But गोपयति ‘he protects’, तेजयति ‘he sharpens’, स्कृतयति ‘he makes a shu.’

When मन् is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, गुप+मन्=जुगुप्+स (VII 4 62)=जुगुप् to which is added the third person singular termination अते=जुगुप् सते ॥

The मन् is to be added only then, when the senso of the desiderative verb is as below : मोमासते 'he investigates', द्योभसते 'he loathes', द्योदामते 'he straightens'. श्रोशंसते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative lu form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of मन् becomes optional. Thus मानयति, दधयति, दानयति and निशानयति are also valid forms.

NOTE. The ✓Gup 'to be agitate', (Dīvādī No 123), and ✓Gupā to protect' (Bhūdā: 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra, because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudatta. In fact the anubandhas च in ✓Gup, ✓Tj, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudatta, makes these ✓Gup &c. ātmanepadi. Though ✓Gup &c. are not full roots, but root elements, for the full root is gup+san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim अद्यप्येकं निष्कं मनुदायस्य विरोधं भवति : (See Kārikā I 3 62). For if a mark (such as the anudatta च in ✓Gup) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gup cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is ātmanepadi by virtue of the indicatory anudatta anubandha च of ✓Gup.

1019 ✓Gup, to hide. Pre जुगुप्सते । Per जुगुप्सन् । I Fut जुगुप्सिष्ये । II Fut जुगुप्सिष्यते । Imperative जुगुप्सताम् । Imper. अजुगुप्सत । Poten जुगुप्सन्त । Bene, जुगुप्सिष्ये । Aorist अजुगुप्सिष्ये ॥

1020 ✓Tj to sharpen, whet but here 'to forge'. Pre तितिक्षते । Per, तितिक्षांक्षते । I Fut तितिक्षिष्ये । II Fut तितिक्षिष्यते । Imperative तितिक्षताम् । Imper. अतितिक्षत । Poten तितिक्षेत् । Bene तितिक्षिष्ये । Aorist अतितिक्षिष्ये ॥

1031, ✓Mina 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate,' Pre, मोमांसते । Per, मोमांसांक्षते । I Fut मोमांसिष्ये ॥

1022 ✓Bindh to bind, fasten; but here 'to loathe,' Pre द्योभसते । Thus दध+मन्+अप्+ते=दधध+मन्+अप्+ते=दधधध+म+ते (VII 4 79 S 2317) = द्योधध+स+ते (III 1. 8 S 2394) = द्योभध+सते (VIII 3 37 S 326) = द्योभत्+सते (VIII, 4 55 S 121).

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्धः । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace, Pre, आरभते । Per, आरभे । आरभिये । आरभिष्ये । I Fut आरभ्या । II Fut आरभ्यते । Imperative, आरभताम् । Imper आरभत । Bene आरभिष्ये । Aorist आरब्धः । Caus आरम्भयति । Aor. आरम्भत् । Desi, आरिष्यते । Inten आराम्यते । Yau luk आरारम्भोति । आरारब्धः । d आरारब्धः । Pl आरारभति । लोट् आरारम्भाणि । लङ्, आरारब् । Nouns: आरम्भ । आरम्भम् । रम्भा । रम्भ ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to ge^a, obtain, Pre. लभते ॥

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

✓इत्थं । सन्त्यङोः । ॥ १९ । ८ ॥

सचनस्य यदन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोत्रादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुविप्रभृतयः किद्विच । निन्दाद्यर्थका ह्यानुदात्तेः दानशानी च स्वरितेति । यत्ते नित्य सचन्ताः । अर्थात्तरत्यन-नुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेऽर्चितायत्वात्सचन्तात्तद् । धातोरित्यादिद्वित्यात्मनोऽत्र नार्धात्तुक्तम् । तेनेदमुक्तं न । कुमुपसते । कुमुपसाचक्रे । तितित्यते । मीमांसते । भग्भाष । चत्वंम् । धीमत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE — The word सन् यद् should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be "when the affixes सन् and यद् follow, a non-reduplicate root is reduplicated." The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अटिद्विपति, अग्निद्विपति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus चक्ष् + सन् (III 1. 7) चक्ष् reduplicate विद्वत्सति (VII. 4 79),

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of 'despising' &c are anudatta and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śanā are svarita. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Āmanajada or the Parasmanepada. When they have different meanings from those given to them in the above vārtikas, namely when they have the Dhātupāṭha meaning of गोपय् &c, they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak is Churādī No. 231, ✓Tij 'to sharpen' No. 110, ✓Mana 'to honor' No. 299, ✓Baddh 'to bind' No. 14. The Āmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicative letter अ anudatta as final there is no scope for the Āmanepada affixes. For the simple roots गुप् &c are never found conjugated as गोपयते, and so the Anudatta indicative अ in गुप् &c does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gupā &c, should be conjugated in the Āmanepada, but that the anudatta of ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ārdhadhātuka affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not only added to be affixed to roots but to special terms 'gup' 'tij' &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातोः (III 1. 7, & 2608), that it is an Ārdhadhātuka. The significant use of the word dhātuh in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III. 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ārdhadhātuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Gana.

As कुमुपसते 'he censures or despises', तितित्यते 'he endures patiently', विद्वत्सते 'he deals'. But गोपायति 'he protects', तेजयति 'he sharpens', चक्षेत्सति 'he makes &c.'

When सन् is added, there is reduplication of the root, by VI 1. 9. Thus, गुप्+सन् = जुगुप् + स (VII 4 62) = जुगुप् to which is added the third person singular termination अते = जुगुप् सते ॥

The सन् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below मीमांसते 'he investigates', द्योभसते 'he loathes', दीदामते 'he straightens', श्रोशसते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional. Thus मानयति, दापयति, दानयति and निगानयति are also valid forms.

Note The ✓Gup 'to be agitated,' (Divadi No 123), and ✓Gupā to protect' (Bhūddi 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudātta. In fact the anubandhas च in ✓Gupa ✓Tj, &c is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudātta, makes these ✓Gup &c ātmanepadi. Though ✓Gup &c are not full roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विशेष्ये भवति । (See Kārikā I 3 62) For if a mark (such as the anudātta च in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gupa cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is ātmanepadi by virtue of the indicatory anudātta anubandha च of ✓Gup.

1019 ✓Gup, to hide Pre जुगुप्सते । Per जुगुप्सावळे । I Fut जुगुप्सिता । II Fut जुगुप्सिष्यते । Imperative जुगुप्सताम् । Imper जुगुप्सत । Poter जुगुप्सन्ते । Bene जुगुप्सिष्ये । Aorist अजुगुप्सिष्ये ॥

1020 ✓Tj to sharpen what but here 'to forge' Pre तितिक्षते । Per, तितिक्षावळे । I Fut तितिक्षिता । II Fut तितिक्षिष्यते । Imperative तितिक्षताम् । Imper, तितिक्षत । Poter तितिक्षेत् । Bene तितिक्षिष्ये । Aorist अतितिक्षिष्ये ॥

1021, ✓Mina 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate,' Pre, मीमांसते । Per मीमांसावळे । I Fut मीमांसिता ॥

1022 ✓Bindha to bind, fasten - but here 'to loathe,' Pre द्योभसते । Thus द्यध + सन् + शप् + ते = द्यध + सन् + शप् + ते = द्यिध + स + ते (VII 4 79 S 2317) = द्योध + स + ते (III 1. 6 S 2394) = द्योभध + सते (VIII 2 37 S 326) = द्योभत् + सते (VIII, 4 55 S 121)

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace Pre, आरभते । Per आरभे । आरभिये । आरभियहे । I Fut आरब्ध्या । II Fut आरभ्यते । Imperative आरभताम् । Imper आरभत । Bene आरभसीष्ट । Aorist आरब्ध । Caus आरम्भवति । Aor, आरम्भत । Desi आरिष्यते । Inten आराम्यते । Yan luk आरारम्भीति । आरारिष्य । d आरारथे । Pl आरारमति । लोट् आरारम्भाणि । लङ्, आरारप् । Nouns. आरम्भः । आरम्भम् । रम्भा । रम्भ ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to get, obtain, Pre लभते ॥

द्वज्ज १०२५ परिष्वजे ।

1025 ✓ *Shvanja to embrace*

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix यप् ॥

२३८६ । दंशसज्जस्वज्जो यपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396 The nasal of दश, सज्ज and स्वज्ज is elided before the vikarana यप् of the roots of the Bhū class

NOTE Thus दशति, सज्जति and परिष्वजते for the change of the स of स्वज्ज, to see VIII, 3 65

२३८७ । रज्जो यपि । ६ । ४ । २६ ॥

येवा यपि नलोप । रज्जते । परिष्वजते । 'यन्विगन्विदमिह्यज्जोना निट्' जिन धीं या' इति ह्येनिरन्यान्तरम् । देभत् । 'सत्यजे' इति भाष्यादाहरणार्थेकदेशानुसृत्या इष्टायापोपते । सदे' परस्मै निटि' (२३६९) इति सूत्रे ' + स्वज्जे इपस्य्यानम् + ' । अतोभ्यासात्परस्य पत्य म । परिष्वज्जे-परिष्वज्जो जे । सत्यजिडे—सत्यज्ज जिडे । स्वज्जता । स्वज्ज स यते । स्वज्जेत । स्वज्जोप । प्रत्ययहत्त 'प्राक्सिनात्-' (२२७६) इति पत्यम् । परिनिविध्यस्तु सिधादीनां या-' (२३५६) इति विकल्प यत्तदर्थमेव 'उपसर्गास्तुनेति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वज्ज जये 'परिनिवि-' (२२७५) इत्यत्र पुनरुपादानम् । पर्यव्यहत्त-पर्यव्यहत्तम्

2397 The nasal of रज्ज is also elided before यप् ॥

NOTE —As रज्जति, रज्जत, रज्जति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sūtras in which the anuvṛtti of rish only runs and not of dāts &c

Thus स्वजते । परिष्वजते । In another grammar we find the following Rule. The roots यय, यय, दस and स्वज्ज are optionally वित् when the affix of the Perfect follow,

[NOTE —See I 3 6 in hās kī, where however the 'optionally' is omitted]

Thus देभत् । Moreover we find the example सत्यजे in the Mahābhāṣya See VII 3 118 § 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only

The म is not changed to व after the reduplicants in the case of परिष्वज्जे owing to the following

Varika —In the sūtra VIII 3 118 § 2361 (सदे परस्मैनिटि) we must enumerate स्वज्ज also, i. e. the prohibition of that sūtra applies to the ✓ स्वज्ज also. Therefore there is no व change after the reduplicant

Thus परिष्वज्जे where the सिद्धि is विष्णु and causes the elision of the nasal, or परिष्वज्जे where the सिद्धि is not treated as विष्णु ॥

Summary 2nd Pers. S. Singular of the Perfect is पर्यव्यजिडे or पर्यव्यजिडे ॥

1st Future पर्यव्यजिष्ये । 2nd Future पर्यव्यजिष्ये ॥

Let: रज्जते । Reduplicative पर्यव्यजिष्ये. प्रति + पर्यव्यहत्तम् । Here व is changed to य by VIII 3 67 & 2276 read with VIII 3 63 & 2270. But this change is only local by the VIII 3 73 and 71 § 2275 and 2279 where the operations are different. For the purpose of विषयम् etc. there is no व and पर्यव्यहत्तम् is repeated in the 4th as VIII 3 70 § 2273, the 5th the व would have been read as व

to v by VIII 3, 65 E 2170 after pari, ni and vi also Thus: we have —पर्यव्यङ्, ल
or पर्यव्यङ् ॥

1025 ✓Shrafiṣa to embrace, clasp Pre स्वजते । Per सम्पजते or सम्पज्जते ।
संस्यजिषे or संस्यज्जिषे । सस्यजिष्यते । I Fut स्वजता । II Fut स्वज्जवते । Imperative
स्वजताम् । Imper. अस्यजत । Poten स्वजते । Bene. स्वदं, छोटे । Aorist अस्यज कत ।
Caus स्वजयति । Aor अस्यज्जत् । Desi मिस्यज्जने । Inten स्यास्यज्यते । Yan luk
सास्यज्जि or मास्यज्जोति । d. सास्यत् । Pi सास्यजति । Imperative 2nd P. S ॥ स्वरुधि ।
Imp 3rd P S असास्यन् ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्ग । हृदते । जहृदे । हत्ता । हृत्स्यते । हृदेत ।
हृत्सीष्ट । अहत्त ॥

1026 ✓Hnd4 to void excrement, Pie हृदते । Per जहृदे । जहृदये । I Fut.
हृता । II Fut. हृत्स्यते । Imperative हृदताम् । Imper अहृदत । Poten हृदेत । Bene.
हृत्सीष्ट । Aorist अहृत । Caus हृदयते । Aor अजीहृदत । Desi जिहृत्स्यते । Inten जाहृ
द्यते । Yan luk जाहृदोति or जाहृति । Past. Part Pass हृव । (VIII ३ 42 ३ 3010)

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

SUB SECTION ५.

अय परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots

भिष्विदा १०२७ अव्यक्ती शब्दे ।

1027. ✓Bhishvīda to sound minutely Pre च वेदति । Per बिच्च, धदे ।
बिच्च वेदिष्य । बिच्च, वेदिष्य । I Fut चवेदिता । II Fut चवेदिष्यति । Imperative चवेदतु ।
Imper अचवेदतु । Poten च वेदेत । Bene च विद्यात । Aorist अचवेदीष्य । Caus चवेदयति ।
Aor अचिच्च, विदत । Desi बिच्च विदिष्यति or बिच्च वेदिष्यति । Yan luk चेच्च, वेति । Past,
Part Pass चविषयः or चवेदितम् । Ger चविदिष्या or चवेदिष्या ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । अस्कन्दिर्-अस्कन्त्य । स्कन्ता ।
स्कन्त्यसि । नलोपः । स्कन्तात् । इतिवाड्, वा । अस्कन्त्-अस्कान्त्सीत् । अस्कां-
न्ताम् । अस्कान्त्सुः ॥

1028 ✓Skandir 1 to go move 2 To become dry

The present स्कन्ति । Perfect 2nd P. S अस्कन्द्य or अस्कन्त्य । 1st F. स्कन्ता ।
2nd F स्कन्त्यसि । In the Beneictive the nasal is elide (III 4 104 ३ 2216 and
VI 4 24 S 415) ॥ स्कन्तात् । In the aorist there is optionally अड्, because the
root has the indicatory दृ (III 1 57 S 2269)

Thus अस्कन्त् or अस्कान्त्सीत् । d. अस्कान्ताम् । Pi अस्कान्त्सुः । When preceded by
the preposition वि, the स is optionally changed to य by the following sūtra,

२३९८ । वि.स्कन्देतिनिष्ठायाम् । ८ । ३ । ७३ ॥

यत्वं वा स्यात् । अत्यवेदम् । 'अनिष्ठायाम्' इति पर्युदासत् । विस्कन्ता-विस्कन्ता । निष्ठायां
सु विस्कन्त ॥

2398 The य् is optionally substituted for the स् of स्कन्द्, after
the preposition वि, but not in the participles in त् and तवत् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निर्वाहः । Thus विष्कन्तो or विस्कन्तो, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तयाम् or विस्कन्तयाम् &

Why do we say 'but not in the Nishthā' ? Observe विष्कत्तः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्धेः सस्यो यः । योयविभोगात् अनिष्टाद्याम् इति न संप्रत्यये । परिष्कन्तति-परिष्कन्तति । परिष्कत्त-परिष्कणम् । यस्यपक्षः स्यात्स्यम् । न च षट्ठुवाश्रयतया यद्विहितस्यापत्यस्या-सिद्धत्वात् । 'धातुपमंयोः कार्यमन्ताद्गम' इत्यभ्युपगमात् । पुषे धातुवर्गेण पुष्पते तत साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्व साधनेन-' इति मतान्तरं तु न स्यात्स्यम् ॥

2399 च is optionally substituted for the च् of स्कन्ध after the preposition परि every where

Thus परिष्कन्तति or परिस्कन्तति, परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तयाम् or परिस्कन्तयाम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्धेः &c The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्टाद्याम् does not apply to it. Thus परिष्कणम्, or परिष्कत्तः ॥

When च् is changed to च, then न् is also changed to यः । It cannot be said that the च change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is छद्दिहङ् and consequently अनिष्ट or non effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न् to यः । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down:—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no छ change, and we shall get the form परिष्कत्तः ॥

1028 ✓ Skaṇḍir 1. to go, move, 2. to become dry. Pres. स्कन्तति । Per. चस्कन्द । चस्कन्तिच or चस्कन्त्य । चस्कन्तिच । I Fut स्कन्ता । II Fut स्कारस्यति । Imper. चस्कन्तु । Imper. चस्कन्तु । Pot. स्कन्तेत् । Bene. स्कन्तात् । Aorist चस्कन्दत् or चस्कन्दत् । Imper. चस्कन्तु । Caus स्कन्तयति । Aor. चचस्कन्दत् । De. चस्कन्त । Inten चनोस्कन्दति (VII. 4 84 S 2632) Yāñ luk चनोस्कन्ति । N. चनोस्कन्त । Past Part. Pass स्कन्त । Ger. स्कन्त्या । Noun चस्कन्दः 'a kind of disease.'

यम १०२६ मैथुने । यैमिय । ययथ्य । ययथी । ययस्यति । ययाप्सोह् ॥

1039. ✓ Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यमः । Dhanapāṭi and Śikātyāṣa read both यम and यमः । Śikātyāṣa further reads लय and लयः । Pres. यमति । Per. ययाम । येमेतुः । येमिय or ययथ्य । येमिच । I Fut ययाम । II Fut. ययस्यति । Imperative ययामु । Imper. ययथ्य । Pot. येमेतु । Bene. ययाम् । Aorist ययाप्सोह् । ययाप्याम् । Caus यययति । Aorist यययाम् । Desi. यययस्यति । Inten यययथ्ये । Yāñ luk यययथ्य । Ger यययथ्य । Adj यययम् ॥

यम १०३० प्रहृत्ये शब्दे च । येमिय-यनन्य । नन्ता । यनन्तीत् । यनन्तिष्टाम् ॥

1030. ✓ pama 1. To bow to, salute, lend 2 to sound. Pres. यमति । Per. यमाम् । येमिय । येमिय or यनन्य । I Fut. यमता । II Fut. यमस्यति । Imperative यमनु

Imper अनमत् । Potens नमेत् । Bene नम्यात् । Aorist अनमोत् । अनसिष्टायाम् । Caus. नाम-
पति, or नमयति । (See ✓ 842 &c) With the preposition it is always मित् as प्रकमयति ।
Aorist अमोत् । D. अनमसि । (VII 2 73, S 2377) Inten ननम्यते । Yan luk.
ननमोति or ननन्ति । D नान् । Pl ननमति । 1st. D ननन्त्यः । 1st Pl. ननमः । Imper,
अननम् । अननताम् । Ger नन्त्या । Nouns — नमः । नेमि । नमः । नृपा ॥

गम्ल १०३१ सूत्र १०३२ गतौ ।

1031 ✓ Gam II, 1032 ✓ Sripit 'to go' In the conjugation of the
✓ Gam, the following sūtra applies

२४०० । वृणुगमियमां छः । ३ । ३ । ३३ ॥

इषा छ स्वाच्छिति परे । गच्छति । जगाम । जामतु । जामुः । जगमिष—जगम्य । गता ॥

2400 छ is substituted for the final of वृणु, गम and यम before a
Present-character (चित्) ॥

NOTE :—As वृच्छति गच्छति, पच्छति । The वृच् with the indicatory उ is taken
here, (Ind 59), and not वृच् of Divādi (19) class or of Kṛyādi class (53) There
we have वृच्छति and वृच्छति respectively Those who do not read the sūtra as वृणु
&c, but as वृणमि &c, read the anuvṛtti of the word चित् from VII 3, 72 into
this sūtra, so that the चित् is qualified by the word अ, i. e. a चित् affix which
is merely a vowel, and has no consonant in it, (and not a चित् affix which begins
with a vowel) Therefore though जगन्च् is a चित् affix beginning with a vowel, yet
as it contains a consonant, the छ substitution does not take place, as इषायाः (III.
1 83) The reading of the text according to Patañjali and Kātyāyana is वृणमि
मां छ, and hence the necessity of the above explanation. The reading वृणु, though
convenient, is not āraha.

Thus Pre 3rd S गच्छति । Perfect. जगाम । जामतुः । जामुः । 2nd S. जगमिष or
जगम्य । 1st Future गता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मैपदेषु । ३ । २ । ५८ ॥

गमे. परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । लुङिवादात् । 'अनटि' इति पठुंदासाक्षीपधा-
लोपाः । जगमत् । सपति । सपति ॥

2401 An Ārdhadhatuka affix beginning with a स, gets the वृच्
augment, after गम in the Parasmaipada

As गमिष्यति, जगमिष्यत् जिगमिषति ॥

NOTE —Why of गम ? Observe सिष्यति । The repetition of इट् shows that
the rule is invariable Why in the Parasmaipada ? Observe जगमोष्ट, जगमोष्ट,
जगमोष्टे सजिगमते, सजिगमिष्यते, अधिजिगमते अधिजिगमिष्यते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory Iri, II so has its Aorist with चट् । There is
not the elision of the penult mate by VI 4 98 & 2363, because of the special prohi-
bition contained in that very sūtra in the case of the affix चट् । Thus Aorist is जगमत् ॥

The ✓ Sripit is thus conjugated —Present सपति । Perfect सपति । In form-
ing the 1st Future, the following sūtra applies —

२४०२ । अनुदात्तस्य चटुं पथस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो य ऋदुपधत्तस्याव्या स्यात्भ्रतादायकिति परे । सप्ता-सर्ता । सपत्यति—
सपति । सपति ॥

2402 The augment अ comes optionally after the ऌ of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudatta, when such roots end in a consonant having a अ as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicative अ .

NOTE.—The word उपदेय is understood here, so also अत्यमक्ति. Thus वजा or वजिंता or वज्ज्, दूषा, दूषिता or दूष्य; the roots वृ, लृ, सृ, 'to be happy to release' belong to Divi class, sub-class Rikali, and they take the augment इद् optionally (VII 2 45), so we have the three forms given above for these roots are also anudatta in the first enumeration.

Why do we say = which are anudatta in the Upadesa or the system of grammatical instruction? Observe अर्धा, यदुँम, यदुँयम, it is वतु उद्यमन which is exhibited as उद्यमन and because it has an indicator ऊ it takes इट optionally. Why do we say 'having a penultimate क letter'? Observe मेता, वेता । Why do we say before an affix beginning with a mate or a sibilant? Observe तप'यम, दप'यम । Why do we say 'not having an indicator क' Observe वसु, इव । Before affixes not beginning with = भक्ष् consonant this augment will not be inserted, as तप'यम । दप'यम ॥

Thus 1st Future सप्तः or सर्पः । 2nd Future सप्तस्यति or सप्तस्यति । Aorist सप्तत ।

1031 ✓ Guntā to Go Pre- गच्छति । Per क्वाप्तम् । ज्ञप्तम् । क्वाप्तम् or
 क्षप्तम् । क्षप्तम् । क्षप्तम् । I Fut गन्ता । II Fut गच्छिष्यति । Imperative गच्छतु ।
 Imper इगच्छत । Pōten गच्छेत् Bene गच्छतु । Aorist अगमत् । Pas गच्छते । Caus
 गमयति । Aorist अजोयमत । Inten क्वाप्तये । Jan luk क्षप्तमीति । or क्वाप्तन्ति । D क्वाप्त ।
 Pl क्वाप्तमि । 1st S अगच्छि D क्वाप्तय । Nouns — क्वाप्तम् । पञ्चा । क्वाप्तम् । गन्ता ।

1033 ✓ *Sripriti* 10 go *Pre* सर्वति । *Per* सर्वय । *सर्वय* । *सर्वयि* । *सर्वयि* ।
I Fut स्र्या सर्वति । *II Fut* स्र्यास्यति सर्वयति । *In per* सर्वयतु । *Imper.* अनयतु । *Pot.*
सर्वेत । *Be e* सर्वयान । *Aor* स्र्यायत् । *अस्र्यायत्* । *Cus* सर्वयन्त । *Aorist* अस्र्यायन्त । *or*
स्र्यायन्त । *Lesstic* स्र्याय सति । *Intin* स्र्यायन्ति । *Yan luk* स्र्यायन्ति । *or* स्र्यायन्ति ।
or स्र्यायन्ति । *A rel* स्र्यायन् । *Adj* यः स्र्याय । *Nouns* —सर्व । सर्वि । स्र्याय ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिय-यपय । यन्ता । जयसीत
जयसिष्टाम ।

1033 ✓ Yama to check curb, restrain According to Maitreya, the root
 has a u indicator उ। Pre यच्छतुः (VII 3 77 S 2400) Per. यशाम्। येमत्। येम्।
 योमिथ or यमय। I Fut यन्ता। II Fut यन्ति। Imperative यच्छतु। Imper अवच्छतु।
 Potcu यच्छतु। Bene प्रयात्। Aorist अवधीत्। अवसिष्टाम्। Caus यमयति। Aorist,
 अवयोमयत्। Desr विवर्तन्ति। Inten युयन्ते। Yash luk उपन्ति। ययन्तु। Adj शाश्यम्।
 Np. 19 यमुना। यज्। सयत्। सयम् ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अताप्सते ॥

1034 ✓ I am so suffer from

As 1st & 2nd are full, 3rd is not yet full.

The π of the proposition निम्न, is changed to η when followed, by this root by the following sutra :—

२४०३ । निसस्तपतायनासेधने । ८ । ३ । १०२ ॥

पः स्यात् । आसेधनं धेनः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्निधये । निष्टपति ॥

2403. प is substituted for the स of निष् before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेधन means doing a thing repeatedly and here it means making it red hot repeatedly. Thus निष्टपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्पर्शयति & c, he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निस्तपति सुवर्णं सुवर्ण-
कारः=पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति ॥

NOTE:—In the sentences निष्टपत् रक्ष, निष्टप्ता अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓ Tapa, to suffer pain, to mortify the body. Pre तपति । Per. तप्ताप । तेपिच or तप्तपृथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Ben^o. तप्तात् । Aorist अताप, सीत् । अताप्ताम् । Pas तप्यते । Caus तापयति । Aorist अतीतपत् । Desi. तितप्यति । Inten. तातप्यते । Yan luk तातप्ति । dj. तप्यम् । Nouns:—सतापः । तापः । तपः । तपस्या । तपस्यो ॥

त्यज १०३५ हानौ । तत्पजिज्य—तत्पक्य । त्यक्ता । अत्यासीत् ॥

1035. ✓ Tyaj to abandon. Pre त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिय or तत्यक्य । तत्यजिय । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यस्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene त्यज्यात् । Aorist अत्यासीत् । अत्याप्ताम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजियति । Inten. तात्यज्यते । Yan luk तात्यति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

पञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसज्जस्यज्जां शपि' (२३८६) इति न लोपः । सज्जति । सहज्जा ।

1036. ✓ Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI, 4, 25 S, 2306. Pre सज्जति । (With the preposition अभि, we have अभिसज्जति) । Per. ससज्ज । ससज्जतुः । ससज्ज्य or ससज्जिय । ससज्जिय । I Fut सहज्जा । II Fut. सहज्ज्यति । Imperative सज्जतु । Imper असज्जत् । Poten सज्जेत् । Bene सज्यात् । Aorist, असज्जसीत् । असज्जप्ताम् । Desi. सिसज्जति । Nouns निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सकयि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । परयति ॥

1037. ✓ Drish 'to see' The root is replaced by पश्य by VII, 3, 78 S 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सज्जिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृढया ॥

2404. चत् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृद after सज्ज and दृय ॥

NOTE:—As सज्जट् or सज्जिज्य, दृदृष्ट or दृदृशिय । See VI, 1, 58 below for the अम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनघोरमागमः स्याज्जनाद विकृति । दद्रुष्ट-ददृश्विष्ठ । दृष्टा । दृश्यति । दृश्यात् । इतिविदह या ॥

2405. The augment अम (अ) comes after the अ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a म् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory क् ॥

Thus where there is दृद् augment we have ददृश्विष्ठ; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus get दद्रुष्ट उ

1st Fut. दृष्टा, 2nd Fut दृश्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory दृद् the Aorist is formed optionally by चह् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अह्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + सृन् = सृ + अ + ज् + सृ = सृष्टुः । Nom sing सृष्टा, so also सृष्टुम्, सृष्टव्यम्, दृष्टा, दृष्टुम्, दृष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अद्राचीत् and अद्राचीत् the Vriddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृज्ते नम्, दृश्येनम् with यु । Why do we say not having an indicatory क्? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क् । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुवदभ्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxims धातोः स्वदृष्टव्ये तत्प्रत्यये कापे applies here

२४०६ । अदृशोऽदि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अव्ययान्तात् दृशोश्च गुणः स्याददि । अदृशत् । अदृमाये ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अह्, in the roots ending in अ or इ as well as in य ॥

Thus अदृशत् । But when अह् is not added the following sūtra applies:—

NOTE —As अकलाह् गुणोऽन्तरत्, अहंतेभ्योऽन्तरत् अम्, अमात् अमात्, अदृशत्, अदृशत्, अदृशत् । The affix अह्, means the Aorist character अह्, of which the above examples are given. It also is the kṛit affix (III. 3. 101) of which we have कृ—करा ॥

The word अहत्त is अह् Aorist formed from अ by III. 1. 59. The word अहत्त is अह् (III. 1. 59) अदृशत् by III. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयन्ते कर्ते ॥ अद्राचीत् ॥

2407. कर्त is not the substitute of कृति after the verb दृश् 'to see' Thus अद्राचीत् ॥

NOTE —This is an exception to the sūtra III. 1. 43 enjoining कर्त । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57, and will take अह्, and हिच्, as अहत्त or अद्राचीत् 'the saw.'

1037. ✓ Dr śir to see The root is ātmanepadi, with the prepost on सम् । As गमयति । Pre पर्यति । Per. ददृशे । ददृशत् । ददृश्विष्ठ or ददृष्टः । ददृश्विष्ठः । 1 Fut. दृष्टा । II Fut. दृश्यति । (VIII. 2. 41. S. 225) Imperative पर्यतु । Pāten पर्येत् । Post. दृश्यात् । Aorist अदृशत् or अद्राचीत् । Pass दृश्यते । Aorist अदृशे । Cases. दृश्यति । Aorist. अदृशत् or अदृशत् । Desl. दृश्यते । (I. 3. 57 S. 2731) Pāten ददृशयते । 1st Fut.

दृष्टिः । दृष्ट्या । Imperat v. दृष्टुं दृष्टिः । 1st S. दृष्टव्यम् । Imperfect अदृष्टम् । Nouns दृष्टम् । दृष्टेयम् । दृष्टम् । दृष्टिः । दृष्टव्यम् ।

दंष्ट्रा १०३८ दृष्टने । दृष्टन दृष्टव्यापातः । एषोदरादित्यावनुनासिकेनापः । अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्धनिर्देशस्याधुनिकस्यात् । 'दशमस्त-'
(२३२६) इति न तोषः । दृष्टति । दृष्टव्य-दृष्ट । दृष्टा । दंष्ट्रति । दृष्ट्यात् । अत्रांवीत् ।

1038 ✓ Dāna to bite. The word dāna 'actions of the teeth' is a tiling. The word दृष्टन is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109 S. 1034. Others say, the nasal is elided as a nigatana or anomaly, because the word दृष्टन is so exhibited here. They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that दृष्टन has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for Prasharāli only vāḥ states the usage of the shishyas. But in the Dhātupīṭha after दृष्ट दृष्टने the meaning दृष्टन given to दृष्ट is not the work of any ancient author. All Dhātupīṭha meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by Pāṇini. So any form occurring in these meanings cannot *per se* be a standard. Therefore those who say that दृष्टन is valid by nipātana here must be presumed to mean that standard writers have used the word dāna which has been repeated here by the person or persons who have added these meanings to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the Prasharāli class.

Thus दृष्ट + य + ति = दृष्ट + य + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25 S. 2306) = दृष्टति । The 2nd Pl. Singular of the perfect is दृष्टव्यम् or दृष्टव्य । First Future दृष्टा । Second Future दृष्टव्यति । Denominative दृष्टव्यत् । Aorist अदृष्टव्यत् ।

1038 ✓ Dāna to bite, ailing. Pre दृष्टति । Pre दृष्टव्य । दृष्टव्यत् । दृष्टव्यम् or दृष्टव्य । 1 Fut दृष्टा । 2 Fut दृष्टव्यति । Imperatives दृष्टव्यत् । Imper अदृष्टव्यत् । Potē दृष्टव्यत् । Den. दृष्टव्यत् । Aorist अदृष्टव्यत् । अदृष्टव्यम् । Caus दृष्टव्यति । Aorist अदृष्टव्यत् । 1st Fut दृष्टव्यति । 2nd Fut दृष्टव्यति । (III. 1. 84 S. 2633 III. 4. 81 S. 2633) Yaḥ lak दन्तव्यति or दन्तव्यति । Nouns दंष्ट्रा । दंष्ट्री । दंष्ट्रकम् ।

कृष १०३९ विलेपने । विलेपनमार्येणम् । कृष्टा-कृष्टा । कृष्टव्यति-कृष्टति । * स्पृशस्पृशकृषकृष्टपा स्तेः सिज्या वार्यः * । अकृष्टावीत् । अकृष्टाव्यम् । अकृष्टावीत् । अकृष्टाव्यम् । अकृष्टव्यः । अकृष्टव्यत् । अकृष्टव्यम् । अकृष्टव्यम् ।

1039 ✓ Kṛish to plough, till. The word vāḥ means tilling. The First Future is कृष्टा or कृष्टा । Second Future is कृष्टव्यति or कृष्टव्यति । The Aorist अकृष्टव्यति is optional under the following.

Vārtika. The सिच of the Aorist is optional after the roots ✓ Sṛjā, ✓ Mṛj, ✓ Kṛ, ✓ Tṛj, and ✓ Dṛj. Thus अकृष्टावीत्, or अकृष्टावीत् । D अकृष्टाव्यम् or अकृष्टाव्यम् । When सिच is not added we have कृष्ट, as अकृष्टव्यत्, etc. Pre कृष्टति । Pre अकृष्टव्यत् । अकृष्टव्यत् । अकृष्टव्यत् । 1 Fut कृष्टा, कृष्टा । (I. 1. 59 S. 2102). 2 Fut कृष्टव्यति कृष्टव्यति । Imperative कृष्टव्यत् । Imper अकृष्टव्यत् । Potē कृष्टव्यत् । Denominative कृष्टव्यत् । Aorist अकृष्टव्यत्, or अकृष्टव्यत् । Dual अकृष्टव्यम् or अकृष्टव्यम् or अकृष्टव्यम् । Plural अकृष्टव्यम् or अकृष्टव्यम् । Con अकृष्टव्यत् । Caus कृष्टव्यति । Aorist अकृष्टव्यम् or अकृष्टव्यम् । 1st Fut कृष्टव्यति । 2nd Fut कृष्टव्यति । 1st Fut कृष्टव्यति । 2nd Fut कृष्टव्यति । 1st Fut कृष्टव्यति । 2nd Fut कृष्टव्यति । Imperative अकृष्टव्यत् । Imperfect अकृष्टव्यत्, or अकृष्टव्यत् । Nouns कृष्टम् ।

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिय-उदग्ध । दग्धा । धत्सति । अधावोत् ।
अदाधाम् । अधातुः ॥

1040 ✓ Daha to burn Pre दहति । Per. ददाह । देहनु । देहिय or ददाध (VIII 2 32. S 325, VIII 2 40 S 2280, VIII 4 53 § 52) I Fut दग्धा । II Fut धत्सति (VIII 2 32 § 325, VIII 2 37 S 326, VIII 4 55. S 121) Imper active दहतु । Imper अधहत । Poten दहेत् । Bene दद्यात् । Aorist अधावोत् । अदाधाम् । अधातुः । Caus. दाहयति । Aorist अदीदहत । Inten ददहते । Yan luk ददग्धि । Nouns — परिदाहो । निदाघः । अवदाघ । परिदाघ । दहन ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिय । मेढा । मेत्सति । अमिहत ॥

1041. ✓ Miba to wet, moisten sprinkle Pre मेहति । Per मिमेह । मिमेहिय । मिमेहिय । I Fut मेढा । II Fut मेत्सति । Imper मेहतु । Imper अमेहत । Poten मेहेत् । Bene मिह्यात् । Aorist अमिहत । Caus मेहयति । Aorist अमीमिहत । Des मिमिहति । Inten मेमिहते । yan luk मेमेहि । मेमेठ । Perfect Part. मोढयान् । मेढम् । मेह । मिहिर । प्रमेह ।

Here end the Shandadi roots

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । विक्रिस्सति । सशये पायेण विपूर्वः । 'विक्रिस्सिता तु सशयः' इत्यमरः । अस्यानुदात्तत्वमाश्रित्य 'विक्रिस्सते' इत्यादि कश्चिदुदात्तहार । निवासे तु केतयति ॥

1042 ✓ Krita to live 2 to heal, cure when meaning to doubt, it is generally preceded by वि । Thus विक्रिस्सिता means doubt see Amarakosha I 5 3 It is Parasampriti but some take it to be anudatteta and so conjugate it in the Atmanepadi As विक्रिस्सते । when one aning to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is always सन् ending in the sense of 'to heal' 'to doubt' See III 1 5 § 2396 This सन् not being an Ardhadhatuka affix, does not take इद् augment or cause Guna Pre विक्रिस्सति । "He cures" or केतयति । 'He dwells' I Fut विक्रिस्सयति ।

Des विक्रिस्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Der derivative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ लघटने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्यरिते । दीदामति-दीदामते शोशामति-शोशामते । अयंविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043 ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide 1044 ✓ Śina to sharpen
om this upto ✓ Śaha the roots are svarita. These roots are also svarita, सन् ending (See III 1 6 § 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Churāḥ. Pre दीदामति A. दीदामत । Caus दानयति ॥

1044 ✓ Śina to sharpen, whet Pre शोशामति । A शोशामते । Caus शानयति ॥

दुपचप् १०४५ पाके । पचति-रचते । पचिद्य-रचय । पचे । पक्ता । पचोष्ट ।

1045 ✓ Dupaśhaka to cook, boil, fire पचति । रचते । Per पचाद्य । पचतु । पचयद्य or पचिद्य । A पचि । I Fut पचता । A पचता । II Fut पचयति । A पचयति ।

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

✓ २४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । इ । १ । १५ ॥

यच्चादीनां यडादीनां चाभ्यासस्य सम्प्रसारणं स्यान्निति । इयाज ॥

2408 There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI 1. 15) and grabādi (VI 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies

NOTE — Thus वच्—उवाच, उवाचिच, स्वप्—सुप्वाच, सुप्वाचिच, यज—इयाज, इयजिच, वृषप्—उवाच, उवाचिच । As regards यडादि verbs, यट्—जपाट्, जपाटिच (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule) ज्यत्—जिज्यो, जिज्यिच, जयि—उवाच, and उवाचिच; यध—विध्याच, विध्याचिच, यय—उवाच, उवाचिच, व्यच—विध्याच, विध्याचिच, वयज—यज्जच and यज्जिच ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI 1. 15 will apply.

✓ २४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । इ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्जजादीनां च सम्प्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्विहितम् । ईजतुः । ईजु । इयजिच—इयज । ईजे । यटा । यट्यति । इज्यात् । यजोत् । अयाचीत् । अयट् ॥

2409 The semivowels of the roots वच्, स्वप्, and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क ॥

Thus यज् + चतुस् (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + चतुस् = इज् इज् + चतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परम्य 1. 4 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule"

NOTE.—The anuvritti of यट् does not run into this sūtra. The root वच् includes the वच् परिभाषने of the Adādi class (II 54) and the वच् substitute of वृ (II. 4 53) स्वप्, is the root जियच्, जये of the Adādi class (II 59) The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, वच्, यट्, यय, येज्, व्येज्, शृज्, यद् and जिय ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क is added to them. Thus with the Past Participle affixes च् and क्तवत् we have the following forms —1 वच्—उक्त, उक्तवान्, (VIII. 2 30,) 2 स्वप्—सुप्त, सुप्तवान् 3 यज्.—इट्, इट्यवान् (VIII. 2 36) 4 यय—उय, उयवान् 5 यट्—उट, उट्यवान् (VIII. 2 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. 11) 6 यय—उय, उयवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 येज्—उज, उजवान्, 8 व्येज्—सयोत्, सयोतवान्, 9 शृज्—श्रुत्, श्रुतवान्, 10 यद्—उदित, उदितवान् 11 वृचोश्चिच—श्रुत्, श्रुतवान् ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices 2. to consecrate, dedicate. 3 to bestow Pre यजति : A यजते । Per. यजाम् । ईजन्तु । ईजति or यजतु । ईजति । I Fut. यज्या । II Fut यज्यति । A यज्यते । Imper. यजतु । A यजताम् । Imper. यजन्तु । A अयजत । Poten यजन्तु । A यजन्त । Bene. इज्यातु । A. यज्यात । Aor. अयासीत् । अयाष्टाम् । अयष्ट । A अयस्ताम् । Pas. इज्यते । Causa. याजयति । Aorist अयायजन्तु । Desl विपद्यति । A. विपद्यते । Inten याजय्यत । yaulok याज्यत । Nouns. यागः । याज्यूकः । इज्या । यजः । यजु' । यद् । यडा । यायति । यकाः । अजित्क । इष्टि ॥

दुष्य १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं सेवे विस्मरणं गर्भाधानं च । अयं द्वेदनेऽपि । केयान्यपति । उयाप-ऊपे । यप्ता । उय्यात् । वसीष्ट । प्रययशाप्-सीत्-ययप् ॥

1052. ✓ Tu vap 1. to sow, 2. to beget, produce The word vya—santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c in a field or in the womb. This root also means to cut as केयान् वपति he cuts the hair; Pre. वपति । The preposition नि is changed to वि by VII. 4 17 S 2285, As वलिवपति । Per उयाप । A. ऊपे । उयप्य or उयपिप । उयपिप । I Fut यप्ता । Imper. यपतु । Bene. उय्यात् । A यप्सीष्ट । Nouns यापो । यापि । यप ।

यह १०५३ प्रापणे । उवाह । उर्ध्वि च । 'सहियहोरोदयणस्य (२३५०) उवाह-ऊहे । वाठा । यत्त्यति । अयासीत् । अयाष्टाम् । अयाष्टुः । अयोठ । अयस्ता-ताम् । अयतत । अयोठाः । अयोठ्यम् ॥

1053 ✓ Vaha to carry, to convey Pre. वहति । A वहते । Per. उवाह । ऊहतुः । उयतिप । उयोठ । ऊहिय । A ऊहे । ऊहिपे । I Fut वाठा । II Fut वप्यति । A वप्यत । Imperative वहतु । A वहताम् । with व we have ववहाणि । Imper अयतत । A अयतत । Poten वहेत् । A वहेत । Bene उवाह्यात् । A वहाष्ट । Aorist अयासीत् । D अयोठाम् । Pl. अयाष्टुः । A अयोठ । D अयस्ताम् । A. Pl. अयतत । A 3 S अयोठा । A. Pl. अयोठ्यम् । A 1 S अयहि । Cond अयस्यन्तु । Pas उवाते । Caus वाहयति । Aorist अयोवहतु । Desl विवहते । Inten वाहयते । Yau lok वायोठाः वायवति । Nouns :—ऊह । ऊहि Marriage, अयोठ । वीठ । वः । वपूः । अनुहुही ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवाम ॥

1054 ✓ Vasa to dwell.

This root is Parnasmaipadi The present is वसति । The Perfect 3rd S is उवाह । In the dual the व is changed to व by the following sutra.

२४१० । शमितिसधवीनां च । व । व । व । ६० ॥

इयन्तुर्वा परस्मैवां सस्य वः स्वात् । ऊपतुः । ऊपुः । उवसिय-उवस्य । यस्ता । 'स-स्वार्ध-धातुके' (२१४२) यत्त्यति । उय्यात् । अयासीत् । अयाताम् ॥

2410. The व is substituted for the स. of वास, वस, and चस, when it is preceded by an इय, vowel or a guttural

NOTE.—Thus अय्याशित, अय्याशिताम्, अय्याशितु, the Aorist of वास; the स्ति is replaced by यद् (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI 4. 34 So also शिष्ट, शिष्टवान् ॥ From वस् उयित, उयितवान् उयित्वा । The Samprasāraṇa takes place by VI 1. 15 as it belongs to Yajādi class From चस् we have चहतु, ऊहः in the Perfect. चस् is the substitute of चद् (II. 4. 30), the penultimate अ is elided by

VI 4 08 So also अद्यन् in अद्यमोमदन्त पितर (Rg I 83 2) This is the Aorist form of अद्य the यद्य is substituted for अद्य (VI 4 37) the Aorist sign is elided by II 4 80

Thus कथ्युः Pl कथुः 2nd S उद्यसिथ or उद्यस्यः The First Future is यस्तु । The second Future is thus formed यद्य + स्यति । Here the य of ✓यद्य is changed to तु by VII 4 49 S 2313 We have therefore, यत्स्यति । The Beneficative is यद्यात् । The aorist is अद्यात्सीत् । अद्याताम् ॥

1054 ✓Vasa to live to dwell Pre यद्यति । Per उद्यसः कथ्युः । उद्यसिथ or उद्यस्यः । कथियः । I Fut यस्तु । II Fut यत्स्यति । Imperative यस्तु । Imper अद्यसत । Dele उद्यात् । Aor st अद्यात्सीत् । अद्याताम् । अद्यात्सु । Caus दाद्यति । Aorist अद्योद्यसत । Dea दियत्सति । Inten दाद्यस्ति । Yan lak दाद्यस्ति । Imperfect अद्यायत । Past Part Pass उद्यित । A : उद्यितवान् । Ger उद्यित्वा । Nouns दात्यः । अमाद्यस्म । अद्यासी । प्रदासी । यत्सर । यद्यति । अद्यत । दाद्यः । यत्ति । यत्सम् । दासि । यद्यु । यद्यिष्ट ॥

वेज् १०५५ तन्तुसंताने । ध्यति-प्रयते ॥

1055 ✓Ven to weave

The Present is यद्यति । A ध्यते । In the Perfect ✓वे is replaced optionally by ✓यद्य by the following sūtra

२४११ । वेजो वयि । २ । ४ । ४१ ॥

या स्यान्तिटि । एकार उच्चारणार्थः । उवाय ॥

2411 When तिद् follows, यद्यि is optionally the substitute of वेज् 'to weave.'

The इ in यद्यि is for the sake of pronunciation only. The substitute is यद्य । Thus यद्य + यत् = यद्य + यद्य + य (VI 1 8 S 2177) - उद्य + यद्य + य (VI 1 27 S 2408) = उवाय । In the dual we have यद्य + अतु = उद्य + अतु ॥

The dual affix अतुस be ug किति (I 2 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य, but it is not so by the sūtra that follows namely S 2413

२४१२ । यद्विन्यासयिष्यधिप्रतिविवतिदृश्वतिपृच्छतिभृज्जतोनादिति च । ६ । १ । १६ ॥

यदा किति इति च सप्रसारण स्यात् । एकारस्य प्राप्ते ॥

2412 There is vocalisation of the semi vowels of the following verbs when an affix having an indicative क or इ follows — यद् 'to take', व्या 'to become void', यज् 'to weave', व्यध् 'to strike', यध् 'to shame', व्यध् 'to deceive', व्यध् 'to cut' प्रच्छ 'to ask', and भृज् 'to cook, to fry'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिटि वयो य । ६ । १ । ३८ ।

ययो यस्य सप्रसारण न स्यात्तिटि । कथ्युः । कथुः ।

2413 In the substituted root यद्य (II 4 41) the य in the Perfect is not vocalised

The phrase सप्रसारण is understood here Thus उवाय कथ्युः, कथुः । The word तिद् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, the one could have done well without it even

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by यद्य by the following

sūtra

२४१४ । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति । ६ । १ । ३८ ॥

यद्ये। यस् यो या स्थातिरिति । क्यत्तुः । क्युः । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति ।
उद्यत्तुः । स्थातिरिति । क्यत्तुः । क्युः । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति ।

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an
indicatory क (I. 2. 5), for the य of यस् may optionally be substituted
न य ॥

Thus क्यत्तुः or क्यत्तुः, क्युः or क्युः ॥

NOTE:—According to Pāṇini, the phrase यस्मात् of this sūtra could have
been dispensed with; this much would have been enough:—यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति यस्मात् ।
Thus यस् + क्यत्तुः = यस् + यस् + क्यत्तुः = यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति यस्मात् ।
In the alternative — यस् + क्यत्तुः = उ + क्यत्तुः = उ + क्यत्तुः (VI. 1. 77) = क्यत्तुः,
क्युः ॥ Here there is vocalisation. In the case of क्युः substitute, the य is never
vocalised, so we have क्यत्तुः, क्युः । Thus all the three forms have been evolved
without using यस्मात् ॥

In the 2nd S, there is always इट् augment, in spite of VII. 2. 62 S. 2205,
because ✓यस् is defective and can never be conjugated in the first future with
सिक्, । Thus we have क्यत्तुः ॥

The defective root यस् being the substitute of यस्, is considered to have an
indicatory य, by I. 1. 56 S. 49 and so is conjugated in the Parasma and Atmane
both. Thus Atmane—Perfect is क्यत्तुः or क्युः ॥

When there is no यस् substitution for यस् in the Perfect, the following sūtra
applies.

२४१५ । येज् : ६ । १ । ४० ॥

येजो न यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति । यद्ये । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति ।
यद्ये । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति ।

2415. The semivowel of ये 'to weave' is not vocalised in the
Perfect.

Thus यद्ये, यद्यत्तुः, यद्युः । This root belongs to यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां class and would have
been vocalised before क्यत्तुः affixes by VI. 1. 15, and before non क्यत्तुः affixes the
Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17.
Both vocalisations are prohibited here

1035. ✓Yen to weave. Pre. यद्येति । A. यद्येति । Per. यद्येति or यद्येति । Dual. क्यत्तुः
or क्युः । क्युः or क्युः । 2nd S. यद्येति । क्यत्तुः । क्युः । क्यत्तुः or क्युः । क्यत्तुः । क्युः ।
A. उद्ये । A. क्यत्तुः । A. क्यत्तुः । A. क्यत्तुः । I Fat यद्येति । A. यद्येति । II Fut.
यद्येति । A. यद्येति । Imperative. यद्येति । A. यद्येति । Imper. यद्येति । A. यद्येति ।
Pole. यद्येति । A. यद्येति । Dene क्यत्तुः । A. यद्येति । Caus यद्येति । Aorist यद्येति ।
Desi. यद्येति । A. यद्येति । Inten. यद्येति । Yen luk यद्येति or यद्येति । यद्येति । यद्येति ।
Imperative यद्येति । Adj. यद्येति । यद्येति । Noun:—तन्तुयाय ॥

येज् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1036. ✓Yen to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45. S. 2370 re-
quired the य to be changed into वा; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्यञ्ज आत्य न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमणि ह्रस्वादिशेषे चाधित्वा यस्य सप्तमीरन्तः । समयेषा पक्षगमार्थ्यात् । अन्यथा वृद्धादीनां यद्वादीनां चानुयत्येव सिद्धे जिं तेन । विव्याधः । विव्यत् । विव्युः । इदन्त्यसि—' (२३८४) इति निष्पत्तिः । विव्याधियः । विव्याध—विव्ययः । विव्ये । व्याताः । वीपातः । व्यासीदत् । अयासीत् । अयास्त ॥

2416 There is not the substitution of वा for the Dipthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow

Thus सविव्याध, सविव्याधियः । The redupl cate of the Perfect is vocal sed here by VI 1 17 The Vृद्धi in सविव्याध takes place by VII 2 116 before the लिट् affix लृत् ॥

Though in the redupl cate, the व requ red to be elided by VII 4 60 S 2179 because it is subsequent to the rule of samprasāraṇa, yet the latter prevails and the व is vocal sed to वृ । (Had VII 4 60 S 2179 applied then the vocal sat o would have been of वृ ।) Th s we do, because of the word ubhayesham being used in the sūtra VI 1 17 S 2408 For there was no necessity of using th s word in the sūtra VI 1 17, S 2408, as the anuvṛtti of Vachyādī and grādī was already current in it

Though the phrase समवयस्य could have been applied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras its express mention in this sūtra is for the sake of indicating that the rule of vocalisation supersedes even the rule of ह्रस्वादि शेषे VII 4 60, the vocalisation must take place at all events Thus व्ये + लृत् = व्ये + व्ये + लृत् । Here by VII 4 60, the second consonant व of व्ये ought to have been elided and the equation would have stood व्ये + व्ये + लृत् and there would have been vocalisation of व by VI 1 17 S 2408 But that is not intended There is vocalisation of व and we have विव्याधः । In fact the universal maxim of vocalisation is — 'The samprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable'

1056 ✓ Vyeti to cover Pre व्ययति । A व्ययते । Per विव्याध । A विव्ये । विव्यत् । A विव्याते । विव्युः । विव्याधियः । A विव्यये । A विव्यध्वे or विव्यद्भु । विव्याधः । A विव्यध्वे । I Fut व्याता । A व्याता । II Fut व्यास्यति । A व्यास्यते । Imperative व्यपनु । A व्यपताम् । Imper अययन्तु । A अययन्त । Potent व्ययेत । A व्ययेत । Bene वीयान् । A व्यासीद । Aorist अयासीत् । अयास्ताम् । A अयास्त । Caus व्यापयति । D s L विव्यासति । A विव्यासते । Inten वयीयते । लाल्लक यायति or याय्यति । Dual याय्येते । Plural याय्यति । Adj व्यायीय । व्यापम् । व्यातव्यम् । Noon — नीयि ॥

हेञ् १०५७ स्पर्धायां शब्दे च ।

1057 ✓ Hveṣ To emulate, to call by name
The following sūtra applies in forming its Perfect

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । ६ । १ । ४३ ॥

अभ्यस्तोभविष्यते हेञ् सप्तमार्थं स्यात् । ततो द्वित्वम् । कुदायः । कुदुयः । कुदुयः । कुदुयः । कुदुयः or कुदुयिचः । कुदुयः । कुताः । कुवातः । कुसीदः ॥

2417 There is vocalisation of the semivowel of ह्र in the reduplicated form, in both the syllables

Note —The a'hyasṭa means the redupl cate and the reduplicated, with the syllables The vocalisation takes place before reduplication Thus कुदाय, बोदुयते.

✓ २४२० । विभाषा श्वेः । ६ । १ । ३० ॥

श्वयतेः संप्रसारणं वा स्यात्सिद्धिं यद्विच । शुभाय । शुभयत्तुः । श्वयतेर्लिट्यासन्नस्य प्रतिषेधः । तेन 'लिट्याभ्यासस्य-' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिष्याय । शिषियत्तुः । श्वयिता श्वयेत् । शूयात् । 'कुस्तम्भ-' (२२१९) इत्यहं वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowels of चि before the affixes of the Perfect and the Intensive

The phrases लिट् यदाः and संप्रसारणं are to be read into this sūtra. The शुभाये । श्व + यत् = (श उङ् + यत् VI. 1. 30) = शु + यत् (VI. 1. 108) = शु + शु + य (VI. 1. 8) = शुभाय । (with vṛddhi) Or शिष्याय, शुभयत्तु or शिषियत्तुः । So also in the Intensive as शीश्वयते or श्वययते । The root श्व would not have taken vocalisation before यद् by any previous rule, this sūtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिट् which is a क्ति affix, invariably by VI. 1. 15, this sūtra modifies that by making the substitution optional

Vārtika.—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form शिष्याय, which by VI. 1. 17 would have been शुश्याय ॥

The aorist is optionally formed by चङ् (III. 1. 58. S. 2391) when the aorist is formed by अङ्, the following sūtra applies.

✓ २४२१ । श्वयतेरः । ७ । ४ । ११ ॥

श्वयतेरिकारस्याकारः स्याद्वि । परकपम । अश्वत् । अश्वतान । अश्वन् । 'विभाषा यट्प्रोः' (२३१५) इति चङ् । इषद् । अश्विष्यत् । 'श्वन्त-' (२२८१) इति चङ् । अश्वीत् । दृत् । यज्ञादयो दृत् । श्वादिस्त्वाकृतिभ्यः । तेन सुषुम्प्यस्तोत्रादिसवर्गः ॥

2421. The च is substituted for the final of चि in the अङ् Aorist.

As अश्वत्, अश्वतान, अश्वन् । For the च of the stem and the च of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49. S. 2375. Taus अश्विष्यत् । Here there is इषद् substitution by VI. 4. 77. S. 2371, as it is antaranga and therefore stronger than guna

When the ordinary aorist is formed with सिच्, then by VII. 2. 5. S. 2369 there is no Vṛddhi and we get the form अश्वयीत् ॥

दृत् 'End.' Here end the jagadi roots.

The Bhūddi class is an Akṛitigana. All roots not otherwise classified, fall under this class. A. सुनुम्यति &c.

1039. ✓ Tuosī l. 20 go. 2. to increase, Pre. उवमि. Per. शुभाय । शुभयत्तुः । शुभयु । शुभयिष्य । शुभयत्तुः । शुभय । or शुभाय । शुभयिष्य । शुभयिष्यम् । शिष्याय । शिषियत्तुः । शिषियिष्य । शिषियत्तुः । शिष्याय or शिष्यय । शिष्ययिष्य । शिष्ययिष्यम् । शिष्ययिष्य । शिष्ययिष्यम् । Imperative श्वयत्तु । Imper. अश्वयत् । Pot. श्वयिष्य । Bene. शुभाय । Aorist, अश्वयत् । अश्विष्यत् । अश्विष्यत्तुम् । अश्विष्यत्तु । अश्विष्य अश्विष्यत्तुम् । अश्विष्यत्तु । अश्विष्यत्तुम् । अश्वयीत् । अश्वयिष्यत्तुम् । Des. अश्विष्यिष्यति । 1. अश्वयिष्यति, योश्वयति, । Yan luk योश्वयति or योश्वयति । Dual. योश्वयत । Pl. योश्वयन्ति । Past Part. पश्यन्तुः । Act. योश्वयन् । Nouns:—अश्वयुः । अश्वयुः । अश्वयुः । इति लिट्भ्यादिप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots but the Bhūddi class.

With word meanings, from the commentaries of Sankara, Ramana
and Madhva, with index

Ra 1 50 [Postage 1/2]

DAILY PRACTICE OF THE HINDUS. Re 1 [Postage 1/2]

This is a book of 220 pages containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus, Bathing, Tarpana or offering water to ancestors, Sandhya, Sandhya, Mudhyandini Sandhya and Tantriki Sandhya, Vedic Mantras and transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given

A CATECHISM OF HINDUISM.

Complete in 71 pages

Containing 197 questions and answers on the cardinal principles of Hinduism: with Sanskrit quotations from Vedas and Puranas.

PRICE ANNAS EIGHT.

*Extract from the N. W. P. & Oudh Administration Report,
1899-1900.*

Page 190.

Among the smaller books on Hinduism the only one need be specially mentioned is *Hindu Catechism*, by Babu Sris Chandra Bose, B. A., a member of the Judicial Service in these provinces. This is an attempt to state in plain language and in a brief form the leading teachings of that religion, both dogmatic and practical; but its chief claim to notice consists in the evidence it affords of a growing tendency to a liberal and broad interpretation of the texts, and to the need which is becoming felt in certain classes of educated Hindu Society for greater freedom, both of thought and practice

AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY

Price 8 annas [Postage half anna.]

"Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike." *The Central Hindu College Magazine, June 1904*

"The Three Truths of Theosophy"—Vedanta Series No 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B A It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only one anna, or Ra. 5 per one hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities *The Theosophy in India*

SRIVA SAMHITA Price one Rupee

THE SIDDHANTA KAUMUDI

BY
BHATTOJI DIKSHITA,

Containing the original text with notes and explanations in English based on Pottabodhini, Kasikā and other Commentaries

Edited and Translated by

SRISA CHANDRA VASU, II A,

Author of Panini's Ashtadhyaya &c &c, &c

To be completed in three Volumes Royal Octavo nearly 2,500 Pages

Rates of Subscription.

Indian	Rs	20	0	0
Foreign	£	2	0	0

JUST READY.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS

VOL I complete in 1028 pages royal octavo

VOL II part I chapter I (conjugation of roots belonging to the Bhvadi class) 252 pp Royal octavo

VOL III complete in 247 pp royal octavo contains the Grammar of the Vedas

NOTE — The Price of the whole book on completion will be Rs 40 The subscription rate is Rs 20

Professor A. A. Macdonell (Oxford) 24th July 1904. —

Pray accept my best thanks for the copy of Vol I of your translation of the Siddhanta Kaumudi, which has just arrived. As the Siddhanta Kaumudi is a very useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing a good thing in translating it.

WORKS BY THE SAME AUTHOR

To be had at PANINI OFFICE, ALLAHABAD.

1. PANINI'S ASHTADHATYAI with English translation (without the Index) Price Rs 45 [Postage one Rupee]

2. A CATECHISM OF HINDUISM As 8

3. ISHA AND KENA UPANISHADS with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 anna]

4. KATHA UPANISHAD with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 a.]

5. AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY As 8 [Postage 1 anna]

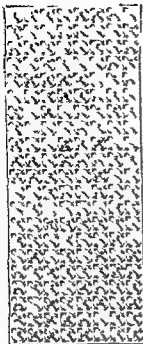
6. TATTVA TRAYA OF RAMANUJA SCHOOL. English translation with notes edited by C Vasu 8 As [Postage 1 anna]

7. DAILY PRACTICE OF THE HINDUS Re 1 [Postage 1 anna]

8. SHIVA SAMHITA Price Re 1

9. STUDENT'S DIARY, Price 1 anna.

10. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY, Anna 1

Vol II Part I

TASCICULOUS IV

—

1907

—

Published by
The Panini Office,
Bhavaneshwari Ashram
33 40 Pabulargau
ALLAHABAD

—

All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI - - -

DIKSHITA - - -

TRANSLATED INTO ENGLISH

SRISA CANDRA VASU.

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY THE SAME AUTHOR.

- 1 **THE ASHTADHYAYI OF PANINI**—Containing Sanskrit Sūtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Kasika* Royal, Octavo pages 1,682 price Rs 45

- 2 **ISHA AND KENA UPANISHADS**—With Anvaya, Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Shankara Ramanuja and Madhava Charya, Notes and Translations in English, together with Introduction and Index Crown 8vo pages 175 Price Re 1.

- 3 **KATHA UPANISHAD**.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Sankara, Ramanuja and Madhva, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English Cr 8vo pages 224 Price Re 1.

- 4 **A CATECHISM OF HINDUISM**—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śruti, (Vaidic and Tantric) and Puranas Cr. 8vo. pages 71 price 8 annas

- 5 **DAILY PRACTICE OF THE HINDUS**—This is a book containing the Morning duties of every Hindu, from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus on Bathing. Tarpana or offering water to ancestors Sama Veda Sandhya, Madhyandini Sandhya and Tantriki Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re 1.

- 6 **AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY**—“Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader; while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike” *The Central Hindu College Magazine*, June, 1904. Cr. 8vo pages 80 price 8 annas

7. **SHIVA SANHITA**—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 8 annas.

CHAPTER II

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

THE ADÂDI VERBS

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् 'to eat', we shall show the conjugation of the sâutra root जति which is treated like the roots of this class

२४२२ । अस्तेरीयङ् । ३ । १ । २६ ॥

अति षोडशस्मादोपह स्यात्स्वायं । जुगुपसायाम धातु' इति यद्वयः । कदापिच इत्येके 'समाद्यन्ता'—(२१०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयात्क आर्धधातुकप्रियत्वाभावात् 'आपादय आर्धधातुके वा' (२३०५) इति षष्ठभावे 'षोडशस्तेरि—' (२१५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त्ति । अतिष्यति । आर्त्तिम् ॥

2422 The affix इयद् comes after the sâûta root अति 'to reproach' without changing the sense

NOTE—The indicatory ङ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada, as अतीयते 'he pities or reproaches', so also, अतीयाते, अतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Present is अतीयते the Perfect is अतीयात्क ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhātuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Parasma padī by the universal sâûtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनर्त्ति ॥

The Future is अतिष्यति । The Aorist is आर्त्तिम् ॥

Pre अतीयते । Per अतीयात्क or आनर्त्ति । I Fut अतीयात्क । अर्त्तिता II Fut अतीयिष्यति । अतिष्यति । Aorist आर्त्तिष्यत् । आर्त्तिम् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat'. This and the next root are Parasma padī. The vikaraṇa अद् is added by the following —

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्यः शप् । २ । ४ । ७२ ॥

लुक्स्यात् । अति । अत । अर्त्तिम् ॥

2423 After the verb अद् 'to eat and the rest, there is luk elision of the Vikaraṇa शप् (III. 1. 68)

Thus अद्+शप्+ति=अति he eats, कर्त्ति he kills, कृष्टि 'he carves'. The Adâdi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root

लट् PERFECT.

	<i>Singular</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अस्ति ।	अतः ।	अदन्ति ।
Second Person	असि ।	अस्यः ।	अस्यः ।
First Person	अस्मि ।	अतुः ।	अस्मः ॥

— ० —

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

✓ २४२४ । लिट्यन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ॥

अदो चरत् वा स्थान्तिटि । अघास 'अमहन्'-(२३६३) इत्युपधात्तोप । तस्य चर्दिधिं प्रति स्थानिचदभावनियेधात्त्य चर्त्यम् । 'आसिद्यसि'-(२४१०) इति वक्ष्यम् । अतुः । अतुः । असे । स्तासावभावात्पत्ति नित्यमिदं । अघसिच । आद । आदतुः । इहस्यसि-(२३८४) इति नित्यमिदं । आसिच । असा । अतस्यसि ॥

2424. When लट् (Perfect) follows चरत् is optionally the substitute of अद्.

अघास or आद 'he ate,' अतुः or आदतुः 'they two ate,' अतुः or आतुः 'they all ate,' The word अतुः is thus formed — अघ + अतुस् = अघ् + अघ् + अतुस् (VI 1 8) = अघ् + अघ् + अतुस्, (VII 4 60) = अघ् + अघ् + अतुः (VII. 4 62) = अघ् + अघ् + अतुस्, (VIII 4 53) = अघ् + अघ् + अतुस् = (VI. 4 98) = अतुः (VIII. 3 60). The penultimate अ of अघ्, is elided by S 2363, this lopa being considered as not athāvavat for the purposes of the application of चर्दिधि, the अ is changed to क by अरिच । See I 1. 57. The स is changed to व by S 2410.

The Second Person Sing is अघसिच the augment इद् is Nitya and not optional, because ✓ अघास being a Defective verb has no First Future (तास) See S. 2294 to 2296.

PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Per.	अघास ।	अतुः ।	अतुः ।
Second Per.	अघसिच ।	अघपुः ।	अघः ।
First Per.	अघास or अघसः ।	अघियः ।	अघिम ॥

— ० —

Third Per.	अस्ति ।	आदतुः ।	आतुः ।
Second Per.	आदसि । (The इद् is compulsory S 2384)	आदतुः ।	आदः ।
First Per.	आद ।	आदियः ।	आदिम ॥

सुट् I. FUTURE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	असा ।	असातुः ।	असातुः ।
Second Person	असासि ।	असास्यः ।	असास्यः ।
First Person.	असासिम् ।	असास्यः ।	असास्यः ॥

सुट II. FUTURE.

Third Person. अतस्यति ।	अतस्यतः ।	अतस्यन्ति ।
Second Person. अतस्यसि ।	अतस्यथ ।	अतस्यथ ।
First Person. अतस्यामि ।	अतस्यायः ।	अतस्यामः ॥

In the Imperative the following sūtra applies.

✓ २४२५ । हुभलभ्यो हेधिः । ६ । ४ । १०१ ॥

होभलभ्योश्च हेधिः स्यात् । अटि । अतात् । अटानि ॥

2425. After हु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), पि is substituted for the Imperative affix हि, when the latter does not take the augment इट् ॥

Thus अट्+हि=अट्+पि=अट्+पि=अटि ॥

लोट IMPERATIVE

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	अतु or अतात् ।	अताम् ।	अतन्तु ।
Second Person	अटि or "	अतम् ।	अत ।
First Person	अटानि ।	अटाव ।	अटाम् ।

—o—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

✓ २४२६ । अटः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ॥

अटः परस्मादन्तर्गतात्तुक्स्यादागमः स्यात् सर्वमतेन । आटत् । आताम् । आटन् । आट् । आतम् । आत । आटम् । आटु । आटम् । आटात् । आटाताम् । आटुः । आटाताम् । आटानु ॥

2426. After अट् 'to eat', comes the augment अट् before a Sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आटत् and आट. । Before a non-aprikta we have अति, अत्ति । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Ashtādhyāyī rule VII, 3 99.

लट्, IMPERFECT

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	आटत् ।	आताम् ।	आटन् ।
Second Person	आट. ।	आतम् ।	आत ।
First Person.	आटमः ।	आटु ।	आटम् ।

लिट्, POTENTIAL

Third Person	आट्यात् ।	आट्याताम् ।	आट्युः ।
Second Person	आट्या. ।	आट्यातम् ।	आट्यात ।
First Person.	आट्याम् ।	आट्याव ।	आट्याम ।

आशीर्षिन्, BENEDICTIVE.

Third Person.	आट्यात् ।	आट्याताम् ।	आट्यान् ।
---------------	-----------	-------------	-----------

Second Person अद्या ।

अद्यास्तम् ।

अद्यास्त ।

First Person अद्यासम् ।

अद्यास्य ।

अद्यास्म ।

In the Aorist, the following rule applies

✓ २४२० लुङ्मनोद्यस्त । २ । ४ ३० n

अद्यो घञ् स्यात्सुदि स्नि च । सुदिस्थावङ् । अघसत् ॥

2427 When lun (corist) or san (desiderative) follows घञ् is the substitute of अद् 'to eat'

This — अघसत् अघसताम्, अघसन् Je ate' The मूः घञ् is सर्वे लो ॥ indicates the substitution of अद् for स्नि of the Aorist (III 1 65) So also in the Desiderative as जिघ्रसति जिघ्रसत, जिघ्रसन्ति 'wishes to eat'

Note — The verb अद् is replaced by घञ् when the affix अद् follows
घ + अद् + अघ = घञ् घञ् + अद् = अघसत् voracious

AORIST

	Sing	Dual	Plural
Third Person अघसत् ।	अघसताम् ।	अघसन् ।	
Second Person अघस ।	अघसतम् ।	अघसत ।	
First Person अघसम् ।	अघसाय ।	अघसाम ॥	

1 ✓ Ad to eat

Pre अस्ति । अस्त । अदति । अस्ति । अत्य । अत्य । अदमि । अदु । अदम् । Per अघास
 or अघाद । अघातु or अघादु । अघु or अघु । अघसिष or अघादिय । अघसु or अघादु । अघ or अघाद ।
 अघ स or अघस । अघिय or अघादिय । अघिम or अघादिम । I Eat अता । अतरी । अतार ।
 अतासि । अतास्य । अतास्य । अतास्मि । अतास्य । अतास्म । II Eat अतस्यति । अतस्यत ।
 अतस्यन्ति । अतस्यसि । अतस्यय । अतस्यय । अतस्यामि । अतस्याय । अतस्याम । Imperative
 अतु or अतात् । अताम् । अदन्तु । अदि । अतम् । अत । अदति । अदाय । अदाम । In per
 अदत । अताम् । अदन् । अद । अतम् । अत । अदम् । अदु । अदम् । Potent अद्यात् । अद्या
 ताम । अद्यु । अद्या । अद्यातम् । अद्यात । अद्याम् अद्याय । अद्याम् । Bene अदघात् ।
 अद्यास्ताम् । अद्यासु । अद्या । अद्यास्तम् । अद्यास्त । अद्यासम् । अद्यास्य । अद्यास्म । Aorist अघसत् ।
 अघसताम् । अघसन् । अघस । अघसत । अघसत । अघसम् । अघसाय । अघसाम । Cor ? आतस्यत ।
 आतस्यताम् । आतस्यन् । आतस्य । आतस्यतम् । आतस्यत । आतस्यम् । आतस्याय । आतस्याम ।
 Pass अद्यते । C. ४ अद्यति । for अदित । Des ? जिघ्रसति । Pre part I रासाम् ।
 अदन् । अदती । Part Part Pass आथ । Ger अघ्या । Infinitive अतुम् । Yous अघम् ।
 अदनम् ॥

हन् २ हिंसागत्योः । प्रविहन्ति ॥

2 ✓ Hana To kill to go

Now we take up the conjugation of हन् to kill 'to go, This is the 3rd
 Person Singular or हन्ति with the preposition प्रविहन्ति । The next chapter to be
 by VIII 4 17

In forming the dual we have हन् + तस । Note applies the following sutra —

✓ २४२८. अनुवातोपदेशयनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो भलिकडिति । ६।४। ३०

अनुनासिक इति सुप्तशब्दीक यन्तीतरेषा विशेषणम् । अनुनासिकान्तात्तामेवा यन्तेष्व
 लोपः स्यादभक्तयो कडिति परे । यमिरमिमिमिहमिममन्तयोऽनुवातोपदेशः । तदुक्तुद्विगुणम्
 यणुगुणयनुमनुतनोत्यादयः । हन् । घञ्ति ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of घन and तन &c, is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicative क् or झ् ॥

Nora. — Thus घमु gives us घत्वा (with क्त्या), घतः (with क्त, घतयान् (with क्तवत्), घतिः (with क्तिन्). Similarly रमु gives us रत्वा, रतः, रतयान्, रतिः । घम्, रम्, नम, गम्, हन् and मन् which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of घन्, ङ, घतिः with क्तिन्, with क्तिच् the nasal is not elided as घन्ति (VI. 4. 39), and before other jhañi affixes घ, retains न् as all those affixes take the augment इट् । The तनादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, ततयान् । The Tanādi roots are ten in number, तन् घन्, छण्, विण्, ऋण्, मृण्, एण्, यन्, मन् and कृन् । Of these घन् takes long आ also (VI. 4. 45) छण्, छतः, छतयान् ऋण्, ऋतः, ऋतयान्; मृण्, मृतः, मृतयान्; एण्, एतः, एतयान्, यन्, यतः, यतयान्, मन् मतः मतयान् ॥

The word घनुनादिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word घनति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudatta. The Tanādi roots are ✓Tan, ✓Khan, ✓Khan ✓Rāñ, ✓Tṛñ, ✓Ghṛñ, ✓Van, and ✓Man. Thus घन् + तः = घ + तः = घतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—घन् + अन्ति = घन् + अन्ति (VI. 4. 38 S. 2363) = घन् + अन्ति (VII. 3. 54 S. 338) = घन्ति ॥

When an alternant upasarga is added, the न is changed to ण by the following Sūtra,

२४२९ । घमोर्ण । = । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्याधिभित्तात्परस्य घन्तेर्नस्य णो या स्यादुभयोः परयोः । प्रहयिष-प्रहन्ति । प्रहयः—प्रहयः । घा घन्तेः—(२५८) घति कृत्यम् । जघान । जघतुः । जघुः ॥

2429. Optionally when घ or म follows, the न of ✓han is changed to ण, when preceded by an upasarga competent to cause change

Thus प्रहयः, परिहयः, or प्रहन्त्यः and परिहन्त्यः, प्रहयन्मः or प्रहन्मः, परिहयमः or परिहन्मः ।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Aśhādhyāyī rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the घ is changed to a guttural by VII. 3. 54 S. 338.

PRESENT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	घन्ति ।	घतः ।	घन्ति ।
Second Person	घसि ।	घथः ।	घथ ।
First Person	घन्मि ।	घन्वः ।	घन्मः ।

Now we take up लिट् or the Perfect.

घन् + लिट् = घन् घन् + च = घ + घान् + चञ् + घान् + च by VII. 3. 54. S. 358 ॥
जघान । The dual is जघतुः and the Plural जघुः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies —

✓ २४३० । अभ्यासाच्च । ३ । ३ । ५५ ।

अभ्यासात्परस्य हन्तेर्हस्य कुत्स स्यात् । जघनिच-जघन्य । हन्ताः 'अदने' (२३६६)
इतोड । हनिष्यति । हन्तु । हतात् । हन्तु ।

2430 A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also

NOTE — As जिघासति जघन्यते, अह जघान * The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (aṅga) हन् therefore not in हननीयितुमिच्छति = जिहननीयति ।

Thus we get जघनिच or जघन्य । *

NOTE — Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII 3 54 alone has been mentioned simply because it is antaraṅga

सिद्ध PERFECT

	<i>sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	जघान ।	जघतु ।	जघ ।
Second Person	जघनिच or जघन्य ।	जघतु ।	जघ ।
First Person	जघान or जघन ।	जगिष्य ।	जगिष्य ।

सुट I FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	हन्तारि ।	हन्तार ।
Second Person	हन्तासि ।	हन्तास्य ।	हन्तास्य ।
First Person	हन्तास्मि ।	हन्तास्य ।	हन्तास्म ।

सुट II. FUTURE (before ह्य the augment हद् comes by VII 2 70 S 2366)

Third Per	हनिष्यति ।	हनिष्यत ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per	हनिष्यसि ।	हनिष्यथ ।	हनिष्यथ ।
First Per	हनिष्यामि ।	हनिष्याथ ।	हनिष्याम ।

In forming the Imperative 2nd Per Sng the following applies —

२४३१ । हन्तेर्ज्ञे । १६ ४ ३६ ।

ज्ञे घरे । आभीयतया जघ्नासिद्धस्याङ्गेन मुक्त । जहि । हनानि । हनाय । हनाम । अहन् ।

अहताम् । अहन् । अहाम ।

2431 ज is substituted for हन् before हि ।

Thus जहि अहन् ।

This ज substitute of हन् is ordained by VI 4 36 a rule belonging to the Ābhya section (as dīha vat atirābhāt VI 4 22 S 2193) therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the section of हि । For had ज been considered as valid, then हि would have been elided by VI 4-103 S. 2202

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is —

IMPERATIVE

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्तु or हतात् ।	हताम् ।	घन्तु ।
Second Person	हसि ।	हताम् ।	हन्त ।
First Person	हनामि ।	हनाय ।	हनाम ॥

In conjugating हन् in लङ् the Third Person Singular is thus formed अ + हन् + सृ = अ + हन् + ० = अहन् the letter न् being added by VI 168 Thus we conjugate the root —

IMPERFECT

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अहन् ।	अहताम् ।	अघन् ।
Second Person	अहन् ।	अहतम् ।	अहत ।
First Person	अहनमि ।	अहन्य ।	अहन्य ॥

FUTURE POTENTIAL

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्यात् ।	हन्याताम् ।	हन्त्यु ।
Second Person	हन्या ।	हन्याताम् ।	हन्यात् ।
First Person	हन्यामि ।	हन्याय ।	हन्याम ।

* In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिकृत्य ।

2432 The clause 'when the affix is ardhadātuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism ३४ of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433 वध is the substitute of हन् 'to kill' when the ardhadātuka लिङ् (Benedictive) follows

✓ २४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

अधर्देयोऽन्त । आर्धधातुक (२३०७) इति विषयसम्प्रसारि । तेनाधर्धधातुकोऽप्येतेऽकारान्त स्यात् 'अतो लोप (२३०८) । यध्यात् । यध्याताम् । 'आर्धधातुक किम् । विध्यादो हन्यात् 'हन्ते -' (३५६) इति यत्त्वम् । प्रहययात् । अयधोत् ।

अथ चत्वार स्वरितम् । द्विष ३ अप्रोति । द्विष्टि द्विष्टे । द्वेष्टे । द्वेष्टे । द्वेष्टयति-द्वेष्टयते । द्वेष्टु-द्विष्टात् । द्विष्टि । द्वेष्टयि । द्वेष्टे । द्वेष्टयते । अद्वेष्टे ।

2434 And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadhis* ending with an अ । Thus वध्यात् 'may he kill' वध्याताम् 'may they two kill,' वध्यासु 'may they all kill'

As the substitute वध ends in short अ, this अ is elided by S 2308 because वध ends in an अ at the time when the ardhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sibāmavi I 156), in forming the Aorist लुङ् we

Note —In the Mahābhāṣya on II 4 51 S 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with ख and is खयाज्. This substitute Khasā assumes the form Khyā also. Thus खयाज् becomes ख्याज् by substituting य for ख under the following vārtika —असिद्धे ग्रन्थे य वचन विभावाः 'The letter य optionally replaces the ख of this substitute, and this य is asiddha because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII 3 1) just at the close of the rules relating to the change of न to य.' That being so for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent चरत्त्व rule, it is considered siddha. Thus योऽख्यानम्, here य changed to य is asiddha and so the sūtra कृत्य does not apply and न is not changed to य.

Note —Prohibition must be stated when चक्ष means 'exclusion', as दुर्जनस्य चक्षया bad men should be excluded.

Note —Prohibition must be stated when the affixes अस and अन follow नृक्षया राक्षसाः the Rākṣasas are cruel. This is Ved. Sanskrit, modern नृक्ष. The meaning of the root चक्ष here, is to injure. So also विशक्षय पशितः, here the affix is अन.

The substitute खयाज् becomes कयाज् by VIII 4 55 S 121. This कयाज् is conjugated as कय्योः A कय्येः.

The vārtika खयो द्वितीया (See S 130 and 394) requires ख to be changed to य, giving the form, कय्योः कय्ये, but that vārtika also does not apply because चरत्त्व rule VIII 4 55 S 121 by which the root खयाज् was changed to कयाज् is considered asiddha so that for the purposes of that vārtika, कयाज् is still खयाज्. From the root चक्ष itself, we get the perfect regularly. Thus चक्षे.

The First Future is कयाता or कयाता. The Second Future is कयास्यति or कयास्यते. Or कयास्यति or कयास्यते. The Imperfect is कयच्छ. The Potential is कय्येति. The Benedictive is कयायात् or कयायात् or कय्येयात्.

In forming the Aorist the following sūtra applies —

२४३८. अस्यतिचक्रियातिभ्योऽट् । ३ । १ । ५२ ।

अभ्यवक्षतेऽट् । अक्यत-अक्यत-अकयासीत्-अकयात । + चर्जने कयाज्नेट् + । समचक्ष्येत्यादि ।

अय एवमा अनुदासतः । ईर ८ गति कयने च । ईरते । ईरा चक्र । ईरिता । ईरियते ईरताम् । ईर्य । ईर्यम् । ईरिट् । ईर ६ स्तुति । ईरहे ।

2438 After the verbs अस 'to throw', वक्ष 'to speak' and कया 'to speak', कय is the substitute of क्ष when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE —कय may be either the root, or the substitute of क्ष (II 4 53) and so also कया may be the root or the substitute of चक्ष (II 4 54). The root कय belonging to the द्वितीय or the Fourth conjugation falls under the subdivision पुदादि and therefore it would have taken अच् in the Parasma pada by rule III 1 55. The repetition is to indicate that कय takes चट् in the Atmanepada also, as योऽख्यत (VII 4 17), कयोऽक्यत् and कयास्यत्. In the Passive we have योऽकियाताम्. Thus the aorist is P कयायात् or A, अक्यत or अकयासीत् or अकयात.

Ishti The substitute कयाञ does not take place when the meaning is 'exclusion,' as समचिदित् &c

Note —The following from Mādāhaviya Dhātuvṛtti will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the two substitutes कयाञ and कयाञ first, and then he, in the alternate, gives one substitute कयाञ which includes both कयाञ and कयाञ for it can assume both these forms. For कयाञ becomes कयाञ by the चरत्य rule (VIII 4 55 S 121). And कयाञ also becomes कयाञ by the operation of a vārtika which changes the य into व and this व is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas just after the य change rules.

The necessity of taking the substitute to be कयाञ will be manifest from the following considerations —

(a) In forming an abstract noun from सुप्रत्यय such as सुप्रत्यय भाव = सौप्रत्ययम्. This is formed by कयाञ affix V 1 124 S 1788. But if कया be considered to have a penultimate य (as in fact it has, but which under the above rule we consider as य) then the affix would have been सुप्र by V 1 132 S 1797; and the form ought to have been सौप्रत्ययम्. But we never have this form because V 1 132 S 1797 does not apply, as the existence of य न कया is ignored by it and to it, it is य. This is summed up in the vārtika प्रयोजनं सौप्रत्यये सुप्र विधिः।

(b) Similarly पुस कयान् - पुकयान्. Here the स of पुस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII 2 23 S 54) we have पुस+कयानम्. Now by the vārtika under S 139 the स of पुस would be changed to ष, because कया begins with क a letter of कय प्रत्याहारा, and is followed by य a letter of यम प्रत्याहारा and so S 139 ought to apply. The form ought to be पुषकयानम्. But this is not so because the य in कया is considered asiddha and so कया is not followed by a letter of यम प्रत्याहारा, and so the condition for the application of S 139 does not exist. This is summed up by the vārtika इति विधिः पुकयानेः।

(c) Similarly कयिष्यथे. We get this form thus कय्या + इट् + थ्ये = कय्य + इ + थ्ये. Here य a letter of कय प्रत्याहारा is followed by इट्, and therefore VIII 3 79 S 2325 requires the य to be changed to ढ. But this is not done, because य is asiddha and so there is no letter of कय प्रत्याहारा in कय्य, and so VIII 3 79 S 2325 does not apply.

(d) Similarly यम कयाने. Here the visarga is followed by क a letter of कय प्रत्याहारा, and the क itself is followed by य (for य is य), a letter of यम प्रत्याहारा and so VIII 3 35 S 150 applies, and the visarga remains unchanged. But if the substitute were not कयाञ, then क being followed by य would have brought in the application of VIII 3 37 S 142 and the visarga would be changed to ञ jhvaṁmuliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika -सप्तान्तं यम कयाने. Samsthā means the jhvaṁmuliya change.

(e) Similarly the Nishtha is कयानम् with ण. Had the य been really य and not य in disguise then the root कया would be a यय or semi vowel having root, and VIII 2 43 S 3017 would apply, and ण would be changed to ञ. This is

is summed up by the vārtika निष्ठा नत्वमाख्याते । The prohibition of VIII 2 57 S 3040, does not apply to this *ख्या* but to no. 39 *ख्या* ॥

(f) Similarly *पर्याख्यानाम्* । Here *य* is not changed to *ख*, though between the *r* of *पर्य* and *न*, there are only ऋदृ *pratyāhara* letters य, या, य, या, and ऋ letter ख, and so the Sūtra VIII 4 2 S 197 read with VIII 4 29 S 2835 would have applied. But *य* of *ख्या* is not considered an ऋदृ letter as it is *य* ; and therefore that sūtra does not apply. This is assumed up in the *vart ka* नात् पर्याख्याने ।

Pre *खटे* । *खताते* । *खतते* । *खटुदये* । Per *खखे* । *खखताते* । *खखतिरे* । *खखतिर्ये* । *खखतिथ्ये* । *खखते* । *खखतिथ्ये* । Imper *खटात्* । *खखाताम्* । *खखाताम्* । *खख* । *खखाताम्* । *खख* । Imper *खखट* । *खखताताम्* । *खखतत* । *खखटा* । *खखटुदयम्* । *खखति* । *खखतथहि* । Potea *खखीत* । *खखीयाताम्* । *खखीतम्* । *खखीया* । *खखीयाताम्* । *खखीयाम* । *खखीय* ।

Nouns *खिखटय* । *खखता* । *खखु* । *खखतय* वर्जनीय ।

7 (b) ✓ Khyāṇ to speak Parasmai Per *खखी* । *खख्यातु* । *खख्यु* । *खखिय* or *खख्याय* । *खख्यु* । *खख्य* । *खखी* । *खखिय* । II Fut *ख्याता* । *ख्याताहि* । *ख्यातासि* । II Fut *ख्यास्यति* । Bene *ख्येयात* or *ख्यायातु* । *ख्येयाताम्* or *ख्यायाताम्* । *ख्येयातु* । *ख्येया* or *ख्याया* । *ख्येयाताम्* । *ख्येयातम्* । or *ख्यायातम्* । Aorist *खख्यन्* । *खख्यताम्* । *खख्यान्* । *खख्य* । *खख्यम्* । *खख्यात* । Cond *खख्यास्यतु* ।

Pass *ख्यायते* । Aor *खख्यायि* or *खख्यात* । Dial *खख्येताम्* । Caus *ख्यायवति* । Aor, *खखिष्यत* । Desider *खिष्यासति* । Inten *खाख्यायति* ।

Nouns *खुप्रख्या* *खख्यान* *खाख्येयम्* ।

7 (c) ✓ Khyāṇ Aṭm Per *खखी* । *खख्याते* । *खखिरे* । *खखिये* । *खखयाये* । *खखियथ्ये* । *खखी* । *खखियथ्ये* । *खखियथ्ये* । II Fut *खयाता* or *यायायिता* । *यायातासे* । *यायातासे* । II Fut *यायास्यते* or *यायायियते* । Bene *यायासीष्ट* । *यायासीयास्ता* । *यायासीष्टा* । *यायासीध्वम्* । *यायासीय* ॥ Aorist *अययत* । *अययेताम्* । *अययन्त* । *अययथा* । *अययध्वम्* । *अयये* । *अययासहि* । Condi *अययास्यत* or *अययायियत* । Desi *चिषयासते* ।

7 (d) Kśāṇ to speak Per *कक्षी* । *कक्ष्यातु* । *कक्ष्यु* । *कक्षिय* । *कक्षयाय* । *कक्षयु* । *कक्षय* । *कक्षी* । *कक्षिय* । *कक्षिथ्य* । *कक्षिथ्य* । I Fut *कक्षाता* । *कक्षाताहि* । *कक्षातासि* । Bene *कक्षयात* or *कक्षीयात* । Aorist *कक्षयासीष्ट* । *कक्षयासीष्टा* । *कक्षयासीध्वम्* । *कक्षयासीय* । *कक्षयासीध्वम्* । Condi *कक्षयास्यतु* । Pass *कक्षयायते* । Aor *कक्षयायि* or *कक्षयायिष्ट* or *कक्षयास्त* । Dial *कक्षयायिताम्* or *कक्षयायाताम्* । Causa, *कक्षयावति* । Aor *अधिकक्षयत* । Desi *चिकक्षयासति* । Inten *चाकक्षयायते* । Adj *कक्षयेयम्* ।

Per *कक्षी* । *कक्षताते* । *कक्षतिरे* । *कक्षतिथ्ये* । *कक्षताये* । *कक्षतिथ्ये* । *कक्षये* । *कक्षतिथ्ये* । I Fut *कक्षाता* । *कक्षातासे* । *कक्षातासे* । II Fut *कक्षास्यते* । *कक्षास्यते* । *कक्षास्ये* । Bene, *कक्षासीष्ट* । *कक्षासीयाताम्* । Aorist *अकक्षयत* । *अकक्षयाताम्* । *अकक्षयत* । *अकक्षयासीष्ट* । *अकक्षयासि* । Condi *अकक्षयास्यत* । *चिकक्षयासते* ।

Sub section IV The roots upto ✓prichi are anudātāṭi

ईर ८ गतौ कम्पनेव ॥

8 ✓ it a to go 2 to ag tāte Pre *ईरते* । *ईरति* । *ईरते* । *ईर्ये* । *ईराये* । *ईर* । Per *ईराचके* । Some give the form *ईरिरे* । I Fut *ईरिता* । *ईरितासे* । *ईरितासे* । II Fut *ईरियते* । *ईरियते* । *ईरिये* । Imper *ईरताम्* । *ईरत* । *ईर्यम्* । *ईर* । Imper *ईरते* । *ईराताम्* । *ईरत* । *ईराय* । *ईरि* । *ईरयि* । Potea *ईरीत* । *ईरीयाताम्* । *ईरीया* । *ईरीय* । Bene *ईरीसीष्ट* । *ईरीसीष्टा* । *ईरीसीध्वम्* or *ईरीसीध्वम्* । Aorist *ईरित* । *ईरियाताम्* । *ईरिष्टा* । *ईरि*

ध्यम् । or हेरिद्यम् । हेरिचि । हेरिष्यद्दि । Pass ईवंते । Caus ईरयति । ईरयते । Aor. मा मयान् ईरितु । Deat ईरिरिष्यते । Nouns ईरणमीरः, समीरण ; and ईम.

ईड ९ स्तुतौ ॥

9 ✓/ida to praise. Now we take up the conjugation of ईड to praise Thus ईड् + ते = ईडते । ईड् + से ॥ Now applies the following two sūtras :—

२४३८ । ईडाः से । ७ । २ । ७७ ।

2439 The sārvaadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इट after ईड (Ad 9)

NOTE —As ईडिष्ये and ईडिष्य ॥ से becomes स्य by III 4 91 and 80 The से as exhibited in the sūtra without any case ending

२४४० । ईडजनोध्यै च । ७ । २ । ७८ ।

ईडोङ्कनां 'से' 'ध्ये' शब्दयोः सार्धधातुत्वेनाटि स्यात् । योगविभागे यैश्चिपार्चः । ईडिष्ये । ईडिष्ये । + एङ्देश्यिकतत्त्वात्प्राप्त्यात् + । ईडिष्य । ईडिष्यम् । + विकृतिपदलोप प्रकृतेर-शङ्कयात् + । ईडध्यम् । ईडा १० ईडयै । ईड्ये । ईडिष्ये । ईडिष्ये । 'आस ११ उपदेशे' । आसि 'दवादासयत्' (२३२४) । आसांचले । आस्य । आध्यम् । आसिष्ट । 'आहंयामु १३ इच्छायाम्' । आश्रास्ते । आश्रासाते । आहृष्यन्त्य प्राप्यजम् । तेन 'नमोऽयम् प्रयास्यते' इति सिद्धम् । 'यस १३ आच्छादने' । यस्ते । यस्ते । यध्यै । ययसे । ययिता । कसि १४ गतिग्राहकयोः कस्ते । कमाते । कसते । 'अयमनिद्रित् इत्येके । कस्ते । तात्पर्यान्तोऽप्यनिद्रित् । कट्टे कयाते कस्ते । कट्टये । णिचि १५ सुप्पत्ते । नि'त्ते । दस्यन्तोऽप्यम् । आभरणकारस्तु तात्पर्यान्त इति अभाम । 'णिचि १६ शुद्धौ' । निद्र'त्ते । निद्र'त्ते निद्रिजता । 'गिचि १७ अव्यक्तं शब्दे' । गिद्र'त्ते । 'पिचि १८ ययै' । 'सपचन इत्येके' । सपचन्त्ये । 'अवयवे' इत्यपरे । 'अव्यक्तं शब्दे इतीतरे । पिद्र'त्ते 'पिचि' इत्येके । दृद्र'त्ते । 'दृकी १९ वज्जे' । दस्योऽप्यदि । ईडित् । दृक्ते । दृजाते । दृक्ते । 'इडित्' इत्येके । दृक्ते । 'दृची २० सपचने । दृक्ते ।

'दृद् २१ प्राणिगर्भविमोचने' । दृक्ते । दृपुषे । दृत्त-सविता । 'भृपुषाः' (२२२४) इति गुणनिधेयः । दृपे । सविदीष्ट । असविष्ट-असोष्ट । 'योः २३ ह्यमे' ।

2440 The sārvaadhātuka affix से and ध्ये (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इट after the roots ईड (Ad 9) and जन्

NOTE —Thus ईडिष्ये, ईडिष्यम्, ईडिष्ये, ईडिष्य, जनिष्ये, जनिष्यम्, जनिष्ये, जनिष्य । The root जनो (IV. 41) is taken here The Vikarana प्रयन् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra = a mere amplification and a variety Thus ईड् + से = ईडिष्ये । ईडिष्ये ॥ The affix इट् will come before the स्य of the Imperative also for though स्ये is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्ये, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it = not different from the original" So से and स्य ध्ये and ध्यम् are one and the same, as ईडिष्य and ईडिष्यम् ॥ By using the word विकृति in the above vartika, the original affix ध्यम् (prakriti) is not to be taken Therefore we have ईडध्यम् in सट् where no augment इट् is added, in other words when ध्ये is changed to ध्यम् by III 4. 91 S. 2252 this ध्यम् is

vikṛiti or a *modified* form of च्च, and a rule applicable to च्च will apply to this च्चम्. But when च्चम् is not a modified form of च्च but an *original* affix (prakṛti) the rule applicable to च्च will not apply to it. The च्चम् of the imperfect (सह) is such an original affix : and therefore no हट् is added to it.

9. *idea* To praise

Pre ईहे । ईहाते । ईहते । ईहिषे । ईहाये । ईहिष्ये । ईहे । ईहयसे । इहमसे । Per ईडावके । I Fut ईहिता । ईहितासे । ईहितासे । II Fut ईहिष्यते । Imp ईहाम् । ईहाताम् । ईहिष्य । ईहायाम् । ईहिष्यम् । ईहे । ईहावधे । ईहामसे । Imp ऐह । ऐहाताम् । ऐहत । ऐदडा । ऐडा-
ग्राम । ऐदध्यम् । ऐदि । ऐदधि । ऐदमाद्यि । Poten ईडोत । ईडोया । ईविध्यम् । ईद्विप । Bene
इदिवीटा । ईदिवीष्टा । ईदिवीध्यम् । ईदिवीथ । Aorist इदिष्ट । ऐद्विताताम् । ऐडीत ।
ऐदिष्ठा । ऐदिपाथा । ऐदि यम । ऐदिजि । ऐदिष्यति । ऐदिम्मति । Pass. ईद्वते । Caus
ईद्वयति । Aur मा भवान् ईद्वित । Des । ईद्विषते ।

दृश्य १० संश्लेष्ये ॥

[illegible]

આસ ૧૧ ઉપવેશને ।

११५/Asa To sit down. Pre आसते । आसाते । आसते । आस्ते । आसाचे । आये
आसे । आस्यसे । आत्मसे । Per आमासजे । The Perfect is formed periphrastically by
IIL I 37 S 2324 I Fut आसिता । आसितासे । आसिताचे । II Fut आसिष्यते । Impera
आस्ताम् । आशाताम् । आसताम् । आस्य । आसाया । आध्यन् । आहि । आशायी । आशाम्ये
Imperf आस्त । आशातौम् । आसत । आस्या । आसाया । आध्यम् । आशि । आस्यति । आस्मदि
Poten आसित । आसीयाः । आसीय । Bene आसिषोष्ट । आसिषीष्ठा । आसीषीच । Aor
आसिष्ट । आसिद्यत् । आसिष्ठा । आसिषाया । आसिडवम् । आनिधि । आसिष्यति । आसिष्यति ।
Caus आसयति । Aor मा भ्रान् कृषिसम् । Deat आसिष्यते ।

Nouns. चासीनः । उपासितः । क्लेशाद्यः ।

आह यासु १२ इच्छायाम् ।

आह् याम् १२ इच्छामि ।
 12 ✓ as to wish for long for The root याम् is generally found preceded by आ, but is not universally so for we find it preceded by प्र also : as in the sentence नमोऽयं प्रयाम्यते ।

[illegible]

यस ॥ आच्छादने ।

17✓*aj*: to tinkle, rattle, to roar

Present शिङ्क्ते । Perfect शिङ्गिजे । Future शिङ्गिता । Nouns शिङ्गा । शिङ्गिनी ।

विजि १८ घर्णे

18✓*ij*: to tinge, dye, to color According to Śakaṭayana it means 'to uoh' Binnata says it has both these meanings Kasyapa says it means 'to join parts' He also says it means to utter inarticulate sound According to Maltreya the root is ✓*ij*, as एङ्क्ते ।

Present पिक्ते । Perfect पिपिजे । Future पिङ्गिता । Nouns पिङ्ग । पिङ्गार । पिङ्गल । पेंगल्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19✓*vrj*: to avoid, shun abandon The root begins with the dento labial व *v*, and has an indicatory long ई । Ātreya and Durga read it as having an indicatory short इ ।

Pre वृक्ते or वृङ्क्ते । वृज्जते or वृज्जते । वृज्जते । वृक् or वृङ्क् । वृङ्क्ते । वृज्जे । Per वृङ्क्ते or वृज्जते । वृङ्गिजे । वृङ्गिजे । I Fut वर्जिता or वृङ्गिता । II Fut वर्जिष्यते or वृङ्गिष्यते । Impera वृजताम् or वृङ्गताम् । वृज्यः वर्जः । वर्जयते । Imper अवृज् or अवृङ्क् । अवृज्या । अवृजि । Potent । वृजोत or वृङ्गोत वृजोथा । वृजोथ । Benedictio वर्जिषीष्ट or वृङ्गिषीष्ट । Aorि अवर्जिष्ट or अवृङ्गिष्ट । अवर्जिष्टा । अवर्जिष्टि । Conde अवर्जिष्यत । Pass वृज्यते । Causa वर्जयति, वर्जयते । Aor वरोवृजत or वरोवर्जन् । ✓*vrj*: वृजयति । Aor अववृजत् । Desider वृजिष्यते or वृङ्गिष्यते । Intens वरोवृज्यते । Yauluk वर्जति or वरोवर्ति or वरिवर्ति । ✓*vrj*: वरोवृज्यते । वरोवृजति ।

Nouns — वर्ग । वर्गणीय । वृजनम् । Past Part: वृक्त । वृक्तवान् । Gerund वर्जित्वा । Infini वर्जितुम् । Adj वर्जितव्य । वर्जनीय । वर्ज्यम् ।

पृची २० सपर्वने

20✓*pri*: to come in contact with It has an indicatory long ई । According to Durgā, Kasyapa, Nandī and Dhanapīṭha the root has an indicatory short इ । According to Kauska the root is पृचि । Present. पृक्ते ।

पूड २१ प्राणि गर्भं विमोचने ।

सीता-सविता । 'भूमौ -' (२२२७) इति गुणनिवेधः । भूमे । सविषीष्ट । असविष्ट-असीष्ट ।

21✓*Shun* to bring forth, to beget to give birth to

Present भूते । भूयते । भूयते । भूये । भूय्ये । भूये । भूय्ये । भूयते । भूयते । Perf et भूयुषे । भूयुषते । भूयुषिषे । भूयुषिषे or भूये । भूयुषिषते । I Future सीता । सविता । II Future सविष्यते । सविष्यते । Imperative भूताम् । भूयाताम् । भूय्य । भूये । (The आद् being वित् is not लिङ् and so it ought to have caused Guna But the Guna is prevented by १११ ३ ८८८ २२२१) Imperfect भूत । भूयाताम् । भूया । भूय्यम् । भूयिषि । भूयिषि । Potent भूयति । भूययाताम् । भूयया । भूययि । Benedictio भूयिषीष्ट सविषीष्ट । सविषी दास्ताम् । सविषीदास्ताम् । सविषीरन् or भूयिषीरन् । सविषीष्टा or भूयिषीष्टा । सविषीष्यम् or भूयिषीष्यम् । सविषीष्य or भूयिषीष्य । Aor at असविष्ट, असिष्ट । असविषाताम् or असविषाताम् सविष्ट or असिष्ट । असविष्यम् or असिष्टम् or असिष्टम् । असविषिषि or असिषिषि । असविष्यति ।

Conditional असोष्यत, असविष्यत । Passive, सुष्यते । Aor, असोषीत or असोषि or असोष्यत् or असोष्यत् or असोष्यत् । Causative सावपति, Aor, असूषयत् । Desiderative सुष्यते । Intensive सोष्यते । Yan luk सोषुधीति or सोषति । सूतयन् । सूत्या । Nouns:—सूतु, सूरि, सुतका । सूतः । प्रसूः । सूत । प्रसवः, सुपूति, विपूति, निपूति, दु-पूति,

शीड २२ स्वप्ने

22✓sin to sleep In conjugating this root the following sūtra applies

२४४१ । शीडः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

‘ङ्कृति च’ (२२१७) इत्यस्यापवादः । शेते । शयते ।

2441 For the vowel of शे there is substituted guṇa, when a Sārvadhātuka affix follows

This is an exception to S. 2217. As शेते, शयते n

Note.—But शिष्ये before the ārdhadhātuka affix (III. 4, 115) Though these sārvaadhātuka affixes were हिन् (I 2 4, S. 3234) and would not have caused guṇa (I. 5 S 2217), they do so by virtue of the present sūtra. The word शीङ् is read in the sūtra with the anubandha ङ्, in order to indicate that the rule does not apply to यह लुक् as शेषीतः, शेषयति । In forming the plural the following rule applies,

२४४२ । शीङ्गो ङट । ७ । १ । ६ ।

शीङ्गः परस्य भादेऽस्यातोऽङ्गागमः स्यात् । शेते । शेते । शेते । शेते । शेते । शिष्ये शयिता । अशयित् ।

2442 The अत् substitute of ऋ gets the augment वद्. after the root शे

Thus शेते, शेताम्, अशेताम्

Note.—The augment व् is added at the beginning of the affix, making अत्=वत् । Had this व् been an augment of ऋ, then like the ऋद् augment in शयान्ति, it would have intervened between the शे and ऋ and ऋ not immediately following a non ऋ stem, अत् would not have been substituted for ऋ at all. Therefore वद् is made the augment of the substitute अत्, and not of ऋ । The root शे is read in the sūtra with its anubandha ङ्, in order to indicate, that there is no वद् augment when there is elision of the Intensive affix वद्, nor any Guṇa. As व्यति शेषयते ।

22✓sin to sleep, to lie down

Pre शेते । शयते । शेते । शेते । शेते । शेते । शेते । Per शिष्ये । शिष्यते । शिष्यते । शिष्यते or शे । शिष्ये । शिष्ययते । I Fut शयिता । II Fut, शयिष्यते । Imperative, शेताम् । शयताम् । शेताम् । शेत् । शेयम् । शये । शयायते । Imper. अशयताम् । अशेताम् । अशेयाः । अशयि । अशेयद् । Potē, शयीत । शयीषा शयीष । Bene, शयिषोऽत् । शयिषोऽत् । शयिषोऽत् or शे । शयिषीष । Aorist, अशयिषत् । अशयिषत् । अशयिषत् or शे । अशयिषत् । Cond, अशयिष्यत् । Pass शय्यते । Aor, अशयिषत् or अशयिषत् or अशयिषत् । Caus, सावपति । Aor, अशेययत् । Des, शिष्ययिते । Inten,

याश्रयते । yaśhuk श्रेयसीति or श्रेयसि । Dual श्रेयसीत । Pl श्रेयसि or श्रेयसीते ।
 Fat Part श्रियिमाण । Ger श्रियिष्या । Inf'n श्रियितुम् । Adj श्रियितव्य श्रयनीय श्रेयम् ।
 Nouns — श्रयानु श्रयवः श्रिरिच । श्रय्याः श्रयानक । श्रियः । श्रियावल । श्रिनि ।

चय स्तौत्यन्ता । परस्मे पठिन । कर्णस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तौति are Parasmaipad. But the root कर्ण is both Atmane pad and Parasmaipad.

यु २३ मिश्रयोऽमिश्रयो च

23 ✓ yu 'To join mix 'to loosen

It is thus conjugated यु+ति । Now applies the following sūtra which causes the vriddhi of the उ of यु :

२४४३ । उत्तो दृष्टिर्लुकि हलि । ० । ३ । ८२ ॥

सुग्विषय उत्तरस्य दृष्टिः स्थापयति दृष्टादौ सार्धपातुते । त्यभ्यस्तस्य । यीति । युत ।
 युवन्ति । युषाव । यविता । युषात् । इह उत्तो दृष्टि — न । भाष्ये विह्व द्विव्व पिब हति व्याख्या
 नात् । विश्वविहितेन द्वित्वेन वित्वस्य बाधात् । यूषात् । अयादीत् ।

2443 A root ending in short u, which has no Present characteristic (i.e. the visarga is dropped by luk elision), gets vriddhi before a finite Sārvadhātul affix beginning with a consonant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यीति । युत । युवन्ति । The Perfect युषाव । The First Fat re is यविता ।
 The Potential is युषात् । The augment वासुट being हित् (III 4 103) prevents पित action in युषात्. Because in the Mahābhāṣya the explanation is 'and पित not हित and हित not पित' Because a specific हित् would deliver पित action. The phrase नाभ्यस्तस्य should be read into the sūtra from II 3 8 therefore ११ vriddhi does not take place here यीतीति नोतीति । Here there is luk elision of वृह ॥

23 ✓ yu to join unite, mix

Pre यीति । युत । युवन्ति । यीति । युष । युष । यीमि । युष । युम् । Per युषाव ।
 युषवत् । युषुषु । युषयिष्य । युषुष्यु । युषय । युषाव or युषय । युषुयिष्य । युषुयिम । I Fat
 यविता । II Fat यविष्यति । Imperative यीतु or युतात । युताम् । युषन्तु । मुष्टि । यवानि ।
 यषाव । Imper अयात् । अयुताम् । अयुयन् । अयो । अयथम् । Potest युषात् । युषाताम् ।
 युषु । युषा । युषाताम् । युषात् । युषाम् । युषाव । Bene यूषात् । यूषास्ताम् । Aorist
 अयायीत । अयाविष्याम् । अयाविषु । अयायी । अयाविषम् । Cond अयविष्यत् । Pass Pre
 युषते । Imperative युषताम् । Imperfect अयुयत । Pot यूषेत । Caus याचयति । Aor
 अयाययत् । (II 4 80 S 2577) Des विषयिष्यति । युषुष्यति । Iten योषुषते । yaśhuk
 श्रेयसीति or योषाति । Nouns यूषमान् । यूका । योषनिका । यूष । यविष्य । योषनम् । युवति ।
 याचक । यय । ययन II Past Part. युत । युतवान् । Fat Part. यविष्यमाण । Ger युष्या ।
 Inf योषुम् । A l योषय्य । ययनीय । ययम् ।

23 ✓ yu, Passive

Pre यूषते । I Fat याचयिता or यविता । II Fat याचियते or यविष्यते । Imperative
 युषताम् Imper अयुयत । Pot. यूषेत Bene याचिष्येत् or यविष्येत् । Aor st अयायि or अय

विष्ट or अयाविष्ट । अयाविषाताम्, or अयाविषाताम् ।

रु २४ शब्दे

Thus रु + ति : Now applies the following Sūtra

२४४४ । तुस्तुशब्दमः सार्वधातुके । ३ । ३ । ८५ ।

इयम् परस्य सार्वधातुस्य अनादेस्तिङ् ईदृशस्यात् । 'नाम्यस्तस्य-' (२५०३) इत्येतानुवृत्तिं संभवे पुनः सार्वधातुस्य षष्ठ्यमपि दध्यम् । रयीति-रिति । इयीतः-इतः । 'इनादेः' क्रिम् । इयन्ति । 'तिङ्' क्रिम् । ग्रायति । 'सार्वधातुके' क्रिम् । आश्रयि क्वात् । विध्यार्था तु क्वात्-इविषात् । अरायीत् । अरयिष्यत् । 'तु' २५ इति सौत्रो धातुमतिरुद्धिद्विसासु । 'अय च लुगिउकरणः' इति स्मरन्ति । तयीति-तीति । तुयीतः-तुतः । तीता तीप्यति । 'तु २६ स्तुति' । नीति । नयिता । 'तुलु २७ शब्दे' । लीति । लयिता । इणु २८ तिजने' । इत्यति । इयिषता । 'प्यु २६ प्रययणे' । लीति । लुप्याय । लयिता । क्वात् । 'वर्णुज् ३० आच्छादने' ।

2444. A sārvaadhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets इट्, augment, after the roots तु, इ, स्तु, श्रम्, and अम्. ॥

Note.—The root तु (Adāi 25) means 'to increase,' इ (Adāi 24) 'to make' a sound, स्तु (Adāi 34) 'to praise,' श्रम्, 'to be satisfied,' and अम्, 'to go'. According to Kāśikā तु is a Sautra dhātu. Thus उत्तीति or वृत्तीति, उपरीति or उपरवीति, उपस्तीति उपस्तवीति ग्राम्यध्यम्, or ग्रामीध्यम्, अभ्यसति or अभ्यसीति ॥ श्रम्, and अम् can then be followed by a consonant beginning sārvaadhātuka affix, when they lose their Present character (vikarana) as a Vedic anomaly (bahulam chibhādas).

Note.—The Apisālās read the sūtra as तुस्तुशब्दमः सार्वधातुकास्तुच्चि । This will then become a विधि rule for the Vedic form. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus रयीति or रीति, इयीतः or इतः ।

The repetition of 'sārvaadhātuka', though its anuvṛtti was present from 2503 is for the sake of stopping the anuvṛtti of वित्, and this rule applies to अपित् affixes also, as तुयीत, श्रमिध्यम् ॥

Why do we say 'beginning with a consonant.' Observe इयति । Why do we say तिङ् "tense affix" Observe ग्रायति । Why do we say 'a Sārvaadhātuka affix. Observe क्वात् in the Benedictive. While the Potential is इयात् or इयीयात् । The aorist is अरायीत् । The conditional is अरयिष्यत् ॥ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure' They say the vikarana after is luk-cluded. Thus तयीति or तीति । तुयीत or तुतः । I Fu. तीता । II Fu. तीप्यति ॥

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रीति, रयीति । इतः or इयीतः । इयन्ति । रीषि । or रयीषि । इयः or इयीष । इय or इयीष । रीमि or रयीमि । इयः or इयीष । इम or इयीमः । Per. इराय । I Fut. रयिता । II Fut. रयिष्यति । Imperative रीतु ; रयीतु । Imper. अरीत, अरयीत् । Poten इयात् or इयीयात् । Bene. इयात् । Aorist. अरायीत् । Desider इरुषति । Inten रीरुषते । you lak रीरयीति or रीरीति । d रीरयीतः or रीरत । Past Part. इत । इतयान् । Fut. Part. रयिष्यमाणः Gerund इत्या । Nouns रयणः । रयिः । अरायः । इराय ।

तु २५ गति वृत्ति द्विसासु

25✓/ Tu 1 to go 2 to increase 3 to injure, hurt This is a sūtra not found in the Dhātuvāda. They say it belongs to the adadi class

Pre तयीति नेति । मुवीत or तुत । Per तुताय । तुतेय or तुतयि । I Fut तोता । II Fut तोयति । Caus तावयति, ताययते । Desider तुतूयति or तुताययति । Inten तोतूयते ।

• गु २६ स्तुता

26✓/ ṣtu to praise

Pre नेति । प्रणीति (VIII 4 14 S 2387) Per तुनाय । प्रणुनाय or प्रनुनाय । Desider तुनुयति । or तुनाययति ।

26✓/ ṣtu with the preposition at the root is atmasandhi

Pre आनुते । आनुवाते । आनुयते । आनुये । आनुवे । आनुयते । Per आनुयते । आनुयि । आनुयिष्ये or दवे । आनुययते । I Fut आनयिता । II Fut आनयिष्यति । Imperative आनुताम् । आनुय । अनये । Impre आनुत । आनुय । आनुयि । Potem आनुवीत । आनुवीषा । आनुवीष । Bene आनयिषीष्ट । Aorist आनयिष्ट । आनयिष्ठ । आनयिषि । Desider आनुयते । Inten जह लुक् आनीनुते ।

टु २७ शब्दे ।

27✓/ ṭuk, ṭhu 1 to sneeze 2 to cough

Pre चीति । Per चुषाय । I Fut चयिता । Inten चीतूयते । Nouns —चुरम् । चुमा

इण २८ तेजने ।

28✓/ Kshṇu to sharpen whet With सम् it is ātmanepath । I 3 65 S 2733

Pre चोति । A चतयति । Per चुतयाय । चुचयुत । चुचयु । A चचुच युने । I Fut चययिता । A चययिता । II Fut चययिष्यति । A चययिष्यति । Imperat चययितु । A चययिताम् । Imper चययितु । A चययिताम् । Potem चययित । A चययिताम् । Be = चययितु । A चययिषीष्ट । Pass चययते । Caus चयययति । Des चुचयुयति । A चचुच युयते । Inten चयययते ।

णु २९ प्रसवणे ।

29✓/ ṣṭu to tickle, ooze

Pre स्नेति । Per मुष्णाय । I Fut स्नेयिता । II Fut स्नेयिष्यति । Imperative स्नेताम् । Imper स्नेयितु । Potem स्नेयित । Bene स्नेयितु । Aorist स्नेयितु । Pass स्नेयते । Caus स्नेययति । Des स्नेययति । Inten स्नेययते । Nouns —स्नेयता, स्नेय वाद्योऽन्तः ।

29✓/ ṣṭu Passive

Pre स्नेयते । Per मुष्णये । मुष्णये । मुष्णये । मुष्णये । I Fut स्नेयते । स्नेयते II Fut स्नेयते or स्नेयिष्यते । Imperat स्नेययितु । Imper स्नेययितु । Potem स्नेयते । Bene स्नेयते । Aorist स्नेययि । स्नेययिताम् ।

उणञ् ३० आच्छादने ।

30✓/ urnu 1 to cover In conj. ṭat ṇṭh s root, the following applies

२४४५ । कर्णोतिविभाषा । ३ । ३ । ९ ।

या दृष्टिः स्याज्जनादेः पिति सार्धधातुके । कर्णोति । ऊर्णोति । ऊर्णुतः । ऊर्णुयन्ति । ऊर्णुते-ऊर्णुयते । ऊर्णुयते । * ऊर्णोतिराधेति याच्यम् * ।

2445 Before a वित् Sārvaḥātuka affix beginning with a consonant, the final उ of ऊर्णु gets optionally vridhhi

As कर्णोति or कर्णोति, कर्णोति or कर्णोति, कर्णोति or कर्णोति; but कर्णोति before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वाम्, by the following

Varṇika It must be stated that the root urnū does not take the affix वाम्, as

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथः परा संयोगादयो नन्ना द्विने भवन्ति । नुगदस्य द्वित्वम् । नुगदस्यानिद्वित्वात् । * नुगदस्यानिद्वित्वेन * इति स्थितित्वम् । 'उभो साम्यासस्य' (२६०६) इति लिङ्गात् । ऊर्णुनाथ । ऊर्णुनुवत् । ऊर्णुनुवत् ।

2446 the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note —The word dvitīyasya "of the second syllable," is understood here. This sūtra debarb the doubling of the consonants n, d, and r when forming parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a conjunct (sanyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दि, formed by adding सन् and इद् न्. The second syllable here is न्दि, which is to be reduplicated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get the form उन्दिद्वित्ति, so also from अद्द and अर्ध, we have अर्द्धद्वित्ति and अर्द्धद्वित्ति.

Note.— Why do we say "when न् द् and र are the letters"? Observe भवोद्यते from भव्, in which भ is the initial letter and has been reduplicated in to भ्. Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe प्राणिचिपति from the root प्राण् 'to breathe', the न् being changed into च् by VIII 4 19 and 21. The phrase अजादेः of the last sūtra is understood in this sūtra also. Thus दन्दिद्रासति ॥ Some explain the word अजादेः understood in this sūtra in the same way ॥ in the last, namely as a karmadhāraya compound in the Ablative singular. They do so, in order to explain the form इन्दीद्रोयित्ति, which ॥ thus evolved इन्दीद्रोयित्ति = इन्दी + कयत् III 1 8 = इन्दी + कयत्. Then इन्दीद्रोयित्ति = इन्दी + कयत्. Here though the second syllable consists of n, d and r, yet न् alone ॥ rejected in reduplication and not द् and र also, as द् and र are not immediately after the initial vowel (अजादि) इ in this case.

Therefore in ऊर्णु the syllable ऊर्णु will be reduplicated and not the 'र' of ऊर्णु. Thus ऊर्णु + व = ॥ Here the syllable ऊर्णु is considered as नु for the purposes of doubling,

because the शु in कर्तुं was obtained by changing न into शु by applying the Tripadi sūtra VIII 4, 1. § 235 and such a change is asiddha for the application of 7 1 Pada rules (See VIII 4 1 § 12). Thus we get कर्तुं + न.

Q What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII 2 1 § 12, does not hold good: and which therefore required that शु should be reduplicated into शु?

Ans To this we answer that the maxim quoted by you (पूर्ववाचिणी यमद्विवचने) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII 4 21 § 2606. That sūtra says "Both the न's are changed into शु in the reduplicated forms of the root चन, when preceded by an alternant preposition." Thus the root च + चन = चान. The Desiderative root from it is चायि. If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be चायिचान and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न's to be changed to शु shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII 4, 21 § 2606 will explain the point better —

Note If the maxim पूर्ववाचिणीयमद्विवचने be not applied here, then we have the following dilemma in, चानि + च + ति. Here the affix चन् requires reduplication, and the present sūtra requires शु change of न. The चान् being asiddha, the reduplication being made first, we have चायिनि + च + ति, and then the reduplicate च intervenes between the cause च and root न् of नि, and so this च would not be changed to शु. If however the above maxim be applied, we first apply the चान् rule, as चायि + च + ति, and then reduplicate च, and we get the form चायिचिचति even without this sūtra.

Note If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is amitya or not of universal application. And because it is amitya, that the form चायिचान् is evolved by reduplicating चन् (See VIII 2 1).

Therefore शु in the reduplicate here becomes शु; and we get कर्तुं + न by vridhi. Dual कर्तुं नुवत्. Plural कर्तुं नुवु. In forming 2nd Person singular the following sūtra applies

✓ २४४७. विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ ।

इडादिप्रत्ययो वा द्वित्यात् । कर्तुं नुविच-कर्तुं नुविच । कर्तुं चिता-कर्तुं चिता । इच्छा-इच्छात् । कर्तुं चानि-कर्तुं चानि ।

2447 After the verb ऋनु 'to cover,' the affix beginning with the augment इद् is regarded optionally like ऋत्

Thus before the इडादि termination इच् of the 2nd P. r we may have either कर्तुं नुविच or कर्तुं नुविच. The 1st Future is कर्तुं चिता or कर्तुं चिता. The equation of the form is:—कर्तुं + इ + ता = कर्तुं च + इता (VI 4 77) = कर्तुं चिता. When the affix is not regarded as द्वित् it produces इच्, and we have the second form कर्तुं चिता.

Aorist. श्रोतुं विष्ट । श्रोतुं विष्टाताम् । श्रोतुं विष्टत । श्रोतुं विष्टाः । श्रोतुं विष्टायां । श्रोतुं विष्ट्यम् । श्रोतुं विष्टि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट । श्रोतुं विष्टाताम् । श्रोतुं विष्टत । श्रोतुं विष्टाः । श्रोतुं विष्टायां । श्रोतुं विष्ट्यम् । श्रोतुं विष्टि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट्यहि । Condi. श्रोतुं विष्ट्यत, or श्रोतुं विष्ट्यतः । Pas. कर्णयते । Casu. कर्णयते, Desider. कर्णयते । कर्णयते । कर्णयते, कर्णयते Pre Part. Atmane. कर्णयानः Past. Part. Pass. कर्णयतः Active. कर्णयतान् । Fut. Part. कर्णयिष्यमायः or कर्णयिष्यमायः Ger. कर्णयत्वा । Infini. कर्णयितम् । Adj. कर्णयित्वा । कर्णयित्वा । कर्णयित्वा ।

द्यु ३१ अभिगमने ।

31 ✓ dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

Pre. द्योति । Per. द्युयाय । द्युययतुः । द्युययिष्य or द्युययिष्य । द्युयय । द्युयाय । or द्युयय । द्युययिष्य । I Fut. द्योता । II द्योप्यति । Imperative द्योतु or द्योतात् । द्युहि । द्युयानि । Imper. अद्योत । अद्युताम् । अद्योः । अद्ययम् । Poten. द्युयात्, द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् । Bene. द्युयात् । Aorist. अद्योयेत् । अद्योयेत् । अद्योयेः । अद्ययम् । Condi. अद्योप्यत । Pas. द्युयते । Causative. द्युययति । Aorist. अद्युययत् । Desi. द्युययति । Inten. द्योययते । yanluk द्योयति or द्योयति । Passive द्युतः । Ger. द्युयत्वा ।

पु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32 ✓ sbu 1. to consent, or permit. 3. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As प्रोमिति प्रोमि प्रोमि ।

Pre. प्रोति । Per. सुवाय । I Fut. प्रोता । Aorist. असीदीत् । Noun. —सुपयि ॥

कु ३३ यद्धे ।

33 ✓ Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. कोति । Per. कुयाय । कुययिष्य or कुययिष्य । कुययिष्य । I Fut. कोता । Inten. कोकयते । yan luk कोकोति or कोकोति । Nouns:—कवि । कायम् ॥

द्यु ३४ स्तुता ।

34 ✓ shtu (Parasmaipada) to praise.

Pre. स्तोति, or स्तोति । स्तुत. or स्तोतीतः । स्तुवन्ति । स्तोपि or स्तोपी । स्तुयः or स्तोयः । स्तुय or स्तोयिष्य । स्तोमि or स्तोमि । स्तुयः or स्तोयिष्य । स्तोमः or स्तोमी । Per. स्तुयाय । स्तुयीष्य । स्तुय । I Fut. स्तोता । II Fut. स्तोप्यति । Imperative स्तोतु or स्तोतात् or स्तोतात् or स्तोयीतात् । Dual. स्तोतां or स्तोयीतां । Pl. स्तुयन्तु । 2nd. s. स्तोहि or स्तोयीहि । 1st. s. स्तवामि । Imper. अस्तोतु or अस्तोयीतु । d. अस्तुताम् or अस्तोयीताम् । Pl. अस्तुयन् । 2nd. s. अस्तोतु. or अस्तोयीतु । 1st. s. अस्तयाम् । d. अस्तुय or अस्तोयीष्य । Poten. स्तुयात् or स्तोयीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तोयीयाताम् Pl. स्तुयुः or स्तोयीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or स्तोयीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तोयीयाताम् । 1st. s. स्तुयाम् or स्तोयीयाम् । Bene. स्तुयात् । Aorist. अस्तोयीत् । अस्तोयीत् । अस्तोयीः । अस्तोयीष्य । Condi. अस्तोप्यत । Pass. स्तुयते । Causa. स्तुययति । Desi. स्तुययति । Inten. स्तोययते Pre. Par. स्तुयन् । Past. Pass. Par. स्तुतः । Act. स्तुतवान् । Fu. स्तुयन् । Ger. स्तुयत्वा । Infini. स्तोतुम् Adj. स्तोतव्य स्तवनीय, स्तव्यम् ॥

The ईट is added in अस्तोयीत् by S. 2385 the स is changed to य after an alterant upasarga अस्ति etc. by S. 2276, as अस्तोयीत् । This is optional under S. 2359, as पर्ययीत् or पर्ययीत् ॥

34 Shtu (Atmanepada)

Pre स्तुते । स्तुयते । स्तुवते । स्तुये । स्तुध्ये । स्तुवे । स्तुवहे । Per तुष्टुवे । तुष्टुयात् । तुष्टुविर । तुष्टुये । तुष्टुध्ये । तुष्टुवहे । I Fut स्तोता । Imper a स्तुताम् । स्तुयाताम् । स्तुय्य । स्तुय्यम् । स्तुये । Imper अस्तुत । अस्तुयाताम् । अस्तुया । अस्तुयि । Potem स्तुयीत । स्तुयीयाताम् । स्तुयीषा । स्तुयीष । Bene स्तोयीष्ट । Aorist अस्तोयिष्ट । अस्तायाताम् । अस्तो-
य्या । अस्तादयम् । अस्तोयि । Past Part Pass स्तुत Active स्तुतयान् । Ger स्तुत्या ।
Nouns — क्योतिष्टोम् । यायस्तुत । प्रस्ताव । स्तुति । सक्तय ।

Present स्तुयीते । स्तुयीषे । स्तुयीष्ये । स्तुयीषहे । Impera स्तुयीताम् । स्तुयीय । स्तुयीष्यम् । Imper अस्तुयीत । अस्तुयीषा । अस्तुयीष्यम् । अस्तुयीषहि ।

शूङ् ३५ व्यक्ताया वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra

✓ २४५० । शूङ् पञ्चानामादित आहो शूङ् । ३ । ४ । ८४ ।

शूङो लट् परस्मैपदानामादित पञ्चाना यत्तादय पञ्च वा सुष्ठुवञ्चाहोवै । अकार उच्चारणार्थं । आह । आहन्तु । आहु ।

2450 Instead of the first five tense affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū (to speak)' there may optionally be the affixes of the Perfect and 'āha' in at the same time the substitute in the room of 'brū'

The अ is for the sake of utterance only, the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says', आहन्तु 'they two say', आहु 'they say', आह्य 'thou sayst', आहयु 'you two say', the rest like शू as shown below —

	Third Person	Second Person	First Person
Singular	आह or अवीति	आह्य or अवीषि	अवीति
Dual	आहन्तु or दृत	आहयु or शूय	शूय
Plural	आहु or द्रुवन्ति	शूय	शूम्

The word आदित 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word शूय in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced, and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह् + च the following sūtra applies

✓ २४५१ । आहस्य । ८ । २ । ३५ ।

अनि परे । चर्धम् । आह्य । आहयु ।

2451 For the च of the root आह् there is substituted य before a jhal letter,

Thus आह् + च = आच + च = आच्य ॥

As चटमाह्य, किमाह्य The word आह्य becomes आच्य by VIII 455 S 121

The word अनि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह्य, आहन्तु, आहु ॥

In the alternative, when there is no आह् substitution, we have सू + तिप् ।
Now applies the following

२४५२ । सु३. ईट । ० । ३ । २३ ॥

सु३ परस्य ह्रस्वादे पित ईट् स्यात् । 'अत्य इत्यत्र स्थानियद्वायात्प्राप्तेऽप्य भवति' चय-
विधानाच्च भवति । प्रवीति । द्रुत । द्रुयन्ति । द्रुते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452 Before a पित Sārvadhātuka affix beginning with a con-
sonant, the augment ईट् is placed after सू ३

As द्रुवीति प्रवीति द्रुयामि, चयवीति ॥ But चयानि before such an affix beginning
with a vowel and द्रुत before an affix which is not पित् ॥

The augment ईट् ought to have come in आह्+य also, because य being
a substitute of the पित् affix चिप् will be considered as पित् by the rule of
sthanivat (I 1 56 S 49) But the augment does not come, because the य substitution
for च by the last aphorism takes place only before a non vowel affix for भलि
is understood That rule would have become redundant, if we could make the
form आहोय ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhadhātuka affixes,
we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhadhātuka
affix follows, such as the affixes of the Perfect

✓ २४५३ । सु३ो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

उयाच । ऊचत् । ऊचु । उयाचि उवकच । ऊचे । यक्ता । प्रवीतु । द्रुतात् । 'द्विष्यदिष्य'
इत्यपिस्त्वादीयत् । प्रचाणि । प्रये । द्रुवात् । उचयात् । 'अस्यतिथक्ति- (२४३८) इत्यह ॥

2453 वचि is the substitute of सू 'to speak' when any ārdha-
dhātuka affix is to be applied

Thus the Perfect of भा is formed from ✓ वच, as उयाच । ऊचत् । ऊचु 2nd
उचचिचि or उचन्य 1st ऊचे । The First Fut ॥ यक्ता 'he will speak' The इ of वचि
is for the sake of articulation only The substitute being like the principal, वच
is Atmanepada; when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he
spoke,' वचयते 'he will speak'

In the Imperative one form is प्रवीतु with the ईट् of S 2452 but the affix
सातह VII 1 35 § 2197 which replaces तु is not considered पित् because of the
maxim already mentioned before "a द्वित् is not पित् nor a पित् should be considered
द्वित् for the purposes of operations depending on them Therefore we have
द्रुतात् and not द्रुवीतात्; 1st Sing प्रचाणि । A प्रये । Pot द्रुयात् । Ben उचयात् ।

In the Aorist the affix अह् is added by III 1. 52 S 2438 When अह्
is added the following applies

२४५४ । वच उम् । ० । ४ । २० ॥

अदि परे । अयोचत-अयोचत ।

2454 The augment उ is added after the अ of वच् in the अह्-
Aorist

As अघोचत अघोचाताम अघोचन् ॥ See III 1 52 S 2438

ब्रू ३५ घृक्ताव्या घाचि ।

35 ✓ brūñ (Parasmaipad) to speak distinctly

Per अघोति । प्रूत । प्रुवन्ति । प्रुवोषि । प्रूय । प्रूय । प्रुथीमि । प्रूय । प्रूम । Per उवाच ।
कचतु । कचु । उवविच or उवकच । कचयु । कच । उवाच or उवच । कविच । कविम । I
Fut यक्ता । II Fut यच्यति । Imperative अघोतु । प्रुताम । प्रुवन्तु । प्रुहि । प्रूतम । प्रूत ।
प्रुवाणि । प्रुवाव । प्रुवाम । Imper अघोति । अघ्रताम । अघ्रयो । अघ्रवम । अघ्रूय । Poten
प्रुयात । प्रुयाताम । प्रुयाम । प्रुयाय । Bene उच्चात । उच्चाताम । Aor at अघोचत ।
अघोचताम । अघोचन् । अघोच । अघाचतम । अघोचत । अघोचाम अघोचाव । अघोचाम । Condi
अघव्यत । Pass उवते । Caus घाचयति । Deaider विवचति or ०ते । Inten घाचयते ।
Perf Part Atmaue अनुवान । Nouns — वाच्यम । वाचो । वाचा, वाचाट । नैकतम ॥

30 ✓ brūñ (Atmanepada) to speak distinctly

Present* प्रूते । प्रुयाते । प्रुवते । प्रूषे । प्रूषे । Per कचे । कचाते । कचिरे । कचिवे ।
कचाये । कविध्य । कचे । कविषे । कविमहे । I Fut यक्ता । यक्तासे । यक्तासे । II Fut
यच्यते । Imper प्रूताम् । प्रुयाताम् । प्रुवताम् । प्रूथ । प्रुवायाम् । प्रूथ्यम । प्रूवे । प्रुवायति । प्रुवा
मये । Imper अघ्रत । अघ्रया । अघ्रवि । Poten प्रुवीत । प्रुवीयाताम् । प्रुवीया । प्रुवीय । प्रुवी
वहि । Bene यक्षीष्ट । यक्षीयाताम् । यक्षीष्टा । यक्षीष । Aorist अघोचत । अघोचताम् । अघोच
न्त । अघोचया । अघोसे । अघोचावहि । Condi अघव्यत । Pass उवते । वाचयते । विवचते ।
Inten वाचयते । Nouns वाचो । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ता. परस्मैपदिन । इङ् स्वात्मने पदी ।

The following roots upto शास् are Parasma padī But the root इङ् is Ātma-
nepadī

इण् ३६ गतौ । एति । इत* ॥

The Present 3rd S = एति । D इत । In forming the plural, the following
rule applies

२४५५ । इणोयण । ६ । ४ । ८१ ।

अजादि प्रत्यये षरे । इणोऽपवाद । यन्ति । इयाय ।

2455 For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel
(य), before an affix beginning with a vowel

Thus यन्ति यतु आयन् ॥ The supersedes इयन् substitution and is itself
superseded by VII ॥ 1'5, and XII 3 84 which ordain यिद्धि and Gunn ०1
the maxim मध्योपवादा पूर्वाण विधीन वाचयते नोत्तरान् ॥ 'Apavadas that are sur-
rounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the
apavāda operations supersede only those rules that precede not those that follow
them So we have अयनम् and आयक ॥

The perfect 3rd S is इयाय । In forming the dual the following sūtra applies

२४५६ । दीर्घ इण् किति । ० । ४ । ६९ ।

इणोऽभ्यासस्य दीर्घ स्यात् किति लिटि । ईयु । ईयु । इयसि य-इयेष । येत । येताम् । आयन् । इयात् ।
ईयात् ।

2456 A long vowel is substituted in the reduplicate of the root वृ (वृत्ति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क् ॥

As वृत्तु वृत्तु ॥ These are thus formed वृ + अत्तु = वृ + अत्तु (वृ substitute for वृ by VI 4 81 S 2455) Then there is reduplication on the य because of the vowel by I 1 59 S 2243 and we have वृवृ + अत्तु and then by the present rule वृत्तु ॥ Why do we say before a क्त affix? Observe वृवृत्तु वृवृत्तु ॥

The 2nd S is वृवृत्तु or वृवृत्तु. The 1st Fut is वृत्ता । The Imperative 3rd S is वृत्तात् । 2nd S वृत्ति 1st S वृत्तात् । The Imperfect is वृत्त । वृत्तात् । वृत्तात् । Pot वृत्तात् । Ben वृत्तात् । But the long ई which was obtained by VII 4 25 S 2298 is shortened after an upasarga by the following

२४५७ । वृत्तेतिदि । ७ । ४ । २४ ।

वृत्तान्तरस्य वृत्तोऽद्योऽद्य स्यादर्थधातुके किति लिङि । निरिदात् । × उभयात् आद्ये नाक्तादिवत् × । अमीयात् । अद्य किम् । समयात् । समीयात् इति प्रयागस्तु भौवादिभ्यः ।

2457 The short is substituted for the simple (वृत्त) vowel of the stem वृ (वृत्ति) before the augment वास् in the Benedictive, when a Preposition precedes it

As निरिदात् । उदिदात् । समिदात् । अन्विदात् ॥ This is an exception to VII 4 25 S 2298 by which a long would have been substituted But ईयात् without a Preposition The अद्य (VII 4 13 S 834) is understood here also Therefore वृ form of वृ will not be shortened as आ + ईयात् = वृयात् समीयात् ॥

But in अमि + ईयात् = अमि + वृयात् = अमीयात् the long ई obtained by ekādeśa is not shortened because it is not preceded by an upasarga for अमि is no upasarga and there is no long ई after अमि for the analysis of अमीयात् gives us अमि + वृयात् । Nor can you say that the rule of अक्तादिवत् (VI 1 85 S 75) should apply here and the ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1 A preposition to precede and 2 A long vowel ई to succeed. They being so mutually interdependent that VI 1 85 S 75 cannot apply

Why do we say the simple अद्य vowels are shortened? Observe सम + वृयात् = समीयात् । The वृ obtained by अ + ई is not shortened because it is not an अद्य vowel

The समीयात् is not from the root but from the Bhavad root ई गतो (10 342 A) The proper form of the Benedictive from the Adadi is समिदात् ।

The Aorist is formed by substituting गा in the place of वृ by the following

✓ २४५८ । वृत्तो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

'गातिस्था—' (२२२३) इति सिचो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगु ।

2458 ग is the substitute of the root गृह् when लृङ् follows

When ग is substituted the aorist sign सिच is elided by II 4 77 S 2223

अगात् 'he went' अगाताम् 'they two went' अगु 'they all went'

NOTE—The rejection of the word लृङ् in this sūtra though its anuvṛtti was current from the last Aṣṭadhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, ग being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगावि भजता 'you went' The form अगात् is thus evolved अ + गा + सिच + त = अगात् (II 4 77 S 2223)

इय ३६ गतो ।

36 ✓ in to go

Pie इति । इत् । यत्ति । इत्ति । इत् । इत् । इत् । इत् । इत् । इत् । Per इयाय । ईयु ईयु । इययिष or इयेय । ईय इयाय or इयाय । ईयिष । I Fut. इता । II Fut इय्यति Imperative यतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इति । अयानि । अयाव । अयाम् । Imper येत् येताम् । आयन् । ऐ । ऐताम् । ऐत् । आयम् । ऐत् । ऐम् । Poteu इयात् । इयाताम् । इयात् । इयाम् । इयात् । Bene ईयाते । ईयाताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगु । अगा । अगत् तम् अगाम् । अगाय । अगाम् । Coo) ऐय्यत् । Pass ईयते । Aorist अगायि । Causa अययति as in प्रत्याययति, ० ममयति (II 4 46 S 2607) Des ज्ञयिमयति । (II 4 47 S 26 15) or इयिषति । as in प्रसीयिषति । Per Part Para उपेयिषान् (III 1 109 S 3098)

Nouns—इत्वर । इत्यरी (F) । इम् । इम् इयता । इयिका । इनी ॥

इङ् ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्व । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37 ✓ in to study This root is invariably found preceded by अधि । The Present S is अधीते D अधीयाते, pl अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies

२४५९ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४८ ।

इहो गाङ्खाल्लिटि लाघव्याया विधिते या । अधिजग्रे । अधिजग्राते । अधिजगिरे । अधीते । अधीयते । अध्यये । गुणायादेशयो कृतयोऽपसर्गस्य यथा 'पूर्वे पातुःसर्गस्य—' इति दर्शनेऽन्तरङ्गत्वाद्युगात्पूर्वे स्यसर्गोद्य भास । 'अध्ययने एतम् (३०६६) इति निश्चयाच्च भवति अधीते । परस्वादिषट् । तत् आट् । इति । अधीयाताम् । अधीयि । अधीयति । अधीयत । अधीयीताम् । अधीयीष्यम् । अधीयीष्य । अधीयीष्ट ।

2459 गङ् is the substitute of इङ् when लिट (Perfect) follows

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, गङ् is not considered as sthānivat to इ, for if it were so, then the sūtra I 1 59 S 2243 would require इ in the reduplicate.

The Perfect 3rd S is अधिजग्रा द्वा अधिजग्राते । अधिजगिरे । The First Future is अधीते । The Second Future is अधीयते । The Imperative अध्यये formed thus अधि + इ + ऐ = अधि + इ + ऐ = अधि + अय + ऐ = अध्यये । The guna and यय substitutions take place first and then the conjunction takes place with the उपसर्ग, whose इ is then changed to य । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition for in that view,

the rule of सयर्थे दीर्घ being antaranaya would have applied prior to the application of the guna rule namely अधि+इ+ऐ would have become अधी+ऐ first and then गुण अघे+ऐ=अघ्ये : But this is not the correct form, and this we infer from Pāṇi himself using the form अध्ययन in the sūtra ऐरध्ययने द्युतम् (VII 2 26 § 3066). The form अध्ययन is thus evolved अधि+इ+अन=अधि+ए+अन=अघ्ये+अन=अध्ययन. Had the root combined first with the preposition then this form could not have been got. The employment of the form अध्ययन by Pāṇi himself shows that the rule वृद्धे धातुद्वयसंज्ञे &c does not apply to अधि+इ :

The Imperfect (लट्) third person singular is अधीत (अधि+आद्+इ+त VI. 4 72 S 2254-अधि+ऐ+त S 269 =अधीत). In forming the dual the equation stands thus अधि+आद्+इवह+आताम् : Here the इवह substitution for इ takes place first, because it is taught by VI 4 77 S 271, a rule subsequent in Aṣṭādhyaī order to the rule ordaining आद् namely VI 4 72 S 2254. When इ is thus replaced by इवह then comes आद् : Then आ and इ of इवह coalesce into Vṛddhi by S 269. Thus अधि+आ+इव+आताम्=अधि+ऐव+आताम् (VI 1 90 S 269) अधीयाताम् : The plural is अधीयत (अधि+आ+इव+अत the इ is replaced by अत VII 5 § 2258). The first person Singular is अधि+आ+इव+इ=अधि+ऐव+इ अधीयि : The dual is अधीयहि :

The Potential 3rd Per S is अधीयीत and is thus formed अधि+इ+सीयुद्+त=अधि+इ+ईय+त the इ is elided by VII 2 79 S 2211-अधि+इय+ईय+त the इवह substitution by VI 4 77 S 271=अधीयीत the य is elided by VI 1 66 S 873

The dual is अधीयीताम् : The Second person plural is अधीयीध्वम् : The first person Singular is अधीयीय :

The Benedictive 3rd pers. Singular is अधीयीष्ट : Thus अधि+इ+सीयुद्+सुद्+त n. Here by III 4. 107 S 2210 there is सुद् : The dual is अधीयीयास्ताम्, and the plural is अधीयीतम् n.

The Aorist (लुङ्) of अधि+इ is optionally formed from another stem, namely from गृह् as the following sūtra shows

२४६० । रिभाषा लुङ् लटो. । २ । ४ । ५० ।

इहो गृह् वा त्यात् ।

2460 In the Aorist and the Conditional Tenses, गृह् is optionally substituted for the root इह :

Thus अधि+इ+त=अधि+आद्+इ+सिच+त VI 4 72 S 2254-अधि+अद्+गा+इ+सिच+त :

This Substitute गृह् should not be confounded with the root गृह् : A peculiarity of this substitute गृह् is that all affixes except सित् or जित after it are considered as द्वित् and so cause no guna or vṛddhi &c. This is done by the following sūtra

२४६१ । गृह् कुटादिभ्योऽञ्णिन् द्वित् । १ । २ । १०

गृहादेयात् कुटादिभ्यश्च परेऽणिन् प्रत्ययादित् स्य ॥

इक् ३८ स्मरणे.

38 ✓ ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāṇini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3-52 S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without adhi, then Pāṇini would have used the word īgārtha इगर्थे in that sūtra, and not adhigārtha.

Part It should be stated that ✓ ik is treated like ✓ in, so that there is यण् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl अधियन्ति. The aorist is अध्यमात्. But according to some this rule is confined to ārdhahātuka affixes only. e., हृन् is like हृण् so far as ārdhahātuka affixes go, but not to sārvaahātuka affixes. Therefore there is no यण् of VI. 4 81. S. 2455 in their opinion; on the contrary हृवद् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhatti in the following verse सखीतयोः राचयोरधीयन्-स्मरन् (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl is not अधियन्ति, but अधि + हृवन्ति or अधीयन्ति. Haradatta is against this view.

Pre. अधीति । अधीतः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अधीता । II Fut. अधीष्यति । Imperative अधीतु । Imper. अधीतु । Potē अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्यमात् । Con. अधीयत् । Pas अधीयते । Caus अधिगमयति । Deside. अधिजिगमिषति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part Pas. अधीतः । Act. अधीतवान् ।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39 ✓ vi 1 to go. 2 to pervade 3. to conceive, bring forth. 4. shine, be beautiful. 5 to throw, cast, 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी + ई. The long ई is conjugated as : वीति, ईतः, वृन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. वीदीत्. &c.

Pre वीति । वीतः । वियन्ति । वीषि । वीषः । वीष । वीमि । वीषः । वीम । Per वियाय । विय्युत् । वियुः । वियविष or वियेष । विय्युः । विय्य । वियाय or वियष । I Fut वीता । II Fut. वीष्यति । Imperative वीतु । वीता । वियन्तु । वीष्टि । वयानि । वयाय । Imper. अवैत् । वीतीताम् । विययन् । When there is अद् augment, the root becomes अनेहात् (of more than one syllable), and so there is यण् adesa of VI 4 82 S 272, according to Atreya and the proper form is अयन् and not अवियन्. अवैः । वीतीतम् । वीदीत् । अवयम् । वीदीय । वीदीम । Potē वीयात् । वीयाताम् । वीद्युः । Bene वीयात् । वीयास्ताम् । Aorist अवैषीत् । अवैषाम । अवैषीः । अवैषम् । Con अवैष्यत् । Pas वीषते । Caus वाययति । Aorist अवैषयत् । In the sense of conceiving, we have वाययति (VI L. 55 § 2603) Deside. वियीयति । Inten. वीषीषते । yan luk वीयेति or वीवशीति । D. वीदीतः । Pl. वीष्यति Nouns वीत्रम् । वीत्रकीयम् । Pre. Part. Parasmai. वियन् Past. Part. Pas. वीतः. Act. वीतवान् ।

III A. ✓ i to go.

Pre. वीति । वीतः । वृन्ति । Potē वीयात् । वीयाताम् । Aorist. वीदीत् ।

या ४॥ प्रापणे । प्रापणमिह गतिः । प्रषिष्यति । यातः । यान्ति ।

40. *yā to go.* The word *prāpaṇa* here means motion. The *ni* is changed to *ṣi* by VIII. 4 17. S 2285, and so we have *prāṣiṣyati* । D. यातः । Pl. यान्ति ।

Pre. याति । यातः । यान्ति । यासि । यायः । याय । यामि । यायः । यामः । Per. यये । ययतुः । ययुः । ययाय or ययिष । यययुः । यय । यये । ययिष । ययिष । [Fut. याता । II Fut यास्यति । Imperative यातु or यातात । याताम् । यान्तु । यासि । यातम् । यात । यानि । याय । याम । Imper अयात । अयाताम् । अयु or अयान् । The Imperfect Plural is optionally formed by *luṣ* by the *sūtra* given below अयाः । अयातम् । अयात । अयाम । अयाय । अयाम । Poten यायात । यायाताम् । यायु । Bene. यायात । यायास्ताम् । यायातु । Aorist अयासीत् । अयासी । अयासिषम् । Condi. अयास्यत् । Pass यायते । Caus. यायवति । Aorist अयायवत् । Deside वियासति । Inten ययायते । *yan luk* यायति or यायाति । D यायीतः । Pl यायति । Nouns ययाति । यामः । यात्रा । यायावरः । शुभयाः । यातुः । अनयुः । अययुः । द्वेयुः ।

२४६३ । लङ् । आकटापनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्तात्परस्य लङो भेज्जुल्लया स्यात् । अयुः-अयान् । यायात् । यायाताम् । यायास्ताम् ।

'या ४१ गतिगन्धनयोः' । गन्धनं सूचनम् । 'मा ४२ ङीष्ते' । 'प्या ४३ ङीष्ते' । 'या ४४-पाके' । 'प्रा ४५ कुत्सार्थो गतो' । रस ४६ भक्षणे' ।

'या ४७ रक्षणे' । यायास्ताम् । अयासीत् ।

'रा ४८ दाने' । 'ला ४९ आदाने' । द्वायपि दाने' इति चन्द

'दाप् ५० लयने' । प्रषिष्यति-प्रनिष्यति । द्यायास्ताम् । अयासीत् ।

'प्या ५१ प्रकथने' । अर्धं सार्वधातुकमानविधयः । '॥ संस्थानस्ये नमः प्याचै ॥ इति धातिक्म् । लङ्भाष्यं चेष्ट निहृम् । संस्थानोऽङ्गिगामनीयः । स मेति प्याप्रादेऽस्य प्यादिस्थे प्रयो जनमित्यर्थः । 'सपूर्वस्य ध्यातेः प्रयोतो न' इति न्यासकारः ।

'प्रा ५२ पूरणे' । 'मा ५३ माने' । अकर्मकः । 'तनो नमुस्तत्र न कैटभट्टिय' इति माघः । उपसर्गप्रयोगान्तरे सकर्मकः । 'उदरे परिमाति मुष्टिना' । 'मेमैट-' (२२८५) इत्यत्र नास्य पठयम् । प्रषिष्यति-प्रनिष्यति ।

'यच्च ५४ परिभाषणे' । यतिः । अवयन्तिपरौ न प्रयुज्यते । अनुवचनपरः' इत्यन्वे । 'भिर' इत्यपरे । यति । याव्यात । उच्यत् अत्रोचत । 'यिद ५५ ज्ञाने' ।

2463 In the opinion of Śākatāyana only, 'jus' is the substitute of 'jhi', in the Imperfect of the roots which end in a long 'ā'.

Thus अयुः । In the alternative, we have अयान्

NOTE.—Why is लङ् repeated here, when the context would have supplied this word, for the *sūtra* applies to *हित्* tenses, of which लङ् being dealt with in the last, would leave लङ् only to be dealt with by this aphorism, for no other *हित्* tense (like *निहृ* or *सद्*) can end in *या* । The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after लङ् as लङ्, and not to those which come after another tense which is treated like लङ्. Thus लोद is treated like लङ्, but for the purpose of this rule, लोद would not be so treated. Thus the *ni* of

से। द will not be changed into लुप् by III. 4. 109 Thus दियन्तु, जायन्तु, विदन्तु । The word द्य has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ ग 1. to go. 2 to blow. The word gandhanam here is synonymous with सूचना.

Pre याति । Per. वयो । I Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु । Imper. अयात् । Poten. यायात् । Bene यायात् । Aorist अयासीत् । Condi. अयास्यत् । Pass. यायते । Caus. यापयति or याजयति (VII 3. 38 S 2590). Deside. वियासति । Inten. ययायते । Nouns यातुनः । यातिर्कः । यातुः । यातकी । यात्या । यातः । निर्वायः । निर्वातः । निर्वाणः ।

भा ४२ दीप्तिः ।

42 ✓ bbh to shine, with the Prepositions वि and जति, the root is ātmanepadī. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते Pl व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभासे । 1st S. व्यतिभि ।

Pre भाति । Per. उभि । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative भातु । Imper. अभात् । Poten. भायात् । Bene भायात् । Aorist अभासीत् । Con. अभास्यत् । Pass भायते । Caus भापयति । Deside विभासति । Inten. योभायते । Nouns. भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभायते । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

व्या ४३ शौचे ।

43 ✓ shn to bathe.

Pre स्नाति । Per. स्ने । स्निव or स्नाय । स्निव । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative स्नातु । स्नाहि । स्नानि । Imper. अस्नात् । अस्नाताम् । अस्तुः । अस्नाः । Poten. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene स्नेयात् or स्नायात् । Aorist अस्नासीत् । Condi. अस्नास्यत् । Pass स्नायते । Caus स्नापयति, स्नपयति । Deside विस्नासति । Inten. वास्नायते । yan luk स्नास्नाति । Nouns निस्नातः । नदीव्याः । वस्नः । स्नानः । स्नापनः ।

श्रा ४४ पाके ।

44 ✓ Śrā to cook, boil, Compare Bhṛādi root जे वाके (No 966).

Pre. प्राति । Per. प्रयो । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Imperative प्रातु । Imper. अप्रात् । Poten. प्रायात् । Bene. प्रेयात्, प्रायात् । Aorist अप्रासीत् । Condi. अप्रास्यत् । Pass. प्रायते । Caus अपयति, प्रापयति । Deside. विप्रासति । Inten. प्राप्रायते । Nouns. प्राया । प्रयिता । प्रयतम् । Pre, Part Parasmai. प्रात् । Past Part Pass. प्रायः । प्रितम् । Act. प्रापयान् ।

द्रा ४५ कुत्सायां गतौ ।

45 ✓ drā 1. to be ashamed 2. to run, make haste. According to Swāmī II means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रणिद्राति । Per. दूद्रे । I Fut. द्राता । II Fut. द्रास्यति । Imperative, द्रातु । Imper. अद्रात् । Poten. द्रायात् । Bene द्रेयात् । द्रायात् । Aorist, अद्रासीत् । Condi. अद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्रापयति Deside. विद्रासति Inten. दाद्रायते । Nouns निद्रालुः । तन्द्रालुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्रायः । Act. द्रापयान् ।

प्सा ४६ भक्षणे.

46 ✓ psā to eat, devour.

Pre प्साति । प्रणिप्साति । Per पप्सी । I Fut प्साता । II Fut प्सास्यति । Imperative प्सातु । Imper अप्सातु । Potēn प्सायात् । Bene प्सेयात्, प्सायात् । Aorist. अप्सासीत् । Condi. अप्सास्यत् । Pass प्सायते । Caus प्सापयति । Desid. पिप्सासति । Inten. पाप्सायते । Nouns पिययस्य । दूय ।

पा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।

47 ✓ pā to protect

Pre. पाति । Per पपे । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपातु । Potēn पायात् । Bene पायात् । पायास्ताम् । Aorist अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass पायते । Aorist अपासीत् । Caus पापयति । Desid. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns पतिः । पितृय्यः । गोपालक । वितामहः । दूयत्यतिः । पिप्यम् । पापत्यतिः । दिवत्यतिः । नयात् । पिता । सपत्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ rā to give, grant, bestow.

Pre राति । Per रपे । I Fut राता । II Fut रास्यति । Imper रातु । Imper. अरातु । Potēn रायात् । Benedic रायात् । Aorist अरासीत् । Con अरास्यत् । Pass रायते । Caus रापयति । Desidera रिरासति । Inten रारायते । Nouns :—रतिः । (friend) रात्रिमदः । रात्रिः । अशुः । (life giver) द्विरात्र । द्वैरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । "द्वार्षापि दाने" इति चन्द्रः ।

49 ✓ lā to take, receive, obtain According to Chandra, both ✓ rā and ✓ lā mean to give

Pre लाति । Perfect लते । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera लातु । Imper. अलातु । Potēn लायात् । Bene लायात् । Aorist अलासीत् । Con अलास्यत् । Pass. लायते । Cau लापयति or लालयति (VII 3 39 S 2591) Desid. लिलासति । Inten. लालापयति । Nouns —रुपातु । अदिता । व्याल । आहुलकम् । अदिष्टः । दीदीयात् ।

दाप् ५० लघने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

50 ✓ dāp to cut.

Pre दाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII 4 18 S 2232) Perfect. ददे । I Future दाता । II Future, दास्यति । Impera दातु । Imper अदातु । Potēn दायात् । Benedic दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The सिच is not elided, as the root is not ghu Con अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Cau दापयति । Desid. दिदासति । Inten दादायते । Noun :—दापम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ Khyā to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓Khyā that replaces ✓chakshin (See Adādi 4) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun ख्यात् from it by adding the ārdhadhātuka affix लृच्. But we cannot do so: if we want to get the word ख्यात् we must derive it from ख्या of ✓खतिद (II 4 54 S 2436). For that ख्या is really खया, the य is changed to घ, and this घ is considered asiddha. Therefore in नमः ख्यात्रे the visarga is not changed to the jhivāmuliya घ, by VIII, 3 37 S 142, because घ is considered to be followed by य, a यङ letter, and so the visarga retains its form by VIII 2 35 S 150. Had however ख्यात्रे in नमः ख्यात्रे been derived from the ✓ख्या then nothing could have prevented the application of VIII 3, 37. S. 142. and we would have got jhivāmuliya in नम ख्यात्रे.

Under the sūtra खतिदः ख्यात्र (II 4 54 S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas: one of them is Part. The substitute is खयादि, i. e. खयात्र. The reason of this is given in the subsequent vartikas: one of which is संस्थानस्य नमः ख्यात्रे. Part: The substitute is to be considered as khāto, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namah khyātre. Samsthāna is the technical term for jhivāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making ख्यात् substitute खयादि is to prevent this jhivāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition सम्. That is we never find the form सम्ख्याति. The form संख्ये: &c, is from the substitute ✓ख्यात्र and not from this root. See III 2 7 ■ 2921.

According to the Mādhaviya Vritti, this root ख्या should also be considered as if it was खया, just like the substitute खयात्र for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word खया is derived from this root. The word समान is changed to ख by Upaḍi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like खयात् obtained from खयात्र, and so the noun ख्यात् formed from this root is just like ख्यात् derived from खयात्र root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses, and not confined to Sārvadhātuka only.

ख्या ५१ मरुथने (अयसाधधातुक मात्र विवयः) ।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate This root is conjugated in the Sārvadhatuka tenses only

Pre. ख्याति । Im. ख्यातु । Imp अख्यात् । Poten ख्यावात् । Nouns — ख्या । ख्यो । परमसख. 1.

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre प्राति । Per प्रमे । I Fut प्राता । II Fut प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. अप्रात् । Po प्रायात् । Bene प्रायात् देवात् । Aor अप्रासीत् । Con अप्रास्यत् । Pass प्रायते । Cau प्राययति । Des. विप्रायति । Inten प्राययते । Nouns — प्राय (VIII. 2 43. S 3017), प्राययान् । प्राय । (III 1 141 S 3203)

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā to be contained or comprised in It is Intransitive As we find in Nagha तमे ममुस्तत्र न केतमद्विष तपोधनाभ्याम समवा मुह (Sis I 23) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaitava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātupāṭha As उदर परिमाति मुष्टिना 'With the fist he estimates the capacity of the stomach.' So also मुहमुपमाति । अग्निमनुमाति । यदम् निर्माति । भवान् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII- 4 17 S 2285 is not the root Therefore we have प्रणिमाति or प्रनिमाति which is governed by VIII 4 18 S 2232

Pre माति । Per ममे । I Fut. माता । II Fut मास्यति । Imper मातु । Im ममात् । Poten. मायात् । Bene मेयात् । Aor अमासीत् । Con अमास्यत् । Pass मीयते । Cau माययति । Des. मिस्वति (VII 4 84 S 2623 read with VII 4 58, S 2620) The ष is changed to त् । Int मेमीयते । (VI 4 66 S 2462) Nouns—माय । माया । प्रम । प्रमा । मायिक । मास्यन् । मायावी । मायो ।

वच ५४ परिभाषणे ।

54 ✓ vaca to speak This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is अति । Therefore the following are wrong — वयन्ति, वयन्ति, वयन्तु, अवयन् or अवयन् । Others say it is not conjugated in any Plural Therefore वक्तु 2nd Pl वचम । 1st Pl क्तु Per Pl कच । Per 2nd Pl कचिम् । Per 1st Pl, वक्तार । Fut Pl वच्यासु । उच्यासु are wrong While some hold that the Plural is debarred is the affix क् only In this view वक्तु वचम्, कच, कचिम् are correct

Pre वति । वत् । वति । वक्तु । वक्तव । वक्ति । वचव । वचम । Per उवाच । उचतु । क्तु । उवक्तु or उवचिम् । कच । उवाच or उवच । कचिम् । I Fut वक्तार । II Fut वयन्ति । Imp वक्तु, वक्तात् । वक्ता । वचन्तु । वचिम् । वचानि । Imper अवक्तु or वक्तु । अवक्तम् । अवचन् । अवक्तु । अवचम् । Po वच्यात् । वच्याताम् । वध्यु । वध्या । वच्याम् । वच्याव । Bene उच्यात् ।

उद्यन्ताम् । Aorist अयोचत् । अयोचताम् । अयोचन् । Con अयच्छत् । Pass उद्यते । Can. याच-
यति । Des विद्यति । In. यायच्छते । Nouns :—उद्यम् । अयोचिकः । यक्षम् । यक्षरः ।

विद ५५ जाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary *अस्ते* are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदो लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

चेत्तेनंतः परस्मैपदानां क्वादायो वा स्तुः । वेत् । विदतुः । विदुः । वेत्स्य । विदतुः । विद ।
वेत् । विदुः । विदुः । पक्षे वेत्ति । विदत्स्यति । विदो । विदितुः । 'उपविद' (2149) इत्या-
म्यक्षे 'विद' इत्यकारान्तनिपातमात्रं मधूपधगुणः । विदांश्चकार । वेदित ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेत् or वेत्ति	वेत्स्य or वेत्सि	वेत् or वेत्ति
Dual.	विदतुः or विदतः	विदतुः or विदतः	विदुः or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or विदस्य	विदस्य or विदसः

निद

Singular.	Dual.	Plural.
विदोत् ।	विदितुः ।	विदितुः ।
विदोदित ।	विदितुः ।	विदितुः ।
विदोत् ।	विदितुः ।	विदितुः ।
or		
विदांश्चकार ।	विदांश्चक्रुः ।	विदांश्चक्रुः ।
विदांश्चक्रिष्य ।	विदांश्चक्रुः ।	विदांश्चक्रिष्य ।
विदांश्चकार ।	विदांश्चक्रिष्य ।	विदांश्चक्रिष्य ।

When we form the Periphrastic Perfect with चाम् by III 1. 33 § 2341, there is no *guna* of the *इ* of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with च and not विद ending in a consonant.

The First Future is वेदित । In the Imperative, we have the optional form, विदांश्चक्रुः &c also by the following —

२४६५ । विदांश्चक्रुः नित्यत्यन्तरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

चेत्तेनंतः परस्मैपदानां लटो लुङ्नेदादन्तरस्याम् अथ वा निपात्यते । पुण्यपने न विप्रक्षित इति शब्दात् ।

2465. The form विदांश्चक्रुः is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix चाम् to the root विद् 'to know,' when followed by निद or the Imperative tense; the tense affixes of निद are then elided by लुङ्, moreover there is no substitution of *guna* as required by VII 3. 86, and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

ज्ञाद् of the verb क, thus we have विदाहकुर्यन्तु or विदन्तु 'let them know' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाहकुर्यन्तु in the aphorism, on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed, as विदाहन्तु विदाहताम् &c

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदा the Imperative of the root क : To form the Imperative of क, the following sūtras apply, it being remembered that the root क belongs to the Tanādī class

२४६६ । तनादिक्लृप्त्त उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादे कञ्जश्च उ'पत्य' स्यात् । यपोऽवसाद' । तनादिस्वादेव सिद्धे कञ्जश्च 'गणकादेव' नित्यत्वे सिद्धं । तेन न विप्रत्ययेदियवत्सम्' इत्यादि सिद्धम् । विदा करात् ।

2466 The affix उ comes after the roots of the Tanādī class and after the verb क 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent

This debars अच् As सन्+उ+ति-लभेति 'he expands', क+उ+ति-करोति 'he makes' Though the root क is included in the list of the Tanādī verbs, for which see Dhātupatha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gana or class, are not of universal validity Therefore forms like विप्रत्ययेत् are valid, as in the sentence, न विप्रत्ययेदियवत्सम् ; Here there is not the elision of अच् in विप्रत्ययेत् though the root अच् belongs to the adīdi class (No 60) According to the Kāśikā the separate enunciation of क in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to the verb, that is to say, the root क is a Tanādī root only for the purposes of taking the affix उ, all the other operations of Tanādī verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II 4 79 does not apply to क Thus कृत and कस्या, the सिच् elision is compulsory and not optional

Thus the 3rd Person Singular is विदाकरोत् । In forming the 3rd Person Singular with तनादे or of the Dual and of the Imperative of the following applies

२४६७ । अत उत्सार्धधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उत्सार्धधातुके कृतेऽकारस्य उत्सार्धधातुके किति । उदिति सपरसामर्थ्याच्च गुणः । विदा कृताम् विडा कृताम् । उत्सार्ध- (२३३४) इति हेतुर्कः । चाभिव्यक्तेन मुनेः सिद्धत्वाद्गुणः । विडा कृत् । विडाकरादि । अयेम् । अविताम् । 'सिञ्जयसि-' (२२२४) इति हेतुम् । अविदुः ।

2467 Before a Sārvaadhātuka affix with an indicatory क् or ट, short उ is substituted for the च of क (क+उ) when gunated

Note:—Thus क+उ+तम्=कृ+उ+तम् (VII 3. 84) = कृ+उ+तम्-कुवतः (VI. 4. 110) The तम् = हित् by I. 24. So also कुर्वन्ति. कुर्वन् = Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुर्वन् where the personal ending हित् is elided, but it leaves its effect behind

The त् in उत shows that this उ is not to be gunated by VII 3. 86. When the affix is not कित् or हित् we have करोति, करोषि and करोमि (I 2 4)

Thus we have चिदाकुवतात् । D. चिदाकुवताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हित् is elided by VI 4. 106. S. 2334. This elision of हित् is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under असिद्धवदभावात् (VI 4 22 S. 2163), and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4. 110. S 2467. Therefore we have the form कुर्वन् though no sārva dhātuka affix follows. Thus चिदाकुर्वन् । 1st Sing चिदाकुर्वामि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्, D. अविताम् । The Plural is formed by जुन् under III 4. 109 S. 2326 Thus अविदुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

✓ 285 = । दख । ८ । २ । ८५ ।

धातोर्दत्त पदान्तस्य सिचि परे ङ स्याद्वा । अवे-अवेत् । 'अस १६ भुवि' । अस्ति ।

2468. द or ङ may optionally be substituted for the final द् of a root, before the Personal affix सि, when such द् stands at the end of a Pada.

Thus अवेः or अवेत्.

55 विद जाने (Parasmaipadi).

55 ✓ vīda to know.

Pre. वेति, वेद । विदतुः or वित । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्स्य । वित्यः or विदयुः । वित्य or विद । वेत्सि or वेद । विदुः or विदुः । विद्वन् or विद्वन् । Par विवेद, विदावकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदित्य । विवेद । विविदित्य । I Fut वेदिता । II Fut वेदिष्यति । Imperative वेतु or वित्तात् or विदाकरोतु । विना विदन्तु । विदि । वित । वेदानि । वेदाश्च । वेदाम् । Imper अवेत् । अविताम् । अविदुः । अवेत् or अवेः । अवितम् । अवित । अवेदम् । अविदुः । अवितम् । Poter विद्यात् । विद्याताम् । विद्युः । विद्याः । विद्याम् । Bene विद्यात् । विद्यास्ताम् । Aorist अवेदोत् । अवेदिष्याम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । अवेदिष्यम् । Condi अवेदिष्यत् । Pass विद्याते । Caus वेदयति । Aorist अवेदयत् । Deside विविदिष्यति । Inten वेविद्यते । yan luk वेदन्ति or वेविद्यन्ति । Nouns — वेदः । वेद्यः । विदुः । वित्तिः । वेदिकः । वेदना । विन्दु । विद्या । धातुर्दत्तः । Pre. Part Parasmai विदन् । विदन् Per Part Parasmai विद्वान् । Past Part Pass विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I 2, S 2609)

55 ✓ vīda. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम (I 3. 29. S. 2669).

Pro सयित्ते । सयिताते । सयिदते or सयिद्रूते । (VII 1 7 S 2701) सयित्से । सयिदे । Per सयिदिदे । सयिदाचक्रे । सयिदिदिदे । सयिदिदे । सयिदिदिचक्रे । I Fut. सवेदिता । सवेदितासे । II. Fut सवेदिष्यते । Imperative सयिता । सयिदाता । सयिदता or सयिद्रूता । सयित्स्व । सवेदे । Imper समयित् । समयिदाता । समयिदन or समयिद्रूत । समयित्वा । समयिदि । Poten सयिदीत । सयिदीयाताम् । Bene सवेदिषोष्ट । सवेदिषीयाताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten । सवेयित्ते । D सयिदिताते । सयिदते ।

अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 ✓ अस, to be The Present 3rd S is अस्ति । In the dual अ is elided by the following —

२४६६ । अनसोरलोपः । ६ । R । १११ ।

अनस्यान्तेऽचकारस्य लोपः स्यात्सार्वधातुके क्ङिति । स । सन्ति । आसस्यो -' (२१६१) इति सलोपः । अस्ति । स्य । स्य । अस्ति । स्य । सन् । 'आर्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469 Before a Sārvadhātuka क्तु or इत् affix, the अ of अन and अस् is elided

अन is the characteristic of the roots of the Rudhadi class, while अस is the root itself Thus इन्ध , इन्धति, भिन्त , भिन्दन्ति, So also of अस -सन्, सन्ति ॥ But भिनसि and अस्ति before non-कित्त and non-इत् affixes अन+अस ought to be अनास् instead of that we have अनस् in the sūtra The पररूप single substitution is an irregularity.

Sing	Dual	Plural
अस्ति ।	स्य ।	सन्ति ।
(अस + सि =) अस्ति । (The अ is elided by स्य ।		स्य ।
VII 4 50 S 2191)	स्य ।	स्य ।
अस्ति ।		

Before ardhadhātuka affixes, the root अस is replaced by भू by the following sūtra which falls in the section governed by आर्धधातुके (II 4 35 S 2432)

२४३० । अस्तेभूः । २ । ४ । ५२ ।

अभूय । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470 भू is the substitute of the verb अस 'to be,' when an ārdhadhātuka affix is to be applied

Thus अभूय । Fut भविता 'he will be' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be' Note — Now the Perfect tense affixes are also ardhadhātuka affixes (III 4 115) The Perfect of अस्ते is therefore the same as that of भू namely, अभूय &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसत्, आसु &c The apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term क्त in III

1. 40. ■ a Pratyāhāra including क, भू, and चम्, and if चम् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, चम् forms its Perfect regularly.

The Imperative is चस्तु or स्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. सन्तु । In the Second Person Singular चम् + सि the following applies :—

२४७१ । छसोरेद्वायभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११६ ।

छोःस्तेष्वेत्वं स्यादो यरेभ्यासलोपश्च । आभीषत्येनेत्यस्यासिद्धत्वादेरिति । 'चनसोः' (२४६६) इत्यलोपः । यधि । तातद् यच्च यत्वं न । यरेण तातद्वा साध्यात् । 'x सकृद्वृत्ति-*x*' इति न्यायात् । स्तात् । स्तम् । स्त । अस्तानि । असाय । असाम । 'अस्तिमिच'- (२३२५) इत्यादि । आसीत् । चनसोः- (२४६६) इत्यलोपस्याभीषत्येनासिद्धत्वादाद् । आस्ताम् । आसन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोःस्तेष्व यिद्यमानस्येन विधेयत्वादीयेन ।

2471. For the final vowel of the roots टा and वा (घु), and for the इ of चम्, is substituted इ before the Imperative ending सि; and thereby the reduplicated syllable of टा and वा is elided.

Thus (देहि, and घेहि, of घु, and) इधि of चम्, the इ is elided by this sūtra, and च is elided by VI. 4. 111 S. 2469 This सौ of the present sūtra should be considered as having an indicatory नृ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 65) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
चस्तु	स्ताम्	सन्तु
यधि	स्यम्	स्त
अस्तानि	असाय	असाम
	सद्	
आसीत्	आस्ताम्	आसन्
आसीः	आस्तं	आस्य
आसम्	आस्य	आसन्

This इ ordained by the present sūtra is considered as added, as it falls in the Abhyāsa section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore सि is changed to यि by VI. 4. 101, S. 2425, for it is considered to have come after a चन् letter इ, though this इ no longer exists. But when तातद् is added in the Imperative Second Singular, there is no इ change of the इ of चम्. Because the तातद् is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातद्, there is no इ change by considering it as āthāvat to its principal सि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्तम् । स्त । अस्तानि । असाय । असाम । In the Imperfect we have ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. as आसीत् । In the dual, there is आद् augment before स्ताम् (VI. 4. 71. S. 2251), because the elision of च by S. 2469 is asiddha, it being an ābhyāsa rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have आस्ताम् । Pl. आसन् । Pot स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. चम् + सिच् + त् = चम् + ० + त् (the सिच् is elided by II.

4 77 § 2323) Now the *aprikta* is required ईद by VII. § 96 S. 2225 But it is not added, as we have already explained under that sūtra, that ईद comes only then when सिच् and अच् exist as सिच् and अच्. See page 31 of this volume. Therefore we have अच्.

The स of अच् is changed to य् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यचपरः । = । इ । ८७ ।

उपसर्गभ्यः प्रादुर्भव परस्यास्ते सत्य यः स्यात्परिचि च परे । निष्ठात् । प्रादुर्भ्यात् । निवन्ति । प्रादु यन्ति । 'यत्परः' क्रिम् । अभिस्तः । 'सङ् ५७ पुटो' ।

2472 The स of the verb अच् is changed to य् when it is followed by a vowel or य् and is preceded by प्रादु, or an upasarga having इ or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य् or अच्' . The word प्रादु, is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिवन्ति, निवन्ति चिवन्ति, प्रादुयन्ति, अभिव्यात्, निव्यात्, चिव्यात्, प्रादुव्यात् .

Why do we say "when it is followed by a vowel or य्"? Observe निवन्ति, चिवन्ति, प्रादुस्तः .

५६ अस् भुवि ।

56 ✓ *asa*, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । अस्ति । स्यः । स्व । अस्मि । स्यः । स्मः । [For अभूय or वाच । आसुतः । आसुः । आसिच । आसयुः । आस । आच । आसिच । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् । स्ताम् । सन्तु । यधि or स्तात् । स्तः । स्त । अवाणि । अवाय । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आसम् । आस्य । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene भूयस् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass भूयते । Cau अस्ते स्याने भूरादेनाम् अन्यानि कदापि भूपातेजसाणि । Nouns :—नारिकः नारिकेलपत्रः वास्तिगाली ।

56 ✓ *asa* . This root is Atmanepadi, also, when preceded by व्यति ।

Pre व्यतिस्ते । व्यतिवाते । व्यतिवते । व्यतिसे । व्यतिवाचे । व्यतिथ्ये । व्यतिसे । व्यतिवते । Imper व्यत्यसे ।

57 ✓ *mṛjā* to wipe, wash off, cleanse. The अच् gets *vriddhi* by the following sūtra—

✓ २४७३ । मृजेर्दृष्टिः । = । २ । ११४ ।

मृजेरिक्ता दृष्टिः स्फोटानुप्रास्य परे । 'क्रिदत्यज्जटो येत्यने' । 'मृज्' - (२४७) इति व । मारिष्टः । मष्टः । मृज्जति-मृज्जति । ममाजं । ममाजंत्-ममजत् । ममाजंत्-ममाजं । मारिस्ता-मारिः । मरिष्टः । ममाजं । ममाजंत्-ममाजंत् । 'दृष्टि' ५८ अचुन्निमोचने ।

2473 The *Vriddhi* (आच्) is substituted for the root *rou* (अच्) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not क्त्वि or क्त्वि ।

रुदिर ५८ अश्रुविमोचने ।

58✓ rudir to weep, to cry.

Pre रोदिति । कटितः । कटन्ति । रोदियि । कटियः । कटिष । रोदिमि । कटियः । कटिमः ।
Per करोद । कटवतुः । कटवुः । करोदिय । कटवयुः । कटव । करोद । कटदिय । कटदम् । I Fut.
रोदित । II Fut. रोदियति । Imp. रोदितु or कटितात् । कटिताम् । कटन्तु । कटिहि ।
कटितम् । कटित । रोदानि । रोदाय । रोदाम । Imp. करोदीत् or करोदत् । कटिताम् । कटवन् ।
अरोदीः or अरोदः । अकटितं । अकटित । अरोदम् । अकटिय । अकटिम । Pot. कट्यात् । कट्यात् ।
कट्युः । कट्याः । कट्यातम् । कट्यात । कट्याम् । Ben. कट्यात् । कट्यास्ताम् । Aor. अकटत् or अरोदीत् ।
अकटताम् or अरोदिष्याम् । अकटन् । अकटः । अकटम् । अकटाय । Con. अरोदियत् । Pass.
कट्यते । Cau. रोदयति । Aorist. अकटवत् । Des. कटिषति । In. रोदयते । Yāñluk रोदयीति
or रोदयति । Du. रोदतः । Imper. अरोदात् । Nouns — रोदसी । कट्याणी । कटूः । अतकट्योपम् ।

59✓ āi shvap to sleep.

The Present is स्यति । स्यतिः &c. The Perfect is सुपुषत् । सुपुषुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or निद् or दुर् then the स of the
vocalised सु in the Perfect is changed to प by the following —

२४७७ । सुविनिर्दुष्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

यभ्यः सुप्यादेः सत्य पः स्यात् । 'पूर्वे धातुव्यसर्गेण युज्यते' । किति सिटि परत्यात्सर्वसारणे सत्ये च
छते द्वित्वम् । × पूर्ववासिष्ठोयमद्विर्वचने × । सुपुषुषत् । सुपुषुषुः । अकिति सु द्वित्वेभ्यासत्य
सर्वसारणम् । पत्यस्यासिद्धस्यान्तः प्रथे 'द्वनादिः शेषः' (२९७२) । नित्यस्याच्च । ततः सुपि क्वाभा-
याच पः । सुपुष्याप । सुष्यमा । अस्यषीत्-अस्यवत् । स्यष्यात् । सुप्यात् । सुपुष्यात् । अस्यापुषीत् ।
'अवस ६० प्राणने' । प्रवसिति । प्रवसिता । अवसषीत्-अवसवत् । प्रवस्याताम् । प्रवस्याताम् ।
'अयन्तलण-' (२२६६) इति न दृष्टिः । अवसषीत् । अयन दृष्टिः । अनिति । अयन । अनिता ।
अानीत्-अयनम् ।

2477. The स of स्यप् when it assumes the form सुप, and of सूति,
and सम is changed to प after सु, वि, निद् and दुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्यप्, विस्यप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of स into उ, and स changed to प, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुसुप (2) सुपुष, (3) सुपुष पुष । For the purposes of reduplication
the स changed to प by the rule of Tripādi ought to have been considered asiddha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S VI 1 3,
& c, for the purposes of reduplication, the Tripādi rules are not asiddha. There-
fore प = reduplicated. Thus we have the following equation सु + स्यप् + अतम् = सु
सुप + अतम् (VI 1. 15 S 2409) = सु + पुष + अतम् (VIII. 3. 88. 2477) = सुपुषपुष +
अतम् (पूर्ववासिष्ठोयमद्विर्वचने) = सुपुषुषतुम् । So also सुपुषुषुः ।

Before those affixes of सिद् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The प change ordained by the present Tri-
pādi sūtra being considered asiddha (VIII. 2. 1.); the द्वादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *niṣya* rule also, therefore it applies first. When *चलादिशेष* has applied, there remains no form *सुप* but only *सु* and therefore the present rule does not apply, and there is no *च* change. Thus *सुस्यप + यत् = सुस्यपस्यप + यत् = सुसपस्यप + यत् = सुसुस्यप + यत्* (S 2179). Now the second *सु* can not be changed to *यु* by the present *sūtra* because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form *सुप* is absent. Thus we get *सुसुस्यप* and *सुस्यप*.

Note —The word *सुपि* is exhibited in the *sūtra* as the form of *स्यप* with vocalisation. Thus *सुपुप्त*, *नि पुप्त*, *दु पुप्त* &c. The word *सूति* is the *तित्* end ng form of *सु*, the rule applies to this form only, as *सुपूति*, *विपूति*, *निपूति* and *दु पूति* &c. The word *सम* also means the noun *सम* and not the verb *सम स्तम दिक्रय* &c. Thus *सुपसम*, *विपसम*, *नि पसम*, *दु पसम* &c.

Note —The following *kārika* sums up the above discussion.

Kārika —सुपे पत्यं स्वपेर्मा भृङ्गमुप्यावेति केन न ।

चलादिशेषाच्च सुपिरिष्टं पूर्वं प्रसारणम् ॥

स्यादोना नियमो नात्र प्राक्कितादुत्तरा सुपि ।

अनर्थके विपुपुप सुपिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārikā—Why is *पत्य* taught with regard to the *सुप* form of *स्यप*? *Ans* सुपे पत्य स्वपेर्मा भृङ्ग so that the *पत्य* change should not take place in *स्यप* form, as *विस्वप्य* and *विस्वप्यक्* (III 2 172). *Q* विमुप्यावेति केन न? For what reason the *पत्य* change has not taken place in the reduplicate *विमुप्याप*, for here also in the reduplicate, is the form *सुप* as *विमुपस्यप* and then by applying *चलादिशेष* rule the *प* is elided, and *सकृदेवविकृतस्यान्यत्वात्* applies? *Ans* चलादि शेषान् न सुपि, we reduplicate the form *स्यप* as *विस्वपस्यप* and then elide *प* as *विस्वप्यप* and then vocalise, as *विमुप्यप* so that there being no form *सुप* there is no *पत्य* &c. इष्टं पूर्वं प्रसारणम् in fact the vocalisation takes place first, and then elision according to an ishti. See I 1 17. Otherwise in *स्यप स्वप*, as *प* is elided *य* would also have been elided. Why is the *प* of *विमुप्याप* not changed to *य* by I III 3 64? स्यादोना नियमो नात्र प्राक् कितादुत्तरा सुपि the rule I III 3 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to *तित* in I III 3 70 while *सुप* is after that verb. Moreover if the *प* of *सुप* being elided, the mere *सु* is अनर्थक, and the maxim is अनर्थकं पदार्थं अनर्थकम् &c. *Q* If this maxim is applied, how do you form *विपुपुप*? *Ans* अनर्थके विपुपुप सुपिभूतो द्विरुच्यते i.e. the form *सुप* is doubled, and not *सुप* &c. If the root is first joined with the affix *वि + स्यप* then there is vocalisation *विमुप* then there is *च* change, as *विपुप*, then reduplication, as *विपुपुप* &c. Now *पत्य* being not considered as *द्विधा*, the doubling should take place first? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the *पत्य* change is not applied (I III 3 1 Art.)

अध्वप् ५८ श्ये ।

59 ✓ *śhrap* to lie down, to sleep

Pre. स्यपिबि । स्यपितः । स्यपन्ति । स्यपिवि । स्यपिषः । स्यपिय । स्यपिमि । स्यपियः । स्यपिमः । Per मुष्याव । मुपुषतुः । मुपुषुः । मुष्यष्य or मुष्यपिय । मुपुषुषुः । मुपुष । मुष्याव । मुपुषिय । मुपुषिम । I Fut स्यप्ता । II Fut. स्यप्स्यति । Imp स्यपिषु । स्यपिताम् । स्यपन्तु । स्यपिहि । स्यपितम् । स्यपित । स्यपानि । स्यपाव । स्यपाम । Imperfect अस्यपत or अस्यपीत । अस्यपिताम् । अस्यपन् । अस्यपः or अस्यपीः । अस्यपिताम् । अस्यपित । अस्यपम् । अस्यपिय । अस्यपिम । Pot स्यप्तात् । स्यप्ताताम् । Bene मुष्यात् । मुष्यास्ताम् । Aorist अस्यपानोत् । अस्यपान्ताम् । अस्यपानुः । अस्यपान्तीः । अस्यपानम् । Con अस्यप्यत् । Pass मुष्यते । With the Preposition सु, we have मुपुष्यते । Cau स्यपयति । Aorist अनपुषत् । Des मुपुषसि । With वि, we have विपुष्यति । Inten. सोपुष्यते । (VI 1. 19. & 2645.) विपुष्यते । Yāh luk. सत्यपीति । Nouns.—स्यपः ।

श्यस् ६० प्राणने ।

60 ✓ *śvas* to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the *Bhudi*, the vikarana शप् is not elided. This is the view of the *Mādhvāyīya* *Bhāṭṭojī* would elide शप् here also. The Potentials would according to him be श्वस्यात्, D श्वस्याताम् &c.

Pre श्वसिति । श्वसितः । श्वसन्ति । श्वसिवि । श्वसिमि । Per श्वसाम । श्वसन्तुः । श्वससिष । श्वससः । श्वसाम । श्वससिष । I Fut श्वसिता । II Fut. श्वसिष्यति । Imperative श्वसितु । श्वसिहि । श्वसानि । Imper अस्यसत् or अस्यसीत् । अस्यसिताम् । अस्यसीः । अस्यसः । अस्यसम् । अस्यसिष । Poten श्वसेत् । श्वसेतां । श्वसेषुः । श्वसेः । श्वसेयम् । Bene श्वस्यात् । श्वस्याताम् । Aorist अश्वसत् । or अश्वसीत् । (There is no *vṛddhi* because of B 2299) अश्वसिष्टाम् । अश्वसी । अश्वसिवम् । Condi. अश्वसिष्यत् । Pass श्वस्यते । Caus श्वसायति । Aorist अश्वसयत् । Deside. श्वसयिष्यति । Inten. श्वश्वस्यते । yāh luk श्वससीति । Nouns—श्वसनः । श्वसस्तः । श्वसः ।

61 ✓ *ana* to breathe.

The Pre is अनिति, Perf जान, I Fut अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

२४७८ । अनितेः । ण । ४ । १८ ।

उपसर्गस्याचिमित्वात्परस्वानितेर्नस्य णः स्यात् । प्राकृति ।

‘नच ह्य भवदुचनयोः’ । अकृति । अकृतः ।

2478. The न of the verb अन् ‘to breathe’, is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्राकृति ‘he breathes.’ पराणिनि । For इदं augment, see VII. 2 76.

२४८० । जायोऽयिविणान्दित्सु । ० । ३ । ८५ ।

जागर्तुगुणः स्याद्विषयान्नद्विषयान्मन्वृत्तिविवेके प्रतिषेधप्रियये च । अजागरतुः । अजागः । अजागताम् । अज्यन्तस्याङ्गुम् ।

2480. The Guna (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the अ of the stem जाय, except before the affix यि, before the Aorist character च्छ, before the Personal ending लुप् of the Perfect, and before an affix with an indicatory द् ।

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजागताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have लुप् by VII. 1. 4 S. 2179. Before this लुप्, the अ of जङ्गि takes guṇa by the following.

२४८१ । लुप्ति च । ० । ३ । ८६ ।

अजातो लुप्तोपसर्गस्य गुणः स्यात् । अजागकः । 'अजातो' क्तिम् । जायतु । यायिवि तु जागर्तात् । जागर्तास्ताम् । जागर्तामुः । मुदि अजागरीत् । 'जाय दम्' इत्यत्र यवप्राम्, स नायेधा तुक्गुणो दाधते, स विवि दृष्टिः सां जागर्तुगुणः, स च क्ते दलननदणा प्राप्ता, 'नेटि (२२६८) इति निविष्टा, सतः 'अतो व्रजादेः' (२२८७) इति दाधित्वा 'अतो व्रान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'ज्यन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । सङ्गाहुः—

'गुणो दृष्टिर्गुणो दृष्टिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्दृष्टिर्निषेधोऽतो वक्ष्याः प्राप्नोते नय इ'

इति । 'द्विद्वा इह लुप्ति' । द्विद्वाति ।

2481. Before the personal ending लुप् (उम्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final द्, ई, उ, ऊ, अ, ऋ, and न् of the stem.

Note.—As अजुह्युः, अविभ्युः, अविभः, अजागः । This Personal ending is हित् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending लुप् (III. 4 108) comes in the हित् also. There, however, it does not cause guṇa. As चिन्तुः, सुप्तुः । Here there are two हित् affixes, the augment वामुद्, and the सर्वधातुका लुप्, and the वामुद् prevents guṇa. The वृत् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः । Why do we say that the affix लुप् must be ajidi or vowel beginning? When this affix takes the augment वामुद् of the Potential, it assumes the form हुप्, and is no longer vowel beginning. Before it, there will be no guṇa. As जायतुः । The Ben. forms are जागर्तात्, D. जागर्तास्ताम् Pl. जागर्तामुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved

जाय+द+स+ईत् । The अ followed by द required to be changed to र् by VI. 1. 77. This is prevented by the Guna rule VII. 3 81. S. 2169. The अ ought to become ऋ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of जङ्गि under VII. 3. 85. S. 2180. Thus we get जायद् +द+सु+ईत्

Now the root being जगृ ending in a consonant, sūtra VII 2 3 S 2267 requires the vṛddhi of अ, but this vṛddhi, in its turn is set aside by VII 2 4 S 2268. But now VII 2 7 S 2284 requires optional vṛddhi, but it is restricted by VII 2 3 S 2330, and the vṛddhi becomes compulsory. But VII 2 5 S 2299 sets aside this vṛddhi also. Thus

जाग्र+इत्=जाग्र+इत् (VII 1 77 S 47)=जाग्र+इत् (VII 3 84 S 2168)=जाग्र+इत् (VII 2 1 S 2297)=जाग्र+इत् (VII 3 85 S 2480)=जाग्र+इत् (VII 2 3 S 2267)=जाग्र+इत् (VII 2 4 S 2268)=जाग्र or जाग्र+इत् (VII 2 7 S 2284)=जाग्र+इत् (VII 2 3 S 2330)=जाग्र+इत् (VII 2 5 S 2299)

The following verse sums up these

'Guna Vṛddhi, Guna Vṛddhi, prohibition, option, again Vṛddhi and then exception, these, with the change of *ra* into a semi vowel in the first instance, are the nine results

जाग्र इत् निद्रात्तये ।

63 ✓ jagri to wake

Pre जागर्तिः जाग्रतः । जागति । जागर्ति । जागर्ति । जागर्ति । Per जागराच्चकार, जजागर, । जजागरत् । जजागरः । जजागरिष्य । जजागरयु । जजागर । जजागर । जजागरिष्य । I Fut जागरिष्य । II Fut जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जाग्रत । जाग्रतु । जागर्ति । जागराणि । Imper अजाग । अजाग्रताम् । अजागरः । अजाग । अजागरम् । अजाग्रय । Poten जाग्रयात् । जाग्रयाताम् । जाग्रयु । जाग्रय । जाग्रया । जाग्रयाव । Bene जागर्तात् । जागर्तास्ताम् । Aorist अजागरेत् । अजागरिष्यत् । अजागरिष्यु । अजागरी । अजागरिष्य । Condi अजागरिष्यत् । Pass जाग्रयते । Caus जागरयति । Aorist अजागरयत् । Desire जजागरिष्यति । Inten जागर्ते । Nouns — जागरः । जग्रा । जागर्ता । जागर्ति । जजाग्रवान् । Past Part Pass जागरितः । Act जागरितवान् । Fut Part जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini जागरितुम् । Adj जागरित्य । जागरणीयः जागर्तम् ।

64 ✓ daridra to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual the आ is replaced by इ, by the following

२४८२ । इदृरिद्रस्य । इ । इ । ११४ ।

दरिद्रातेरिक्कार स्यादज्जावे इति शार्ङ्गधातुके । दरिद्रित् ।

2482 इ is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sārvadhā tuka क्त् or इत् affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रित् दरिद्रिष्य, दरिद्रिष्य दरिद्रिम् ॥ But दरिद्रति before a vowel affix (VI 4 112) and दरिद्राति before a non-इत् affix

In forming the plural the आ is elided before the affix षति (VII 1 4 S. 2479), by the following sūtra —

✓ २४८३ । इनाभ्यस्तयोरातः । इ । इ । ११२ ।

अनयोरातो मोः स्याद्विहृतिः सार्वधातुके । दद्विहृतिः । अनेकारस्यादाया । दद्विहृतिं धकारः ।
 'आत यो आतः' (2182) इत्यत्र 'यो' इत्यत्र मिट् प्रोत्सारविधानं दद्विहृतिरातोरातो कृते यत्प्राच्यम् ।
 अत एव आद्यकाशम्येके । दद्विहृतिः । दद्विहृतिस्तु स्यादिति । यन्मु यानि दद्विहृतिः तन्निमित्तमेव ।
 * दद्विहृतिराधेधातुके विधित्त आनोयो वाच्यः * । * मुटि या * । * मनि मपुनि म्युटि च न * ।
 दद्विहृतिः । अद्विहृतिः । अद्विहृतिताम् । अद्विहृतिः । दद्विहृतिताम्-दद्विहृतिताम् । अद्विहृतिताम् । दद्विहृतिः ।
 अद्विहृतिताम् ।

2483. Before a Śārvadhātuka क्त्वा or इत् affix beginning with a vowel, the long आ of वना (the vikarapa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, विमते, विमताम्, अविमत, मंजिहते, मंजिहताम् and समजिहते. Why do we say 'of वना and the reduplicated?' Observe दान्ति दान्ति. Why 'of long आ?' Observe विमति. Why 'before क्त्वा and इत्?' Observe, अलुनात्, अजिहताम्.

Thus दद्विहृति+क्त्वा=दद्विहृति+अति (VII 1. 4. S. 2179)=दद्विहृति (VI. 4. 112. S. 2480).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by वाम् by the vārtika under III. 1. 35 S. 2306. Thus दद्विहृतिधकारः. Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत यो आतः (VII 1. 34 S. 2371). There the sūtra teaches the substitution of यो for लृत्, while the same form like घषे, दधे &c. could have been evolved by the substitution of यो for लृत्. The fact that आत is taught there and not यो indicates that यो is to be heard even in the root धारिद्र when the final आत is elided. They form the Perfect as दद्विहृतिः. Dual दद्विहृतिः &c. But the form दद्विहृति in वाम् is wrong and without authority.

Fact.—The final of दद्विहृति is elided before an Ārdhadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus दद्विहृति by losing आ becomes दद्विहृति, and we should apply those affixes which would come after a form like 'धारिद्र', and not what would have come after a form like 'धारिद्रा'. Thus च comes after roots ending in long आ (III 1. 141); but this affix would not be applied here, but the general affix चच् (III. 1. 134). Thus दद्विहृति=दद्विहृतिः.

Fact.—Optionally so in the Aorist (ariyatana pist) as अद्विहृतिम् or अद्विहृतिमीम्. The latter form is evolved by adding स्र् of VII 2. 73 S. 2377 and elision of सिच्. The form दद्विहृति in the sūtra is Vedic, the root being shortened from दद्विहृति to दद्विहृति.

Fact.—The elision does not take place in the forms दद्विहृतिधकार and दद्विहृतिध, and the Desiderative may be either दद्विहृतिधति or दद्विहृतिधति. To sum up 'आ of दद्विहृति should be considered as elided when applying an Ārdhadhātuka affix, but optionally so before मुद् (Aorist), and not at all before मन् (Desiderative), यमुन् and म्युट्'.

Thus अनुशाधि, यशाधि & The हि is changed to चि by VI 4 101. S 2125, though strictly speaking that rule ought not to apply, as हि does not come after a भन्त् letter but after the vowel या of यः। But the substitution of या for यासि is by a rule of āhiya section and is said to be for the purposes of चि substitut ov. Thus we have याधि। See VI 4 22.

Note —The anuvṛtti of उवधायः is not here, so या is substituted in the room of the full word यास् and not only for the penultimate vowel of यासः & The anuvṛtti of कित् and हित् also is not here. Therefore, when this हि is treated as वित् (III. 4 88), then too the substitution takes place, though a वित् Śirva bhī tuka is not हित् (1 2 4). Thus याधि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when चि is वित् and consequently anudatta (III. 1. 4)

यासु दद अनुशिष्टो ।

66 ✓ *śasū* to teach, instruct, train This root takes two objects

Pre यासि । शिष्टः । यासति । यासि । शिष्टः । शिष्टः । यासि । शिष्टः । शिष्टः ।
Per यासः । याससु । याससि । यासः । याससि । I Fut यासिषा । II Fut यासिष्यति । Imperative यासु or शिष्टात् । शिष्टा । यासु । याधि । शिष्टः । शिष्टः ।
यासामि । यासाय । Imper अयात् । अशिष्टाम् । अयासुः । अयाः । अयात् । अशिष्टम् ।
अयासम् । अशिष्य । अशिष्य । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bone शिष्यात् । शिष्याताम् ।
Aorist अशिष्यत् । (by चह S 2382). अशिषताम् । अशिषन् । अशिष । अशिषतम् । अशिषत ।
अशिषम् । अशिषाय । अशिषाम । Con अयासिष्यत् । Pass. यास्यते । Caus यासयति । Aorist अयासत् ।
Deside शिष्यासिष्यति । Inten. शिष्यते । *jan lak* यायासीति or यायासि ।
D. याशिष्टः । Nouns. —शिष्यः । शिष्यम् । शिषीः । शिषन् । Pre Part. Participle यासन् ।
Past Part Pass. शिष्टः । Act शिष्टान् । Fut Part यासिष्यन् । Gerund शिष्या ।
यासित्वा । Infin. यासितुं । Adj यासितव्य । यासनीय । शिष्यम् ।

दीधीह ६० दीक्षितेनयोः । एतदाद्य पञ्चधातवः क्षान्त्वा । दीधीते । धनेकाद्य इति यत् । दीध्यते ।

67. *didhā* to shine

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg is दीधीते । The dual is दीधी+चाने = दीध्यते the ई is changed to य by VI 4 82 S 272. The First Person Singular is दीधी+द्द । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८= योद्यण्योर्दीधीयेत्याः ॥ ७ । ४ । २३ ॥

यद्योरन्यस्य सोऽयं स्याद्व्यङ्ग्य इत्येव य इति सोऽयं योद्यण्योर्दीधीयेत्याः । दीधी ।
'योद्योयेतीटाम्' (गू २१८०) इति दुर्लभिकेप । दीध्यते । दीधितः । दीध्यते ।

2188. The final of *ଶିବି* and *ଝିବି* falls before an affix beginning with *ଘ*, *ଞ* or *ଝ* :

Note.—Thus आदंभ्य and आयेभ्य गतः, आदोभ्यते, and आयेभ्यते before म् न आदोभ्यम्, आयेभ्यम्, आदोर्भात and आयेर्भात = Why before य, व or र्? Observe आदोभ्यन्म् and आयेभ्यन्म् = The long ई in यी is a sūtra यैविच, for पिप्रर्णयैः would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the ϵ to be changed to η (III 4 79, S 2133) because it is a nitya rule. When ϵ is changed to η there is no occasion for the application of the sūtra. Thus we have दी०ी+४=दी०ी ; The Per = दी०ी+चाम्+चने ; The चाम् does not cause the guṇa of the final ϵ because of the prohibition of I 1, G. S. 2190. Thus we have दी०ीचने ;

दीधीङ् ६० दीप्तिदेयनयोः ।

G7 ✓ dīlhin 1. to shine. 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीते । दीधीष्ये । दीध्ये । दीधीष्यते । Per.
दीध्यास्वते । I Fut. दीधित्वा । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्याताम् ।
दीधीष्व । दीध्ये । दीध्यावहि । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीथा । अदीधि
(ई elided by S 2488). Poten. दीधीत । दीधीताम् । Bone दीधीषीष्ट । Aorist अदीधिष्ट ।
अदीधिष्ठाः । अदीधिति । Cond. अदीधिष्यत । Pres दीधीष्ये । Caus दीधिष्यति । (दीधी+
णिष्+ञप्+तिप् No vaddh by S 2190 = दीध+णिष्+ञप्+तिप् S. 2188 = दीध+ञप्+
तिप् = दीधे+ञ+ति) Deside. द्विदीधिष्यते । (ई elided by S 2188) Inton द्वेदीध्यते ।
Nouns — दीधितिः Pre. Part Parnsmai दीधिष्व । Past Part. Pass दीधीतः । Act.
दीधीतवान् । Fut. Part दीधिष्यमाणः Gerund दीधीत्या । Infinit. दीधीतुम् । Adject.
दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । दीधीयम् ।

चेष्टीष्ट द्व चेतिनास्त्ये ।

धीमतीत्यनेन सत्यैर्धे धर्मस एत्यर्थः ।

68 ✓ वधि 'to obtain,' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shame.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like वीधि ।

Pre येयीते ; Per येयांसते ; I Fut येयीता ; II Fut. येयिष्यते ; (S 2188)
 Imperative येयीताम् ; Imper. अयेयीत ; Poten येयीत ; Bene येयिष्येत् ; Aorist अयेयि
 ष्ट ; Condi. अयेयिष्यत् ; Pass येयीष्यते ; Caus येययते ; Desile येयेयीष्यते ; Ihten.
 येयेयीष्यते ; Pre Atmane Pur येययानः ; Past. Part. Pass येयीत Act. येयीतयन् ; Fut Part.
 येयीष्यमाण Gerunt येयीष्या ; Infini. येयीतुम् ; Adject. येयीतय्यं ; येय्यनीप ; येय्यम् ।

Here end the roots beginning with अद्य ।

अथ चयः परस्मैपठितः । 'यस हृदं धत्ति ७० स्वप्ने' इति । मस्तः । सवन्ति । सप्ताह ।
 सेमत् । सप्तु । सधि । 'पृथङ्वादिषट्' (मृ १३) इति सनेपस्यासिद्धत्वात् 'अतो जे' (मृ ३३०३)
 इति न मुक् । धमत । धमत्ताम् । धसः । धसत् । सप्यात् । धसासीत्-धमसीत् । धन्ति । इतिङ्गुणिम्
 छवे मस्तु इति स्थिते 'छ्वाः-' (मृ ३८०) इति सनेपे 'भरो भरि मयत्' (मृ ७१) इति सकारस्य

या सोप' । सन्तः । सस्तन्ति । यदूना समवाये द्वयोः सयोगसञ्ज्ञा जेत्यादिभ्य स्का- (सू ३०)
इति सोपानायात् । सस्ति । सस्त' । सस्तन्ति इत्येके ।

पस ६८ यस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep' : The roots सप्त, सस्त, यय and the Intensives without यद् are all Parasmaipad's. Some say that पस and यस्ति are not two different roots and that यस्ति is the root पस exhibited with वित्प in order to show difference of meaning. Swāmī gives only one root पस पसने । पसन means sleep. The second root = सन्त the इ in यस्ति is indicatory.

Pre सस्ति । सस्त । सस्तानि । सस्ति । सस्मि । Per ससास । सेसतु । सेसु । सेसिष । सेस । ससास or ससस । सेसिष । I Fut ससिता । II Fut ससिष्यति । Imperative सस्तु । सधि । (सप्त+धि=स+धि (VIII 2 25 S 2249) Now अतो हे S 2203 required the elision of हि as it follows after a root ending in ञ् ; But it is not so, because the elision of स is by a Tripāḍi rule and therefore asiddha before 7½ Pāḍi rules [12) सप्तानि । Imper अस्त । असस्ताम । अस् । अस्त । Potem सस्यात् । सस्याताम् । Bene सस्यात् । Aorist अससीत् । or अससीत् । Cond अससिष्यत् । Pass सस्यते । Caus. सासयति । Aorist अससीयत् । Deside सिंसिष्यति । Inten सासस्यते । yaṇ lak सासस्ति ।

Nouns — सस्यक । सस्य । सासा । Pre Part Parasmai सप्तन् । Past Part Pass ससित Act. ससितयान् Fut Part ससिष्यमाण Gerund ससिष्या Iāṇi ससितु Adject ससितय सप्तनीय सस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti : The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सन्त The Present 3rd Singular is सस्त + ति । (Sanst + ti) The स is elided by VIII 2 29 S 380 and we have सन्त + ति । Then the त् is elided by VIII 4 65 S 71. We have then सन् + ति = सन्ति । According to Ātreya and Maṇḍeya, the स is not elided, and they give the forms सस्ति D सस्त, P सस्तन्ति । They say that in सन्त the conjunct or the saṃyoga consonants are नृन्त, and therefore the designation of saṃyoga cannot be given to स्त alone, and so the rule VIII 2 29 S 380 does not apply as in सन्त the स is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called saṃyoga the definition can not be split up.

Pre. सन्ति । सन । सस्तानि ।

'यश्च ७१ कान्तो' । कान्तिरिच्छा । यष्टि । उष्ट । उशन्ति । यष्टि । उष्ट । उयाय । उशतु । यष्टिता । यष्टु । उष्टात् । उष्टि । अयद् । योष्टाम । योशन् । अयशम् । उयाताम् । उयास्ताम् ।

७० यश्च कान्तो

70 ✓ vasa 'to wish desire, long for' कान्ति here means desire

Pre यष्टि । उष्ट । उशन्ति । यष्टि । उष्ट । (VI 1 16 S 2412) यष्टि । उय । Per उयाय । उशतु । उयायय । उयायय । I Fut यष्टिता । II Fut यष्टिष्यति । Imperative यष्टु or उष्टात् । उष्टाम । उष्टि । ययानि । Imper अयद् । योष्टाम । योशन् । अयद् । योष्टम् ।

ओट । अययम् । ओयय । Poten. उययात् । उययाताम् । Bene. उययात् । उययाताम् ।
Aorist अययीत् । or अययीत् । Condi. अययिष्यत् । Pass. उययत । Caus. उयययति ।
Aorist अयययत् । Deside. विउयययति । Inten. उयययते । (VI. 1. 20. S. 2646).
yañ luk उययटि । D. उययटः । Nouns — ययः । गेययः । ययः । ओययः । उगीरयः ।
उययः । Pre. Part. Parasmai. ययम् । Past Part. Pass. ययितः । Act. ययितवान् । Fut.
Part. ययिष्यमाणः । Gerund ययित्वा । Infini. ययितुम् । Adj. ययितव्यं ययनीयं ययम् ।

'चर्करीतं च' (म मू) । यद्गुणन्तमदादौ घोष्यम् ।

चर्करीतं च । ७१ ।

यद्गुणन्तमदादौ घोष्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gṛāṣā sūtra. The word charkarita is the name given to the
Intensive verbs where the च् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be
conjugated as Adadi roots. In fact, they belong to this class. As almost all
roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the
Adadi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk
under each root already, and so no especial illustrations are given here. The
method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter.

'हु ७२ अपनयने' । हुते । हुतुये । हुयीत । हुयीट । अहुयेट ।

हु ७२ अपनयने

72✓ huñ 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहुते । निहुयते । निहुयते । निहुये । निहुये । Per. निहुयते । निहुयते ।
निहुयते । निहुयते । or ह्ये । I Fut. नि + हुता । II Fut. नि + हुयते । Imperative
निहुताम् । निहुय । निहुय । Imper. नि + अहुत । अहुयताम् । अहुयः । अहुयि । अहुयि ।
Poten. निहुयीत । निहुयीताम् । Bene. निहुयीट । Aorist नि + अहुय । अहुयः ।
अहुयम् । अहुयि । Condi. अहुयत । Pass. हुयते । Caus. निहुययति । Aorist
अहुययत । Deside. निहुययते । Inten. निहुययते । yañ luk निहुययीति । or निहुययीति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. हुयान् । Past Part. Pass. हुयते । Act. हुयवान् ।
Fut. Part. हुयिष्यमाणः । Gerund हुयित्वा । Infini. हुयितुम् । Aject. हुयितव्यं । हुयनीयं ।
हुयम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adadi roots.

FOR SALE. . .

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI.—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L. A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo : pages 83 : price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—“Vedanta Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities”—*The Theosophy in India*.
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—*In Bengalee*, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L. O. E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery, distribution of water, guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 82 plates comprising 280 figures, price Rs 5.
4. LIFE AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANSA DEV.—*In Hindi*, by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149. Price Rs. 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Tahfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet.) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr. 8vo. pages 1008 Cloth. Gilt lettered. Price Rupees Five.
6. THE BENGALIEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr. 8vo. 836 pages. Cloth. Gilt lettered. Price Rs. 4

To be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with no es, and explanation in English
based on Tatpibodhini, Kāśī and other Commentaries*

TRANSLATED BY

SRISA CHANDRA VASU B A,

AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c, &c, &c

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtādhyāyī.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS
VOLUME I

COMPLETE IN 1028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—(Part I Chapter I to VI)

(Conjugation of roots belonging to the Bhū, Ad Hu, Div Su, and 7ud
Classes) 414 pp Royal 8vo

VOLUME II—Part II

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp, Royal Octavo contains the Grammar of the Vedas

TERMS

For Non Subscribers—

Sending orders after completion of the work
Price for the complete work (Indian rate) Rs 45
" " (Foreign rate) £ 22

For Subscribers—

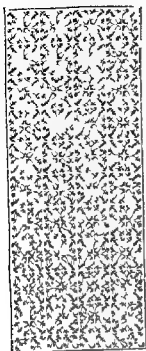
(A) Getting their names registered during the
course of publication but paying for the completion
of the work Rs 35

(B) Paying during the course of publication by
11 instalments—(Rs 10 10 and 5)—(Indian rate) Rs 27
" " (Foreign rate) £ -

(C) Paying at once at the time of registering
their names Rs 27
" " (Foreign rate) £ 2

Note—In the case of orders by V. P. Post, extra charges for postage and V. P. Commission Rs 1 12

Applications should be addressed to the

SIDDHANTA

KAUMUDI

OR

BHATTOJI . . .

DIKSHITA . . .

Vol. II. Part I

FASCICULUS V.

1907.

Published by
The Panini Office,
Bhavanashwari Ashram,
38 40 Bahadurganj
ALLAHABAD

All Rights Reserved

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

OPINIONS OF DISTINGUISHED PROFESSORS OF SANSKRIT.

**Mahamahopadhyaya Pandit Shivakumar
Sastri, (Benares).—**

इङ्गलिशभाषया श्रीयुतश्रीशचन्द्रवसुकृतस्य सिद्धान्तकौमुदी-
व्याख्यानस्य समीक्षणमिङ्गलिशभाषानभिज्ञेन मया यथावत् कर्तुं
नाशक्तिः । परं “यथार्थत्वेनैव सिद्धे पुनः सादृश्यग्रहणं गुणभूतेऽपि
सादृश्ये यथा स्यादिति” पङ्क्तेः, “अमु तात्किम् एहि सुस्रोता अत्र
स्नाहि ह्यु तस्यासिद्धत्वादतः परोऽयमिति” पङ्क्तेः च भावे मया पृष्टेन
केनचित्तद्भाषाभिज्ञेनैतद् ग्रन्थमवलोक्य प्रकाशितमाशयमाकर्ष्य परमं
सन्तोषं प्राप्य स्थालीपुलाकन्यायेनैदं व्याख्यानं सिद्धान्तकौमुद्या
यथास्थिताशयप्रकाशकन्तजिज्ञासूनां परमोपकारकञ्चास्तीत्यध्यवस्यति
काशीस्थो महामहोपाध्यायः परिहृत शिवकुमार शर्मा मित्रः ।

Professor A. A. Macdonell, (Oxford).—Pray accept my
best thanks for the copy of Volume I of your Translation of the Siddhānta
Kaumudi which has just arrived. As the Siddhānta Kaumudi is a very
useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing
a good thing in translating it.

**Mahamahopadhyaya Pandit Kailas Chandra
-Siromani, (Benares).—**

अहमिङ्गलभाषानभिज्ञः । इङ्गलभाषायामतिव्युत्पन्नेन श्रीयुतेन
चायुश्रीशचन्द्रवसुना इङ्गलभाषया सिद्धान्तकौमुद्या व्याख्यानं कृतं यत्
तत् दृष्ट्वा तदर्थं ग्रहीतुं न शक्नोमि । केनचित् तद्भाषाभिज्ञेन
पाठयित्वा अर्थमुपलभ्य व्याख्यातुर्व्युत्पत्तिं विवेक्य सिद्धान्तकौमुद्या
अर्थजिज्ञासूनामनेन ग्रन्थेन विशेषकललामो भविष्यतीति सम्भावये
इति । महामहोपाध्यायः शिरोमण्युपनाम श्री कैलासचन्द्र शर्मा ।

Professor Louis dela Vallee Pounui —Professor at
Ghent, Editor of the *Museon* 13 Boulevard : et Parc Grand : 12 Decem-
ber 1904. I have duly received the first volume of your Siddhānta
Kaumudi. I was much pleased to get such a nice present from you.
I have no hesitation to confess that I found inextricable difficulties in the
use of Bohtlingk's Panini before I was so fortunate as to obtain from my
friend * * a spare copy he had of your Ashtadhyayi. It is a ca-

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

THE JUHOTYADI VERBS.

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

हु १ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येके । ‘प्रीत्यनेपि’ इति चाप्यम् । दानं चेह प्रवेष्ट । स च वेष्टे ग्रीयारे ऽहविश्वेति हरभाराहम्यते । इतश्चरगारः परस्मैपदिनः ॥

1 *hu*. To give, to eat. Some read it as *ādāne* “to accept.” In the *Mahabhashya* the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The दान or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.)

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+शप्+तिप्** । Now applies the following :—

✓ २४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ३५ ॥

शप् श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** ‘to sacrifice’ and others, there is *slu*-elision of the *Vikarana* शप् (III. 1. 68)

Thus **हु+०+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

पातोर्द्धे स्त । जुहोति । जुहुतः । ‘अदभ्यस्तात्’ (२४९६) इत्यम् । ‘द्वरवृत्तौ-’ (२१८९) इति यप् । जुहति ॥

2490. Of a non-reduplicative root there is reduplication when the *vikarana* is elided by *slu* (श्लु) ।

NOTE :—The *श्लु* is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikarana* शप् । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus जुहोति (from **हु**), विभेति, जिह्वेति ॥

Thus **हु+०+तिप्=जुहोति** । The dual is जुहुतः । The Plural is जुहु+भ्रि=जुहु+भ्रति (VII. 1. 4. s. 2479)=जुहु+भ्रति (VI. 1. 87. s. 2367, य् instead of ववङ्)=जुहुति ॥

ही ३ लजायाम् । जिहृति । जिह्रीतः । जिह्रियति । जिह्रयाञ्चकार
-जिह्राय ॥

3 /hrī to be ashamed

Pre जिहृति । जिह्रीत । जिह्रियति । Per जिह्रिषाचकार or जिह्राय । I Fut
ईता । II Fut हृष्यति । Impera जिहृत्तु । Imper अभिहृत् । Potē. जिह्रियात् ।
Bene ह्रीयात् । Aorist अह्रीषीत् । Condi अह्रीष्यत् । Pass ह्रीयते । Caus. हृष-
यति । Aor अभिह्रियत् । Desi जिह्रीयति । Inten जह्रीयते । Past Partī Pass
हीत । ह्रीय । Aot ह्रीतयान् । ह्रीययान् ॥ Nouns ह्रीक । ह्र्लीक । ह्री ॥

८६ ४ पालनपूरणयोः ॥

4 /prī 1 to nourish 2 to fill

Thus ण् + ति = ण् ण् + ति । Now applies the following sūtra by which
इर् is substituted for the ऋ of the reduplicate —

२४९३ । ण्तिर्पिपत्योश्च । ३ । ४ । १३ ॥

अभ्यासस्वेकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्रौ ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of ण्
and ८६ in the reduplicated Present form

NOTE —As इति (VI 4 78) पुनम्, पिपतिं सोमम् ॥

Thus पिप् + ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of ण्
should be changed to इर् ॥

२४९४ । उदीष्ट्यपूर्वस्य । ३ । १ । १०२ ॥

अज्ञादयदीप्यपूर्वो यो ऋतदन्तस्थाङ्गस्य ऋत्स्यात् । गुणद्वयी परत्वादिभ्य षाधेते । पिपतिं ।
षाधेम् । परत्त्वम् । इति च' (१२४) इति दीर्घ । पिपूतं । पिपूरति । पपार । पिति पिति 'अष्ट-
स्यताम्' (२१८१) इति गुणे प्राप्ते ॥

2494. उर् is substituted for the final long ऋ of u root, when
it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE —As पूतं and पुपूतं from पृ, so also मुमूतं ॥ The lengthening
is by VIII 2 77 The rule applies when the dento-labial व precedes as
वुपूतं अतिवृत्तम् from वृ so also प्रावुपूतं बन्धनम् । The labial consonant must
be the consonant of the root Therefore when ऋ 'to go' is preceded by
सम्, the rule will not apply, for स is not part of the root; as समीर्यम् by
VII 1 100

NOTE —I'art :—The Guna and Viddhi do take place in supersession
of इर् and उर् substitution Thus आस्तरणम् and आस्तरण (from स्तर with ह्युट्
and युल) निपारणम्, निपारण from पृ, निगारणम्, निगारण from गृ ॥

Thus पिप् + ति ought to be पिपुर् + ति । But the rules of Guna and
Viddhi being subsequent in the Ashādhyāyī order, supersede this rule

Pre विपत्तिं । विपूतं । विपुसति । विपयि । विपूयं । विपूयं । विपयि । विपूयं । विपूयं ।
 Per. पवार । पवतु or पवरतु । पवुः or पवरुः । पवरिष । पवधुः । पव । पवार ।
 पवर । पविष or पवरिष । पविम or पवरिम । I. Fut. पविता । पवीत । (VII. 2. 78 s.
 2391) II. Fut. पविष्यति । पवीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विपतुं ।
 विपूनात् । विपूताम् । विपवतु । विपूहि । विपूतम् । विपूतं । विपराणि । विपराव । विपरातम् ।
 Imper. अपिपः । अपिपूतम् । अपिपवः । अपिप । अपिपूतम् । अपिपूतं । अपिपवम् । अपि-
 पूतं । अपिपूतं । Pot. विपूयात् । विपूयाताम् । विपूयां । विपूयाम् । Bene. पूयात् । पूयाताम् ।
 Aorist. अपारीत् । अपारिष्याम् । अपारिषुः । अपारी । अपारिष्यम् । अपारिष्य । अपारिष्य ।
 अपारिष्य । अपारिष्य । Cond. अपारिष्यत् । अपारिष्यत् । Pass. पूयते । Caus. पारयति ।
 Aor. अपीरत् । Desi. विपूयति । विपयिषति । विपरोषति । Inten. पीयते । Yanluk
 पायति । पारयति । पायते । Past Part. Pass, विपूतं । पूयं । Aot. निपूतम् ।
 पूयताम् । Ger. पूयां । Nouns:—पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय । पूय ।
 पूय । Pl. पुर । पौरुषम् । पुरा । पूयम् । पूय । पूय ।

‘हुभृञ् ५ धारणपोषणयोः’ ॥

5. / (ubhrñ, 1. to support, 2 to nourish.

Thus भृ + रलु + तिप् = भृभृ + ति = हुभृ + ति । Now the following sūtra cru-er
 इ in the reduplicate.

रलुइ । भृजामित् । ७ । ४ । ७इ ॥

‘भृञ्’ ‘माह्’ ‘ओहाह्’ एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्यल्लुत्तैः । विभक्तिः । विभूत । विभति ।
 विभूये । रलुइद्वाद्वाङ्मिषेवे । विभतामास—बभार । बभर्थ । बभूव । विभूहि । विभताणि ।
 अविभ । अविभूताम् । अविभरु । विभूयात् । विभयात् । भूयोह । अभाषीत् । अभूत ॥

2496. In the Reduplicated Present form the three roots भृ, मा (माह्) and हा (ओहाह्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when slu follows.

NOTE:—As विभक्ति, विमीते, (VI 4. 113) निदीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाह्—महाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Pre-ent system (रलु) only ; therefore not in बभार ॥

Thus भृभृ + ति = विभृ + ति = विभक्ति । D विभूत । Pl. विभति । The root is Ubhaya-padi, and so in the ātmanepadi Pre 2nd Pl. we have विभूये ॥

In the Perfect we have slu-rad-bhāva of III. 1. 39. s. 2191, and so reduplication, and the इत् । As विभर् । To this we add आम् and get विभतामास । In the alternative we have बभार &c.

5. / (ubhrñ, 1. to hold, 2. to nourish.

Pro. विभक्तिं । विभूत । विभति । विभक्तिं । विभूयः । विभूयः । विभक्तिं । विभूयः ।
 विभूयः । Per. विभतां पवार, बभार । बभतुः । बभुः । बभर्थ । बभधुः । बभ । बभार । बभूव ।
 बभूयः । I Fut. भतां । II Fut. भतिष्यति । Imper. विभतुं । विभूतात् । विभताम् ।

अभिमत । अभिमोषा । अभिमाथाम् । अभिमोघम् । अभिमि । अभिमोत्रहि । अभिमोमहि ।
 Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीया । मिमीष । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमास्ताताम् । अमास्त । अमास्था । अमासाथाम् । अमाघम् । अमाति ।
 अमात्वहि । अमास्त्वहि । Condi. अमास्यत । Pass. मोयते । Caus. मापयति । Aor. अमो-
 मयत् । Deside. मित्तते । VII ४ ५१ s 2623 causes इत्, then the स is changed
 to द् । and abhyasāchled by VII ४ ५८ s 2620 Intensive मेमोयते । Yan-
 luk. मामाति । मायति । Dual मायीत । Pl. मामति । Past. Part. Pass. मित ।
 Aot. मितवान् । Fut. Part. माप्यमान । Ger. मित्वा । Nouns -माय । मेह ।
 मायह । मेयम् । प्रभिति । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायात्री । मिति । प्रमाय । मायिक ।
 धाम्यमाय । प्रम । प्रमिति ॥

ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहसे । जहे । हाता । हास्यते ।

7 /ohān, to go.

Pres जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाषे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहास्ताताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हाययते । Aor. अजीहयत् । Desidera जिहासते । Inten जहायते । Yan-
 luk जहातीति । Past. Part. Pass. हान । Aotivo हानवान् ॥ Nouns -हानि ।
 हायन । जिहायणी ॥

‘ओहाक् ८ त्यागे’ । परस्मैपदी । जहाति ॥

8 /ohāk to abandon.

This root is Parasmupadi. The Present 3rd P. S ॥ जहाति । Before
 the terminations that are ङिद्, there ॥ optional change of the आ into short
 इ by the following —

२५८८ । जहातिश्च । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्स्याद्वा इत्यादी ङिङिति सारंभातुने । पठरंरयम् । जहित-जहीत । जहति ॥

2198. इ is optionally substituted for the अ of हा (जहाति)
 before a Sārvaadhātuka कित् or ङित् affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहित or जहीत (VI ४ 113 s 2197) जहिय or जहीयः (VI १ 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non ङिद् affix, and हीयते
 and जिहीयते before an Ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms

Before the Imperative termination ङि, there is आ substituted for अ
 as well as the preceding इ, and इ by the following —

२४९९ । आ च ही । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातई । पर आ स्यापदिनी । जहादि नहिदि जहीदि । अजदात् । अजद् ॥

2499 आ as well as इ (VI 1 116 + 2198) and ई (VI 4. 113 + 2197) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि जहिदि or जहीदि (VI 1 113 + 2197)

The Imperfect is अजदात् । I अजद् । In the Potential it आ is elided by the following —

✓ २५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातलोपो स्यापदी सार्वधानुदे । जयात् । जहिदि (२१७४) । हेयात् । अहामीत् ॥

2500 The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sarva lhatuka क्तिन् or टिन् affix

Thus जयात्, जयाताम् and जय् ॥

In the Benedictio the आ is changed to य by VI 1 67 + 2374 As हयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre जहाति । जहित or जहीत । जहति । जहामि । नहिथ or नहीथ । जहिथ or जहीथ । जहामि । जहित or जहीथ । जहिम । जहीम । Per जगै । जहन् । जह् । जहिथ or जहाथ । जह्यु । जह । जहो । नहिय । जहिमि । I Fut हाया । II Fut हायसि । Impera जहातु or जहितान् । जहिताम् or जहाताम् । जहन् । जहिदि or जहादि or जहादि । जहित or जहीत । जहीत । जहानि । जहाय । जहाम । Imper अजदात् । अजहिताम् । अजद् । अजहा । अजहि (११) सम् । अजहीन । अजहाम । अजहाय । अजहान् । Pote जयात् । जहाताम् । जय् । जहा । जहाम् । जहाय । Benedi हयात् । हेयाप्ताम् । Aor अहामीत् । अहासिषाम् । अहासिषु । अहामा । अहानिष्टम् । अजानिष्टम् । अहानियम् । अहानियम् । अहासिषम् । Con अहास्यन् । Pass हायते । Caus हाययति । Aor अजीत्यन् । Desider जिहासति । Into जहायत । Yanyuk जहाति । जाहति । Dual जाहोत । Pre Par Parasmai जहन् । Past Par Pass हीन । Active हाययन् । Fut. Par हास्यन् । Ger हित्वा । Infini हातुम् । Adj हातव्य । हाताय । हेयम् । Nouns — हाति । हाद्य । जिहाय । हापादा । अह । पूगृह्ण । निरह् ॥

डुदाञ् ९ दाने । प्रणिददाति । दत्त । ददति । दत्ते । ददी ।

‘ध्यसो’ (२४७१) इत्येत्वाभ्यामलोपी । देहि । ददात् । अदत्ताम् । अदद् । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अद् । अदित् ॥

१ / 1 idā to give be tow It is a gl r of

The Preposition नि is changed to हि after an alternant word when it is joined to the root १० प्रहिङ्गति (VIII 4 1 २२) The final loses the आ by * 2463 अदात् + दत्त । The Imperative 2nd S singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 1. 119. s. 2171). as देहि । But this sūtra will not apply to दातृ substitute of हि, ■ दातात् स्वम् on the maxim of सङ्गत &c.

Pro. ददाति । दत्तः (s. 2183) । ददति । ददाति । दत्थ । दत्थ । ददामि । दद्व । दद्यः ।
Per. ददौ । ददतु- । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथु- । दद । ददौ । ददिव (s. 2172) । ददिम ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, ददातु । ददातु । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददातु । अददातुम् । अददु । अददा । अदत्तम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदद्यः । Poten. ददातु । ददाताम् । दद्युः । ददाः । ददातम् । ददातु ।
दद्याम् । दद्याव । ददाम । Bene. देवात् । देवास्ताम् (s. 2374) । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदु- । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223) Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीपत् । Desid. दित्सति । Inten. दीयते ।
Pre. Part. Parasmai ददत् । Past Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Part. दास्यन् । Ger. दत्वा । Infi दातुम् । Adjeo. दातव्य । दानीय । देयम् ॥

9. /Juddhā. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । ददते । ददाथे । दद्ये । ददे । दद्वहे । ददधे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिथे । ददाथे । ददिथे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut.
दास्यते । Impera. ददातुम् । ददाताम् । ददताम् । दत्स्व । ददाथा । दद्यम् । ददे । ददावहे । ददामहे
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत्त । अददाथा । अददाथा । अददाम् । अददि । अदद्वहि ।
अदद्यहि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीतु । ददीथा । ददीयाताम् । ददीष्वम् । ददीय ।
ददीगहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (~ 2369). अदिपाताम् । अदिपत् ।
अदिथाः । अदिपाताम् । अदिष्वम् । अदिपि । अदिष्वहि । अदिष्वहि । (s. 2389) Condi.
अदास्यत् । Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दित्सते । Inten. दीयते । Yan.
दादेति or दादाति । Dual. दात । Pre. Part. Atmane. ददान् । Past Part.
Pass. दत्त । Active दत्तवान् । Fut. Part. दास्यमानः । Ger. दत्वा । Infi.
दातुम् । Adj. दातव्य । दानीय । देयम् । Nouns : दाय । दायदः । आदि । आय. ।
दत्तिम् ॥

‘दुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि’ इत्येके । मण्दिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say ‘a mṇḍi’ ‘a give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions य and नि is मण्दिदधाति । The न is changed to य by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा + तस् = दध् + तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2183). Now the following sūtra, changes the द into य ॥

२५०१ । दधस्तथोश्च । ८ । २ । ३८ ॥

द्विरुक्तस्य अणन्तस्य पाधातोर्बसो भपस्यात्तथपरयो- स्थोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
लोपो न स्थानित’ इति वामनभाष्यौ । वस्तुतस्तत्पूर्वसिद्धे न स्थानित्वम् । पत । दपति ।
पयः । पय । दप्य । पयै । पयते । पये । पेहि । अयित ॥

2501. For the द् of दध (the reduplicated form of धा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥

NOTE:—The word दध is taken in the sūtra as the reduplicate form of धा दधाति and not the root दध घाटणे of Bhañādi class, as ऋप् intervenes there. By the word ध we draw in the words त and थ ॥ Thus धत्तः, धथः, धत्त, धत्त्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Yāmana and Mādhava the elided आ is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of भृ (ratyāhāra) is substituted in the room of द a letter of धृ pratyāhāra. Had the elided आ been sthānivat, the root will not be ऋप्-
ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in धृ+०+तस् the elided आ would prevent the application of स्रिच (VIII. 4. 55. s. 121), and the second धृ could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Yāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthānivat: and we have धृ changed to त्: as धत्तः ॥

NOTE:—The elided आ is also not sthānivat, because we have to apply here a चत्वं rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to चरविधि: by I. 1. 58. s. 51.

NOTE:—The last Pāṇini sūtra VIII. 2 37. s. 326. could not have applied to दध for two reasons: 1st. It does not begin with a धृ letter, for the real reduplicate is धत्त and द is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form दध does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of ध in this sūtra. See contra, the sūtra in Mādhābhāṣya.

The word ऋत्ति is understood here, and so also ऋन्तस्य; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ'? Had we not used these, the sūtra would have referred to त and थ only, as being in immediate proximity, and the ध draws them in. According to the Padamanjari the words तथोश्च could have been dispensed with: for before त् and थ, the ध change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other ऋत्-
beginning affixes, and such affixes that can come after दध are त or थ-beginning affixes.

The word *dhra* is understood here also therefore the rule applies to *dh* then only, when it assumes the form of *dh*, by the elision of *dh* and hence not here in *दधाति* ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10 /*dudhan* 1 to hold, contain 2 to maintain

Some say it means to give also The Present 3rd Sg. is *प्रणिदधाति* ॥

Pre *दधाति* । पत । दधति । दधासि । धत्थ । धत्थ । दधामि । दध्य । दध्य ।
Per *दधे* । I Fut *धाता* । II Fut *धास्यति* । Impera *दधातु* or *धत्ताम्* । *धत्ताम्* ।
धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधामि । दधाम । Imper *अदधातु* । *अधत्ताम्* । *अदधु* ।
अदधा । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्य । अदध्य । *Poten* । *दध्यात्* । *दध्या* । *दध्याम्* ।
Bene *धयात्* । *धयास्ताम्* । Aor. *अधात्* । *अधा* । *अधाम्* । *Condi* *अधास्यत्* । *Pass*
धीयत् । *Caus* *धापयति* । *Desid* *धित्तान्* । *Inten* *दधायत्* । *Pre. Parti* *Palas*
mai *दधन्* । *Past Parti* *Pass* *हितम्* । *Aot* *हितवान्* । *Fut Parti* *धास्यन्* ।
Ger *हित्वा* । *Inf* *धातु* । *Adj.* *धातव्य* । *धानीय* धय । *Nouns* — *धाय* , *दधि* ।
दधधि । *दिनिमम्* । *धाना* । *मुषन्वि* विधि अन्तर्धा शिराधि , धीवरी धीवा धातु , धामा ,
वर्धन्धु , सर्वधना धावर धाना ॥

10 /*dudhan* . *Atmanepada*

Pre पते । दधाते । दधते । धत्ते । दगधे । धजे । दधे । दध्यहे । दध्यहे । Per दधे ।
दधाते । दधिय । दधे । I Fut *धाता* । II Fut. *धास्यते* । Impera *धत्ताम्* । *दधाताम्* ।
दधताम् । *धत्त* । *दधाधाम्* । *धध्यम्* । *दधे* । *दधावहे* । *दधामहे* । Imper *अधत्त* । *अदधा*
ताम् । *अदधत्त* । *अधत्था* । *अदधधाम्* । *अधध्यम्* । *अदधि* । *अदध्यहि* । *अदध्यमहि* । *Poten*
दधीत । *दधीयाताम्* । *दधीरन्* । *दधीथा* । *दधीयाधाम्* । *दधीध्यम्* । *दधीय* । *दधावहि* । *दधी*
महि । Bene *धातीह* । Aor. *अधित* । *अधिधाताम्* । *अधिधत्त* । *अधिया* । *अधिवि* ।
Con *अधास्यत्* । *Pass* *धीयते* । *Caus* , *धापयते* । *Desid* *धित्तते* । *Inten*
दधीयते । *दाधति* । *दागति* । *धात* । *Pre Parti* *Atmane* *दात* । *Past Parti.*
Pass *हित* । *Aot* *हितवान्* । *Fut Parti* *धास्यमान* । *Ger* *हित्वा* । *Inf* *धातुम्* ।
Adj *धातव्य* । *धानीय* । *धेयम्* । *धय* । *किष्किन्वा* । *अन्तर्धि* । *दुष्यन्वि* । *दधि* । *धौष*
धेयम् । *दुषन्वि* । *अटालु* । *दिधिष्* । *धा* ॥

अथ प्र३ स्वरिते । Now the next three roots are svarit

पाजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11 /*paiz* to wash to nourish Thus निञ्+ञ्लु+तिप् ॥ Now applies the following sutra which causes the gun of इ ॥

२५०२ । निञ्जा त्रयाणा गुण इतो । ७ । ४ । ७५ ॥

निञ्जिञ्जिपामभ्यामस्य गुण स्याच्छ्लो । नेनति । नेनित । नेनिजति । नेता । नेधयति ।
नेनेतु । नेनिधि ॥

2502 Gun is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicate Present form (३म्) of निञ् , विञ् and धिप् ॥

Thus नेनेक्ति, वेनेक्ति, वेनेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निमं would have denoted these three without the word त्रयाणां. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

✓ २५०३ । नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । १ । ३ । २९ ॥

सप्तपञ्चगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेनीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इक् vowel in the reduplicate form of a root, before a Sārvalhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory प् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम्, परि वेनिषाधि, पर्येनेपम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेक्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by इत् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sārvalhātuka affix? Observe नेनेज in the Perfect, the affixes of which are ārdhadhātuka (III 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe गुरुवानि, अजुह्वम् ॥

11./nijir 1. to wash, cleanse 2 to nourish

Pre नेनेक्ति । नेनित् । नेनिजति । नेनेक्षि । नेनिकृष्य- । नेनिकृष्य । नेनेजिम् । नेनिज्ज । नेनिजम् । Per निनेज । निनिजत् । निदिज । निनेतिथि । निनिजथ् । निनिज । निनेज । निनिजि । निनिजिम् । I Fut नेत्ता । II Fut नेक्षति । Imper नेनेक् or नेनित्तात् । नेनित्तम् । नेनिजत् । नेनिजिथि । नेनित्तम् । नेनित् । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनित् । अनेनिजम् । अनेनिजम् । Pot नेनिज्यात् । नेनिज्याताः । नेनिज्या । नेनिज्याम् । Bene निज्यात् । Aor. अनिजत् । अनेनीत् । अनिजत्ताम् । अनित्तम् । अनिजन् । अनेक्षु । अनिज । अनेक्ष । अनेक्षम् । अनिज । Cond अनेक्षत् । Pass निज्यते । Caus नेजयति । Aor अनीनिजन् । Desi. निनिजति । Inten. नेनिज्यते । Pre Part. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass, निज् । Act निज्यान् । Fut. Part. नेक्षन् । Ger. निज्त्वा । Infini. नेक्षम् । Adj नेत्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns—निज । निषेजक ॥

11./niji to wash or clean oneself, to be purified Atmanepada.

Pre. नेनित् । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिजे । नेनिजाथे । नेनिजिधे । नेनिजे । नेनिज्वहे । Per. निनिजे । निनिजिधे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेक्षते । Imper. नेनित्तम् । नेनिष्य । नेनिजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनित् । अनेनिकृषा । अनेनिभि । अनेनिज्यहि । अनेनिज्यहि । Pote. नेनिजीत । नेनिजीयातां । Benedi. निजीष्ट । Aor. अनित् । अनिज्यात् । Condi. अनेक्षत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desid.

ननिक्षत । Inten ननिज्यते । ननिजीति । ननेकि । Pre parti. Atmane ननिजान । Past Part. Pass निक्त । Active निक्तवान् । Fut Part. नेष्यमाण । Ger. निक्त्वा । Infि नत्तुम् । Adj. नक्त्य । वजनीय । नज्यम् । Nouns — निज । निषेजक ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिथ । अत्र विज इट् (२५३६) इति छित्त्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । छिजिविजी रूपादावपि ॥

12 √vijir to separate divide The entry I 2 2 = 2536 does not refer to this root but to ओविजी (Ind 9) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all The roots छिज and विज are given in the Rudhādi list 110 See Rudhādi 23

Pre. ववेक्ति । वविक्त । वविजति । Per विज । विवेजिथ । I Fut वेत्त । II Fut वष्यति । Imper ववेत्तु । Imper अववत् । अवविजम् । अवविज्वा । अवविजम् । Pote वविज्यात् । Benedi विज्यात् । Aor अववेचीत् अवविजत् । Con अवरेष्यत् । Pass विज्यते । Caus वेज्यति । Desid विविक्षति । Inten वेविज्यते । Pre Part. Parasmai वविजन् । Past Part. Pass. वित्त । Act वित्तवान् । Fut Part. वष्यन् । Ger वित्त । Infि वत्तुम् । Adj वक्त्य । वजनीय । वज्यम् ॥

12 √vijir to separate divide Atm nejadī

Pre वविक्ते । वविजत् । वविजत । Per विविज । I Fut. वेत्त । II Fut. वेष्यते । Impera. ववित्तम् Imper अववित्त । Pot वविजीत । Beno. विचीष्ट । Aorist अववित्त । Condi अववत् । Pass. विज्यते । Caus वेज्यत । Desidera विविक्षते Inten वविज्यते Pre Part. Atmane वविमान । Past Part. Pass वित्त । Active वित्तवान् । Fut Part. वष्यमाण । Ger वित्त्वा । Infि वेत्तुम् । Adj वक्त्य । वजनीय वज्यम् ॥

विष्णु १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लदित्यादङ् । अवियेत् । तडि वष । अजादीवसस्याधि (२३३७) इत्यक्षोप । अवित्तत । अवित्ताताम् । अवित्तन्त ॥

13 √viṣhrī to spread through extend, pervade

Pre ववेष्टि । वेविष्ट । (VIII 4 41 = 118) Per विज । I Fut वेत्त । II Fut वेष्यति । (VIII 2 41 = 293) Impe वेत्तु । वविष्टि । [वेविष्ट् + णि = वविष्ट् + णि (I 4 101 = 2125) = वविष्ट् + णि (VIII 4 41 = 113) वविष्ट् + णि (VIII 4 53 = 52) Imper ववेष्टु । VIII 3 39 = 81) Pote, वविष्ट्यात् । Beno. विष्ट्यात् । Aorist. वविष्टत् । The aorist is formed with वव् as the root has an in loc for ल (III 1 55 = 2343) Cond अववत् । Pass विष्यते । Caus वष्यति । Desid विविक्षति । Inten वेविष्यत । Pre. Part. Parasmai वेविजन् । Past Part. Pass विट । Active. विष्टवान् । Fut. Part. वष्यन् । Ger विष्ट्वा Infि वेत्तुम् Adj. वक्त्य । वजनीय । वज्यम् ॥

Pre. वेतिरे। Per. तिथिरे। I Fut. वेत्। II Fut. वेत्सने। Impera. वेतिशाम्।
 Imper. अवेतिह। Pot. वेतिषीत्। Bene. तिषीत्। Aorist. अतिष्ठत्। अतिष्ठानाम्।
 अतिष्ठत्। The aorist is formed with कृत्। Before vowel affixes the य is elided
 by s. 2337. Condi. अवेष्टत्। Pass. तिष्ठते। Caus. वेत्सये। Desid. तिष्ठयेत्।
 Inten. वेतिष्यते। Pre. Partl. Atmano. वेतिषासः। Past. Partl. Pass.
 तिष्ठे। Active. तिष्ठान्। Fut. Partl. वेत्समाणः। Ger. तिष्ठत्। Infl. वेष्टम्।
 Adj. वेष्टयं। वेष्टणीयं। वेष्ट्यम्॥ Nouns.—तिष्ठु। तिष्ठ्य। परिष्ठेयं। वेष्ट्या। तिष्ठम्।
 कृत्। इतानिआद्यः। Here ends the Nijadi sub class.

अथ आगणान्तात् परस्मैपदिनम् खान्दसाद्य ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the ekhandis literature.

घृ १४ क्षरणादीप्थोः । 'जिघम्यंति' ह्यपि चृतेन । भुजामित्
 (२४८६) । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इतीरयम् ॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine

Pre. जिघति। जिघमि। Thus जिघम्यंति इति (मनस्य, चृतेन (Big. II. 11. 1.).
 Here the reduplicate vowel is replaced by इ of VII 1 76 = 2196. by the
 diversity allowed under VII 1 78 = 3594. The classical form is घरति with
 शप् to Bhuādi 945 Por अघार । I Fut. घर्ता। II Fut. घरिष्यति। Impera.
 जिघर्तु। Imper. अजिघ्र। Poton. जिघ्रियान्। Bene. जिघ्रियान्। Aorist. अघर्षात्।
 Con. अघरिष्यन्। Pass. जिघ्रते। Caus. घारयति. Desl. जिघीर्षन्ति। Inten. जेघ्रियते।
 Pre. Partl. Parasmai जिघ्र्। Past Partl. Pass घृत्। Act. घृत्मान्।
 Fut. Partl. घरिष्यत्। Ger घृत्वा। Infl घर्तम्। Adj घर्तयं। घरणीयं। घर्तयम्॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहति। As in the following अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात् (Big Veda).
 The classical form is हृति with शप्। See Bhuādi 917 Por. जहार । I Fut.
 हर्ता। II Fut. हरिष्यति। Impera जिहर्तु। Imper. अजिह्रः। Poton. जिह्रियान्।
 Bene. जिह्रियान्। Aor. अहर्षात्। Condi. अहरिष्यन्। Pass. हरिष्यते। Caus. हारयति।
 Desl. जिहीर्षन्ति। Inten. अहियते। Past. Partl. Parasmai जिह्र्। Past
 Partl. Pass. हर्त। Act. हर्तमान्। Fut. Partl. हरिष्यन्। Ger. हृत्वा। Infl.
 हर्तम्। Adj. हर्तयं। हर्तणीयं। हर्तयम्॥

अ१६ सृ १७ गतो । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिप-
 त्योरय' (२४८३) इतीत्यविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यामयर्त्त' (२२८०)
 इतीयङ् । इयर्ति । इयतः । इयति । आर । आरतुः । 'इहस्पति' (२३८४)
 इति नित्यमिड् । आरति । अर्ता । अरिष्यति । इमराणि । ऐयः ।
 ऐयताम् । ऐयकः । इय्पात् । अयार्त् । आरत् । सयर्ति ॥

16./ri. 17./ri to go, to move. Though by the bahulan VII. 4. 78 s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the speculo VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which sh that this root is found in the classical literature also. Before non-ho- ganeous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78 s. 2290.

With सम् the root is ātanepādi १०-०. As सम् इरते., D. इरते, 2nd iyr-he, 1st S iyre. Pei आरे, अरिषे आरिवहे। Imperative इयतां, इयातां, इय इयरे। Imperfect ऐयत्, ऐयात्ता, ऐयुषा., ऐयि, ऐयुवहि। Pot इयीत्, इयीयाताम्, इयी इयीय। Bene. अयीष्ट अयीयास्ताम्। Aor. आरत्, आरेतां। आरन्त। आरप्ता। अ आरावहि॥

Pre. इयति। इयूतः। इयूति। (iyrati) इयर्षि। इयर्षिः। इयूव.। Per. आर। आरत् आरिषि (the इङ् is compulsory under s. 2384) आरिषः। I Fut अतां। II Fut आरिष्यति। Impera. इयतुं, इयतात्। इयताम्। इयतु। इयुहि, इयुतात्। इयराणि। Impe देव। ऐयताम्। ऐयत्। ऐय। ऐयम्। ऐयुव। Pot इयुयात्। इयुयाताम्। इयुय। इयुया इयुयाम्। Bene अयात्। अयास्ताम्। Aor. आरत्। आरताम्। आर। आरम्। आराव Codn. अरिष्यत्। Pass. रियते। Caus. आरयति। Desid. रियुषति। Pro. Part Parasmai इयत्। Past Part. Pass अत। Active अतवान्। Fut. Part अरिष्यन्। Ger अत्वा। Infl. अतुम्। Adj. अतम्। अरणीयं। अयम्॥

सृ १७ गतौ। ससर्ति॥

17./sri, to go, move.

Pre ससर्ति। The classical form of these two roots is अस्सृति and सरति under Bhuādi. Per. ससार। I Fut सतां। II Fut सरिष्यति। Imper ससर्तुं। Imper. असस। Pot ससियात्। Bened सियात्। Aorist ससारीन्, ससरीन्। Condi ससरिष्यत्। Pass. सियते। Caus. सारयति। Disid. सिषीषेति। Inton. सिषीषेते। Fac. Part. Parasmai. ससत्। Past Part. Pass. सतः। Act. सृतगम्। Fut. Part. सरिष्यन्। Ger सत्वा। Infl. सतुम्। Adj. सतम्। सरणीयं। सयम्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। यभस्ति। 'यन्निभसोर्हलि-' (३५५०) इत्पुपधालोपः। 'भली भलि' (२२८१) इति सलोपः। यडधः। नप्त्यति॥

18./bhac-, 1 to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pro. यभस्ति। As यविर्भवति ते जनम् (Ilg V.) The dual is यभस्+तम् = यभस्+तम् (the penultimate य is elided by VI. 1. 100 = 3550) = यभ्+तम् (the य elided by VIII. 2. 26 = 2281) = यभ्+तम् (VIII. 2. 40 = 2280) = यभ्+तम् (VIII. 4. 43 = 52 = यभ्यः)। The Plural is similarly यभ्यणि formed thus यभस्+यनि = यभस्+यनि (s. 3550) यभ्+यनि (VIII. 1. 53. s. 121)। In both these classes, the elided penultimate य, i.e., the loḍadeḥ zero is not ali-

nivat for the purposes of जस्यसि (VIII. 4 53 + 52), or यस्यसि (VIII. 4 55 + 121), by the express prohibition of sūtra I 1. 58 + 51. *Pro.* यस्ति ।
Nouns -यस्य यस्ति । यम् । यस्ति । यस्ति । यस्ति ।

किं १९ कित् २० (Vedic) ज्ञाने । चिन्तेति ॥

19 / ki to know

Pro. चिन्तेति । चिन्ति । चिन्त्यति । (The यच् is by VI 1 82 + 272)

20 / kit, to know

This root is not found in the Suddhanta or the Vadhavya

Pro चिन्ति ॥

तु २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति ॥

21 / tur, to run

Pro तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII 2 77 + 151 Nouns तु ॥

धिप २२ शब्दे । दिषेष्टि । दिषिष्ट ॥

22 / dhiṣṭr, to sound

Pro दिषेष्टि । दिषिष्ट ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

23 / dhan, to bear fruit

Pro दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24 / jan, to beget The *Pre* 3rd Sg is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies

२५०४ । जनसन्सन्तां सङ्कलोः । ६ । ४ । ४२ ।

एवमाहारोऽन्तादेशः सङ्कलोः सन्ति क्वादी क्ति च । जजान । जजति । जजमि ।
जजान । जजन्पात्-जजन्पात् । जजन्पात्-जजन्पात् ॥

2508. The long ए is substituted for the final of जन् मन् and सन् before the consonant-beginning Desiderative affix मन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क् or ड् ॥

Thus जजन्तः । *Pl* जजन्ति । *2nd Sg* जजन्ति ॥

24 / jan, to beget, to be born

Pre. जजन्ति । जजातः । जहति । जजन्ति । Per जजान । I Fut जनिता ।
 II Fut जनिष्यति । Impera जजन्तु । Imper. अजजन् । Pot. अजन्थात् or अजायात् ।
 Bene. जन्थात्, or जायात् । Aorist. अजानीत्, अजनीत् । Condi अजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्घ्रिगाति सुम्नुयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre जिगाति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगाति सुम्नुयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारव्युतिस्तुतिमोदमदस्व-
नक्रान्तिगतिषु । भूपन्ता. परस्मैपदिनः ॥

1. /divu. 1. to play, &c. The roots up to कृद् are Parasmaipadi. In conjugating these roots, the विकृताङ्ग स्यान्ति added by the following sūtra.

✓ २५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् ३ । १ । ६८ ॥

शपोऽन्यत् । 'इति च' (१४४) इति दीर्घः । शीष्यति । दिदेव । देयता । देयिष्यति । शी-
ष्यतु । प्रदीष्यत् । शीष्येत् । शीष्यात् । प्रदीषीत् । प्रदीष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divāli class when a √āryadhātuka affix denoting the agent follows

This declares श्यन् The versatile न् of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicative श् makes the affix √āryadhātuka, but as the affix is non पिन् it does not cause gunā of the vowel of the root (I. 2. 4. s. 2231). It is conjugated as दिव्+श्यन्+तिप्=दीव्+य+ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीष्यति ॥

1. /div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or drunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. दीष्यति । दीष्यतः । दीष्यन्ति । दीष्यमि । दीष्यामि । Per दिदेव । दिदिवत् । दिदिवुः । दिदिविष । दिदिविष । दिदिविष । I Fut. देयता । II Fut. देयिष्यति । Imper. प्रदीष्य-
ताम् । प्रदीष्य । प्रदीष्यम् । Poten दीष्येत् । दीष्येताम् । दीष्येत् । दीष्येत् । दीष्येत् ।
Bene. दीष्यात् । दीष्याताम् । Aor प्रदीषीत् । प्रदीषिष्यत् । प्रदीषीत् । प्रदीषिष्यत् ।
Con. प्रदीषिष्यत् । Pass दीष्यते । Caus दीषयति । Aor प्रदीषिष्यत् । Desid. दीष्यन्ति । दिदे-
यिषति । Inten. दीदीष्यते । No yañlak. Ger. दीषिष्यत् or दीष्यात् । Noun :—दीवः ॥

पिवु २ तन्तुसंताने । परिपीष्यति । परिपीषेयः । न्यपेयीत-न्यपेयीत्

6 /knaṣa, 1 to be crooked, 2 to shine Hvarana here means crookedness

Pre कनस्यति । Per कननाम् । I Fut कनसिष्याम् । II Fut कनसिष्यति । Impera कनयाम् । Imper कनयाम् । Pot. कनयेद् । Bene कनयाम् । Aorist कनयामीत् or कनयामात् । Condi कनसिष्याम् । Caus कनययति । Ao- कनययाम् । Desid कनसिष्यति । Inten कनयाम्यते । Yanluk कनयामि । Past Partl Pass. कनयन् । Active कनयमान् । Ger. कनयिष्याम् । कनयताम् । Nouns कनयन् ॥

व्युप ७ दाहे । व्युप्योष ॥

7 /vaupha (1) yusha, to burn The root begins with a dental *ṣ*, and ends with a dental sibilant *ṣ* sh. It is *r* and further on in the Pushi is subdivision also. So the aorist is formed by *वृहृ* some read this root as *by* *वृहृ* ॥

Pre. व्युप्यति । Per व्युप्याम् । I Fut व्युप्यिष्याम् । II Fut व्युप्यिष्यति । Impera व्युपयाम् । Imper व्युपयाम् । Pot. व्युपयाम् । Bene व्युपयाम् । Aor व्युपयामीत् । व्युपयामात् । Condi व्युपयाम्यम् । Caus व्युपययति । Ao- व्युपययाम् । Desid व्युपयिष्यति । व्युपयिष्यति । Inten व्युपयाम्यते । Yanluk व्युपयामि । व्युपयामि । Ger व्युपयिष्याम् । व्युपयिष्याम् ॥

व्युप ८ च ।

8 /tṛṣṭi : cha I dash : also means to burn

Pre व्युप्यति । Per व्युप्याम् । I Fut व्युप्यिष्याम् ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननते ॥

9 /nriti, to dance move about Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननते । In the future, the इट् is optionally added to the following

✓ २५०६ । सेऽसिपि कृतघृतकुदवदनुत् । ३ । २ । ५३ ।

एष्य परस्य सिम्भिवस्य सादरायपातु रस इह्य स्यात् । नतिष्यति । नतंष्यति । नृयेद् । नृयाद् । ननतीद् ॥

2506. An ārdhathātuka affix beginning with a *च्* (except *सिच्* the characteristic of the *s* list) may optionally take the augment *इट्* after the verbs कृत्, (ful 141, Rudh 11) कृत्, (Tud. 35) कृद् (Rudh 8) वृद् (Tud 9), and नृत् (Div. 9)

Pre नृत्यति । Per ननते । ननतम् । ननति । I Fut ननतिष्याम् । II Fut ननतिष्यति or ननस्यति । Impera नृतयाम् । Imper ननयाम् । Pot नृतयाम् । Bene नृतयाम् । Aorist ननतम् । ननतिष्याम् । Condi ननतिष्याम् । ननत्येद् । Caus. ननतयति । ननतयते । Aor ननतयाम् । ननतयाम् । Desid ननतिष्यति । ननतयति । Inten ननतयाम्यते । Yanluk ननतयामि । ननतयामि । Past Partl Pass. ननतयन् । Act. ननतयमान् । Adj ननतिष्यम् । ननतीयम् । ननत्यम् । Noun ननते ॥

त्रसी १० उद्वेगे । वाभाश (२३२१) इति श्यन्वा । त्रस्यति त्रसति ।

त्रेसतु - तत्रसतु ॥

10 /trasi to fear, tremble, quake This root optionally takes the vikaranta in Sec 2121

Pre त्रस्यति । Per त्रसति । तत्रसतु or त्रेसतु । तत्रसिथ । I Fut त्रसिता । II Fut त्रसिष्यति । Impera त्रस्यतु or त्रसतु । Imper त्रस्यन् or त्रसन् । Poten त्रस्यत् or त्रसेत् । Bene त्रस्यात् । Aorist त्रसासीत् or त्रसतात् । Condi त्रसिष्यत् । Causa त्रसयति । Aor त्रसितवन् । Desid त्रसिष्यति । Inten त्रस्येत । Yanluk त्रसन्ति । तत्रसीति । Past Partl Pass त्रसत । Aot त्रसतवान् । Nouns — त्रस्तु । त्रास । त्रगापत्रस्त ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावो दीर्गन्ध्यम् ॥

11 /utha to stink, become putrid foul The word पूतीभाव means bad smell.

Pre कुथति । Per कुथेथ । कुथयिथ । I Fut कोयिता । II Fut कोयिष्यति । Impera कुथतु । Imper अकुथत् । Poten कुथ्येत् । Bene कुथ्यात् । Aot अत्रापीत् । Pass कुथ्यत । Causa कोथयति । Aor अकुथयत् । Desid कुथयिष्यति or कुथयिष्यति । (I 2 6 9 2617) Inten कोकुथ्यते । Yanluk कोकोति । Ger कोयिषा । (I 2 23 8 3324) Nouns कुप । प्रकुथित ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12 /putha to injure hurt It is conjugated like the last Compare the /utha of the Blāh No 43

Pre पुथ्यति ॥

गुथ १३ परिवेष्टने ॥

13 /udha to wrap up cover, envelop This root ends in ष (dh) and not थ (th)

Pre गुथ्यति । Ger गुथिता । Nouns गोषा । गोषिता । गोषेर । गोषार । गोषम् । गोषय ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14 /ksupa to send

Pre क्षिप्यति । Per. विक्षेप I Fut क्षिप्ता or क्षेप्ता । (The first form is given in the Mādhaviya) II Fut क्षिप्यति । Impera क्षिप्यतु । Imper. अक्षिप्यत् । Poten क्षिप्येत् । Bene क्षिप्यात् । Aor अक्षेप्सीत् । अक्षेप्ताम् । Condi अक्षेप्स्यत् । Causa क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist अक्षिपयत् । Desid क्षिपिष्यति । Inten अक्षिप्यत । Yanluk अक्षति । Past Partl Pass क्षिप्त । Ger क्षिप्वा । Nouns क्षिपक । क्षिपु । क्षिपम् । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विकसने । पुष्पति । पुष्प ॥

15 /p̥sp̥ to blossom

Pre पुष्पति॥ Per पुष्प । पुष्पिष । पुष्पिष । I Fut पुष्पिता । II Fut पुष्पिष्यति । Impera पुष्पयत् । Imper अयुष्पयत् । Pot पुष्पयत् । Bone पुष्प्यात् । Aor अयुष्पीत् । Caus पुष्पयति Aor अयुष्पयत् । Desid पुष्पिष्यति । Inten योयुष्पयत् । Yanluk योयुष्पति । Nouns पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ टिम १७ टीम १७ (क) आर्द्रिभावे । तिम्यति-स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16 /tim̥ 17 /ṣhitim̥ /ṣhitim̥ to become wet Same root here a fourth root तीम ॥

Pre तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per तितेय । तिरेय । I Fut तेयिता । II Fut तिम्यति । Impera तिम्यत् । Imper अतिम्यत् । Pot तिम्येत् । Bone तिम्यात् । Aor अतमीत् । Caus तेमयति । Aor अतमितम् । Desid तिम्यति । तितिम्यति । Inten तेतिम्यते । Yanluk तेतेमि । Nouns तिमि । तिमिम् ॥

व्रीड १८ चोदने लज्ज यां च । व्रीड्यति ॥

18 /vrid̥ to throw cast send forth to be ashamed 'feel shame

Pre व्रीड्यति । Per व्रीडि । व्रीडिष । व्रीडिष । I Fut व्रीडिता । II Fut व्रीडिष्यति । Impera व्रीडयत् । Imper अव्रीडयत् । Pot व्रीडयेत् । Bone व्रीड्यात् । Aorist अव्रीडित् । Condi अव्रीडिष्यत् । Causा व्रीडयति । Aor अविरीडत् । Desid व्रीडिष्यति । Inten व्रीडयते । yanluk व्रीडि । Past Partl Pass व्रीडि । Ger व्रीडित्वा । Noun व्रीडा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19 /ish̥ to go Ish̥ to wish is Tu la li Ish̥ to repeat is Kr̥ti

Pre इष्यति । Per इषेय । इषेयत् । इषयिष । इषियः । I Fut इषिता । वेषिता । (VI 1 94 + 78) II Fut इषिष्यति । Impera इषयत् । इष्य । इषयिषि । Imper इषेयत् । Pot इषेयत् । Bone इष्यात् । Aorist णयत् । Caus णयति Aor अ+इषियत् । Desid इषिष्यति । Past Pass इषित । Ger इषिवा । Nouns इषेय । इषेय । अन्वयणा । पर्वण्य । परादि । इषयी । इषीरा । इषीकृतम् । इष्यचितम् ॥

पह २० पुह २१ चक्षर्थे । चक्षर्थस्त्वसि । सक्षति । सुक्षति ॥

20 /shah̥ 21 /shuh̥ to satisfy, to be pleased Mithuna does not approve the reading of सह here The word चक्षर्थ here means 'satisfaction'

Pre संक्षते ॥

Pre सुञ्जति । Per सुणोइ । I Fut सोदित । II Fut सोदियति । Impera. सुञ्जतु । Imper असुञ्जत् । Pot सुञ्जत् । Bene सुञ्जात् । Aorist असोदित । Caus सोदयति । Aor असुणोइत् । Desid सुसुदियति । सुसादिरति । Inten सोपुञ्ज । Yanluk सोपुदित । सोपादि । Past Partl. Pass सुदित । Ger सुदिव । साहित्या ॥

जृप् २२ झप् २३ वयोहानौ । जीर्यति । जजरत् — जेरत् । जरिता-
जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । ऋक्षम्भु (२२९१) इत्यङ्वा । ऋक्षोऽङि गुण
(२४०६) । अजरत् — अजारीत् । अजारिष्टाम् । क्षीयति । जमरत् । अमारीत् ॥

22 /jriśh 23 /jhrish to beco no old to wither

The aorist is formed optically by झ् (s 2201) and the ऋ is ganted by s 2406 The व is and cato y for the purposes of मित्ते open tio is 11 the causative

Pre जीर्यति । जीयत् । ऋ + रयन् + ति = जिर् + य + ति VII 1 100 s 2390 = जीयति । \ III 2 77 s 354) Per जजरत् । जजरत् or जेरत् । जजर or जेर । जजरिथ or जरिथ । जजरथु or जरथु । जजर र जर । जजार or जजर । जजरिथ or जेरिथ । I Fut जरिता or जरीता । (VII 2 38 s 2391) II Fut जरियति or जरीयति । Impera जीर्यत् । Imper अजीर्यत् । Poten जीर्यत् । Bene जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causा जयति । Aor. अजीरत् । Desid जिजापति । जिजरिपति । जिजरीपति । Inten जजायत् । Pre Partl Paras mai जीयन् । Nouns — जीय ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्वय । अजयम् । जरा । अतिजराति अनुजीर्य । जार । जरत् ॥

23 /jriśh to become old

Pre क्षीयति । Per जमरत् । जमरत् or मोरत् । जमर or मोर । Aor अमारीत् ।

पूड् २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुपुत्रे । स्वरत्तिसूति- (२२९९) इति
विकल्प बाधित्वा ऋयुक् किति (२३८१) इति नियेचे प्राप्ते क्कादिनियमान्
नित्यमिड् । सुपुत्रिवे । सुपुत्रिवहे । सोता-सधिता ॥

24 /s/ n to beget to give birth

In the perfect the इट् augment is compulsory For the prohibition of VII 2 11 s 2381 though it debars the option of VII 2 44 s 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII 2 13 s 2293

Pre सूयते । सूयते । सूयत् । सूये । सूयाये । Per. सूयते । सुपुत्रिवे । सुपुत्रिवे । I Fut सोता or सधिता । (VII 2 44 s 2279) II Fut सयिष्यते or सोष्यते । Impera सूयताम् । सूयेताम् । सूयस्व । सूयै । Imper असूयत् । असूयेताम् । असूयया । असूये । असूयादि । Poten सूयेत् । सूयेताम् । सूयेया । सूयेय । सूययहि । Bene सोपीठ or सधिवीठ । सोपीयास्ताम् or सधिवीयास्ताम् । Aor असोष्ट or अयिष्ट । अमोयाताम् । असोया । असोयि । Past Partl Pass सन् । Active सनयन् Ger सूयन् ॥

मवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम् प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम् उपदातुम् उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्तते ईपदुपदानं, formed by घञ् and युच् by taking दी=दा and adding these affixes (III 8 128 and III 3 18) and not the affixes ञच् (III 3 56) and ञल् (III 3 126)

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way) But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ. Thus we get दाता ॥

26 /dīn, to waste, decay, diminish

Pre दीयते । दीयेते । Per दिदीये । दिदीयाने । दिदीयिरे । दिदीयिष । दिदीयिष्वे । दिदीये । दिदीयिरे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथा । अदीये । Pot. दीयेत । दीयथा । दीयेय । Bene दासीष्ट । Aorist अदास्त । अदासाताम् । अदास्था । अदासि । Cond. अदास्यत । Caus दापयति । Desid दिदीयते । दिदासते । Inten दीरीयत । यान्लुक् । वेदीति । D वेदीत । Pl देयति । Past Part. Pass. दीन । Active दीनवान् । Ger. दीयान् ॥

डीङ् २७ विहायता गतौ । डीयते ॥

27 /dīn, to fly, pass through the air

Pre डीयते । Per विड्ये । विडिये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera डीयताम् । Imper अडीयत । Poten डीयेत । Bene डयिषीष्ट । Aor अडरेष्ट । Causा डाययते । Aor अडरीष्टत् । Desid विडियिष्ये । Inten डेरीयते । Yānluk. डेडति । Past Part. Pass. डीन । Active डीनवान् । Ger. डयिता ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिष्ये । धेता ॥

28 /dhi, to hold, contain, to disregard, disrespect

Pre धीयते । Per दिष्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेय्यते । Impera धीयताम् । Imper अधीयत । Poten धीयेत । Bene धयिषीष्ट । Aorist अध्येष्ट । Desid दिधीयते । Past Part. Pass धीन । Active धीनवान् । Ger. धीयान् ॥

मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29 /mīn, to hurt, kill, injure : die, perish. It is conjugated like /dhi. Hīnā here means the giving up of life

Pre मीयते । Per मिये । I Fut. मेता । II Fut. मेय्यते । Impera मीयताम् । Imper अमीयत । Poten मीयेत । Bene मेयीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रोयते ॥

30. /rin, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रोयते । Per. रिये । रिर्वि । I Fut. रेत । II Fut. रेप्यते । Impera. रोयताम् । Imper. शरीयत । Poten. रोयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. शरोष्ट । Caus. रोययते । Aor. शरीरिषत् । Desi. रिरिषते । Past. Part. Pass. रोयः । Active रोयवान् । Ger. रीत्वा । Nouns:—शरीयम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ श्लेषणे ॥

31. /lin, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाया लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशो न तु रयनः । लोलोञ्जोरास्त्रं वा स्यादङ्गिषये ह्यपि च । क्षेता-
क्षाता । क्षेप्यते । वास्यते । 'अङ्गिषये' किम् । लीयते । लिख्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix ह्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateḥ in sūtra is conjugated with यक् and not with ङ्यन्, and therefore it includes the li of Divādi and Kṛyādi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शिन् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus लिङ् will be लीङ्, and then ए changed to आ गुरु-गौर and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of एच् 'diphthong' in all sūtras. The words ह्यपि and आदेश उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kṛyādi are both included here. Thus विलाता, विलानुम्, विला-
तप्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe रोयते, लिख्ये । The रयन् causes no change, and ए causes यच् change by s 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिख्ये । लिख्ये । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लेप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलास्त or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यन् । Causa. विलातयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । Aor. अलीतपत । Desid. लिशीयते । Inten. लेलीयने । Yanluk. लेलेति ॥

घ्रीड् ३२ वृणोत्यर्थे । घ्रीयते । विप्रिये ।

32 √rin to choose select This root is found in the Kṛyādi class also
Pre. घ्रीयते । Per विप्रिये । I Fut घ्रेता । Partī Pass घ्रीय । Act घ्रीयवान् ॥
२५०९ । क । स्वादय ओदित । (गणसूत्र) ॥

सत् पक्ष तु निश्चयवम् ॥

2509 A The roots स् and the rest are to be considered as if they had an indicator, घ्री ॥

The roots beginning with वृड् (No IV 21) an en ling with this root घ्री are ओदित । The result is that the I st part ciples are formed by न 1 stem of वृ (See VIII 2 45 s 3019) We have given examples under each root already

पीड् ३३ पाने । पीयते ॥

33 √in to drink

Pre पीयते । Per पिप्ये । Causa पाययति । This is always Parasmaipadi (I 3 87 s 2753) पाययते is from the Bhaḍi पिपति (I 3 89 s 2 53) Past Partī Pass पीत । Active पीतवान् । Ger पीत्वा आपीय । While the form आपाय is from the Bhaḍi root पिबति

माड् ३४ माने । मायते । मने ॥

34 √mān to measure Compare Adādi मा माने No 53 and Juhoty di No 6 The root मड् पण्डिताने (I 1010) of the Bhaḍi also assumes the form मा । The sūtra VI 4 66 s 2462 applies to all these मा s

• Pre मायत । Per मने । I Fut माता । II Fut मात्यते । Impera मायताम् । Imper अमायत । Poten मायेत । Bene मासीष्ट । Aor अमास्त ॥

ईड् ३५ गतो । ईयते । अया चक्रे ॥

35 √in to go Compare अयति of the Bhaḍi No 312 (a) and एति of the Adādi No 36

Pre ईयते । Per अयाचक्रे । I Fut एता । II Fut एप्यते । Impera ईयताम् । Imper एयत । Poten ईयेत । Bene एषीष्ट । Aor एष्ट । Causa आययते । Aor आययत । Desid इयिष्ये । Ger एय प्रतीय with lṛap

घ्रीड् ३६ प्रीतौ । सकर्मेक । प्रीयते । पिप्रिये ॥

36 √prīn to be satified or please । It is a transitive verb
Pre प्रीयत । Per पिप्रिये । Causa प्राययते ॥

अथ नन्वेवदिनप्रधानाः ।

Now the following four roots are Parasmaipada.

शो ३७ तनूकरणे ॥

37. /to to attenuate. In conjugating this root, the vowel शो is elided by the following sūtra :

✓ २५१० । भोत्. यन्ति । ७ । ३ । ३१ ।

सोऽ स्याद्यन्ति । यन्ति । यन्त । यन्ति । शशी । शशत् । शशा । शशन्ति । 'विभाषा प्रायेः' (२३०१) इति निघो वा लुक् । लुक्वाचो 'यन्तयः' (२३०२) इतीदृशी । अशात् । अशाताम् । अशु । अशासीत् । अशासिताम् ॥

2510. A stem ending in शो before the characteristic यन्तु ॥

NOTE — १. निरयति from शो, अयद्यति from यो, अययति from यो, and अययति from यो ॥ The य in योत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Pāṇini, the 'sūtra' should have been योत् गिति, and thereby there would be the saving of half a sūtra, and also there would be no necessity of repeating the word गिति in VII 3 75

37. /to, to sharpen, to make thin, attenuate. The निघ् is elided optionally by * 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईदृश । लङ् fragments by * 2377.

Pro. यन्ति । यन्त । यन्ति । यन्ति । यन्त । यन्त । यन्ति । यन्त । यन्त ।
 Por. शशी । शशत् । शशिष or शशाथ । शश । शशित । I Fut. शशा । II Fut. शास्यति । Impera. शशतु । शशतात् । शशता । शशन्तु । शशानि । Imper. अशयत् । अशय । अशयम् । Potē. शयेत् । शयेताम् । शयेयु । शये । शयेयन् । Bene. शायत् । शायन्ताम् । Aor. अशान्, अशासीत् । अशाताम् । अशासिताम् । अशु । अशा । Causa. शाययति । Desid. शिशासति । Inten. शशासते । Yanluk. शशति । Past Part. Pass. शानं, शितं । Act. शानवान्, शितवान् । Ger. शान्वा or शीन्वा । Noun :-शान् ॥

छो ३८ छेदने । छयति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pro. छयति । Per. चच्छी । चच्छन्तु । I Fut. छाता । II Fut. छाप्स्यति । Impera. छातु । Imper. अछयत् । Potē. चेषत् । Bene. छायात् । Aor. अछात् or अछासीत् । Nonn. -छाया ॥

पो ३९ अन्तर्कर्मणि । स्पति । ससी । अभिष्यति । अभ्यस्यत् ।
 अभिसृसी ॥

39 /śho, to finish, complete, bring to an end It is conjugated like शो ॥

Pre स्यति । Per. सती । I Fut साता । II Fut सास्यति । Impera. स्पतु । Imper अस्पत् । Potēn स्येत् । Bene सेयात् (and not सायात्, because of VI 4 67 s 2374) Aor असात् or असासीत् । Past Partl. Pass सित । Active सितवान् । Ger सित्वा, अससाय ॥ Nouns - साय । सायतन ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40 /do, to cut, divide, mow, reap It is conjugated like शो ॥

Pre द्यति । प्रखिद्यति because it is a ghu root VIII 4. 17 s 2285 Per. ददौ । I Fut दाता । II Fut दास्यति । Impera दतु । Imper. अद्यत् । Potēn. देत् । Bene देयात् and not दायात् VI 4 67 s 2374 Aor अदात् । Causa दापयति । Desid दित्सति । Inten देदीयते । Past Partl Pass दित । Aot दितवान् । Ger दित्वा, अददाय ॥

अथात्मनेपदिन पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Ātmanepadi

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41 /jani to be born Before the affix āyan the जन is changed to जा by the following sūtra

२५११ । ज्ञाजनीर्जा । १ । ३ । १९ ॥

अनयोर्भादेश स्याच्छ्रुति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (१११८) इति वा चिण् ॥

2511 Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE —As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form ज्ञ by VII 3 101 ? This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII, 3 78 s 2360, and had ज been the substitute, VII 3 101 s 2170 could not have lengthened it

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s 2328 When चिन् is added the following applies

२५१२ । जनिवध्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोर्द्वयाद्यृदिन स्याच्चिणि ऋषिति कृति च । अजनि-अजनिष्ट ॥

2512. The Vriddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist sign चिण् and the 1st affixes with an indicative ज् and ण् ॥

As अजनि and अजवि with चिष्, and जनकः and जयक. (with वृष्), प्रजनः, जयः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root जय and not the substitute of इन् ॥ This we see in the line मधुकर्षेत्र नियते वयतोऽपि न नियते ॥ The form from इन् will be घातकः ॥ Moreover the substitute वय ends with य i.e., it is of two syllables 'vadhya', and as such it also does not admit Vṛiddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and कृत्-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41./janj, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिषे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायन् । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जिनियते । Inten. जाजायते । जंजयते । Yanluk. जंजनीति । अजन्ति । Nouns :—अनुजाता । अनु । जज्ञि । जन्म । जन्तुः । जन्यः । अन्यः । जन । जनता । द्विज । यंघजनीनम् । बीजम् ॥

दीप्ति ४२ दीप्ति । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dipi, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीप्तिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिषत् । अदीपिषत् । Desid. दिदीपियते । Inten. दीदीप्यते । Yanluk. दीदीप्ति । Past Partl. Pass. दीपितः । Act. दीपितवान् ॥ Nouns :—दीप्ति दीप दीप ॥

पूरी ४३ पूर्यते । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पूर्यते । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Partl. Pass. पूर्यः, पूरितः । Act. पूर्यमान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरः ॥

तूरी ४४ तूतित्वरणहिंसनयोः । तूयते । तूतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूयते । Per. तूतूरे । I Fut. तूतिता । II Fut. तूतिष्यते । Impera. तूयताम् । Imper. अतूयत । Poten. तूयेत । Bene. तूतिषीष्ट । Aor. अतूतिष्ट । Condi. अतूतिष्यत । Causa. तूयते । Aor. अतूतूतूत् । Desid. तूतूतिष्यते । Inten. तोतूयते । Yanluk. तोतूति । Past Partl. Pass. तूयः । Act. तूयमान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूयते । दुधूरे । गूयते । जुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. धृयंते । Per. दुधूरे । I Fut. धृतिता । II Fut. धृतिष्यते । Impera धृयताम् । Imper. अधृयंत । Poten धृयंत । Bene धृतिषीष्ट । Aor अधृरिष्ट । Past Partl Pass धृयं । Act धृयंवान् ॥

46 /dhuri to hurt, to go

Pre गृयंते । Per. जुगृरे । I Fut. गृतिता । II Fut. गृतिष्यते । Impera गृयताम् । Imper. अगृयंत । Poten गृयंत । Bene गृतिषीष्ट । Aor अगृरिष्ट । Condi अगृरिष्यत । Past Partl Pass गृयं । Act. गृयंवान् ॥

धूरी ६७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47 /hāri 48 /jāri to ill, hurt 2 to grow old

Pre धृयंते । Per. जुधूरे । I Fut. धृतिता । II Fut. धृतिष्यते । Impera धृयताम् । Imper. अधृयंत । Poten धृयंत । Bene धृतिषीष्ट । Aor अधृरिष्ट । Condi अधृरिष्यत । Past Partl Pass धृयं । Act धृयंवान् ॥

49 /jāri to hurt to grow old

Pre जृयंते । Per. जुजृरे । I Fut. जृतिता । II Fut. जृतिष्यते । Impera जृयताम् । Imper. अजृयंत । Poten जृयंत । Bene जृतिषीष्ट । Aor अजृरिष्ट । Past Partl Pass जृयं । Act जृयंवान् ॥

धूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49 /dhūri 1 to injure hurt kill 2 to be firm

Pre धृयंते । Per. शुधूरे । I Fut. धृतिता । II Fut. धृतिष्यते । Impera धृयताम् । Imper. अधृयंत । Poten धृयंत । Bene धृतिषीष्ट । Aor अधृरिष्ट । Past Partl Pass धृयं । Act धृयंवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50 /chūri to burn

Pre चृयते । Per. चुधूरे । I Fut. चृतिता । II Fut. चृतिष्यते । Impera चृयताम् । Imper. अचृयंत । Poten चृयंत । Bene चृतिषीष्ट । Aor अचृरिष्ट । Condi अचृरिष्यत । Past Partl Pass चृयं । Act चृयंवान् ॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा । अय धातुरैश्वर्ये वा तद्दृश्यनी क्षमते । अन्यदा तु शक्तिवृद्धयः परस्मैपदीत्यर्थः । केचित्तु वाग्रहणं द्रुतधातोराद्यवयवमिच्छन्ति । तप्स्यते । तप्ता । तप्स्यते । 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम् । 'द्रुतद्यामानिमुत पत्यमान' ॥

51 /tapa/ ita to burn 2 or to be powerful This verb takes Ayan and Atmanepada when it has the meaning of 'to be powerful' or 'lord' Otherwise it belongs to the Bhūādi class and is Parasmaipadi According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra टुनुरथे and should be attached at the beginning there, as वाटुन वरथे । As ततो वाटुर्यमाना सा रामशाला न्यविहृत । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also । That is another reading as we find in the Nirukta —इरज्यति, पत्यते, चयति राजति these four have the meaning of lordliness and power' So also in Parakshudra 'युत धामा नियुत पत्यमाव ।'

Pre तप्यते । Per तेपे । I Fut वप्ता । II Fut तप्यते । Impera तप्यताम् । Imper अतप्यत । Poten तप्येत । Bene तप्यीष्ट । Aor अतप्त । अतप्ताताम् । Condi अतप्यत । Caus तापयति । Aor अतीतपत् । Desid तितप्सते । Inten तातप्यते । Yanluk तातप्ति । Past Part Pass. तप्त । Aot तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपन ॥

वृत् ५२ वरणे । वृत्यते । पक्षान्तरे । वावृत्यते । 'ततो वावृत्यमाना सा रामशाला न्यविहृत' इति भट्टिः ॥

52 /vrtu, to select, choose If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वाटुन and वृत् ॥

Pre वृत्यते, वावृत्यते । See above Per वृते । I Fut वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera वृत्यताम् । Imper अवृत्यत । Poten वृत्येत । Bene वर्तिषीष्ट । Aor अवर्तिष्ट अवर्तिषताम् । Condi अवर्तिष्यत । Caus वर्तयति । Aorist अवी-
ष्टत्, अवर्तत् । Desid विवर्तिषते । Inten वरीष्ट्यते । Yanluk वट्तीति । Past Part Pass वृत् । Act. वृत्तवान् । Ger. वृत्वा । वर्तिता । Nouns -वृत् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिश्यते । क्लेशिता ॥

53 A /klish, to suffer pain

Pre क्लिश्यते । Per क्लिश्ये । I Fut क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera क्लिश्यताम् । Imper अक्लिश्यत । Poten क्लिश्येत । Bene क्लेशिषीष्ट । Aor अक्लिष्ट । Condi अक्लेशिष्यत । Caus क्लेशयते । Aor अक्लिशत् । Desid क्लिक्लिष्यत । क्लिक्लेशिष्यते । Inten चेक्लिश्यते । Yanluk चेक्लेशि । Past Part Pass क्लेशित, क्लिष्ट । Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान् । Ger क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्ट ५३ दीप्तौ । काश्यते ॥

54 /hāsi, to shine

Pre काश्यते । Per चकाशे । I Fut काशिता । II Fut काशिष्यते । Impera काश्यताम् । Imper अकाश्यत । Poten काश्येत । Bene काशिषीष्ट । Aor अका-
शिष्ट ॥

वाश्ट ५४ शब्दे । वाश्यते । वाशाशे ॥

54 /vasri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c

Per. वास्यते । Per. वसासे । I. Fut वासिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera वास्यताम् । Imper अवसास्यत । Poten वासयेत् । Bene वाशिषीष्ट । Aor अवसाशिष्ट । Condi. अवसाशिष्यत । Causa वासयते । Aor. अवसास्यत् । Desid. विवाशिष्यते । Inten वासयस्यते । yanluk वासादि । Nouns :- वासः, वासिता ॥

अथ पञ्च स्वरिते ।

Now the following five roots are svarītet.

मृय ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥

55 /mrisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्ष । A ममृषिवे । I Fut. मर्षिता । II Fut मर्षिष्यते । P मर्षिष्यति । Impera मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. ममृष्यत । P. ममृष्यत् । Poten मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. ममर्षिष्ट । P. ममर्षत् । Condi. ममर्षिष्यत । P. ममर्षिष्यत् । Causa मर्षयते । Aor. ममर्षयत् । ममीमर्षत् । Desid मीमर्षिष्यते । or ति । Inten मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । ममृषीति । ममर्षिष्टि । मरीमर्षिष्टि । Past Partl. Pass. मर्षितः । Act. मर्षितवान् । Noun :- दुर्मर्षण ॥

शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः स्नेहः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56 /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pâtibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । Causa शोचयते । Aor. अशुचयत् । Desid शुशोचिष्यते । शुशुचिष्यते or ति । Inten शोशुच्यते Yanluk. शोशोति । Past Partl. Pass शुक्त । Act. शुक्तवान् । Ger शुचित्वा । Nouns -शुति । शुक्तिका ॥

साह ५७ बन्धने । नद्यति-नद्यते । ननाह । ननहु-नेहिय । नेहे । नहु । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥

57 /naha, to tie, bind This is anit

Pre नद्यते । प्रयस्यते । P. नद्यति । Per नेहे । P. ननाह । नेहत् । नेहुः । P. न. ननाह । or नेहिय । I Fut. नदा । [नह्+ता=नप्+ता (by VIII. 2 34. s. 440)=नप्+पा (VII 2. 40 = 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera नद्यताम् । P. नद्यतु । Imper. अनद्यत । P. अनद्यत् । Pot. नद्येत । P. नद्येत् । Bened. नत्सीष्ट । Aorist अनद । अनद्यताम् । P. अनात्सीत् । Causa नाहयते Aor. अननाहत् । Desid निनत्स्यते or ति । Inten नावस्यते yanluk. नावदि । Nouns:-नप्ती । उपा-नहत् । नाभि । पयनाथ ॥

रञ्ज ५८ राणे । रज्यति-रज्यते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, redden- compare the Bhuñdi root रज्ज् (No 1018) also. .

Pro. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 21. s. 115.

शप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuñdi root शप् (No 1049).

Pro. शप्यते । P. शप्यति ।

अथैवादशानुशातैः ।

Now the following eleven roots are anudattat. They are anuṭ and Atmanopadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pāda, to go, move. The aorist singular is formed by पिच् under the next śūtra.

१५१३ । चिषते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदरथेतिष्ठातशब्दे परे । अथवादि । अपरसाताम् । अपरस्य ॥

2513. चिष् is the substitute of चित् after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अयादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अयत्-साताम् they two went; अयन्तु they went; अद्+पद्+चिष्+त=अ+पाद्+इ=अयादि (the affix त being elided by VI. 4. 101).

Pre. पद्यते । Pre. पेदे । पेदिषे । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पद्यताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पयैत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist. अयादि । अपरसाताम् । अपरसत । Causa. पादयते Aor. अयोपदत् । Desid. पिष्यते । Inten. पनीषते yaufuk. पनीषति । Nouns:-उत्पदिष्युः । पदनः । आरक्तमधिकः । पादः । प पेनो । पादुका । पशम् । पद्ययी । पया ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिसिदे । खेत्ता । अखित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिसिदे । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खिद्यताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खियैत । Bene खिसीष्ट । Aorist. अखित । Causa. खेदयते Aor. अयोखिदत् । Desid. खिष्यते । Inten. चंपियने Past-Parti Pass. खित् । Act. खिद्यन् । Ger. खिद्य । Noun: खिदिम् ।

विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62. /vīda, to be, to exist.

Pre विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विद्यताम् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. विस्सीष्ट । Aorist. अवित ॥

बुध् ६३ अवगमने । बुध्यते । बुध्वे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट ।

अबोधि-अबुद्ध । अभुत्सताम् ॥

63. /buddha, to know, understand, perceive.

Pre बुध्यते । Per. बुध्वे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्सताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभूषते । Inten. बोबुध्यते । Yanluk. बोबोहि । Atmane बुबुग्नः । Past Partl Pass. बुद्धः । Aot. बुद्धम् ॥

युध् ६४ संप्रहारे । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति युद्धनिष्ठातीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलक्षणमात्मनेपदमनित्यम्X' इति वा ॥

64. /yudha, to fight, straggle. It is conjugated like the last.

Ques:—How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

Ans:—It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix कथच्; or the Atmanepada dependent on a root being anudāttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also (See the explanation of this Paribhāṣā under VIII. 2. 19 s. 2396).

Pre, युध्यते । Per. युयुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युरसीष्ट । Aor. अयुद्ध । अयुत्सताम् ॥

अनो रुध् ६५ कामे । अनुच्छयते ॥

65. /ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition ana and meaning to desire, belongs to the Divādi class and is Ātmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhīdi class.

अण् ६६ प्राणने । अण्यते । अरण्ये । अण्यित्वा । अण इति दन्त्या-
न्तोऽपमित्यके ॥

66. /anā, /anā, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न)

Pre अद्यते । Per आद्ये । I Fut अशिता । II Fut अशिष्यते । Impera
अद्यताम् । Imper आद्यत । Pot अद्येत । Bene. अशिषीष्ट । Aorist. आशिट ।
Causa. आद्ययति Aor आशियत् as in ममसायशियत् । Desid. अशिशिष्यते ॥

मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67 /mana, to think, believe &c

Pre मन्यते । Per मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मन्यते । Impera मन्यताम् ।
Imper. अमन्यत । Pot मन्येत । Bene मनोष्ट । Aorist अमन्त । असाताम् ॥

युज ६८ समाधौ । समाधिद्विज्यत्तिनिरोध । प्रकर्मक । युज्यते ।

योक्ता ॥

68 /yuja, to concentrate the mind Samadhi here means the cessation
of the modification of the thinking principle The root is intransitive

Pre युज्यते । Per युज्जे । I Fut योक्ता । II Fut योच्यते । Impera युज्य-
ताम् । Imper अयुज्यत । Poten युज्येत । Bene युजीष्ट । Aor अयुज । Nouns -
प्रयुक् । योगी । योग ॥

सृज ६९ विसर्गे । प्रकर्मक । 'संसृज्यते सरसिनेरुणाशुभिन्ने' ।
संसृजिषे । सृष्टा । सृष्टयते । 'लिङ्सिची-' (२३००) इति किञ्चाद्य गुणो
नाप्यम् । सृष्टीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69 /srija to quit, abandon, leave It is also intransitive as in the
verse दृष्ट रक्ष्य हरति पुत्र मनोरहाना, समृज्यते सरसिनेरुणाशुभिन्ने । There is no
guna of the vowel in the Benedictive, owing to I 2 II s 2'00, nor is अम्
added by VI 1 58 s 2405, because the affixes are वित् ॥

Pre सृज्यते । Per संसृज्जे समृजिषे । I Fut सृष्टा । II Fut सृष्टयते । Impera
सृज्यताम् । Imper असृज्यत । Poten. सृज्येत । Bene सृजीष्ट । Aor असृष्ट, असृ-
ष्टाताम् । Causa संसृज्यते । Aor असृष्टासृष्ट or असमजंत । Desid निमृष्यते । Inten
सरीसृष्यते । Yanluk सरीसृष्टि ॥

लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेष्ट । लेक्ष्यते । लिप्तीष्ट ।
अलिहत् । अलिषाताम् ॥

70 /lisa, to become small decrease

Pre लिश्यते । Per. लिजिषे । I Fut लेष्टा । II Fut लेक्ष्यते । Impera,
लिश्यताम् । Imper अलिश्यत । Poten लिश्येत । Bene लिषीष्ट । Aor अलिहत् ।
अलिषाताम् । Causa. लेक्षयति । Aorist अलीलिषत् । Desid. लिषिष्यते । Inten
सलिश्यते । Yanluk लेष्टि । Noun — लिषा ॥

अथागणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

राधः ७१ अकर्मकाद्बृद्धावेव ।

एवमातोऽभितक्रमः । राधीऽकर्मकादेव रयन् । उदाहरणमाह वृद्धाविति । अन्तश्चमपरा-
ध्यति । द्रष्टव्यतीत्यर्थः । 'विराध्यन्तं समेत. कः' । द्रष्टव्यतीत्यर्थः । राध्यत्योदनः । सिध्यतीत्यर्थः ।
कृष्णाय राध्यति । दैवं पर्यालोचयतीत्यर्थः । दैवस्य चात्वर्येऽन्तर्भावजीवत्यादिवदकर्मत्वम् ।
रराध । रराधतुः । रराधिय । 'राधो हिंसायाम्' (२५३२) इत्येत्वाम्यासलोपादि न । हिंसार्थस्य
सकर्मकतया देयादिभूतायोगात् । रादा । रात्स्यति । अर्थे स्वादिभूरादिषु ॥

Now up to the end of this class all the roots are Parasmaipadi.

71. *√rādh*, to prosper. This root takes रयन् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अकर्मकात् by transposition, namely राधे-
ऽकर्मकादेव रयन् । The example will be when the root has 'the meaning of वृद्धि
&c. In fact, the word वृद्धि is merely illustrative. The whole sūtra therefore
means "the *√rādh* belongs to the Divādi class, when it is intransitive
and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore
we have examples like these also — (Māgh II. 11) नद्वये. सारवती सुदुर्गन्म-
ह्यमपराध्यति I do not grieve that the son of Sītavati should offend me [or
sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it means
to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly विराध्यन्तंसमेतकः
(Māgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical.
So also राध्यत्योदनः । Here the verb means to become cooked. So also कृष्णाय
राधति गर्गः । Garga looks to the welfare of Kṛṣṇa, or he calculates the good
and bad fortunes of Kṛṣṇa from his horoscope. Here the meaning of the
future good and bad fortunes is to be known from the implication of the
root and it is therefore intransitive like the verb जीवति &c. Namely the
root governs the word दैवं (fortune, luck) in the objective case; but this will
not make the root transitive, because such an object is a portion of the
meaning of the root and not a separate word governed by the root, so also
is the root *√jīva* Intransitive which governs the word प्राण (life-breath) is
object, the root meaning to hold breath. The sūtra VI. 4 143 s 2532
does not apply to this *√rādh*, and so there is no elision of the reduplicate
nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the *√rādh*
'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs
to Svādi and Churādi classes.

Pre. राध्यति । Pot. रराध । रराधतुः । I Fut. रदा । II Fut. रात्स्यति ।
Impera राध्यतु । Imper अराध्यन् । Poten. राध्येत् Bene. राध्या । Aor.
अरादतीत् । अरादताम् । अरात्सु । Caus. राधयति Aorist अरोरयत् । Desid.
रिहासति । Inten रराध्यते ॥

व्यध ७२ ताडने । ग्रहिण्या-(२४१२) इतिसंप्रसारणम् । विध्यति ।
विध्याथ । विविधतुः । विध्यद्-विध्यथिष । व्यद्वा । व्यत्स्यति । विध्येत् ।
विध्यात् । अव्यात्सीत् ॥

72. /vyadha, to pierce, to bore, to pick. The Present is व्यध+श्यन्+
तिप्=विध्+श्यन्+तिप् (the affix श्यन् being इत् causes the vocalisation by VI.
1. 16. s. 2412)=विध्यति ॥

Pre. विध्यति । Per. विध्याथ । विध्यधतुः । विध्यथिष or विध्यद् । विध्यथुः ।
विध्यथ । विध्याथ । वि यधिष । I Fut. व्यद्वा । II Fut. व्यत्स्यति । Impera. विध्यतु ।
Imper. विध्यत् । Poten. विध्येत् । Bene. विध्यात् । Aor. अव्यात्सीत् । अव्यादोम् ।
Deside. विध्यस्यति । Inten. वेविध्यते । Yanluk. वाय्यदि ॥

पुष ७३ पुष्टौ । पुष्यति । पुषोप । पुषोपिष । पोष्टा । पोष्यति
पुषादि-(२३४३) इत्यङ् । अपुषत् ॥

73. /pusha, to nourish, foster.

The norist is formed by अङ् as the root belongs to Pushādī class
(III. 1. 55. s. 2343).

Pre. पुष्यति । Per. पुषोप । पुषोपिष । I Fut. पोष्टा । II Fut. पोष्यति ।
Impera. पुष्यतु । Imper. अपुष्यत् । Poten. पुष्येत् । Bene. पुष्यात् । Aor. अपुषत् ।
Pass. पुष्यते । Aor. अपोषि । d. अपुषाताम् । Pl. अपुषत । Causa. पोषयति । Aor.
अपुषयत् । Decid. पुष्यति । Inten. पोष्यते । Yanluk. पोषोदि ॥

शुष ७४ शोषणे । अशुषत् ॥

74. /susha, to be dried, become dry or parched up.

Pre. शुष्यति । Per. शुषोप । I Fut. शोष्टा । II Fut. शोष्यति । Impera.
शुष्यतु । Imper. अशुष्यत् । Poten. शुष्येत् । Bene. शुष्यात् । Aor. अशुषत् । Past.
Parti. Pass. शुष्क Act. शुष्कवान् । (VIII. 2. 51 s. 3030).

तुष ७५ प्रीतौ ।

75. /tuṣha, to be pleased or satisfied.

Pre. तुष्यति । Per. तुषोप । I Fut. तोष्टा । II Fut. तोष्यति । Impera.
तुष्यतु । Imper. अतुष्यत् । Poten. तुष्येत् । Bene. तुष्यात् । Aor. अतुषत् । Past.
Parti. Pass. तुष्टः Act. तुष्टवान् । संतोष. ॥

दुष ७६ वैकृत्ये ।

76. /dusha, to be bad or corrupted.

Pre. दुष्यति । Per. दुषोप । I Fut. दोष्टा । II Fut. दोष्यति । Impera.
दुष्यतु । Imper. अदुष्यत् । Poten. दुष्येत् । Bene. दुष्यात् । Aor. अदुषत् । Past.
Parti. Pass. दुष्टः Act. दुष्टवान् । दोषी । दोषीका ॥

श्लिष ७७ आलिङ्गने । श्लिष्यति । श्लिष्येत् । श्लिष्येत् । श्लिष्यति ॥

77. *śliṣha*, to embrace. The Present is श्लिष्यति ; Per. श्लिष्येत् । I. Fut. श्लिष्येत् । II. Fut. श्लिष्यति । This root belongs to Pushādī class and ought to take अङ् in the Aorist (III. 1. 55. s. 2313) but in forming its Aorist, अङ् is not added, but क्त्स् under the sūtra श्लिषः आलिङ्गने (III. 1. 46. s. 2514). We divide this sūtra in two parts, by the method of Yoga bibhāga. The first portion being श्लिषः, and the second आलिङ्गने ॥

२५१४ । श्लिषः— ।

अस्मात् परस्मानिदृच्छेः क्त्स् स्यात् । पुषाद्यङोऽपवादी न तु चिष्णुः । पुरस्तादपरादप्याद ॥

2514. After the root *śliṣh*, the *kṣa* is the substitute of the *anīchli* of the Aorist.

The root श्लिष ends in ष = letter of शल् pratyāhāra and would take क्त्स् by I. 1. 45. s. 2336, why then this sūtra ?

This debar the अङ् which would have come otherwise to the super-session of क्त्स् as the root belongs to the Pushādī class. But this substitute क्त्स् does not debar the चिष्णु on the maxim that an *apavāda* rule which comes before a general rule, debar the rule which stands near to it, and not those which are far from it. Therefore this sūtra III. 1. 46 debar the अङ् of III. 1. 55. but not the चिष्णु of III. 1. 60. Why do we say of *anīchli* ? The rule will not apply to the Bhvādi श्लिप् 'to burn', for that is सेट् ; as अश्लिषेत् ॥

The next portion of the sūtra is given below.

२५१४ । श्लिष आलिङ्गने । ३ । १ । ४६ ॥

श्लिषश्चल्लोत्तिङ्गन एव क्त्सौ नाम्न्यन । योगनिर्भागसामर्थ्यात् 'शल् इगुपयाद्'—(११३९) इत्यस्याप्ययं नियमः 'अश्लिषश्चल्लोत्तिङ्गन एव क्त्सौ' इति किम् । समश्लिषश्चल्लोत्तिङ्गनम् । अङ् । प्रत्यासत्तादिह श्लिषिः । कर्मययनालिङ्गने सिजेन न तु कसः । एकवचने चिष्णु । अश्लिषेत् । अश्लिषाताम् । अश्लिषन्त । अश्लिष्यः । अश्लिष्यन् ॥

2514. क्त्स् is the substitute of च्लि after the verb श्लिष, only then when it is employed in the sense of embracing and not otherwise.

This is a restrictive aphorism. By the breaking of this sūtra into two, the general rule III. 1. 45 s. 2336, under which the root would have taken क्त्स् universally is restricted in its scope to that root श्लिप् which means to embrace. As अश्लिषन् कन्याम् 'he embraced the girl'. But समश्लिषश्चल्लोत्तिङ्गनम् 'the glue joined the wood'. Here the Aorist is formed by अङ् । The root श्लिष means here to glue. (?). In the Passive when not meaning to embrace, the Aorist is by चिष्णु and not क्त्स् ॥

* In the 3rd Person Singular, there is चिष् । Aor चरलेषि । अरिलवाम् । अरिलवन्त । अरिलवा । अरिलवन्म् ॥

NOTE:—The following extract from the Māhaviya, will clear this sūtra. 'How will you form the Ātmanepada Aorist? We shall form it with the क्त्वं of शलङ्गुव रात् III 1 45 & 2336 A समाश्रयि क्त्वा देवस्तेन 'the girl was embraced by Devaditti'. The dual and plural are समारिलवाम् and समारिलवन्त । The 3rd Per Sing is formed by चिष् (as in समारलेषि); because it is a subsequent (III 1 60 & 2313) debari क्त्वं III 1 45 & 2336). If so, the क्त्वं ought to come, even when the root does not mean to embrace? But the desired form is obtained from सिष् as समारिलवन् अतुनि दाष्टे 'The girls were joined by the wood'. How to explain this? To get over this difficulty, we divide the sūtra रिलव चातिहने into two. The first will be रिलव क्त्वं. The affix क्त्वा comes in the Aorist of श्लिष'. Thus, on the maxim of पुस्त्यादयवाद् (c) debari the च्च् and not the चिष्. The second will be चातिहने । The root must mean to embrace. This rule will then be a maxim or restriction on the first. By this division of one sūtra into two, क्त्वं, whether obtained from III 1 45 or III 1 46 first half (रिलव), will be restricted to that श्लिष which means to embrace, and to nothing else. Therefore in the sense of 'non-embracing', it will take च्च् in the Parasmaipada, and सिष् in the Ātmanepada respectively.

77 / श्लिष, to embrace

Pro रिलप्यति । Por शिरलप । I Fut रलेष्य । II Fut रलेष्यति । Impera रिलप्यतु । Imper अरिलप्यन् । Poton रिलप्येत् । Bene रिलप्यात् । Aor अरिलचच् अरिलवत् । Nonn - रलप्या ॥

शक ७८ विभाषितोऽमर्षणे । विभाषित इत्युभयपदीत्यर्थः । शक्यति-शक्यते इति द्रष्टुं भक्त । शगाक । शेकिय शगकयः शंके । शक्ता । शक्ष्यति शक्ष्यते । अशकत्-अशक्त । सेट्कोऽयमित्येके । तन्मतेनानिट्कारिकास्तु लदित्पठित । शकिता । शकिष्यति ॥

78 / शक् is abhyaya is when not meaning मर्षण 'to enlure' 1 to be able, have power to effect

(2 to bear, enlure) It is both Pādis. According to some this root is not anit but सेट् । In their opinion the root शक् mentioned in the Anit kārīkās does not refer to this root but to शक्ष् of the Śaṅgīdī. Therefore the I Future of this root is शकिता । The II Future शकिष्यति । The word विभाषित is a technical word meaning abhyaya-ṛi. When the root means मर्षण 'to enlure' it does not belong to this class.

NOTE—According to the Māhaviya, the root belongs to this class where meaning endure. According to Kāshiraswami the sūtra is thus explained

"when the sense is to endure, there is *option* (vibhāṣita) with regard to the root *sak*; that is in one alternative, it may be *Divā li*, in the other *Syādi*. *As* शक्यते and शक्नोति." Śākṣyaṇ has also taken the word विभाषित in this sense.

Pre. शक्यति । A. शक्यते । Per. सम्पाद । A. शक्ते । शक्नु । शक्विष्य or शशक्य । I Fut शक्ता or शक्ता । II Fut शक्यति । A. शक्यते or शक्विष्यति । Impera. शक्यतु । Imper. शशक्य । Pot. शक्येत् । Bene शक्यात् । Aor. शशक्य । Pass शक्यते । Desid. शिशक्यति or ते । Past Part. Pass शक्तः or शक्तिः । Act. शक्तवान् । Ger शक्त्वा ॥

पिबदा ७६ गात्रप्रक्षरणे । घर्मस्तुतावित्यर्थः । अयं जीदिति न्यासकारादयः । नेति हरदत्तादयः । स्विद्यति । सिष्वेद । सिष्वेदिय । स्वेत्ता । अस्विदत् ॥

79 /shvidā, to sweat, perspire. The word गात्रप्रक्षरण means the discharge of perspiration. According to Nyāsakāra &c the root has an indicatory नि according to Haradatta &c it is not so. See Padamanjali on I. 2. 19. s. 3052.

Pre. सिष्यति । Per. सिष्वेद । सिष्वेदिय । सिष्वेदिव । I Fut स्वेत्ता । II Fut. स्वेत्स्यति । Impera. स्विद्यतु । Imper. अस्विद्यत । Pot. सिष्येत् । Bene स्विगात् । Aor. अस्विदत् । Causa स्वेदयति । Aor. अस्विदत् । Desid. सिष्वितति । Inten सेष्विते । Yanluk सेष्विति । Past. Part. Pass सिष्व । Act. सिष्वितवान् ।

क्रुध ८० क्रोधे । क्रोधा । क्रोत्स्यति ॥

80 /krudha, to be angry.

Pre क्रुध्यति । Per क्रुकोष । क्रुकोषिष । क्रुक्विष । I Fut क्रोधा । II Fut. क्रोत्स्यति । Impera क्रुध्यतु । Imper अक्रुध्यत् । Pot. क्रुप्यत् । Bene क्रुध्यात् । Aor. अक्रुधत् । Noun:— क्रोधन ॥

क्षुध ८१ क्षुभुक्षायाम् । क्षोधा । कथं क्षुधित इति । संपदादिक्लि-
यन्तात्तरकादित्वादितजिति माधवः । वस्तुतस्तु वसतिक्षुधोः (३०४६) इतीद् ।

81 /kshudha, to be hungry. If the root is *anū*, how do you explain the form *क्षुधित*. According to Mādhava it is formed thus. From the root *क्षु* we form the noun *क्षु* by adding *विप्* under *Sampadādi* class (III 2. 178) From this noun *क्षु* we form a secondary noun by adding the affix *इत्* by considering it to belong to the *Tārakādi* class, the force of the affix being तदस्य संज्ञातं (V. 2. 46 s. 1837). Thus *क्षु*स्य संज्ञातं=क्षुधितः । As a matter of fact the *क्षु* in *क्षुधितः* is not a *Taddhita* derivative from the noun *क्षु*, but it is the Participle of *क्षु* the *इत्* being added under VII. 2. 52. s. 3046.

Pro. पुष्यति । Por. पुशोष । I Fut. जोडा । II Fut. जोस्यति । Impera. पुष्यतु । Imper. अशुष्य । Poton. पुष्येत् । Bone. पुष्यात् । Aor. अशुष्यत् । Condi. अशोस्यत् ॥

शुध ८२ शौचे । शुष्यति । शुशोष । शोद्धा ॥

82 /śudha, to become pure or purified.

Por. शुष्यति । Por. शुशोष । I Fut. शोडा । II Fut. शोस्यति । Impera. शुष्यतु । Imper. अशुष्य । Poton. शुष्येत् । Bone. शुष्यात् । Aor. अशुष्यत् । Con. अशोस्यत् ॥

पिधु ८३ संराद्धौ । कदिस्पाठः प्रागादिकः । तिष्यति । नेह्य । सेह्यति । अतिष्यत् ॥

83. /śhidhu, to be accomplished or fulfilled To read it as पिधु with long ऊ is incorrect

Pre. तिष्यति । Por. तिषेय । I Fut. नेडा । II Fut. नेह्यति । Impera. तिष्यतु । Imper. अतिष्यत् । Poton. तिष्येत् । Bone. तिष्यात् । Aor. अतिष्यत् । Desid. तिषित्यति । Inton. तिषित्यते Yanluk चंवेदि Past Part. Pass. तिडः । Gor. तिड्धा । तिषिषा । सेडिषा । Caus. सेष्यति or साष्यति । (VI. 1. 19. E 2602).

रध ८४ हिंसासंराध्योः । संराद्धिनिष्पत्तिः । रध्यति । रधिय-
भोरधि (२३०२) इति नुम् । ररथ । ररथतुः ॥

84 /radha, to injure, to be completed. Samāddhi means completed. Pre रध्यति । Por. ररथ । The nasal is added by § 2302 The augment इट् is optionally added by the following sūtra.

२५१५ । रधादिभ्यश्च । ३ । २ ४५ ॥

रध् नश् नश् नश् दृश् नृश् व्यश् 'रिश्' एत्यो नञाचार्यवान् रथ्य वेद ग्यात्
ररथिय ररथ । ररथिय-रेच ॥

2515. A valā li-ā-dhruddhātuka affix optionally takes इट् after रध् and the seven roots that follow it (Divāli. 84 to 91).

This ररथिय or ररथ । ररथिय or रेच. The augment नुम् does not come in those affixes which are सेट् except in the Perfect by the following sūtra.

NOTE :—As ररिता or ररडा ; गंठा, (VII. 1. 60 नुम्) ररिता ; यथा, (VI. 1. 59 अम्) तर्था, तर्पिता ; द्रष्टा, रर्मा, रर्पिता ; द्रोण्या द्रोडा (VIII. 2. 33) द्रादिता, गीता, मोडा, मोदिता ; स्तोडा, रवोदिता, स्नेग्या, स्नेग्या, स्नेडा, र्जदिता ॥

NOTE :—Some hold that the रधादि roots optionally take इट् in the Perfect Tense also, because the present sūtra being subsequent to VII.

2. 13, declares that sūtra so far. Others hold that the रघादि roots will *always* take इट् in the Perfect, because the former rule VII. 2. 13 is stronger than the present, inasmuch as that is a prohibitory rule. So they form ररन्विष and ररन्विम ॥

२५१६ । नेट्यलिटि रघेः । ७ । १ । ६२ ॥

लिट्त्वजं इटि रघेर्भुञ्ज स्यात् । रघिता—रदा । रघिष्यति । रस्यति । अङि नुम् । 'अनि-दिताम्—' (४१५) इति नलोपः । अरघन् ॥

2516. The augment नुम् is not added to रघ्, before an affix beginning with the augment इट्, except in the Perfect.

As रघिता, रघितुम्, रघितव्यम्, but रन्धनम्, रन्धकः before Aniş affixes, and ररन्विष, ररन्विम in the Perfect.

NOTE :—When नुम् is added रघ् becomes a root ending in a conjunct consonant, and therefore the लिट् affixes after it are not विन् (असंयोगात् लिट् विन् I. 2. 5), and therefore the न् is not elided by VI. 4. 24. But when the affix क्तु of the Perfect is added, we have रघिवत् Nom Sg. रघिताम् ॥ Here the affix being expressly taught with an indicator क् the न् is elided. The reduplicate is elided, the अ changed into ए, then इट् is added, then नुम्, and then the नुम् is elided by the expressly taught विन् ॥

NOTE :—Why was not the sūtra made अ इटि लिटि रघेः when by so doing, the augment नुम् would have been added only in the Perfect when it had इट् and no where else ? This form of sūtra would have also meant that नुम् would be added in that Perfect which took इट् and in no other Perfect, while cases other than Perfect might take it. That being so, there would be no नुम् in ररघ्, while रघिता would require नुम् ॥ See, however, the Mahābhāṣya for the contra.

	लुङ्	
अरघन् ।	अरघतां ।	अरघन् ।
अरघः ।	अरघतम् ।	अरघतः ।
अरघ्यः ।	अरघ्यम् ।	अरघ्याम् ।

This form अरघन् is thus evolved :—

अ+रघ्+विन्+ङ्=अ+रघ्+अङ्+न्=(III. 1. 55. s. 2343, the root is Pushāṭh)=अ+रघ्+नुम्+अ+ङ् (VII. 1. 61. s. 2302)=अ+रघ्+अ+ङ्=(the न् is elided by VI. 1. 24 s. 415)=अरघन् ॥

Pre रघनि । Per. ररघ् । ररघन्तुः । ररघुः । ररग्विष or ररद । ररग्विषुः । ररग्व । ररग्व । ररग्विष or ररग्व । ररग्विष or ररग्व । I Fut. ररिषा or ररदा । II Fut. ररिष्ये or ररग्विष Impera ररघन् । Imper. अरघन् । Pot. ररघेन् । Bene ररघात् । Aor. अरघन् । Condi अरग्विषन् । अरग्वन् । Causa.

रन्धयति Aor. अरन्धयत् । Dæid रिरिधति । रिरिधति । Inten. रारध्यते Yanluk.
रारध्वीति or रारधि । Nouns:—रन्धनम् । रन्धकः ॥

पाश ८५ अदर्शने । नश्यति । ननाश । नेशतुः । नेशिष ॥

85./पाश, to be lost.

According to one view, the aorist takes ए, not only in the chhandas, but in ordinary language also as, 3rd s. अनिशत् ; pl. अनेशन् ; 1st s. अनेशम् ॥

85./पाश, to be lost The Present is नश्यति । Per ननाश ; नेशतुः, नेशिष । When the second Person Singular does not take इ the following sūtra applies.

२५१७ । मस्तिजनशोभंलि । ७ । १ । ६० ॥

मुष्पात् । ननंठ । नेशिष —नेरव । नेशिष —नेरम । नशिषा —नंष्ट । नशिष्यति —नश्-
यति । नश्येत् । नश्यन् । अनशत् । मशयति ॥

2517. The augment नुम् is added after the vowel of the root in मश् and नश्, before an affix, beginning with any consonant, other than a semi vowel or a nasal.

NOTE:—As मश्ता, मश्+तृच् (no इत् by VII 2. 10 s. 2246), add म्=मत्
मृच्+तृ, elide तृ by VIII. 2. 29, change तृ to क, and म् to anusvāra which then becomes ङ् ॥ मश्तुम्. मश्तव्यम् नंष्ट, नद्यम् and नद्यव्यम् ॥ But मज्जनम् and मशिता, and मज्ज (VI. 4. 32). In मज्ज. and मज्जवान्, the नुम् is supposed to be placed before the 1st consonant in मश् in order that it may get elided.

Thus:—नश्+थल्=नश्+नश्+थल्=न+नश्+थल्=न+नश्+नुम्+थल्=ननंठ ॥

After an alternant pre. cession, the न is changed to य ; as, मशयति । But not so, under the circumstances mentioned in the following sūtra :

२५१८ । नशोः यान्तस्य । ८ । ४ । ३६ ॥

यत्वं न स्यात् । प्रनंष्ट । अन्तप्रद्वयं प्रतृप्तप्रतिपत्यर्थम् । प्रनश्यति-मशिष्यति ॥

2518. The य् is not the substitute of the verb नश् 'to destroy', when ending in य् ॥

When the श् is changed to य् in नश्, the न of नश् is not changed. Thus प्रनंष्टः, परिनंष्टः ॥ The नुम् ordained by VII. 1. 60, is elided by VI. 4. 24. and श् changed to य् by VIII. 2. 36. S. 294.

Why do we say यान्तस्य ? Observe मशयति, परिमशयति ॥ The word मज्ज is taken in order that the prohibition may apply to words like प्रनश्यति, which did end with य् though the य् has been changed by other rules, and is no longer visible. For here the श् of नश् is changed to य् by VIII. 2. 36, and then this य् is changed to क् by VIII. 2. 41 s. 295; and the नुम् is added by VII. 1. 60, s. 2517.

Pre नरयति । Per. नराश । नेशत् । नेशु । नेशिष or नरैष्ट । नेशथु । नेरिष or नेरय । नेशिम् or नरम् । I Fut. नशिता or नशे । II Fut. नरयति or नरयति । Impera नरयत् । Imper अनरयत् । Poten नरयेत् । Bene नरयात् । Aor अनरात् । अनश । आशम् । Condi अनरयत् or अनरयत् ॥

तृप ८६ प्रीणने । प्रीणन तृप्तिस्तर्पणश्च । 'नाग्निस्तृप्यति काष्ठानाम्' । 'पितृहनताप्सीत्' इति भट्टि इत्युभयत्र दर्शनात् । ततर्पित-तत्रप्य-ततप्य । तर्पिता-तर्पिता व्रता । 'कृगमृगस्पृश'-इति सिञ्जा । अताप्सीत्-अतर्पित-अत्राप्सीत्-अतृपत् ॥

86 /trip), to be pleased, to become satisfied. The word प्रीणय here means satisfaction, as well as causing satisfaction to another as वाग्निरतृप्यति काष्ठानाम् the fire is never satisfied with fuels, so also पितृहन् अताप्सीत् He caused satisfaction to the ancestors' (Bhatti I 1). There we find it used in both senses. In the former the तिच् is optionally the verbal under III 1 47 s 2407. Thus we have four forms (1) अतृपत् । अतृपताम् with तृप् as the root belongs to the 7th class (2) अतर्पसीत् । अतर्पमिहाम् with तिच् । There is no verbal because of VII 2 4 s 2218 (3) अतृपाम् when at and अतृपन्त (4) अतर्पसीत् no अम्, but still in both cases 1) III 2 1 s 2407

Pre नृपति । Per नरपे । नृपानु । नरपिष or नरपेष् or नृप्य । नृपयत् । नृप । नरपे । नृपिष I Fut. नरिषा । नरपे । वरा । II Fut. नरिषति । नृपयति । Impera नृपयत् । Imper अनृपयत् । Poten नृपेत् । Bene नृपयात् । Aor (1) अनृपत् । अनृपाम् (2) अनरपिष । अनरपिषाम् (3) अनरपिष । अनरपाम् । Causa नरपति । नरपति । Aor अनरपिष । अनरपिष । Dendi नरपिषति । नृपयति । Inton नरपिषति । Yantuk नरपिषति । नरपिषति । Past Partl नरपिषत् । Active नृपयत् । Ger नरपिष । नृपय ॥

दृप ८७ हर्षमोहनयोः । मोहनं गव्यं । दृप्यतीत्यादि ।

स्वादिगामिनि केदावर्षमभुतात्मना ॥

87 /harp), to be greatly delighted; 2 to be mal or fish. The word मोहन here means to be good. These two roots hā and dā are both used in the text (VII 2 45 s 2315), they are used in the order to ap to then the aug and अम् ॥

Pre हर्षति । Per हर्षे । I Fut हर्षे ॥

दृप ८८ जिघांतायाम् । 'जा दृष्टुम्' (३२३) इति वाच । पते

द. । दुद्रोम्भ-दुद्रोढ । दुद्रोहिष । द्रोहिता-द्रोम्भा द्रोढा । द्रोहिष्यति-
भ्रोक्ष्यति । दत्त्यघत्वयो स्तुल्य रूपम् । अद्रुहत् ॥

80 /*ruhā*, to bear malice or hate, to seek to hurt or injure. In 2nd Per S of the Perfect when no इद् is added we have दुद्रोम्भ । It is thus evolved दुद्रोद्+थ=दुद्राथ+थ (VIII 2 33 s 327)=दुद्राथ्+थ (VIII 2 40 s. 2240)=दुद्राग्+थ (VIII 4 53 s 52)=दुद्रोम्भ । But when इ is not changed to य for s 27 is optional, then इ is changed to द by VIII 2 31 s 221 and the थ is changed to द by VIII 4 41 s 113 and the first द is elided by VIII 1 13 s 2135 and we have दुद्रोढ ॥

Pre दुद्रुति । Per दुद्राद् । इद्रुत् । इद्रोहिष । इद्रोम्भ or इद्रोद् । इद्रुह् । इद्रुहि । I Fut द्राहिता or द्रोम्भा or द्राडा । II Fut द्राहिष्यति or द्राक्ष्यति । The form will be the same भ्रोक्ष्यति, whether इ is changed to य or द । Thus द्राद्+स्यति=भ्रोप्+स्यति (VIII 2 37 s 326)=म्राक्+स्यति (VIII 4 53 s 121)=म्राक्ष्यति । So also when इ is changed to द । A द्राद्+स्यति=म्राद्+स्यति=भ्रोक्+स्यति (VIII 2 41 s 215)=म्राक्ष्यति । Impera इद्रुतु । Imper इद्रुतु । Poton इद्रेत् । Bene दुद्रान् । Aor अद्रुहत् । Condi अद्राहिष्यत् or अम्राचयत् । Causa द्रोहयति Aor अद्रुहत् । Desid इद्रोहिषति । इद्रुहिषति । इद्रुषति । Inten द्राद्रुहते । Yanluk. द्रोहोम्भ । द्रोमाद् । द्रोमोषि । Past Partl Pass दुग् or दृद् । Act. दुग्मान् or दृह्वान् । Ger दुहिवा or द्रोहिम्भा or दुग्भा or दृह्वा ॥

मुह ८९ वैचित्थे । वैचिश्यमचिरेक । मुह्यति । मुमोहिष-मुमोम्भ-
मुमोढ । मोग्भा-मोढा मोहिता । मोहिष्यति मोक्ष्यति । अमुहत् ॥

८९ /*Mula*, to faint, swim
Pre मुहति । Per मुमोद् । ममुहत् । मुमोहिष or मुमोम्भ । मुमोढ । ममुहिष or ममुह । I Fut मोहिता । मोग्भा । मोडा । II Fut मोक्ष्यति or मोक्ष्यति । Impera मुहन् । Impe. ममुहत् । Pot मुनेत् । Bene मृगान् । Aor अमुहत् । Condi अमोहिष्यत् or अमोक्ष्यत् । Causa मोहयति । Desid ममुहिषति । मुमोहिषति । ममुषति । Inten मोमुहते Yanluk. मोमोम्भ । मोमोदि । Past Partl Pass मृग or मृद् । Act. मृगमान् । मृगान् । Ger मोहिता or मोहिवा । मृग्भा or मृद्भा ॥

पुह ९० उहिरणे । स्नुह्यति । स्नुणोह । स्नुणोहिष-स्नुणोम्भ-
स्नुणोढ । स्नुणुहिष स्नुणुह् । स्नुहिता-स्नुम्भा-स्नुढा । स्नुहिष्यति-
स्नुक्ष्यति । अस्नुहत् ॥

90 /*shulha*, to vomit
Pre स्नुहति । Per स्नुणोद् । स्नुणोहिष or स्नुणोम्भ or स्नुणोद् । स्नुणुहिष or स्नुणुह् । I Fut स्नुहिता । स्नुम्भा or स्नुडा । II Fut स्नुहिष्यति or स्नुक्ष्यति । Impera स्नुहन् । Imper. स्नुहत् । Pot स्नुनेत् । Bene स्नुगान् । Aor अस्नुहत् । Past. Partl Pass. स्नुग or स्नुद् । Ger स्नुहिता स्नुहिवा स्नुग्भा । स्नुग्भा ॥

शिगह ९१ प्रीतो । स्निह्यति । सिष्येह । वृत् । रघादयः समाप्ता ।

पुपादयस्तु श्रागयान्तादिति सिद्धान्तः ॥

91. /slumbr, to feel or have affection for

Pre स्निह्यति । Per सि षह । सिष्येहिय or सिष्यव्य or सिष्येऽ । सिष्यिषिह
or सिष्यिह । I Fut स्निहता । स्नेया । स्नदा । II Fut स्निह्यति or स्नपयति । Imp-
era स्निह्यतु । Imper अस्निह्यन् । Poten स्निह्येत् । Bene स्निह्यात् । Aor.
अस्निहत् । Inten सेषियस्यत् । सेष्यति or ससेदि । Desid. सिस्निह्यति । सिस्निह्यति ।
सिस्निह्यति । Partl Pass स्निग्य or स्नोद । Actl सिस्निह्यान् or स्नोदयान्
Ger सिहित्वा or स्निहत्वा or स्निग्या or स्नाद्या । Caus स्निहयती । Aor अस्निह्यिहत् ।

Vrit Here end the Radhādi roots But the Pushādi roots do not end
here for the valid opinion is that they extend upto the end of this class

NOTE —The word वृत् might be applied to Pushādi and some have
applied it thus They say the pushādi ends here, and samādi begins next
This is however not correct

शम् ९२ उपशमे ।

92. /śam to be tranquil Thus शम्+श्यन्+तिप् । Now applies the
following which causes the अ of शम् to be lengthened

२५१९ । शमामष्टाना दीर्घं श्यनि । ७ । ३ ७४ ॥

शमादीनामिदमर्थः । प्रथिशाम्यति । शमन् । शमिष । शमिता । अशमत् ॥

2519 Before the Present character श्यन्, a long is substituted
for the root-vowel in शम् and the seven roots that follow it

NOTE —As शाम्यति ताम्यति शम्यति धाम्यति, धाम्यति धाम्यति क्लाम्यति
and मायति ॥ Why of these eight only ? Observe अस्वति ॥ Why before
श्यन् ? Observe अमति the श्यन् being optional after this root by III 1 70

Thus प्रथिशाम्यति । In नि is changed to शि (III 4 17 s 2285)

92. /śam to be calm quiet or tranquil

Pre शाम्यति । Per शयाय । शेमतु । शम् । शेमिष । शेमिव । I Fut शमिता ।
II Fut शमिष्यति । Imperा शाम्यतु । Imper. अशाम्यत् । Poten शाम्येत् ।
Bene शाम्यात् । Aor अशमत् । Pass शम्यते । Aor अशमि or अशमि । Caus
शमयति । Desid शिशमिषति । Inten शशम्यते Yanluk. शशमीति । शशन्ति ।
शशात् । Past Partl Pass शशात् । Active शशयान् । Ger शमित्वा or
शाशत् । Nouns —शमी । शमन । शयान् । शमिष । शमित । शम्य । शम् । शा-
म्यम् । शमीलम् । शमीली । शमलम् ॥

तम् १३ काङ्क्षायाम् । ताम्यति । तमिता । अतमत् ॥

93. /cam to wash desire (2 to be distressed in body or mind)

Pre चाभ्यति । Per चभाम् । चभयतुः । चभयिष्य or चभयिष्य । चभयिष्य or चभयिष्य । चभयिष्य or चभयिष्य । I Fut. चभयिष्य or चभयिष्य II Fut. चभयिष्यति or चभयिष्यति Impera चाभ्य Imper चाभ्य । Poten चाभ्येद् । Bene चभ्यात् । Aor चभयत् । Causa चभयति Aor चभयिष्यत् । Desid चभयिष्यति or चभयिष्यति । Inten चभयिष्ये । yanluk चभयिष्यति Past Ger चभयत्वा or चभयित्वा Noun चभयि ।

कमु ९८ ग्लानौ ।

काम्यति-कामति । शयीय काम्यति 'दिपुल्लयु-' (पू ३३२०) इत्येव । दीर्घं विट् यमादिपा यितुण्येः । अङ् । अङ्कनत् ।

98 /blama, to be fatigued or tired . This also takes optionally य by III 1 70 S 2321 The अ of /कमु would have been lengthened before यद् as it is lengthened before यद् by VII 3 75 b 120 then why is it read in the यमादि class? It is read in the यमादि class in order that it may take the affix चित् (III 2 141 S 3121) The aorist is formed by अ 78 अङ्कनत् ।

Pre काम्यति or कामति । Per चक्राम् । I Fut क्लमिष्य । Aor अङ्कनत् ।

मदी ९९ हर्षे ।

मादति । अमदत् । यमादयोऽहो मदाः ।

99 /madi to revel or delight in

Pre मादति Aor अमदत् । Causa मदयति or मादयति । Nouns —मदनः । उन्मादी । मदाः । अमदाः । सम्मदाः । उन्मादिभ्यः । मदिरा । इरमदाः । मद्रः । Gerund मदित्वा । Part मत्तः । मत्तवाद् ।

Here end the eight roots of the Samādi class.

असु १०० क्षेपणे ।

अस्यति । आस । अक्षिता ।

100 /asu, to throw . Pres अस्यति । Per आस । First Future अक्षिता ।

In forming the Aorist अ is inserted by the following sūtra —

२५२० । अस्यतिस्त्यक् । ३ । ४ । १७ ।

अक्षि षट् । आस्यत् । अस्य पुनर्दिष्टादक्षि विट् अस्यतिवक्ति- (पू २४.८) इति वचनं तदर्थेण । अङ् तु उपवर्गादक्ष्यत्पुनरेति इति वचनम् । चर्मास्यत् ।

2520 The root अस् (अस्यते) gets the augment अ before this Aorist formed by अङ् ॥

As आस्यत्, आस्यताम् आस्यत् ॥ See III 1 52 S. 2438

This root takes अङ् by III 1 55 S 2343 b cause it b longs to the पुनर्दिष्टा class Why is then अङ् enjoined specifically after it by the sūtra III 1 52 S 2433? That sūtra ordains अङ् in the Atmanepada while the Pushādi aff comes in the Parasmaipada only The /as is conjugated in the Atmanepada when it takes particular prepositions such as परि &c as will be taught in the vārtika under sūtra VII 1 7 S 2701 As चर्मास्यत् ॥

100 /asu, to throw

यस्तवाद् । Ger. अस्तित्वा or अस्तत्वा । Nouns.—अस्तुरः । स्वस्ता । समस्ता । संन्यस्त्यम् ।
मापनम् । अस्तुः ।

100. *As* preceded by any prefix is conjugated in the Atmanepadi.
Pre निरस्त्यते । Per. निरास्ते । निरास्तिषे I Fut. निरास्तिता । II Fut. निरास्तिष्यते ।
Impera निरस्त्यताम् । Imper. निरास्त्यत । Poten निरस्त्येत् । Bene निरास्तिषीष्ट Aor.
निरास्त्यत । निरास्तेताम् । Pass. निरस्त्यते । Aor. निरास्ति d. निरास्तिपाताम् । Desid
नरास्तिष्यते or ति ।

यसु १०१ प्रयत्ने ।

101. *Yasu*, to strive, endeavour, labor. This root optionally takes
स्वद् by the following two sūtras —

२५२१ । यस्तेनुपसर्गात् । ३ । १ । ३१ ।

2521. The affix स्वद् is optionally added after the verb यस्
'to strive', when it is employed, without a preposition, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows.

Thus यस्वति or यस्ति 'he strives'. But no option is allowed in
यास्वस्वति, मयस्वति. This option is allowed even when the preposition एव
by the following sūtra —

२५२२ । संयसश्च । ३ । १ । ३२ ।

यस्यत्वा ह्यात् । यस्वति-यस्ति । ययस्वति-ययस्ति । 'अनुपसर्गात्' स्ति । ययस्वति ।

2522. The affix स्वद् is optionally employed after the root
यस् 'to strive', when it is preceded by the preposition एव, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus ययस्वति or ययस्ति 'he strives'.

101. *Yasu*, to strive, endeavour, labor

Pre यस्वति or यस्ति । Per. ययाश्च । येचतुः । I Fut. यस्तिता । II Fut. यस्तिष्यति ।
Impera यस्वतु or यचतु । Impera ययस्वतु or ययचतु । Poten यस्वेत् or यचेत् । Bene
यस्वात् । Aor ययवत् । Condi ययस्विष्यत् । Causa ययवति Desid यस्विष्यति ।
यास्वस्वति । यानुक् यापस्ति । Past Pass यस्त । Act यस्तवाद् Ger अस्तित्वा or अस्तत्वा ।

अस्तु १०२ मोक्षणे ।

अस्त्यति ।

102. *Yasu*, to set free, release. This root is in the Causal class.

Pre अस्त्यति । Per. अस्ताश्च I Fut. अस्तिता II Fut. अस्तिष्यति
Impera अस्त्यतु Potē अस्त्येत् Bene अस्वात् Aor अस्तवत् Noun-अस्तवः

तसु १०३ उपसर्ग्ये ।

तस्यति । अस्तवत् ।

103. *Tasu*, to fade away, become exhausted, &c.

Pre तस्यति । Per. तताश्च I Fut. तस्तिता II Fut. तस्तिष्यति
Imper तस्यतु Potē तस्येत् Bene तस्ताम् Aor तसवत् Noun-तसवः

दसु १०४ ध ।

दस्यति । अदवत् ।

104 /dash chā to throw, toss decay In the sense of 'to give' it is Bhvādi.

Pre दश्यति । Per ददाथ । I Fut दशिता । II Fut दक्षिष्यति । Impera दश्यतु । Imper चदश्यतु । Poten दक्षेद् । Bone दस्यात् । Aor चदश्यत् । Condi चदक्षिष्यत् । Nouns —दशी । Past. दशितः or दत्तः ।

वसु १०५ स्तम्भे ।

वस्यति । वसाथ । वसयतुः । व वसदद्- (गु २२६३) इति विधेयः । वसादित्यभिनि जते तु । वेद्युः । वेद्युः ।

105 /vasu to fix In the Perfect there is no वस्व nor the elision of the reduplicate because VI 4 196 S 2263 applies. According to others the root is वसु with b In that view the Perfect will be वेद्युः, वेद्युः ।

Pre वस्यति । Per वसाथ । वसयतुः । I Fut वसिता ।

व्युप १०६ विभागे ।

व्यप दाहे पठितः । अर्धभेदेन स्वर्ण्ये जुग पठयते । व्यपुषत् । व्योष्यादिर्द-त्याश्लोऽवत् । 'व्युषति इत्यन्वे । अवकार जुष इत्यपरे ।

106 /vynsh to divide This has already been taught before with the sense of 'to burn'. It is repeated here again because a new meaning is given to it and to conjugate it in the aorist with व्यष्ट् as व्यपुषत्. Some read this root as byus, beginning with व b and ending with व s. As व्युष्यति ।

The others read the root without च, as जुष /usā

Pre व्युष्यति or व्युष्यति or व्युष्यति । Aor व्यपुषत् or व्यपुषत् ।

स य १०७ दाहे ।

अक्षयत् । पूर्वप्रपाठः सिद्धयै इत्याहुः । अक्षय्यादिपाठेन यतार्थमिति जुषयत् ।

107 /plasha to burn The aorist will be with अष्ट् as अपसुषत्. It has been taught before also. There the aorist is with चिच् । Thus say some Acharyas. The better would be to say that it is included in the Bhund class and so the aorist will be with चिच् ।

Pre अक्षयति । Per जुषोष । I Fut क्षोषिता । Aor अक्षयत् ।

विस १०८ प्रेरणे ।

विस्यति । अविषत् ।

108 /bisa to incite drive or urge on instigate

Pre विस्यति । Per वियेष । I Fut विसिता Aor अविषत् । Nouns । विस्यः विसलः । द्विविस्त । द्विविस्तकी ।

कुस १०९ सङ्गेषणे ।

अकुषत् ।

109 /kusa to embrace surround

Pre कुष्यति । Per कुषोष । I Fut कोषिता । Aor अकुषत् । Noun कुषितादी

बुस ११० उत्सर्गे ।

110. /busa, to discharge, emit, pour forth; divide.

Pre. बुस्यति । Per. बुवोच । I Fut. बोचिता । Impera बुस्यतु । Imper. अबुस्यत् ।
Poten. बुस्येत् । Bene. बुस्याद् । Aor. अबुसत् । Nouns बुचद् । सत्तेबुचम् । बुस्तद् ।

मुस १११ सखडने ।

111. /musa, to cleave, divide

Pre. मुस्यति । Per. मुवोच । I Fut. मोचिता । II Fut. मोचिष्यति Impera, मुस्यतु ।
Imper. अमुस्यत् । Poten. मुस्येत् । Bene. मुस्याद् । Aor. अमुसत् । Nouns मुसकद् ।
मुस्यद् । मुस्ता । मुस्तकद् ।

मसी ११२ परिणामे ।

परिणामो विकारः । 'समी' इत्येके ।

112. /masi, to weigh, measure, to change form Some read it as
समी /sami.

Pre. मस्यति । Per. ममाच । मेवतुः । I Fut. मसिता । II Fut. मसिष्यति । Impera.
मस्यतु । Imper. अमस्यत् । Poten. मस्येत् । Bene. मस्याद् । Aor. अमसत् । Condi.
अमसिष्यत् । Causa. मावसति । Aor. अमीमसत् । Desid. निमसिष्यति । Inten.
मावस्यते । yafñluk मावसति Past. Pass. मस्ताः । Act मस्तवाद् । Nouns.—मस्तकद् ।
मस्त ।

लुट ११३ विलोडने ।

113. /luta, to roll or wallow on the ground The Bhuñādi root
forms its aorist as अलोटीत् with चिच् । It is in the Dyutādi list also, and
so the aorist is with अद् also As अलुटत् । A अलोटिद् ।

Pre लुट्यति । Per. लुवोच । I Fut. लीटिता । II Fut. लीटिष्यति Impera लुट्यतु ।
Imper. अलुट्यत् । Poten. लुट्येत् । Bene. लुट्याद् । Aor. अलुटत् । Condi.
अलोटिष्यत् ।

उच ११४ समवाये ।

उच्यति । उवोच । उचतुः । वा नवाचुचत् ।

114. /uchr, to be suitable, suit, fit

Pre. उच्यति । Per. उवोच । उचतुः । उवोचिच । I Fut. ओचिता । II Fut. ओचि-
ष्यति । Impera उच्यतु । Imper. ओच्यत् । Poten. उच्येत् । Bened. उच्याद् । Aor.
ओचीत् (The real form without the augment आ is उचत् as in वा नवाचुचत्).
Condi. ओचिष्यत् Desid. ओचिष्यति । Past Pass. उचितः । Ger. ओचिर्त्या ।
Nouns —ओचित्यम् । ओकः । ओकरी । उचम् । ओचिती ।

भृशु ११५ अंशु ११५ (क) । अघः पतने ।

भमर्षे । अघ्र्यत् । 'अनिदिताद्-' (४९५) इति नलोपः । अघ्रयति । अघ्रयत् ।

115. /bhrāśu, /bhrāṣu, to fall down. As भमर्षे । Aor. अघ्र्यत् ।
From भृशु we have अघ्रयति and Aor. अघ्रयत् । The nasal is elided by.
S. 415.

Pre. घ्रयति । Per. भमर्षे । अघ्रयतुः । अघ्रयुः । भमर्षिच । अघ्र्य । अघ्रयिच । I Fut.
भर्षिता । II Fut. भर्षिष्यति । Impera. घ्रयतु । Imper. अघ्रयत् । Poten. घ्रयेत् ।

Bene. धृयात् । Aor. अघृयत् Condi. अघृयिष्यत् । Causa. अघृयति Aor. अघीभृयत् ।
अयभर्गत् । Desider. विभर्गयति । Inten. वरीधृयते : yañ luk वरीभर्हि । Past.
Pass. घृष्टः । Act. घृष्टवात् । Ger. भर्गित्वा घृष्ट्वा । Nouns:—घृयत् । भार्यम् ।
भगिना । भगीयात् ।

115 A. /bhrāmśu.

Pre. भ्रयति Pre. यन्नय वन्नयतुः । यन्नयिष्य । यन्नयिष्य I Fut. भ्रयिता । II Fut.
भ्रयिष्यति । Impera. भ्रयन्तु । Imper. अन्नयत् । Poten. भ्रयेत् । Bene. भ्रयात् । Aor.
अन्नयत् । Causa. भ्रयति । Desid. विन्नयिष्यति । Inten. यान्नयते । yañ luk यान्नयि ।
Past. Ger. भ्रयित्वा । or अष्ट्या ।

कृश ११६ वरखे ।

वृयति । अष्ट्यात् ।

116. /vriś to choose, select.

Pre. वृयति । Per. वर्य । I Fut. वरिष्यता । II Fut. वरिष्यति । Impera. वृयन्तु ।
Imper. अवृयत् । Poten. वृयेत् । Bene. वृयात् । Aor. अवृयत् । Nouns वृयिष्टः
(VI. 4. 161 S 1785). वृयीयात् ।

कृश ११७ लनूकरणे ।

कृयति ।

117. /kriś, to become lean or emaciated; to wane.

Pre. कृयति । Per. कर्च । I Fut. कर्चिष्यता । II Fut. कर्चिष्यति । Impera.
कृयन्तु । Imper. अकृयत् । Poten. कृयेत् । Bene. कृयात् । Aor. अकृयत् । Condi.
अकर्चिष्यत् । Causa. कर्चयति । Ger. कर्चित्वा । or कृयित्वा । Nouns: कृयः । कृयिष्टः ।
कृयीयात् । कृयितः । पटिकृयितः । कृयिना । कृयानुः ।

जितृप ११८ पिपासायाम् ।

118. /ṭitriṣṭha to be thirsty.

Pre. जृयति । Per. तर्च । I Fut. तर्चिष्यता । II Fut. तर्चिष्यति । Impera. जृयन्तु ।
Imper. अजृयत् । Poten. जृयेत् । Bene. जृयात् । Aor. अजृयत् । Condi. अजर्चिष्यत् ।
Past. जृयितः । Ger. जृयित्वा or तर्चित्वा । Nouns: जृयत् । जृयः । जृष्टः । जर्चिष्यत् ।
जर्चयत् ।

हृष ११९ तुष्टी ।

हृष्यन्ती भीषादिकादुन्निषेवः ।

119. /hriṣṭha, to be delighted, pleased. It is differentiated from the
Bhudi हृष by taking हृष्य and forming the nomist with अष्ट ।

Pre. हृषति । Per. हर्ष । I Fut. हर्षिता । II Fut. हर्षिष्यति । Impera. हृषन्तु ।
Imper. अहृषत् । Poten. हृषेत् । Bene. हृष्यात् । Aor. अहृषत् । Condi. अहर्चिष्यत् ।

रुप १२० रिय १२० (क) हिंसायाम् ।

'लीषन्' (2280) रति वेष्ट । लीषिता-लीषता । लीषिता-लेष्ट ।

120. /ruṣha, /riṣha, to be angry, to injure. It optionally takes
रुष्ट under S. 2340. A लीषिता or लेष्ट, लीषिता or लेष्ट ।

Pre. रृषति । Per. रीष । रीषिष्य । रृषिष्य । I Fut. लीषिता or लेष्ट । II Fut.
लीषिष्यति । Impera. रृषन्तु । Imper. अरृषत् । Poten. रृषेत् । Bene. रृष्यात् । Aor.

अवत् । Condi. ओरोविष्यत् । Desl. अवविषति । वरोविषति । Ger. रोविष्या or वट्वा
or वविष्या । Part रोपितः or वटः ।

टिप १२१ क्षेपे ।

121. /dīpa, to throw. It is found in the Tuddādi and Charādī classes also.

Pre. द्विष्यति । Per. द्विषेय । द्विषेयिष्य । द्विषिष्य । I Fut. द्वेपिता । II Fut. द्वेपिष्यति । Impera. द्विष्यतु । Imper. अवद्विष्यत् । Poten. द्विष्येत् । Bene. द्विष्यात् । Aor. अवद्विषत् । Condi. अवद्विष्यत् । Pass. द्विष्यते Cans. द्वेपयति Aor. अवद्विष्यत् । Desl. द्विद्विषति । द्विद्विषति । Inten. द्वेद्विषते । yāh luk द्वेद्विषति । Ger. द्विषित्वा

कुप १२२ क्रोधे ।

122. /kupa to be angry.

Pre. कुप्यति । Per. कुपोष । I Fut. क्रोपिता । II Fut. क्रोपिष्यति । Impera. कुप्यतु । Imper. अकुप्यत् । Poten. कुप्येत् । Bene. कुप्यात् । Aor. अकुपत् । Condi. अक्रोपिष्यत् । Noun क्रुम्व 'a forest'.

गुप १२३ व्याकुलत्वे ।

123. /gupa, to be confounded or disturbed.

Pre. गुप्यति । Per. गुपोष । I Fut. गोपिता । II Fut. गोपिष्यति । Impera. गुप्यतु । Imper. अगुप्यत् । Poten. गुप्येत् । Bene. गुप्यात् । Compare गोपायति and, अगुप्यते of Bhvādi, and गोपयति of Charādī class.

गुपु १२४ रुपु १२५ लुपु १२६ विमोहने ।

गुप्यति । वप्यति । लुप्यति । लोपिता । लुप्यति. वेद्वः । अग्निद्व्यादिभ्यो विमोहाद्वर्णातो-
दादिकल्पेय ग्रहणात् ।

124. /yapu, 125 /rupu, 126 /lupu, to trouble; to efface; to make level or smooth. Of these the /lupa is वेद्, the root लृप् mentioned in the anī list is not this root, but the Tuddādi root लृप् as it is read along with /लिप् of that class.

Pre गुप्यति । Per गुपोष । I Fut. रोपिता । II Fut. रोपिष्यति । Impera. गुप्यतु । Imper. अगुप्यत् । Poten. गुप्येत् । Bene. गुप्यात् । Aor. अगुपत् । Condi. अरोपिष्यत् ।

125. /rupu,

Pre. वप्यति । Per. वरोष । I Fut. रोपिता । II Fut. रोपिष्यति । Impera. वप्यतु । Imper. अवप्यत् । Poten. वप्येत् । Benedic. वप्यात् । Aor. अवपत् । Condi. अवरोपिष्यत् ।

126. /lupu.

Pre. लुप्यति । Per. लुपोष । I Fut. लोपिता । II Fut. लोपिष्यति । Impera. लुप्यतु । Imper. अलुप्यत् । Poten. लुप्येत् । Bene. लुप्यात् । Aor. अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

प्लूप १२७ समुच्छ्राये ।

It is not given in the Siddhānta. It means "to heap up to pile, to collect to raise."

लुभ १२८ गार्ध्ये ।

गार्ध्याकाङ्क्षा । 'वीथवद्-' (२३४०) इति चेद् । लोभित्वा-लोभ्या । लोभित्वति । लुभ्येत् । लुभ्यात् । अलुभत् । अवादेत्कृतत्वात्लोभतीत्यपीत्याहुः ।

128. /lubha, to covet, long for 'The word 'gārdhyam' means 'greed' It is optionally चेद् by S. 2340. As the word, युद् 'finished,' is not used at the end of Bhuādi class, as it is used at the end of other classes, every root can be conjugated in the Bhuādi class, as that list is not exhaustive. Therefore लुभ forms लोभते also in the Bhuādi class. This is the opinion of Atreya.

Pre लुभति । Per. लुभेत् । लुभेति । I Fut लोभित्वा or लोभ्या । II Fut लोभित्वति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Potens लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभित्वत् । Causa लोभयति Aor. अलुलुभत् । Ger. लोभित्वा or लुभित्वा or लुभ्या । Part. लुभ्यः ।

लुभ १२९ र्शयलने ।

लुभ्यति ।

129. /kṣhubha, to be agitated or disturbed

Pre लुभति । Per. लुभेत् । I Fut लोभित्वा । II Fut लोभित्वति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Potens लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् or अलोभीत् ।

लुभ १३० लुभ १३१ हिंसायाम् ।

लुभित्तिभुभयो लुभादौ लुभादौ चकारत्वे । लोभा लुभादित्वाद् विद्वाः । लुभादित्वात्पदे विभक्तत्वे । इह पाठस्तु चकारत्वे ।

130. /nabha, 131. /tubha to injure, hurt, kill. The roots लुभ and लुभ and tubha are in the Dytādi and Kryādi list, also (See Bhuādi 787 &c.) and Kryādi, they would have taken अङ् in the aorist by the fact of their being listed in the Dytādi, their inclusion in the Kryādi class shows that the aorist is formed with विद् also when it is considered to belong to that class. See Kryādi: No. 47 &c. Their inclusion therefore, here, is purely for the sake of चकारत्वे ।

Pre. लुभति । मल्लभति । Per. लुभेत् । लुभेति । लुभेति । I Fut लुभित्वा । Aor. लुभत् or लुभेत् or लुभात् ।

131. /tubha. The remarks applicable to /kṣhubha and /nabha apply to this also.

Pre लुभति । Per. लुभेत् । I Fut लोभित्वा । II Fut लोभित्वति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Potens लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभित्वत् ।

ल्लिद् १३२ आर्द्राभावे ।

ल्लिदति । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । ल्लेदित्वा-ल्लेदित्वा ।

132. /lhidā, to become wet, be damp, moist

Pre ल्लिदति । Per. ल्लिदत् । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । ल्लिदित्व-ल्लिदित्व । I Fut. ल्लेदित्वा or ल्लेत् । II Fut. ल्लेदित्वति or ल्लेदित्वति । Impera.

क्रिदात् । Imper. चक्रिदात् । Poten. क्रिदस्व । Bene. क्रिदात् । Aor. अक्रिदत् । Condi.
अक्रिदिष्यत् or अक्रिदस्वत् । Causa. क्रेदयति Aor. अचक्रिदत् । Des. निक्रिदिषति ।
चक्रिदस्वति । Inten. चेक्रिदस्वते । yañluk चेक्रेचि । Part. Pass. क्रिद्यन् । Act. क्रिन्वयात् ।
Ger. क्रिदित्वा or क्रेदित्वा ।

जिसिदा १३३ स्नेहने ।

'मिद्रेण' (२३४६) । मेषति । अमिदत् । द्युमादिषाढादेशानिदत् । अमेदिरेति विद्मे इह
पाठोऽमेदीदिति वा मुदिदि । द्युमादिभ्यो यदिदेशान्मेपदिषु पाठस्तुतिः ।

133. /ñi midh, to be unctuous or greasy, to love. This root would
have formed its aorist with अह् by the very fact of its being included in
the Dyutādi class (See Bhūddi 777 to 799). The aorist would be अमिदत् and
अमेदिद् there under. Its inclusion here indicates that it never takes विद्,
and we can never have the form अमेदीद् । If this be so, its inclusion there
is problematic. For it would have formed अमिदत् under Pushādi. The
better arrangement would have been, not to read it in the Dyutādi class,
but in the ātmanepadi class any where else of the Bhuvādi, to give us the
form अमेदिद् ।

Pre मेषति । The vowel is gunated by S. 2346. Per. मिदस्व । मिनेदिय । I Fut.
मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Impera मेषात् । Imper. अमेसत् । Poten. मेदस्व । Bene.
मिदात् । Aor. अमिदत् । Des. मिमिदिषति । मिनेदिषति । Ger. मेदित्वा or मिदित्वा ।

जिह्विदा १३४ स्नेहननोपनयोः ।

134. /ñi kshvidā 1 to be greasy or unctuous, love, 2. to release.
It is in the Bhvādi also See No. 780.

Pre. पिपसति । Per. पिपसेत् । I Fut. ज्वेदिता । II Fut. ज्वेदिष्यति । Impera.
जिह्वदात् । Imper. अजिह्वदात् । Poten. जिह्वस्व । Bene. जिह्वदात् । Aor. अजिह्वदत् ।
Condi. अज्वेदिष्यत् ।

श्रु १३५ वृद्धी ।

आनर्च । आर्चत् ।

135. /gridhu to prosper, grow, increase. This root is found in the
Svādī also See No. 24.

Pre श्रुषति । Per. आनर्च । आनृषत् । आनर्चिष । आनर्चिष । I. Fut. अर्चिता ।
II Fut. अर्चिष्यति । Impera श्रुषत् । Imper. आर्चस्व । Poten. श्रुष्वेत् । Bene.
श्रुषात् । Aor. आर्चत् । (The real form is श्रुषत् without the augment अ
as in ना गमात् श्रुषत् ।) Condi. आर्चिष्यत् । Causa. अर्चयति । Aor. आर्चिषत् ।
Des. अर्चिषिषति or अर्चयति । VII. 2. 49. S. 2318. Part. श्रुद् । Ger. अर्चित्वा
or श्रुत्वा ।

श्रु १३६ अभिकाङ्क्षायाम् ।

अवृषत् । वृत् । उप्रादयो दिवाद्यवृषुष्वाः । जेचिषु उप्रादिवर्षादयर्थेनैव पृथकावृष ।
दिवादिषु अर्चिदिषु कृत्विषु । तेन वीर्ये वृष्यतीत्यादि चिद्विस्त्याहुः ।

136. /gridhu, to covet, desire, to be greedy.

Pre वृष्यति । Per. वर्धय । अयुष्युः । वर्धयिष्य । अयुष्यिष्य । I Fut वर्धिता । II Fut. वर्धियिष्यति । Impera वृष्यतु । Imper. अयुष्यतु । Poten वृष्येत् । Bene वृष्यात् । Aor. अयुष्यत् । Condi वर्धयिष्यत् । Clausa वर्धयति or ते (I 3 69 S 2739) Desi. जिवर्धियति । Inten. अयुष्यते । Jan luk वर्धयति । Ger वर्धित्वा or वृष्या । Nouns. वृषुः । वर्धनः । वृषः ।

वृत् । Finish According to Atreya and Maitreya the Divādi and Pushādi reach their completion here. Others hold that the word vrit applies to Pushādi only. There is no end to Divādi class. It is an Akṛitigana like the Bhvādi. And thus the forms वीर्ये and वृद्धति &c. are explained by them.

मृग १३९ अन्वेयसे ।

137. mriga, to seek, search for.

Pre वृष्यति ।

इति तिङन्तदिवदिदित्तरणम् ।

अथतिङन्त स्वादि प्रकरणम् ।

CHAPTER V.

THE SU-CLASS VERBS.

पुञ् १ अभिषेवे ।

अभिषेवः स्वयं पीडनं स्वानं कुरासवानं च । तत्र द्वादेशकः ।

The first root of this class is —

1. √shuṣi to bathe. The word abhiśhava here means to make one bathe, to squeeze, to bathe, and to distil spirituous liquor. It is intransitive in the sense of bathing.

Thus वृ + षप् + ति । Now applies the following sūtra by which the vīkarana वृ comes after these verbs instead of षप् ।

२५२३ । स्वादिभ्यः श्रु । ३ । १ । ७३ ।

श्रुनोति । पुत्रः । 'पुत्रश्रुतिः' (२३८९) इति षप् । पुत्रमिति । पुत्रः-पुत्रः । पुत्रदे-पुत्रदे । पुत्राव-पुत्रावे । वेता । पुत्र । पुत्रानि । पुत्रे । पुत्रवत् । पुत्रात् । 'पुत्रपुत्र-पुत्र-पुत्र' (२३८५) इतीदं । अनापीत-प्रेषात् । अभिषुनोति । अभिषुनोत् । अभिषुपाव ।

2523. The affix वृ comes after the roots of Svādi class when a śrīvadhātuka affix denoting an agent follows.

This debarṣ षप् । As वृ + वृत् + तिप् = वृ + वृ + ति = वृनोति 'he presses out'.

The dual is पुत्रे । The plural is वृत् + वृत्ति = वृत्ति । Here वृ is substituted for वृ by VI. 4. 87 S. 2397. The First Person dual is वृम्य or वृम्य by VI. 4. 107 S. 2393. The ātm-nepathī dual is वृम्ये or वृम्ये । In the aorist there is वृ by VII. 1. 72, S. 2385. As अनापीतः ।

The च is changed to च after a direct preposition (VIII § 65 S § 70) As चनिष्ठाति । But not in चनिष्ठाया बन्धु of the implied preposition of VIII § 65 S 2277 Nor is च changed in the Second Future and Desiderative because of the following

२५२४ । मुनोति स्यसुनो । ८ । ३ । ११३ ।

ये नमि च परे मुनः ये न स्यात् । दिशेचति ।

2524 The च of मु (मुनोति) is not changed to च in the Future, Conditional and Desiderative

Thus —चनिष्ठाति, चिचोचति, चचोचोचत्, चर्वोचोचत् ॥

1 / ch to press out or extract juice, to distill Parasmaipada

Pre मुनोति । मुनुतः । मुनन्ति । मुनोचि । मुनोचि । मुनुच । मुनुच । Per मुनाच । मुनुचु । मुनोच or मुनुचि । मुनुचु । मुनुच । मुनाच or मुनुच । मुनुचि । I Fut मोच । II Fut मोचति । Impera मुनाच । मुनुचात् । मुनुचात् । मुनुचु । मुनु । मुनुचात् । मुनुतः । मुनुचति । Impera मुनुचोत् । मुनुचात् । मुनुचत् । मुनुचात् । मुनुचात् । मुनुचात् । Partn मुनुचात् । मुनुचात् । मुनुचु । मुनुचात् । मुनुचात् । Bn , मुनात् मुनात् । Aor मुनाचोत् । मुनाचोत् । मुनाचोत् । मुनाचोत् । Cn , मुनाचोत् । Cn , मुनाचोत् । Aor मुनुचोत् । Desid मुनुचोचति or ते । Inten मुनुचोचति । Part Pass मुनुचोचति । Aor मुनुचोचत् । Dsl मुनुचति । Inten मुनुचोचति । 3 ik मुनाचोचति or मुनाचोचति । d मुनुचोत् । Nouns —राजमुचः । राजमुचः । मुनुचोचति । मुनुचात् । मुनुचात् । मुनुचात् ।

1 / ch to press out or extract juice to distill A manepada

Pre मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । Per मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । I Fut मुनुते । II Fut मुनुते । Impera मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । Partn मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । मुनुते । Bn , मुनुते । Aor मुनुते । Desid मुनुते । Inten मुनुते । Part Pass मुनुते । Aor मुनुते । Dsl मुनुते । Inten मुनुते । 3 ik मुनुते or मुनुते । d मुनुते । Nouns —राजमुचः । राजमुचः । मुनुचोचति । मुनुचात् । मुनुचात् । मुनुचात् ।

विष् २ चमने ।

चिनोति । चिचोचति । चिचोचोचत् । चिचोचोचत् ।

2 / ch To bind Parasmaipada

Pre चिनोति । चिनोचि । चिनोचि । चिनोचि । चिनोचि । Per चिनाच । चिचोच । चिचोच । चिचोच । चिचोच । I Fut चिनाच । II Fut चिनाच । Impera चिनोच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । Partn चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । Bn , चिनाच । Aor चिनाचोत् । चिनाचोत् । Chndi चिनाचोत् । Partn चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । चिनाच । Bn , चिनाच । Aor चिनाचोत् । Desid चिनाचोचति or ते । Inten चिनाचोचति । Part Pass चिनाचोचति । Aor चिनाचोचत् । Dsl चिनाचति । Inten चिनाचोचति । 3 ik चिनाचोचति or चिनाचोचति । d चिनाचोत् । Nouns —चिनाचः । चिनाचः । चिनाचः । चिनाचः । चिनाचः । चिनाचः । चिनाचः ।

2 / ch to bind fast n Atmanepada

Pre चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । Per चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । I Fut चिनुते । II Fut चिनुते । Impera चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । Partn चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । चिनुते । Bn , चिनुते । Aor चिनुते । Desid चिनुते । Inten चिनुते । Part Pass चिनुते । Aor चिनुते । Dsl चिनुते । Inten चिनुते । 3 ik चिनुते or चिनुते । d चिनुते । Nouns —चिनुचः । चिनुचः । चिनुचः । चिनुचः । चिनुचः । चिनुचः । चिनुचः ।

६ /chii, to collect Atmanepada.

Pre चिनुते : Per. चिनुते or चिनुते I Fut चेता : II Fut चेत्ते : Impera, चिनुताद् : Imper. चिनुतुव : Poten. चिनुतुव : Bene चेतीत् : Aor चनेत् :

स्तुञ् ६ आच्छादने ।

स्तुञ्चति । स्तुञ्चते । 'उपेक्षितं' (२३८०) इति प्रत्ययः । लार्थः ।

6. /stij, to cover. The Present is स्तुञ्चति । Atm. स्तुञ्चते । In the Potential there is guna by S. 2330 As लार्थः । In the Atmanepada, the स्तु is optional in the Benedictive and Aorist by the following.

स्तुञ्च । अतश्च संयोगादेः । ७ । २ । ४३ ।

स्तुञ्चतात्त्विकोवादेः स्तुञ्चति स्तुञ्चति स्तुञ्चति स्तुञ्चति । स्तुञ्चति-स्तुञ्चति । अतश्च संयोगादेः ।

2526. The स्तु is optionally added to the endings of the Atmanepada Benedictive and S-Aorist, after a root, which ends in short च्, which is preceded by a conjunct consonant.

As स्तुञ्चति or स्तुञ्चते । Aor अतश्च or अतश्च ।

Note — Why ending in short च् ? Observe स्तुञ्चति, अतश्च, मोक्षति and मोक्षते । Why 'beginning with a conjunct consonant, ? Observe कृषीत्, कृषीत्, अकृत्य and अकृत्य । Why 'in the Atmanepada' ? Observe अतश्च, अतश्च । In अतश्च and अतश्च there is not स्तु, first because स्तु (the form assumed by कृ with उट् augment) is not so enunciated in the Dhātupāṭha, the word upadesa of VII. 2. 10, is understood here, so that the rule applies to those roots only which in the Dhātupāṭha are च् ending and preceded by conjunct consonant, and secondly उट् augment is considered as not attached to the root (VI 1. 185), and therefore स्तु is not considered a root beginning with a conjunct consonant.

6. /s'rii, to cover Parasmaipada.

Pre स्तुञ्चति । स्तुञ्चते । स्तुञ्चति । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । Per. स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । I Fut स्तुञ्चति । II Fut स्तुञ्चति । Impera स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । Imper. स्तुञ्चते । Poten. स्तुञ्चते । Bene. स्तुञ्चते । Aor स्तुञ्चति । स्तुञ्चति । Condi. स्तुञ्चति । Pass. स्तुञ्चते । Causa. स्तुञ्चति । Aor स्तुञ्चते । Desid. स्तुञ्चति । Inten. स्तुञ्चते । yañluk. स्तुञ्चति । स्तुञ्चति । Pass. स्तुञ्चते । Act. स्तुञ्चते । Ger. स्तुञ्चते ।

6. /stij, to cover. Atmanepada.

Pre. स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । Per. स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । I Fut. स्तुञ्चते । II Fut. स्तुञ्चते । Impera स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । Imper. स्तुञ्चते । Poten. स्तुञ्चते । Bene. स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । Aor स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । स्तुञ्चते or स्तुञ्चते । Condi. स्तुञ्चते ।

स्तुञ्च ७ हिंसायाम् ।

स्तुञ्चति-स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते । स्तुञ्चते ।

2529. The \sqrt{d} is not lengthened after the root \sqrt{y} and \sqrt{r} ending radicals in the Benedictive.

As \sqrt{y} रिषीष्ट,

8. \sqrt{vri} , to choose, select Parasmaipada.

Pre वृषीति । Per वषार । वषुतुः । वषरिष । वषु । वषार or वषर । वषुष । I Fut. वरिता or वरीता । II Fut. वरिष्यति or वरीष्यति । Impera वृषीतु । वृषुताम् । Imper. वषुषीष्ट । Poten वषुष्यात् । Bene विषात् । Aor अषारीत् । अषारिष्यात् । Condi. अषरिष्यत् । अषरीष्यत् । Pass वृषते । Aor अषारि । Causa वाषयति । Aor. वषीवरत् । Desid. वृष्वर्षति । विवरिषति । विवरीषति । Inten वीवीर्यते । yañluk वर्षति (Nouns — वृषयः । वाषयः । वाषी । वरिता । निवर । वष्यामी । वाषी ।

8 \sqrt{vri} , to select, choose. Atmanepada.

Pre वृषते । Per. वषे । वषुषे । वषुहृषे । वषुहृषे । I Fut वरिता or वरीता । II Fut वरिष्यते or वरीष्यते । Impera वृषुताम् । Imper. अषुषुत । Poten. वृषुषीत । Bene. वृषीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अषुत or अषरिष्ट । अषीष्ट । अषुषाताम् or अषरिषाताम् or अषरीषाताम् । अषुष्वत् । अषरिष्वत् । अषरीष्वत् । अषरिष्ट्वत् । अषरीष्ट्वत् । Condi. अषरिष्यत् । अषरीष्यत् । Causa. वाषयति । अषीवरत् । Desid. वृष्वर्षते । विवरिषति । विवरीषति । Inten. विवीर्यते । Nouns वृषयः । वाषी । वरा । वाषयत् । वृषत् । वीवारः । निवरः । प्रावरः । प्रवरः । प्रवरा । वर्ष । वर्षी । वाणिज्जावधिः । वषय । वर्षम् । वर्षः । वर्षी । ग्राह्यवर्षी । वषयः । वष्यामी । वैशाखवषः । वषवृद्धतः । वषविकः । वषवित । वषवृद्धतः । वषुः । वरी ।

धुञ् ९ कर्मणे ।

पुनेति-पुनते । अषीवीत् । अषीष्यत् । वीषीर्यतेऽप्यवत् । पुनेति-पुनते । 'स्वरेतिवृत्ति-' (२२०६) इति वेद् । दुषविष-दुषीष । किति किति तु 'युञ्ज - (२३८१) इति निषेध वापिष्या आदिनिषयाग्नितयनिद् । दुषुविष । 'स्तुमुपूञ्-या-' (२३८५) इति नित्यनिद् । अषावीत्-अषविष्ट-अषीष्ट ।

9. \sqrt{dhu} , to tremble, shake. This root is taught with long \sqrt{d} also, as धुञ् । It will be optionally वेद् as it is specifically mentioned in the sūtra VII 2. 44 S. 2279 As दुषविष or दुषीष । In other terminations of the कित् Perfect the दद् augment is compulsory, because the prohibition of VII. 2. 11 S. 2381 is superseded by VII. 2. 13 S. 22 93 As दुषुविष । The P. Aor is अषावीत् । The दद् here is compulsory under VII. 2. 72 S. 2285

Pre पुनेति । Per. दुषाव । दुषविष or दुषीष । I Fut पोत । पोतावि । II Fut. पोष्यति । Impera पुनीतु । Imper. अषुनीत् । अषुपुताम् । Poten पुनुयात् । Bene. पुनात् । Aor. अषीवीत् । Condi. अषीष्यत् । Causa धावयति । Aor. अषुष्यत् । Desid. दुष्वर्षति । Inten दीप्यते । yañluk दीपोति । Part. पुत । Ger. पुत्वा । Nouns पुनिः ।

9. \sqrt{dhu} Atmanepada

Pre. पुनते । Per. दुषुषे । दुषुविषे । I Fut पोत । पोतावे । II Fut पोष्यते । Impera. पुनुताम् । Imper. अषुपुत । Poten पुन्वीत । Bene. पोषीष्ट । Aor. अषीष्ट । Condi. अषीष्यत् । Desid. दुष्वर्षते ।

■ (a) धुञ् $\sqrt{dhū}$ This dhū is found in the Kryādi class and Yujādi also. The root dhū without \sqrt{y} is in the Tadādi also.

Pre धुनेति । A. धुनुते । Per. दुषाव । A. दधुवे । दधुविष or दधुव । दधुविष ।
 I Fut. धेता or धविता । II Fut. धेयस्वति or धविस्वति । A धोयते or धविष्यते ।
 Impera. धुनेतु or धुनुत । Imper. अधुनेत । Poten धुनुयाव । A धुनीत । Bene.
 धुयाव । A धोयीष्ट or धविषीष्ट । Aor. धयायीष्ट । अयाविष्टाव । A यथेष्ट or अयविष्ट ।
 Causa धूयति (See Vārtika under S. 2572 for य). Desid. दधुष्वति । Past Part.
 धूतः । Ger. मृत्वा ।

The following roots are Para-maipadins.

दुहु १० उपतापे ।

दुधेति ।

10. /indu, to burn.

Pre. दुधेति । Per. दुषाव । I Fut. शेता । II Fut. शेयस्वति । Impera. दुधेनु ।
 Imper. अदुधेत् । Poten दुधुयाव । Bene. दुषाव । Aor. अदीयीष्ट । Condi. अदीयस्व
 Causa दधयति । Aor. अदधयत् । D. did दध्वति । Inten दौदयते । yabluk दौदेति ।
 Part. दूतवाव । Ger. दुत्वा । Noun दायः । दयदुः ।

हि ११ गती दृही च ।

11. /hi, to go, 2. to promote.

Thus हिनेति । The न is changed to च after an alterant preposition by
 the following sūtra—

२५३० । हिनु निना । ८ । ४ । १५ ।

उपवर्गस्याग्निनिष्ठात्परस्य वतवोर्गस्य च । द्याव । प्रदिशेति ।

2530 'The न of हिनु and निना is changed into च, when coming
 after an upasarga containing in it a cause of change.

Thus प्रदिशेति । (प्रदिशुता, प्रदीयति, प्रदीयीतः) ।

Note.—The root हि belongs to the Svādī class of verbs and takes the
 vikarana दृ technically दृ, and the root चि belongs to Kryādī class which
 takes the vikarana चन । In the sūtra the verbs are shown with the
 vikaranas affixed. Under certain circumstances the forms of the vikarana
 is changed from दृ to ने and ना to नी, but the rule still applies, because the
 substitute of an चच् or vowel is like the principal. See I. 157.

In forming the Perfect we have हि + चच् = चिदि + च । Now applies the
 following sūtra by which the च is changed to न ।

२५३१ । हेचचि । १ । ३ । ५६ ।

अयथावत्परस्य हिनेतेर्गस्य कृतं द्यावत्तु चि । निनाव ।

2531. A guttural is substituted for the च of हि (हिनेति)
 after a reduplication, but not in the Reduplicated Aorist (चच्) ।

As प्रदिशत् but प्रदीयत् इत्यत्र in the R-duplicated Aorist.

Obj The word चचि could be dispensed with from the sūtra, in as
 much as चच् can never come after the simple root हि, but after the causative
 of हि, and the causative stem of हि is a different verb than, हि Ans.
 The fact of this word चचि being employed in the sūtra indicates the

existence of the following maxim: प्रकृति प्रद्वे स्वधिकस्वादि/प्रद्वे "A radical denotes whenever it is employed in Grammar, not only that radical itself, but it denotes also whatever stem may result from the addition to it of the causative affix बि" Therefore we have मज्जिपावादिपति ।

11. /hi, to go, promote.

Pre दिनेति । Per. त्रिषाव । जिप्सुः । जिप्सुः । जिप्सिय or जिप्से । जिप्सः । जिप्सिय । I Fut. देत । II Fut. द्वेयति । Impera. दिनेतु । Imper. अदिनेत् । Potē. दिप्सुयात् । Bene. दीयात् । Aor. अदीपेत् । Condi. अदीप्यत् Causa. दापयति । Aor. अदीपयत् । Desid. जिपीयति । Inten. जिपीयते । yan luk जिपेति । Part. Pass. दिहः । Act. दित्वात् । Nouns:— देति । दयः । देतुः । संदिहोक्तः ।

पृ १२ मीती ।

पृषोति । पती ।

12. /pri, to please or delight.

Pre पृषोति । Per. पवार । पप्रुः । पप्रुः । पपर्ये । पप्रुः । पप्रुः । पवार or पवर । पप्रिय । पप्रिय । I Fut. पती । II Fut. पतिष्यति । Impera. पृषोतु । Imper. अपृषोत् । Potē. पप्रुयात् । Bene. प्रियात् । Aor. अपपारोत् । Condi. अपपिष्यत् Causa. पारयति । Aor. अपपीरत् । Desid. पुप्र्येति । Inten. पेपीयते ।

रूप १३ मीतिपालनयोः ।

'मीतिवक्षणयोः' इत्यण्ये । 'वलनं जीवनम्' इति व्याखी । रूषोति । पस्पार । 'रू' इत्येते । रूषोति । रूषोत्वाद्वाक्येऽपि आस्पृश इत्यण्ये ।

13. /spri, to gratify, to protect. Another reading is 'priti-chalanyoh' — 'to gratify, to live'. The word 'chalana' here means 'living', according to Svāmī. Some read it as रूष् /smri as रूषोति । The three roots pri, spri, and smri are Vaidic, according to some.

Pre. रूषोति । Per. पस्पार । पस्परे । I Fut. स्पती । II Fut. स्पतिष्यति । Impera. रूषोतु । Imper. अरूषोत् । Potē. रूषुयात् । Bene. स्प्रियात् । Aor. अस्पानीत् । Condi. अस्पिष्यत् । Causa. स्पारयति । Desid. पुस्प्येति । Inten. पेस्प्रीयते ।

आप् १४ व्याप्ती ।

आप्तेति । आप्नतः । आप्नवन्ति । आप्नयः । आता । आप्नहि । लुदित्वाद्वा । आपत् ।

14. /aptri, to pervade.

Pre. आप्तेति । आप्नतः । आप्नवन्ति । आप्तेषि । आप्तेषि । आप्नय । Per. आप । आप्तुः । आपिय । आपिव । I Fut. आता । II Fut. आप्त्यति । Impera. आप्तेतु । आप्तहि । आप्नयति । Imper. आप्तेत् । Potē. आप्तुयात् । Bene. आप्यात् । Aor. आपत् । The aorist is formed by अच् as the root has an indicatory लृ (III. 1. 55 S. 2343). Condi. आप्त्यत् । Causa. आपयति । Aor. आपयत् । Desid. आप्यति VII 4. 55 S. 2619. Part. Pass. आहः । Act. आहवात् । Nouns:—मापय्य । मापयि । मापयि । मापय । पपीयत् । अन्वपीयत् । द्वेषयन ।

शक् १५ शक्ती ।

शयकत् ।

15. /saktri, to be able.

Pre यक्नोति । यक्नुतः । यक्नुवन्ति । Per ययाक् । यीकतुः । येकुः । ययक्नुय or येकिय । I Fut. यक्ता । II Fut. यक्वन्ति । Impera यक्नोतु । यक्नुहि । Imper ययक्नोतु । Poten यक्नुयाद् । Bene. यक्थाद् । Aor. ययक्नु Condi. ययक्नुयद् । Desid. यिषते 'He desires to be able'. As यनुषि यिषते । See Vārtika under S 2687. Past Pass यक्तः । यकितः । Act यक्तवाप् । यकितवान् । Nouns — यक्तः । यक्तम् ।

राध १६ साध १७ संसिद्धौ ।

राप्नोति ।

16 /rādha, to accomplish, 17 /sādha to accomplish ! The Present is राप्नोति । In the Perfect, the reduplicate is elided, and र substituted for आ by the following sūtra

२५३२ । राधो हिंसायाम् । ६ । ४ । १२३ ।

राधा-राधलोपो लः किति लिटि वेदि षलि च । रेधुः । रेडुः । रेधिष । राधा । राप्नोति । राधा । अरात्सीद् । अराधाद् ।

2532. The र is substituted for the आ of राध when meaning 'to hurt some one', and the reduplicate is elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or क्), as well as before क् with the वट् augment.

Thus अयरेधुः, अयरेडुः, अयरेधिष, but रराधुः, रराडुः, रराधिष in any other senses than that of 'hurting'. In this sūtra the long आ of राध is to be replaced by र, the anuvritti of short अ (अतः VI 4 120) is therefore not appropriate here. We should either read the anuvritti of आ from VI 4 112, or we should read the word रकदलनच्चे in this way "in राध whatever stands between two simple consonants is replaced by र".

16 /rādha, to accomplish, complete

Pre राप्नोति । राप्नुतः । राप्नुवन्ति । राप्नुवः । Per रराध । रराधु or रेधुः । रेडुः or रराडुः । रराधिष or रेधिष । I Fut. राधा । II Fut. रराध्वन्ति । Impera राप्नोतु । राप्नुहि । Imper अराप्नोतु । Poten राप्नुयाद् । Bene राध्याद् । Aor. अरात्सीद् । अराध्व । अराधुः । Condi. अराध्वयद् । Pass राधते । Causa राधयति । Aor. अरीरधद् । Desid. रिराधति । Inten राधयते ।

17 /sādha, to complete finish

Pre साप्नोति । Per सयाध । सयाधुः । सयाडुः । सयाधिष । सयाधिष I Fut. साधा । II Fut. साध्वन्ति । Impera साप्नोतु । Imper असाप्नोतु । Poten साप्नुयाद् । Bene साध्याद् । Aor. असात्सीद् । असाधाद् । Condi. असाध्वयद् । Causa साधयति । Aor. अरीरधद् । Desid. सिषाधति । Inten साधयते । yañluk साधाहि । Noun साधुः साधनः

अथ द्वावनुदात्तेौ

The two following roots are anudātta.

अशू १८ व्याप्नौ संघाते च ।

अशुते ।

18 /asū, to pervade 2 to accumulate.

The Present is चरयते । In the Perfect, च is inserted after the long चा of the reduplicate, by the following sūtra

२५३३ । अश्रोतेश्च । १ । ४ । ३२ ।

दीर्घादभ्यासादवर्जितत्वरस्य जुट् स्वात् । जानये । अयिता-अष्टा । अयिष्यते-अरयते । अरुषीत् । अरुषीष्ट-अयिषीष्ट । आयिष्य-आष्ट । आवाताम् ।

2533. After the lengthened चा of the reduplicate of चम् (अरुतेति), comes the augment जुट् (१) before the [short च of the root in the Perfect

This applies to a case where the root does not contain a double consonant. Thus स्वायते, स्वाययते, अरुषीरे । The rule applies to चम् of the Svâdi 18 and not to चम् of the Kryâdi 51, there we have चाय, चायय, आशुः ।

18. /asô, 1 to pervade, 2. to heap, accumulate.

Pre चरयते । अरुषाते । अरुषते । अरुषे । अरुष्ये । अरुषे । अरुषवे । Per. जानये । जानयते । जानयिषे or जानये । जानयिष्ये or जानय्ते । जानयिषे or जानयते । जानयिषे or जानयते । Fut. अष्टा । अयिता । II Fut. अरयते । or अयिष्यते । Impera. अरुषताम् । अरुषत । Imper अरुषत । अरुषताः । अरुषति । Poten अरुषीत् । अरुषीषात् । Bene अयिषीष्ट । अरुषीष्ट । Aor आयिष्ट or आष्ट । आयिषाताम् आवाताम् । Condi. आययत् । आयिषयत् । Caus. आययते । Aor. आयिषत् । Desid आयिष्यति । Inten आयारयते । yañ luk आयीति । Pass. अष्टः । Act अष्टवात् । Ger अष्टवा or अष्टिरवा । Nouns — आयिकः । आयुः । अरुषः । अरुषत् । अरुषः । अष्टः । अष्टिः । अष्टिः ।

टिप्प १९ आस्कन्दने ।

स्तिच्युते । तिष्ठिषे । स्तेषिता ।

19 /shtigha, to assail, attack.

Pre. स्तिच्युते । Per तिष्ठिषे । I Fut स्तेषिता । II Fut स्तेषिष्यते । Impera. स्तिच्यताम् । Imper स्तिच्यत । Poten. स्तिषेत । Bene. स्तिषिषीष्ट । Aor स्तेषिष्यत् । Condi. स्तेषिष्यत् । Causa. स्तेषयति । Aor. स्तिष्ठिषत् । Desid तिष्ठिष्यति । तिष्ठिष्यते । Inten स्तिष्ठिष्यते yañ luk तिष्ठिषीति or तिष्ठिषि । Ger स्तिष्ठिरवा । स्तेषिरवा ।

अथ श्री गणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

All the roots up to the end of this class are Parasmaipadins.

तिक २० तिग २० क । गतौ च ।

आदास्कन्दने । तिक्नोति । तिक्नोति ।

20. /tika, 20(a) /tiga to go, attack, assail. By force of the letter च the meaning to assail is also taken here

Pre. तिक्नोति । Par. तिक्ते । तिक्तेष्य । तिक्तेष्य । I Fut तिक्ता । II Fut. तिक्तेष्यति । Impera. तिक्नोतु । Imper. तिक्नोतु । Poten. तिक्नुयात् । Bene. तिक्ताम् । Aor. तिक्तीत् । Condi. तिक्तेष्यत् । Causa तिक्कयति । Aor. तिक्तीत् । Desid तिक्तेष्यति । Inten तिक्तेष्यते । yañ luk तिक्तीति । Nouns — तिक्कः । तिक्कयः । तिक्कितः ।

20. /tiga to go, to attack, assail.

Pre तिग्नोति । Per तिने । I Fut. तेगित । II Fut. तेगिष्यति । Impera तिग्नोतु । Imper तिग्नोतु । Poten तिग्नोतु । Bene तिग्यात् । Aor अतेगीत् । Condi अतेगिष्यत् । Causa तेगयति । Desid तिनेगिष्यति । Inten तेगिष्यते ।

यच २१ हिसायाम् ।

चिग्नोति ।

२१ /shagha, to hurt injure, kill

Pre चग्नोति । Per चयाय । चेष्यत् । चेषिय । चेषिय । I Fut चयिता । II Fut चयिष्यति । Impera चग्नोतु । Imper अचग्नोतु । Poten चग्नोतु । Bene चय्यात् । Aor अयायीत् or अचयीत् । Condi अचयिष्यत् । Causa चाचयति । Aor अचीयत् । Desid चिचयिष्यति । Inten चाचयते । yan luk चाचयीति । चाचयि ।

जिघ्रसा २२ प्रागल्भ्ये ।

घृष्णोति । दप्य । चर्षिता ।

22 /nidhrishā to be proud or over bearing

Pre घृष्णोति । Per दप्य । दप्यत् । दप्यिष्य । दप्यिष्य । I Fut चर्षिता । II Fut चर्षिष्यति । Impera घृष्णोतु । Imper अघृष्णोतु । Poten घृष्णोतु । Bene चर्षिता । Aor अचर्षीत् । Condi अचर्षिष्यत् । Causa चर्षयति । Aor अदीर्षयत् । Desid चिचर्षिष्यति । Inten दर्षिष्यते । yan luk ददीर्षीति । दर्षिष्य । Part Pass घृष्टः । Act घृष्टवान् । Ger. चर्षित्वा । Noon — दप्यत् ।

दम्भु २३ दम्भने ।

दम्भन दम्भः । दम्भोति । ददम्भ । 'अन्विग्रन्विदम्भित्वञ्चोत्तरा लिटः कित्वा वा इति व्याकरणान्तरनिहायवीथय दत्तुम् । 'अविदितात्- (३१५) इति मनीषः । तद्व्याधीवत्वाद् विद्वत्तेन दत्त्वाभ्यासलोपयोत्पत्तौ । * दम्भेत्तु दत्त्वाभ्यासलोपो वक्तव्यो * । दम्भुः । ददम्भुः । इदं कित्वा विद्विष्यकनिति मुपाकारादयः । तन्मते तिप्तिन्मिन् । देन । दम्भिय । देन इति व्याकरणे वीथ्यत् । अविद्विष्यकनिति व्यासकारादिनते तु । ददम्भ । ददम्भिय । ददम्भेते । दम्भ्यात् ।

23 /dambha to deceive cheat to injure, hurt Thus the Pres nt is दम्भोति । Perfect ददम्भ । We have already mentioned under § 2397, that according to a certain Grammar (i) the affixes of the Perfect are optionally कित्वा after the roots sranth granth, dambh and svañj That rule is to be adopted here The nasal is elided by S 415 This elision being Abhiya (because taught by VI 4 24 which occurs in the subdivision of चर्षिष्य ददम्भ्यात् VI 4 22 S 2183) is asiddha and so there can be no व change or elision of the reduplicate in the Perfect Hence the following vartika. 'The व change and the elision of abhiya take place with regard to this root dambha by the sūtra VI 4 120 S. 2260 Thus देनः । When not कित्वा, we have ददम्भुः ।

According to Sudhakarānand others the कित्वा taught by the above applies to all affixes of the Perfect whether they be कित्वा or कित्वा । In his opinion even the singulars कित्वा, कित्वा and कित्वा are देन देनिय and देन । According to Vyākṛtānand others the कित्वा taught by the above rule is con-

fined to non-विद् affixes, therefore the singulars are २ ददन्, 2. ददन्ति and 1. ददन्म ।

Pre. दन्तेति । The nasal is elided by S. 415. Per ददन् or देन । देन्यु or ददन्मनु । ददन्तु । or देन्यु । ददन्मिष or देमिष । देम्यु । or ददन्म्यु । ददन् or देन । ददन्म or देन । देमिष । I Fut दन्मिषा । II Fut. दन्मिष्यति । Impera. दन्मोतु । Imper. ददन्मोतु । Poten दन्मोवात् । Bene. दन्मात् । Aor. ददन्मीत् । Condi. ददन्मिष्यत् । Causa दन्मयति । Aor. दददन्मत् । Desid. दिदन्मिषति । चिष्यति । चीप्सति । VII 4 56 S. 2621 Inten दादन्मते । yan luk दादन्मि । Past Pass दन्मः Act दन्मवात् । Ger. दन्मिषत्वा or दन्मिषा ।

अधु २४ वृद्धी ।

24 /ridhu, to prosper, flourish, grow.

Pre अर्धन्तेति । Per आनर्ध । आनर्धनु । आनर्धिय । आनर्धिव । I Fut अर्धिता । II Fut अर्धिष्यति । Impera अर्धन्तेतु । Imper आर्धनीत् । Poten अर्धन्तेवात् । Bene अर्ध्यात् । Aor अर्धत् as ना नवात् अर्धत् । Condi आर्धिष्यत् । Causa. आर्धयति । Aor आर्धयत् । Desid अर्धिष्यति or ईर्ष्यति । Past. Pass. अर्ध । Ger. अर्धित्वा or अर्ध्या ।

तृप २५ मीणने ।

तृप्नादिस्वापणत्व न । तृप्तेति ।

25. /tripa, to be pleased or satisfied. Some read this root here. The न is not changed to च as it is considered to belong to the kshubhnādi class.

Pre. तृप्तेति । Per. तर्प । तर्पण्यु । तर्पिष्य or तर्प्य or तर्प्य । तर्पण्यु । तर्प । तर्प । तर्पिव । I Fut. तर्पिता or तर्पि or तर्पा । II Fut. तर्पिष्यति or तर्प्यति or तर्पयति । Impera तृप्तेतु । Imper. तर्पन्तेत् । Poten. तृप्तेवात् । Bened. तृप्त्यात् । Aor तर्पन्तीत् or तर्पत् । तर्पिष्यत् or तर्पयत् ।

२५३३ । य । छन्दसि ।

या गणान्तादधिकारोऽयम् ।

2533, A. The roots given here-after up to the end of the chapter are found employed in the Ohhandas literature only

This is an adhikāra gana sūtra and exerts its influence up to the end of the chapter.

अह २६ व्याप्तौ ।

अहन्तेति ।

26 /āha, to pervade.

Pre अहन्तेति ।

० दध २७ धातने पालने च ।

दधन्तेति ।

27 /dagha, 1. to kill, hurt, 2. to protect.

Pre. दृग्गोति ।

चमु २८ भक्षणे

अज्ञेयः ।

28 *ſchamu* to eat

Pre चक्षतेति ।

रि २९ क्षि ३० चिरि ३१ जिरि ३२ दाश ३३ ह ३४ हिंसायाम् ।

रिपोति । विपोति । अयं भाषायाः नवीत्येके । न तद्वद्वः अक्षभृदो विपोति । श्रुवीत्येक
 वषाजादिरित्यग्ये । श्रुविपोति । विरिपोति । निरिपोति । दास्तेति । दृषोति । दृष्ट ।

29 *√*ri, 30 *√*kshi, 31 *√*chiri, 32 *√*juri, 33 *√*Jāsa, 34 *√*dri to hurt
kill.

Pre. दिष्येति ।

30. /kṣhi to hurt, kill. Some say that this root is found in the ordinary Sanskrit also. As कश्चिद्वधः यश्चिद्वधोति । Here kṣhiṇoti is used. So also दग्धं इदं व्यावर्तयद्वधोति । Some read it as वृद्धि, as वृद्धिरोति, and do not read two root वृ and धि separately, but one root वृद्धि ।

Pre ਵਿਧੀ 1

31. Schiri to hurt, kill.

Pre. चिरिकोति ।

33 *√*ju, to kill, hurt.

Pre, त्रिदिश्येति ।

33 /das, to hurt, kill.

Pre. दाहनीति ।

34 /dri, to hunt, kill

Pre. प्रवृत्ति ।

बुध : End.

इति तिङन्तश्चादिप्रकारकः ।

Here end the roots of the Svādī Class.

_____ 0 _____

॥ अथतिष्ठन्त तुदादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VI.

TUDADI ROOTS.

सुद १ व्यथने ।

५४। अद् र्वादिभिः ।

This class of verbs take the vikarapa w. The first root is *ṛ* 'to torment'.

Thus **तुद+य+ति**. Now applies the following sūtra by which **य** comes to the exclusion of **य** ।

२५३४ । तुदादिभ्यः शः । ३ । १ । ३३ ।

तुदति-तुदते । तुनोद । तुनोदिय । तुनुदे । नोत्ता । अतोत्पीड-अनुत्त ।

2534 The affix **य** is employed after the roots of the *Tu-dādi* class, in denoting the agent when a *sārvadhātuka* affix follows.

This debars **यप्**. The indicatory **य** makes this affix a *sārvadhātuka* affix. As **तुद+य+ति=तुद+य+ति=तुदति** (I. 2. 4) 'he pains or torments'.

'The root **तुद** and the six following roots are svaritē.

1 /*tuda*, to pain, vex, torment

Pre तुदति । तुदत । तुदन्ति । तुदचि । तुदयः । तुदय । तुदानि । तुदायः । तुदायः ।
 r. r. तुनोद । तुनुदय । तुनुदः । तुनोदिय । तुनुदयः । तुनुद । तुनोद । तुनुदिय । तुनुदिन । I Fut.
 नोत्ता । II Fut तोत्स्यति । Impera तुदतु तुदताम् । तुदताम् । तुदन्तु । तुद or तुदताम् ।
 तुदतम् । तुदत । तुदन्ति । तुदायः । तुदायः । Imper अनुदय । अनुदः । अनुदय । Potē
 तुवेत् । तुवेताम् । तुवेयुः । तुवेः । तुवेयम् । Bene तुदात् । तुदास्ताम् । Aor अतोत्पीड ।
 अतोत्ताम् । (VIII. 2 26 S. 2281) अतोत्पीडः । अतोत्स्यम् । Condi. अतोत्स्यत् । Causa.
 तोदयति । अतुदयत् । Desid. तुनुस्वति । Inten तोनुदाते । yan luk तोनुदीति or
 तोतोति । Ger. तुनय । Nouns — तुनयत् तोनय् अय तुदः विप्र तुदः तिस्रस्तुदः तुदती । तुदन्ती ।
 Atm. Pre. तुदते । तुदेते । तुदन्ते । तुदये । तदेये । तुदये । तदे । तुदावहे । तुदानहे ।
 Per. तुनुदे । तुनुदाते । तुनुदिरे । तुनुदिरे । तुनुदाये । तुनुदिषे । तुनुदे । तुनुदिषहे । तुनुदिनहे ।
 I Fut तोत्ता । II Fut तोत्स्यते Impera. तुदताम् । तुदेताम् । तुदन्ताम् । तुदस्व । तुदेया ।
 तुदन्वम् । तुदे । तुदावहे । तुदानहे । Imper अनुदत । अनुदयाः । अनुदे । Potē तुदेत ।
 तुदेपाताम् । तुवेयम् । तुदेयाः । तुदेय । तुदेवहि । Bene. तुस्वीह । तुस्वीयास्ताम् । (I. 2
 II. S. 2300) Aor अनुत्त । अनुत्ताताम् । Causa तोदयते । Desid तुनुस्वते ।

शुद २ प्रेरणे ।

तुदति-तुदते । तुनोद-तुनुदे । नोत्ता ।

2 /*nuda*, to send.

Pre. तुदति । प्रतुदति or ते । Per तुनोद । I Fut. नोत्ता । II Fut. तोत्स्यति ।
 Impera तुदतु । Imper. अनुदह । Potē तुदेह । Bene. तुदात् । Aor अतोत्पीड ।
 Condi. अतोत्स्यत् । Causa तोदयति । Desid. तुनुस्वति । Inten. तोनुदाते । Past
 Pass तुनः । तुत्ता । Act. तुनवात् । तुनवात् । Ger. तुनय । Nouns काकुदा । घोकावतुदः ।

Atm. Pre. तुदते । Per तुनुदे । I Fut. नोत्ता । II Fut. तोत्स्यते । Impera.
 तुदताम् । Imper अनुदत । Potē तुदेत । Bene. तुस्वीह । Aor अनुत्त । Condi.
 अतोत्स्यत् । Causa. तोदयते । Desid तुनुस्वते ।

दिश ३ अतिस्पर्जने ।

अतिस्पर्जनं दानम् । देष्टा । दिधीह । अदिद्यत्-अदिद्यत् ।

3. /*dāsa*, to give, grant, bestow.

Pre. दिद्यति । Per. दिदेय । दिदेयिम् । दिदिषिम् । I Fut. देष्टा । II Fut. देष्यति ।
 Impera. दिद्यतु । Imper. अदिद्यत् । Potē. दिदेय । Bene. दिदयात् । Aor. अदिद्यत् ।

अदिद्यत् । अदिद्यत् । अदिद्य । Condi. अदेद्यत् Causa देद्यति । अदीदियत् । Desid. दिदिद्यति । Inten. देदिद्यते । yañ luk देदिद्यीति । देदिष्टि । Nouns — दिङ्, dual दिद्यौ p) दिद्य । मतिदिद्यत् । दिद्या दिद्यत् । दैष्टिकः दिष्टिः देयः मादेशः अदेद्यिनी ।

Atm. Pre दिद्यते । Plr. दिदिमे । दिदिमिरे । दिदिमिसे । दिदिमिषे । I Fut. देद्या । II Fut. देद्यते । Imp-rs दिद्यताम् । Imp-r अदिद्यत । Poten. दिद्येत । Bene. दिदीष्ट । Aor अदिद्यत् । अदिद्याताम् । अदिद्यथाः । अदिद्या अदिद्यावद् । Desid. दिदिद्यते ।

अस्ज ४ पाके ।

'अदिद्या-' (२४९२) इति अंगवाराख्यः । अद्य सुप्तेन यः । अद्य अत्रत्येन जः । अत्रत्यि-पुत्रये ।

4 /bhraja, 'to cook'

In conjugating this root there is vocalisation of र into ऋ by S. 2412 Then the ऋ is changed to य a letter homogeneous with ज ञ । Then the य becomes ञ by यच् rule. Thus ब्रह् + य + ति = ब्रह् + य + ति because य is द्वि by I 2 4. S. 2234 (VI 1 16 S. 2412) = ब्रह् + य + ति (VII 4 40 S. 111) = ब्रह् + य + ति (VIII 4 ०३ ५ 52) = ब्रह्जति । Atm. ब्रह्जते ।

In the Perfect the following sūtra applies —

२५३५ । अस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४९ ।

अस्जे रिकत्योपपायाश्च स्थाने रनामभो वा रम्यदार्ध्यानुजे । निरवादन्त्यादयः परा । स्थानपद्धी निर्देशाद्भोपधयोर्निष्ठाः । अमर्ते । अमर्तु । अमर्त्य-अमर्तु । अमर्ते । रम्याये ब्रह्मज । ब्रह्मजम् । ब्रह्मज्रय । 'स्कोः-' (३८०) इति सलोपः । 'यच्-' (२८४) इति यः । ब्रह्म । ब्रह्मजे । अर्त-भट्ट । अस्वति-अस्वति । * कृत्ति रनामर्तं बाधित्वा अमराख प्रवेचिप्रतिवेधेन " । पुत्र्याद् । पुत्र्यास्ताम् । अर्त-अर्तः । अमर्त-अमर्तः । अमर्त-अमर्तः ।

2535. In the room of the र and the penultimate letter ऋ of the root ब्रह्ज, there is optionally the substitute र् when an ārdhadhātuka affix follows.

Note —The र and ऋ cease to exist and र takes their place. The substitute having an indicatory र् comes after the final vowel (I 1 49). Thus ब्रह् + ऋ = ब्रह् + ऋ = ब्रह् the ऋ being changed to र by VIII. 2 36, and र to र् by VIII 4 41. The other form will be ब्रह्, so also ब्रह् and ब्रह् ब्रह्मज्य and ब्रह्मज्य, ब्रह्मज्य or ब्रह्मज्य. But ब्रह् and ब्रह् by VI 1 16, in spite of this rule. The word लपदेय (VI 4. 37), is understood here also. The rule therefore applies to the simple root bhraja as originally taught in the Dhātupāṭha, and not to any Derivative root from it. As the Intensive (यच्) is वरीहृजते ।

Thus bhraja + nal = bhary + nal. The र and ऋ are elided, and in their place is put र्. In other words, the stem before ārdhadhātuka affixes is ब्रह्. Thus we have ब्रह्. When there is not र् augment, then we have ब्रह्म &c. In this latter case, in second person's singular we get ब्रह् thus ब्रह् + य = ब्रह् + य (the य is elided by S. 350) = ब्रह् + य (य changed to र by VIII. 2 36 S. 2234)

अक्रार्थेति । अक्रार्थाद् । अक्रार्थुः । A. अक्रृष्ट । D अक्रृष्टात् । pl अक्रृष्ट 3 with अद् ।
अक्रादीत् । D अक्राष्टाद् । &c Causa कर्षयति । Aor अचकर्षत् । अशीकृषत् । Desid
चिकृषति । Inten चरीकृषते । yah luk चरीकृषीति ।

१२ कपो न गतौ ।

परस्परपदी । श्रुपति । आनर्षः ।

7 ¹ /rishi to go This root is Parasmaipada

Pre श्रुपति । श्रुपति (V1 1 91 S 74) Per आनर्षः (VII 4 70 S 2248
and VII 4 71'S 2288) आनृषत् । आनृषुः । आनर्षिष । आनर्षिष । I Fut श्रुषिषा II
Fut श्रुषिष्यति । Impera श्रुषतु । Imper आनर्षत् । (VI 1 50 S 269) Poten
श्रुषेत् । Bene श्रुषेत्वाद् । Aor आनर्षत् । As ना चकारपरीत् । The vriddhi is prevented
by VII 4 8 S 268 Causa कर्षयति । Aor आर्षयत् । Desid आर्षयिषति । Past
Parb Pass श्रुत् । Act श्रुत्वाद् । Ger श्रुतिस्वा । Nouns —श्रुषः ।

१३ जुषी ८ प्रीतिसेवनयो ।

१४ आनृषेयत् । जुषते ।

8 ¹ /jushī, to be pleased to enjoy 2 to devote or attach one
self to

This and the following three roots are Atmanepadis

Pre जुषते । Per जुषते । जुषयिषे । I Fut जोषित । II Fut जोषिष्यति । Impera
जुषताद् । Imper जुषतु । Poten जुषेत् । Bene जोषिषीत् । Aor जुषेत् । जुषेत्
याताद् । Causa जोषयति । अजुषत् । Desid जुषयिषते । जुषेयिषते । Inten
यां luk जोषेत् । Past Pass जुष्टः । Act जुष्टवाद् । Ger जुषित्वा । जोषित्वा ।
Nouns —जुषत् । जुष्यः । जुषः । D जुषयी । pl जुषयः । जोषयः ।

१५ श्रीयिजी ९ मयचलनयो ।

१६ मायेयत् । उद्विषते ।

9 ¹ /O vijī This root is generally found preceded by उद् । As उद्विषते ।
The वेद् affixes are treated as द्वि by the following sūtra

२५३६ । विज इट् । १ । २ । २ ।

१ विजिः पट इटादिः मययो विजिद् । उद्विजित । उद्विजिष्यते ।

१ 2536 An affix that begins with the augment इट् (VII 2
35) is द्वि after the root vij, 'to be afraid to tremble'

1 Note —The root विज् does not strengthen its vowel before the affixes
that take the intermediate इ, because those terminations are treated like
द्वि affixes. The root विज् belongs to the Tudadi class. Thus उद्विजित ho
will be agitated, उद्विजिष्यत् for the purpose of being agitated उद्विजितव्यम्
'ought to be agitated'

But those affixes, which are not preceded by the augment इट् are not
like द्वि and they consequently produce their own proper action such as
gunation &c. As उद् + विज् + इट् = उद्विजयत्, उद्विजयीषत् 'that which ought to
be agitated'

9 ¹ /O vijī, I to be afraid. II to shake, tremble.

‘व्ययेः कृतादित्वमनवि इति तु नेह प्रथर्वते । अनवि’ इति पयुं दायेन कृन्मात्रविपरत्वात् ।

12. /Vyacha to deceive.

Vārtika:—The root वञ्च् 'to deceive,' is also treated like kutādi verbs, except before the affix चङ्. As विचिता 'the deceiver', विचिनुम् 'for the purpose of deceiving' विचितवञ्च् &c. Here there is samprasāraṇa before the nit terminations वा, तुम् and तवञ्च्, and the च of चङ् is changed into व by VI 1 16.

But the affix चङ् = nob nit and consequently there is no samprasāraṇa before it. Thus वञ्चयताः 'an imp'

By I. 2, 1 S 2461, all affixes other than those which have an indicatory न or च are treated as nit after the roots of the kutādi class. The /vyacha by the above Vārtika is declared to be a root of the kutādi class. Therefore all affixes after it being nit, there ought to have been samprasāraṇa in the Aorist also. But this is not so because the word अनवि indicates that the /vyacha is kutādi only before the affixes of the same class as अन वञ्च्, before the कृत् affixes not before the क्त्वा affixes.

Pre. विचति । (S. 2412). Per. विचयाच । विचिचतुः । विचिचिय । विचिचयु । विचिचि विचयाच । विचिचिय । I Fut व्यचिता । II Fut व्यचिष्यति । Impera. विचतु । Imper. व्यचिचतु । Poton विचिचतु । Bene. विचयाच । Aor. व्यचयाचीत् or व्यचयचीत् । व्यचयाचिष्टात् or व्यचयचिष्टात् । Causa व्यचयति । Aor. व्यचिष्यचत् । Dasiद विचयिष्यति । Past Pass. विगः or विचितः । Act. विगन्वात् or विचितवात् Ger. विचिस्ता Noun —वञ्चयताः 'an imp'.

उच्छि १३ उच्छे ।

उच्छति ।

13 /uchhi, to glean, gather bit by bit

This and the next root are given in the Bhvādi class also No 230 and 281.

Pre उच्छति ।

उच्छी १४ विवासे ।

उच्छति ।

14 /uchhi, to abandon, to cease, to finish.

Per उच्छति ।

मृच्छ १५ गतीन्द्रियमलयमुर्तिभावेयु ।

मृच्छत्यताम् (२३८३) इति मुचः । द्विद्वयद्वयद्वयनेकद्वयमवयवमृच्छानुद् । आनर्द्धः । आनर्द्धः । श्रुष्टिता ।

15 /richhi, 1 to go 2 to fail in faculties 3 to become hard or stiff.

In the Perfect there is guna by VII 4 15 S 2333 and there is augment of the मुच् because the words two consonants in VII 4, 7: S. 2238 include more than two consonants also

Pre मृच्छति । Per आनर्द्धः । आनर्द्धतुः । आनर्द्धः । आनर्द्धिय । आनर्द्धियु । I Fut मृच्छिता । II Fut मृच्छिष्यति । Impera. मृच्छतु । Imper. आनर्द्धतु । Poton मृच्छेत् । Bene मृच्छयात् । Aor आनर्द्धीत् । (मृच्छीत् without the augment as in वा

भयानृच्छीत् ।) आर्षिष्ट्यात् । आर्षिष्ट्यत् । Caus¹ शृच्छयति । Aorist आर्षिष्टत् ।
(नाभयानृच्छित्). Desid शृच्छिष्यति । Ger शृच्छित्वा ।

मिच्छ १६ उत्क्रोशे ।

उत्क्रोशः पीडा । मिमिच्छ । अमिच्छीत् ।

16 /michha 1 to hinder, 2. to annoy

The word 'utklesha' here means pain

Pre मिच्छति । Per. मिमिच्छ । मिमिच्छन्तु । I Fut मिच्छता । II Fut.
मिच्छिष्यति । Impera मिच्छन्तु । Imper अमिच्छत् । Poten मिच्छेत् । Bene.
मिच्छ्यात् । Aor अमिच्छीत् । Causa मिच्छयति । Aorist अमिमिच्छत् । Desid.
मिमिच्छिष्यति । Inten मेमिच्छयते । yañ luk, मेमिच्छीति । मेमेष्टि ।

जर्घ १७ जर्ज, चर्घ १७ क । कर्भ १७ ख । परिभाषणभर्त्सनयोः ।

17 /jarcha, 17A /jarja, 17B /chaicha, 17C. /harjha,

1 to say, 2 to blame

Pre जर्जति । चर्जति । कर्भति । Per जजर्ज । चचर्ज । ककर्भ । Nouns — चर्चिका ।
जर्जरः । कर्भरः ।

त्वच १८ संवराणे ।

संवराच ।

18. /tvacha, to cover.

Pre संवचति । Per संवराच । I Fut संवचिता । II Fut संवचिष्यति । Impera.
संवचन्तु । Imper. असंवचत् । Poten संवचेत् । Bene संवच्यात् । Aor संवराचीत् । or
संवचवीत् । Causa संवचयति । Aorist असंवचत् । Nouns — संवक् संवचः याहूत्सवच ।

श्रच १९ स्तुती ।

आश्रच ।

19 /richa to praise.

It is conjugated like /श्रच ।

Pre श्रचति । Per आश्रचे । I Fut श्रचिता । Nouns — श्रक् ।

उदज २० आर्जये ।

20 /ubja, to make straight

The penultimate according to some, is not *ब* but an upadhmāṇiya letter *व*, a sibilant of the guttural class : *७* उदज This upadhmāṇiya is included in the *वृ*, i.e. the sibilants *व* *ष* *श्* include these lost sibilants of the guttural and palatal classes also - Thus the root being *उदज*, the upadhmāṇiya is changed to a letter of the *वृ* class, *७* उदज Thus we get *उदज* . Some read the root as having a penultimate *द* (da) which becomes *व* . Where-as others read it as having *व* as a penultimate originally . Thus according to these different views we have either *अश्रुदज* or *अश्रुवज* similarly *उदुदज* or *उदुवज* .

In the Desiderative, उदिवृजिष्यति ।

Pre उदजति । Per उदजा चकार । I Fut उदजिता । II Fut. उदजिष्यति ।
Impera उदजन्तु । Imper. अश्रुदत् । Poten. उदजेत् । Bene. उदज्यात् । Aor. अश्रुदत् ।

ऋफ ३० ऋम्फ ३० क । हिंसायाम् ।

अफति । आनर्क । अरुफति । अरुफाचकार ।

30 /ripa, /ripa, /rimpha to injure, hurt, kill

Pre अफति । अरुफति । Per आनर्क । आनर्कतुः । अरुफाचकार । Desid अरुपिफति । अरुफिफति । Ger अरिफत्वा । अरुफित्वा ।

गुफ ३१ गुम्फ ३१ क । ग्रन्थे ।

गुफति । गुणोफ । गुम्फति । गुगुम्फ ।

31 /gupha, /gumpha to weave together, tie, wind round

Per गुफति । गुम्फति । Per गुणोफ । गुगुम्फ ।

उभ ३२ उम्भ ३२ क । पूरणे ।

उभति । उभोभ । उम्भति । उम्भाचकार ।

32 /ubha, /umbha, to fill with

Pre उभति । उम्भति । Per. उभोभ । उभतुः । उम्भाचकार । Nouns — उभी । उभाइति उभाइति । उभावाडु । उभवावाडु । कुम्भी । अयत्कुम्भी कुम्भः कुम्भीनवः कुम्भः ।

शुभ ३३ शुम्भ ३३ क । शोभार्थे ।

शुभति । शुम्भति ।

33 /subha, /sumbha to look beautiful, be splendid

Pre शुभति । शुम्भति ।

हभी ३४ ग्रन्थे ।

हभति ।

34 /dribhi to tie fasten, string together.

Pre हभति । Past Pass हृग्यः ।

चृती ३५ हिसाग्रन्थनयोः ।

चर्तिता । 'चिचिचि-' (३५०६) इति चेद् । चर्तिचयति-चरचयति । अचर्तीत् ।

35 /chrti, 1 to hurt kill 2 to tie bind or connect together.

Pre चृति । Per अचर्त । अचर्तुः । अचर्तिष । I Fut चर्तिता । II Fut चर्तिचयति or चरचयति । The इद् is optional by § 2506, Impera चृतु । Aor अचर्तीत् । Causa चर्तयति Aor अचरी चृत । अचचर्तत् । Inten चरीचृत्यते । yan luk चरीचर्ति । चरीचृतः । Past. चृतः । चृतवाद् ।

विध ३६ विधाने ।

विधति । वेधिता ।

36 /vidha to rule, govern, administer.

Pre विधति । Per विधेच । I Fut वेधिता । II Fut वेधिचयति । Impera विधु Imper. । अविधत् । Poten विधेद् । Bene. विधात् । Aor अवेधेत् । Causa वेधयति Aor. अवेधियत् । Desid. विविधियत् । विविधियति । Inten. वेधिचयते । yan luk वेधेद् । Ger विधित्वा । वेधित्वा ।

जुड ३७ गती ।

वर्णपद्व्याप्त इत्येवे । जुडति । 'नचयो जुगति ।

87. *√juda (√juna)* to go. Some read it as *√juna*, as in the example, *हृदिये विखे नखतो जुनन्ति* ।

Pre. जुहति । Per. जुजोह । I Fut. जोहता । II Fut. जोहिस्यति । Impera. जुह्यु । Imper. अजुह्यु । Poten. जुहेत् । Bene. जुह्यात् । Aor. अजोहीत् । Condi. अजोहिस्यत् । Causa. जोहयति । Aor. अजुह्यत् । Desid. जुहुषिषति । जुजोहिषति । Inten. जोजुह्यते *yañ luk* जोजुहीति । जोजोह्ति । Past Pass. जुहितः । Ger. जुहिता । जोहिरवा ।

मृड ३८ सुखने ।

पृहति । मर्हता ।

38. *√mrida* to be delighted or happy.

Pre. पृहति । Per. ममर्ह । I Fut. मर्हिता । II Fut. मर्हिस्यति । Impera. पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेत् । Bene. पृह्यात् । Aor. अपर्हीत् । Condi. अपर्हिस्यत् । Desid. निमर्हिस्यति । Inten. मरीपृह्यते *yañ luk* मरीमर्हति । Nouns:—पृहामी पृहः पृहीर्ष ।

पृह ३९ च ।

पृहति ।

39. *√prida cha*, to delight, please. .

Pre पृहति । Per. पपर्ह । I Fut. पर्हिता । II Fut. पर्हिस्यति । Impera पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेत् । Bene. पृह्यात् । Aor. अपर्हीत् । Condi. अपर्हिस्यत् । Causa. पर्हयति । अपीपृह्यत् । अपपर्ह्यत् । Desid. पिपर्हिस्यति । Inten. परीपृह्यते । परीपर्हति ।

पृण ४० प्रीणने ।

पृणति । पपर्ह ।

पृण ४० क । च ।

पृणति ।

40. *√prina, √vriṇa* to delight. The *√वच* is read after this.

Pre पृणति । पृणति । Per पपर्ह । I Fut. पर्हिता । II Fut. पर्हिस्यति । Impera. पृण्यु । Imper. अपृण्यु । Poten. पृणेत । Bene. पृण्यात् । Aor. अपर्णोत् । Nouns:—प्रीणपृणः ।

मृण ४१ हिंसायाम् ।

41. *√mrina* to injure, hurt, kill

Pre. मृणति । Per. ममर्ह । I Fut. मर्हिता । II Fut. मर्हिस्यति । Impera. मृण्यु । Imper. अमृण्यु । Poten. मृणेत । Bene. मृण्यात् । Aor. अमर्णोत् । Nouns:—मृणात्तु ।

तुण ४२ कौटिल्ये ।

तुतोष ।

42. *√tuna* to curve, make crooked, bend.

Pre. तुषति । Per. तुतोष । I Fut. तोषिता । II Fut. तोषिस्यति । Impera. तुष्यु । Imper. अतुष्यु । Poten. तुषेत । Bene. तुष्यात् । Aor. अतोषीत् ।

पुण ४३ कर्मणि शुभे ।

पुनति ।

43 /puna to be virtuous or holy act in a virtuous manner

Per पुनति । Pre पुनोष । I Fut पोषिता । II Fut पोषिष्यति । Impera पुणु ।
Imper अपुणत् । Poten पुनेत् । Bene पुनयात् । Aor अपोषीत् । Nouns —अनेपुणत् ।
अनिपुणः । निपुणी । आचार निपुणः । निपुणः ।

मुण ४४ प्रतिज्ञाने ।

44 /muna to promise

Pre मुनति । Per मुनोष । I Fut मोषिता । II Fut मोषिष्यति । Impera मुणु ।
Imper अमुणत् । Poten मुनेत् । Bene मुनयात् । Aor अमोषीत् ।

कुण ४५ शठदोषकरणयो ।

45 /kuna 1 to sound 2 to support aid

Pre कुणति । Per कुनोष । I Fut कोषिता । II Fut कोषिष्यति । Impera कुणु ।
Imper अकुणत् । Poten कुनेत् । Bene कुरयात् । Aor अकोषीत् ।

शुन ४६ गतौ ।

46 /suna to go move

Pre श्रुति । Per श्रुनोष । I Fut श्रोषिता । II श्रोषिष्यति । Impera श्रुणु ।
Imper अश्रुणत् । Poten श्रुनेत् । Bene श्रुयात् । Aor अश्रोषीत् । Nouns —श्रुणः ।

द्रुण ४७ हिंसागतिक्रीडिल्लेपु ।

47 /druna 1 to hurt injure 2 to go move 3 to make curved or crooked bend

Pre द्रुणति । Per द्रुनोष । I Fut द्रोषिता । II Fut द्रोषिष्यति । Impera द्रुणु ।
Imper अद्रुणत् । Poten द्रुणत् । Bene द्रुनयात् । Aor अद्रोषीत् । Nouns —द्रुण ।
द्रोषी । द्रोषिणि । द्रुषी । द्रोषी । द्रोणादयः । द्रोषकी । द्विद्रोष्यः । द्रोषः ।

घुण ४८ घूर्ण ४९ अमये ।

48 /ghuna 49 /ghūrna, to roll whirl stagger reel

Pre घुणति । Per घुनोष । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यति । Impera घुणु ।
Imper अघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घुनयात् । Aor अघोषीत् ।

Atm Pre घुणते । Per घुणते । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यति । Impera घुणतात् ।
Imper अघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घुनिषीष्ट । Aor अघुणिष्ट ।

49 /ghūrna to roll whrl

Per घूर्णति । Per घूर्णत् । I Fut घूर्णिता । II घूर्णिष्यति । Impera घूर्णु ।
Imper अघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्णयात् । Aor अघूर्णीत् ।

Atm Pre घूर्णते । Per घूर्णते । I Fut घूर्णिता । II Fut घूर्णिष्यते । Impera घूर्णतात् ।
Imper अघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्णिषीष्ट । Aor अघूर्णिष्ट ।

शुर ५० ऐश्वर्यदीप्तयो ।

पुनति । पुनोष । आदिदि पूर्वात् ।

50 /shura /sura, 1 to rule, 2 shine

Pre. भुवति । Per. भुवोर । भुवुत्तु । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Causa. भोरयति । अभूवुत् । Inten. भोयुर्वत् । 3rd luk भोयोर्ति । Noun — भुताः ।

पुर ५१ शब्दे ।

कुरति । कूर्वात् । अथ 'न नकुर्वात्' (१६२८) इति निषेधो न । करोतिरेव तत्र ग्रहणादित्याहुः ।

51. /kura to sound

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. कूर्वात् । The lengthening ordained by वल्लिष (VIII II 77 S. 354) was set aside with regard to कृ by नन कृ &c. S 1629 But that prohibition refers to कृ form of /कृ 'to do' according to commentators Hence there is lengthening with regard to this root Aor. अभोरीत् ।

पुर ५२ छेदने ।

52. /khura, /kshura to scratch, cut.

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Inten. भोयुर्वत् । Noun — भुताः । कर्त्ता भुवत् । भुवत् ।

पुर ५३ संवेष्टने ।

53. /muia to encircle, surround

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Condi. अभोरिष्यत् । Noun — भुताः ।

पुर ५४ विलेखने ।

54. /khura, /khura to make lines or furrows.

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Condi. अभोरिष्यत् । Noun — भुताः ।

पुर ५५ भीमार्थशब्दयोः ।

55. /ghura, 1. to be frightful or terrible, 2 to sound, snore, snort to cry in distress

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Nouns — भोरः । भुवत् ।

पुर ५६ अग्रगमने ।

56. /pura to go in front

Pre. भुवति । Per. भुवोर । I Fut. भोरिता । II Fut. भोरिष्यति । Impera. भुवतु । Imper. अभुवत् । Potēn भुरेत् । Bene. भुर्वात् । Aor. अभोरीत् । Nouns — भुवत् । भुती ।

तुहू ५३ उद्यमने ।

दन्त्योद्वादेः । यवर्गोदादिदि त्यग्ये ।

57. /vrihū, /brihū, to grow, increase, expand : The root begins with the dento labial व व Others say II is labial ब b

Pre वृद्धिः । Per ववर्द्धे । ववृद्धुः । ववर्द्धिष्य । or ववर्द्धे । I Fut ववर्द्धिष्या । II Fut ववर्द्धिष्यति । or ववर्द्धति । Impera ववृद्धुः । Imper ववृद्धव । Poten ववृद्धव । Bene. वृद्धाह । Aor. अववर्द्धिष्यत् or अववृद्धव । अववर्द्धिष्यात् or अववृद्धवत् । Causa ववर्द्धयति । Aor अववृद्धयत् । अववर्द्धयत् । Desid ववर्द्धिष्यति । ववृद्धयति । Inten ववर्द्धयति । yañ luk ववर्द्धयति । Past Ger ववर्द्धित्वा or ववृद्ध्वा ।

तुहू ५८ स्तुहू ५८ क । तुहू ५८ रा हिंसायोः ।

वृद्धिः । ववर्द्धे । ववृद्धिः । ववर्द्धे । ववर्द्धिष्या-ववर्द्धिष्या । ववर्द्धिष्या-ववर्द्धिष्या । अवृद्धि-ववर्द्धिष्या । अवृद्धि-ववर्द्धिष्या ।

59. /trihū, (a) strihū, (b) trimbū to injure, hurt, kill Pre वृद्धिः ।

58(a). /strihū Pre वृद्धिः । Per ववर्द्धे । I Fut ववर्द्धिष्या or ववर्द्धे ।

58(b) तुहू /trimbū to injure, kill

Pre. वृद्धिः । The nasal is elided by VI 4 24 S 415, as the vikarana य is कित् (I 2 4) Pr. वृद्धिः । ववृद्धुः । ववृद्धिष्य । or ववृद्धव । I Fut ववृद्धिष्या । or ववृद्धिष्यति । II Fut ववृद्धिष्यति । or ववृद्धवति । Impera ववृद्धुः । Imper ववृद्धव । Poten ववृद्धव । Bene वृद्धाह । The yasut being कित् the nasal is elided Aor अवृद्धिष्यत् । अवृद्धिष्यात् or अवृद्धिष्यात् । Causa ववृद्धयति । Aor अवृद्धयत् । Desid ववृद्धिष्यति । or ववृद्धयति । The ant, वृद्धि is कित् । Inten. ववृद्धयति or ववृद्धयति । Past वृद्धिः । ववृद्धवत् । Ger ववृद्धित्वा or ववृद्ध्वा ।

हृष ५९ हृष्यायाम् ।

'हृष्यति' (२४००) इति कः । हृष्यति । हृषिता-हृषिता । हृषिष्यति । हृष्याह । हृषीह ।

59. /isha to wish for, desire : Some read it as having an indicative च । By S 2400 the च is replaced by क in conjugational tenses

Pre हृष्यति । Pr. हृष्ये । हृष्युः । I Fut हृष्यति । हृष्या । II Fut. हृषिष्यति । Impera हृष्युः । Imper. हृष्यव । Poten हृष्यव । Bene हृष्याह । Aor. हृषीह । Nouns —हृषिः । हृष्या । हृष्युः । हृषी ।

मिप ६० स्पधायाम् ।

मिपति । मेपिता ।

60. /misha, to rival, contend, emulate.

Pre मिपति । Per मिपे । I Fut मेपिता । II Fut. मेपिष्यति । Impera मिपुः । Imper. मिपव । Poten मिपव । II Fut. मिपव । Aor. मिपेति । Causa. मिपयति । Aor. मिपयति । Desid मिपिष्यति । मिपिष्यति । Inten. मिपयति । yañ luk मिपयति । Ger मिपित्वा or मिपित्वा । Nouns —मिपः । मिपे । मिपे ।

किला ६१ श्रुत्यक्रीडनयोः ।

61. /hila, 1. to be or become white, 2. to play, sport.

Pre. किलति । Per. किले । I Fut. किलिष्या । II Fut. किलिष्यति । Impera किलुः । Imper. किलव । Poten किलव । Bene किल्याह । Aor. किलेति । Causa किलयति । Desid किलिष्यति । Inten किलयति । Nouns —किलः । किले । किले ।

तिल ६२ स्नेहे ।

62. /tila, to be unctuous or greasy.

Pre. तिलति । Per. तिलेत् । I Fut. तेलिता । II Fut. तेलिष्यति । Impera. तिलतु ।
 Imper. अतिलत् । Poten. तिलेद् । Bene. तिल्याद् । Aor. अतेलीद् । Causa. तिलयति ।
 असीतिलत् । Desid. तितिलिष्यति । तितिलिष्यति । Inten. तेलिष्यते ।

चिल ६३ वसने ।

63. /chila, to put on clothes

Pre. चिलति । Per. चिलेत् । I Fut. चेलिता । II Fut. चेलिष्यति । Impera. चिलतु ।
 Imper. अचिलत् । Poten. चिलेद् । Bene. चिल्याद् । Aor. अचेनीद् । Causa. चिलयति ।
 अचीचिलत् । Desid. चिचिलिष्यति । चिचिलिष्यति । Inten. चेलिष्यते ।

चल ६४ विलसने ।

64. /chala, to sport, play, frolic about

Pre. चलति । Per. चलात् । I Fut. चलिता । II Fut. चलिष्यति । Impera. चलतु ।
 Imper. अचलत् । Poten. चलेद् । Bene. चल्याद् । Aor. अचलीद् । अचलीद् । Causc.
 चलयति । Desid. चिचलिष्यति । Inten. चाचल्यते ।

इल ६५ स्वप्नक्षेपणयोः ।

65. /ila 1. to sleep 2. to throw.

Pre. इलति । Per. इलेत् । I Fut. इलिता । II Fut. इलिष्यति । Impera. इलतु ।
 Imper. अइलत् । Poten. इलेद् । Bene. इल्याद् । Aor. ऐलीद् । ऐलिष्याद् । Condi.
 ऐलिष्यद् । Causa. इलयति । Desid. इलिष्यति । Noun — इला 'earth'.

विल ६६ सवरयोः ।

दन्तयोद्वेषादिः ।

66. /vila, to cover conceal. It begins with the dento-labial व व

Pre. विलति । Per. विलेत् । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु ।
 Imper. अविलत् । Poten. विलेद् । Bene. विल्याद् । Aor. अवेलीद् ।

विरा ६७ भेदने ।

स्योद्वेषादिः ।

67. /bila to split, cleave, divide It begins with the labial ब ब

Pre. बिलति । Per. बिलेत् । I Fut. बेलिता । II Fut. बेलिष्यति । Impera. बिलतु ।
 Imper. अबिलत् । Poten. बिलेद् । Bene. बिल्याद् । Aor. अवेलेद् । Noun — बिलद् ।

णिल ६८ गह्वने ।

68. /nila, to become grave hard, to lurk, hide, to stick, to die.

Pre. णिलति । मणिलति । Per. णिलेत् । I Fut. णेलिता । II Fut. णेलिष्यति ।
 Impera. णिलतु । Imper. अणिलत् । Poten. णिलेद् । Bene. णिल्याद् । Aor. अनेलीद् ।

हिल ६९ भावकरयोः ।

69. /hila, to sport amorously.

Pre. हिलति । Per. हिलेत् । I Fut. हेलिता । II Fut. हेलिष्यति । Impera. हिलतु ।
 Imper. अहिलत् । Poten. हिलेद् । Bene. हिल्याद् । Aor. अहीलीद् ।

शिल ७० यिल ७० उच्छे ।

70 /sila /shila to glean

Pre पिलति । पिलति । Per पियेल । पियेल । I Fut येसिता । येसिता ।

मिल ७१ छेपणे ।

71 /mila to join The svaritēt /mila is given further on The present /mila will be Parasmaipadī even when the fruit of the action accrues to the agent

Pre मिलति । Per मिलेल । I Fut मेलिता । II Fut मेलिष्यति । Impera मिलतु । Imper मयितु । Potēn मिलेत् । Bene मित्वात् । Aor मनेसीत् ।

लिख ७२ अक्षरविन्यासे ।

लिखेल ।

72 /lihā to write

Pre लिपति । Per लिखेल । I Fut लेसिता । II Fut लेसिष्यति । Impera लिखतु । I p r खलित् । Potēn लिखेत् । Bene लिख्वात् । Aor खलेसीत् । Desid लिखिष्यति । लिखेत्सिवात् । Inten लेसिष्यते । Past P 199 लिखितः । Aor लिखित्वात् । Ger लिखित्वा । लेखित्वा । Nouns —लेखनः । लेखनी रेखा । लेखा । पुरलेखः । दण्डलेखः ।

कुट ७३ कौटिल्ये ।

माकुटादिभ्यः (२४६१) इति किरणम् । कुटिल्य । कुटोत् । कुटुत् । कुटिता ।

* 3 /luta *o be crooked or curved From this up to 108 /kun are the kutādi roots All affixes after these roots are considered as āt except those which have an indicatory अ or ए (See I 2 1 S 2461)

Pre कुटति । Per कुटोत् । कुटुटुः । कुटुटि । कुटोत् or कुटुत् । कुटुटि । I Fut कुटिता । II Fut कुटिष्यति । Impera कुटतु । Imper अकुटत् । Potēn कुटेत् । Bene कुट्वात् । Aor अकुटीत् । अकुटट्वात् । Causa कौटवति । Aor अकुटुदत् । Desid कुटुटिष्यति । Inten कौकुटवते । yan luk कौकुटीति । कौकुटिः । The affixes are āt in the yan luk Ger कुटित्वा । Nouns —कुटयः । कौटयः । कौटः । कुटुयः । कुटुलम् । कौटलः । कुटिलम् । कुटिलिका । कौटिलिकः । कुटी । कुटीरः । कुटरः ।

पुट ७४ सहेपणे ।

74 /puta to embrace clasp intertwine

Pre पुटति । Per पुटोत् । I Fut पुटिता । Aor अपुटीत् । Nouns —पुटिका । पुटः ।

कुच ७५ सकोचने ।

75 /kucha to contract The word सकोचन given as the meaning of this root is formed by the affix एष्ट add d to कुच् । The form ought to be सकुचन but the use of सकोचन by Pāṇini shows that एष्ट causes guna inspite of the root belonging to the luta li class

Pre कुचति । Per कुचोत् । I Fut कुचिता । Aor अकुचीत् । Nouns —चकोचः

गुज ७६ शब्दे ।

76 /gaj, to sound to hum buzz.

Pre गुञ्जति । Per जुजोते । I Fut गुञ्जिता Aor. अजुञ्जीत् । Noun — गुञ्जः ।

गुह ७३ रक्षायाम् ।

77. /guda, to defend, preserve

Pre. गुहति । Per जुजोते । I Fut गुहिता । Aor. अजुहीत् । Nouns — गुहः

'Sugar,' गुहा 'hair'

द्विप ७८ क्षेपे ।

78. /dipa, to throw, cast, send This root is found in the Divādī class also, as द्विपति ।

Pre द्विपति । Per. द्विपते । I Fut द्विपित । Aor. अद्विपीत् ।

छुर ७९ छेदने ।

'न भङ्गुर्छुरात् (१६२८) इति न दीर्घः । छुरात् ।

79. /chhura, to cut, divide. The छ is not lengthened in the Bencdictive, because of the prohibition of VII 2 79 S 1629.

Pre. छुरति । Per. छुरोते । I Fut छुरिता । Bene छुर्यात् । छुर्यास्तात् । Aor. अछुरीत् । Noun — छुरिका ।

स्फुट ८० विकसने ।

स्फुटति । स्फुटोते ।

80. /sphuta, to expand, open, blow, blossom

It is conjugated in the Bhuadī and Chhuraḍī classes also.

Pre स्फुटति । Per. स्फुटोते । I Fut स्फुटित । Aor. अस्फुटीत् ।

मुट ८१ आक्षेपसर्दनयोः ।

81. /muta 1 to blame, rebuke, 2 to crush

It is conjugated in the Bhuadī also as नीदति ।

Pre. मुटति । Per जुजोते । I Fut मुटिता । Aor. अजुटीत् ।

त्रुट ८२ छेदने ।

वा प्राच- (२३२१) इति वयम्वा । त्रुटयति-त्रुटति । त्रुजोते । त्रुटिता ।

82. /truta to tear, break, snap

Pre त्रुटति । or त्रुटयति । This root optionally takes र्वत् by III. 1. 70 § 2321 Per. त्रुजोते । I Fut त्रुटिता । Impera त्रुटय्व or त्रुटय्यु । Imper. अत्रुटय्व or अत्रुटय्यु । Potent. त्रुटिष्व or त्रुटयिष्व । Aor. अत्रुटीत् । Noun — त्रुटिः ।

तुट ८३ कलहकर्मणि ।

तुटति । तुजोते । तुटिता ।

83. /tuta, to dispute, quarrel.

Pre. तुटति । Per तुजोते । I Fut तुटिता । Aor. अतुटीत् । Noun — तुटिः ।

चुट ८४ छुट ८५ क । छेदने ।

84. /chuta, /chhuta, /chuna to cut off, divide.

The Bhvādī form is चोटति ।

Pre. चुटति । छुटति । Per चुजोते । छुजोते । I Fut. चुटिता । छुटिता । Aor. अचुटीत् । अछुटीत् ।

जुट ८५ बन्धने ।

85 √juda √juta, to bind

Pre जुटति । जुटति । Per जुजोत । जुजोत । I Fut जुटिता । जुटिता । Aor जुजुदीत् । जुजुदीत् ।

कड ८६ मदे ।

86 √kada to be disturbed or confused This root need not have been read in the kutadi list, as it does not show any peculiarity of its conjugation

Pre कहति । P r ककाड । I Fut कहिता । Aor ककदीत् ।

लुट ८७ संश्लेषणे ।

87 √luta to adhere.

It is conjugated in the Bhvādi and Divādi classes, also as लोटति and लुटति ।

Pre लुटति । Per लुलोट । I Fut लुटिता ।

कृड ८८ घनत्वे ।

घनत्वं चाग्रता । कर्कटं । कृडिता ।

88 √krīda to cluster together The word घनत्वं means चाग्रता 'clustered together', 'dense'. According to some it means 'to graze'

Pre कृडति । Per कर्कटं । I Fut कृडिता ।

कुड ८९ बाल्ये ।

89 √kuda to play or act like a child

Pre कुडति । Per कुजोड । I Fut कुडिता ।

पुड ९० उत्सर्गे ।

90 √puda to leave quit abandon

Atreya reads पुड instead

Pre. पुडति ।

घुट ९१ प्रतिघाते ।

91 √ghuta to retaliate, to strike again It is conjugated in the Atmanepadi of the Bhvādi class also (I 782)

Pre घुटति । Per घुजोड । I Fut घुटिता । Nouns — घाटः । घाटकाः ।

तुड ९२ तोडने ।

तोडनं भेदः ।

92 √tuda to split, rend, break The word तोडनं means breaking This root ends in the third letter i.e., ड, but that which ends in the first letter i.e., ट (टुट) meaning (to dispute, quarrel, has already been conjugated before (See No. 83).

Pre तुडति । (The Bhvādi form is टोडति ।) Per तुजोड । I Fut तुडिता ।

धुह ९३ ह्युह ९४ संवरणे ।

गुहति । धुयोह । धुहव । गुह ह्युह इत्येके ।

93 √thuda 94 √sthuda to cover, screen Some read धुह and ह्यु instead

Pre गुहति । Per धुयोह । I Γ it धुहिवा ।

94 √sthuda to cover screen

Pre ह्युहति । Per ह्युयोह । I Γ ut ह्युहिवा ।

स्फुर ९५ फुल ९६ सचलने ।

‘स्फुर स्फुरते स्फुल सचलने इत्येके ।

95 √sphura to throb palpitate shake The स is changed to फ after निर् वि &c by the following sūtra —

२५३७ । स्फुरतिस्फुलतयोर्निर्निविभ्य । ८ । ३ । ७६ ।

परस्य वा स्वाह । निस्फुरति निस्फुरति । ‘स्फर इत्यकारोपध क्षेपिष्यष्टमि । परस्कार ।

2037 स is optionally substituted for the स् of स्फुर and स्फुल after the prepositions निर् नि and वि ॥

Thus निस्फुरति or निस्फुरति निस्फुरति or निस्फुरति विस्फुरति विस्फुरति ॥ स्फुरति, निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति, विस्फुलति विस्फुलति ॥

Pre स्फुरति । Some read स्फर instead as स्फरति परस्कार &c Per प्रस्फोट । I Fut स्फुरिवा । II Fut स्फुरिष्यति । Impera स्फुरतु । Imper अस्फुरतु । Poten स्फुरेत् । Bene स्फुर्यात् । Aor अस्फुरीत् । Causa स्फोटयति or स्फारयति । Aor अस्फुरात् । (प्रस्फोटयति । प्रस्फारयति ।) Desid प्रस्फुरिष्यति । Inten प्रोस्फुर्यते । yāñ fuk १०१ प्रोस्फुर्यते । Dual प्रोस्फुर्यते ।

96 √sphula, to tremble vibrate 2 to collect

Pre स्फुलति । Per प्रस्फोह । I Fut स्फुलिवा ।

स्फुह ९७ चुह ९८ झुह ९९ संवरणे ।

97 √sphuda 98 √chuda 99 √vruda to cover

Pre स्फुहति । Per प्रस्फोह ।

98 √chuda

Pre चुहति । Per चुयोह ।

99 √vruda

Pre झुहति । Per झुयोह ।

क्रुह १०० मृह १०१ निमज्जने इत्येके ।

100 √kruda √kuda 101 √bhr da to sink dive

Pre क्रुहति । Per क्रुकीह । Nouns — क्रोडा । क्रोह । कस्वाणक्रोही ।

101 √bhrda

Pre मृहति ।

क्रुह १०२ सघाते ।

102 √bnda to collect This root is neither mentioned in the Siddhānta Kaumudī nor in the Mādhaviya Dhātu vr̥tti:

गुरी १०३ उद्यमने ।

अनुदात्ते । गुरते । जुगुरे । गुरिता ॥

103. /guri, to make an effort or exertion

This isanudâttet, set and âtmanepadi.

Pre. गुरते । Per जुगुरे । जुगुरित्ते । I Fut गुरिता । II Fut गुरिष्यते । Impera गुरताम् । Imper. अगुरत् । Poten गुरेत । Bene. गुरिषीष्ट । Aor अगुरिष्ट । अगुरिष्वानात् । Causa. गोरत्यति । Aor अगुरत् । Desid जुगुरित्ते । Inten अगुर्यते । yañ luk जीगोति । Past Pass गूर्णः Act गूर्णवात् Noun —गूर्तिः ।

गू १०४ स्तवने ।

दीर्घाः । पतीक्ष्वगुणोदयः । हतस्यस्वार पत्यस्यपदिहः । जुवति । अजुवीत् ।

104. /nū, /nu, to praise It ends in long ū, as in the sentence पतिवृत्त गुणोदयः । The four roots hereafter are Parasmaipada.

Pre जुवति । Per जुवाव । जुवन्तुः । जुवन्ति । I Fut जुविता । II Fut जुविष्यति । Impera जुवन्तु । Imper अजुवत् । Poten जुवेत् । Bene जुवात् । Aor अजुवीत् । Desid जुवन्ति । Inten जीगुर्यते । yañ luk जीगोति Past Pass वृत्तः Act वृत्तवात् । Gl. गूत्वा ।

ध्रु १०५ विधूयने ।

जुवति ।

105. /dhrū to shake, agitate.

It is conjugated like the last

Pre जुवति । Nouns —विधूयन् ।

गु १०६ गुरीपोत्सर्गे ।

जुगुविष्य-जुगुष्य । गुता । गुष्यति । अजुगीत् । हस्तावह्नात् (२३३८) । अजुताम् । अजुगुः ।

106. /gu /gū, to evacuate defecate

Pre गुष्यति । Per गुवाव । गुवन्तुः । जुगुविष्य or जुगुष्य । I Fut. गुता । II Int गुष्यति । Impera गुवन्तु । Imper अजुवत् । Poten गुवेत् । Bene गुवात् । Aor अजुगीत् । अजुताम् । अजुगुः । (VIII 2 27 S 2 69) D sid जुगुष्यति । Past Pass वृत्तः । Act वृत्तवात् ।

ध्रु १०७ गतिस्वैर्ययोः ।

‘ध्रुव इति पाठाग्रतरम् । आदात्तस्य प्रवर्तीत्यादि भुवतिवत् । द्वितीयस्य वेद् । द्रुगुविष्य । भुविता । भुविष्यति । भुजात् । अजुवीत् । अजुविष्यात् ।

107. /dhrū, 1 to go move 2. to be firm or fixed Another reading, ॥ ध्रुव । The first root is अजिह्व and is conjugated like the last The second is s and is conjugated as follows —

Pre भुवति । Per ध्रुवाव । ध्रुवन्तुः । ध्रुवन्ति । I Fut. भुविता । II Fut भुविष्यति । Impera ध्रुवन्तु । Imper अजुवत् । Poten भुवेत् । Bene भुवात् । Aor. अजुवीत् । अजुविष्यात् । अजुविष्युः D sid ध्रुविष्यति । Int n. दीगुष्यते ।

सुह् १०८ शब्दे ।

'दीर्घान्तः' इति कैयटादयो । कुवित् । अकुविष्ट । 'ह्रस्वान्तः' इति व्याचकारः । कृता । अकुत । युव । कुटादयो युताः ।

108. /kuñ, /kūñ, to sound, to moan, groan, cry According to Kaiyata, the root ends in long *u* and so its I. Fut. = कुवित् and Aorist, अकुविष्ट । According to Nyāyarkāṇḍa, it ends in short *u* and its I. Fut. and Aorist are कृता and अकुत respectively.

Pre कुवति । I Fut कृता । Vrit (end). Here end the kuṣādi roots.

• सुह् १०९ व्याधाने ।

प्रायेण व्याहृत्पूर्वः । रिह् । इवह् । व्यामियते । व्यापमे । व्यापमाने । व्यापरिचयते । व्यापृत । व्यापृतात् ।

109. /prih, to be busy or active

It is generally preceded by the preposition व्याह्.

The *ri* is changed to *rih* by VII. 1 28 S 2367 and then there is *वह्* substitution

Pre व्यामियते । Pre. व्यापमे । व्यापमाने । I Fut व्यापयति । व्यापयति । II Fut. व्यापरिचयते । Imper व्यामियताम् । Imper व्यामियत । Poten. व्यामियेत । Bene. व्यापृषीष्ट । व्यापृषीष्यात् । व्यापृषीरत् । Aor. व्यापृत । व्यापृषताम् । व्यापृषत । Causa. व्यापारयति । Aor. व्यापरीरत् । D. sid. व्यापृत्पूर्वते । Inten व्यापेमियते । *yāñ* luk व्यापर्वति । Past Act व्यापृतवत् । Ger व्यापृष्य ।

सुह् ११० प्राश्रुत्यने ।

110. /mrñ, to die This root is *Ātmanepada* under certain restrictions as mentioned in the following sūtra —

२५३८ । श्रियतेर्लुङ्लिङोश्च । १ । ३ । ६१ ।

सुह्र्लिङी । श्रियह् प्रकृतिभूताह्र्लस्तह्र्लान्यत्र । श्रियते । मरार । मरय । मरिष । मरति । मरिषति । मरीह । अमृत ।

2538. After the verb *mri* to die, when it has one of the affixes having an indicatory *y*, as well as when it takes the affixes *luñ* (Aorist III 2. 110) and *liñ* (Benedictive III 3 159) the *Ātmanepada* affixes are used; (but in other tenses it is *Parasmaipadi*).

Note.—This is a restrictive sūtra the root *हृ* (to die), is marked with a *ह* as an indicatory letter, so by sūtra I 3.12 it would be always *Ātmanepadi*. But the present aphorism restricts it to *हृ* *luñ* (Aorist) and *हृ* *liñ* (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are *श्रि*. Those that take *श्रि* affixes are the special tenses *e. g.* the Present, the Imperfect, the Potential and the Imperative

It is only before these three affixes, namely, *luñ*, *liñ* and *śit* affixes, that the root *mri* takes the terminations of the *Ātmanepada*. Thus the

ओङ्गते । jañ luk सोषोति । Past Ger चूषा । Nouns — सोषीयम् । मूर्धः । प्रसवी ।
मूर्धा । सवित्रम् । मूरी । मूरः । सोर्यम् । चीरः । चीरी ।

कृ ११६ विलेपे ।

किरति । किरतः । चकार । चकारतुः । करिता-करीता । कीर्यात् । चकारीत् ।

116 /kri to scatter' This root adds a sibilant by the following —

२५३९ । किरतौ लघने । ६ । १ । १४० ।

उपास्किरते । मुदागमः स्वाब्देऽर्थे । उपस्किरति । * अट्प्रवासव्यवायेऽपि भुट् काट्पूर्व इति
ब्रह्मण्यम् * । उपास्किरत् । उपचस्कारः ।

2539 The augment भुट् is placed before क when the verb
कृ comes after उप and the sense is that of 'to cut or split'

Thus उपचस्कार बट्टका मुनमि उपचस्कार कारनीरका मुनमि-विशिष्य मुनमि ।

Vari — The above augment takes place when चटुल् is added to the
verb उप कृ, as shown in the above examples. When the meaning is not
that of 'to cut', the form is उपकिरति ।

Vari — The augment भुट् comes before क, even when a letter of अट्
pratyāhāra (vowel or semi vowel) intervenes between उप and the root, or
when the reduplicate intervenes. As उपास्किरत् and उपचस्कारः ।

२५४० । हिंसाया मतेष्व । ६ । १ । १४१ ।

उपास्मतेश्च किरते । भुट् स्वाडिवायात् । उपस्किरति । मतिस्किरति ।

2540 The augment भुट् is placed before क when the verb
kri comes after उप and मति and the sense is "to cause suffering"

Thus उपस्किरति मतिस्किरति । So also उपस्कार्कम् or मतिस्कार्कम् इति ते भूपल
भूपात् = तथा ते भूपल किञ्चो भूपाद् यथा हिंसाभुवचनात् ।

Why do we say when the sense is to cause pain? Observe मतिकीर्कम् ॥

116 /kri to scatter

Pre किरति । किरतः । Per चकार । चकारतुः । चकरिष । चकार or चकर । चकरिष ।
I Fut. करिता or करिता II Fut. करिष्यति or करीष्यति । Impera किरतु । Imper
अकिरत् । Poten किरितु । Bene कीर्यात् । Aor अकारीत् अकारिष्टात् । Causa कारयति ।
Aor अवीकरत् । Desid चिकरिष्यति । Inten चेकीर्यते । jañ luk चाकतीती । चाकर्ति ।
Past Pass कीर्तः । Act कीर्तवात् । Nouns — कुटः । कुवः । अचकीर्षी । कीर्षिः । विकिरः ।
विचिरः । अचक्रः । अवचक्रः । उचकार ।

गृ ११७ निगरये ।

117. /gri, to swallow. By the following sūtra, the र of this root is
optionally changed to ल ।

२५४१ । अचि विभाषा । ८ । २ । २१ ।

गिरते देहस्य सख्य वा स्वादजादौ । गिरति-गिरति । जगार-जगात् । जगरिष । जगरिष्य ।
गरिता-गरीता ।

2541 The र of gri is optionally changed to ल before an
affix beginning with a vowel.

As निगिरति or निगलति निगरत् or निगलन्, निगारत् or निगालत् ॥

Note—This is a vyavasthita vibhāṣha the optional forms have particular meanings. Thus गलः meaning neck is always with ल, while गरः poison is always with र ।

117 /gri to swallow

Pre गिरति or गलति । Pr जगार, or जगाल । जगरिष । जगलिष । Fut. गरिता or गरीता गलिता or गलीता । II Fut गरिष्यति गरीष्यति । गलिष्यति or गलीष्यति । Impera गिरतु or गलतु । Imp r अगिरत् or अगिलत् । Poten गिरेत् or गितेत् । Bene गीर्येत् । Aor अगारीत् or अगालीत् । अगारिष्टात् or अगालिष्टात् Pass गार्यते or गारयते । Caus गारयति or गालयति Aor अजीगरत् or अजीगलत् । Dissid जगदिष्यति । or जगलिष्यति । Int n जेगिर्यते । yāluk जायति । Dual जाग्रीते । Nouns — गर्भिभार्दः । गर्भः । गर्भिण्यः । गरः । गोवर्भिणी । शुक्रः । गर्भिणी । उद्गरः । गरीषात् । तिगिरिणः । गरिणः । गरिष्टः ।

117 /gri when this root is preceded by the preposition अव it is Atman padī and is conjugated as follows —

Pre अवगिर (or ल) ते । Per अवजगिर (or ल) ते । अवजगरि (or लि) वे । I Fut अवयदि (or री लि or ली) ता II Fut अवजगिरिष्यते । I अव गिरताम् । Im अवगिरत । Pot अवगिरेत । B n अवगीर्येत् or अवगारिषीष्ट । Aor अवगारिष्टः ।

हृङ् ११८ आदरे ।

आद्विषते । आद्विषेते । आदरे । आद्विषे । आदर्यते । आदरिष्यते । आदृषीष्ट । अदृतः । आदृषाताम् ।

118 /drih to respect honor

Pr आद्विषते । Pr आदरे । आद्विषे । I Fut आदर्यते । II Fut आदरिष्यते । Impera आद्विषाताम् । Imp r आद्विषत । Pot n आद्विषेत । B ne आद्विषीष्ट । Aor आदृत । आदृषाताम् । Pass आद्विषते । Caus आदरयति । Aor अदीदरत् । Dissid आद्विष्यति । Int n अदीदर्यते । yāluk अदीदर्यते । G r आदृत्य । Nouns — आदृत्यः । आदरः । आदरी ।

धृङ् ११९ प्रयस्याने ।

प्रियते ।

119 /dhrin to be or exist to live

It is conjugated like the last

Pr प्रियते । Per द्ये । I Fut यती । II यतिष्यते । Impera प्रियताम् । Imp r अप्रियत । Poten प्रियेत । Bene प्रियीष्ट । Aor अप्रूत । Nouns — यदः । आपातः । अथ परस्मैपदिनः योदयः ।

प्रच्छ १२० प्रीक्षायाम् ।

पृच्छति । पप्रच्छ । पप्रच्छतुः । पप्रच्छन्-पप्रच्छ । पप्रष्ट । पप्रच्छन् । पप्रच्छते । पप्रच्छीष्ट । वृत् । किरादयो वृत्ताः

120 /prachha to ask, quest on interrogate

The following sixteen roots are Parasmaipadis

With अन् it is Atmanepadi as —

Pre पृच्छति । पप्रच्छते । Pr पप्रच्छ । पप्रच्छतुः । पप्रष्ट । पप्रच्छन् । पप्रच्छते । पप्रच्छीष्ट । I Fut पप्रष्ट । पप्रष्टा । II Fut पप्रच्छति । पप्रच्छते । Impera पृच्छतुः । पप्रच्छताम् ।

Imper अष्टच्छत् । सप्तच्छत् । Poten पूच्छेत् । अष्टच्छेत् । Bene पूच्छ्यात् । समशीष्ट ।
Aor अष्टाशीत् । अष्टाष्टात् । सप्तमष्ट । सप्तमष्टातात् । Causa अष्टयति । Aor अष्टयच्छत् ।
Desid विपृच्छति । Inten परीपृच्छयते । yan luk पामच्छीति । पामहि । Past Ger.
पृष्ट्या । Nouns —मरमः । अष्टमाष्ट । माष्ट ।

सूत्र १२१ विसर्गः ।

विभाषा वृजिहयोः (२४०४) । सर्वजिह्व-सर्वहृ । खष्टा । खद्यति । 'वृजिहयोर्कल्पयति ।
(२४०५) हत्यानामसः । वृजेत् । वृज्यात् । अस्ताशीत् ।

121 /srija to leave quit abandon

Pre वृजति । Per सर्वजं । सर्वजहुः । सर्वजिह्व or सर्वहृ । by VII 2 65 S 2404
वृजिह्व । I Fut खष्टा । II Fut खद्यति । The अष्टा 11gment is by VI 1 58 S
2405 Imp 1a वृजतु । Imper अष्टच्छत् । Poten वृजेत् । B । वृज्यात् । Aor अस्ताशीत् ।
अस्ताष्टात् । Pass वृज्यते । Aor अर्वजि । Causa वृजयति । A r अष्टीवृजत् । अममज्जत् ।
Desid विवृद्यति । Inten वरीवृजयते । yan luk वरीवृजोति । वरीवर्हि । वरिवृष्ट । 1dJ
वृज्यात् । Nouns —वृजर्गः । वृज्योः । वृजिह्व । वृज्यावात् । वृज ।

दुसहजो १२२ शुद्धो ।

वृजति । वृजत । 'वृजिह्वोर्क' (२५१७) इति वृज् । * वृजिह्वोर्कल्पयति * ।
वृजोनाविलोपः । वृज्यत् । वृजयति । वृज्यात् । वृज्यात् । वृज्यात् ।
वृज्यात् ।

122 /tu masja to bathe By VII 1 60 S 2517 a nasal is inserted
before the consonantal affixes and this nasal is inserted before the final w
of the root by the following vartika —The वृज् comes before the final letter
of the /masja, 1e between व and ज । Thus वृज्ज । After reduplication,
we get 2nd Pers Sing of the Perfect as वृज्ज्यत् । The initial वृ is elided
by VIII 2 29 S 380 But when the affix व is वेद् there is no वृज् then we
get the form as वृजिह्व ।

Pre वृजति । Per वृजत । वृजतुः । वृजिह्व or वृज्यत् । वृजिह्व । I Fut
वृज्यात् । II Fut वृज्यति । Imperा वृजतु । Imper अष्टच्छत् । Bene
वृज्यात् । Aor वृज्यात् । वृज्यात् । वृज्यात् । Causa वृजयति । Aor वृजयच्छत् ।
D sid वृजयति । Inten वृजययते yan luk वृजयति । Past Pass वृज्यत् ।
वृज्यात् । Nouns —वृज्यः । वृजः । वृजुः । वृज्याः । वृज्युः । वृज्या । वृज्याती ।

हजो १२३ भङ्गे ।

रोक्ता । रोहयति । अरोहोत् । अरोह्यात् ।

123 /rujo to break to pieces destroy

Pre वृजति । Per वरोज । वरजतुः । वरोजिह्व । वरतिह्व । I Fut रोक्ता । II Fut
रोहयति । Imperा वरजतु । Imper अष्टच्छत् । Poten वरोज । Bene वर्यात् । Aor
अरोहोत् । अरोह्यात् । अरोहः । Causa रोहयति । Aor अष्टच्छत् । Desid वरहति ।
Inten रोहयते । yan luk रोहोति । Past Pass वर्यत् । वर्यः । Act वर्य्यात् ।
वृज्यात् । Ger वर्य्यात् । Nouns कृत्तुवृजः । रोहः । हर्मोः । हर्मयोः । वरज ।

भुजो १२४ कौटिल्ये ।

वज्रिवत् ।

124 /bhujo to bend to curve, make crooked

It is conjugated like the last

Pre भुजति । Per भुजोत् । I Fut भोक्ता । II Fut भोक्त्वति । Impera भुज
Aor अभोसीत् । Noun :—चूल विभुजः । a chariot

छुप १२५ रूप्ये ।

छोहा । अच्योषीत् ।

125 /chhapa /chupa to touch

Pre छुपति । Per छुषोत् । छुष्यतुः । छुष्यिष्य । छुष्यिष्य । I Fut छोहा । II
Fut छोह्यति । Impera छुपतु । Imper अछुपत् । Pote । छुवेत् । Bene छुप्यात् । Aor
अच्योषीत् । अच्योषात् । Causa छोषयति । Aor अच्यष्यत् । Desid छुष्यति । Inten
छोष्यते । yan luk छोष्यति । Pass छुषः । Ger छुपत्वा ।

रुश १२६ रिश १२६ क । हिंसायाम् ।

नायन्नात्ते । रोष्टा । रोषयति । रेष्टा । रेक्षति ।

126 /rusa /risa to injure hurt kill

Pre रयति । Per ररोष । ररायिष्य । ररयिष्य । I Fut रोष्टा । II रोषयति । Impera
रयतु । Imper अरयत् । Poten रयेत् । Bene ररयात् । Aor अरयत् । Causa रोषयति ।
Aor अरयत् । Desid रयति । Inten रोषयते । yan luk रोरेष्टि ।

126A /risa to injure

Pre रियति । Per र्तिरेष । II Fut रेवति । Impera रियतु । Imper अरियत् ।
Poten र्तिरेष्ट । Aor अरियत् । Causa रेययति । Aor अरोरियत् । Desid रित्तिरति ।
Inten रित्तिरयते । yan luk रेरेष्टि ।

लिश १२७ गती ।

अलिषत् ।

127 /lisá, to go move . It is conjugated like /risa It is also
found in the Divádi class

Pre लिषति । Per लिलेष्ट । I Fut लेष्टा । Aor अलिषत् ।

रूपथ १२८ सरूपथने ।

रमाष्टा-रूपष्टा । रूपयति-रूपयति । अरमासीत् अरमासीत्-अरूपयत् ।

128 /sprisá to touch

Pre रूपयति । Per रूपयति । रूपयतुः । रूपयिष्य । रूपयिष्य । I Fut रूपष्टा ।
Impera रूपयतु । Imper अरूपयत् । Poten रूपयेत् । Bene रूपययात् । Aor अरमासीत्
अरमासीत् अरूपयत् । अरमाष्टात् अरमाष्टात् । अरमाष्टुः । अरमाष्टुः । esid विरूपयति ।
Inten विरूपयते । yan luk विरूपयति । Past Nouns —रूपय । इदिरूपयत् ।
दिविरूपयत् उदिरूपयत् । अरूपयत्

विच्छ १२९ गती ।

प्रुपथ- (२३०३) दत्तायः । आर्यपात्रो वा । विच्छायति । विच्छायति-विच्छाय ।

129 /richha, to go, move. By III 1 29 S. 2303, चाह is added to the root before Ardhadhātuka affixes optionally.

Pre विचहायति । P = विविच्य or विचहायानवाह । विविच्यतु । विविच्यति । विविच्य ।
I Fut विचिह्यति or विचहायति । II. Fut. विचिह्यस्यति or विचहायिष्यति । Impera.
विचहायतु Aor. अचिह्यीष्ट अचिह्यीष्टु । अचिह्यीष्टाव । Caus. विचहायति । Aor. अचिह्यीष्ट
or अचिह्यीष्टाव । D. 1. विचिह्यति । Inten. विचिह्यस्वते । Pa. 1. Pa. 3. विचिह्यत ।
or विचहायति । G = विचहायित्वा or विचिह्यत्वा । Noun — विचहायः ।

विश १३० प्रवेशन ।

विशति । वेष्ट ।

130. /visā, to enter. It is conjugated like /riś.

With the prefix नि, it is Atmanepadi.

Pre विशति । निविशते । P. 1. निवेश । निविशते । निविशति । I Fut. वेष्ट ।
निवेष्ट । II Fut. निवेश्यते । Impera. निविशतु । Imper. अविशत । Poten. निविशेय
Ben निविशीष्ट r Aor. अविशत । D. 1. निविशति । Inten. निवेशिष्यते यां लोक
निवेशिषीति or निवेशेष्टि । Past Pass. विष्टः । Act. विष्टवान् । Nouns — वेष्टव । वेष्टन्य ।
विष्टपदी । वेष्टया । वेष्टः । D. द्विविशत । 2. विष्ट । विष्टी । Pl. विशाः ।

मृश १३१ आसर्षणे ।

आसर्षणं स्वर्षणं । असाचीष्ट-असाचीष्टु-अमृशत् ।

131. /mṛśa, to rub, stroke, to touch, to handle. It is conjugated like /sprisā

Pre. मृशति । P. 1. मर्ष । ममृशतु । ममर्षिष्य । ममृशिव । I Fut. मर्ष । Aor.
असाचीष्ट, असाचीष्टु, or अमृशत् ।

शुद १३२ प्रेरणे ।

कर्त्रे निशेषेऽपि क्ते परस्मैपदाद्यः पुनः पाठः ।

132 /nuda, to send, to prompt, propel. It has been repeated here because it is Parasmaipadi even where the fruit of the action accrues to the agent (See No 2)

पद्ल १३३ विशरणगत्यसादनेषु ।

'वीदति' इत्यादि नीडादिङ्गन्तु । इह पाठो पुनिरुक्तवाच्यः । वीदती-वीदन्ती । इवसादी
पाठस्तु वाच्यः । वादः । इवसार्वद । ममृशदातः । ममृशदातः ।

133 /hadrī 1 to recline, lie down, 2 to go, 3. to be languid, to be in distress. It is conjugated like the Bhṛādi /śhad () Its insertion here is for the sake of making the पुन optional as वीदती or वीदन्ती । Its insertion in the jvalādi list is for the sake of adding the affix च to it (III. 1. 140 S. 2902) as वादः । Also for the sake of account, as the base in the Bhṛādi class is anudā'ta, because of the affix मृन्, while the base in the Tudādi is udāt'a, because of the vikarana च । Thus Bhṛādi is 'वीदति', while Tudādi is 'वीदति' ।

Pre वीदति । Nouns — वीदती or वीदन्ती ।

शद्ल १३४ आतने ।

इवार्थं एव पुनः पाठः । यथा तु नास्ति । 'यदे' शिता' (२३६२) इत्यात्मनेपदोक्तेः ।

134 /sadri, to fall, perish, decay, wither.

It has been repeated here for the sake of accent for it is conjugated like the Bhvâdi root except in the Present tense.

Thus Bhvâdi गीयते has accent on गी while in the Tudâdi, the accent falls on य : Its repetition here is not for the sake of adding the nasal यङ optionally in the यट् (Present participle Parasmai), because before यङ affixes it is always Atmanepadi by I § 60 S 2362. Therefore it never takes यट् but यानच् . So it always forms गीयान् :

Pre गीयते । Per ययाद् । I Fut. यसा । II Fut यान्यति । Impera गीयताम् । Imper यगीयत । Poten गीयेत् । Bene. यदाद् । Aor ययद् । Causa यातयति । Desid यियारयति । Inten याययते । yañ luk याययति ।

अय यट् स्वरि वेत्तः ।

निल १३५ संगमे ।

'निल संरतेपणे इति पठितस्य पुनः पाठः कर्मनिमाये तत्पर्यः । निलति-निलते । निनेल-निनिले ।

135 /mila, to assemble, to accompany, to come or meet together. The repetition of this root which has already been mentioned before as निल करतेपणे is for the sake of making it Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent

Pre निलति । A निलते । Per. निनेल । A. निनिले । I Fut. P and A नेलित्ताम् । II Fut नेलित्यति । A ते । Impera. निलतु । A. निलताम् । Imper. यनिलतु । A त । Poten निलेत् । A च । Bene. A. निलिषीह । Aor A. यनेलित् । Desid निनिलित्यहे or निनेलित्यते ।

मुच्ल १३६ मोक्षणे ।

136 /muchlri, to liberate to loose

The nasal is inserted in the conjugation of this root by the following,—

२५४२ । श्रे मुपादीनाम् । ७ । १ । ५१ ।

पुनराद् । पुट्ति । पुट्ते । मोक्षा । पुनराद् । पुवीह । अमुपद्-अमुक् । अमुपाताद् ।

2542. In पुद् do., before the characteristic च of the Tudadi class, the च is placed after the vowel of the root

Thus पुनल—पुट्ति, (पुनति, निनति निनति निनति कृपति निनति, विनति)

Note.—Why ' before च ? Observe मोक्षा, मोक्षद् मोक्षयद् & Why "of पुद् &c." ? Observe पुट्ति पुटति ।

Pre. पुट्ति । Per. पुनोच । पुन्यत् । पुनोषिच । पुन्यिच । I Fut मोक्षा । II Fut मोक्षति । Impera पुनतु । Imper अमुपद् । Poten पुट्ते । Bene पुनराद् । Aor अमुपद् or अमोषयद् । Causa. मोक्षयति । Aor अमुपुपद् । Desid पुनयति । Inten मोपुनयते । yañ luk मोपोजि । Nouns—मोक्षः । पुनाः । मोक्षिचद् । विनोः । अमुपि । अमुपयति । अमुपुच । अमुपुषी । अमुपुजः ।

Atm Pre पुट्ते । Per पुनये । II Fut मोक्षा । II Fut मोक्षते । Impera पुनराद् । Imper अमुपय । Inten पुट्ते । II ७० पुवीह । Aor अमुपः । अमुपाताद् । Causa यापयते । अमुपुपः । Desid पुपुषे ।

लुप्त १३७ वेदने ।

लुप्त-लुप्ते । अलुप्त-अलुप्त ।

137. /lupṭi, to cut off, to break

It is conjugated like the last

Pre लुप्ति । Causa. लोचयति । Aor. अलुप्त or अलुप्तोप । Inten लोचयते ।
yañ luk लोचोति ।

Atm. Pre. लुप्ते । Aor. अलुप्त ।

विद्वत् १३८ लाभे ।

विद्वत्-विद्वते । विवेद-विविदे । ज्ञानप्रभृत्यादिभ्यो वेदकोऽयम् । वेदिता । भाष्यादिभ्योऽ
विद्वत् । वेत्ता । पत्तिवेत्ता । परिवर्जने । अयेष्ट परिवर्ज्य दातार्यष्टि लक्षणातिर्यक्तः । दृष्टोप ।

138. /vidṛi, to get, obtain, acquire

Pre विद्वति । विद्वतः । P. r. विवेद । विविदयुः । विवेदिय । I Fut. वेदिता ।
According to Vyāgrabhūti, it is set, but according to the Bhāṣya it is
anit as वेत्ता । Impera विद्वतुः । Imper. अविद्वत् । Poten. विद्वेत् । Bene विद्वत् ।
Aor. अविद्वत् । अविद्वताम् । Causa. वेदयति Aor. अलोचयत् । Desid विविदिषति or
विवेदिषति । Inten वेदिषते । yañ luk वेवेति । Past Pass विद्यः । Ger विदिष्या or
वेदिष्या । Nouns —विद्वः । गोविद्वः । कुन्दः । ब्राह्मवेदः । विद्वः । विद्वत् । वेदिता ।
पत्तिवेत्ता is formed by adding the affix दृष्ट् or दृष्ट to the root This word
means a younger brother married before the elder.Atm Pre विद्वते । Per. विविदे । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यते । Impera.
विद्वताम् । Imper. अविद्वत् । Poten. विद्वेत् । Bene वेदिषीष्ट । Aor. अवेदिष्ट ।

लिप १३९ उपदेहे ।

उपदेहो वृद्धिः । लिपति-लिपते । लिहा । 'लिपिनिवि-' (२४१८) दृष्टम् । वङि डु वा ।
अलिपद्-अलिपत-अलिह ।139. /lipa, to besmear, to anoint, to cover upadeha means to 'in-
crease'. Its aorist is formed by अह (III 1 53 S. 2418) The अह aorist
is optional in the Atmanopadi.Pre लिपति । P. r. लिपेत् । लिपेदिय । लिपिष्य । I Fut. लिहा । II Fut. लिपयति ।
Impera लिपतु । Imper. अलिपत् । Poten. लिपेत् । Bene लिप्यात् । Aor. अलिपत् ।
Causa. लिपयति Aor. अलोचयत् । Desid लिपिष्यति । Inten. लिपिष्यते yañ luk
लिपेति । Nouns —लिपः । निलिप्य । लिपिः । लिपिः ।Atm. Pre. लिपते । P. r. लिपेत् । I Fut. लिहा । II Fut. लिपयते । Impera
लिपताम् । Imper. अलिपत् । Poten. लिपेत् । Bene लिपिषीष्ट । Aor. अलिपत् or
अलिपत । Desid लिपिष्यते ।

पिच १४० क्षरणे ।

पिचति-पिचते । अलिपत्-अलिपत-अलिह । अलिपिष्यति । अलिपिष्यते ।

140. /shicha to sprinkle, moisten

Pre पिचति । Per. पिचिषे । अलिह Aor. अलिपत् अलिपताम् । विविदते ।

Pre. पिचति । With the prefix अलि, च is changed to च Thus अलिपिष्यति ।
अलिपिष्यत् । अलिपिष्येत् । P. r. पिचिषे । विविदयुः । विवेदिय । I Fut. वेत्ता । II Fut.
वेदयति । Impera पिचतुः । Imper. अलिपत् । Poten. पिचेत् । Bene पिचिषीष्ट । Aor.

अविषद् । Causa चेययति । Aor अवीयिषद् Desid विविषयि । Inten चेविष्यते । yan luk चेवेति । Nouns — अकृत्रम् । विद्वयम् ।

अथ अयः परस्मैपदिनाः ।

• कृती १४१ छेदने ।

कृणाति । अकर्त । कर्तिता । कर्तिष्यति-कर्त्स्यति । अकर्तीह ।

141 /kritā to cut

The following three roots are Parasmaipadi-

Pr. कृतति । Per अकर्त । अकृतुः । अकर्त्तिय । अकृष । अकृतिष । I Fut कर्तिता ।

II Fut कर्तिष्यति or कर्त्स्यति । Impera कृन्तु । Imp-r अकृतम् । Poten कृन्तेत ।

Bene कृत्याद् । Aor अकर्वीद् । अकर्त्तिष्टाद् । Causa कर्त्तयति । Aor अकर्त्तयद् ।

Desid विहृत्स्यति or चिन्तित्यति । Inten अरीकृत्यते । yan luk अरिकर्त्ति । Past

Pass कृतः । 1st कृतवाद् । Nouns — विकर्त्तयः । कृतिः । कृत्यम् ।

खिद् १४२ परिघाते ।

खिदति । खितेद् । खेत्ता । अथ दैव्ये दिवादी वधादी च ।

142 /khida to strike press down afflict

This root when meaning to be poor belongs to the Divadi and Rudhādi classes also

Pre खिदति । Per खितेद् । खितिदुः । खितेदिय । I Fut खेत्ता । II Fut

खेत्स्यति । Impera खिदुः । Imp-r खातिम् । Poten खिदैद् । Bene खिदाम् ।

Aor अखैर्वीद् । अखैत्ताम् । Causa खेदयति । Aor अवीयिषद् । Desid खितित्यति ।

Inten खेतिदते । yan luk खेति or खेतिदीति । Past Pass. खितम् । Ger खित्वा ।

Noun — खिदिम् ।

पिश १४३ मययये ।

पिशति । पिशिता । अथ दीपनाशायपि । स्वष्टः क्वाणि पिशु । बुद् । उपादपस्तुपादपम् ।

143 /piśā to shape fashion form

This root when meaning to go belongs to the Churadi class

It means also 'to kindle to show' as in the sentence स्वष्टः क्वाणि पिशु ।

Pre पिशति । Per पिशेद् । पिशेदिय । पिशित्वि । I Fut पिशिता । II Fut

पिशिष्यति । Imp-ra पिशुः । Imp-r अपिशम् । Poten पिशेद् । Bene पिश्याद् ।

Aor अपेर्वीद् । अपेयिष्टाद् । Causa पिशयति । Aor अवीयिषद् । Desid पिशित्यति ।

Inten पेचिर्यते । yan luk पेचिर्वीति or पेचि । Past Pass पिशितम् । Ger पेशित्वा or

पिशित्वा । Nouns — पिशायः । पिशितायः । पिशुः । पिश्या । पेयी ।

बुद् (and) Here end both the Mīchādi and the Tudadi

एति विहृत्सुदादिप्रकरणम् ।

Thus व+व+व्+विप्=व+व+व्+वि (VIII 2 40 S 2280)=व+व+व्+वि (VIII 4 53 S 52)=ववदि।

The dual is thus formed व+व+व्+वत्=व+व्+०+व्+वत् (VI 4. III. S. 2469 The व् of व is elided before the द्वि sārvaśātrika affix वत्) =व+व्+०+व्+वत्। The व् is considered asidhha for the purposes of anusvāra change, as it was evolved by the operation of a Tripāḍi-rule VIII 4 1 S 235, which is looked upon as non effective for the purposes of the prior rule VIII 3 24 S 123. Therefore व् being still looked upon as व् we change it to anusvāra व+०+व्+वत्। The anusvāra is then changed to a letter homogeneous with the subsequent by VIII 4 53 S 124 As, व+व्+०+व्+वत्। Thus व obtained by a Tripāḍi-rule is asidhha for the purposes of the prior VIII 4 1 S 235, and so it is not again changed to व्।

Question—In the equation व+व्+०+व्+वत्, how can व be changed to anusvāra before व्, since the lopādeśa zero intervenes between it and व् and it is sthānavat? Moreover in व+०+व्+वत् how can the anusvāra be changed to व since it is not followed by व्, but by a lopādeśa zero?

Answer—The zero is not sthānavat because I 1 58 S 51 makes a special exception in favor of savarna—viddhi and anusvāra—vidhi.

For further explanation of this rule see my *Ashṭādhyāyī* page 50 paras 6 and 7)

Thus in the third person dual we get व+व+व्+वत्=वुव् व+व्+वत् (VIII 2 40 S 2280)=ववत् or ववत्तुः।

1. /rudhir to cover.

Pre ववदि। ववत्तुः। ववति। ववत्ति। ववः। ववत्। ववति। ववत्ति। ववत्तुः।
Per वतेष। ववत्तुः। ववत्तुः। वतेषिय। ववत्तुः। I Fut वतेह। II Fut वतेह्वि।
Impera ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु।
ववत्तु। ववत्तु। Imper ववत्तु or ० व्। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु।
ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु।
Aor ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु।
ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु। ववत्तु or ववत्तु।
Pass. ववत्तु। Aor ववत्तु। Causa ववत्तु। Aor.
ववत्तु। Devid ववत्तु। Inten ववत्तु। yan lak ववत्तु Past. Parta ववत्तु।
Parta Ger ववत्तु or ववत्तु। Nouns—तेषः। ववत्तु।

1. /rudh Atmanepādī

Pre ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु।
Per ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु। ववत्तु।

विचिर् ५ पृथग्भावे ।

विचिर्-विचिर् ।

5. /vichir to separate, to discriminate.

It is conjugated like /richir.

Prp. विचिर् । A. विचिर् । विचिर् । Nouns:—विचिकी । विचिकः ।

क्षुदिर् ६ संपेयणे ।

क्षुदिर्-क्षुदि । चोत्ता । अक्षुदत्-अक्षीरणीत्-अक्षुत् ।

6. /kshudir to bruise; pound down.

Pro. क्षुदि । क्षुत्तः । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । Per. 'क्षुदो' । क्षुदोत्तः ।
 क्षुदोदितः । क्षुदोदितः । I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरवति । Impera. क्षुदत्तः । क्षुदत्तः or
 क्षुदत्तः । क्षुदत्तः । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । Imper. अक्षुदत् । अक्षुदत् । अक्षुदत् । अक्षुदत् ।
 अक्षुदत्-इ or अक्षुदत् । अक्षुदत् । अक्षुदत् । Poten. क्षुदत्तः । क्षुदत्तः । Bene. क्षुदत् ।
 क्षुदत्तः । Aor. अक्षुदत् or अक्षीरणीत् । अक्षुदत्तः or अक्षीरणीत् । अक्षुदत् । Causa
 क्षुदयति । Aor. अक्षुदयत् । Desid. क्षुदयति । A. क्षुदयते । Inten. क्षुदयते । ad
 luk क्षुदोति । Pass. Past Part. क्षुदितः । Act. क्षुदितः । Nouns:—क्षुदः । क्षुदः ।
 क्षुदिना ।

6. /kshudir. Atmanepada.

Pré. क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । Per. क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते ।
 I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरवति । Impera. क्षुदत्तः । क्षुदत्तः । क्षुदत्तः । क्षुदत्तः ।
 क्षुदते । क्षुदयते । Imper. अक्षुदत् । अक्षुदत्तः । अक्षुदत् । अक्षुदत् । Poten. क्षुदत्तः ।
 क्षुदयतात् । Bene. क्षुदते । क्षुदयतात् । Aor. अक्षुदत् । अक्षुदयतात् ।

युजिर् ७ योगे ।

चोत्ता ।

7. /yujir to join, unite.

Pro. युजति । युजतः । युजन्ति । युजति । युजन्ति । Per. युजोत्तः । युजोदितः । युजोत्तः ।
 युजोदितः । I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरवति । Impera. युजत्तः । युजत्तः or युजत्तः । युजत्तः ।
 युजन्ति । युजन्ति or युजन्ति । युजन्ति । युजन्ति । Imper. अयुजत् । अयुजत् । अयुजत् ।
 अयुजत्-अयु । अयुजत्तः । अयुजत् । अयुजत् । Poten. युजत्तः । युजत्तः । Bene.
 युजत्तः । Pass. युजते । Nouns:—युजः । युजः । अयुजत् । योत्तः । योपी । योत्तः ।
 योत्तः । युजः । योत्तः ।

7. /yujir. Atmanepada.

Pré. युजते । युजते । युजते । युजते । युजते । Per. युजते । I Fut. चोत्ता ।
 II Fut. क्षीरवति । Impera. युजत्तः । Imper. अयुजत् । अयुजत् । अयुजत् । Poten.
 युजत्तः । Bene. युजते ।

उच्छदिर् = दीप्तिदेयनयोः ।

उच्छदिर्-उच्छदि । चोत्ता । अउच्छदत्-अउच्छीरणीत्-अउच्छत् ।
 उच्छदि-उच्छदि । अउच्छदत्-अउच्छीरणीत्-अउच्छदत् ।

formed by चङ् because of the indicatory चृ । See III 1.55. S. 2343. Causa. रोषयति । Aor. यषीयिषत् । Desid. शिषियति । Δ. शिषियते । Inten. येमिष्यते । यषी luk येमिषीति or येयेष्टि । Pass. शिष्टः । Act शिष्टवात् । Nouns — शिषेयः । येमिषिकः ।

पिष्ट १५ संचूर्णने ।

पिष्टिवत् । पिनष्टि ।

15. /pishlri to pound, to grind.

It is conjugated like /शिष् ॥

Pro पिनष्टि Noun — पिष्टम् ।

भङ्गो १६ भ्रामर्दने ।

भनक्ति । भनक्तिव । भनङ्कय । भङ्क्ता ।

16. /bhañjo, to break, tear down, shatter.

Pro भनक्ति । भङ्क्ताः । भङ्कन्ति । भनक्ति । भनक्तिव । भङ्कयः । Per. बभञ्ज । बभङ्कयुः ।

भनक्तिव or बभङ्कय । भनक्तिव । I Fut भक्ता । II Fut भनयति । Impera भनक्तु or

भङ्क्ताव । भङ्कयिष्य । भनक्तानि । Imper चननङ् or चन । चनङ्क्ताव । चनङ्कय । चननङ् ।

चननङ् । Poten भङ्क्यात् । Bene भङ्क्यात् । Aor. चनानीत् । चनङ्क्ताव । Pass.

चनयते । Aor. चनयिष्य or चनयति । Causa भनयति । Aor. चनयन्त । Desid. चिष्यति ।

Inten चनयते । यषी luk चनक्ति or चनयति । Pass चनतः । Act चनवात् । Ger.

चनन्तवा or चनवा । Nouns — भङ्गुरा । भङ्गः । भङ्गी ।

भुज १७ पालनाभ्यवहारयोः ।

भुनक्ति । भोक्ता । भोजयति । भुजङ्क ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat

Pre भुनक्ति । भुङ्क्त । भुङ्कन्ति । भुनक्ति । Poten. भुङ्क्यात् । Bene भुङ्क्यात् ।

Aor. भुजीयत् । भुजीकाव । Causa भोजयति । Aor. भुजयन्त । Desid. भुजयति ।

Inten भुजयते । यषी luk भुजनीति or भुजीति । Pass. भुजङ्क । Nouns — भोगः ।

भुजः । भोगः ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat Atmanepada

Pre. भुङ्क्ते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते ।

भुङ्कते । Per. भुङ्क्ते । भुङ्कते । I Fut. भोक्ता । भोक्ताव । II Fut भोजयते । Impera

भुङ्क्ताव । Imper. भुजङ्क । भुजयताव । Poten भुजनीत् । भुजनीयाव । Bene

भुजिष्य । Aor. भुजङ्क । Desid. भुजयति ।

तृह १८ हिंसि १९ हिंसायाम् ।

18. /trihā, to injure. Thus हृ+अनृ+हृ+ति=हृवहृ+ति । Now by

the following sūtra, हृवहृ becomes हृवेहृ before पित् affixes which begin with

a consonant.

२५४५ । तृहण इम् । ३ । ३ । ९२ ।

तृहः । तृहणि कृत इत्यगमः स्याद्वृत्तादी विधिः । वृहेदि । वृषहः । तर्हः । तर्हिता । अतृहेद् । दिनस्ति । जिह्विष । हिचिता ।

2545 Before a *vis* Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, *r* is added after *ṣ* of the verbal stem वृह् ।

Note —As वृहेदि, वृहेषि वृहेहि अतृहेत् । In the last example though the affix vanishes altogether, yet it produces its effect. Why beginning with a consonant? Observe वृषहणि । Why a *vis* affix? Observe वृहः with तृह् । The stem वृह is formed from the root वृह (Rudhādi) with the vikarana ऋह् and is so exhibited in the sūtra in order to indicate that the augment ह् is added after the vikarana ऋह् has been added, and that the root वृह of 'Iudādi' class is not to be taken.

Thus वृह + ह + णि = वृहेह् + णि (VI I 87 S. 69) = वृहेह् + णि (VIII 2 31 S. 324) = वृहेह् + णि (VIII 2 40 S. 2290) = वृहेह् + णि (VIII 4 41 S. 118) = वृहे + णि (VIII 3 31 S. 2335) = वृहे णि ।

18 √trihā, √trih 19 √hīsi to injure

Pre वृहेदि । वृषहः । वृहणि । वृहेषि । (VIII 2 41 S. 295) वृषहः । वृषह । वृहेहि । वृहः । वृहः । Per तर्हः । तर्हणुः । तर्हणुः । तर्हणिव । तर्हणिव । I Fut तर्हिता । II Fut तर्हिष्यति । Impera वृहेतु or वृषहात् । वृषहात् । वृहणुः । वृषिह । वृषहणि । Imper अतृहेद्-०ह् । अतृषहात् । अतृहणुः । अतृहणु-०ह् । अतृषहणुः । अतृह । B no वृषात् । वृषास्तात् । Aor अतर्हिह । अतर्हिहणुः । Pass वृषसे । Aor अतर्हिह । Caus तर्हिषति । Aor अतर्हिषतु or अतर्हिषतु । Desid तितर्हिषति or तितर्हिषति । Int n तर्हिषसे । १८ luk तर्हिषति । Ger तर्हिष्या ।

10 √hīsi to injure

Pre हिचिता । हिचिता । हिचणिव । हिचणिव । हिचणिव । Per हिचिह । हिचिहणुः । जिह्विष । जिह्विष । I Fut हिचिता । II Fut हिचिष्यति । Impera हिचणु or हिचितात् । हिचितात् । हिचणुः । हिचिष्यः । हिचिष्यति । Imper अहिचणुः । अहिचितात् । अहिचणुः । अहिचणु-०ह् । अहिचितात् । (VIII 2 74 S. 2485). अहिचणुः । अहिचिष्य । Potu हिचितात् । हिचितात् । B no हिचितात् । हिचितात् । Aor अहिचिषतु or अहिचिषतु । Caus हिचिषति । Aor अहिचिषतु । D ३१ जिह्विषति । Inten अहिचिषसे । १८ luk अहिचितात् । Pass हिचितात् । Ger हिचिष्या । Nouns —हिचिता । हिचिता । हिचिता । हिचिता ।

उम्दी २० हिचिता ।

उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी । उम्दी ।

20 /undi to wet moisten bathe

Pre अनति । उन्तः । उन्दति । Per. उन्दायुक्तात् । Imp. 1st अनदानि । Imper. अनय । अन्यात् । अनदत् । अनः, अनत्-०द् । अनदत् । Poten उन्दात् । उन्दातात् । II ne उन्नात् । उन्दास्तात् । Aor. अनदीत् । अनदिष्टात् । Causa उन्दयति । Desid. उन्दिष्यति । Pass. उन्नय, उन्नय, G r उन्दिष्या । Nouns —अनोदः । अनोदः । हृद्दः । अनोदय । उन्नय । उदकाः । उदधिः । उदवासाः । उदपनयः ।

अञ्जू २१ उपक्तिमयस्त्रुक्तान्तिगतिपु ।

अनति । अन्तः । अन्नति । आनन्न । आनन्तिजय-आनन्त्यय । अन्ता । अन्तिता । अन्ति । अन्तानि । आनन् ।

21 /añjũ, 1. to anoint 2 to shine, 3 to go

Thus अञ्ज + तिप् = अ + जन् + तिप् + ति = अज + जन् + ति = अज + ज् + ति (VI 4 23 S 2144) = अजति । The dual is अज + त् + तः = अज + ० + त् + तः (S 2469) = अजतः (VII 2 30 S 374, VIII 1 55 S 121 . The Plural is अजन्ति । The Perfect S is अजन्तः the 2 D is अजन्तिष or अजन्तु ।

In forming the Aorist there is the augment इद् by the following sūtra

२५४६ । अङ्गेः सिचि । १ । २ । ३ ।

अङ्गेः सिचि निवन्दिष्यात् । अङ्गीत् ।

2516 The इ of the s-Aorist always takes the इद् after अञ्ज (Rudh 21)

As आङ्गीत्, अङ्गिष्टात्, अङ्गिन्यः । But अङ्गात् or अङ्गिता in tenses other than Aorist. The root having an initial *ny* long, अ optionally takes इद् (VII 2 44)

21 /añjũ 1 to anoint 2 to shine 3 to go

Pre. अनति । अन्तः । अन्नति । अनति । अनन्ति । अन्तः । Per. आनन्न । आनन्तिजय । आनन्तिष or आनन्त्यय । आनन्तिष or आनन्त्यय । I Fut अङ्गात् or अङ्गिता । II Fut अङ्गयति or अङ्गिष्यति । Impera अजतु or अजतुत् । अजधि । अजानि । Imper. अजन् । अङ्गात् । अजान् । अजान्य । Poten अज्यात् । Bene अजायात् । Aor. अङ्गीत् । अङ्गिष्टात् । Caus. अजयति । Aor. अङ्गिजत् । I sid. अङ्गिजिषति । Pass. अजतः । Act. अजायात् । Ger. अङ्गिजया or अङ्गिज्या । Nouns —आजय । अङ्गाय । अङ्गः । अङ्गिता । अजन्तः । अजन्तिः ।

तञ्जु २२ संकोचने ।

तङ्का-तञ्जिता ।

22 /tañju to contract shrink

Pre तनति । तङ्काः । तन्ति । तान्ति । तान्ति । Pre तनत् । तनत् । तनत्ति or तनत् । तनत्ति । I Fut तन्तिता or तङ्का । II Fut तङ्कयति or तन्तिष्यति । Impera तनतु or तङ्कात् । तन्तिष । तनधानि । Imper. तनन् । तनन्कात् । तनन्कात् । तनन्कात् । तनन्कात् । Poten तन्यात् । Bene तन्यात् । Aor. तन्यात् । Caus. तनयति । Aor. तनयत् । Desid. तनयिषति or तनयिषति । Inter. तनयते । an luk तातङ्कि । Pass. तनतः । G r तन्तिष्या । Nouns —आतङ्कः । तनयः ।

अविजी २३ भयचलनयोः ।

विकृति । विहृत् । 'विज्र वृ' (२५३६) इति किरणम् । विविजिष । विजिता । अविजम् । अविजीद् ।

23 /o vijl 1 to be afraid, 2 to shake

Compare the Divādi root also See No 9

Pre विकृति । विहृत् । विज्रजति । विज्रिषि । विज्रिषि । विज्रिष्य । विज्रिष्य । Per. विज्रेष । विज्रिष्युः । विज्रिषुः । विविजिष्य । विविजिष्य । I Fut विजिता । There is no guna of the root vowel because of the prohibition of I 2 ■ S 2536 II Fut विजिष्यति । (I ■ 2 S 2536). Impera विजिष्यु or विहृत्ताद् । विहृत्ति । विज्रजानि । Imper. अविजम् । अविहृत्ताद् । Poten विज्रिष्यद् । विज्रिष्यता । Bene विज्रिष्यद् । विज्रिष्यता । Aor अविजीद् । अविजिष्यद् । Causa वेजयति । Aor अवीजिष्यद् । Des d विविजिष्यति । Inten वेजिष्यते yañ luk वेजिजीति or वेजेलि । Pass विज्रि । Aor विज्रिष्यद् । Ger विज्रित्वा । (I 2 2 S 2536, in spite of I 2 18 S 3322)

वृजी २४ वर्जने ।

वृजति । वर्जिता ।

24 /rjl to avoid shine

Pre वृजति । वृजत् । वृजजति । Per वर्जने । वृजज्युः । वर्जिष्य । वृजिष्य । I Fut वर्जिता । II Fut वर्जिष्यति । Impera वृज्यु or वृज्ताद् । वृज्ताद् । वृज्ति । वृजजानि । Imper. अवृजम् । अवृज्ताद् । अवृज्यु । अवृज्यु । अवृज्यु । Poten वृज्यद् । वृज्यता । Bene वृज्यद् । Aor अवर्जिद् । अवर्जिष्यद् । Causa वर्जयति Aor अवीजयद् or अवर्जयद् । Desid. विवर्जिष्यति । Inten वर्जिष्यते yañ luk वर्जिष्यति or वर्जिष्यति । Pass वृज्ति । Ger वर्जित्वा । (I 2 18 S 3322 causes guna) Nouns —वर्जयम् ।

पृषी २५ संपर्के ।

पृषति । संपर्के ।

25. /prichi, to bring in contact with, join

Pre पृषति । पृषत् । पृषति । Per संपर्के । पृष्युः । पृषिष्य ।

Here end the Rudhādi Roots

अथ तिङन्त तनादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VIII.

THE TANADI ROOTS.

यस्य नाम सप्तविंशतिः ।

These are ten roots in all of which the first seven are Svarita, and conjugated in both Padas The first root is

तनु १ यिमादि ।

तनादिपृष्यत् (२५६६) । तनोति । तनयः-तनुयः । तनुते । तनायः । तने । तनु । अतनीद्-अतनीयद् ।

1. तन् /tanu to stretch. In conjugating the roots of this class, sūtra III 1 79 § 2466, introduces the vikarana व. For the facility of reference we repeat that sūtra here :

२५४७ । व । तनादि कृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

2547. The vikarana व comes after the Tanādā-roots and after the root व, in the active voice before sārvaśhātuka affixes

Thus debars वच् । Thus वच् + व + ति = ववच् + ति = ववोति । The 1st Person-dual = ववः or ववुवः । The व is optionally elided here

In the Aṭmanepada we have ववुते । Per ववामः । Pt ववे । Impv. वव । The व is elided by VI 4 106 § 2334 Imperf ववनीच् or ववतानीच् । In forming the aorist, the वच् is optionally elided by the following —

२५४७ । तनादिभ्य स्तथासौ । २ । ४ । ७९ ।

तनादिः द्वितीयो वा वुवस्त्वोस्तथासौः । आधा आह्वयार्थिकवचनं तथस्त्वो वृद्धते । तेनेह न । वुवस्तनिह-स्तथानिह । अतुवासौवदेह- (२४२८) इत्यतुवाचिकसौवः । तद्धि । अतत-अतनिह । अतथा-अतनिहः ।

2547 After the verbs of Tanādā class there is optionally the luk elision of वच्, when the Aṭmanepada affixes त and वच् of the third and second person singular follow

The त refers to the 3rd Per Singular affix because it is read in the company of वच् which is also singular. Hence in the Second Per. Plural of Parasmaipada त there is no elision of वच्. This अतनिह वुवच् or अतनिह वुवच् । The vṛddhi is by VII 2 7 § 2184. In अत the nasal is elided by VI 4 37. § 2428. As अतच् + वच् + त = अतच् + व + त (S 2547) = अत + व + त (S 2428)

Thus अततः (VI 4 37) or अतनिह he expanded' अतथाः or अतनिहाः 'thou didst expand' Similarly अतत or अतनिह 'he gave' अतथाः or अतनिहाः 'thou didst give'

1. तन् /tanu to stretch extend

Pre ववोति ववुतः । ववन्ति । ववोचि । ववोमि । ववः or ववुवः । ववम् or ववुवम् । Per ववामः । तेवुः । तेनुः । तेनिचि । तेनुमि । ववः । ववाम or ववम् । तेनिचि । तेनिच । I Fut ववित्ता । II Fut ववित्थि Impera ववोतु or ववुताच् । ववुताच् । वव्यच् । तन् ववयामि । Imper. ववतनीच् । अतनुताच् । अतव्यच् । अवनोः । अतनवच् । अतव्य or अतनुव । Poten ववुवाच् । ववुवाताच् । ववुवाः । ववुवाच् । Bene वववाच् । वव्यास्ताच् । Aor ववतनीच् । अतनिहाच् or अतनिहाच् । Pass. ववते or ववते । Causa ववयति । Aor ववतनीच् । Desid. ववित्थि or ववित्थि or ववित्थि । The वच् is optional under a Vārtika to VII. 4 56 § 2621. The lengthening is by VI 4 17 § 2622. Inten वव्यते याङluk ववन्ति । D ववन्तः । Ger ववता or ववित्ता । Nouns :—ववित्ता । ववित्ता । ववित्ता । ववित्ता । ववित्ता । ववित्ता ।

1. /tanu Atmanopada.

Pre चतुते । तन्वते । तन्वते । चतुते । तन्वते । तन्वते । P r तेने । तेने । तेने । तेने । तेने । तेने । I Fut तन्वते । II Fut तन्वते । Imp-^{ra} तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । Imper तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । Poten तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । Bene तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । तन्वते । Aor तन्वते or तन्वते । तन्वते or तन्वते । तन्वते । तन्वते ।

पञ्च २ दाने ।

चनोति-चतुते । 'चे विनावा (२३९८) । वावा-चन्यात् । वावा- (२५०३) दान्यात् । चन्यात्-चन्यात् । चन्यात्-चन्यात् ।

2. /shanu to give bestow

In the Potential the ψ is optionally replaced by χ under VI 4 43 S. 2319. Thus चावात् or चन्यात् । Before jhalādi affixes there is χ substitution by VI 4 42 S 2504 As चावात् or चन्यात् । चावात् or चन्यात् । The ψ in the root is lākṣhanika the real letter is χ । We see this χ in χ ā luk as चन्यात् । Pre. चनोति । A चतुते । Per. चन्यात् । A चने । Poten चावात् । Bene चन्यात् । Aor चन्यात् । चावात् । (VI 4 42 S 2504), Pāṇi चावात् or चन्यात् । Desid चन्यात् । Inten चन्यात् or चन्यात् χ ā luk चन्यात् । Pass. चातः । Act चातवात् । Ger चात्वा or चन्यात् । Nouns —चातिः । चतिः । चतिः ।

लक्ष्म ३ हिंसायाम् ।

चनोति । चतुते । चन्यात्- (२३९८) इति न चतुतिः । चन्यात्-चन्यात्-चन्यात् । चन्यात्-चन्यात्-चन्यात् ।

3. /kshanu to hurt, injure, to kill

In the aorist there is no Vriddhi because of the prohibition of VII 2 5. S 2210 As चावात् A चन्यात् or चन्यात् । चन्यात् or चन्यात् । The ψ of the root is lākṣhanika, the real letter is χ । We see it in चन्यात् and चन्यात् ।

Pre चनोति । A चतुते । Per चन्यात् । A चन्यात् । I Fut चन्यात् । A चन्यात् । II Fut चन्यात् । A चन्यात् । Imp-^{ra} चन्यात् or चन्यात् । A चन्यात् । Imper. चन्यात् । A चन्यात् । Poten. चन्यात् । Bene चन्यात् । Aor. चन्यात्, चन्यात् । A. चन्यात् । A. चन्यात् or चन्यात् । Causa. चन्यात् । Aor. चन्यात् । D. चन्यात् । Inten चन्यात् । Part Pass चतः । Ger. चन्यात् or चन्यात् ।

लक्ष्म ४ च ।

चन्यात्-चन्यात् । 'X चन्यात्-चन्यात् । X' इति न चन्यात्-चन्यात् । चन्यात्-चन्यात्-चन्यात् । चन्यात्-चन्यात्-चन्यात् ।

4. /kshanu to kill hurt

When the vikāra is added there is guna of the penultimate short ψ । But according to Atreya, there is no guna, on the maxim that a rule enunciated by employing a technical term in it is not universally valid.

Pre विद्येति or वेद्येति A विद्यते । Per विद्ये । I Fut वेदिता ।
वेदितादि । 1 वेदितादि II Fut वेदिष्यति । A वेदिष्यत । Impera विद्येत् ।
Inpr r अविद्येत् । A अविद्युत । Pot'n विद्येत् । A विद्येत् । Bene.
विद्येत् । 1 विद्येत् । Aor अवेद्येत् । A अविद्येत् or अवेदिष्यत् । Causa
वेद्येति । D s'd विद्येति । Int n वेद्येति । Pass विद्येत् । Ger
विद्येत् or वेद्येत् or विद्येत् । No ins — विदिता ।

अणु ५ गती ।

प्रोति-अवेति । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।
अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

5 /rinu to go

Pre अवेति । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।
अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।
Impera अवेत् । अणु । Impera अवेत् । अणु । Pot'n अवेत् । Bene.
अवेत् । Aor अवेत् । अणु । Aor अवेत् or अवेत् । Causa अवेत् । Aor
अवेत् or अणु । D s'1 अवेत् । Pass अवेत् । Act अवेत् ।
Ger अवेत् or अवेत् । Nouns — अणु । अणु । अणु । अणु ।

5 /rinu Atman pada

Pre अवेत् । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।
अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

तणु ६ गन्ते ।

प्रोति-तणु । तणु । तणु । तणु । तणु । तणु । तणु । तणु ।

6 /rinu to eat grass or graz

Pre तणुति or तणुति । तणुति । तणुति । तणुति । तणुति । तणुति । तणुति । तणुति ।

पणु ७ दीप्ति ।

अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

7 /ghrinu to shine, burn

Pre अवेति । A अवेत् । P । अवेत् । A । अवेत् । V, 11 — अणु ।

अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

Now the next two roots are anuttar

अणु ८ याचने ।

अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

8 /vann to beg ask request Thus Pre अणुति । Per अणुति । In the

opinion of Chandra the root is Parasmaipad! As अनोति । Per अनोति ।

Pre अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति ।

Aor अनोति or अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति ।

Int'n अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति । अनोति ।

Ger अनोति or अनोति । Nouns — अनोति । अनोति । अनोति । अनोति ।

मनु ९ अवधीधने ।

अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु । अणु ।

9 /manu to consider,

Pre अणुति । Per अणुति ।

हुकुञ् १० करोते ।

करोति । अत एवकार्यवापुसे (२४६७) । कुरतः । यच् । अ ननुहुंरात् (१६२८) इति । दीर्घः । कुरन्ति ।

10. /du kṛi to do

The Present 3rd Per Sing is करोति । The dual is कृ+उ+तः=कृत्+उ+तः=कुरत्+उ+तः ; (the अ is changed to उ by VI 4 110 § 2467)=कुरतः । The plural is कुरत्+अन्ति=कुरन्ति । The उ is changed to अ । The lengthening required by VIII 2 78. S 2265, does not take place because of the prohibition of VIII 2 79 S 1629

In the First Person Dual and Plural, the affix उ is elided by the following —

२५४८ । नित्यं करोते । ६ । ४ । १०८ ।

करोते । मरुतोकारस्य नित्यं कोऽः एवाङ्गवोः चरवोः । कार्यः । कुर्वः । चरवः । चरुवः । कर्तः । कर्त्तव्यति ।

2548 The elision of उ is invariable before व् and च in the case of कृ (करोति)

Thus कुर्वः and कुरवः । Thus कृ+उ+तः=कृत्+उ+तः (VI 4 110 S. 2467)=कुरत्+उ+तः (VI 4 108) Now the lopa being not athānavat, when a vowel i is to be lengthened (I 1 53 S 51) उ of कृ should be lengthened by VIII 2 77 S 854 This contingency is prevented by VIII 2 79 S 1629.

In the Potential we have the same elision by the following —

२५४९ । ये च । ६ । ४ । १०९ ।

कृञ् चलोऽः एवाङ्गवो मरुतो चरे । कुर्याद् । आशिषि जिह्यात् । कुरीह । अकार्षीद् । अनादिभ्यः- (२५४७) इति कुतोऽभावे इत्वाङ्गात् (२३६८) इति चिचो कोऽः । अकृत । अकृपाः ।

2549 The affix च of the stem कृञ् is always elided before a personal ending beginning with a च ।

Thus कुर्याद् कुर्यात्वा and कुर्याः । The augment वाङ् is treated here as an affix and it makes the personal ending to which it is added as an affix beginning with च ।

The Parasmaipada aorist is अकार्षीद् । In the Atmanepada the सिच् will be optionally elided by II 4 79 S 2547. In the other alternative the सिच् will be elided by VIII 2 27. S 2369 In other words there will be no सिच् at all As अकृत and अकृपाः ।

10 /du kṛi to do

Pre करोति । कुरतः । कुरन्ति । करोमि । कुरवः । कुरवः । करोमिः । कुर्वः । कुर्वः । Per चकार । चकृः । चकृः । चकर्वः । चकृव । I Fut. कर्ता । II Fut. कर्त्तव्यति । Impera कर्तोर्यद्, कुरताद् । कुर्याद् । कुरः । कर्त्तव्यि । Imper चकरोद् । अकरोः । अकृतव । Poten कुर्याद् । कुर्यात्वाद् । कुर्याः । Bene जिह्याद् । जिह्यताम् । Aor अकार्षीद् । अकार्षीः ।

root. Then we add **युट्** as it is *antaranga* to the rule of reduplication. Then we reduplicate. Thus we have **ययुट्**. Now we apply VII 4 10 S 2379 and *guna* is substituted for **यु** in the *लिट्* affixes of the Perfect. As **यययुजयुट्** !

The sūtras S 2293 and 2296 which prohibit **यट्** augment with regard to **यु** should be read as qualified by the following —

Vārtika —The sūtras 2293 and 2296 apply to the **यु** which has not taken the augment **युट्**. Therefore when **युट्** is added, the root takes the augment **यट्**. As **यययुजयुट्** ! **यययुजयुट्** !

In the *लिट्* the root **यु** ought to take *guna* by VII 4 29 S 2380 because it ends in **यु** and begins with a conjunct consonant. This *guna* however does not take place, because in S 2380 we read the *anuvṛtti* of *लिट्* from the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra VII 4 S 3587 and we interpret the word *sanyogādi* there to mean such a root which *always* begins with a conjunct consonant. But **यु** is not such a root. The **यु** has temporarily assumed this form. Thus we have **यययुजयुट्** !

Nor is **यट्** augment added in the *Benedictive*. It is *Aorist* by VII 2 43 S 2526 for **यु** is not the *sanyogādi* root contemplated by that sūtra. For in that sūtra we read the *anuvṛtti* of *उपदेश* from the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra VII 2 10 S 2246 and we interpret that sūtra to mean a root which in its first enunciation (*ipadesa*) in the *Dhātupāṭha* is *sanyogādi* and ends with **यु** takes **यट्** in the *Benedictive* and *Aorist* in the *Atmanepada*. Now **यु** is not *sanyogādi* in the *Uṇāi* so that it is only **यु**. So that sūtra does not apply, and we have no **यट्**. The *Benedictive* therefore is **यययुजयुट्** and the *Aorist* is **यययुजयुट्** dual **यययुजयुट्** !

The view of *Kāśikā* is given in the following note —

Note —What is the necessity of using the phrase *कादृशः* in this sūtra? It is used to indicate that the **यु** remains unattached to **युट्**, though it stands before it. Thus though **यु** becomes **ययु** yet the latter should not be considered to be a verb beginning with a conjunct (*sanyoga*) consonant and therefore the *guna* taught in VII 4 10 S 2379 (the root ending in **यु** and preceded by a conjunct letter takes *guna* before *लिट्*) does not apply nor do the rules like VII 4 29 S 2380 nor the rules ordaining the addition of intermediate **यट्** (VII 2 43 S 2526) by which the **यट्** would come in *लिट्* and *लिट्* (*Benedictive* and *Aorist*) as **यययुजयुट्** and **यययुजयुट्** and so. Also VII 4 29 S 2380 does not apply as *यययुजयुट्* the *Benedictive* (*यययुजयुट्*) of **यययुजयुट्**. If so then the *anudatta* accent taught in VIII 1 28 would not take place since the augment **युट्** would intervene between the non *लिट्* word **यय** and the *लिट्* word **ययुजयुट्** thus *यययुजयुट्* would have accent on the verb. It is a maxim *यययुजयुट्* in applying a rule

relating to accent the intervening consonants are considered as if non-existent'; and therefore बुद् does not offer any intervention to the application of the rule VIII. 1. 28 S. 3935. If वृ is not to be taken as attached to क, how do you explain the guṇa, in the Perfect 3rd Per. Dual and Plural in संचस्करतुः and संचस्करतः which apparently is done by applying VII. 4. 10. S. 2379. Though that rule strictly applies to roots beginning with a conjunct consonant, it will apply also to roots like चस्क which have a conjunct consonant for their penultimate; and the guṇa is done also on the maxim सम्प्रत्ययपतितस्तद् ग्रहणेन वृद्धते (See VI. 1. 132). The indicatory वृ in बुद् is for the purpose of differentiating it from बु in the Sātra VIII. 3. 70.

इति तिङन्तनामविप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त क्रयादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER IX.

THE KRYADI ROOTS.

हुक्तीञ् १ द्रव्यविनिमये ।

1. √du kriñ. To purchase, to barter.

The kryādi roots form the ninth class. They contain 61 roots. In conjugating these roots रत्ता is added as a rahāraṇa by the following sūtra.

२५५४ । क्रयादिभ्यः श्ता । ३ । १ । ८१ ।

श्रीवाति । 'ई इत्यधो' (२४८०) । श्रीधीति । ईत्यात्पूर्वं फेत्तादेशः परत्वाग्निस्वरत्ता-
दन्तराह्वयत्वात् । एवं क्रयाद्वायः । ततः 'रत्ताभ्यस्तयोः-' (२४८३) इत्यात्तोषः । श्रीधति ।
श्रीधीति । श्रीवाति । श्रीकते । प्रियाय । विक्रियुः । विक्रियिष-विक्रिय । विक्रियिष । विक्रियिषे
क्रेता । क्रेषति । क्रीयात् । क्रीषीष्ट । क्रीषीष्ट । क्रीषीष्ट । क्रीषीष्ट ।

2554. 'The affix रत्ता comes after the roots of the Kryādi class when a sārvalhātuka affix follows denoting the agent.

Thus श्री+रत्ता+तिप्=श्रीवाति 'He buys.' The dual is श्री+ता+तप्=श्री+मी+तप् (VI. 4. 113. S. 2197, the रत्ता is replaced by ई)=श्रीधीति । The plural is श्री+ता+त्ति. Here रत्ता should replace क prior to the operation of the ई—rule: because it is a subsequent rule, being VIII. 1. 3. S. 2169; because it is a niyāta or universal rule, and lastly because it is antaraṅga. So is the case when क is replaced by च्च् (by VII. 1. 5. S. 2259). After such रत्ता substitution, we have श्री+ता+त्ति । Now, applies VI. 4. 112 S. 2193 and रत्ता is eliminated. Thus we get श्रीधीति ।

भीनाद् । Imper अभीनाद् । Poten भीनीयाद् । Bene भीयाद् । Aor अभीवीष्ट ।
 प्रभाविष्टाद् । Causa भाषयति । Aor अभीषयद् । Desid भिर्यति । Inten भीषीष्ये
 yañ luk भीषेति । Past Part: Pass भीतः । Act भीतवाद् । Ger भीष्या । Nouns —
 प्रभवः । भयः ।

Atmane Pre. भीषीते । भीनाते । भीनीषे । भीने । भीनीष्ये । Pre भिर्यते । भिर्यिष्ये ।
 भिर्ये । भिर्यिष्ये । I Fut भाता । II Fut. भास्यते । Imperा भीनीतम् । Imper.
 अभीनीत । Poten भीनीत । Bene भाषीष्ट । Aor भाषात् । कनासाताम् । Desid भिर्यते ।

पिञ् ५ बन्धने ।

विनाति-विनीते । विषाद्य-विष्ये । वेता ।

5. /shū to bind fasten

Pre विनाति A विनीते । P.r विषाद्य A विष्ये । I Fut वेता । II Fut वेद्यति
 A. वेद्यते Desid विषीयति । Past Part: Pass वितः । Act वितवाद् ।

स्कृञ् ६ व्यामवणे ।

6 /sku to cov - overspread

This root takes वु as well as व्वा vikarāna by the following sūtra

२५५५ । स्तन्मुस्तुम्बुरान्मुस्तुन्मुस्तुम्बय एनुश्च । ३ । १ । ८२ ।

वाद् व्वा । वुनोति-वुनुते । वुनाति-वुनीते । वुनकाव-वुनुके । वुनीता । अरुनीवीष्ट-
 अरुनीष्ट ।

2555 : And there is the affix व्वा after स्तन्मु स्तुम्ब स्तुम्ब स्तुम्ब or
 वुनान् 'to hinder', 'to be dull or insensible', 'to support', and
 एनु 'to go by leaps', as well as the affix एनु when a sārvaadhātuka
 affix follows, in denoting the agent

As स्तन्वानाति or स्तन्वनीति स्तुम्बानाति or स्तुम्बनीति स्तुम्बानाति or स्तुम्बनीति वुनुनाति
 or वुनुनीति वुनुनाति or वुनुनीति. The first four of these roots are not found in
 the Dhātupāṭha and are to be found in the sūtras and hence called Sūtra
 roots

6 /sku to cover overspread

Parasma: Pre वुनुनीति or वुनुनाति । वुनुनीते । वुनुनति । वुनुनाति । वुनुनाति । Per
 वुनकाव । वुनकावद् । वुनकविष्य or वुनुकीष्य । वुनुक्य or वुनुक्यिष्य । I Fut वुनीता । II Fut
 वुनीष्यति । Impera. वुनुनीतु or वुनुनातु । वुनुनातु or वुनुनीताम् । वुनुनान्यु । वुनुतु or वुनुनीति
 वुनुनानि or वुनुनाति । वुनुनात । Imperा वुनुनात । वुनुनीताम् । वुनुनात । वुनुनात ।
 Poten वुनुनीयात् or वुनुनायात् । वुनुनीया । वुनुनीयात् । Bene वुनुयात् । वुनुनायात् । Aor.
 वुनुनीवीष्ट । वुनुनीष्टात् । Causa वुनुकयति । Aor. वुनुकयत् । Desid वुनुक्यति । Inten.
 वुनुक्यते yañ luk वुनुकीति । Past Part: Pass वुनुतः । Act वुनुतवाद् । Ger वुनुना ।

Atin Pre वुनुते or वुनुनीते । वुनुनीषे । Per वुनुके । वुनुक्ये । वुनुक्यिष्ये । I
 Fut वुनीता । II Fut. वुनीष्यते । Imperा वुनुनात or वुनुनीताम् । वुनुनाताम् or
 वुनुनात । वुनुनान्यु । वुनुनीष्य । वुनुने or वुनुने । वुनुनायते । Imperा वुनुनीष्ट ।
 वुनुनाताम् वुनुनीयात् । वुनुक्यि । वुनुक्यिष्य । Poten वुनुनीत or वुनुनीतु । वुनुनीताम् ।
 वुनुनीया । or वुनुनीया । वुनुनीय or वुनुनीय । वुनुनीय । Bene. वुनुनीष्ट । Aor.
 वुनुनात वुनुनीताम् । D sid वुनुक्यते ।

स्तम्भ्यादयश्चत्वारः शीघ्राः ।

अर्थं दीपनायां दशयेके । नाशवन्तं मयनपुत्रीयो जम्भायो द्वितीयो विरक्तोपपादंष्ट्रयो
चारवार्य इत्याह । अर्थं परस्मैपदानि । मनीयः । विहृणोति-विहृणानि । अवहृणोति-
अवहृणानि । अवतहृण । 'वृत्त्यन्तु-' (२२८९) इत्यच् वा । अवहृणत् । अवहृणीत् । लुणोति ।
लुणानि ।

Some say all these five roots are Sautra and mean to obstruct. But Māhava gives the meaning of 'hindering,' to the first and third i.e., /stambhu and /skambhu, of 'cutting into pieces' to /stambhu the second, and of 'support' to /skambhu the fourth. All these are Parasmaipadins. The nasal is elided.

7. /stambhu, (/stambhu,) 8 /skambhu, (/skambhu) to stop, hinder.

Pro विहृणोति or विहृणानि । The nasal is elided by VI. 4. 24 § 415. So with अव, as अवहृणोति or अवहृणानि । Per. अवतहृण । Impera. लवृणुहि or लवणम् । Aor. अवहृणत् with अच् of III 1 68. S. 2291, or अवहृणीत् ।

7(a). /stambhu.

Pro. लुणोति or लुणानि । Impera. लुणुहि or लुणाम् ।

8 /skambhu.

In the case of स्तम्भ, the न् is changed to व when the verb is preceded by वि by the following sūtra

२५५६ । येः स्तम्भनातेर्नित्यम् । ८ । ३ । ३३ ।

येः परस्मैपदानिः परस्मैपदः स्तम्भ । विस्तम्भोति । विस्तम्भानि । वस्तुमोति । वस्तुमानि ।

2556. वृ is always substituted for the न् of स्तम्भ, after the preposition वि ।

Thus विस्तम्भोति or विस्तम्भानि ।

8(1). /skambhu. As वस्तुमोति or वस्तुमानि ।

In the case of the above four roots there is this farther peculiarity, that in the Imperative Second P. Sing. Parasmai, we have वानच् substituted for वान् by the following sūtra —

२५५७ । हलः शः शान्तमो । ३ । १ । ८३ ।

हन् । परस्मैपदः शान्तमोः स्तम्भोति । लवणम् । लुणाम् । वस्तुमानम् । वस्तुमानम् । यदे 'लवृणुहि,' इत्यादि ।

2557. The affix वानच् is the substitute of वान् after a root ending with a consonant, when it follows.

Note —The affix हि is the 2nd person singular of लोह् or the Imperative mood. Thus वृणाह 'do thou nourish', वृणाह 'do thou take', from roots वृन् and वृह which end with consonants. But we have वृणीहि 'do thou

buy, here there is no substitution of *यानच्* because the root ends with a vowel. The repetition of *यान्* in the sūtra shows that *यानच्* is a mere substitute and not an independent affix.

Thus from *√स्वप्नु*—स्वप्नाय, *√स्तुभू*—स्तुभान्, *√स्वप्नु*—स्वप्नाय, *√स्तुभू*—स्तुभान्. In the other alternative we have स्तुभुति &c

युञ् १० दन्धने ।

युनाति । युनीते । योता ।

9. *√yūñ* to bind, to fasten

Pre. युनाति A युनीते । I Fut योता Desid युप्सति ।

ऊञ् १० शब्दे ।

ऊनाति—भीते । ऊविता ।

10. *√hñūñ* to make a creaking sound

Pre ऊनाति A ऊनीते । Per उनाय । उन्वयुः A उन्वये । उन्वयाते । I Fut ऊविता । II Fut ऊविष्यति A ऊविषीष्ट । Aor. उनायीष्ट A उनाविष्ट । Desid उन्वयति or ० ते ।

द्रूञ् ११ हिंसायाम् ।

द्रुणाति—द्रुचीते ।

11. *√drūñ* to hurt injure

Pre द्रुणाति A द्रुचीते ।

पूञ् १२ पयने ।

12. *√pūñ*, to purify. The long *u* is shortened before the *यिद्* affixes by the following sūtra

२५५८ । प्यादीनां ह्रस्व । १३ । ३ । ८० ।

यिति चरे । युनाति—युनीते । यविता ।

2558 A short *i* is substituted for *u* &c, before *y* *यिद्* affix

Note.—The *Prāñ* roots form a subdivision of the *Kryāñ* class beginning with *युञ्* चने (12) and ending with *यनी* नते (32). The *यनादि* (13 to 32) are a portion of *यनादि* (Nos 13 to 32). Others hold that upto the end of the *Kryāñ* class are *Prāñ*. Thus *युनाति*, *ऊनाति*, *द्रुणाति*. Those who hold that the *Prāñ* roots are upto the end of the Class explain the non shortening of *यानाति* (for *याना* would also then become *Prāñ*) by saying that the express text of VII 3 79 substituting long *u* prevents the shortening. They say *हल* *याना* has been also shortened then merely *याना* substitute would have been enough and not *याना*, and this *याना* would have been lengthened in the case of *याना* by VII 3 101 to *याना*.

12. *√pūñ* to purify

Pre युनाति A युनीते । युनाति A युनीते । युनाति A युने । Per युनाय A युने । युनाय । A युनीते । युनाय । A युने । युने । I Fut ययि । II Fut ययिष्यति A ययिषीष्ट । Imper. युनाय । युनीय । युनीय । युने ।

कृञ् १३ छेदने ।

पुनाति । पुनीते ।

13. /lān to cut.

It is conjugated like the last.

Pro. पुनाति A. पुनीते । Causa. कातयति Aor. जनोमयद् । VII 1 50 S. 2577).
Past Part. Pass. पुना । Ger. कृत्वा । Nouns :—कटिक्कम् । कृत्विः । कृत्वा । कृत्वात् ।
लोभः । लोभः ।

कृञ् १४ आच्छादने ।

वृषाति-वृषीते । वषात । वषतः । वषति-वषीते । वृषीवाद् । वृषीव । आशिषि
वृषीवाद् । 'लिट्' वृषी- (२५२८) इति लिट् । 'न लिट्' (२५२८) । इति वृष वृषी लिट् वृषी
न वषाद् । वषति वृषी । 'उष्' (२५३८) इति कृत्वा । वृषीर्वाद् । वृषि न वषाद् (२५३८)
इति न वृषी । वषताति । वषताति । वषताति-वषति-वषीते ।

14. /shlā to cover.

Parasmai Pro. वृषाति । वृषाति । वृषाति । Per तवतः । तवतः । तवति ।
तवति । I Fut. वृषति or वृषीते । (VII 2 39 S. 2391) II Fut. वृषति or
वृषीते । (VII 2 39 S. 2391) Impera. वृषातु । वृषीतु । वृषाति । वृषातु ।
Imp r वृषातु वृषीते । वृषातु । वृषातु । Potent. वृषीवाद् । Bene. वृषीवाद् ।
Aor वृषाति । वृषाति । There is no lengthening of व into वृ by S. 2391,
because of the prohibition of VII 2 40 S. 2392 Causa. वृषयति । Aor.
वृषयतु । VII 4 95 S. 2566 Desid वृषीषति or वृषीषति । or
वृषीषति । The वृ is optional by VII. 2. 41 S. 2625 Past Part. Pass.
वृषीतु । Nouns —वृषयतः । वृषयतः । वृषयतः । वृषयतः । वृषयतः । वृषयतः ।
वृषीतु ।

Atmano Pro. वृषीते । वृषीते । वृषीते । Per तवते । तवति । तवति । II
Fut वृषीते or वृषीते (VII 2. 39. S. 2391). Impera वृषीतु । वृषीतु ।
वृषी । Imper. वृषयति । वृषयति । Potent वृषीतु । Bene वृषीतु or वृषीतु ।
The वृ augment is optional by VII. 2. 42. S. 2529. The long वृ does
not take place in वृषीतु because VII 2. 83 S. 2391 is beside by
VII. 2 89 S. 2529. In वृषीतु there is no guna, because the affix is कृत्
by I. 2. 12. S. 2369 } Aor. वृषीतु or वृषति or वृषीतु । The वृ is
optional by S. 2528. The lengthening of वृ takes place by VII 2. 39 S.
2391.

कृञ् १५ हिंसायाम् ।

वृषाति-वृषीते । वृषात-वृषते ।

15. /krlā to injure, hurt, kill.

It is conjugated like the last.

Pro. वृषाति । A. वृषीते । Per. वृषात । A. वृषते । वृषतु । वृषतः ।

वृञ् १६ वरणे ।

वृषाति-वृषीते । वृषात-वृषते । वृषाति-वृषीते । आशिषि 'उदीष्टवृषयतः' (२५८०)
वृषीतु । वृषीतु-वृषीतु । वृषीतु । वृषीतु । वृषीतु । वृषीतु ।

16 *vriñ to choos, s lect*

Pre वृणाति । A वृणीते । Per वनात् । A वनरे । I Fut वरिता or वरीता । II Fut वरि (or री) वरति । A वरि (or री) वरते । Impera वृणातु । A वृणीतात् । Imper वृणात् । A वृणीव । Poten वृणीयात् । A वृणीत । Bene वृणात् । The ऋ is changed to उ by VII 1 102 S 2494, then ए is added by I 1 51 S 70, and उ lengthened by VIII 2 77 S 354 A वरिणीत् or वरीत् when there is no वट् by the option of VII 2 42 S 2528 then the affix is क्त् by S 2368, and ऋ is changed to उ by S 2494 When there is वट् it is not lengthened because of S 2529 Aor वनासीत् । D वनादिष्टात् । A. वनरि (or री) वृ or वृष्टे । Causa वारयति Aor. वनीवरत् । Desid वृण्वेति or वरि (or री) वरति । Inten वीवृण्वेति yañ luk वावर्ति । Past Part. Pass वृण्व । Act वृण्वणीत् । Noun — वृण्वि ।

धूम १३ कम्पने ।

पुनाति-पुनीते । इषयिष इषोष । इषुयिष । पोता-पविता । इषुयुष्यदा- (२३८५) इतीट । अवावीत्-अवविष्ट-अवरोह ।

17 *dhūñ to shake agitate*

Parasmai Pre पुनाति । Per पुनात् इषुयत् । इषयिष । इषुयिष । इषुयिष । I Fut पोता or पविता । II Fut पो (or पवि) पति । Impera पुनातु । पुनीतात् । Imper वपुनात् । Poten पुनीयात् । Bene पुनात् । Aor अवावीत् । अवादिष्टात् । The वट् is compulsory under S 2385 Causa पुनयति । Aor वपुयत् । Desid वृण्वेति । Inten वीवृण्वेति yañ luk वीवोति । Past Part. Pass वृण्व । Ger वृणा । Noun — वृण्व ।

Atmane Pre वनीते । Per वृण्वे । इषुयिषे । इषुयिष्टे (or ववे) । इषुयिषे । II Fut पो (or पवि) पति । Impera पुनीतात् । Imper वपुनीत् । Poten पुनीव । Bene पो (or पवि) पीह । Aor अपो (or पवि) ह । D ad इषुयते ।

। अथ वपनात्पठतः परस्मैपठितः ।

Now all the roots upto *badha* are Parasmaipadins

यु १८ हिंसायाम् ।

युयुत् इत्यो वा (२३८५) इति इत्यपदे यत् । अव्ययम् अन्त्यतृतात् (२३८५) इति युयुत् । ययत्-ययत्तुः । युयुत् किति (२३८५) इति निवेपल्ल आदिनिघनेन वाचः । ययत्ति-ययित् । ययिता-ययिता । युयीहि । यीवीत् । अवादिष्टात् ।

18 *sri to hurt injure kill*

Pre युयति युयीत । युयति । युयति । Per ययार । यय (or ययर) युः । ययत् or ययत्तुः । ययति । यय । ययार or ययित् । ययिव or ययति । The non पित terminations being क्त् by 1 2 5 S 242 there is optional shortening of the long य by VII 4 12 S 2495 When there is shortening, the य is changed to ए or a semi vowel In the other alternative there is guna by S 2383 As ययु + ययुव = यययुः । or ययु + ययुव = ययय + ययुः = यययुः ।

The sūtra 2381 would have prohibited वट् before क्त् affixes : c, non पित affixes But it is set aside by the nityama rule of VII S 13 S 2293 Therefore ययु + वट् + क्त् = ययिव I Fut ययिता or ययीता । II Fut ययि (or री) ययति । Impera ययानु । युयीतात् । युयीहि । Imper वयुयात् । वयुयीतात् । अवात् । वयुयात् । वयुयीव । Poten युयीयात् । युयीयातात् । Bene

न २५ नये ।

25. $\sqrt{\text{nri}}$ to lead, to go.

Pre नृषाति । Past Part Pass नीर्चत् । Act नीर्चवात् । Nouns —नरः । ना । नारी ।

क २६ क्षिंसायाम् ।

26. $\sqrt{\text{kṛi}}$ to injure, hurt, kill

Pre. कृषाति ।

ग २७ गतौ ।

श्रुषाति । श्रुषेचकार । अदिता-अरीता । आर्षीत् । आर्षीतात् । ईर्षीत् । आर्षिहात् ।

27. $\sqrt{\text{ṛi}}$ to go, move

Pre श्रुषाति । श्रुषीतः । श्रुषाति । श्रुषानि । Per अरुषकारः । I Fut अदिता or अरीता । II Fut अदिष्यति or अरीष्यति । Impera श्रुषातु । श्रुषीतात् । श्रुषीहि । श्रुषानि । Imper आर्षीत् । आर्षीतात् । आर्षीः । आर्षीश् । आर्षीव । Poten श्रुषीयात् । श्रुषीयातात् । Bene ईर्षीत् । ईर्षीतात् । Aor आरीत् । आर्षिहात् । Causा आरुषति । Aor. आनवागारिष् । Desid. अदिष्यति or आर्षीष्यति or ईर्षीष्यति । Past Part Pass उनीर्चः । Act. उनीर्चवात् । Ger ईर्षी ।

ग २८ शठे ।

28. $\sqrt{\text{gri}}$ to sound, to call out, invoke, proclaim

Pre श्रुषाति । Per. चकार । Inten जेनिष्यते । yan luk चानर्षि । D चानीर्षः ।

क्या २९ व्योहानौ ।

'व्योहानौ' (२४१२) ।

29. $\sqrt{\text{yā}}$ to grow old, to decay Thus च्वा + ना + ति = चि + ना + ति (vocalisation by S 2412) Now the following sūtra lengthens the च which however again becomes short by S 2558.

२५५९ । ह्रलः । ई । ऋ । २ ।

अज्ञातपञ्चदशः परे षष्ठ्यकारणं यद्व्योहानस्य दीर्घः स्वात् । इति दीर्घं कृते । 'व्यादीनां ह्रलः' (२५५९) । जिनाति । जिन्दौ । जिन्दुः ।

2559. The long vowel is substituted for a vocalised half-vowel च, ऋ and ॠ at the end of a stem, when it is preceded by a consonant which is a portion of the stem

Thus चि + ना + ति = ची + ना + ति = चि + ना + ति (shortened by S 2558 as it belongs to Pṛādi class)

Pre. जिनाति । जिनीतः । जिनाति । जिनामि । जिनीचः । Per जिन्दौ । जिन्दुः । जिन्दिय or जिन्दाय । जिन्दिय । I Fut. च्याता । II Fut. च्यात्स्यति । Impera. जिनातु । जिनीयात् । जिनीहि । जिनामि । जिनाम । Imper चजिनीतात् । चजिनीयात् । चजिनीया । चजिनीयात् । Poten जिनीयात् । जिनीयातात् । जिनीयाः । जिनीयाश् । Bene. जीवात् । जीवास्तात् । Aor. चज्यासीत् । चज्यासिहात् । Causा चजापयति । Aor चजिज्यपयत् । Desid. जिज्यासति । Inten जेजियते yan luk चाज्याति । Past Part Pass जीवः । Ger जीवता । Nouns —चज्याय । च्याति ।

री ३० गतिरेणयोः ।

रेण्वं वृद्धगण्यः ।

30 *√ti* 1 to go 2 to howl The word रेण्व means the howling of a wolf

Pre. तिवाति । तिवीतः । तिवाति । तिवानि । Per. तिवाव । तिद्विद्युः । तिद्विष्य or तिरेव । तिद्विष्य । Impera. तिवाद् । तिवीहि । तिवानि । Imper. अतिवाद् । अतिनीमाद् । अतिवाः । अतिवाद् । Poten. तिवीयाताद् । Bene. रीवाद् । रीपास्ताद् । Aor. अरीवीद् । अरीवाद् । Causa. रेण्वति । Aor. अरीवत् । Desid. तिरीषति । Inten. रीरीषे ।

ली ३१ स्नेपयोः ।

'तिनावा लीपतेः' । (2560) दृष्टव्येतिवचने आरब्धं वा । लसो-तिताव । लाता-सेता ।

31 *√li* to adhere, to melt. The ली is optionally treated as ला under circumstances mentioned in S. 2509 As First Fut. लाता or सेता । Per. लसो (from ला), or लिताव ।

Pre. लिनाति । Per. लसौ or लिताव । लिद्व्युः । लसाव or लिसेव or लिद्विष्य तिद्विष्य । I Fut. लाता or सेता । Impera. लिनाद् । Imper. अलिनाद् । Poten. लिनीयाद् ।

ली ३२ धरयोः ।

क्षितनाति ।

32. *√vli*, or *√bli*, 1. to go 2. to choose. 3. to support.

Pre. क्षितनाति । क्षितनीतः । क्षितनाति । क्षितनानि । Per. क्षित्ताव । क्षित्तिव्युः । क्षित्तिव्येव or क्षित्तिव्यिष्य । क्षित्तिव्यिष्य । I Fut. क्षेता । II Fut. क्षेप्यति । Impera. क्षितनाद् । क्षितनीहि । क्षितनानि । Imper. अक्षितनाद् । Poten. क्षितनीयाद् । Bene. क्षीयाद् । Aor. अक्षीवीद् । अक्षीवाद् । Causa. क्षेपयति । Aor. अक्षिपत् । Desid. क्षिषीषति । Inten. क्षेक्षीषे । Past Part. Pass. क्षीयः । Ger. क्षीर्यता ।

ली ३२ क । गती ।

हृद् । क्वाद्यवो वृत्ताः । क्वाद्यवोऽपीत्येके ।

32(a) *√phi* to go.

It is conjugated like *√bli*.

Pre. क्षिनाति ।

√at — End Here end the Lu&di roots ? According to others P&di also end here

ली ३३ वरयोः ।

33 *√vri* to select

Pre. व्रीणाति । व्रीणीतः । व्रीणाति । व्रीणानि । Per. व्रिवाव । व्रिद्विद्युः । व्रिद्विष्य । व्रिद्विष्य । I Fut. व्रीता । II Fut. व्रीष्यति । Impera. व्रीणाद् or व्रीणीताद् । व्रीणीहि । व्रीणानि । Imper. अव्रीणाद् । अव्रीणाताद् । अव्रीणाः । अव्रीणाद् । Poten. व्रीणीयाद् । Bene. व्रीयाद् । Aor. अव्रीवीद् । अव्रीवाद् । Causa. व्रिपयति । Aor. अव्रिपत् । According to Swami व्रीषयति । Desid. व्रिषीषति । Inten. व्रीषीषे yab lak व्रीषति ।

ली ३४ भये ।

'भरे हत्येके ।

34. /bhri to fear, to support.

It is conjugated like the last.

Pre श्रीयाति ।

हीप् ३५ हिंसायाम् ।

इयं प्रयापं इत्यः । वेदादिभ्यस्ते तु न ।

35. /kshish to injure, kill. The three roots श्री, भी and क्षीप् are shortened. According to the opinion of others they are not. The root क्षीप् has an indicatory ष, and consequently takes the affix चङ्, as क्षीयः ।

Pre, क्षीयाति । Per यिषाय । Act क्षीतवाच् । Ger, क्षीयः । Adjet, क्षीयः ।

छा ३६ शययोधने ।

‘प्राप्तनोर्वा’ (२५१९) । ज्ञायाति । दीर्घनिर्देशकान्तर्वाच्य इत्यः ।

36. /jñā to know Thus चा+इत्+ति=जा+या+ति (S. 2511). As the substitute चा is taught with a long चा in the rule S 2511, it is not shortened by the Prādi rule VII. 3 80 § 2559.

Pre ज्ञायाति । ज्ञानीयः । जायति । जायति । ज्ञायति । ज्ञायति । ज्ञानीयः । Per, ज्ञायी । ज्ञायुः । ज्ञायि or ज्ञाय । ज्ञायि । I Fut, ज्ञात । II Fut ज्ञास्यति । Imper, ज्ञायात् । ज्ञानीहि । ज्ञायति । Imper ज्ञायात् । ज्ञानीयात् । ज्ञायात् । Poten ज्ञानीयात् । I 10 ज्ञायात् or ज्ञेयात् । ज्ञायात् or ज्ञेयात् । Aor ज्ञानीत् । ज्ञायात् । Causa ज्ञापयति । Aor, ज्ञापयत् । D 10 ज्ञापयते । Inten ज्ञापयते । jñā luk ज्ञायाति । Past Part: Pass, ज्ञाय or ज्ञायितः । Nouns — छा । माया ।

तन् ३७ तन्धने ।

तन्धनाति । तन्धनिय तन्धन । तन्धा । तन्धादी । भन्धयति । तन्धा । तन्धादी ।

प्रभाति (१२) इति प्राभायात्प्रभे भक्त भति (२२८९) इति प्रभायात् । प्रभवत्प्रभवत् प्रादिप्रभवत्प्रभवत् भक्त भक्त न प्रभवत्प्रभवत् प्रभति प्रभवत्प्रभवत्प्रभवत् । प्रभवत्प्रभवत् ।

वायव्यते yañ luk वायव्यिः Past Part. Pass बहः। Nouns —वयिरः। वयुः। वय्युः। वय्यः।

वृद्ध् ३८ संभक्तौ ।

वृणीते । वग्रे । ववृषे । ववृह्वे । वरिता-वरीता । अवरिट्-अवृत ।

38 /vriñ to divide.

Compare Svādī वृञ् ।

Pre. वृणीते । वृहते । वृणीषे । वृणे । वृणीवहे । Per वग्रे । ववृषे । ववृह्वे । वग्रे । ववृषहे ।
I Fut. वरिता or वरीता । II Fut भरित्यते or वरीष्यते । Impera. वृणीताम् । वृणाताम् ।
वृणीष्व । वृणे । Imper अवृणीत । अवृणाताम् । अवृणीष्वः । अवृणि । Poten वृणीत ।
वृणीष्याताम् । Bene वृणीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अवरिट् or अवरीष्ट or अवृत । अवृह्वम् ।
(2) अवरिट्म् । (3) अवरीह्वम् । (4) अवरिह्वम् । (5) अवरीह्वम् । Aor अवारि । 2)
अवृत । (3) अवरिट् । (4) अवरीष्ट । (5) अवारिष्ट । In the dual the five forms of the
Active, plus अवारिह्वम् and अवारिष्वम् । In all seven Causa. वारयति । Aor.
अवीवत् । Desid. वृह्वेति or वरित्यति or वरिष्यति । Inten वृणीष्यते yañ luk वर्यति
Nouns —वर्गः । वार्गः । वरिष्यः ।

शन्थ ३९ विलोचनमतिहर्षयोः ।

हृतः परस्मैपदितः । शृणोति । शृण्विप्रण्य-’ इत्यादिना क्तिवचने इत्यादिवाच्योवाच्यश्च
यत्तद्वी इति इच्छादयः । श्रेयः-श्रेयः । इदं क्तिव पितृमयीति मुपाकरणेति । श्रेयिषः ।
श्रित्तिप्रण्य चने कति । श्रमाय । श्रमने तु श्रमाय-श्रमयेति तावद्वयः । तत्र नूनं श्रमय ।

80 /sranth 1 to loosen, liberate 2 to delight repeatedly. From
this forward are Parasmaipada roots. According to Haradatta there is
रत्य and elision of the reduplicate in the Perfect when the affixes are
treated as क्ति under the Rule mentioned in § 2397 See Padamanjari
on 1 2 6, where Haradatta says. It must be stated that there is also
रत्य and elision of the reduplicate” According to the opinion of Sudhā-
kara this क्तिव applies to the क्ति terminations of the Perfect also as श्रेयिष
In this view the 3rd S and 1st S is also क्ति । As श्रमाय । In the
1st S Māhava has given two forms श्रमाय and श्रमय । The authority for
it is questionable When क्ति, the nasal is elided by VI 4 S. 415.
According to Māhava the क्ति rule is optional.

Pre श्रमोति । श्रमति । श्रमिषः । श्रमीषः । Per श्रमय or श्रमाय । श्रेयः ।
श्रमय्युः । श्रेयः । शृण्विष्य or श्रेयिषः । श्रेयः । श्रेयः । शृण्वम् or श्रमाय or श्रमय । श्रेयिष ।
श्रेयिषः । I Fut शृण्वीष्य । II Fut श्रमिष्यति । Impera शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । शृण्वीताम् ।
(III 1. 83 S. 2507) शृण्वीताम् । Imper. शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । शृण्वीताम् ।
Poten शृण्वीष्य । शृण्वीष्यताम् । Bene शृण्वीताम् । शृण्वीताम् । Aor. शृण्वीष्ट ।
श्रमयिष्यताम् । श्रमयिष्युः । Pass शृण्वीते । (The व is elided by the vārtika under
III. 1 83 S. 2771) Aor शृण्वीष्ट । Caus. शृण्वेति । Aor श्रमय्यम् । Desid.
श्रमयिष्यति । Inten श्रमयिष्यते yañ luk श्रमयिष्यति or श्रमयिष्यति । Ger. शृण्विष्यता or
शृण्विष्यता । Nouns —श्रमयः । श्रमयः । श्रमयः ।

मन्थ ४० विलोचने ।

40 *√manth* to churn It governs two objectives. The perfect affixes are not चिच् here. In the Passive, the affixes यच् and बिच् are not elided.

Pre. चमयति । Per. चमय । चमयन् । Pass. चमयते । Aor. चमयिष्य ।

अन्थ ४१ क । यन्थ ४१ सदर्थे ।

चर्मभेदाच्चुम्बे । पुनः पाठः । चर्म प्रत्ययः ।

41(a). *√srantha*, 41 *√grantha* to write, compose. The *√srantha* is repeated here, because of the difference of meaning. Its conjugation is the same as already given above (See No. 39).

Pre. ग्रन्थति । Noun —ग्रन्थि ।

कुन्थ ४२ संक्षेपणे ।

‘संक्षेपे’ इत्येके । कुन्थति । कुन्थन् । ‘कुप’ इति द्वन्द्वः । कुन्थीव ।

42 *√kuntha* to cling to to suffer pain. According to Durga, the root is kutha, the Perfect is कुन्थीव. This root is found in the Bhṛādi and Divādi.

Pre. कुन्थति । Per. कुन्थन् or कुन्थीव ।

मृद ४३ लोदे ।

46. /kusha to tear, extract, pull or draw out

The वट augment is optional, if the root is preceded by निद् by the following sūtra

२५६० । निरः कुषः । १ । २ । ४६ ।

निरः यत्तदुच्यते असादेत्तदुच्यते इत्युक्ता यथाह । निरकोचिता-निरकोहा । निरकोचीत्-निरकुषह ।

2560. A valādi-ārdhadhātuka affix gets optionally the augment वट्, after कुप् when it is preceded by निद्.

As निरकोहा or निरकोचिता, निरकोहृष or निरकोचिहृष निरकोहृषवत् or निरकोचिहृषवत् । But only कोचिता, कोचिहृष, कोचिहृषवत् without निद्.

Pre. कुप्नाति । कुप्नाति । कुप्नाति । कुप्नीयः । Per. कुप्नीय । कुप्नुवतु । कुप्नीय । कुप्नुवित । Impera कुप्नातु । कुप्नात । Impera कुप्नुवतु । Poten. कुप्नीयात् । Bene कुप्नात् । Pass कुप्नति or कुप्नते । Aor. कुप्नीत् । Nouns — कुप् । कुप् । कुप्नीयः । कुप्नीयः । कुप्नीयः ।

46. /kusha, preceded by निद्

Pre. निरकुप्नाति । Per. निरकुप्नीय । I Fut निरकुप्नीयात् or निरकुप्नीयात् । II Fut. निरकुप्नीयति or निरकुप्नीयति । Aor. निरकुप्नीत् or निरकुप्नुवतु । Desid. निरकुप्नीयति or निरकुप्नुवति । Past Part. Pass. निरकुप्नितम् ।

सुभ ४९ संवलने ।

'कुप्नाति' (७८२) । कुप्नाति । कुप्नीयः । कोचिता । कुप्नात ।

47. /kshubha to shake, tremble. The vikarana वट् is not changed to वा because of the prohibition under VIII 4. 39 S. 702. This root is conjugated in the Bhvādi and Divādi also

Pre. कुप्नाति । कुप्नीयः । Per. कुप्नीय । कुप्नुवतु । कुप्नीय । कुप्नुवित । I Fut. कोचिता । II Fut. कोचिहृषति । Impera कुप्नातु । कुप्नात । कुप्नाति । Imper. कुप्नुवतु । Poten. कुप्नीयात् । Bene कुप्नात् । Aor. कुप्नीत् । कुप्नीयात् । Desid. कुप्नुवति ।

सुभ ४८ सुभ ४८ हिंसामात् ।

कुप्नाति । कुप्नाति । 'नयते' 'कोचते' इति यच्च । 'नयति' 'कुप्नति' इति यच्च ।

48. /nabha, 49. /tubha to hurt, injure. These two roots are conjugated in the Bhvādi and Divādi also.

Pre. नयति । With य, we have यनियति or यनियति । VIII. 4. 18. § 2232. Aor. यनीत् or यनीयात् ।

49. /tubha.

Pre. तुप्नाति ।

स्तिथू ५० विवरधने ।

'याद' (११२) इति वृत्तनिवेधः । स्तिथिना । स्तिथिना - स्तिथिना । स्तिथिना - स्तिथिना ।

50. /klsu to torment, afflict—Thus क्लिप् + ना + ति । Here न is not changed to a nasal homogenous with च namely न् because of the prohibition of VIII. 4. 44. S. 112.

I re क्लिरनाति । क्लिरनीतः । क्लिरनाति । क्लिरनाति । Per पिक्लेष । चिक्लिषतुः । चिक्लिषिष or पिक्लेष । चिक्लिषिष or चिक्लिष । I Fut क्लेष्टा or क्लेष्टिता । II Fut क्लेष्टियति or क्लेष्टयति । Impera क्लिरनातु । क्लिर्यात । क्लिरनानि । Imper. चक्लिरनात् । Poten क्लिरनीयात् । Bene क्लिरयात् । Aor चक्लेषीत् or चक्लिषत् । चक्लेषिष्टात् । Causa क्लेययति Aor । चपिक्लिषत् । Desid पिहोदियति चिक्लिषियति or चिक्लिषति । Inten चेक्लिषये । Past Part. Pass क्लिष्ट or क्लिषितः Ger । क्लिषित्वा or क्लिष्ट्वा ।

अथ ५१ भोजने ।

अरनाति । आय ।

51 /āśa to eat

Pre अरनाति । अरनीतः । अरनादि३ अरनाति । Per आय । आयिष । आयिष । I Fut अयिता । II Fut अयिष्यति । Impera अरनातु । अर्यात । अरनानि । Imper अरनात् । आरनाः । आरनात् । Poten अरनीयात् । Bene अरयात् । Aor आसीत् । आयिष्टात् । Causa आचयति । Aor आनवाचयिषत् । Desid अयिषियति । Inten अयायये । yañ luk आहि । See ārtuka under S 2630 Per Par. Parasinaः आवात् । (III 2 109 S 3095)

उधुस ५२ उच्छे ।

उकारत् । प्रजाति । उकारो वात्यवयव इत्येके । उग्रवाचकार ।

52 /uḥśra to throw or to up 2 to lean The उ is indicatory. Kshirasaṁhi says th उ is part of the root. Even the Perfect is उग्रवाचकार । Pre उग्रजाति । &।। योप्रजात् ।

Pre प्रजाति । Per दग्रजः दग्रजि । I Fut प्रजित । II Fut प्रजिष्यति । Impera प्रजातु । प्रदान । Imper अग्रजात् । Poten प्रजनीयात् । Bene प्रजयात् । Aor अग्रजीत् । or अग्रजीत् । Causa प्राचयति । Aor अदिग्रजत् । Desid दिग्रजियति । Inten दाग्रजये yañ luk दाग्रजि । Past Part. Pass जर्त । Ger. प्रजित्वा । or प्रजत्वा ।

इष ५३ आभीक्ष्ये ।

चीनः पुनः भूयार्थो वा आभीक्ष्येत् । इष्याति । 'वीषयद्-' (२३४०) इत्यत्र इति वा इष्यार्थो वा इष्यत् इति वा त्रीदादिहस्त्ये इत्येतेष्व न तु इष्यतीत्यादिभिरित्याहुः । इति । वस्तुतस्तु इष्यातेति इह विज्ञाने उचितः । तथा च वार्तिहन्— 'इत्येताकारे इत्यत्र वाच्यमितिपः' इति ।

53 /iṣha to cause to move quickly, let fly cast 2 to fly off 'escape', 3 to strike, smite

The word ābhikṣhyam means continued repetition or intensity S. 0 III. 2 81. The continuity refers to the action in general. The /iṣha mentioned in VII 2. 43 S. 2340 does not refer to the present root because that root is recited th re along with चृ and therefore refers to the Tu ḷā li root चृ whose vi ā r na is च and not to this root or to the /iṣha of the Divadi class. Th ५३ न त् the Achāryas say. Th refore the चृ augment is not optional in the c ५३ the pres nt root. Thus the 1st future is इष्या according to their opinion. But as a matter of fact, the present root also takes optionally चृ because of the following

59a /khava

Before क्त् and क्त् affixes the व is changed to ख by the following sūtra

२५६१ । क्त्तो भूदनुनासिके च । ६ । ४ । १८ ।

गुणस्य षस्य च प्रभात् 'य' ऊट् एतावादेयो स्तोऽनुनासिके क्री कनादी च कङिति ।
सौनाति । चत्ताय । खयिता । मानयः परस्मादृढि कृते हल-तत्त्वानामागम्य मानच् । सौनीदि ।

2561 For क्त् (including the augment क्त् is substituted च and for च is substituted ऊट् before an affix beginning with a Nasal, as well as before क्त् and ज्त् क्त् and क्त् affixes (VI 4 15)

Thus खच् + ना + ति = ख + ऊट् + ना + ति = सौनाति । Pre सौनाति । Per चत्ताय । I Fut खयिता । Impera सौनातु । सौनीदि । The affix मानय required by III 1 83 S 2507 is not added here because when ऊट् substitution takes place the root no longer ends in a consonant Imper खसौनात् । Poten सौनीयात् । Bone खन्यात् ।

हेट् ६० च ।

हृत्पच् । हृत्पाति ।

60 /hedhā cha to be born &c.

Pre हृत्पाति । The ट is changed to हृ and प to च

ग्रह ६१ उपादाने ।

स्वस्तिट् । ग्रहिष्ठा (२४१२) । ग्रहपाति ग्रहचरिते ।

61 /graha to seize This root is svarit The ए is vocalised as to च by S 2412 Thus we have P ग्रहपाति । A ग्रहचरिते । The augment ट् is lengthened by the following sūtra

२५६२ । ग्रहोऽलिति दीर्घ । ७ । २ । ३७ ।

यकाचो ग्रहेर्विहितस्येदो दीर्घः स्वान्न तु निटि । ग्रहीता । लिति तु अप्रद्विय । ग्रह्यात् । ग्रहीपीडः स्वप्ता (२२१०) इति न मुटि । अग्रहीष्टात् अग्रहीट् । अग्रहीषातात् । अग्रहीषत ।

2562 The augment ट् added to the viladī trilṛdhbatuka affixes becomes lengthened, except in the Personal endings of the Perfect, after the root ग्रह ।

As ग्रहीता ग्रहीषुष ग्रहीष्वप् । Why not in the Perfect? Observe अप्रद्विय अप्रद्विष् । The lengthening takes place of the ट् to igh in VII ० 85 and does not refer to the णिच्-ट् ट् of VI 4 6 as ग्रहिता, ग्रहिवते ।

61 /graha to seize etc

Parasmai Per ग्रहपाति । ग्रहपीतः । ग्रहपाति । ग्रहपाति । Pre ग्रहात् । ग्रहपुः । अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । Impera ग्रहपातु । ग्रहात् । ग्रहपाति । Imperा अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । Aor अप्रद्विष् । अप्रद्विष् । The उपधा is prohibitive causes the root on ६१११

Thus चरयामयति 'he speaks truly', विपाययति 'he unfattens or liberates', दपयति 'he looks', उपकीलयति 'he sings with the lute', अमुहयति 'he makes a brush', उपरलययति 'he praises in verse', अभिवेशयति 'he advances with the army', अनुलोचयति 'he rubs over the hair', लघयति 'he fells of the skin', ययमयति 'he puts on the mail armour', वर्णयति 'he celebrates or colors', अपहर्षयति 'he pulverises'. The roots of the *Churādi* class belong to the tenth conjugation, a list of which will be given hereafter. After the verbs of the *Churādi* class the affix चिच् is employed without alteration of the sense, as चोरयति 'he steals'. So also चिन्तयति.

From चरय upto वर्ण are enumerated certain prātīpadikas that take चिच्. It was not necessary to have mentioned them separately. For they would like every other noun, have taken चिच् to form verbs, under the General Rule given further on—namely the—

Ganā Sūtra—Directly the affix चिच् is added to a prātīpadika, with the force of the meaning of the root and thereby the word undergoes the same modifications as before चरय.

This *gana sūtra* is taught further on, See root No 366. The mention of these special nouns in this sūtra—therefore, thus rativ—only. While in the case of the *Churādi* roots the force of the affix is that of सार्थात्—i.e., it does not change the meaning of the root.

Thus चुर+चिच्=चोर+चिच् (The *guna* is by S 2189)=चोरि. Now the stem चोरि gets the designation of dhātu or root by S 2191. Being a dhātu, it takes च्च् विलारान् the vikāraṇa of the 10th class and the terminations तिच् &c. Thus चोरि+चच्+तिच् (III 1 64 S 2167)=चोरे+ञ+ति (VII 1 84 S 2169)=चोरयति.

The root चोरि like all other roots of this class may be conjugated in the *Ātmanepada* also when the fruit of the action accrues to the agent. The following sūtra states this rule.

२५६४ । चिच्श्च । १ । ३ । ३४ ।

चिच्श्चादात्मनेपदं कथामर्हन्नास्ति प्रियवले । चोरय । चोरयामास । चोरयिष्ये । चोरयिष्ये । चोरयिष्ये । चिच्श्च । (२५५५) इति च्च् । 'चोरि' चिच्- (२५५५) इति च्च् । द्विवच । इत्यादि चेतः (२५५५) । दीर्घो लघोः २३५८ इत्यादि । अङ्गुत्-अङ्गुत् ।

2061. After a verb ending in चिच् (चिच्) when the fruit of the action accrues to the agent, the *Ātmanepada* is employed.

Thus चोरयते. The Perfect is formed periphrastically as चोरयामास. The 1st Future is चोरयिष्ये. The Parasmaic is चोरयिष्ये. The *Ātmanepada* is चोरयिष्ये.

The *coris* of चिच्श्च roots is formed by च्च् and r III 1 48 S 2312. Thus चोरि+चच्+र=चोरे+चच्+र (VI 1 51 S 2313)=चुरे+चच्+र (the shortening takes place by VII 4 1 S 2314)=चुरे+चुरे+चच्+र (VI 1 11).

गण would have formed its Perfect prapñisticly and never by reduplication. While on the other hand, some hold, that the द् in चित् does not indicate that *all* Churādi roots are optionally चित्, but that it indicates only a special rule, namely those Churādi roots which are marked with द् may take चित् optionally. Their authority is the gāṇa sūtra अचृषाद्वा, which is read after the root स्वद् (No 263). It means that all roots from No 264 upto 306 (चृष) take चित् optionally. If the चित् was optional for *all* the roots of the Churādi class, there was no necessity of specialising these few roots from चुन upto चृष. In this view, this gāṇa sūtra does not become superfluous as it would be under the former view.

Pre चित्तयति । चित्तति । Pr चित्तयामास or चित्तिष्य । I Fut चित्तयिष्या or चित्तित्वा । Pot चित्तयेद् । चित्तेद् । Banc चित्त्वाद् । Aor. अचित्तयत् । Nouns — चित्ता ।

यत्ति ३ संकीचे ।

यत्तयति । 'यत्त इति षट्ठि' यत्तयत् । यत्तु इदित्त्वादाप्रतीति वाचयेतीति तत्ति-त्यद् । एवं कुत्तित्तिभ त्तिष् ।

3 √yati, to restrain, curb, check. The root might well have been read as यत्त । Mādhava on the strength of its being इदिद् makes त्तिष् optional and he conjugates it in the Bhuādi also. As यत्तयति । It is problematic. So also with regards to the roots √kadri, √tatṛi and √māti.

Pre यत्तयति । यत्तति । Past Part. I. अयत्तितः । Nouns — यत्तया ।

स्फुटि ४ परिहासे ।

स्फुटयति । इदित्त्वादास्फुटति । 'स्फुटि' इति पाठान्तरम् । स्फुटयति ।

4 √sphuṭi to jest, joke, laugh at. The चित् is optional, because of इदिद्. Another reading is sphuṭi.

Pre स्फुटयति । स्फुटति । or स्फुटयति । स्फुटति ।

लक्ष ५ दर्शनाङ्कनयोः ।

5 √lakṣa, 1. to notice, observe, see 2. to mark, denote.

Pre. लक्षयति । Nouns — लक्षणी । लक्षणीयम् । लक्षयत् । लक्षय । लक्षयम् । लक्षयिक । लक्षयिक ।

कुट्टि (कुट्ट) ६ अनृतभाषणे ।

कुत्तयति ।

6 √kudri, to lie. Swāmī reads it with an indicatory अच् as कुट्ट । Then we have कौटयति । Aor. अकुट्टयत् ।

Pre कुत्तयति । कुत्तति । Aor. अकुत्तयत् ।

लड ७ उपसेवायाम् ।

लडयति ।

7. √lad, to fondle, caress. The root is found in the Bhuādi also, with the force vilāsa.

Pre. लडयति ।

मिदि (मिद) = स्नेहने ।

मिदयति-मिदति ।

8. /mudi, to love; to be unctuous or greasy. The indicative **व** is to imply that लिच् is optional. The root is found in the Bhuḍi and Diḍi also.

Pre मिदयति or मिदति ।

ओलहि (उलहि) = उत्क्षेपणे ।

ओलवयति-ओलवति । ओकार इति धेने । लवयति-लवति । उकारादिरपिमिदधे ।
उलवयति ।

9. /oladi, to toss up, throw up. Some say that ओ is not part of the root, but indicatory. Some read it as उलहि beginning with उ ।

Pre ओलवयति or ओलवति । or लवयति or लवति । or उलवयति or उलवति । Do-ud. ओलितवयति ।

जल १० अपवहरणे ।

‘जल’ इत्येके ।

10. /jala, to cover, screen. Some read it as लज् /Lja

Pre जालयति । लालयति ।

पीड ११ अवगाहने ।

पीडयति ।

11. /pida, to pain, torment. In the Aorist the shortening of the penultimate required by VII 1 1 S 2314, is optional, in the case of this root, by the following sūtra

२५६५ । भ्राजभासभापदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् । ३ । ४ । ३ ।

पराक्षरभाषाया इत्यो वा इवाचकपरे यो । अवीचिहत्-अविपीडत् ।

2565. The shortening of the penultimate of the लिच् ending stem, in the चट् (reduplicated) Aorist, is optional in the following:—bhrāj, bhāṣ, bhāṣh, dip, jiv, nil and pid.

Thus अवीचिहत् or अविपीडत् ।

Pre. पीडयति । Aor अवीचिहत् or अविपीडत् । Noun ‘—पीडा ।

नट १२ अवस्यन्दने ।

अवस्यन्दन नाटयत् ।

12. /nata, to drop or fall. Avasyandana means dancing, or acting. The roots have many meanings, and so it means to hurt also when preceded by उच्, as चोरयोनानाटयत् under II. 3. 56 S. 617, where the verb governs the genitive. But that rule does not apply to the aorist, where we have the accusative, as चोरयोनटत् । See the Bhuḍi चट् No. 332, for the contrary opinion.

Pre. नाटयति । Aor. अवीचिहत् ।

अथ १३ प्रयत्ने ।

प्रस्थाने हस्त्येके ।

13 *√bratha* to make effort Mattreyā reads it as प्रस्थाने to go
Many say it means great r joining Some read th root अथि after this
Pre वाचयति ।

अथ १४ सयमने ।

वाचयति । अथ हि चान्द्रः ।

14 *√badha* to restrain Chāndra reads it as अथ । The root is
found in the *kryādi* also as वाधति । The *hādī* अथ is always अच् ending
and so its form is बीभत्सते । That can never be confounded with this root
See Bhāṭi No 973

Pre वाचयति ।

पृ १५ पूरणे ।

पारयति । दीर्घोच्चारण विषयः पारिकल्पे लिङ्ग तद्धि हेतुः कल्पात् । इह प्रकातिविपरित्येवा
परिता इत्यादिचिह्नावपि परति परत इत्यादिविहङ्गिः कल्पः ।

15 *√pri*, to hll The long प्र् indicates by implication that the
विच् is optional and that the root is also पृह । The result is that we have
for ns like परति and परतः in the present Of course in the First Future
also we have the alternative form परिता but then this can be derived
either from the पृ प्रकाति or पृ विपरिति (See *Śāṅkhya* No 19 and Juhotyāḍi
No 4)

Notes — If the विच् were invariably added then there was no necessity
of long प्र्, for short प्र् would also be valid for पारयति । The only purpose
that long प्र् serves is that the root becomes वेद under the *Kārikā* कृद्देशः ।
&c (See S 2258) Thus प्र् + प्रह् + ता = परिता । But this form can be
evolved from other roots also

Pre पारयति or परति । D पारयतः or परतः ।

कर्ज १६ बलप्राप्तयौ ।

16 *√ārja* to strengthen to live to breathe

Pre कर्जयति । Aor कर्जिर्बज् । D sid कर्जिर्बजिषति । No in — कर्ज् ।

पक्ष १७ परिग्रहे ।

17 *√pak-ha* to take, seize, to side with

Pre पक्षयति । Aor पक्षयज् ।

यर्षा १८ चूर्णा १८ क । प्रेरणे ।

‘वर्षं वर्जने हस्त्येके ।

18 *√varna* to send

Some read *√varna* varname, to describe and *√chūrna* preshana ‘to
send or incite

Pre वर्षयति ।

18A *√chūrṇa* to powder

Pre चूर्णयति ।

अथ १९ प्रत्ययाने ।

माययति । नाभ्यो विनोऽदेतो इति चक्षणाच-वात्मास्य निगद्यत् ।

19 /pratha to spread abroad proclaim. This root is Bhuñādi also, and read there in the ghatādi class which is णिङ् । See Bhuñādi No. 802 But the Churādi pratha is not णिङ्, because under the gana sūtra नाभ्यो विनोऽदे तो given under VII 3 35 S 2570 further on, no other roots, except the five चप् &c of the Churādi class in which णिङ् is चदेत् i.e., do s not change the meaning of the root, are णिङ् । Therefore it is not णिङ् । We have always माययति and never मययति from this root

In the norist the following sūtra ordains च in the reduplicate instead of द् of VII 4 79 read with VII 4 93 (S 2317 and 2316).

२५६६ । अतस्मद्द्वयप्रत्ययद्वस्तुस्पर्शम् । १ । ४ । ८५ ।

एवाचवात्स्वरावारेऽन्तादेवः द्वाचवद्वरे णी । इवाचवाद्दः । अयमयत् ।

2566 Short च is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Aorist of the Causative, of the roots amri, dri, tvar, prath, mrad, stri and spris

Note —Thus अयययत्, अयययत्, अयययत्, अयययत् अयययत् अयययत्, अययययत् This debars the द् which would have come under VII 4 93 The short च indicat s that it is not to be lengthened by VII 4 94, as अयययत् ।

This d bars the द् of VII 4 79 S 2317 Thus अयययत् ।

Pre. माययति । Aor अयययत् ।

अथ २० प्रक्षेपे ।

20 /pri ha, to throw cast By the following sūtra, short ऋ is optionally substituted in the reduplicate of the aorist

२५६७ । उक्तं । १ । ४ । १३ ।

उक्तादां गुणस्य द्वाणि अतस्माद्वा चक्षरे णी । इत्तादाववाद्दः । अवीहवत्-अवववत् । 'अय' इत्यपे । माययति ।

2567 The short ऋ is optionally substituted for the penultimate ऋ of a Causative or णिङ्—ending stem, in the reduplicated Aorist in चक्ष् ।

Note —This debars the द्द् (VII 3 101) ऋ (VII 3 86) and वाद् (VII 2 114) substitutes This अविहोवत् (VII 1 101) or अविहोवत् from चक्ष् (Chur 111) अवववत् (VII 3 86), or अवीहवत्, अवववत् (VII 2. 114) or अवीहवत् । Though the द्द् ऋ and वाद् substitutes are antarangana operations they are prohibited by the express text of this sūtra The short ऋ is substitute l even for a long ऋ the द् of वृद् shows that as in अवीहवत् (VIII 2 77) In fact this ऋ substitute does not take place after the operations of द्द्, वाद् and ऋ substitution have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all those rules

Thus अपीपयत् or अपपयत् : Some read this root as पय .

Pre पार्ययति or पापयति : Aor. अपपयत् or अपीपयत् : अपीपयत् .

पम्ब (शम्ब) २१ (साम्ब) संवन्धने ।

पम्बयति । अपम्बयत् । सम्बध । अपम्बयत् । पाम्ब इत्येके ।

21. √shamba, to collect, to heap together

Maitreya reads after this—

२१ क । शम्बध । अशशम्बत् ।

The root पम्ब also has the same meaning Some read it as पाम्ब :

Pre. पम्बयति । सम्बयति । Aor. अपम्बयत् । अपम्बयत् । Noun — पाम्बत् ।

भक्ष २२ अदने ।

22. √bhaksha, to eat.

Pre. भक्षयति ।

कुट्ट २३ छेदजभत्सर्नयोः ।

‘कृत्वे’ इत्येके । कुट्टयति ।

23. √kutta, 1. to cut, divide 2 to blame, censure Some say it means ‘fill’ also.

Pre कुट्टयति । Aor. अकुट्टत् । Nouns कुट्टात् । कुट्टकी । कुट्टन् कुट्टः । कुट्टिन ।

पुट्ट २४ पुट्ट २४ क । अलपीभावे ।

24 √putta, 24A √chutta, to become small decrease

Pre. पुट्टयति । Aor. अपुट्टत् ।

24A. √chutta

Pre पुट्टयति । Aor. अपुट्टत् ।

अष्ट २५ पुट्ट २६ गनादरे ।

अष्टयति । अष्ट दोषयः । दुष्कृत्यादिद्वत्वात् अष्टा- (२४४६) इति निवेद्यः । आहृत् ।

25 √Att. 26 √shutta to despise, contemn

The root अष्ट has a penultimate द really. This द is changed to ट् by VIII 4 41 ९. 113 Th द substitution being considered asidha the द is not reduplicated by the prohibition of VI 1 3 S 2146 The ट् is reduplicated. Thus आहृट्टत् : See also Bhaṭṭi अष्ट No 273

Pre. अष्टयति । Aor. आहृट्टत् ।

26 √shutta

Pre. पुट्टयति । Aor. अपुट्टत् ।

लुट्ट २७ स्तेये ।

लुट्टयति । ‘लुट्टयति’ इति ‘लुट् स्तेये’ इति नीमादिभ्यश्च ।

27. √lan; to steal, rob, loot

But the Bhaṭṭi लुट् स्तेये (No. 350) gives लुट्टयति. What is the necessity of reading the L. Adj root with ट्, when by reading the present root as लुट् we could have obtained the Churādī and the Bhaṭṭi form लुट्टयति and लुट्टयति by making the लिप् optional. This is for the sake of the दृ

affix which would have been otherwise debarred by the पाश्व् of III. I. 155. § 3185 where चुरट is specifically mention 1 Under the present arrangement पाश्व् of that sūtra applies to the pratipadikā form चुरट of Churādi, and not to the चुरटि of Bhuādi. Thus from Churādi we have the noun चुरटाकः, but from Bhuādi, we get the noun चुरिट्टः ।

Pre चुरटवति । Aor अचुरटवत् । Noun — चुरटाकः from चुरटाकी ।

अथ २० श्वथ २० प्रसंस्कारगत्योः । श्वथि इत्येके ।

28. /sathā. 20 /svatha 1. to finish 2 to go more

Some read it as श्वथि /svathi

Pre आथवति । श्वथवति । अथवति । Aor अथीयवत् । अथीयवत् । अथववत् ।

तुजि ३० पिलि ३१ भिंसायलादाननिकेतनेषु ।

तुजवति । पिलवति । इतिरक्तप्राप्तुवति । पिजवति । 'तुज' पिज' इति जेहिद् । 'तुजि' 'तुजि' इत्येके ।

30 /tuji 31 /piji 1 to hurt, kill 2, to be strong or powerful, 3 to give to take, 4 to live, dwell.

Because of the indicatory इ the पिच् is optional. Some read these as तिन and पिन others as तजि and तुजि. The Bhuādi तुजि means 'to protect' also (See No 263).

Pre तुजवति or तुजवति । Aor अतुजवत् ।

31 /piji

PIL पिजवति or पिजवति । Aor अपिपिजवत् ।

पिस ३२ गती ।

पेववति । पेवति इति तु अपि गतम् ।

32 /pisa to go. The Bhuādi पिज forms पेवति । (See No 751)

Pre, पेववति । Aor अपीपिवत् ।

पान्त्य ३३ सामग्रयोगे ।

33 /shāntya to pacify appease

Pre पान्त्यवति । Aor अपपान्त्यवत् । D and विपान्त्यवति ।

श्वल्क ३४ वल्क ३५ परिभाषणे ।

34 /svalka 35 /valka to tell, narrate.

Pre श्वल्कवति । Aor अश्वल्कवत् ।

35 /valka

Pre वल्कवति । Aor अवल्कवत् ।

ष्णिह ३६ स्नेहने ।

'स्निहट' इत्येके ।

36 /shniha to make unctuous, to cause to love.

Some read it as स्निहट. It is conjugated in the Divādi also (See No 91)

Pre, स्नेहवति । Aor, अस्निहवत् ।

स्मिन् ३९ अनादरे ।

असोपदेशवाच्यः च । अदिस्मिन् । 'स्मिन्' अनादरे इत्येके । किरणवाच्येऽपरितार्थ-
स्यापि उक्तं । स्वाययते ।

37. /-mita to slight scorn, despise.

As it is not taught with च there is no change of च into य, as चदिस्मिन् ।
Some read it as स्मिन् 'to slight' As the indicative इ can have no
meaning in a part of a root, it must therefore be taken to indicate that
the चिन्त्वा root is Atmanepadi. As स्वाययते । This is on the maxim अवयवे
कृतं सिद्धम् &c.

Pre कसेदयति । स्वाययते । Aor अदिस्मिन् । अदिस्मिन् ।

स्मिन् ३८ स्नेषने ।

38. /slusha to unite, join, connect.

The कसेयति 'to burn' is Bhuādi, and किरणयति to embrace is Dīyādi.

Pre कसेयति । Aor अदिरिणयति ।

पथि ३९ गती ।

चपयति-चयति ।

39. /pathi to go. The चयति is Bhuādi. The indicative इ makes it
Bhuādi चयति also

Pre. चययति or चयति । Aor अचययति or अचययति ।

पिच्छ ४० कुट्टने ।

40. /pichha to cut, divide.

Pre. पिच्छयति । Aor, अपिपिच्छति ।

छदि ४१ संवरणे ।

छदयति-छदति ।

41. /chhadi to cover.

Pre छदयति or छदति । Aor अचछदति ।

अस ४२ दाने ।

दायिष्यति विप्रदत्तेः । विद्यायति ।

42. /srana to give, bestow. It is generally preceded by the pro-
position वि. This root is read in the ghaṭṭi list also. The causative is
th. refore वाचयति ।

Pre विद्यायति । Aor अदयिष्यति ।

सह ४३ आपाते ।

वाहयति ।

43. /tada to beat strike

Pre. वाहयति । Aor अहीनयति ।

सह ४४ सति ४४ क । कहि ४४ रा । भेदने ।

वाहयति । कदयति । कदयति ।

44. /khada 44A. /khadi, 44B. /kadi, II cut, divide.

Pre. खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति । Aor. खाद्यति ।
खाद्यति or खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति ।

कुटि ४५ रक्षणे ।

45. /kudi, to protect.

Pre. कुरद्यति or कुरद्यति ।

गुदि ४६ वेष्टने ।

'रक्षणे' इत्येके । 'कुटि' इत्येके । अथ कुरद्यति-अथ कुरद्यति । 'गुदि' इत्येके ।

46. /gudi to surround, envelop, cover. Some say it means to protect, some read the root as कुटि । others as गुदि ।

Pre. गुद्यति or गुद्यति । अथ कुरद्यति or अथ कुरद्यति ।

खुदि ४७ खण्डने ।

47. /khudi to break in pieces, to divide.

Pre. खुरद्यति or खुरद्यति ।

वदि ४८ विभाजने ।

'वदि' इत्येके ।

48. /vati to divide. Some read it as /vadi.

Pre. वद्यति । वद्यति । or वद्यति ।

भदि ४९ भूषायां हर्षे च ।

49. /madi 1 to adorn, 2 to rejoice. The मद्यति is Bhuādi. There is a Bhuādi root मदि भूषायाम् (No. 311). So the ह in मदि of the present root is not to indicate that the धिच् is optional. Therefore we cannot have the form मद्यति meaning 'he rejoices.'

Pre. मद्यति ।

भदि ५० कल्याणे ।

50. /bhadi to make fortunate. See Bhuādi /bhadi No. 292.

Pre. भद्यति or भद्यति ।

छर्द ५१ वमने ।

51. /chharda to vomit

Pre. छर्द्यति । Aor. छर्द्यति ।

पुस्त ५२ पुस्त ५२ क । आदरानादरयोः ।

52. /pusta. 52A. /busta, to regard, to disrespect, contempt.

Pre. पुस्तति । पुस्तति । Noun.—पुस्तकम् । पुस्तकम् ।

चुद ५३ संबोधने ।

53. /chuda, to send, direct* to ask. When II means to ask, II takes two accusatives as देवदत्तमर्च्यं चोदयति ।

Pre. चोदयति । Nouns.—पुस्त । पुस्तकम् ।

मकु ५४ धकु ५५ नाशने ।

चोदयति । चोदयति । चोदयति ।

54. *√nakka*. 55. *√dhakka* to destroy completely. The root begins with the dental *n* and is specially mentioned in the list of seven roots which do not change their *n* to *ch*. See VI 1. 65. S. 2286.

Pre. नक्कयति । मयक्कयति ।

55. *√dhakka*, to destroy

Pre. धक्कयति ।

चक्क ५६ चुक्क ५६ क । ठययने ।

56. *√chakka*. 56A. *√chukka*, to suffer, to inflict pain. Some texts read it as चिक्क *√chikka*.

Pre. चक्कयति । चुक्कयति ।

क्षल ५७ शौचक्षमंणि ।

57. *√kshala* to wash, purify, cleanse.

Pre. क्षलपति । Aor. क्षचिक्खत् ।

तल ५८ मत्तिछायाम् ।

58. *√tala*, to establish.

Pre. तालयति । Aor. जड्ढोत्तत् । Nouns — ताल । तल ।

तुल ५९ उन्माने ।

बोलयति । अट्टतुलत् । कथं 'तुलयति तुलना' इत्यादि । 'अट्टलोपनाभ्याम्-' (३३०) इति निपातनादङ्गत्वे तुलायङ्गत्वे षिडो ततो षिच् ।

59. *√tula* to weigh, measure. If the proper form is बोलयति how do you explain the form तुलयति in the sentence तुलयति तुलना &c. The form तुलयति is derived from the noun तुला with षिच् under the *gana sūtra* already mentioned before and to be taught hereafter (see root *√kva* *sūtra* 7578). The word तुला is formed by अट् under the *niṣādana* of II, 72 S 630 where Pāṇini himself uses the word तुला. Thus तुला + षिच् (*gana sūtra*) = तुलयति. But the acorist is अट्टतुलत्. There is no lengthening of the reduplicate as a vowel has been elided.

Pre. तोलयति । Aor. अट्टतुलत् । Nouns — तुला । तुलपत् ।

दुल ६० उत्तलेपे ।

60. *√dula*, to swing

Pre. दोलयति । Aor. अट्टदुलत् । Nouns — दोला । दुलि ।

पुल ६१ महत्वे ।

61. *√pula*, to be great, to be lofty, बोलति is *Bhuñāti*,

Pre. पोलयति ।

चुल ६२ समुच्छ्राये ।

62. *√chula*, to raise, elevate.

Pre. चोलयति । Noun — चोलः ।

मूल ६३ रोहणे ।

63. *√mūla* to plant, to grow, sprout

Pre. मूलयति ।

कल ६४ बिल ६५ होये ।

64. *√kāl-* 65. *√pila* to hold, bear, carry. The form कल कलति is from *knāhādi* कन. The कलने is *Bhūādi* (No 526).

Pre. कावति ।

65. *√pila* or *√vīla*. The *Tudādi* root form is विलति ।

Pre. विलति or विलति । Nouns :—वेला ।

बिल ६६ भेदने ।

66. *√bila* to split, to divide. The *Bhūādi* form is वेनति ।

Pre. वेनति ।

तिल ६७ स्नेहने ।

67. *√tila*, to be unctuous or greasy, to anoint. The *Tudādi* form is तिलति, and *Bhūādi* वेनति । Pre. वेनति ।

बल ६८ मृती ।

68. *√bala*, to live. Not in the *Siddhānta*. Instead of this we find there बल वृत्ति । The *Bhūādi* is वनति ।

Pre. वातति ।

पाल ६९ रक्षणे ।

69. *√pāla* to protect.

Pre. पातति । Aor. पालीषत ।

लूय ७० क्षिप्तयाम् ।

70. *√lūha*, to hurt, injure.

Pre. लूयति । Aor. लूयिषत ।

शुल्य ७१ माणे ।

शूर्य ७२ क । य ।

71. *√śulba* 1. to measure 2. to create. Another reading is दृष्टि 'śūpra'.

Pre. शुचति । दृष्टति । Aor. शुचिषत । Noun.—दृष्टि ।

चट ७२ छेदने ।

72. *√chuṣa* to cut off, divide.

Pre. चोटति or चुरति in *Tudādi*.

मुट ७३ संघूर्णने ।

73. *√maṣa* to crush, break, powder.

Pre. मोटति or मोटति in the *Bhūādi* with the sense of 'to rub' or चरति in *Tudādi* No 98.

पटि ७३ क । पति ७४ नाशने ।

परतति-परतति । पतति-पतति ।

73A. *√padi*. 74. *√pasi* to destroy. The *Bhūādi* form is परतति (No. 30).

Pre. परतति or परतति । पतति or पतति । Noun :—पाणि ।

यज ७५ मार्गसंस्कारगत्योः ।

75. √vaja 1, to trim, prepare, 2. to go, move. Another reading is वृज 'to go.' Swami reads it वृज, मार्ग as two roots: namely vraj one, and mārga another root. In another text we find वज् वृज् two roots (See also Bhāṭṭi Nos 271 and 272)

Pre वाजयति । वृजयति । मार्गयति ।

शुल्क ७६ अतिरूपर्शने ।

76. √śulka to gain, to pay, give: to touch.

Pre शुल्कयति ।

चपि ७७ गत्याम् ।

चपयति-चपयति

77. √chapi, to go, move.

Pre. चपयति or चपयति ।

क्षपि ७८ क्षान्त्याम् ।

क्षपयति-क्षपयति ।

78. √kshapi to endure.

Pre क्षपयति or क्षपयति ।

क्षजि ७९ कृच्छ्रजीयने ।

79. √kshaji, to live in distress or pain.

Pre. क्षजयति or क्षजयति । Another form is with च क्षज्.

इवर्त्त ८० गत्याम् ।

इवर्त्तय ८० क च ।

80. √āvarta, 80A. √svabhra, to go, move.

Pre. इवर्त्तयति । इवर्त्तयति ।

ज्ञप ८१ निष्ठय ।

ज्ञप ज्ञाने ज्ञापने च वर्तते ।

81. √jñapa, 1. to know 2. to inform This root is ज्ञि and it means to know and make others to know. Being a ज्ञि root the following sūtra (S 2568) applies

२५६८ । नित्तां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

नित्तापुपचाया ह्रस्वः स्वारपी धरे । ज्ञपयति ।

2568. The roots having an indicatory च, retain their penultimate short vowel before the affix नित्ता. The penultimate of ज्ञि roots is shortened

The ज्ञि roots are चपयति a subdivision of Bhāṭṭi (800 to 873), and all other roots that end in चप् १५ चप् ५१ of the Divādi class. Thus चपयति ज्ञपयति, क्षपयति इवर्त्तयति, ज्ञपयति चपयति । Some read the अनुवर्ति of the word 'optionally' from the 1st sūtra into this. This will then be a limited option only (vyavasthita-vibhāṣhā) The forms चपयति and चपयति are thus explained.

Pre. चययति Desid. चिचययिष्यति । चीययति । Past Part. Pass. चयः or चयितः ।

यस्य ८२ च परिवेष्टणे ।

चययति । परिवेष्टयति वेष्टयति । न तु पीडयति वापि वेष्टयति । यनयति चन्द्रम् । परिवेष्टयत्यर्थः ।

82. /yama cha. By force of च, this root is also चययति । The word pariveshana here means 'to move round' and not 'to feed'; or 'surround.' As यनयति चन्द्रम् "He moves round the moon." Pre. चययति ।

क्षप ८३ । (चह्) ८३ क । परिकल्कने ।

चहयति । अजीचहत् । कयादी वदयनाचहत् तु अचयत्तवेनाकोपितवादीर्षव्यवहारी न । अचययत् । 'चय' इत्येके । चययति ।

83. /kshapa to miss, to deceive. Not in the Siddhanta.

83A. /chaha, to deceive. This root is read in the kathādi list also, as will be taught further on. The result is that as it ends with च, which is however elided, therefore it becomes अचलोपिद् and consequently VII. 4. 93. S. 2316 does not apply and so there is no lengthening under S. 2318 or Sanbadbhava in the aorist. As अचययत् ।

Maitreya reads the root as /चय and he gives the example चययति ।

Being चिद्, we have the Passive aorist अचयि or अचाहि with चिद् and चादिवाह with अचुत् । Pre चययति । Aor. अजीचहत् ।

रह् ८४ त्यागे ।

इत्येके । अरीरहत् । कयादिस्तु अररहत् ।

84. /raha to quit, leave, abandon. This will also be found in the Kathādi, and the aorist there will be अररहत्, while the aorist here is अरीरहत् ।

Pre रययति । Aor. अरीरहत् ।

बल ८५ प्राणने ।

बलयति ।

85. /bala to strengthen, to live. Pre. बलयति ।

चिञ् ८६ चयने ।

86. /chñ to collect, gather. Thus चि+चिच्+यप्+तिप्=चे+चिच्+यप्+तिप् । Now applies the following sūtra.

२५६९ । चिह्कुरोचैर् । ६ । १ । ५४ ।

आरथं वा ह्यात् ।

2569. There is optionally the substitution of च in the room of the diphthong of the roots चि and च्छ when the affix चिच् is added.

Thus चे+चिच्+यप्+तिप्=चा+चिच्+यप्+तिप् ।

Now applies the following sūtra by which a च् is inserted.

✓ २५७० । अतिङ्गीकृतीरूरीरमाख्यातां पुग्यौ । ७ । ३ । ३६ ।

चयवति-चयवति । निरकारपरात्तर्जयव विनिवकरण । चयते । मचिचयति-मचिचयति ।
'नाम्ने नितोऽहेतो' । अहेतो र्वायौ चिचि स्यादित्योऽप्ये नितो न क्युः । तेन अनादीनामन्तराद्यप्युक्तं
निरर्थं न ।

2570. The augment च् (च) is added to the roots च्, ही, स्ती,
री, चयच्, एताच्, and to a root ending in long आ, when the affix चि
follows.

Thus चा+च्+चि+अ+ति=च+च्+चि+अ+ति S 2568. Because the
root is चिच्=चयवति । When there is no आत्वं of S. 2569, we have चयवति ।

The root चि has an indicatory च् which shows that चिच् is optional
Therefore without चिच् we have चयति or चयते ।

So also मचिचयति or मचिचयति ।

नाम्ने नितोऽहेतो ।

Gana sūtra—Except these (jñap, yama, chāha, chapa,
raha, bala and chi) no other roots of this churādi class are चिच् ।

The word अहेतो means 'without the causative force'—the class where
चिच् is added as svārtha, i.e., the Churadi class Therefore the roots चच्
&c., though ending in आच् will not be चिच् under the gana sūtra ननीकृत् (See
S. 2353) See S. 2352 also Pre. चयवति or चयवति or चयति ।

घट्ट ८३ चलने ।

87. /ghatta to shake, stir about Pre चट्टवति । The Bhuādi form is
चट्टते ।

मुस्त ८८ संघाते ।

88. /musta to heap up, gather, accumulate. Mādhaviya reads here
मस्तवति ।

खट्ट ८९ संवरणे ।

89. /khatta to cover, screen Pre खट्टवति ।

घट्ट ९० क्षिप्त ९१ क्षुब्धि ९२ हिसायाम् ।

90. /shatta 91. /sphitta. 92. /chubi to injure, kill.
Pre. चट्टवति ।

91. /sphitta. Pre. क्षिप्तवति ।

92. /chubi.

Pre. पुस्तवति (or पुस्तति Bhuādi 'to kiss'.)

पुस, वयुष ९३ पुल ९४ संघाते ।

'पुस' दारयेते । 'पुस' दारयते ।

93. /pusa. 94. /pūla to collect. Some read पुसं /purna Others
read पुच /puna. Some read /vyus for /pus.

95. /pūla Pre पुसवति ।

पुंस ८५ अभिवर्धने ।

95. /pumsa 'to crush, grind; to trouble. Pre. पु'वर्धति ।

व्यप (व्यय) क्षेपे ८६ टकि ८७ यन्त्रने ।

वह्वति-वहति ।

96. /vyapa, to throw. This root is not in the Siddhānta.

97. /jaki to bind, tie, fasten.

Pre. वह्वति or वहति । Nouns:—टङ्गा । विटङ्गः ।

धूस ८८ कान्तिकरणे ।

धूषति । धूसरागतः । 'धूष'वागता' हरयेने । 'तास'वागता' हरयपरे ।

98. /dhûsa, to adorn, decorate. The sibilant is dental (ष). Some say it is cerebral (च) Others say it is palatal (य).

Pre. धूषति । Noun:—धूसरः ।

कीट ८९ वर्णे ।

99. /kīṭa 1. to tinge or color, 2. to bind. Pre. कीटति ।

घूर्णे १०० संकोचने ।

100. /chûrṇa, to contract, to close, shrink. The repetition of /churṇa is for the sake of different meaning.

Pre. घूर्णति ।

पूज १०१ पूजामात्र ।

101. /pûja, to worship. Pre. पूजति । Noun:—पूजन ।

अर्क १०२ स्तवने ।

'तपने' हरयेने ।

102. /arka, 1. to heat, warm, 2. to praise. Some read तपने instead of स्तवने । तपन means 'heating.' Pre. अर्कति ।

शुठ १०३ आलस्ये ।

103. /śuṭha, to be idle or lazy.

Pre. शोढति । The Bhuādi form is शोढति (No. 364).

शुठि १०४ शोषणे ।

शुषटति-शुषति ।

104. /śuṭhi to be dry.

Pre. शुषटति or शुषति । The root शुषट is read in the Bhuādi also. (No. 365). This root would have given the form शुषटति । The Bhuādi शुषट is rather superfluous.

शुठ १०५ प्रेरणे ।

105. /judā, to send.

Pre. जोहति । The form जुहति is Tudādi (No. 85).

गज १०६ मार्ज १०७ शब्दाद्यौ ।

गात्रयति । मार्जयति ।

106. √gaja. 107. √mārja to sound, roar.

Pre. गात्रयति or गात्रयते । The Bhuādi forms are गात्रयति, मार्जयति and गृहयति ।
(Nos 265, 266 and 267)

मर्च १०९ क । च ।

मर्चयति ।

107. √mārja. 107(a) √marcha to sound.

Pre. मार्जयति । मार्चयति । Bhuādi मर्चयति ।

घृ १०८ मल्लयणे ।

‘मल्लयणे’ इत्येके ।

108. √ghṛi to sprinkle over, wet, moisten. Some read मल्लयते instead of मल्लयते ।

Pre. मल्लयति । The Bhuādi is मल्लयति । The juhotyadi is मल्लयति । (See No I. 985 and No III. 14).

पचि १०९ विस्तारयणे ।

पचयति । ‘पचये’ इति व्यवहाराद्येव यदि पचय ।

109. √pachi, to explain fully, dilate upon, amplify

Pre. पचयति or पचति । In the Bhuādi पचयति has been taught (No 187).

तिज ११० निशाने ।

तिजयति ।

110. √tija, to sharpen Pre. तिजयति । The Bhuādi form is तिजयति ।

कृत १११ संशब्दने ।

111. √krita 1 to mention utter 2 to name, call Thus कृत + तिच् + यच् + ति । Now applies the following sūtra by which the यच् is changed to दच् ।

✓ २५३१ । उपधायाश्च । ३ । १ । १०१ ।

भातोदपपगभूतस्य श्रुत इत्येवाद् । एतत्तस्य । ‘उपधाया च (२२६५) इति दीर्घः । कीर्तयति । ‘उभय’ (२५३०) । अचीकृत-अचिकीर्तय ।

257. द is also substituted for the penultimate long य of a root and thereby द् is added to द by I 1 51. S 70.

As कीर्तयति कीर्तयता, कीर्तयन्ति, from कृत् ॥ The lengthening is by VIII. 2. 73 S 2265

Pre कीर्तयति । Aor अचीकृतय or अचिकीर्तय (See VII 4 7 B 2567)

वर्ध ११२ वेदनपूरणयोः ।

112. √vardha, 1. to cut, divide, 2 to fill Pre. वर्धयति । Aor. अवधयत् ।

कुवि ११३ आच्छादने ।

कुवयति । ‘कुवि’ इत्येके ।

113. /kubi, to cover. Some read कुभि /kubhi

Pre. कुम्बयति or कुम्बति । कुम्बयति or कुम्बति । Noun:—कुम्भा ।

लुयि ११४ लुयि ११५ अदर्शने ।

'अदर्शने' इत्येके ।

114. /lubi, (to torment, harass). f15. /tubi to become invisible to hurt, trouble. Instead of 'adarshane,' another reading is 'ardane'.

Pre. लुम्बयति ।

115. /tubi 'to disappear'. Pre. तुम्बयति ।

ह्लप ११६ ह्यक्तायां वाचि ।

'ह्लप' इत्येके ।

116. /hlapa to speak, to sound, to creak. Some read it /klapa.

Pre. ह्लापयति । ह्लापयति ।

चुटि ११७ छेदने ।

117. /chuṭi to cut, divide Pre. चुटयति or चुटति ।

मृदि, तुडि ११८ इल ११९ मरेखे ।

मृययति । ऐलितत् ।

118. /mṛidi. /tuḍi 119. /ila to send The /mṛidi is apparently wrong according to Mādhava and it is not given in the Siddhānta, nor is /tuḍi.

119. /ila. Pre मृययति । Aor. ऐलितत् ।

खक्ष १२० म्लेच्छने ।

120. /xaraksha (1. to smear, anoint 2. to accumulate) 3. to speak indistinctly. Pre. खखयति ।

म्लेच्छ १२१ अह्यक्तायां वाचि ।

121. /mlechha, to speak confusedly, barbarously.

Pre. म्लेच्छयति । The BhuA form is म्लेच्छति ।

ग्रूस १२२ गर्ह १२३ हिंसायाम् ।

जेविदिह गर्ह गर्ह यदे । गर्ह अभिकाङ्क्षायां विदिह यदिति ।

122. /vrāsa. 123. /varha, to injure, kill. Some read here /garja and /garda 'to make sound', and /gardha 'to desire'.

Pre: ग्रूययति ।

123. /varha. Pre. गर्हयति ।

गर्ज गर्द १२४ शब्दे ।

124. /garja, /garda to sound. Pre. गर्जयति । गर्दयति ।

गर्ह १२५ अभिकाङ्क्षायाम् इति पठन्ति ।

125. /gardha, to be desirous or greedy. Pre. गर्हयति ।

गुर्द १२६ पूर्वनिष्केतने ।

126. /gārda, 127. /gaurva, to dwell, inhabit. Some do not read

प्र^३ as a separate root but make it part of the meaning, as *purvanikataṇe* 'former dwelling place'. Pre. पूर्वयति ।

पुर्व (पूर्व) १२७ निकेतने ।

127. √*purva* Pre. पूर्वयति ।

जसि १२८ रक्षणे ।

'नोदये' इति केचित् । चंचयति-चंचति ।

128. √*jasi*, to protect, to liberate. Instead of *rakṣaṇe*, Deva reads *mokṣaṇe*. Pre. चंचयति or चंचति । The Divādi form is चरयति ।

ईद १२९ स्तुतौ ।

129. √*ida*, to praise.

Pre. ईदयति । The adādi form is ईदृष्टे । Aor. ऐदृष्ट ।

जञ्ज १३० हिंसायाम् ।

130. √*jastu* to injure, to kill.

Pre. जाचयति । Past Part. Pass. जस्तव । Ger. जचिरवा or जचरवा ।

पिडि १३१ संचाते ।

131. √*pidi*, to heap or accumulate. Pre. विरदयति or विरदति ।

रुष १३२ रोषे ।

'रुष्ट' इत्येते ।

132. √*rusa*, to be angry. Some read it as √*ruṣ* ।

Pre. रोषयति । The Bhuādi form is रोषति । The Divādi is रुषयति ।

दिपि १३३ क्षेपे ।

133. √*dipa*, to throw, cast. Pre. डेपयति ।

शुप १३४ समुच्छ्रय्ये ।

134. √*śhṭāpa*, to heap up, to erect, raise. Pre. छुपयति ।

आकुलनादात्मने पदिनः । कुलनात्मने वा इति वक्ष्यते

तत्रापि वयादेत्यर्थः । अकर्तुं नापि कलावनिहन ॥

Sub-section II. upto the √*kusma*, are *Atmanepadis*. The √*kusma* will be taught later on. All the roots taught hereafter and including √*kusma* are *Atmanepadis*. This is in order to make these roots *Atmanepadis* when the fruit of the action does not accrue to the agent.

चित १३५ संचेतने ।

चेतयते । अचीचिदत् ।

135. √*chita*, to perceive, to understand.

Pre. चेतयते । The Bhuādi form is चेतति (See No. 39). Aor. अचीचिदत् ।

दधि १३६ दंशने ।

द ययते । अददयत् । ददिरवादिचमनादे । दंशति । आकुलसीधनात्मनेपदं दित्त्वंनिधोनेनेनेति व्याख्यातारः । नक्षोपे चञ्चिज्जहाद्वयार्द्धवादेरेव ग्रहणम् ।

136. √*daśj*, to bite.

146. *√vishka*, to injure, to hurt. Some read it as *विषक* giving the example of *विषकपते* : Pre. *विषकयते* ।

निष्क १४७ परिमाये ।

147. *√nishka*, to weigh, measure

Pre. *निष्कयते* : Nouns — *निष्कः* ; *नैष्किकम्* ।

लल १४८ ईप्सायाम् ।

148. *√lala*, (to fondle), to desire

Pre. *ललयते* : Aor. *ललसेलच* : Nouns — *कुलालः* ; *कौलालिका* ।

कूण १४९ सक्रोचे ।

149. *√kāna* to contract close. Some read the root as *कुच* but it is not approved, for the *√kuna* will be taught in the *kathādi* class. The *Tudādi* form is *कुचति* : Pre. *कूचयते* : Noun — *कूचि* ।

तूण १५० पूरये ।

150. *√tūna*, to fill, fill up. Pre. *तूचयते* : Nouns — *तूचः* ; *तूचरी* ।

भ्रूण १५१ आशाविशङ्कयोः ।

151. *√bhrūna*, 1. to hope 2 to fear. Pre. *भ्रूचयते* : Noun — *भ्रूचः* ।

शठ १५२ स्थापायाम् ।

152. *√satha*, to praise, to boast. Pre. *शाठयते* ।

यक्ष १५३ पूजायाम् ।

153. *√yaksha* to worship. Pre. *यचयते* ।

स्यम १५४ वितर्के ।

154. *√syama*, to consider, reflect. *Syamato* is *Bhuādi* form, the meaning differs from the present root. Pre. *स्यामयते* ।

गूर १५५ उद्यमने ।

155. *√gūra* to make an effort or exertion. Some read it as *गुरी*, but this is not an approved reading. Pre. *गूरयते* ।

शम १५६ लक्ष १५७ आलोचने ।

'नाग्ने निहः-' इति निषवनिषेधः । याचयते ।

156. *√sama*, 157. *√laksha*, to see, look at, inspect, display. Though the root *च* ends in *च*, it is not *निह* because of the prohibition, no other roots of the *Churādi* class are *निह* except the seven 115, *च* & *c*. Therefore we have *याचयते* but never *चचयते* : Pre. *याचयते* ; *सचयते* ।

कुत्स १५८ अवक्षेपणे ।

158. *√kutsa*, to abuse, revile. Pre. *कुत्सयते* ।

वृट १५९ छेदने ।

वृट' वरवेदे ।

159. *√vṛṣa*, to cut, divide. Some read it as *वृट*. This root is found in the *Tudādi* class also. Pre. *वोटयते* ।

गल १६० स्रवणे ।

160. /gala, to flow. Pre. गालयते । The Bhuādi form is गलंति ।

भल १६१ आभयडने ।

161. /bhala, (to see, behold); to expound, explain. Pre. भासयते ।

कूट १६२ आम्प्रदाने ।

'अप्रदादने' इत्येके ।

162. /kūṭa, to abstain from giving; to censure. According to some, it means also to be distressed. Some read it as कुट प्रवरपने meaning to burn. The form will be कोटयते । Pre. कूटयते ।

कुह १६२ क । प्रतापने ।

162A. /kutja, to burn, कुहयते । This is found in the kathādi also.

यञ्चु १६३ प्रलम्भने ।

163. /vanchu, to cheat, deceive, defraud. According to Haradatta, the root has an indicatory long ङ. The root is Parasmaipadi in certain senses.

Pre. वञ्चयते । वञ्चति । (Because the वट् is optional before च्वा by the force of the indicatory ङ, therefore the वञ्चि is optional. The reasoning is the same as in the case of the वटिच् roots of this class.) Inten. वनीवचयते (VII. 4. 84. S. 2642). Past Part. Pass वञ्जम् । Ger. वञ्चिस्वर or वञ्चिस्वा (I. 2. 24. § 3325) or वञ्चवा ।

वृष १६४ शक्तियन्त्रने ।

शक्तिवन्त्रं प्रयत्नवसानायै शक्तिवन्त्रयत् । वर्पयते ।

164. /vrisha, to be powerful or eminent 2 To have the power of production. The words शक्तिवन्त्रने mean both 'the power of procreation,' and 'to be powerful.' The forms वर्पति and वर्पते are Bhuādi from different roots Pre. वर्पयते ।

मद १६५ तृप्तियोगे ।

मादयते ।

165. /mada, to please, gratify Pre. मादयते ।

दिवु १६६ परिकूजने ।

166. /divu, to suffer pain, lament, moan. Pre. दिवयते । Noun:— परिदेयकः ।

गृ १६७ विप्राने ।

गारयते ।

167. /gri, to make known, relate, teach. The form गिरति is Tudādi from /gri (No. 117); वृषति (kryādi 28) वर्ति (Bhuādi No. 984). Pre. गारयते ।

विद् १६८ चेतनाख्यानविवासेषु ।

वेदयते ।

सत्ताया विद्यते घाने चेत्ति विन्दते विचारणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्नोत्यनुभवत्यनुभवेति च ऋणात् ॥

168. /*vida*, 1 to feel, experience, 2. to tell, declare 3 to dwell
This root is found in other classes also. In the sense of 'to be' we have
विद्यते 'It is'. (This is Divādi) In the sense of 'to know,' we have वेत्ति
'He knows'. (This is Adādi) In the sense of 'to reason,' or 'reflect' we
have विन्दते 'He reflects'. (This is Suādi). In the sense of 'to obtain or
gain,' we have विन्दति or विन्दते 'He acquires' (This is Tudādi) All these
meanings are summarised in the verse given above.

Pre वेदयते ।

मान १६९ स्तम्भे ।

मानयते ।

169. /*māna*, to be proud. While मयते 'he knows', and मयते 'he
understands' are other forms. Pre मानयते ।

यु १७० जुगुप्सायाम् ।

याचयते ।

170. /*yn*, to censure While युजति or जुयते 'He binds and चोति
'He mixes' are other forms. Pre याचयते ।

कुस्म १७१ नाम्नो वा ।

'कुस्म' इति चाहुः कुटिष्ठतस्मयति वर्तते । कुस्मयते । अयुक्कुस्मत् । अय वा कुस्म' इति
प्रातिपदिकम् । ततो पाठवर्धे चिच् । इत्याकुस्मीयाः ।

171. /*kusma*, 1. to smile improperly, 2 to guess perceive imagine

Gana sūtra—The affix चिच् comes after kusma, whether it
be a root or a Name (*i e*, a Prātīpadikā)

The word kusma is either a root meaning to smile improperly. As
कुस्मयते, Aor अयुक्कुस्मत् or the word kusma is a noun and to it is added चिच्
to make a derivative verb. Query From what root is this noun derived,
if there is no distinct root like kusma.

Note—कु is not to be considered as a prefix. कुस्म is an invariable
compound, if it be a compound of कु+स्मि (smile). The anomalies in the
other view are (1) कुस्मयते and not कुस्मयते (2) we could not get कुस्मयति ।
(3) nor अयुक्कुस्मत् with चिच्, and चिच् would come after कु । (4) nor कुस्मत् with
उच् but कुस्मतिः (5) No इद् in कुस्मतिः (6) The gerund would be with कृच्
and not with कृच् ।

Pre. कुस्मयते । Per. कुस्मयति चले । I Fut कुस्मयिष्यामि । Aor अयुक्कुस्मत् । D sid.
अयुक्कुस्मति । Ger. कुस्मयितुम् । Nouns—कुस्मन् (and not कुस्मतिः), कुस्मन् ।

Here ends the A kusmīya sub division.

180. *√ama*, to be ill or diseased.

Though ending in अद् the root is not णिद् because of the rule that only ङीष् &c. roots of the Churādi class are णिद्. The *√ama* 'to move' in Bhuādi also. With regard to this root, the णिद् hood is prohibited by the rule:—"The roots अद्, चद् and खद् are not णिद् in the causative." Therefore both अद् roots are non-णिद्. See the *gāṇa sūtra* न कश्चनियमाद् under the Bhuādi root *√avana* No. 861.

Pre. आणयति । आणयतः । Noun:—आणः ।

घट १८१ स्फुट १८२ श्लेढने ।

विकारो घययोः 'स्फुटति-स्फोटते' इत्युक्तम् ।

181. *√chaṭa*. 182. *√sphuta* to pierce, break. When meaning to bloom, the root is conjugated in the Tudādi and Bhuādi as स्फुटति or स्फोटते ।

घट १८३ संघाति ।

घाटयति ।

183. *√ghata*, to injure, kill, collect together. Pre. घाटयति ।

हन्तयर्थाश्च १८४ ।

नवमपदानुक्ता अपि हन्तयर्थाः स्वार्थे णिच् समस्त इत्यर्थः ।

184. *Gāṇa sūtra*—The roots denoting 'to kill' take णिच् without change of sense.

Although such roots are read in the other nine classes, yet they are all capable of being conjugated in the Churādi class, by virtue of this rule. This therefore increases the list of Churādi roots enormously ; Thus from the Adādi root हद् we can form not only हन्ति 'he kills,' but घाटयति 'he kills' also.

दिशु १८५ मर्दने ।

उदित्वाद्देवतीत्यपि ।

185. *√diva* to vex, torment. Owing to the indicatory उ, the णिच् is optional. We have therefore देवति also. Pre. देवयति ।

अर्ज १८६ प्रतिपत्ते ।

अयनयार्थरेडपि । द्रव्यमर्जयति ।

186. *√arja*, to prepare. It has other meanings also. As द्रव्यमर्जयति. 'He acquires property.'

शुचिर् १८७ विशब्दने ।

शोषयति । 'शुचिरतिशब्दने' (३०६३) इति सूत्रे 'अतिशब्दने' इति निषेधादतिशब्दादनिरवोदय णिच् । शोषति । हरित्वाद्देव । अशुचिर्-अशोषीत् । यदन्तर्यं तु अशुचयत् ।

187. *√ghushir*, to sound, to cry or proclaim aloud. Pre. शोषयति । In the *sūtra* VII. 2 III S. 3063 we are told that the root शुचिर् does not take the intermediate ऋ when the meaning is other than that of 'to sound'

('a visabdane') Therefore by the implication of the word अवियद्ने in that sūtra, we infer that the चिच् is not compulsory after this root. Therefore we have चोषति also. Owing to the indicatory दृच्, the aorist is optionally formed by चद्. As अयुषद् or अयोषीद्. The aorist of the Ohurādi will be अयुषद्.

आहः क्रन्द १८८ सातत्ये ।

मोषादिकः क्रन्दवानुरादानादर्थ उक्तः । च दवाद् प्रवेति चिर्ध सपते सातत्ये । आक्रन्दयति । अन्ते तु 'आद् प्रवेति उपिः क्रन्दवातत्ये दृष्ट्याहुः । आचोषयति ।

188. /ā kranda "to repeat" In the Bhuādi class the root, /kranda has been taught in the sense of to call &c, (No. 71) That very root when preceded by the preposition आह takes the affix चिच् when the meaning is that of repetition. As आक्रन्दयति.

Others says that the root /ghushir preceded by आह has the sense of क्रन्दवातत्ये 'repetition of sound'. As आचोषयति ।

लस १८९ शिल्पयोगे ।

189. /lāsa, to exercise or practise any art. The Bhuādi लसति has ३ different meaning Pre लासयति ।

तसि १९० भूय १९० क । अलंकरणे ।

अलसयति अलसयति । भूययति ।

190. /tasi, to decorate Pre अलसयति or अलसयति । 190(a) /bhusa to decorate As भूययति ।

मोक्ष १९१ असने ।

191. /mol shr, to cast hurl fling. Pre मोक्षयति । As मोक्षयति घटात् ।

अर्ह १९२ पुजायाम् ।

192. /arha, to worship Pre अर्हयति ।

घा १९३ निमोने ।

आघातयति ।

193. /jśā, to order, direct. The root is always preceded by आह्. When meaning to kill, &c, we have दपयति । Wh n meaning to understand, we have दपयति or विदपयति । See Ghatādi list in the Bhuādi class. The kryādi form is आनाति । Pre. आघातयति ।

भज १९४ विश्राणने ।

194. /bbaja to give.

Pre भाजयति । The Bhuādi is भजति or भजते । The Radhādi is भजति ।

शृधु १९५ प्रसहने ।

'अयमर्थद-अयोमृ'चत् ।

195. /śridhu to insult, to mock, ridicule. The चिच् is optional because of the indicatory दृच्. Pre शर्षयति । शर्षयति । Aor. अयमर्थद or अयमृषद् or अयोमृषद् । Ger शर्षित्वा or शर्षय्मा ।

यत् १९६ निकारोपस्कारयोः ।

196. √yata, 'to endeavour.' The word 'nikāra' means 'endeavour,' 'direction.' Kshīrasvāmi reads निपकारोपस्कारयोः nirākāra he explains to mean 'to overpower.' Preceded by निर it means 'to give back.' As अयं निर्यातयेति 'he repays the debt.' Pre. यावयति ।

रक्त १९७ लग १९७ आस्वादाने ।

'रक्त' दृश्येते । 'लग' दृश्येते ।

197. √raka, √laga to taste. Some read √ragha, others √raga instead of √raka. The Ghatādi form is लनयति but the sense is different. Pre. राकयति । लाकयति । राधयति । रागयति ।

अञ्चु १९८ विशेषणे ।

अञ्चयति । उदिरवनिर्हृयिकएवाचंश्च । अत एव विनायितो चिच् । अञ्चति । अर्चं मृपुननु-अर्चतीनामपि बोध्यम् ।

198. √anchu to manifest. As अञ्चयति. The indicatory च makes the augment च् optional, consequently the चिच् is also optional. Thus अञ्चति । Similar is the case with the roots √śridhu, √jasu, &c, mentioned before.

लिङि १९९ चिञ्जीकरणे ।

लिङ्गयति-लिङ्गति ।

199 √ligi, to punt.

Pre. लिङ्गयति or लिङ्गति । The Bhuādi लिङ्गति means 'to go'.

मुद् २०० संसर्गे ।

मोदयति चक्षुस्पृशेत् ।

200. √muda to mix, blend As मोदयति चक्षुस् पृशेत् 'he mixes the gruel with clarified butter.'

त्रस २०१ धारणे ।

'त्रस' दृश्येते । 'धारणे' दृश्येते ।

201. √trasa, to hold. Some read grahaṇa 'to take', others धारणे 'to obstruct,' instead of 'dharmaṇa'. Pre. धावयति ।

उग्रस २०२ उच्छेदे ।

उकारो धावयत्य उच्छेदे । उच्छेदयति । उग्राययति ।

202. √udhrasa, (to throw or toss up), to glean. Some say उ is part of the root. Others say it is not. The root is kṛyādi also.

Pre. धावयति or उग्राययति ।

मुप २०३ प्रमोचने मोदने च ।

203. √muchā to liberate, to gladden, delight. It is Bhuādi and Tudādi also. Pre. विनीचयति ।

वस २०४ स्नेहच्छेदापहरणेपु ।

204 /vasa 1. to love, 2 to cut divide, 3 to take

Pre वासयति । Other forms are वस्ते 'he covers' (Adâdi No. 13), वस्वति 'he stops' (Divâdi No. 105), while वास is kathâdi.

चर २०५ संशये ।

205 /chara to doubt Pre चारयति । The Bhuâdi is चरति ।

च्यु २०६ सहने ।

'हस्ते च हृदयेके । स्वावयति । 'च्युत' हृदयेके । च्योचयति ।

206. /chyu to laugh, to suffer pain. Some read it as च्युच /chyns. Pre. च्यावयति or च्योचयति ।

भुवोऽयकल्कने २०७ ।

अयकल्कन निवीकरणनिरुपेके । विरक्तननिरुपेके । भावयति ।

207 /Bhu The root /bhu takes the affix णिच् when meaning 'to mix' 'to reflect'. The word avakalkana means according to some 'to mix' others say it means 'to think' Pre. भावयति । The Bhuâdi form is भवति ।

कृपेश्च २०८ ।

कल्पयति ।

308 /kripa This root also takes णिच् in the senses mentioned in the last Pre कल्पयति ।

आ स्वदः सकर्मकात् ।

स्वदिननिष्ठाप्य सप्तवत् कर्मण्येव णिच् ।

Gana sūtra —The affix णिच् comes after the following roots upto /svada inclusive when they take an object

Where there is a possibility of governing an objective case there these roots are Churâdi

Some explain this sūtra as : 'The root Svada preceded by आ takes the affix णिच् when it is Transitive'

ग्रस २०९ ग्रहणे ।

ग्राहयति फलम् ।

209 /grasa to eat, devour. As ग्राहयति फलम् 'he eats the fruit'

पुष २१० धारणे ।

पोषयत्याभरणम् ।

210 /pusha, to put up or wear. As पोषयत्याभरणम् 'She wears ornaments'. Other forms are पोषति (Bhuâdi), पुचयति (Divâdi) पुष्पाति kryâdi).

दल २११ विदारणे ।

दाहयति ।

211. *√dala* to split, to tear. As दाहयति ।

षट् २१२ पुट् २१३ लुट् २१४ लुजि २१५ मिजि २१६ पिजि २१७ लुजि २१८ भजि २१९ लपि २२० त्रसि २२१ पिसि २२२ कुसि २२३ दशि २२४ कुशि २२५ घट् २२६ घटि २२७ बृहि २२८ बृहं २२९ बृहह २३० गुप् २३१ धूप २३२ विच्छ २३३ चीय २३४ पुष २३५ लोक् २३६ लोच २३७ खद २३८ कुप २३९ लर्क २४० वृत् २४१ वृधु २४२ भाषार्थः ।

षाटयति । षोटयति । लोटयति । पुञ्जयति । लुञ्जयति । दध परेषाद् । षाटयति । षरटयति ।

212. *√pata*, 213. *√puta*, 214. *√lata*, 215. *√tuji* 216 *√miji*, 217 *√piji*, 218 *√luji*, 219 *bhaji*, 220 *√laghi*, 221 *√trasi*, 222 *√pisi*, 223 *kusi*, 224 *√dasi*, 225 *√kusi*, 226 *√ghata*, 227 *√ghati*, 228 *√brihi*, 229 *√barha*, 230 *balha*, 231 *√gupa*, 232 *dhūpa*, 233 *√ricchha*, 234 *√chiva*, 235 *√putha*, 236 *√lokrī*, 237 *√lochri*, 238 *√gada*, 239 *√lupa*, 240 *tirka*, 241 *√vritu*, 242, *√vridhu*, to speak, to shue

Thus षाटयति, षोटयति, लोटयति, लुञ्जयति, or लुञ्जयति । So also of the rest षटयति, षरटयति ।

In forming the Aorist of लोञ्ज and लोच there is no shortening by the following—

✓२५७२ । नास्लोपिशास्वदिताम् । १ । ४ । २ ।

विश्वप्रयोगः । आस्तेर्द्धिर्दा चीपपावा इत्यो न स्यात्तद्वदरे ची । अल्लोचद् । अल्लोचद् । वर्तयति । वर्धयति । उद्दिवाहतेति । वर्धति ।

2572. The shortening of the penultimate of the stem, before the causative affix, in the reduplicate-Aorist, does not take place, when it is a (Denominative) stem, which has lost a simple (end vowel of the Nominal-stem), before the Causative sign and also not, when it is the verb षाद्, or a root which has an indicative च् ।

Note—The word अल्लोचिच् means literally a stem, in which a simple vowel (अच् *pratyāhāra*) or a portion containing an अच् vowel has been dropped. As the final vowels of Denominative stems are so elided before the Causative sign चि, the sūtra has been translated accordingly. Thus अमनासद् = आनासक्यद् ; अमनासद् = नातरनासक्यद्, अत्यरत्तद् = राजानमतिमात्तवाद्, अल्लोचत्तद् = लोचान्यदुदृष्टवाच् । Where a simple अच् vowel alone is elided, as in the case of वात्ता, there the elided आ being sthānivāt, would prevent the shortening, the आ of वा not being then considered penultimate. So that अल्लोचिच् could be spared from the sūtra, since the sthānivād-bhāva would prevent shortening. But where an अच् vowel plus a consonant is dropped, as in दावद् and लोचद्, there the sthānivād-bhāva does not apply (I. 1. 57), hence the necessity of employing the term अल्लोचिच् in the sūtra.

Similarly चयसावद् from चय्, and चयसावद् from चय्, चयसावद् from चय्, and चयुदीवद् from चोद्. See III. 1. 21 and 25.

Thus चयुदीवद् and चयुदीवद् : So also चयदीवः चयदीवः : As चय is and above with an indicatory च, the चिच् is optional and so we have चयदीवः.

212. /pata Pre चयदीवः. But चयदीवः in *kaśhā* and चयदीवः in *kaśhā*.

213. /puta Pre. चोदीवः. But चोदीवः in *kaśhā* and चोदीवः in *Todā*.

214. /luta Pre. चोदीवः. But चोदीवः (*Churādi* No. 223) and चयदीवः (*Divādi* No. 113). So also चोदीवः and चयदीवः.

215. /taji Pre-चयदीवः. चयदीवः. But चोदीवः (*kaśhā*).

216. /miji Pre चयदीवः. चयदीवः.

217. /piji Pre. चयदीवः. चयदीवः. But चिच् (*kaśhā*).

218. /laji Pre चयदीवः.

219. /bhaji Pre. चयदीवः. But चयदीवः (*kaśhā*) चयदीवः (*kaśhā*), and चयदीवः already gone before.

220. /laghi Pre. चयदीवः. चयदीवः.

221. /trasi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीवः and चयदीवः (*Divādi*).

222. /pisi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

Bhuādi:

223. /kusi Pre. चयदीवः. चयदीवः. Note चयदीवः.

224. /dasi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

225. /kusi Pre चयदीवः. चयदीवः.

226. /ghata. Pre चयदीवः. It means 'to be' also. I repeat here is because of the difference of meaning. While चयदीवः is ghatādi.

227. /ghatī Pre. चयदीवः. चयदीवः. Note चयदीवः.

228. /vrihi. Pre. चयदीवः. चयदीवः. The *kaśhā* is चयदीवः.

229. /varha. Pre. चयदीवः.

230. /valha Pre. चयदीवः.

231. /gupa Pre चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

चयदीवः *Divādi*

232. /dhāpa Pre. चयदीवः. But चयदीवः *Todā*.

233. /vichābha Pre चयदीवः. But चयदीवः *Todā*.

234. /chiva Pre चयदीवः.

235. /putha Pre चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

चयदीवः *Bhuādi*

236. /lokyā Pre. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

चयदीवः § 2572.

237. /lochri Pre. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

चयदीवः

238. /nada Pre. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

239. /kupa. Pre. चयदीवः. But चयदीवः 'h' in *kaśhā* and चयदीवः (*kaśhā*).

240. /tarka. It means 'to reason' 'to argue', 'to draw inferences', also. Pre. वर्तयति ।

241. /vṛita. Pre. वर्तयति । वर्तयति because of the indicatory व । वृत्ते is Divādi. वर्तते is Bhuādi.

242. /vṛidhu. Pre. वर्तयति । वर्तयति for the same reason.

रुट् २४३ लजि २४४ अजि २४५ दसि २४६ मृशि २४७ रुशि २४८ शीक
२४९ रुशि २४९ क । नट् २५० पुटि २५१ जुचि (जिवि) २५२ जि २५२ क ।
चि २५२ ख । रचि २५३ लचि २५४ अहि २५५ रहि २५६ महि २५७ च ।

243. /ruṭha to 257 /mahi cha, to speak. These fifteen roots are given by Kāśyapa and Śaṁṁi.

Pre. रोदयति । But चरयति 'he steals' is Bhuādi and रोदयति 'he re-acts.'

244. /laji. Pre. लजयति । लजयति । compare लजयति-लजयति 'he parches' in the Bhuādi No. S. 257, 259) and लजयति-लजयति । (Bhuādi Nos. 259 & 260) लजयति is Tudādi No. 10. and लजयति 'he manifests' is kathādi.

245. /aji. Pre. लजयति । लजयति । But लजयति in Rudhādi.

246. /dasi. Pre. दययति । दययति ।

247. /bhrīṣi. Pre. ब्रूयति or ब्रूयति । But ब्रूयति (Bhuādi) and ब्रूयति (Div. 115.) 'he falls.'

248. /ruṣi. Pre. ब्रूयति । ब्रूयति ।

248 (a). रचि, 249. /śilka.

Pre. ब्रूयति । ब्रूयति । शीकयति । But शीकयति-०ते 'he sprinkles' is Bhuādi No. 75.

250. /naṣa. Pre. नाटयति । When meaning to dance, it is also Churādi as taught in No. 12. नटयति is Ghaṭādi.

251. /puji. Pre. पुटयति । But पोटयति 'he changes' is Bhuādi.

252. /juchi. Pre. जुटयति or जुटयति ।

253. /raghi. Pre. रजयति or रजयति । See also Bhuādi No. 107, for रजयति । 'he moves'.

254. /laghi. Pre. लजयति or लजयति ।

255. /ahi.

Pre. ब्रूयति or ब्रूयति । But ब्रूयति 'he moves' is Bhuādi No. 666.

256. /rahi. Pre. रजयति or रजयति । But रजयति 'he abandons' is kathādi.

257. /mahi. Pre. ब्रूयति or ब्रूयति । But ब्रूयति 'he honors' is kathādi । ब्रूयति is Bhuādi No. 760 ब्रूयति is No. 665.

लटि २५८ लट् २५८ लज २५९ च ।

258. /ladi. 259. /tada. 260. /nala cha, to speak.

Pre. लजयति or लजयति । But लजयति 'to be ill' and लजयति also लजयति । But लजयति is Tudādi (Bhuādi Nos. 374 & 295); and लजयति is Tudādi No. 22 लजयति or लजयति । But लजयति is Bhuādi No. 821.

सुरी २६१ आर्यायने ।

ईदिर्यं निष्टायानिश्चिनयेषाम् । अत एव लिख्यम् ।

प्रत्यति-प्रति ।

261. /pūri, to fulfil, satisfy. The long indicative ई is for the sake of prohibiting the argument इद् । Therefore the चिच् is optional.

Pre. प्रत्यति or प्रति । But प्रवे in the Divādi No 43.

रुज २६२ हिंसायाम् ।

262. /ruja, to hurt kill

Pre. रोजयति । But रजति 'he breaks' is Tudādi No 123

श्वद् २६३ आस्वादने ।

'स्वाद' इत्येके । अचिश्चद् । दीर्घस्य स्वपोषदेवस्याद् । अचिश्चद् ।

263. /shvada, to taste. Some read it as /shvāda. The acorist of चद् is अचिश्चद् । But of the long स्वाद् it is अचिश्चद् । The च is not changed to य because the root is exhibited as स्वाद् and not as च्वाद् ।

Pre. स्वादयति । But the Bhuādi form is स्वादते or श्वदते । Aor. अचिश्चद् ।

आधुपाद्वा ।

इत कृते विभाषितं किंचो युष्मन्नुक्तमित्याह ।

Gana Sutra —The roots upto dhṛiska inclusive are optionally conjugated in चिच् । (No 300)

युज २६४ पृथ २६५ संयमने ।

योजयति-योजति । अयोधीत् । पर्वयति-पर्वति । पर्विता । अपर्धीत् ।

264. /yuja 265. /pricha to join, unite

Pre. योजयति । or योजति । I Fut योक्ता । Aor अयोधीत् ।

265. /pricha Pre. पर्वयति or पर्वति । I Fut पर्विता । Aor अपर्धीत् ।

अर्थ २६६ पूजायाम् ।

266. /archa, to worship Pre. अर्थयति or अर्थति ।

पह २६७ मर्षणे ।

शाहयति । 'इ एवाय नामः सहति कलमेभ्यः परिचयम्' ।

267. /shaha to cause to bear or suffer

Pre. शाहयति or सहति or सहते । This ought not to be read here according to the author of the vṛtti. However the form सहति is valid, as we find it in the following sentence च एवाय नामः सहति कलमेभ्यः परिचयम् ।

ईर २६८ क्षेपे ।

268. /ira, to cast, (to go) Pre. ईरयति or ईरति । But ईते is Adādi

ली २६९ द्रवीकरणे ।

लाययति-लयति । लेता ।

269. /li, to melt Pre. लाययति or लयति । But लीवे is Divādi No 31, and लिनाति is kryādi No. 31, I Fut लेता ।

वृजि २३० वर्जने ।

वर्जयति-वर्जति ।

270 √vriḥ, to shun, avoid. The long *ri* indicates the absence of the augment *वृ* in the Nishthā.

Pre. वर्जयति or वर्जति । But वृज्जे is Adādi No 19, and वृज्जे and वृज्जि is Rudhādi No. 24, I Fut. वर्जिता ।

वृज् २३१ आवरणे ।

• वापयति-वरति-वरते । वरिता-वरीता ।

271. √vriḥ, to cover

Pre वापयति or वरति । A वरते । cf वृज्जेति, वृज्जि of Svādi No 8, and वृज्जेति of kryādi No 20, I Fut वरिता or वरीता ।

जृ २३२ वयोहानौ ।

जापयति-जरति । जरिता-जरीता ।

272. √jri, to grow old Pre जापयति or जरति । I Fut जरिता or जरीता ।

जि २३३ क । ख ।

ज्वापयति-ज्वयति । ज्वेता ।

272A √jri cha, to grow old Pre ज्वापयति or ज्वयति । I Fut. ज्वेता ।

रिच २३३ वियोजनसंपर्चनयोः

रेचयति-रेचति । रेक्ता ।

273 √richa, 1. to separate, 2 to unite Pre रेचयति or रेचति । I Fut रेक्ता ।

शिष २३४ शसर्वोपयोगे ।

शेषयति-शेषति । शेषा । अश्निषत् । शय विप्रवीडिति शये ।

274 √sisha to leave as remainder spare It is generally preceded by the preposition वि meaning to etc । Thus विशेषयति or विशेषति ।

Pre. शेषयति or शेषति । I Fut. शेषा । Aor अश्निषत् ।

तप २३५ दाहे ।

तापयति-तपति । तप्ता ।

275 √tapa to burn Pre तापयति or तपति । I Fut तप्ता ।

तृप २३६ तृप्ते ।

‘सदीपने’ इत्येके । तर्पयति-तर्पति । तर्पिता ।

276 √tripa, to please Kshīrasvāmī says it means सदीपने ‘to kindle’ This root is not Anit The वृत् of the Divādi class is Anit.

Pre तर्पयति or तर्पति । But तृपयति is Divādi No 86, and तृपयति is Tudādi No 26, I Fut तर्पिता ।

छ्दी २३७ संदीपने ।

छदयति-छर्दति । छर्दिता । छर्दिष्यति । ‘छेदिष्यति-’ (२५०६) इति विकल्पो न । शास्त्रार्थात्तत्र दीपादिकस्यैव ग्रहणात् । ‘तप कृप हृप संदीपने’ इत्येके । तर्पयति । तर्पयति ।

277. /chhṛidi, to kindle. The root चृद mentioned in sūtra VII. 2. 57. S. 2506 does not refer to the present root, but to the Rudhādi root, because the other roots read along with it there belong to that class, consequently there is no optional adding of the augment दृद्.

Some read here the following three additional roots: /chṛipa as चर्षयति; /chhṛipa as चर्षयति; and /dripa, as दर्षयति.

Pre. चर्षयति or चर्षति । But चृष्टे, चृष्टि is Rudhādi No. 8, I Fut. चर्षिता । II Fut. चर्षिष्यति । Past Part. Pass. चृष्टः । Act. चृष्टवाम् ।

दृभी २७८ भये ।

दर्षयति-दर्षति । दर्षिता ।

278. /dribhi, to fear.

Pre. दर्षयति or दर्षति । I Fut. दर्षिता । Past Part. Pass. दृष्टः ।

दृभ २७९ संदर्भे ।

अथ दृष्टावामीदित् ।

279. /dribha, to tie, fasten, string together. This root is ईदि in the Tudādi class. It is conjugated like the last, but as it has no indicative long ई, the nishthā is वेद् ।

Pre. दर्षयति or दर्षति । The Tudādi form is दृष्टि । Past Part. Pass. दर्षितः ।

अथ २८० मोक्षये ।

‘दिवादाव’ हत्येके ।

280. /śratha, to untie, loosen, (to kill). Some say it means ‘to hurt’ or ‘to injure’. Pre. अययति or अयति । See अययति No. 13, for ‘he enden-vours’; अययति । ‘he is weak’ in Kathādi.

सी २८१ गतौ ।

आययति-अयति । गेता ।

281. /mi, to go, move.

Pre. आययति or अयति । cf. नीनीवे, निनाति of the kryādi No. 4 ; निमोति, निमुति of the Svādi No. 4, I Fut. गेता । Desid. निनीषति ।

मन्य २८२ वरुधने ।

प्रम्ययति-प्रम्यति ।

282. /gratha, to fasten, tie. Pre. प्रम्ययति or प्रम्यति ।

शोक २८३ आसर्पये ।

283. /śika, to be patient. Pre. शीकयति or शीकति । cf. शीकते ‘he sprin-kles’ Bhuādi No. 75. I Fut. शीकित्वा ।

शीक २८४ च ।

284. /chika cha, to endure, bear, suffer.

Pre. शीकयति or शीकति । I Fut. शीकित्वा ।

अर्द २८५ हिंसायाम् ।

स्वरितेत् । अर्दयति-अर्दति-अर्दते ।

285. /arda, to injure, hurt, kill. It is Svaritete.

Pre. अर्दयति or अर्दति or अर्दते । cf. Bhuadī No 56

हिसि २८६ हिंसायाम् ।

हिसयति-हिसति । 'हिनस्ति' इति इयति गतम् ।

286. /hisi, to hurt, injure, kill. The हिच् would have been optional by the very fact that it has an indicatory ह् । Its inclusion in the युवादि list appears superfluous

Pre. हिसयति or हिसति । But हिनस्ति = Rudhadī No. 19

अर्ह २८७ पूजायाम् ।

287. /arha, to worship. Pre. अर्हयति cf. No. 192 or । अर्दति ।

आहः २८८ मद्यर्थे ।

आवाहयति-आवाहीदति । 'वाप्ता-' (२३६०) इति वीदादेयः । आवाह । आवाहवीद् ।

288. /āhaḥ shada, to approach, go to, reach. The /shada preceded by the preposition आ is optionally conjugated in the Ohuādi class

Pre. आवाहयति or आवाहीदति । The वीद is substituted for वद् by VII 3.

78 S 2960 in the Bhuah. See No 907, I Fut. आवाह्या । Aor. आवाहवीद् ।

शुन्ध २८९ शौचकर्मणि ।

शुन्धवा । अशुन्धीद् । अशुन्धिनाम् ।

289. /sundha, to be purified or cleansed, to cleanse

Pre. शुन्धयति or शुन्धति । cf. Bhuādi No 74, which is however intransitive I Fut. शुन्धता । Aor. अशुन्धीद् । अशुन्धिनाम् ।

छद् २९० अपवारणे ।

स्वरितेत् ।

290. /chhad, to cover. It is svaritete.

Pre. छादयति or छादति or छादते । But छादयति is ghatādi

जुष २९१ परितर्कणे ।

परितर्कणम् इति वा । 'परितर्कणे' इत्यप्ये । परितर्कणं परितृप्तिक्रिया । जोषयति-जोषति । प्रीतिषेवणयोर्जुष्ण इति बुदादी ।

291. /jusha, to hurt, to be satisfied. The word paritarkana means 'to reason' 'to injure'. Kashira Swāmi says the root means 'to be satisfied'. It is conjugated in the Tadādi also. See No. 8

Pre. जोषयति or जोषति ।

धूञ् २९२ कम्पने ।

धातुवधिकृत्य । * धूञ्मीओर्गुङ्गङ्गङ् । * धूञयति-धवति-धवते । केचित् 'धूञ्मीयो-' इति पठित्वा प्रीतिषेवणयोर्धूञ्कारितेरेव मुकनाम् । धावयति । अर्धं स्वादो अयादो दयादो च । स्वादो इत्येव । तथा च कवित्वस्ये—

'धूमेति चम्पकवर्णानि धूमेत्ययोर्धूञ् धूञ् धूनाति धूयति धूयितानिधूयत् ।

धातुर्विधवति चम्पकधूयतेधूयतस्त्विति चम्पकधूयति ३'

292. /dhû, to shake, agitate, cause to move. Under the rules applying to चिच्, we find the following vârtika under sūtra VII. 3. 37. S. 2585, in which the anuvṛtti of ची "when चि follows," is current from VII. 3. 36 S. 2570:—

Vârtika.—It should be stated that the roots dhû and priñ take the augment डक् when the affix चि follows.

Thus डक् चि or चि डक् चि चरे. Some read this vârtika as डक् प्रीचीनुं गृह्यन्ते ; and because डक् is found in the company of प्रीचति, they would confine the augment डक् to the ड् of the kryâdi class and not to the Churâdi ड्. According to them, it is conjugated as चाचयति.

This root is Svâdi No. 9; kryâdi No. 17; and Tudâdi No. 105. The ड् is short in the Svâdi. Thus we find in the above verse of Kavirahasya all the different conjugations of the /dhû.

Pre. डक् चि or चाचयति or चरे ;

प्रीच् २९३ तर्पणे ।

प्रीचयति । "प्रीचीनीः—" इति इदमोक्तपादे ड् । भावयति-प्रयति-प्रयते ।

293. /priñ, to please, satisfy. If we apply the vârtika given under the last root, then we get डक् augment, and the form will be प्रीचयति ; But if we follow the opinion of Haradatta, who reads the vârtika as डक् प्रीचीः &c., then there will be no डक् augment; and the form will be भावयति.

Pre. प्रीचयति or भावयति । Without, चिच्, प्रयति or प्रयते ।

अन्य २९४ ग्रन्थ २९४ क । संदर्भे ।

294. /grantha, 291A. /grantha, to fasten, tie.

Pre. ग्रन्थयति or ग्रन्थयति or ग्रन्थयति, ग्रन्थयति । cf. जट्टादि, प्रयति Kryâdi No. 41; ग्रन्थते, ग्रन्थते Bhuadi.

आप्त २९५ लम्बने ।

आपयति-आपति । आपद् । आप्तः । स्वस्तिद्वयमित्येके । आपते ।

295. /âpri, to obtain. Some say this root is svaritot.

Pre आपयति or आपति or आपते । I Fut. आप्तः । Aor. आपद् with आप् because the root has an indicative ल् ।

तनु २९६ शत्रुपक्षयोः ।

'तनुवर्गाच्च दिव्ये' । तानयति । विद्वानयति-तनयति । वितनयति । 'तनु शत्रुपक्षयोः' इत्येके । तानयति-तनयति ।

296. /tanu, 1. to confide, trust, place confidence in. 2. to help, assist, aid. When preceded by an upasarga it means to extend. Some read it as /chana to trust, 'to kill.' Pre. तानयति । विद्वानयति । तनयति । वितनयति । तनयति । cf. तनयति of the Ghâtâdi.

यद् २९७ संदेशवचने ।

यादयति । स्वस्तिद् । यदति-यदते । यदुदात्तेदित्येके । यदयति । यदयति । यदयति । यदयति ।

297. *√vada*, to cause to speak or say; to cause to sound, play on a musical instrument. This root is svaritē. Some say it is anudātē.

Pre. वादयति or वदति : A. वदते : Per. वदाद् : A. वदसे : वदद्भुः : वददिय । Bene. वदाद् ।

वच २९८ परिसरपणे ।

वाचयति-वचति : वक्ता । वचाधीर ।

298. *√vacha*, to speak. Pre वाचयति or वचति : I Fut. वक्ता : Aor. वचाधीर ।

मान २९९ पूजायाम् ।

वाचयति-वाचति । वागिन्ता । विचारणे तु चीवादिबो निरवचनम्तः । इत्यग्ने वाचयते । इत्याहुतधीवाः । मय्यत इति दिवादी । मय्यत इति तवादी च ।

299. *√māna*, to honour, to worship. When it means 'to reflect,' it is Bhuādi and invariably followed by च् । When meaning 'to stop,' it is read in the Akasmiya class, and we have मानयते । In the Divāji we have मय्यते । (No. 67.); in the Tanādi मय्यते (No. 9).

Pre. मानयति or मानति : I Fut. मानिता ।

भू ३०० माहावात्मनेपदी ।

भावयते-भवते । विष्णोर्निघोर्देवैर्वात्मनेपद्विरयेके । भवति ।

300. *√bhā*, to obtain, gain. It is Atmanepadi. Some say it is Atmanepadi only then when चिच् is joined to it. Otherwise it is Paras-
maipadi; as भवति and never भवते ।

Pre. भावयते or भवते । According to others भवति । I Fut. भविषा ।

गर्ह ३०१ विनिन्दने ।

301. *√garha*, to blame, censure, reproach.

Pre. गर्हयति or गर्हति : cf. Bhuādi गर्हते No. 667.

मार्ग ३०२ अन्वेषणे ।

302. *√mārga*, to seek. Pre. मार्गयति : But कृण्वते is kathādi. I Fut. मार्गिता । Pre. Part. Atmano मार्गिषाः ।

कठि ३०३ शोके ।

कृण्वतोऽप्युत्कण्ठयाद् । कटय इत्यात्मनेपदी गतः ।

303. *√kaṣhi*, 1. to mourn, grieve for. When preceded by च् it means 'to be anxious'. कवते is Atmanepadi already taught before Pre. कवयति or कवति । But कवते is Bhuādi No. 253, and कति (Bhuādi No. 256). I Fut. कवित्वा ।

मृज्ज ३०४ शीघ्रालंकारयोः ।

माज्जयति-माज्जति : माज्जिता-माज्जा ।

304. *√mṛjā*, 1. to wipe or wash off, clean. 2. to deck, adorn. The च् is optional because of the indicatory क ।

Pre. माज्जयति or माज्जति : I Fut. माज्जिता or माज्जा : Past Part. माज्जितः ।

मृप ३०५ तितिक्षायाम् ।

स्वरितेत् । नर्चयति-नर्चति-नर्चते । दृचयति-दृचयते इति दिवादी । सेचने याप नर्चति ।

305 /mrisha to suffer, endure, put up with

Pre नर्चयति or नर्चति । A नर्चते । But दृचयते or ति is Divādi No 55, and नर्चति 'he sprinkles' is Bhuādi No 739.

धृप ३०६ प्रसहने ।

नर्चयति-नर्चति । दृष्ठापूर्वीयाः ।

306 /dhrisha, to assail attack, outrage According to Śakatāyana the root has an indicative च । The Nishthā is therefore पृष्टः । Some read the root चम् दृष्णने here । Pre नर्चयति । I Fut चर्चिता or चृचिता ।

Here end the Yujādi or Adhrishīya roots

अवादान्ताः ।

Sub section *Kathādi Roots*—Now all the roots taught hereafter end in a short च ।

कथ ३०७ वाक्यप्रधान्ये ।

अस्त्रोपपद्य स्वागिषद्वावाग्नु वृद्धिः । कथयति । अणोपित्वाग्नु दीर्घवन्द्वादी । अथकथद् ।

307 /katha to tell, narrate The final च in कथ is part of the root and not indicative The result of which is that when this च is elided, the substitute Zero becomes sthānivat and prevents vridhhi । Thus कथ + विच् + यच् + ति = कथ् + विच् + यच् + ति (the च is elided by VI 4 48 S. 2303) This elided च becomes sthānivat for the purposes of purvaviddhi, under I 1 57 & 50, the substitution of vridhhi for the penultimate by VII 2. 116 S 2282, does not take place for the च in कथ is not penultimate Hence we get कथयति and not काथयति ।

Moreover as there is the elision of the vowel च of the root कथ by VI. 4 48 S 2303 the root is अणुलोपिद् and therefore in the Aorist there is neither the lengthening by VII 4 94 S 2318, nor the San vadbhāva, taught in VII 4 93. S 2316 We have अथकथद् ।

Other uses of making the final च a portion of the root will be mentioned later on as occasion requires Pre कथयति । Aor अथकथद् ।

वर ३०८ ईप्सायाम् ।

वरयति । वारयतीति गतच् ।

308 /vara to ask for choose

Pre वरयति । While वारयति has been taught before See No 271.

गण ३०९ सख्याने ।

गणयति ।

309 /gana to count number, enumerate In forming the aorist a long ई is optionally substituted for the च of ग by the following sūtra

३५७३ । ई च गणः । १ । ४ । ९९ ।

गणेरन्तासहस्र ईत्यस्यचङ्परि ङी । चादत् । अत्रगणत्-अजीगणत् ।

2573. In the Reduplicate Aorist of the ङिच् ending roots ई is substituted optionally for the vowel of the reduplicate in गण् ॥

As अजीगणत् or अत्रगणत् ॥ गण is a root which ends in ङ, and this ङ being elided by VI. 4. 48 before the affix ङि, the rule VII. 4. 93, does not apply to it, because there is an *ak-lopa* here, so in the other alternative, it has its natural ङ ।

Pre. गणयति । Aor. अजीगणत् or अत्रगणत् । Nouns :—गणिकः । गणिक्यम् ।

शठ ३१० इवठ ३१० क । सन्धगवभाषणे ।

310. /śatha, 310A. /śvatha, to speak ill of, to speak well or elegantly. Some read अभाषणे ।

Pre. शठयति । इवठयति । But छाठयति and स्वाठयति in Galyādi, and छाठयति in Ākusmiya ; and वठति is Bhuādi No. 321.

पट ३११ वट ३११ क । ग्रन्थे ।

311. /pata, 311A. /vata, to string, or weave

Pre. पटयति । But पाटयति 'he speaks' has been taught before. पटति 'he moves' is Bhuādi No. 318. So also वटयति । But Bhuādi is वटति No. 322, and the causative of it is वाटयति 'he causes to surround' वटयति is ghatādi No. 816.

रह ३१२ त्यागे ।

अतरहत् ।

312. /raha, to quit, leave, abandon. Pre. रहयति । But रहति Bhuādi No. 767 ; and रहति 'he goes' No. 768. Aor. अतरहत् ।

स्तन ३१३ गदी ३१४ देवशब्दे ।

स्तनयति । गदयति । अत्रगदत् ।

313. /stana 314 /gadi, to thunder, roar loudly. The long ई in the *stana* of the *stana* class is सन्धगवभाषणे ।

Pre. स्तनयति । Aor. अत्रस्तनत् । Desid. तिलस्तनयिषति । ञ is not changed to ञ in the root is not षोचदेशः । Noun स्तनयितृ ।

314 /gadi. Pre. गदयति । But गदति Bhuādi No. 52.

पत ३१५ गती वाणिजन्तः ।

पादत्त इत्येके । आत्मे पतयति-पतति । पतांश्चकार । अपतीत् । द्वितीये पातयति । अपीपतत् ।

Gana Sutra :—Optionally the verb /pata takes ङिच् when meaning 'to go'. Some say the option refers not to ङिच् but to its being *adanta* (ending in a short ञ) . According to the first view we have पतयति or पतति । Per. पताञ्चकार । Aor. अपतीत् । According to the second view we have पतयति । Aor. अपीपतत् ।

315 /pata, 'to go'.

Pre पतयति or पतति । I पातयति or पतयति । Per. पतापकार । The Perfect is periphrastic, as the root contains more than *one* vowel (i e., pata) Not so the Bhuādi /pata No 898 . But if वा refers to चदन्, then the Per. पतया पकार । Aor. अपतीत् or अपीपतत् । Noun —पतयाद्युः ।

पय ३१६ अनुपसर्गात् ।

गत गतिरयेय । पययति ।

316 /pasba, when not preceded by a preposition, means 'to go,' and takes सिच् ।

Pre पययति । But it is Bhuādi when preceded by an upasarga, as मपयति । The anuvriti of वा is taken here by some . According to them the root is optionally चदन् । Thus we have पापयति also.

स्वर ३१७ आक्षेपे ।

स्वरयति ।

317 /svara, to find fault, blame, reprove, censure.

Pre स्वरयति । But स्वरति 'he makes sound' is Bhuādi.

रच ३१८ प्रतियत्ने ।

रचयति ।

318 /richa, to arrange, prepare, make ready * Pre रचयति ।

कल ३१९ गतीं सरुयानेच ।

319 /kala to go, 2 to enumerate, calculate . Pre कलयति । But कालयति 'He throws' is No 64, and कलते is Bhuādi No 526, Noun —कलिः 'the period or unit of astronomical calculation'

चह ३२० परिकलकने ।

परिकलकने दन्वः घाटय च ।

320 /chaha, to be proud or haughty . The word parikaikana means pride and deceit . Pre चहयति । See the section Ghatādi for this root . The Bhuādi is चहति . No. 765.

मह ३२१ पूजयाम् ।

महयति । महतीति ऋषि नतम् ।

321. /maha, to honor, worship . Pre. महयति । But महति is Bhuādi No 766

सार ३२२ कृप ३२३ अथ ३२४ दीर्घलये ।

सारयति । कृपयति । अथयति ।

322. /sāra, 323. /kṛipa 324 /sratha, to be weak, Pre सारयति ।

323 /kṛipa. Pre. कृपयति But cf. कश्चयति from कृपुवाचर्ये (No I 779) and कश्चते from Bhuādi No 799

324 /sratha

Pre. श्रथयति । But श्राथयति 'He tries' is No X* 18, and शाथयति 'He releases' is No X 282, while शथति is ādhrushya

स्पृह ३२५ ईप्सायाम् ।

325 √*spriha*, to desire Pre स्पृहयति । Noun — स्पृहयालुः ।

भास ३२६ क्रीधे ।

अवभासत् ।

326 √*bhāma*, to be angry

Pre. भासयति । But भासते is Bhuādi No 468 Aor अवभासत् ।

सूच ३२७ चैशूचये ।

सूचयति । अचोचदेशस्त्वान्न चः । अचुचुचत् ।

327. √*sūcha*, to trace out spy, ascertain

Pre सूचयति । Aor अचुचुचत् । The च is not changed to य, as the root is not चोचदेश । Inten चोचुचते । च not changed to य ।

खेट ३२८ भक्षणे ।

द्वतीपात् हत्येके । खोट हत्यये ।

328 √*kheta* to eat . Some read it as खोट √*khota* and √*kheda*

Pre खेटयति । खोटयति । The Bhuādi form is खेटति । Noun — खातिदना ।

खोट ३२९ क्षेपे ।

329 √*kshota*, to throw Pre खोटयति ।

गोम ३३० उपलेपने ।

अङ्गुलीनत् ।

330 √*goma* to plaster with cowdung Pre गोमयति । Aor अङ्गुलीनत् ।

कुमार ३३१ क्रीडायाम् ।

अनुकुमारत् ।

331 √*lūmāra* to play Pre कुमारयति । Aor अनुकुमारत् ।

शील ३३२ उपधारणे ।

उपधारणप्रयासः ।

332 √*śīla* to study, practise repeatedly . The word upadhāraṇa means 'practice' Pre शीलयति । But शीलति he meditates is Bhuādi No 556 Past-Parti. Pass शीलितः ।

शान ३३३ शान्त्यप्रयोगे ।

अनशानत् । शान शान्त्यने हत्यतीतरत्तु अशीचनत् ।

333 √*śāma* to appease conciliate, soothe

Pre शानयति । Aor अनशानत् । But अशीचनत् from the root शान शान्त्यने which has been taught before *Quere* - No where before has the root शान शान्त्यने been taught in the current texts of the Siddhānta Kaumudī or Dīātupāṭha . Māhava also refers to शान शान्त्यने here but no where has he given it separately . Others say that the root शान्त्वा शानप्रयोगे No 33, should be read as two roots (1) शान्त्वा (2) शान, and प्रयोगे is their meaning

घेल ३३४ कालोपदेशे ।

विलयति । 'काल' इति ध्रुवमात्ररिश्येने । ज्ञातयति ।

334. *√vela*, to count the time. Some say *वास* is a separate root; and not the meaning of *वेला* : *प्र०. वेलयति : कालयति : Noun :—वेला* :

पक्ष्मूल ३३५ लयनपयनयोः ।

835. *palyūla*, 'to salt,' 'to purify.' The word *palyūla* means 'soap.' As in the *Taittiriya Samhita* नास्य परप्लुतयेन क्षानः परप्लुतयेषु । प्र. परप्लुतयति ।

घात ३३६ सुखसेवनयोः ।

‘गतिमुत्तरेणेषु’ इत्येके ; वाक्यमिति । अथवापह ।

३३६. /vāta, 1. to go; 2. to make happy; 3. to serve.

Pre. यावदिति । Aor. आपवाचतु ।

गद्येय ३३७ मङ्गले ।

अथवाचस्पतः ।

337. /gavesha, to seek, search, to hurt Pro. गवेष्टयति : Aor. अगवेष्टयत् :

घास ३३८ उपसेवायाम् ।

838. *√*śāsa, to scent, perfume, incense, fumigate, make fragrant; to steep, infuse; to spice, season. Pre वाद्ययति । Compared वस्ते AdAdi No. 13; and वस्यति 'he stops' DivAdi No. 105, Noun:—वाद्यय ।

नियाम ३३९ आच्छादने ।

अनिनिषाद्यत ।

839. /nivāsa, to dress Pro. निवाहयति । Aor. अयनिनिवाहत् ।

भाग ३४० पृथक्कर्मणि ।

340. /bhāja, to divide, distribute Pre. विभाजयति ।

सभाज ३४१ प्रीतिदर्शनयोः ।

‘मितिषेवनयोः’ इत्यण्ये । अभाजयति ।

341 /sabhāja, 1. to please, 2. to show. According to others it means 'to please' and 'to serve.' Pre सभाजयति।

कन ३४२ परिहाणे ।

जनयति । 'योः पुण्यज्ज' (२५७७) इति सूत्रे 'यपयोः' इति शक्ये वर्गमत्याहारप्रकारप्रती
सिद्धं 'दिशि चय आदेयो न ह्याद्वित्वे कार्ये' इति । 'यश्च द्विरक्षायभ्यामोच्चरत्तरत्वाद्दोः
चमक्षिपायां परिनिहिते च ये वाच्ये सन्वदे तत्रैकार्यं नियेषः' । साधकस्य उजासीयापिष्टत्वात्तेन
'अचिकीर्त' इति सिद्धम् । प्रकृते तु न तददस्य द्वित्वं तत्र ऊचरत्तरत्वेऽस्त्वोपः । जीनमद् ।
नामनामनत ।

342 √*āna*, to leave deficient or unfinished, to lessen, diminish.
 Pre. ऊनयति । Aor. अ+ऊनयत् or अनीयत् । Noun:—नापोनः ।

In forming its acrost, the syllable *ṇ* is reduplicated in order to obtain the desired form *ṇṇ* which is done by first reduplicating the *ṇ* and then

would have made the sūtra *ओः चयवोत्पद्योः* ! His not having made it so, in the jñāpaka that चिच् does not produce its effect till the reduplication is not over. For had it produced its effect first, then अनीनवत्, अनीनवत्, अरीनवत्, अनीनवत् अनीनवत् (the चच् acorists of च्, झ, ञ, ण and ञ and चच् is treated like चच्), could have been evolved by the ordinary rule of चयवत्, and there would have been no च in the reduplicate to operate upon by ओः पु &c. Therefore the employment of पु instead of च, and of चच् pratyahāra instead of च is useless hence we say this is चायवत् of the above rule. The operation of the jñāpaka is formed where the sūtra ओः पुचच् &c. does not apply, as in पुतावयिषति लुतावयिषति Aor औतुहवत् लुतावयिषति Aor अलुतुवत्, कर्तुं नावयिषति Aor. और्तुनवत् पुत्कारयिषति Aor. अचत्तुत् ।

In the formation of the forms in लिट् or ardhadhātuka where guna is applicable the letter ऐ is changed to आ by the sūtra विनावालीयतेः

कन + लिच् + चच् + ए = कन + लिच् + चच् + ए = कनिन + चच् + ए = कनिनच् with अच् = औनिनच् ।

When we elide the क of कन before the लि and चच्, because the rule of elision is subsequent to that of reduplication, and also because it is antaranga, then we get the stem कनि a root which begins with a vowel, and in its reduplication the sūtra अनादेर्द्वितीयवत् (VI 1. 2 S 2176) applies, and so नि is reduplicated, and we get the above form औनिनच् ।

But this is not the desired form the correct form is औनिनच् । This cannot be obtained without reduplicating न । Nor can you say that by applying the sūtra द्विचनेऽचि (I 1. 59. S. 2243), the elided क of कन will be sthānivat for the purposes of reduplication and that न will be reduplicated and not नि । That sūtra applies where the cause of reduplication follows such elided क । But here the क is elided by लिच् which is not the cause of reduplication, and so that sūtra does not help you. Therefore our author says "In the sūtra VII 4. 80. 6. 2577 Pāṇini has used पु चच्, लि, while च, चच् would have been sufficient, the very fact of Pāṇini's using the word पु denoting the whole class of labials, the word चच् denoting the letters included in that pratyahāra, and च, indicates, that the substitution for the vowel does not take place before लिच् when reduplication is to be done

The meaning is this. The sūtra VII 2 74. S 2626 ordains the augment इच् to the affix चच् after the root पुच्, and the sūtra VII 2 49 S. 2618 similarly ordains इच् to चच् after the root झ (चोति) Thus पु + इ + च + लि, and पु + इ + च + लि, here the affix इ causes guna, and we have चनि + इति, and चच् causes reduplication and by the sthānivadbhāva of द्विचनेऽचि or the prohibition of substitution by the above vārtika, the reduplication will be of the stem ending in च, thus पु चनि + इति, and पुचनि + इति = पुचविषति and पुचविषति । Now applies VII 4 80 S. 2577, and च is changed to इ । Therefore in order that the च of the reduplicate may

be changed to **व**, the word **व**, **वद्** have not been used by Pāṇini, but **ग**, and **वद्** ! Otherwise the forms **विपविपदे** or **० वि** could not be formed, by substituting **व** for the **व** of the reduplicate.

Moreover, if you say that by using the terms **गु** and **वद्** the rule is made applicable to all the labials, as a class, and so also to all semi-vowels and that thus we get **अभीववद्**, **अभीमवद्**, **अभीरवद्**, **अभीनवद्**, **अभीववद्**, **विभाविपदि**, **विभाविपदि**, **रिपविपदि**, **जिपविपदि** ! We reply that these forms could have been got without that sūtra. For after changing the **अ** to **अद्** or **आद्** as required, we reduplicate the stem ending in **अद्** or **आद्** and then for the **अ** of the reduplicate we substitute long **ई**, by VII. 4 79. S. 2317 and VII. 4 94. S. 2318. Therefore the mention of **गु वद्** is useless in that sūtra.

Consequently we say that the sūtra indicates by implication the existence of the above maxim, that the substitution required by **विद्** does not take place in the case of a vowel, when a reduplication is to take place. In other words, the substitution is postponed, till the reduplication is not effected. After that the substitution takes place.

Moreover this prohibition, that a substitution caused by **विद्**, does not take place, is qualified by this further proviso: 'This prohibition applies only there, where by reduplication, the first vowel of the second portion of the stem next to the reduplicate is **अ**, whether original or obtained by the application of any rule.'

The utility of the maxim obtained from the implication of **अः गु वद् वि** &c. is illustrated in the following example. **उ + विद् + इद् + वद् + वि = उवृ + विपदि** ! The **वद्** aorist is **उवृवद्** ! Similarly 'he acts like **उवृ**' is **उवृवदि** ! Here to the nominal base **उवृ** we add **विद्** under the *vārtika* to S. 2365, and we get the root **उवृ**. To this we add **विद्** and **वद्** ! We get **उवृवविपदि**; the **वद्** aorist is **उवृववद्** ! Similarly from the sūtra Dhātu **गु**, we have with **विद्** and **वद्**, the form **गुवविपदि**, the **वद्** aorist is **गुवववद्** ! Similarly **गुवविपदि** and **गुवववद्** ; **गुववविपदि**, **गुववववद्** ! The **व** in the last example is by VI. 1. 54 S. 2569, and we have **गुववववद्** ! Here the **व** appears in the reduplicate. If there had not been the above *jñāpaka* rule we would have got the forms **विगवविपदि** &c. Considering all these points, the author of the *vārtikas*, Kātyāyana says: "The **गु** and **वद्** in the sūtra VII. 4. 80 indicate by implication that the substitute of a vowel caused by **वि** is *sthānivat* to the original." This *sthānivadbhāva* is illustrative of the prohibition also: namely that the substitution for the vowel does not take place till the reduplication is not done. Therefore, Bhaṭṭoji Dikṣita has given the above rule in the form of a prohibition, rather than an affirmation. For prohibition is also illustrative of the *sthānivadbhāva*.

Question.—If this be a general rule, then from the root **उवृवववद्**, we get the following form in the aorist. **उवृ + विद् + वद् + व** Here we redupli-

cate first, and get च् + कृत + लिच् + च + द = चद् + कृत + लिच् + च + द (VII. 4. 66. S 2244) = चचकीर्त्तव । But this is incorrect.

Answer.—In order to prevent this, we have added the proviso, that the above rule will not apply when the substitution caused by लि is not, such as ends in च । Here the substitution caused by लिच् is not च ending. The *uttarakhandā* or the portion of the stem next to the reduplicate may contain either an original च, or the च of the affix चद् । Thus in चीनद् or चीननद् the *uttarakhandā* of the stem is द् and च without any च of their own, the च that is seen in them is the च of चद्, so they have no च in their परिनिष्ठित state, so the author has used the additional word प्रक्रिया । They get an च in the state of evolution. While in the case of गुहाययिषति &c. there is no च in the prakriyā state, for there the vowel is (गुही + लि + दद् + चति) घो, and it is in परिनिष्ठिता state that we get चा of चा ।

Moreover a jñāpaka rule applies to cases *sui generis* and not to every case indiscriminately. Therefore we have the form चचकीर्त्तव and not चचकीर्त्तव । For the jñāpaka is derived here from the sūtra व्रज् जि &c., where *always* the *uttarakhandā* of the stem will have the letter च, and so the jñāpaka is confined to such cases only.

In the case of जन, before चद्, we reduplicate the न first, and then elide the च, = जन + लिच् + चद् + द = जनन + लिच् + चद् + द = जनद् + लिच् + चद् + द (VI. 4. 48 S 2308) = जनद् + चद् + द (VI 4 51. S 2313) = जननद् ।

ध्वन इध् इ शब्दे ।

चदध्वनद् ।

343 /dhvara, to sound. Pre. ध्वनयति । The Bhuñdi form is ध्वनति । Aor. ध्वनयन् ।

कूट इध् परितापे ।

'परितापे' इत्यर्थे ।

344. /kūta to be distressed, some say it means to burn. (It means also to invite. See the next root.)

Pre. कूटयति । The form कूटयति belongs to the चाकुरणीय class.

संकेत इध् ग्राम इध् कुरु इध् गुण इध् क । चामन्त्रणे ।

चाकुरणीयः । कूटयति । संकेतयति । ग्रामयति । कुरुयति । गुणयति । पाठान्तद् ।

केत इध् स । आवाणे निमन्त्रणे च ।

केतयति । निकेतयति 'कुत्र गुण चामन्त्रणे । चकारात्केतने ।

345 sank-*tr*. 346. /grāma. 347. /anna. /gana to invite

By force of the word च, we draw in the root कूट also. Thus कूटयति also means 'to invite'. While another reading is केत वावणे निमन्त्रणे च, keta 'to be learned' or 'to hear' 'to invite'. As केतयति and निकेतयति. After this are read the following. /kura /guna 'to invite.' By force of च they have the sense of ketana also. Pre. कुरुयति ।

346. /grāma. Pre. ग्रामयति ।

347. /kura. /guna cha. Pre. कुरुयति । गुणयति ।

359 /garva to be proud. As the root ends in च, therefore the चिच् optional. The result of this is that the final of the root is udātta, by which the accent falls on च and also the Perfect is formed by चार as the root consists of more than one vowel. So also in the case of the other roots mentioned hereafter. Pre गर्वयते ।

Here ends the section of आगर्वादि ।

मूत्र ३६० वेष्टने ।

मूत्रयति । मृशुमृशत् ।

360 /sūtra, to tie, to bind. Pre. मूत्रयति । Aor. मृशमृशत् । Inten. मीशुमृशते ।

मूत्र ३६१ मस्त्रवणे ।

मूत्रयति—मूत्रति ।

361 /mūtra, to make water, to micturate.

Pre. मूत्रयति or मृशति । Inten. मीशुमृशते ।

रूक्ष ३६२ पारुष्ये ।

362. /rūksha, to be severe. Pre. रूक्षयति । The Bhuādi form रूक्षति ।

पार ३६३ तीर ३६४ कर्मसमाप्ती ।

अपवारत् । अतितीरत् ।

363. /pāra. 364 /tira, to accomplish.

Pre. पारयति तीरयति । Aor. अपवारत् । अतितीरत् ।

पुट ३६५ संसर्गे ।

पुटयति ।

365 /puta to compose put together. Pre. पुटयति । The form पुटयति 'he speaks has already been taught before. पुटति 'he embraces' Tudāli.

धेक ३६६ दर्शने इत्येके ।

अधिषेकत् ।

366. /dheka to see. This root is given by some. Mādihava does not give it. Aor, अधिषेकत् ।

कत्र ३६७ शैथिल्ये ।

कत्रयति—कत्रति । 'कर्त' इत्यधिके । कर्तयति—कर्तति ।

367, /kattira, to relax. Durga reads it as कर्त । Pre कत्रयति or कत्रति । कर्तयति or कर्तति । Nouns — कत्रिः । कत्रियकम् ।

मातिपदिकाद्वात्वर्यं बहुलमिष्टवच्च ३६८ ।

मातिपदिकाद्वात्वर्यं किरवादिहे यथा मातिपदिकस्य पुत्रद्वयवशादतितीपयिन्मनुजो-
पयवादिभ्योपस्यत्कादादेयभनवास्तद्वचवायपि द्युः । पट्टवापट्टे पटयति । परत्वाद्भूति यत्पां
दिलोप । अवीपटत् । 'वी चिञ्-' (३३१४) इत्यत्र भाष्ये तु बृहत्स्रोतो यन्वीपात्' इति द्रियत् ।
अपपटत् । 'तत्करोति तदापट्टे' । पूर्वैव अपट्टः । करोत्यपट्ट इति यादवर्षमात्र शिष्य । स
इयंस्त्वविशितः । तेषातिमानति । शरवेनातिक्रान्ति शरवयति । इलिननातिक्रानति इलनयति ।
'भानुरूप च । चिञ्मकृतिर्भानुरूप प्रतिपद्यते । अथद्वयोऽपुनकमपुनवार्थः । तथा च वार्तिकम्—
'* आणवानात्कृतवत्तदापट्टे कृत्पुनकृतमित्ययावतिः मकृतिवच्च काङ्कम् इति । कश्चयवापट्टे
कश्चापटयति । इह 'कश्च इत्' इति द्रियते ।

368. *Gana sūtra*.—After every nominal stem the affix **ङि** may be added with the force of a verb, and it is then treated like the affix **इङ्** !

All the changes which the affix **इङ्** caus s, takes place when **ङि** is added to nouns. The affix **इङ्** forms superlatives under V 3. 55 S 2001 upto V 3. 65 and changes caused by **इङ्** are given in sūtra, VI 4. 154 and the following

Thus the nominal stem if feminine, becomes masculine when **इङ्** is added. The same will be the case when **ङि** is added so also there is the elision of **ङि**, the elision of **ङि** and **चङ्**, the elision of **ए** &c, the substitution of **म** **इ**, **इ** &c, and getting the designation of **म** ! Thus there is elision of **ङि** in **चङ्** derived from **चङ्** ! The **ङि** caus s the vriddhi of the **व** of **चङ्** because the rule of vriddhi is subsequent and after the vriddhi has taken place the **vārtikā** causes the elision of **ङि** ! Thus in this view, the aorist is **चङ्** ! But in commenting on the sūtra VII 1. 1 S. 2314 **चो चङि** &c Patanjali says 'The **lopa** rule is stronger than the rule of vriddhi' Therefore in **चङ् + ङि + चङ्** if we have **ङि** **lopa** first then the equation is **चङ् + ङि + चङ् = चङ् + ० + चङ् = चङ्** ! In this view there is not **sanvadbhāva** nor lengthening as required by VII 4. 93 S 2310 and VII 4. 94 S 2318, because there is the elision of **व** (the vowel of **चङ्** **pratyāhara**) The force of **ङि** after nominal stems is given by the following

तद् करोति तद् आचष्टे ।

Gana sūtra.—The affix which coming after a noun denotes 'he does that thing' or 'he declares that thing'

This is an implication of the last *Gana sūtra* : Doing or declaring whatever is expressed by the noun is the meaning of the affix **ङि** ! The senses of the tense affixes **लट्** &c is not mentioned here, for they will come as a general rule

तेनाति जातिः ।

Gana sūtra.—The affix **ङि** is added to a nominal base in the third case in construction, in the sense of 'he excels by means of this'

As **अस्तेनाति जातिः = अस्तेनाति** he surpasses by means of the horses so also **इस्तेनाति** 'he excels through the elephant'

वातुह्य च ।

Gana sūtra.—The nominal base before the affix **ङि** takes the form of a dhātu. {By force of the word **च** other meanings not specified are also included. Thus the following **vārtikā** teaches—

Vārtikā.—After a word formed by a **ङि** affix and denoting a story, there is added the affix **नच** with the force 'he recites or declares this legend, and thereby the **kṛt** affix is elided and the word resumes its original form, as if the base is as if the agent

Thus **कनकचनावष्टे = कनक वातवति** 'he declares or recites the story of the killing of Kansa. Here we have **चङ् + ङि** ! Now applies the following sūtra

Note.—The **Prātipadikā** if followed by the causative **ङि** undergoes all the changes as it would have undergone had the affix **इङ्** followed it. These changes are (1) **उ** **इ** **अ** the feminine noun becomes masculine as,

एनीमाचष्टे = एतयति एतेयति । रघु belongs to चविदादि affixes and causes mac-
ulation by VI. 3 35 S 836 (2) रचावः—the change of च् to र, as एयुमाचष्टे =
मययति मययति, see VI 4 161. S 1785, (3) टिनीचः—as, एयुमाचष्टे = एययति,
लययति by this sūtra (4) यदादिपरच् i.e., the application of Rule VI 4 156
S 2015 as एयुलमाचष्टे = एययति । According to the school of Bhāradvāja,
three more purposes are served (5) चिच् अतीर्णच्—as एयिवलमाचष्टे = एययति,
एयुमन्तमाचष्टे = एययति, see V 3 65 S. 2020, (6) कन्विचिः—the substitution of
कच् for युच् and चरच् (V 3 64 S 2019)—as युवानमाचष्टे or चरयमाचष्टे = कययति ।
(7) प्रादि substitution, as required by VI 4. 157 S. 2016 as, मियमाचष्टे =
माययति ।

Var! —After words ending in कृच् affixes and describing legends,
comes the affix चिच्, when the sense is 'he recites or narrates that' The
कृच् affix is elided, the word resumes its basic (माकृतिक) form, and the base
is as if the agent, thus कंसवचिमाचष्टे = कंस यातयति, वलिवग्धमाचष्टे = वलि वग्धयति,
राजागमनमाचष्टे = राजागमन् यागमयति

Note —Under the conditions mentioned in the last वार्तिक the उप-
सर्गाच् is elided, when duration of time is meant expressing limit Thus
आरात्रिविवाहं आचष्टे = रात्रिं विवाहयति, here the आ of आरात्रि is elided

Note —Under the conditions mentioned in the last note the affix
चिच् has the sense of making word र्शि, meaning 'attaining that'
Thus उज्जयिष्यः प्रस्थितो जाहिमरया जूयैर्दुग्धं लभायते = जुयैर्दुग्धयति 'going from
Ujjain he finds the sun rise in Mahismati (wonderful spread)'.

Loc —When an asterism is in composition and the sense is that of
moving there comes the affix चिच् after a word ending in कृच् affix the
कृच् affix is elided the word reassumes its basic form and the base is as if
the agent Thus पुत्रयेन ज्ञानाति = पुत्रयेन योजयति So also वषाभिर्धौजयति

२५९४ । हनस्तोऽघियणलो । १ । ३ । ३२ ।

हन्तेल्लज्जारेऽग्नादेयः स्वादिचरल्लज्जं चिति चिति । नन्वत्ताज्जघा पापुनमा च
जमयिषिहृष्य माहा । तत्तद्धाह्निरिवयोदेयिः । किं च । कुत्तवत्तवे न स्वाता । पातोः स्वकपयुहते
तत्तवये कार्यविधानात् । अत्यन्तं । * प्रकृतिवचच् * इति चकारो भिन्नजनः । कारक च ।
चात्तज्जं च । हेतुवचिचः प्रकृतिर्हन्ताह्निरुपचयी चाह्न्य कारकं चात्तवत्तवत्तुर्लं द्वितीयात्त चाह्न्यं
च कार्यं कुत्तवत्तवादि लदिताधीत्यर्थः । कंसवचिचत्त । 'कर्तृ'कारणाद्वत्तवत्तुर्लं । कर्तृव्यापारात्तं
चात्तवत्त न तु वयुदादिगात्रमित्यर्थः । अविना इति । अययति ।

2574 च is substituted for the च् of the root च् before an
affix with an indicatory च् or च्, which causes also the वृद्धि
of the penultimate अ but the augment is not added before
the Aorist-sign चिच्, nor before the Personal ending च् of the
Perfect

Note —The anuvrati of 'Taddhata' ceases and with it that of कृच्
also which causes वृद्धि in Taddhata only The चिच् and चिच् do govern
still Thus यातः (with च्), यातयति (with चिच्) = यातयः (with च्),
यायुयातिश्च with च्, यातयातश्च with च्चुच् । But ज्ञानि and वषाच with चिच्

and चत् । This sūtra has reference to roots, and refers to those affixes only which come after roots (वाङ्मयवत्) therefore not in वाङ्मयः from वृषद् ।

Thus कचवत्वाच् । Here to the krit formed word कचवत् we add the affix चत् । Now चत् is formed by च् affix added to व् by III § 76 S 3253 and thereby व् = cha:ged to च् । By the vārtika given above we drop the krit affix च् and then the modification च् disappears and the original व् reappears. This we get कच व् + चत् । Now by the present sūtra we substitute च for व् । As कच + व् + चत् = कच + चात् + चत् = कच चावत् ।

Now, the whole form कच व् gets the designations of aṅga and dhātu and not the form व् alone. Therefore the augment च् should be placed before कच in the Imperfect and the aorist and the reduplication should be of कच and not of व्. But this is undesirable for the proper form of the Aorist = कचवीचवत् and not something like कचोचवत् ।

This objection that the whole form कचवत् = the aṅga and the dhātu, is open to the above objection with regard to the augment च् and the reduplication. Moreover there will be no gutturalization of च into च or of the change of व into च for it is the general rule, that when a particular root form is mentioned in a sūtra the operation ordained by the sūtra is to be performed on that root form alone when the particular affix follows. Therefore the changes which will take place with regard to the /han will not take place when the root is कच व् ।

As in the word वाङ्मयवत् there is no change of व into च by the present sūtra because the root here is not simple व् but compound of वृ + व् ।

True, this would have been so but the above vārtika uses the word 'cha in prakṛitvat cha and it indicates a different operation for it is to be read not after मङ्गि but after वाङ्मय, : स मङ्गिवत् वाङ्मय च । And by the force of the word cha we draw in the word kāryam also. Thus not only the kāraṇa relation resumes the form of the original, but the operation (kāryam) also is the same.

Note—Though by simply making the kāryam the same as the original we can get the च् augment and the reduplication of the original verb yet by applying the same to kāraṇa we get back the original case ending of the noun. By kāryātidesa we get the च changed to च and व to च । Thus when the noun (or rather compound word) कचवत् is to be converted to a denominative verb not only by kāryātidesa the वत् goes back to its original form व् and then व् is operated upon but the upapada कच which had lost its case-ending in forming the samāsa gets back that case ending by kāraṇātidesa. Thus the aorist of the denominative verb derived from कचवत् will be कचवीचवत्. Here the accusative case-ending which was latent in कचवत् becomes manifest as a kāraṇa relation.

When the च् affix of the causative (hetumat) is added to the root /han, the root undergoes certain changes. With regard to the causative

affix चिच् the root दृच् is the base (pakṛiti). There is always a particular kāraka relation which a word has before a causative verb, though that case-relation becomes latent when an upapada samāsa is formed, that particular case-relation, as well as the particular operations, such as gutturalisation of दृ to वृ and त change of न which take place before the causative चिच् in the case of दृच्, both these namely the kāraka relation, and kārya operation re-appear in the case of denominative verbs formed from nouns like कञ्चयः &c. As कञ्चयतीपद्यत् ।

Note — Similarly from the compound word राजान-वाचयति meaning "he declares the coming of the king, or narrates the story of the coming of the king" So also from देवदत्तपाक we have देवदत्तेन पाचयति, from वज्रिणो हस्त we have वज्रिणीद् or वज्रिणया हारयति ।

कर्तुं करकाद् घात्यर्थे ॥

Gana sūtra.—To the noun denoting the instrument with which the agent operates, is added the affix चिच् with the force of a verb.

The word करक or instrument here means the object by means of which any act is accomplished by the agent and not merely the organs of sense like eye, ear, &c

Thus खड्गो हन्ति=खञ्चयति 'He kills with the sword'

Note — Similarly वज्रपा वञ्चयति=वञ्चयति । Some do not form such verbs. So देवदत्तेन पाचयति=देवदत्तयति । Other examples are कर्त्तित्व वपनाति=वञ्चयति । परशुना क्षिणति=परञ्चयति 'he axes. दात्रेण क्षुणति=क्षञ्चयति 'he sickles'

घट्क ३६९ दर्शने ।

369 /vashka, to see. Pre वञ्चयति ।

चित्र ३७० चित्रीकरणे ।

'आलेख्यकत्वे' इत्यर्थः । कदाचिद्दर्शने । 'चित्र' इत्यनङ्गुतदर्शने चिच् लगते । चित्रयति ।

370 /chitra, to paint, to see. The word chitri kārana means 'painting a picture'.

Vartika.—The affix चिच् is added to चित्र with the force of 'to see as a wonder'. As चित्रयति 'he sees as a wonder' Pre चित्तयति ।

अंस ३७१ संसाधने ।

371 /āns, to divide. Pre. खञ्चयति । Noun —अञ्चः ।

वट ३७२ विभाजने ।

372. /vata to distribute Pre. वटयति ।

रट ३७३ परिभाषणे ।

373. /rat to speak. This root is not found in the Siddhānta.

लज ३७४ प्रज्ञाशने ।

'वटि' 'लजि' इत्येके । वटयति । लज्जयति । अद्वैतेषु पाठवशादद्वैतस्थे वृद्धिरित्यन्ये । वटपापयति । लज्जपापयति । आकटावपद्यु कथादीनां स्वर्षां पुनराह । तन्मते 'कथापयति' गथापयति इत्यादि ।

374. /laja, to make clear. Instead of 372 /vata and 374 /laja, others read these ■ /vaṭi and /laja. As वटयति, लज्जयति । These roots

ordinarily even would not take vṛiddhi, because the vowel is heavy. Their inclusion in the kathādi class therefore can serve no purpose. We therefore, infer that the vṛiddhi of the *ṛ* of *विच्* takes place in their case. Thus we have *वदटापयति* and *सङ्गापयति*. Note:—Both these roots have already been taught in the Chūrādi class; वट् as No. 311 and सङ्गि as No. 244.

But according to Sākaṣṇyana, all the roots of kathādi subdivision take युच् augment. According to him the forms are *कथापयति*, *नवापयति*।

Pre. लपयति ।

मिश्र ३७५ संपर्के ।

375 /*mīśra*, to mix. Pre निपयति । Noun:— युक्लिङ् ।

सङ्ग्राम ३७६ युद्धे ।

अप्यनुदात्तेः । अङ्गात्परमेवत् । अङ्गसङ्ग्रामत् ।

376. /*sāṅgrāma*, to fight. This is anudātta. Because an अ is understood here. Note सङ्ग्राम + अ (anudātta) = अङ्ग्राम । Thus the final अ of सङ्ग्राम represents really two अ's, one an anudatta अ which is वृद्ध and makes the root *Atmanepa li*; and the other the अ of the word सङ्ग्राम which is elided before निच् । The word सङ्ग्राम is really a noun denoting 'a battle'; and the affix निच् is added to it with the force of कृ करोति 'he does that.'

The sibilant in अङ्गसङ्ग्राम the penultimate अ is not shortened, as the elided अ acts as a pre-ventive, for it makes the root an अप्नीयिच् one. Pre. सङ्गापयति । Aor. अङ्गसङ्गापयत् ।

स्तोम ३७७ स्थापयाम् ।

392 *Gana sūtra*.—In this class diversely many roots besides those mentioned above are to be included as ending in च ।

This class means the sub class of roots ending in च or the kathāli class. By force of the word बहुल other words are also so included. As the following

392(a). √parṇa, 'to make green' As पर्णयति, Aor अषपर्णत् ।

392(b). √viśhka 'to see' As विष्कयति ।

392(c). √kshapa 'to send' As क्षपयति ।

392(d). √vāsa 'to dwell' As वसयति ।

392(e). √tuttha, 'to cover' As तुत्थयति ।

So also we get the forms आन्दोषयति, नेह्योषयति, विदम्बयति, अघचीरयति &c

Others say that the word बहुल here means that there are diversely regarding all the roots of the ten classes. Therefore roots not mentioned in the Dhātupāṭha are valid such as sūtra roots, the lankika roots found in ordinary language, and vaidika roots. Others say the bahula applies to the roots of the nine classes namely roots other than churādi, also take चिच् without any causative force. As राजी राजयन्चीरत् while others hold that bahulam qualified चिच् namely the churādi roots take nich diversely. All these several views are to be found maintained by the ancient authors. Thus the following is valid.

विगलप्याद्यु जीभृता, विह्वलन्ते दिवितयाः ।

अयन्ति विस्तुषा मावृट्, वीयन्तेकानविग्रहाः ।

Pre पर्चयति ।

शिङ्गान्निरसने ३९३ ।

अङ्गवाचिन मातिपदिक्कामिरसनेऽयं चिच् स्यात् । इत्थी निरसयति इत्ययते । यादयते ।

393 *Gana sūtra*.—The affix तिङ् comes after a noun denoting a bodily organ, when the sense is that of 'moving' or 'removing'. Thus इत्थी निरसयति = इत्ययते 'he moves the hand'. So also यादयते ।

श्वेताश्वश्चतरगालोडिताह्वरफालमश्वतरैतकलोपश्च ३९४ ।

श्वेताश्वदीनां बहुकान्तादशो लुप्यन्ते चिच् च घात्वर्थे । श्वेताश्वभाषष्टे जगतिमानति या श्वेतयते । अश्वतरभाषष्टेऽश्वयते । गालोडित भाषा विनश्ये । श्वकरोति, गालोडयते । आह्वयते । जगति चिच् भेषाद्युक्तयति लुप्यन्ते । घात्वर्थे च यत् ।

394 *Gana sūtra*.—The words svetaśva, asvatara, gālodita, and ahvaraka lose their final a : tara, ita and /a respectively before the affix चिच् ।

Thus श्वेतयते 'he declares the svetaśva story or he surpasses by a white horse'. So also अश्वयते 'he surpasses by means of a mule'.

The word गालोडित means the confusion of speech. He who does that, is said गालोडयते 'he speaks confusedly'. So also आह्वयते ।

Some read the anuvṛtti of चिच् only in this sūtra. According to them, these may be Parasmaipada's also. As ज्ञेययति ।

पुच्छादिषु घात्वर्थे इत्येव सिद्धम् । ३९५ ।

विजयतादेव बहुलवचनमादात्तनेचदमस्तु । घात्व 'पुच्छभाषष्टे' (२६७५) इति चिच् विधिः ।

पिष्टादीनां घात्वाते बहुलायः ।

395 *Gana sūtra*.—The words puchchha &c. would take the affix चिच् by the rule मातिपदिक्कामि &c. (gana sūtra 38 ante), and therefore Plautus need not have made his rule III 1. 20 S. 2676 regarding those words.

These words would take चिच् by the gana sūtra as above mentioned and they would be a manepadi by force of the word bahula. So no need of tracing चिच् । and r III 1. 20. S. 2676

The word Siddham is used at the end as a mark of suspiciousness.

Here ends the Churādi Chapter.

इति तिङ्गानुदादिमकरच ।

अथ तिङन्त शिष्टमकरणम् ।

CHAPTER XI.

CONJUGATION OF THE CAUSATIVES,

Causatives are formed by adding चिच् to any root. The force of this is given in the two following sūtras.

२५७५ । तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः । प्रयोजको हेतुर्भवः कर्तृवत्प्रत्ययश्चात् ।

2575. 'That which is the mover thereof, i. e., of the independent source of action, is called *Hetu* or cause, as well as *kartā* or agent

Note:—Thus कर्तवति he causes to be made, दातवति he causes to be taken. When *hetu* is employed as agent, the verb is put in the causative form (III 1. 26)

The force of the word च is to give both names to the mover of an agent viz., *Hetu* and *kartā* both twice by I. 1. 1 one name would have been given

२५७६ । हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे प्रेरणादी वाच्ये चातोर्विचर्यात् । अङ्गत्वेनेत्यति भाववति । 'चिचश्च' (२५६४) इति कर्तृदे क्त प्रारभणेपदम् । नाववते । नावयाम्युत ।

2576 The affix चिच् is employed after a root, when the operation of a causer, such as command &c, is to be expressed.

Note:—The *hetu* means the mover of the independent agent; an operation relating to the *hetu*, such as directing &c. is called *hetumat*; as कर्तुं दातवति 'he causes to prepare a mat', सोदरं पातवति 'he makes the rice to be cooked'. In other words, the affix चिच् forms the causative verbs

Thus अचिन्तं नेत्यति=नावयति 'he sets one a-thinking.' By I. 3. 74. S 2564, the चिङ्गन्त roots are conjugated in the *Atmanepada*, when the fruit of the action accrues to the agent, as नाववते 'he sets himself a-thinking.' So also नावयाम्युत ।

२५७७ । ओः पुण्यञ्जयपरे । ७ । ४ । ८० ।

अनि परे यदङ्ग उदयपवास्याणोकारस्येव स्यात्पवर्गयत्त्रकारेऽववर्गचरेषु परतः । अवी-
भवत् । अवीपयत् । अ० । अवीपयत् । अवीपयत् । अवीपयत् । अवीपयत् । अवीपयत् ।

2577. ॠ is substituted for the final ॡ or ॢ of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before ॡ , when ॡ or ॢ follows these consonants, in the Desiderative

The चिञ् root forms the their Aorists with चह् and all the operations of चह् are performed on them. Therefore the Aorist of the चिञ् root चावि from √bhā is thus formed—चावि+चह्+ए. Now the चह् requires reduplication. Thus we get चा+चावि+चह्+ए. But चा is really to be considered as च for the चिञ् operation is suspended. It is already explained before in conjugating the चाना, (Churādi 342). Thus we get चु+चह्+ए. चह्+ए (the ह being elided by VI 4 51 S 2313)—चु+चह्+ए+ए. Now applies the present sūtra and we get चवीनचह्. So also चवीनचह्. चवीनचह् from the √mūn चवीनचह् from the √yu चवीनचह्. चवीनचह् from the sautara root चु 'to go

But this π is optional in the case of the roots given in the next sūtra
(For further explanation of this sūtra See S 2 2C)

३५७ । स्वयतिष्ठोतिद्वयतिप्रवतिप्रवतिष्ठयतीना या । ७ । ४ । ८९ ।

[illegible]

2378. *ṛ* is optionally substituted for the final *ṛ* of the reduplicate of *ṛ ṛ ṛ ṛ ṛ ṛ* and *ṛṇ* when the semi-vowel is followed by *ṛ* or *ṇ* of the root in the Desiderative or in the Causative Aorist.

Note — Thus विष्णावदिवनि or मुष्णावदिवनि, शिष्णावदिवनि or युष्णावदिवनि, दिष्णावदिवनि or दुष्णावदिवनि, बिष्णावदिवनि or भुष्णावदिवनि, पिष्णावदिवनि or पुष्णावदिवनि, विष्णावदिवनि or मुष्णावदिवनि, शिष्णावदिवनि or युष्णावदिवनि, दिष्णावदिवनि or दुष्णावदिवनि, बिष्णावदिवनि or भुष्णावदिवनि. All these 10 derivatives of the Causative of the above roots. If *ra* though a *i* or *li* कृ, कृ, दृ &c, intervenes between the semi vowel and the preceding *व* of the reduplicate, yet the substitution takes place owing to the expressive text of this sūtra. In the preceding aphorisms, the semi vowel *l*owel *anue* *ly* *stet* ; after the *व* of the reduplicate. The option of the present sūtra is therefore, an *ap'pr'ia-* *vibhāṣā*. The word चररे is und *ra*'ood here also therefore no *in* पुष्णावदिवनि.

This is the Aorist of अ १९ अस्मिन्नुद् or अस्मिन्नुद् । By VII ३ २ ५ २५७२ where an अ vowel of the root is followed there is no shortening as अस्मिन्नुद् अस्मिन्नुद्, and अस्मिन्नुद् । According to another opinion the form would be अस्मिन्नुद् ।

The example of *white* will be given in the Chapter of roots derived from nouns.

Causatives may be formed of Churāḥ roots also, though they already end in चिच्. In that case, the first चिच् will be elided either because of the conflict of two rules, or because one is an exception to the other and so there will be no vṛddhi. Thus चोरयति. In the aorist here is the shortening of the penultimate by VII. 4. 1 S. 2314. Thus चोर becomes चुर. Then there is lengthening of the reduplicate VII. 4. 94 S. 2318. Thus चचुरयत्. Both the shortening by VII. 4. 1 S. 2314 and the lengthening by VII. 4. 94 S. 2318 apply successively and are not impossible because there is the form of चिच् before the affix चच्. But we may have another form चचुरयत् also.

२५१८ । शी च संश्रयोः । ६ । १ । ३१ ।

सम्पदे चङ्गरे च ङी श्रयतेः संसारणं वा स्वात् । 'X संसारणं तदाचरं च कार्यं न स्यात् X' इति वचनात्संसारणम् । प्रवृत्तम् । अङ्गुष्ठम् । अङ्गुष्ठवान् दीर्घः । अशिश्रयत् ।

2579. There is optionally the vocalisation of the semi-vowel, in the causative of चिच्, when followed by the Desiderative चच् and the Aorist चच् affix.

The phrase विनाशः च्चैः is understood here. In forming the Desiderative and the Reduplicated Aorist forms of the Causative of चिच्, there is optional vocalisation. Thus श्रुण्वयिष्यति or श्रिष्ययिष्यति. So also in the Reduplicated Aorist चच्, as अङ्गुष्ठयत् or अशिश्रयत्. By the maxim संसारणं संसारणान्न च ङीशो भवति (see sūtra VI. 1. 17), the antaraṅga substitution of Vṛddhi &c, is superseded by the samprasāraṇa and the subsidiary operations relating to it here. The vṛddhi and the substitution of आच् take place after the samprasāraṇa has taken place. The sūtra VII. 4. 80 teaching the substitution of ई for the उ of the reduplicate, when चच् follows, shows by implication that the substitution caused by चिच् is sthānivat though it itself does not cause reduplication (I. 1. 59). Thus चिच् + चिच् = च्चै + च्च = च्चाच् + च्च = च्चाचिच्. In reduplicating च्चाचिच् we cannot form च्चाचिच्, but must consider the substitute equal to the original च्च of चिच् and must reduplicate it. We thus get चिच्चाचिष्यति. In the case of vocalisation, the rules of Vṛddhi &c are postponed. Thus चिच् + चिच् + चच् (VI. 1. 103) = च्चु + चिच् + चच् = च्चो + च्च + चच् = च्चाच् + च्च + चच् = च्चाचिच् + चच्. Here we require reduplication. The substitute च्चाच् in च्चाच् though not caused by चच्, is treated sthānivat under I. 1. 59 to उ, which is carried in reduplication. Similarly the Aorist. चिच् + चिच् + चच् = च्चु + च्च + च्च = च्चु + च्चु + च्च + च्च = च्चु + च्चु + च्च + च्च = च्चु + च्चु + च्च + च्च (VII. 4. 1) = च्चु + च्चु + च्च + च्च (VI. 4. 51) = च्चुच्ययत् (VII. 4. 94.)

२५२० । स्तम्भुसिबुसहां चङि । ८ । ३ । ११६ ।

सप्तमं निमित्तं यथा स्तम्भो न स्थाययति । अवातस्तम्भम् । पर्यशीयिष्यत् । श्वशीययत् । आटिटत् । अशिश्रयत् । बहिरङ्गोऽप्युपधादसौ द्वित्यात्मनेव । श्रोत्रेन्द्रियद्विकरणानिहृत् । आ

पञ्चनिदिपत् । एनादावेपथौ विषावाञ्च धृष्टिः । वा चवान्मेदिपत् । 'न' न्नाः—(२४४८) इति
 पदराणां न द्वित्वम् । ओन्दिहत् । आह्विहत् । आर्विषत् । 'उ' उन् । उपदेशे द्वापेयः ।
 'मु' मुन्मुहौ पापमुपनाययोः (२८००) इति धृष्टे निषातमाह्वयः । य चान्तरङ्गाऽपि द्वित्वविषये
 'न' न्नाः— (२४४८) इति निषेधादिन्यसदस्य द्वित्वे कृते प्रवर्तते न तु ततः प्राक् । दन्तादीन्पारण
 पामर्यात् । ओन्दिहत् । आह्विहत् । आर्विषत् । २६ । अदिह्वत् ।

2580. The व change does not take place in the reduplicated Aorist of the roots स्तम्, विष् and च् ।

The root स्तम् required व change by VIII 3 67, and the roots विष् and च् by VIII 3 70. Thus चर्वत्स्वत्स्वत् स्तर्वत्स्वत्स्वत् । चिषः—चर्वीचिषत् स्तर्वीचिषत् । च्चः—चर्वीचिषत् स्तर्वीचिषत् ।

Note—This prohibition refers to the व change that is caused by an Upasarga and not to the reduplicate change, as we have illustrated in the above example.

Similarly आदिहत्, आचिषत् । Here the reduplication is of the root plus the affix चिष्, viz of हि and चि । Thus च्चद् or च्चद् + चिष् + च्चद् = आदि or आचि + च्चद् । Here the rule of shortening of the penultimate, (VII 4 1 S 2314) though a Babiranga operation takes place before reduplication because of the implication of the long च्च in the root चोष् । For, when the root is reduplicated along with the चिष्, there is no sandha bhāva, and consequently, there is no lengthening by VII 4 94 S 2318 दीर्घो ल । Thus we have अदिहत् and अचिषत् which with the augment becomes आदिहत् and आचिषत् । But if the reduplication had taken place before the shortening of the penultimate then the penultimate could never have been shortened. Now, the root चोष् (Bhūāli 482) has an indicator च्च which means that in the च्चद् aorist the penultimate will not be shortened (VII. 4 2 S 2572) । Thus चोष् + चिष् + च्चद् = चोचि + च्चद् + च्चद् । Had the rule of shortening not applied before reduplication, we would get, regularly चोचिचि + च्चद् + च्चद् giving us the form चोचिचिच्चद् । But the indicator च्च is a jñāpaka showing that the shortening takes place before reduplication and hence the necessity of adding च्च to the root चोष् to prevent this shortening.

Similarly the Causative Aorist of च्च is च्चिषत् without the augment च् । As in वा च्चद् च्चिषत् । With the preposition म it will be वा च्चद् मेदिषत् । Here the sūtra VI 1 89 S 73 does not cause vriddhi of म + च्चिषत्, because in explaining that sūtra we have shown that the वृद्धि takes place then only when there is a diphthong च in the verb च्चति, and not when by shortening, it assumes the form च् । In fact that sūtra VI 1 89 S 73 is qualified by the word च्चदि ।

In reduplicating, the व च् and च् are not reduplicated because of the prohibition of VI. 1 3 S. 2446 । As ओन्दिहत्, आह्विहत्, आर्विषत् ।

The root **उच्च** Taddhi No. 21 is really उच्च् and has a penultimate **द** in upad-sa. The **द** is changed to **व**, because of the nipistana of the sūtra VII. 3. 61. S. 2577 where Pāṇini used the form उच्चः. Though this **द** changed to **व** is anāraḍga, yet S. 2416 applies, and **व** is not reduplicated, but **वृ** is reduplicated, for the rule changing the **द** to **व** is suspended till reduplication, and comes into force after reduplication, and not before it. This is because उच्च् = उच्च् really. Thus its Aorist is **अचिष्यत्**. See Taddhi No. 21.

The prohibition of **वृद्ध** (S. 2416) applies only where the root begins with a vowel. Where the root begins with a consonant, there the **व**, **वृ** or **वृ** is reduplicated. As **अचिष्यत्**.

२५८१ । **रभेरशब्दोः । ३ । १ । ६३ ।**

रभेर्नुन्वादिभिः । न तु अचिष्योः । अरम्भत् ।

2581. The augment **नु** is added after the vowel of the root **रभ** before an affix beginning with a vowel, but not before the vikaraṇa **च्** or the affixes of the Perfect.

Thus **अरम्भवति**, **अरम्भकः**, **पाञ्चरात्री**, **अरम्भमारम्भम्** **अरम्भो वर्तेते** Aor. **अरम्भवत्**. But **अरम्भते** in **अवृ**, and **अरम्भे** in **लिट्**, and **अरम्भा** before an affix beginning with a consonant.

२५८२ । **रभेश्च । ३ । १ । ६४ ।**

अलम्भवत् । इत्यदि । (२५८१) इति युजे 'अचिष्यत् इत्युक्ते। कृतम् न । अचिष्यत् । 'अरम्भ-
दृष्टव्यमप्यदृष्टव्यम्' (२५८६) । अरम्भवत् । अददत् । तत्परव-तत्परवोद्वत् लभोर्न दीर्घः ।

2582. So also of **लम्**, before an affix beginning with a vowel, with the exception of **च्** and **लिट्** there is the augment **नु**.

As **लम्भवति**, **लम्भकः**, **पाञ्चरात्री** **लम्भमारम्भम्** **लम्भो वर्तेते** Aor. **अलम्भवत्**. But **लम्भते** with **अवृ**, and **लम्भे** in the Perfect and **लम्भा** before an affix beginning with a consonant. The separation of this from the last, is for the sake of the subsequent aphorism.

The Aorist of the Causative of **दि** is **अदीह्यत्**. The **द** is not changed to a guttural here by VII. 3. 56. S. 2531 because exception is specifically made there in favor of **अद्** Aorist.

By VII. 4. 95 S. 2566, the reduplicate vowel is changed to **अ** in the case of **अमृ**, **अद्रि** &c. As **अमृयत्**, **अद्रयत्**. The short **अ** is not lengthened, because it is so ordained, otherwise S. 2566 would have taught long **आ** at once.

२५८३ । **विभाषा वेष्टि चेष्टोः । ३ । ४ । ६६ ।**

अभाषयत्यर्थं वा स्वाभाव्यरे चो । अव्येष्टत्-अविष्टत् । अव्येष्टत्-अविष्टत् । 'भाषाभाष-' (२५८५) इत्यादिना योषयाहृत्यः । अविष्टत्-अवभाषत् । * कात्यादीनां वेति वक्तव्यम् । एवञ्चाः कपरव्यवयववृद्धेः कात्यादयः अभाष्य उक्ता । भाषायास्तिलोत्तिलोप्य-
हृत्प्रातोर्गणित्वादि । अविष्टेति इत्यप्यन्यत्र इत्यद्वाहय । अवीक्यत्-अवकाषत् ।

Note —The roots पृञ् and मीञ् take the augment पृञ् before चि , as पृचयति मीचयति ॥

All these augmentations are added to the roots in order that VII. 4. 1. should cause the shortening of the vowel preceding these. Thus the Aorist of the above are $\text{अमीचयत् अमीचयत्, अह्वयत्, अमीमिचत्}$ ॥

The roots या, खा, वा, हा and वा are exhibited as ending in long वा their Dhātupātha forms are $\text{वा, वो, वो, ये, वो, वे, वे}$ and ये ॥ This indicates that these roots would have taken पृञ् by VII. 3. 36, the word वात् 'ending in long वा ' means the roots which actually end in long वा , as well as those which get long वा by VI. 1. 45. This also indicates, that in this subdivision or section, the maxim of lakṣhaṇa pratipadokta &c does not apply. Therefore when the roots ह with आप् , and त्रि assume the form अचि वा and जा before the affix चि by VI. 1. 48, the augment पृञ् is added to them, thus अवाचयति, जाचयति ॥

In forming the aorist of ह the following sūtra causes vocalisation.

$\text{अ५=६ । ह्रः संप्रसारणम् । ६ । १ । ३२ ।}$

$\text{च५परे च५परे च जो हः अवाचयत् अवात् । अह्वयत्-अह्वयत् ।}$

2586. There is the vocalisation of the semi-vowel of the causative of *have* (हृ) before the Desiderative and the Reduplicated Aorist affixes.

The whole of VI. 1. 31 is to be read into this sūtra. Thus (ब्रुवावचिचि and ब्रुवावचिचि, ब्रुवावचिचि, अह्वयत् or अह्वयत्, अह्वयत् and अह्वयत् ॥

Note —The root ह does not take the augment व required by VII. 3. 37 before the affix चि because the Samprasāraṇa rule is stronger. The repetition of the word अवाचयत् in this sūtra, though its anuvṛtti was present, indicates that the force of the word विचार has ceased. Though this and the next sūtra VI. 1. 33 could well have been made one, their separation shows that the samprasāraṇa does not take place when another affix, not causing reduplication intervenes. As $\text{ह्रावकनिच्छति=ह्रावकीचति}$, the Desiderative of this verb is त्रिह्रावकीचति ॥

$\text{अ५=९ । लोपः पिबतेरीचवाभ्यासस्य । ९ । ४ । ४ ।}$

$\text{पिबतेचपाया लोपः स्वादभ्यासस्य ईदन्वादेयत् च५परे चो । अमीचयत् । 'अतिहृ-'} \\ \text{(२५७०) इति पृञ् । अमीचयति । वेचयति । ज्ञेयचयति । रचयति । यलोपः । प्रोचयति । अवाचयति ।}$

2587. The penultimate vowel, in the Causative stem of वा 'to drink' is elided in the Aorist, and for the vowel of the Reduplicate there is substituted long ई ॥

As $\text{वा+चि+अत्=वात्+व+अत् (VII. 3. 37)=वात्+अत् (VI. 4. 51)=वृत्+अत् (VII. 1. 8)=वृत्+अत् (I. 1. 59)=वीचयत् (VII. 4. 4)}$ Thus अमीचयत्, अमीचयत् ॥ When the penultimate वा is elided, there remains वृ

which cannot be reduplicated as having no vowel, but the elided **अ** is considered as *sthānivat* and thus **अ** is reduplicated. Sātra VII. 4. 80 establishes by implication the principle that the substitutes caused by **चि** are *sthānivat*. Thus **अ + चि = चाचि**; in reduplicating, this **अ** will not be reduplicated, but **अ**, as **अचाचि**, **आ = अ** by *sthānivad-bhāva*.

We repeat here VII. 3. 36 S. 2570, because of the context.

२५८७ । क । अतिह्रीवलीरीकनूयीदमाभ्यातां पुङ्खी । ७ । ३ । ३६ ।

2587A. The augment **अ** (५) is added to the roots **च**, **चि**, **चि**, **चि**, and to a root ending in long **अ**, when the affix **चि** (the Causative) follows.

As **अचयति**, **हेयति**, **खेयति**, **रेयति**, **क्रोयति**, **वनायति** &c. The anuvṛtti of every word other than **अङ्ग** (VI. 4 L.) ceases. The **वृ** of **अचय** and **वनाय** drops by VI. 1. 66. The *guṇa* takes place by VII. 3. 86. Of the roots ending in long **अ**, we have **वनायति**, **दायति**, **चायति** &c. The root **च** (Ihu. 983) **गतिरायचयोः**, and **च** (Jubotyādi 16) **गचो** are both meant here. Similarly **चि** includes **चि** **चायते** (Divyādi 30), and **चि** **गतिरेयचयोः** (Kryādi 30). The augment is added at the end of the preceding stem of the root, and not to the affix. Being added to the root it becomes part of the root-stem, and in forming the reduplicate Aorist of such stems, the vowel before **वृ** is shortened by VII. 4. 1. If **वृ** were not the part of the stem, that vowel would not be shortened. Thus from **दायति**; we have Aorist **अदीदयत्** &c.

In forming the Aorist of **वनायति**, the following sūtra applies:—

२५८८ । तिष्ठतेरित । ७ । ४ । ५ ।

उपधाया इदादिचः स्वाचवृहृरे चो । अतिहिषत् ।

2588 Short **वृ** is substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of **वृ** in the Aorist.

Thus **अतिहिषत्** **अतिहिषतात्**, and **अतिहिषत्** &c. The form is thus evolved **वृ + चि + वृ + चत् = स्वाच + वृ + चत्** (VII. 3. 36) = **स्वाच + चत्** (VI. 4. 51) = **स्वाच + चत्** (VII. 4. 5) = **तिष्ठत्** &c.

२५८९ । जिप्रतेयां । ७ । ४ । ६ ।

अतिप्रियत्—**अतिप्रियत्** । 'उर्ध्व' (२५८९) । **अचोहृत्**—**अचिहोर्ध्व** । **अचोहृत्**—**अचवर्धत्** । **अचोहृत्**—**अचवर्धत्** । 'प्रातेर्ध्व' **अचवर्धत्** । 'प्रातेर्ध्व' **अचवर्धत्** । 'प्रातेर्ध्व' **अचवर्धत्** ।

2589 Short **वृ** is optionally substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of **वृ** in the Aorist.

As **अतिप्रियत्** or **अतिप्रियत्**, **अतिप्रियतात्** or **अतिप्रियतात्**, **अतिप्रियत्** or **अतिप्रियत्** &c. Thus **अ + चि + चत् = अच + च + चत्** (VII. 3. 36) = **अच + च + चत्** (VII. 4. 6) = **अच + चत्** (VI. 4. 51) = **अच + चत्** &c. When **वृ** is not substituted, **अ** is shortened by VII. 4. 1. .

We repeat here VII. 4. 7. S. 2567.

२५८ । फ । चक्रात् । ७ । ४ । ७ ।

2380A. Short **अ** is optionally substituted for the penultimate **अ** and **ए** of a Causative stem, in the reduplicated Aorist.

This debars the चट् (VII. 2. 101) चट् (VII. 3. 86) and चट् (VII. 2. 114) substitution. Thus चट् (VII. 1. 101) or चट् from चट् (Chur. 111.); चट् (VII. 2. 86), or चट्, चट् (VII. 2. 114) or चट्.

Note.—Though the $\mathfrak{r}\mathfrak{x}$, $\mathfrak{c}\mathfrak{x}$ and $\mathfrak{m}\mathfrak{x}$ substitutes are anti-ranga operations, they are prohibited by the express text of this sūtra. The short \mathfrak{m} is substituted even for a long \mathfrak{m} : the \mathfrak{r} of $\mathfrak{m}\mathfrak{r}$ shows that, as in $\mathfrak{m}\mathfrak{r}\mathfrak{m}\mathfrak{r}$ (VIII. 2, 77). In fact, this \mathfrak{m} substitute does not take place after the operations of $\mathfrak{r}\mathfrak{x}$, $\mathfrak{c}\mathfrak{x}$ and $\mathfrak{m}\mathfrak{x}$ substitutions have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all these rules.

In forming the वृद्ध Aorist of $\sqrt{\text{वृ}}$, the augment वृ should have been added by 2587A, but the following *vartika* prevents it.

Part :—The root पृ 'to protect' takes the augment तुच् before चि, as पृच्छति.

The root we would have also taken the augment प्र but this is prevented by the following when the root means 'to shake'.

२५६७ । यो विधूयने जुक् । ७ । ३ । ३८ ।

यातिषुं वस्यारदी कण्ठेऽर्थे । कात्रपतिः । 'कण्ठे जिम् । ज्ञेयाभाषयति । विनाया नीयते' ।
(२५०८) ।

2590. क gets the augment कृ (क्) before the affix क् वीन the Causative has the sense of 'shaking'.

As *पदेविवहानपति* : But *वा* वाचयति *वेद्यम्* when the sense is not that of shaking. This form could have been obtained from the root *वह्* 'to move', (Bhu. 471) with the affix *वि* in the ordinary way without any augment. The special augment *वृ* to *वा* indicates that this root will not take *वृ*, which it would have otherwise done by the last sūtra. The root *वा* belongs to Bhu. 969 (*लोढे वीवहे*).

The roots *सी*, and *सीह्* optionally become *स* by VI 1. 51 S. 2509 and therefore they would have taken *ङ्* in the Causative. The following *sūtra* ordains *ङ्* optionally. —

२५९ । लीलोलुङ्गलुकाचन्यतरस्पां स्नेहविपातने । ७ । ३ । ३८ ।

सीपतेर्नातेष्ट । अभावात्पुत्रादागमौ वा शनौ चो स्नेहद्वये । विधीनपति-विधापयति-विज्ञात-
पति-विज्ञापयति वा युतम् । 'सी' 'ई' एति ईकारप्रत्यये सादाश्चयमे युज्यते । स्नेहद्वये' किम् । ओई
विज्ञापयति । * अममनवाविनवपुत्राशु लिङो विज्ञापयत्यतिरिक्तं वाच्यम् * ।

2391. The roots *सि* and *सज्* get optionally *ङ* and *ङ* augment respectively, before the affix *फ* when the causative means 'the melting of a fatty substance.'

As वि लीनयति, वि लासयति, वि लापयति or वि लापयति पृष्ठम् ॥ The augment प्रकृ is added to ली when the root ends in long ई and that also optionally. When the augment is not added, the regular causative लाययति is formed. But when ली gets the form ला by VI. 1. 51, it does not take the augment प्रकृ ॥ The root ली includes both ली and लीट् of Kṛyāli and Divāli. The root ला includes ला 'to give' (Adādi 49) and ला the form assumed by ली under VI. 1. 51. When लुच् is not added to ला, लृच् is added by VII. 86. Why do we say when meaning to melt fat? Observe only लीट् विलापयति जटाभिरालापयते (1. 3. 70).

Vārtika —The ली invariably takes ला substitution when the sense is that of 'deceiving,' 'subduing' or 'showing respect,' when the affix is not सिद् ॥ As कर्तव्यापुस्तलापयते रवेनो वर्तिकापुस्तलापयते ॥ The option allowed by this aphorism is a restricted option (vyavasthiti-vibhāṣā). The substitution of ला for the final of ई is optional when the sense of the root is not that of 'showing respect,' 'subduing' or 'deceiving'. But when it has any one of these three senses, the substitution is compulsory. See I. 1. 70.

When the ली becomes ला by this Vārtika, it is always conjugated in the Atmanepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent by the following sūtra

२५८२ । लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च । १ । ३ । ७० ।

लीट् लियोरवन्तयोत्तरननेवद स्वादकृत् गेऽपि क्ते प्रशानिभवयोः प्रशानने चार्थे । जटा भिरालापयते । प्रशाननिगन्धतीरवर्धः । रवेनो वर्तिकापुस्तलापयते । जनिभवनोरवर्धः । वासपुस्तलापयते । जलपतीरवर्धः ।

2502 After the causative of the verb ली to melt or stick, the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase of the causative ending in लि is to be supplied here from sūtra ६१. The affix does not come only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātupāṭha, there are two roots ली, one is technically called लीट् and in any 'to stick,' and belongs to the Divāli class. The other ली meaning to melt belongs to the Kṛyāli class. As there is no specification in the sūtra as to what ली is to be taken, both are, the root is, taken.

As जटाभिरालापयते 'he gets respect or causes respect to be shown to him on account of his matted hair' रवेनो वर्तिकापुस्तलापयते 'the hawk subdues the partridge' वासपुस्तलापयते 'he deceives the boy'.

The root ली also becomes ला by the following:

२५८३ । विभेतेहस्तुभये । ६ । १ । ५६ ।

विभेदेव चापलं वा जटारवयोमहाद्वयं च ।

2593. There is optionally the substitution of च for the diphthong of the root भी 'to fear', in the Causative, when the fear is produced directly through the agent of the causative.

Thus भी + चि = भा + चि This भा takes डृक् by VII 2. 36 S. 2570. The following sūtra causes it to be conjugated in the Atmanepada.

२५९४ । भीस्म्योहेतुभये । १ । ३ । ६८ ।

यथातापदानाभयान्तास्तेषां यथाहेतुहेतुयस्मयो । भूते भवत्तद्वत् चारवयोपलक्षकम् । पुरही भाषयते ।

2594. After the causatives of the verbs भी to fear, and स्मि to wonder, even where the fruit of the action accrues not to the agent, the Atmanepada is employed, when the fear is produced directly by the causative agent.

Note.—The phrase 'of the causative ending in चि' is understood in this sūtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sūtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sūtra I. 4. 55 (एवमत्र कर्त्ता), it is the agent which is the mover of another's agent. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभय. The word भय 'fear' in the aphorism is illustrative and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते 'the jatila, the cock headed frightens', पुरही भीषयते 'the munda, the shaven headed frightens', जटिलो विस्मापयते 'the jatila astonishes', पुरही विस्मापयते the munda astonishes' i.e., the very fact of matted hair or shaven head frightens' &c.

Note.—Why do we say हेतुभय? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent, but arises from something else, then the Atmanepada will not be used. As कुञ्चिकेन भाषयति 'he frightens him with the kunchika,' रूपेण विस्मापयति he astonishes with his form'. Here kunchika and rupa are the instruments, which cause fear or astonishment, and are not the hetu thereof.

Thus पुरही भाषयते ।

But when the root भी is not changed to भा, then instead of डृक्, it takes the augment डृक् by the following sūtra.

२५९५ । भिम्य हेतुभये डृक् । ३ । ३ । ४७ ।

'भी' 'ई' इति ईकारः मरिचकवत् । ईकारान्तस्य निम्नः पुस्त्यादयो हेतुभये । भीषयते ।

2595 The augment डृक् is added to the root भी before the affix चि, when fear is caused immediately owing to the agent of the Causative.

As पुरही भीषयते, जटिलो भीषयते *

Note :—See I. B. 68 Here also भी with long ई b'ing employed in the sūtra, indicates that डृक् is added then only, when the root has the form भी,

but when it assumes the form *वा* by VI 1. 56 the proper augment *वृद्ध* will come, as *वृद्धो भावयते*. Why do we say 'when the agent of the causative is himself the direct cause of fear? Observe *कुञ्चिकैर् भावयति*, for here *कुञ्चिका* causes fear and not the agent of the verb. The *ई* is *vridddhi* and *आव* substituted.

The *भी* of this *sūtra* may be taken to be a compound of *भी+ई* meaning that the root *भी* when ending in long *ई* takes *वृद्ध* and not when it ends in long *आ*.

२५९६ । नित्य स्मयते । ६ । १ । ५३ ।

स्मयतेरेवो नित्यस्मयते स्मयतेरेवो स्मये । अहितो विस्माययते । इति द्वे द्वयस्मयाधिशु लोने । कुञ्चिकैर् भावयति । विस्माययति । *अथ तर्हि विस्माययति विस्मितमात्रमुच्यते इति । ननु यथावा इति कदापदेव हि तत्र स्मयः । अथवा यामिव स्मात् । अथवा । विस्माययन् इत्येव पाठ इति वाच्यद्वयम् । यद्वा । ननु यथाकथं विस्माययते तदा तद्विदो वि स्माययन्ति इत्येव पाठो यथा इति व्याख्येयम् ।*

2596 There is invariably the substitution of *आ* for the dipt long of the root *स्मि* 'to smile' in the Causative, when the astonishment is produced directly through the Agent of the Causative.

The word *स्मि* and *हेतुमये* are both understood here. The word *नित्य* shows that the *anuvṛtti* of *विस्माय* ceases. Thus *वृद्धोऽहितो वा विस्माययते*. Otherwise we have *कुञ्चिकैर् विस्माययति*. The word *यव* here is taken to mean *स्मयति* i. e., 'wondering, feeling astonished'. See I 3 68 where also this meaning has been extended to *यव* by its connection with *भी* meaning *ther*, the proper word ought to have been *हेतुमये* in connection with *स्मि*, and *हेतुमये* in connection with *भी*.

Question—How do you explain the form *विस्माययत्* in the following verse (Rāghu Vansa II 33) *तनार्थं दुर्लभं निवृत्तयेतु र्हेतुमया वा ननु यमयेतु । विस्माययत् विस्मितमात्रमुच्यते । विद्विष्यन् विस्माद विद्वः ।* 'The lion who had seized the cow, spoke to him (King Dilipa) the elect of the Aryas, the banner of Madu's line, and possessed of lion's prowess, in human accents thus astonishing him (the more) who was (already) surprised at his own state (of paralysis in not being able to shoot the arrow at the lion)?' For here the astonishment is not produced by the Agent (*kartā*) but by the Instrument (*karana*) namely by 'the human voice in which the lion addressed the King Dilipa and therefore, there ought to have been no *आ* nor *वृद्ध*. Moreover, the proper participial affix in that case would have been *याव* of the *Ātmanepada* and not *यत्* as it is in *विस्माययत्*.

Answer—True. Therefore, the text according to the traditional reading is *विस्माययत्* and not *विस्मायय*. (Note—In fact Mallinātha reads it as *विस्माययत्* and explains it as *विस्मि+वि=विस्मि+वि=विस्मावि* which with *यत्* becomes *विस्माये+यत्=विस्माययत्*.)

Or. The real sentence is this The king (already) wonders (at his loss of control over his limbs) (राजा विस्मयते) Him astonishes (further) the human voice (of the lion) (तं वज्रवक्त्रा विस्मापयते). By means of that voice the lion astonished the king (तया सिंहो विस्मापयत्) Thus the *hetu* of the first causative is 'the human voice' and so there are both च् and वृ. That is to say, the human voice is the agent of the impeller of the action, and it produces astonishment By means of that the lion astonished &c. Thus it is a case of double causative and the वृ affix is added after such a double Causative.

The human voice causes astonishment, वज्रवक्त्रा विस्मापयते. The lion through the human voice causes astonishment, सिंहो वज्रवक्त्रा विस्मापयत्. Thus विस्मापि + चि + वृ = विस्माप् + चि + वृ (the first चि is elided by VI 4. 51. 8. 2313) = विस्मापि + वृ = विस्मापयत्.

२५८७ । स्फापो वः । ७ । ३ । ४१ ।

चो । स्फापयति ।

2597. For the final of the stem स्फाप् is substituted वृ in the causative

As स्फापयति ॥

२५८८ । शदेरगती तः । ७ । ३ । ४२ ।

शदेरीं सोऽन्तादेयः श्वाग्नं तु गती । यातयति । गतीं तु गतः यादयति गोविन्दः । गतयतीत्यर्थः ।

2598 For the final of the वृ is substituted वृ in the Causative, when it does not mean 'to drive'.

As वृषाचि यातयति, कलानि यातयति but गतः यादयति गोपालकः "the cowherd drives the king."

२५८९ । रुहः पौष्ण्यतरस्याम् । ७ । ३ । ४३ ।

चो । रोषयति-रोहयति ।

2599 वृ may optionally be substituted for the final of वृ in the Causative.

As व्रीहीन् रोषयति or रोहयति. "He sows the barley." According to Pāṇinīyāsi this sūtra could be dispensed with. The form रोषयति could be obtained from the root वृ of the Divādi class which though meaning 'grow' may be taken to mean 'grow' also, अनेकार्थत्वाद् धातुनाम् ॥

२६०० । क्रीड्जीनां क्री । ६ । १ । ४८ ।

एषानि च आरभ स्फापो । क्रापयति । अज्यापयति । आपयति ।

2600. The substitution of क्रा for the diphthong takes place in the causatives of the roots क्री 'to buy', वृ 'to study' and जि 'to conquer.'

Thus क्रापयति Aor. अज्यापयत् । अज्यापयति and आपयति Aor. अजीत्रयत् । The augment वृ is added by VII. 3. 36, since these roots end in long आ. The acorist of अज्यापयति is formed by the following sūtra.

२६०१ । शौ च संश्चङो । २ । ४ । ५१ ।

अन्परे चङ्परे च शौ इङो ग्राहया स्वात् । अच्यञीगपत् । अच्यञिपत् ।

2601 गङ् is optionally the substitute of चङ् in the causative (चि) when that causative takes the affix *san* (desiderative) and *chan* (Aorist)

Thus (अपिञ्चिवाचयिषति or अच्यञिचयिषति 'he desires to teach') अच्यञीगपत् or अच्यञिपत् 'he taught'. The *ङ* is changed into *च* by VI 1 48. Thus *ङ* + चिच् = चा + चिच् = चा + च् + इ = चाचि. This rule applies to the Desideratives of Causatives and the Aorist of the Causatives

२६०२ । सिध्यतेरपारलौकिके । ६ । १ । ४८ ।

सिद्ध्यलौकिकेऽर्थे विद्वानात्मस्य सिध्यतेरेव चार्थं स्वारचौ । अन्मं चाचयति । निश्चाद्व-
हीत्यर्थः । अपारलौकिके किञ् । वाचयः सिध्यति । तस्य निश्चिनोति । तं प्रैत्यति । वेपयति
वाचय तपः ।

2602 The substitution of च takes place for the diphthong in the causative of चिच्, when it does not refer to the next life.

The word *पारलौकिक* is derived from *परलोक* 'the next world' by adding the affix *लुक्* with the force of 'for the sake of' (V 1 109). The double *Vriddhi* takes place by VII 3 20. The sense of the word *चिच्* must refer to *अज्ञान* or non intelligent things for the purposes of this substitution. Thus *अन्मं चाचयति*, *ज्ञानं चाचयति*. Why do we say when not referring to the next world? See *तत्परतावच्च वेपयति स्वाग्नेयं कर्त्तव्यं वेपयति*. The force of *चिच्* is here that of knowledge, *वाचयः सिध्यति* = *ज्ञानावययेनावाचयति* 'The ascetic realises the truth' &c, becomes Perfect. The austerity incites the ascetic to the acquisition of that knowledge, and so we say *वेपयति ज्ञानं तपः* 'the austerity produces perfection in the ascetic'. Why the substitution does not take place in *अन्मं चाचयति ज्ञानवेपयित्वास्वयं* 'he causes food to be prepared for the purpose of giving to the Brahmanas'. Here though the gift of the food produces effect in the next world yet as that is the effect of *दान* and not of the verb *चिच्* the substitution does take place. When the verb *चिच्* directly and not through the mediation of another action, produces *pārālonkika* effect, then the substitution does not take place. The verb *चिच्* here belongs to the *Divādi* class and not to the *Bhūādi*, as the form *सिध्यति* in the sūtra shows it.

२६०३ । प्रजने यीयतेः । ६ । १ । ५५ ।

आग्नेयं चार्थं वा स्वारचौ प्रजनेऽर्थे । वाचयति-वाचयति वा वाः पुरोवाहः । अन्मं वाचयतीत्यर्थः । 'ऊटुपचाया मोहा' (२३६४) । चूडयति ।

2603 There is optionally the substitution of च in the room of the diphthong of the root *चि* in the Causative, when meaning 'to conceive an embryo'.

The root **वी** Adâdi 39 means 'to go, to conceive, to shine, to eat, and to desire'. The substitution takes place when it means 'to impregnate or conceive'. Thus **पुरो धातो णाः प्रवाचयति** or **प्रवाचयति=गर्भं प्रादयति** * The word **प्रजन** means the receiving of the embryo which in course of time will lead to the birth of a child.

The causative of **गृह्ण** **गृह्णते** (Bhu. 944) is **गृह्यति**. The short **उ** is lengthened by VI 4 89 S 2365.

२६०४ । दीपो खी । ६ । ४ । ८ ।

* **द्वयः** इति द्वयवत् । द्वयतेद्वयवाया जलवाचयी । द्वययति ।

2604 The **खी** of **दीप्** is replaced by **ख** before the causative **चि** *

Thus **द्वययति, द्वययतः, द्वययन्ति** * Similar reasons as in **जीह**, may be given for the root **द्वय** being exhibited as **दीप्** in the sūtra. But the better construction of the sūtra would have been **द्वयोखी**. When not followed by **चि**, we have **दीपो वर्तते** *

The substitution however, is optional by the following sūtra if it means mental agitation

२६०५ । वा चित्तविरागे । ६ । ४ । ८१

विरागोऽभीतता । चित्तं द्वययति-दीपयति वा क्वाच । 'मितां ह्रस्वः' (२५६८) प्वादी चुरादौ च निज वक्ताः । चटयति । 'जनीकृप्' । जनयति-जटयति । कृषातेत्यु । क्वाचयति । * एजेतेर्चि चुराचये नलोपो वक्तव्यः * । कृत्स्नवचनालेटकम् । एजयति कृषाच् । 'कृप्-' इति क्तिच् । एजयति चटिषः । एनवादायनं तु एजयति कृषाचटयदायेन । चुरादिषु चपादिदिङ् । 'चिस्तुतेर्चि' (२५६८) । चपयति-चपयतीत्युक्तम् । चितीतेत्यु । चापयति-चापयति । क्वाचयति-क्वोचयति । अयुक्करत्-अयुक्करत् ।

2605 The **क्** substitution for the **खी** of **दीप्** is optional, when the sense is that of the disturbing of the mind.

As **चित्तं** or **मया द्वययति** or **दीपयति क्वाच**: 'the desire perverts the Intelligence' Otherwise **चाचन द्वययति** when mental agitation is not meant.

Here we repeat the sūtra VI 4 92. S 2568, because of the context.

२६०५ । क । मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ८२ ।

2605A The roots having an indicative **च्**, retain their penultimate short vowel before the Causative **चि** *

The **चि** roots are **चटादि** a subdivision of the **Bhuâdi** (800 to 873), and some belong to the **Ohurâdi**, and all other roots that end in **अच्** as **चप्** and **च** of the **Divâdi** class. Thus **चटयति चपयति, जनयति** from **जान्** (I. 862) **जटयति**, from **जृश्** (I 863), but **क्वाचयति** from the **Rudhâdi** root **क्** (IX 24). **चपयति, चपयति** * Some read the anuvṛtti of the word 'optionally' from the last sūtra into this. This will then be of limited option only (*vyavas-thita vibhāṣā*) The forms **चरकाचयति** and **चकाचयति** are thus explained.

Vari —The causative of the root रुञ्ज् loses its nasal when meaning 'to hunt the deer' as, रुञ्जयति हृमाद् 'he hunts the deer', but रुञ्जयति पक्षिणः 'he hunts the birds'. Moreover when the sense is other than that of hunting we have रुञ्जयति in connection with हृमाः also. As रुञ्जयति हृमाद् वृषदाणेन 'he gratifies the deer by giving them grass'.

In the Churādi class, under the subdivision चषादि which are णिन् we find the root चिञ् (X 86). In forming its causative the following sūtra applies.

२६०५ । ख । चिस्फूरोणौ । ६ । १ । ५४ । ।

2605B There is optionally the substitution of च् in the room of the diphthong of the roots चि and चुर when in the Causative

Thus चषयति चषयति (VII 3. 36 for the addition of च्) but from the चि चिरोति (V. 5) we have चाषयति and चाषयति. The sūtra चि is not चिद्. So also चुरोर्याति or चूकार्याति. The Aor is चयुरुचयत् or चयुचयत्.

२६०६ । उभौ साभ्यासस्य । ८ । ४ । २१ ।

चाषयावद्वानितिवनौ चकारौ चरच आश्रुते निमित्ते चति । प्रादिचत् ।

2606 Both the w's are changed into च in the reduplicated forms of the verb चष when preceded by an upasarga competent to cause the change

Thus in the Desiderative प्राचिचिषति and the Aorist of the Causative प्राचिचत् and so also प्राचिचिषति and प्राचिचत्.

Note —If the maxim पूर्वप्राचिचिषतिर्द्वयने be not applied here, then we have the following dilemma in प्राचि+च+ति. Here the affix च् requires reduplication, and the present sūtra requires च change of च. The चरच being asiddha the reduplication being made first we have प्राचिचि+च+ति, and then the reduplicate च intervenes between the causer प्राचि and the root च् of चि and so this च would not be changed to च. If however the above maxim be applied, we first apply the चरच rule as प्राचि+च+ति and then reduplicate चि, and we get the form प्राचिचिचति even without this sūtra.

Note —If we could get this form by the application of the above maxim, where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anyā* or not of universal application. And because it is *anyā*, that the form चोचयत् is evolved by reduplicating च् (See VIII. 2 1).

२६०७ । एतौ गनिरधीधने । २ । ४ । ४६ ।

इतो गनिः इयावकी । गनयति । बोधने तु गत्यावयति । " इयावद्विधा—० । चधिगमयति । 'इयस्तीतिवचनो' (२५५३) । इो इतो' इति कृतवत् । गानयति । " ईदं ईदं ईदं ईदं ईदं च चरचत् " । एतौ गनिरधीधने एतौ गनिरधीधने इति धातुः । चारो चकारचत् द्वित्वं चारविमुनिचत् ।

द्वितीये तु 'अत्रादिद्वितीयेष्व' (२१७६) इत्यत्रापवादतया यञ्जे प्रयोज्यते । ऐर्षिष्य-ऐर्षिष्यत् । द्वितीयेष्वारण्यत् विजगताञ्चदि यकार इवाभ्यासे भ्रूयते । दत्तादिः सेपात् । द्विषत् तु द्वितीयेष्वेव । तृतीयाभावेन प्रकृतवार्तिकप्रयुक्तेः । शिब्रमेवकाटानोर्देभ्यश्चो मुट्त्वं मुट्त्वाये । ऐर् 'आर्षयति' यञ्जोऽपि यत् । इत्थं यकारोऽपि यत्प्रयुज्यते ।

2607 When the affix चि (Causr) follows, चि is the substitute of च् when the sense is not that of 'informing' but that of 'going'

यचयति 'makes him go' यचयता, यचयति &c But प्रस्थापयति 'causes to believe.' अचिपयति The च of यचि is for articulation

Vart — So also दृक् to 'remember' which is treated like च् as, अचिगमयति ॥

We repeat here the sūtra VII. 3 32. S 2574.

२६०७ । च । ह्यस्तोऽ विष्णुस्तोः । ७ । ३ । ३२ ॥

2607A For the च् of च् is substituted च before an affix with an indicatory च् or च्, but not before the affix चि of the Aorist, nor before च् of the Perfect.

Thus च् + चिच् = च् + चिच् = च् + चिच् । Then by VII. ३ ३२ S 258, च् changed to च and we get चाचयति ।

So also ऐर्षयति ॥ In forming its च् Aorist, the reduplication is irregular, as given in the following Vārtika.

Vārtika — In the case of ऐर्षयति the third should be reduplicated

The meaning is the *third consonant*, or the *third syllable* If we take the first meaning, then this Vārtika prohibits the reduplication of च्, (for च् is already prohibited by यञ्जः) If we take the second meaning, this vārtika becomes an exception to VI 1 2 S 2176 and is applicable to Desiderative bases only, for there alone we get the *third syllable*.

Thus by the ordinary rule the Aorist is ऐर्षिष्यत् while by this vārtika it is ऐर्षिष्यत् according to the first meaning In the case of the second meaning, the च् alone will be heard in the reduplicate च्च Aorist Because the च् would be elided by दत्तादिभ्यः (VII. 4 60 S. 2179) So the reduplication will be of the *second syllable* only, because there being no *third syllable*, the vārtika under consideration does not apply for it applies only to the Desideratives.

In fact only *one* meaning can be illustrated in the Aorist of the Causative, while both are applicable in Desiderative, as given in the following note

Note — In the case of the verb ऐर्षयति the third should be reduplicated "Third of what"? Some say the third of the consonants, and according

Why do we say कर्षः 'after (a root expressing) an object'? The affix will not come after an Instrumental case. Thus वनवेनेच्छति, here there is no affix. But वस्तुनिच्छति will be विविदिषति.

Why do we say वयानवदुःकाय 'when the subject of the verb to wish, is also the subject of the verb denoted by the object wished'? Observe 'विप्याः पठन्तु' इति इच्छति गुरुः 'The teacher wishes 'Let the pupils read.' Here the teacher is the agent of the verb 'to wish', but he is not the agent of the verb 'to read', and hence there is no affixing of वच्.

The word वच् optionally shows that a sentence may also be employed to express the same idea. Thus वस्तुनिच्छति or विवीक्षति.

In forming the Desiderative of √वद् 'to eat', वच् replaces वद् by II 4 37 S 2427. The वच् augment is not added because of S 2446.

Thus वद् + वच् + वच् + ति = ववद् + वति = विवद् + वति (S 2617) = विवद्वति (The व is changed to व).

Vart — The third of ईचर् is reduplicated optionally. This vārtika has already been given under the last sūtra S. 2607. There are two interpretations of it. One is that the third consonant of ईचर् namely च is reduplicated. The other is that the third syllable of ईचर् is reduplicated namely the च of चच्. Thus we have two forms ईचिचिविषति or ईचिचिविषति.

२६०९ । रुदतिदुःखमहिस्वपिप्रच्छ. संश्च । १ । २ । ८ ।

रुदः रुक्ता च विधी स्तः । रुदिवति । विविदिषति । वस्तुविषति ।

2609 'The affixes *lit* and *san* (III 1. 7) are *lit*, after *rud* 'to weep,' *vid* 'to know,' *mush* 'to steal,' *grah* 'to seize,' *swap* 'to sleep,' and *prachchh* 'to ask.'

Thus वदिवति 'he wishes to cry' विविदिषति 'he wishes to know', वस्तुविषति he wishes to steal.

In forming the Desiderative of वद् the augment वच् is not added by the following sūtra.

Note — The verb वद् is changed into वच्, स्वप् into वुप्, मच्छ into वृच्छ before *lit* affixes by samprasāraṇa (VI 1 16).

Note — The *lit* and *san* would have been optionally *lit* after the verb वद् विद् and वुप् by virtue of I 2 26, but this sūtra makes them necessarily so after these three verbs. In the case of the verb वद् these affixes are *lit* by virtue of this sūtra only. In the case of the verbs स्वप् and मच्छ the affix रुक्ता is of course *lit*, because these two verbs are *anit*, that is, they do not take the intermediate व्; and therefore the वच् being directly affixed to them, and rule I 2 18 not applying, the indicative *lit* would make it *lit*. In reference to these verbs, therefore the present sūtra teaches something new, only with regard to the affix वच्, by making

But in the Passive, the conjugation will be *Atmanepada*. No *इद्* will be added here to the affixes, because it is confined to the *Parasmaipada* affixes only. The *यच्* being now *ghalādi*, there will be lengthening.

Thus we get निषांस्यते । अषिनिषांस्यते ।

The last sūtra refers to that *यच्* which is the substitute of *इद्* and therefore there is no lengthening of the root *यच्* meaning 'to go'. In its case, the forms will be निष्यते । अत्रिष्यते ।

Note—The rule applies to that *यच्* which is the substitute of *इद्*, *इद्* or *इद्* (II. 4. 47 and 48) 'to study'. Therefore, not in अत्रिष्यते यस्मै नाम्ना (cf. VII. 2. 58). In the *Veda* we read यस्मै योजं चणित्तिगंयद्, where though *यच्* means 'to go' and is not, therefore, the substitute of *इद्*, the lengthening takes place by the rule VI. 3. 137. Or the word यच् should not be added in the sūtra at all which should be read as इत्यपि अत्रि meaning, "There is lengthening of the stem when the Desiderative *यच्* follows". This would apply of course, to vowel-ending stems because the sentence would mean that, for there cannot be lengthening of a consonant. This will apply to *यच्* also, in this way—'A stem ending in a vowel is lengthened in the Desiderative, and so also of *यच्* which is a substitute of the vowel-stem *इ*'". In this way, we may see, that there is no necessity of the *Vārtika*.

२६१६ । इङ्गय । २ । ४ । ४८ ।

इङ्गो यञि । इयाङ्गयि । अषिङ्गिणास्यते ।

2616. And of *इङ्* 'to study,' यञि is the substitute when *यच्* follows.

अषिङ्गिणास्यते, ० वेति, ० ष्यते 'he wishes to study.' The root *इङ्* is always preceded by the preposition अषि. This will be *Atmanepada* by I. 3. 12 and I. 1. 56. The form is similarly evolved by the application of rules VII. 2. 58, and VI. 4. 16.

२६१७ । रलो व्युपधाद्गुलादेः संश्य । १ । २ । २६ ।

उप्युपधादेः ते उपधे यस्य सत्त्वाद्गुलादेः रल्लोपधादेः सत्त्वाद्यस्यो वेदो वा कितो स्तः । 'यु विस्वाप्योः सत्त्वात्तत्त्वा' (२३४४) । दिद्गु लपते-दिद्गोतिष्यते । यद्विष्यते-यतोविष्यते । लिङ्गि लिषति-लिङ्गेलिषति । 'रल' किम् । दिद्गोतिष्यति । व्युपधाद् किम् । निषतिष्यते । 'इलादेः' किम् । अषिष्यति । इद्गु निष्यति विद्गु युजेन वाच्यते । 'X उपधाकार्यं दिद्गोतिष्यत्त्वात् X' । आदेशश्च दिद्गोतिष्यत्त्वात् सत्त्वात्तत्त्वात् ।

2617. After a verb which begins with a consonant, and ends in a letter of *Rat pratyahara*, and has as its penultimate *इ* or *ए*, *उ* or *ऋ*, the *Iti* and *san* affixes are optionally *lit*.

The wording of this sūtra requires a little explanation. It consists of the following words:—

1. *rala*: *rala*, ablative of रल् (after the consonants included in the *Pratyāhara* *ral* i. e., all the consonants except य y and व v). Verbs having their final letter any single consonant except य y or व v.

2. *अपवात्* means "after penultimate वी." It is a compound of वी + अपवा. The वी itself is a compound of व + व = वि, in the dual वी. Therefore the phrase means "after (verbs) having for their penultimate either व i or व ४ long or short."

3. *हलादेः* means "beginning with a consonant"

All these three words qualify the word "verb" understood.

4. *चञ्च* means "and san."

The sūtra means, those verbs which have a रल् letter in the end, a रल् in the beginning, and an ह, ई or उ, ऋ in their penultimate, may optionally treat the affixes *klud* and *san* as क्लृ.

Thus दद्मुद् 'to shine,' makes दद्मुत्तिस्वा or द्दोत्तिस्वा 'having shone,' लिप् 'to write' makes लिप्तिस्वा or सेत्तिस्वा.

Similarly in *san* affix we have चित्तिचिपति or चित्तेचिपति 'he wishes to write' दिदद्मुत्तिपति or दिदोत्तिपति 'he wishes to shine.'

So also चरचिपति or चरोचिपति.

Why 'rala'? The rule does not apply if the verb ends in a letter other than रल्. As दिद् + वक्ता = देविस्वा; its desiderative will be दिदेदिपति. No option is allowed here.

Why *अपवात्*? There is no option when the penultimate vowel is not व or उ. As वृद् + वक्ता = वर्तिस्वा. Des. विवर्तिपति.

Why *हलादेः*? The rule does not apply if the verb does not begin with a consonant. As हविस्वा and हविपति. There is no option allowed here.

Note :—The rule does not apply if the वक्ता and चञ्च are *anif*. As पुङ्क्वा, पुङ्क्वते.

The reduplication though *nitya*, is here postponed in favor of *guna*, because of the maxim:—"An operation relating to penultimates is stronger than reduplication."

Moreover, the indicatory च्च in the root चोच् is also a *साधक* of the relative strength of these rules

२६१८ । सनीयन्तर्धसृजदम्भु त्रिस्वृगुर्भरशपिषनाम् । ७ । २ । ४८ ।

हवादेभ्यर्पादिभ्यश्च चञ्च दद्मुद्वा स्वप्नात् । दद्मुद्वाधे 'द्वगन्ताच्च' (२६१३) हरि क्लृप्त् । 'च्यो'—(२५६१) दति वरय छद् । चप् । द्विद्वप् । दद्मुद्वाधे-दिदेदिपति । 'लोतिवयोदेव' (२६२०) दति वरयवाचनियनाच्च चञ्च । पुङ्क्वपति-चित्तेचिपति ।

2618. The desiderative च्च may optionally take रल्, after a root ending in हल्, and after च्च. चरन्, दद्मु. चि, च्च, य, छद्, व, चप्, and चञ्च

Note :—Thus दिदेदिपति or द्विद्वपति, चित्तेचिपति, पुङ्क्वपति = च्चप्, च्चिदिपति, चरचिपति = चरन्, चित्तिचिपति, (VI. 4. 47) चित्चपति, (VIII. 2. 36 and 41) चित्तिचिपति,

We have said in explaining I 2 10. S 2613 दायाच् च that the word द्य् or consonant there signifies the whole class, and not a root which ends in a single consonant. The च् being क्त्वा after a root that ends in one consonant or more, it is क्त्वा after दाच् also, which ends in two consonants द् and च. Therefore the nasal is elided. Thus we get दिव्यन्ति or दीव्यन्ति. The द् is changed to च्.

When the च् is चेद् we have दिव्यन्ति. From चि (fifth root of S 2618) we get Anit चिचोवति and set चिचवति.

From द्य् (sixth root of S 2618), we have Anit द्युवति and set चिचवति. The ऊ in the Anit form is by VII 1 102 S. 2401, after the short द्य् has been lengthened by S 2614.

From द्यु (seventh root of S 2618) we have Anit द्युवति, set चिचवति. Here the equation is द्यु + द + चति = द्यु + दचति (the reduplication takes place first) = द्यु + चवति = चिचवति (VII 4 80 S 2577).

From द्यु (eighth root of S 2618) we have Anit द्युवति or द्युवति, set चिचवति. In द्यु + दचति, the guna being taught subsequently should take place first, and then reduplication. Then we get द्यु + दचति, and here द्यु is changed to द्य, and we have द्य + दचति. But we cannot however, do this the guna and द्य substitution do not take place prior to reduplication, because of the sūtra द्विवचनेऽपि (S 2243), which teaches according to one interpretation, that a substitute of a vowel is just like the original for the purposes of reduplication, and according to another, that no substitution should take place so long as reduplication is not finished. Under whatever view of that sūtra, the reduplicate is द्य and not द्य.

Nor must one object saying 'How can a Sannanta be the occasion or cause of reduplication when it is itself an effect with regard to reduplication?' For the following Paribhāṣhā answers this objection.

"Surely, that which undergoes an operation can, so far as it undergoes that operation, not be made the cause (of the application of a Grammatical rule)."

To explain this Paribhāṣhā the following is extracted from Kielhorn's translation of the Paribhāṣhendusekharī:—'The words 'so far as it undergoes that operation are intended to make (the formation of) द्युवति and other (forms) possible. For in (the formation of) this (द्युवति) the syllable द्य् has been reduplicated in accordance with I 1 59, whereas without (the restriction 'so far as it undergoes that operation') that (rule of Panini) could have had no concern (with the formation of द्युवति). The term द्युवति in VI 1 9 being a genitive, that which ends with द्य् (i.e., द्यु + दचति) undergoes the operation (of reduplication) taught in I 1 9. Were, then, the present Paribhāṣhā to enjoin merely that 'that which undergoes an operation cannot be made

the cause of the application of a grammatical rule'). इच् which forms part of the *kārya* कर्त्तुं + इच्) could not be the cause of the peculiar reduplication (which is taught in I. 1. 59.) But as the *Paribhāṣā* teaches that, that which undergoes an operation can only so far as it undergoes that operation not become the cause of the application of a grammatical rule, there is no reason why इच् in कर्त्तुं + इच् should not cause the application of I. 1. 59, for although कर्त्तुं + इच्, which includes इच्, is *kārya*, yet the syllable इ only can be called the *kāryam anubhavan kārya*."

From च्च the ninth root in S. 2618, we have अनुचि (Ani) and चिचिचि (set)

The root च्चि (the last but one of S. 2618) is from च्च with the augment उच् । Or it is the root च्च one of the चिच् roots, and च्च is part of the root । It is then of the Churādī class. When the च्च is Ani, it is चिच् by S. 2612 and so there is no guna. The lengthening required by S. 2614, is superseded by the subsequent rule which causes the elision of चि in च्चि । Then there is च्च by S. 2619. Thus we have च्चिचिचि (Ani). Or चिचिचिचि (Set). But the non-चिच् root च्चिचि gives us चिचिचिचि ।

From च्च (the last of S. 2618) we have चिचिचिचि (the long च्च replaces च by S. 2504) as Ani, and चिचिचिचि as set.

Vart —The इच् is added to च्च after च्च पच् and इच्छि optionally, as चिचिचिचि or चिचिचिचि or चिचिचिचि, (VI. 4. 17) चिचिचिचि or चिचिचि (VII. 4. 54, VIII. 2. 23, VII. 4. 58) चिचिचिचिचि or चिचिचिचिचि. Why do we say 'Desiderative'? Observe चिचिचि, च्चच् ।

In the case of च्च the following sūtra applies

इच्छि । ततोतेचिभाषा । ६ । ४ । १३ ।

चत्तुर्विधया दीर्घा वा स्वात्मलादी चि । चिचिचिचि-चिचिचिचि-चिचिचिचि । * चाचट्टाचि च्चचचच । * । च्च च्चुचिचि । कृत चिचिचिचि ।

2622 The lengthening of the penultimate of च्च is optional, before the Desiderative च्च, when it does not take the augment इच् ।

Thus चिचिचिचि or चिचिचिचि । But in चिचिचिचि no alternative is allowed, as इच् is added to च्च by VII. 2. 49 *Vart* optionally

Vart —The affix च्च is added, when the sense is that of 'in imminent danger', as च्च च्चिचिचि कृत च्च चिचिचिचि कृत च्च 'the bank is in imminent danger of falling down'. So also च्च च्चुचिचि.

Vart —There is no affixing of च्च after a verb which has already taken च्च in the sense of wishing. As चिचिचिचिचिचिचि. But from the च्च of III. 1. 5, 6 not denoting wishing, we have च्चुचिचिचि, चिचिचिचिचि.

Besides चिचिचिचि given above we have an Ani form also, when the following sūtra applies.

२६२३ । सन्नि नीमाधुरमलमशकपतपदामचङ्गस् । ३ । ४ । ५४ ।

एवाभच इत्थात्वादी सन्नि । अन्धावलोपः । 'स्को-।' (३८०) इति एलोपः । पितृवति । दिदरिद्रिपति-दिदरिद्रावति । 'हुमिञ्' 'भोज्' आभ्यां यत् । कृवदीर्घस्य भिनोतेरपि भीरुपात्रि-मेपादिभ्यः । 'यः सि-' (२३४२) इति तः । मितृवति । मितृवते । 'वा' माने । मितृवति । माहमेहे । मितृवते । 'दिदाभोः' । दितृवति । 'दिह्' । दितृवते । 'दाञ्' । दितृवति-दितृवते । 'धिट्' । पितृवति । 'घाञ्' । पितृवति-पितृवते । पितृवते । पितृवते । 'यञ्' । धियति । 'यञ्' मय्ये' इति दिवादि । स्वयित्तेषु । धियति-धियते । पितृवते । 'राघो हिमायां यभीषु याव्याः' । पितृवति । 'पितृयायास्' पितृ । आरिपितृवति ।

2623. The इच् is substituted for the root-vowel of नी, वा, वा and वा (३), एच्, लच्, यच्, पच् and चच् when the Desiderative चच् beginning with च् (६ e, not taking the augment ए) follows.

Thus चच् + चच् = चचित् + चच् । The reduplicate is elided by S. 2620 : and the च is elided by S. 380. Thus we get चितृवति (चच् + चच् + याच् + चिच् = चिचुत् + चति = चितृ + चति)

So also from दृष्टि of the Vārtika we have दिदरिद्रिपति or दिदरिद्रावति ।

The नी includes नीकाति (Kry. 4) and भिनोति (नि of Svādi 4) for नि assumes the form नी, by VI. 4 16. Thus मितृवति, मयितृवति । The च् of इच् becomes च् by S. 2342. The वा denotes all the roots which assume the form वा, on the maxim वाभादा ब्रह्मेत्त्वविधेयः "The terms वा, वा or दा when they are employed in Grammar denote both the original roots वा, वा and दा and also the roots which are changed to वा वा and दा" । They are वा and वाङ् माने, and नेह् मयिमाने । Thus मितृवति, मितृवते, अच् मितृवते । गु-दितृवति or दितृवते from द्रो, or देह् or दाञ् । So also चितृ वते or पितृवति from धिट् or घाञ् । एच्-आरिपृवते, लच्-आलिपृवते, यच्-धियति । But from the Divādi root we have धियति or दि । चच्-पितृवति, चच्-मयितृवते । In the roots that end in a vowel, the च् of चच् is changed to च् by VII 4 49, § 2342 and in the roots that end in a consonant, this च् is dropped, according to VIII. 2 29 § 380. The reduplication falls by VII 4. 58 § 2620

Why do we say 'when the Desiderative follows'? Observe दावति । The word चि is understood here from VII. 4 49, so the rule will not apply when the Desiderative takes the augment चच्, as च चितृवति । Here चच् optionally takes चच् under the vārtika सन्निपतिदृष्टिवायापुपचंत्वाभच् S 2621.

Vārt.—The चच् comes after the root-vowel of चच् in the Desiderative, when the sense is that of 'to injure.' As मति पितृवति । Why do we say when the sense is that of 'to injure'? Observe आरि पितृवति ।

२६२४ । सुचोऽकर्मकस्यगुहो वा । ३ । ४ । ५५ ।

यादी सन्नि । अन्धावलोपः । भोजते-गुहते यां वत्तः स्वयमेव । 'अकर्मकत्वं' किञ्च । गुहयति वत्त इत्यणः । 'न वृद्धपद्यपुर्ण्य' (२३४८) । चितृवति । वक्ति य् । धियतिवते । 'धियतिचि-' (२५०६) इति चेच् । निमतिवति-निमृवति ।

2024 When अ has an Intransitive signification, Guna is optionally substituted for its vowel before the ant अ of the Desiderative and thereby the reduplicate is elided

By I 2 10, S 2613 after a root ending in a consonant the च् is like क् and does not cause Guna. The present sūtra ordains it optionally. **अभिषते or पुष्यते वरचः स्वयमेव ।** Why do we say 'Intransitive' ? In the Transitive there is one form only, as **पुष्यति वरचः कृचः** Krishna wishes to release the calf' पुष् becomes Intransitive when it has a Reflexive significance, or when it expresses a mere action. The reduplication is elided by VII 4. 58 S 2620

Here we repeat the sūtra VII 2. 59 S 2348

२६२४ । फ । न दृह भ्यश्चतुर्म्यं. । ७ । २ । ५९ ।

2024 A The Parasmaipada ārdhadhātuka affixes beginning with अ do not get the augment ए after कृ and the three roots that follow it

Thus वृद्ध—यत्स्येति अयत्स्येत्, विवृत्स्यति । वृध् यत्स्येति । अयत्स्येत् । विवृत्स्यति ।
 अपृ। यत्स्येति । अयत्स्येत् । विवृत्स्यति । यत्स्येत् । यत्स्येति । अयत्स्येत् ।

The वृतादि roots are four वृत् वृच् वृष् and वृणद् (Bhu 795 798) In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipada by 1 3 92 S 2347 before स्व and चद् n

In the ātmanepada इह is added As जिवन्निष्ठः ।

In the case of roots mentioned in VII 2. 57 S 2506 the \sqrt{H} augment is optional. Thus निवर्तिषति or निवृषति :

२६२५ । इट सनि वा । ७ । २ । ४१ ।

बृहस्पत्यामृतं तावत् सप्त इत्याख्यातः तितत्पितृ-तितरीयति-तितरीर्यति । विदत्पितृ-
विदरीयति-विदरीर्यति । यक्षः-यक्षर्यते-विषत्पितृ-विषर्यति ।

2625 The Desiderative वृ may optionally take वट (which is optionally lengthened also) after the two roots वृक् and वृञ् and after वृ ending roots

As from वृच् we have वृत्तर्षति । विवर्त्तयति । विवर्त्तयति । प्रावृत्तर्षति । प्राविवर्त्तयति ।
प्राविवर्त्तयति । From वृद् वृद्धर्षते or विवर्त्तयते । श्रुत्वात्पठेभ्यः । तिबिर्षति । तिबर्त्तयति ।
तिवर्त्तयति ।

So also दुष्कृषि from च्युकोदित्ये ! The च्य = lengthened by § 201+ then there is ष by VII 1 102 § 249+ which = lengthened by § 354

२६२६ । स्मिपुंढरज्ज्वला सनि । ७ । २ । ७४ ।

[illegible]

अथ वदितव्येति द्विरवच् । इत्यादिः शेषः (२६०८) । अचिचिचवति । 'X निमित्तापाद्ये
लिकापाद्यः X' इति रचयितव्यम् । 'वृद्धोः' (२५६१) इति अनुब्रूयन्त्यापाद्यकात् ।
'नित्यस्यापत्तिवचनाद्वा' । 'वो च संज्ञको' (२५७८) (२६०९) इति नृप्राप्त्यामिडो गाह् रूपतेः ।
'नृत्' च वा । अचिचिचवति-अचिचिचवति । चिचिचवति-चिचिचवति । 'हृ'
'नृत्' च (२५८६) । ब्रूयवति । 'वो द्विरकारमात्रेण आदेशो न' इत्युक्तत्वादुकारस्य द्विरवच् ।
नृवति । ब्रूयवति । 'योः' पुनरवचरे (२५७७) । चिचिचवति । चिचिचवति ।
नृवति । चिचिचवति । चिचिचवति । चिचिचवति । 'युवति' इति क्त्वा । युवव-
ति । 'अचरे' क्त्वा । युववति । 'त्यवति' (२५७८) इतीत्यर्थः वा । चिचिचवति । युववति-
ति । 'अचरे' इत्येव । युववति ।

2626. The Desiderative वच् gets the augment वृच् after the
its वित्, वृच्, च्, च्च and च्चच् ।

Thus चिचिचवति, चिचिचवति (VII. 4 80) अचिचिचवति, अचिचिचवति (VI. 1. §
13) and अचिचिचवति । The root वृच् is not governed by this rule, as वृचवति ।
e /वृच् (V. 18) of the Sufādi class is taken here, and not /वृच् (IX. 51)
the Kṛyādi class, for the latter always has वृच्, while the former having
indicatory long वृच् has optionally वृच् । Both the Bhuādi and Juhotyādi
are taken in the sūtra.

The /वृच् is Anit as a rule. In अचिचिचवते the reduplication is of the
able चिचि (वृच् + वृच् + वृच् = वृच् + वृच् + वृच् = अचिचिच). Here वृच् is a portion of
vākāryin अचिचि and since a portion of वृच् itself undergoes grammatical
eration therefore, it can not be the cause for the application of the
rating rule, hence the sūtra द्विवचनेऽचि (S. 2243) does not apply. See
Paribhāṣā under VII 4 56. S. 2621. In fact, the rule of reduplica-
in here is वृचवोः (Genitive case) meaning 'of a sananta or a yañanta,
ere is reduplication' (VI 1. 0 S 2895) Strictly speaking, therefore,
is not the cause of reduplication but that a san-ending stem is redupli-
ted. The san ending stem is अचिचि, and it is to be reduplicated. There-
fore it is doubled and च्च the original root for वृच् substitute is not con-
sidered sthānivat. Had वृचवोः been in the Locative then द्विवचनेऽचि
ould have applied.

In the Desiderative of /वृच्, both वृच् become changed to वृच् when pre-
ded by an alternant preposition, (VIII. 4 21 S. 2606). Thus अचिचिचवति ।

In the case of /वृच्, the augment वृच् is added to वृच्, and it becomes वृच्,
as we have वृच् । Here वृच् though caused by a Tripādi rule is not asid-
ia for the purposes of reduplication because of the maxim "the sūtra
III. 2 1 does not hold good in reduplications" Therefore, we redupli-
te वृच् (वृच् and वृच् and वृच्). Then by वृचवोः rule (S 2179) we get वृच्
ot ति) thus, अचिचिचवति । The maxim "on the disappearance of a cause",
o effect also disappears", is not of universal application. This we learn
om the jñāpika of S. 2561 where Pāṇini uses वृच्, the वृच् along with the
gment वृच् or by the vārtika under S. 2573, (कारुण्यत्वाद् वृच् वृच् वृच् वृच्
वृच् वृच् &c.) For had the rule "on the disappearance of a cause, the

effect also disappears" been of universal validity, there was then no necessity of using the words *prakṛiti-pratyāpatti* 'there is return of the original form' in the above *vārtika*. For as soon as the *kṛit* affix was elided, the effect of *kṛit* would have also vanished, and so the word would have assumed its original form, without the express rule to that effect. That *vārtika* also is, therefore, a *jñāpaka*.

By the two *sūtras* of the same form namely, *वो व वरवदोः* (VI 1. 31 S 2579, II. 4. 51. S 2601), the root *वृ* is replaced by *व*, and there is vocalisation of *वि*. Thus we have *अविजिघासविषदि* or *अघासविषदि*। *विषदासविषदि* or *शुषासविषदि*।

By VI. 1 32. S 2586, *व* is vocalised. As *शुषासविषदि*। Here *व* is reduplicated, because of the maxim, the vowel substitution does not take place, prior to reduplication, when *वि* follows. (See *अन* *Churādi* No. 342).

So also we have *पुष्कारविषदि*, *पुषासविषदि*।

Here we again give the *sūtra* VII. 4 80 S 2577.

रईरई । क । ओ । पुयणज्यपरे । ३ । ४ । ८० ।

2626A *व* is substituted for the final *उ* or *ऊ* of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before *ञ* when *ख* or *ग* follows these consonants, in the Desiderative.

The word *पु वृ-वि* is the Locative singular of the *samāhāra dvandva* compound of these three words—*पु वृ* and *ञ*। The *samāhāra* affix *वृ* (V 4 106) does not come, as these affixes are *anūtya*. The word *ख परे* means that after which is the letter *ख*।

Thus 1 Labial.—*विषविषदि* *विषासविषदि*, *विनासविषदि*, 2. Semi-vowel —*विषविषदि*, *विषासविषदि*, *रिषासविषदि*, *रिषासविषदि*, 3 *ञ*—*विजिघासविषदि* from the root *जृ*।

The word *विषविषदि* is from *ञ* which gets *वृ* augment in *वृ* (VII 2 74) then there is *guna* and *वर* substitutions, but these latter being *sthānivat* for reduplication (I. 1 59) *ञ* is doubled, and for *ऊ* there is substituted *व* by the present *sūtra* *विषासविषदि* is the Desiderative of the Causative of *ञ*। *विनासविषदि* is the Desiderative of the Causative of *ञ*। *विषविषदि* is the Desiderative of *ञ* 'to mix', which is *वेद* by VII 2 19 *विषासविषदि* is the Desiderative of the Causative of this root. The word *रिषासविषदि* and *रिषासविषदि* are the Desiderative of the Causatives of *रोति* and *रुनाति*।

This *sūtra* indicates the existence of the following maxim —*अविषदि* *विषदि* *वो वरवदोः* 'though not the cause of reduplication, the substitute which takes place when *वि* follows, becomes like the original' Thus in *विनासविषदि* we have *नासि+वृ* from *ञ+वि+वृ*, here the *वृ* substitute caused by *वि* is *sthānivat* to *ऊ*, otherwise there would be no *उ* in the reduplicate to be operated upon by the present *sūtra*, See VI. 1. 31 S 2621 also

Why do we say "for the व or व्" ? Observe चापच्यते, the Desiderative of which will be चापयिष्यति ॥

Why do we say 'followed by a labial, semi-vowel or व्' ? Observe चव जुनावयिष्यति, according to Padamanjari it is चवजुनावयिष्यति from the sūtra root जु ॥ जुदावयिष्यति ॥

Why do we say 'when these consonants are followed by an व्' ? Observe जुव्वयति ॥

By VII. 4, 81 S. 2578, there is व् substitution optionally in the case of the roots mentioned in that sūtra. Thus चिन्तावयिष्यति or जुन्तावयिष्यति. The word चवरे of the above sūtra applies to this also. Thus we have जुव्वयते only when च does not follow.

२६२९ । स्तोतिरयोरेव परसम्भासात् । ८ । ३ । ६९ ।
 च्छाब्दादेवः परस्य स्तोतिरयोरित्येव चस्य वा द्वावप्युक्ते इति नाम्दस्य । जुव्वयति ।
 'स्तुतिस्वायोः' (२३४४) इत्युत्तरव् । जुन्तावयिष्यति । चिन्तावयिष्यति । 'स्तोतिरयोः' क्षिप् ।
 विविचिष्यति । उपसर्गात् स्वादिक्छाब्दादेव च' (२२९९) इति चस्यव् । चरिष्यिष्यति । 'चि' ।
 क्षिप् । तिष्ठावति । जुव्वयति । आभावादिस्तुत्तेर्देव विवेकः । इप् । प्रयीष्यति । इप् ।
 प्रयीष्यति ।

2627 व् is substituted for व after व or व् in the reduplication of a Desiderative, if the व of व् is changed to व् and not otherwise and then only in च्छ and in the Causative of roots, which in the Dhātupāṭha begin with a व ॥

This rule is confined to the Desideratives of च्छ and of व् beginning roots in the Causative, provided that the Desiderative sign व् is changed to व् ॥ The rule applies to the व् of the substitute and not to the affix व्, as there can be no such व् after a reduplicate syllable. Therefore व् means that व which replaces the व् of the roots.

Thus from च्छ we have च्छव्वयति ॥ Here the व of व् is changed to व by the last sūtra, and therefore so also after the reduplicate व, the व of च्छ is changed to व ॥

Of the Causatives of roots beginning with व् in the Dhātupāṭha, we have विवेचयिष्यति, विविचयिष्यति, जुन्वावयिष्यति ॥ In this last, the व् of वव्व is changed to व by VII 4 67 S. 2344. So also चिन्तावयिष्यति ॥

Why 'stu and the Causatives' ? Though this व change would have taken place by the preceding Ashtādhyāyī sūtra (VIII 3 59), yet the separate enunciation of this rule indicates that this is a *nyāya* aphorism—the व change takes place only in these cases of च्छ and the Causatives of Desideratives under the conditions mentioned in this sūtra, and no where else. Thus विविचिष्यति from the root विचचरत्वे (Tud 140) This is a root, which is exhibited in the Dhātupāṭha with a व्, therefore the form ought to have been विचिष्यति by VIII 3. 59, but it is not so, because of the

niyama of the present sūtra. So also द्रुवति from दृक् मासिगवे (Div 24) and द्रुवति from दृ मेत्ये (Tud 115).

If this is a niyama rule by the very fact of its separate enunciation, what is then the necessity of using the word च in the aphorism? Ans द्रुवतेऽत्रात्पार्श्वः, so that the sūtra may mean 'if दृ and Causatives only when दृ follows? and not 'if दृ and Causatives when दृ only follows'. In the latter view, we could not get the form द्रुव, and the rule would have applied to विविचति also.

Why do we say in the Desiderative च? So that the niyama may not be any where else. Had चि not been used in the sūtra, the restriction would have been with regard to every affix and the sūtra would have meant 'if there is occasion of च change after a reduplicate it should take place only in the case of दृ and the Causatives'. Therefore च change would not have taken place in विवेच as it is not a Causative.

Why do we say after a reduplicate?

Answer—So that this restriction may apply to that च which would have been caused by the दृ or च of an abhyāsa and not to that which would have been caused by an upasarga. At चिविविचति though without the Proposition the form is विविचति. Here च is changed to व by S. 2277.

Question—No this cannot be the reason because the च caused by the upasarga is considered as sandhya and hence there would be no restriction.

Answer—Then we say the abhyāsa is taken to be qualified by दृ namely that abhyāsa which is caused by दृ, would give occasion to this rule and not any other abhyāsa. Therefore if a reduplication has been caused by दृ and then दृ is added to it then the restriction of the present sūtra will not apply and च change will take place though the root may not be a Causative &c. This is the दृ of दृच is चोदय (VI 1 19) the Desiderative of this root is चोदयिषति with दृ augment the elision of च (VI 4 48) of च the elision of दृ by VI 4 49.

Question—No this also cannot be the reason because the च change is antarah, while the restriction niyama is Bahiraṅga. Therefore the word alhyāsa is employed superfluously in the sūtra.

Answer—The word alhyāsa is taken in the sūtra so that the restriction may be with regard to that च which might have been occasioned by the दृ or च of the abhyāsa, and not to that च which might be occasioned by the दृ or च of a lha or verbal root. Thus चिविविचति चोदयिषति. Here the root दृ or दृच in the case of चोदय &c. is turned to Desiderative with दृ and by VI 1 19 the word is reduplicated then by VII 4 70 the च is changed to व. Thus चिविचति has the force of the दृ of the abhyāsa for the च is changed to व as चिविच, (VIII 3 59) then as the restriction of the sūtra does not apply the root दृ causes the च of the abhyāsa as चिविच. If the word चवचदृ had not been used in the sūtra, the च of abhyāsa could not

have been changed to च, for then the sūtra would have meant 'च is substituted for च, only in the case of च् and Causatives in the Desiderative पञ्', and as दृष्टिच is not a Causative-Desiderative, the restriction would have applied.

२६२८ । सः स्विदिस्वदिसहीनां च । ८ । ३ । ६२ ।

अभ्यासेः । परस्य दस्यन्तानिवां सस्य स च न चः चाचि परे । सिस्वेदविपति-सिस्वाद-विपति । सिस्वादिपति । 'स्वादिष्वेवास्वाचस्य' इति निबन्धान्नेह । अनिबुधूपति ।

शेविकाभ्युपगम्याचैपिकी ननुवर्चिकः ।

सकृपप्रत्ययो नेहः सन्तान्ताम नमिष्यते ॥

शेविकाचैपिकः सकृपो न । तेन शास्त्रीये भव इति बाधयेत् न नु कान्ताच्छः । 'सकृपा' किञ् । आदिष्वने भव आदिष्वनः । आदिष्वने भव आदिष्वनरीचः । अचस्यन्ताच्छः । तदा नल्लस्यार्थसकृपाः च न । धनदानस्यास्ति । इह ननुवन्तान्नुवन् । विरूपस्तु स्वादेव । द्रविडवती शास्त्री । 'सकृपा' इत्यनुपपद्यते । अर्थद्वारा चादृत्य सस्याः । तेन इच्छासन्तान्तास्यन्तः । स्वादेवसन्तान्तास्तु स्वादेव । जुगुप्सिष्यते । नीमांसिष्यते ।

2628. 'The च is substituted for the च् after the reduplicate of the पञ् Desiderative of the Causatives of स्विद् सिव्, and च् ॥

The च substitute of च् debars the cerebral change. In other words, the र of these roots remains unchanged. As सिस्वेदविपति, सिस्वादविपति and सिस्वादिपति ॥

By the niyama of S. 2277, there is no change here. अनिबुधूपति ।

Kurika—An affix of the same form is not again added to a word which has already once taken it, under the following circumstances;—(1) a word which has already taken a śaishika affix will not take another śaishika of the same form (2) a word which has taken an affix having the sense of *matup*, will not take another *matup* sense affix of the same form; and (3) lastly a root that has already taken the affix च् will not take another च् ।

Thus of (1) we have शास्त्रीयः formed by the śaishika च् added to शास्त्र । No second च् can be added. Thus we cannot have शास्त्रीये भवः=शास्त्रीयीयः, but we must use the sentence शास्त्रीये भवः ।

Why do we say 'of the same form'? Observe आदिष्वने भवः=आदिष्वनः with च्, from this we have a tertiary derivative आदिष्वने भवः=आदिष्वनरीचः with च् ॥ Here च् and च are not of the same form; and so one does not debar the other.

Similarly with *matup*-affix. As from धनदान we cannot have a tertiary derivative with *matup*: as धनदानस्यास्ति, no second ननुप् is added here. Of course, an affix of dissimilar form can be added. As द्रविडवती शास्त्री । The word "sarūpa" here means the same in *form* AND *sense*. Therefore if a root has taken the *Desiderative* च् (the affixes which has the force of *he wishes*), it will not again take another च् । But if a root has taken the *svārthika* च् (the affix which does not change the meaning of the root, as the च् of III. 1. 5 S. 2393 added to *gup*, *tij* and *kit* &c.), then it will take the *Desiderative* च् also. Thus from the *sannanta* root *jugupsa* we form the *Desiderative* जुगुप्सिष्यते; नीमांसिष्यते ॥

Here end the Desideratives.

इति सिस्वेदसकृपचः ।

२६३२ । दीर्घोऽङ्कितः । ७ । ४ । २३ ।

अङ्कितोऽप्यवश्य दीर्घः स्यादादि बहुलुङ्कि च । अट्टाट्पठे ।

2632. A long vowel is substituted for the **अ** of the reduplicate in the Intensive (with expressed or elided **वृ**), when the reduplicate receives no augment having an indicatory **ङ्** ॥

The reduplicate receives augments like नीङ्, जुङ् by S. 2642 and S. 2643. Thus अट्टाट्पठेः So also चापपठे, and चापजीति, चापपठे, and चापजीति ॥ Why do we say "when it gets no augment? Observe चपपठे, दपजीति, रपपठे, रपजीति ॥

Note :—*Obj* :—When the **ङ्** augment is added, the reduplicate will end in a consonant, and as it does not end in a vowel, there will be no occasion for lengthening; hence the employment of the term अङ्कितः is useless.

Note :—*Ans*.—The employment of this term by the Achārya indicates the existence of the following maxim. अथवाचविकारोऽप्यथावादादौ नोत्तराद् विधीय चापठे "so far as changes of a reduplicative syllable are concerned, rules which teach those changes do not supersede one another". What is the necessity of this indication (jñāpaka)? Observe होदीवपठे, here the rule of lengthening of this sūtra, does not supersede, though it is subsequent, the rule of shortening in VII. 4. 59; so the diphthong **औ** is shortened to **व**, and it is then gunated by VII. 4. 82. Secondly observe अजीवपठे, here **ङ्** is substituted in the reduplicate by VII. 4. 79 plus 93, and then this is lengthened by VII. 4. 94, the latter not superseding the former. Thirdly observe भीमपठे &c., where in पाङ् + वृ (III. 1. 6), the reduplicate is lengthened but that does not prevent the **ङ्** of VII. 4. 79. Fourthly observe अजीवपठे, where the **ङ्** substitute (VII. 4. 97) does not supersede the sūtra VII. 4. 60, by which the **वृ** of पाङ् is elided.

In conjugating the **अ** of the above vārtika (S. 2630), the following sūtra applies :—

२६३३ । यङि च । ७ । ४ । ३० ।

अर्धः संयोगादेव यङो गुणः स्यादादि । यङारपठेऽप्यव न द्वित्वनिषेधः । 'अट्टाट्पठे' इति पाठोद्वादात्पाठः । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे । अट्टाट्पठे ।

2633. Guṇa is substituted for the final **अ** of the root **अ** (अङ्गि) and in those roots, ending in short **अ**, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Intensive character **वृ** follows,

The root **अ** takes **वृ** according to the Vārtika under Sūtra 2630, with Guṇa we have **अ + वृ = अङ्ग** ॥ By VI. 1. 2, the second member is reduplicated, in spite of the prohibition in VI. 1. 3, for according to Patañjali **ङ्** followed by **अ** is not governed by that prohibition. So we have **अङ्ग**, and

according to VII 4 60, the *y* is dropped and we have चरत्, and by VII. 4. 83, we get चरत्ये. This is an exception to I 1 5. Thus we have चरत्ये according to the example given in the Bhāṣya. The I Fut. is चराति. So also चराति is I Fut. of चर of the same vārtika. From ऊर्त् we have ऊर्त्ते. उपते.

Similarly from निद we have निदति. The elided *y* of *y* acts as ह्यनिवृत्त and so prevents the guna of the penultimate *y*. I Fut. is निदिता.

२६३४ । नित्य कौटिल्ये गती । ३ । १ । २३ ।

नित्यकौटिल्य एव यद् व्याप्तं कौटिल्याचननिहारे । कुटिलं वृत्तिं वाचयते ।

2634 The affix यद् invariably comes, in the sense of crookedness, after a simple verb expressing motion.

Thus क्रु to move चक्रयते 'he moves crookedly'. So also वाचयते. After a verb of motion, the यद् never expresses intensity or repetition, so if the latter sense is to be expressed, a phrase must be employed, as यद्यं क्रानति 'he wanders much'. This is inferred from the word नित्य used in the sūtra & c, यद् always has the sense of crookedness and no other sense after a verb of motion.

२६३५ । लुपसदधरजपजभदहदशगृभ्यो भावगर्हायाम् । ३ । १ । २४ ।

भयो पात्यर्धगर्हायामेव यद् व्यात् । गर्हिव लुपति लोपयते । वाचयते ।

2635 The affix यद् when it is intended to convey the sense of contempt (गर्ह) in respect of the sense of the root (भाव) comes always after the following roots, viz — लृप् 'to cut off', वृत् 'to sit', चर 'to walk', अच् 'to mutter silently any sacred formula', जप् 'to gaze or yawn', दह 'to burn', दम् 'to bite' and घृ 'to swallow'.

Thus लोपयते he cuts off badly, वाचयते he sits badly, चरयते 'he walks badly', जपयते he recites badly, so also अचयते दहयते दमयते, निवेदिषयते. The affix यद् does not come in the sense of repetition &c., after the above verbs but only in the sense of censurable performance of the action denoted by the verbs. Separate words must be used to express the intensive or the frequentative meaning. As लुपति 'he cuts off much'.

Note — Why do we say when contempt in regard to the sense of the root is meant? Observe वाचयति he recites well. There is no affixing as no contempt is denoted. Why do we say in regard to the action denoted by the root? When the contempt is not with regard to the sense of the root but with regard to the action as accomplished the affix is not employed. Thus अचयति वृत्तः the Sūdra recites the sacred mantras. The word नित्य of the last aphorism is understood here also.

The Intensive of चर is formed by the following —

२६३६ । चरफलीश्च । ३ । ४ । ८७ ।

अनयोऽन्त्यापरयाते युक्त्वादाह् यद् युक्ते । युक्' इत्यनेनानुस्वारो लघ्वते । * च च पदान्त-
बद्धाच्चा । * । 'वा पदान्तस्य' (१२५) इति यथा स्यात् ।

2636. The augment युक् comes after the reduplicate of च् and फल् in the Intensives (with or without यद्) »

Note.—Thus चङ्गवते and चङ्गरीति (the lengthening of ञ is by VIII. 2. 77) चङ्गुरवते and चङ्गुलीति » See the following sūtra.

The युक् here refers to anusvāra. It is treated like padānta by the following

Vārtika.—The anusvāra should be treated as if final in a Pada. That being so, VIII. 4. 59. S. 125 applies to it: and it remains unchanged.

Thus चर + यद् = चर चर + यद् = चं चर् + यद् । Now applies the following.

२६३७ । उत्तरस्यातः । ३ । ४ । ८८ ।

चरक्तोऽन्त्यावात्परस्यात उत्तरस्यादाह् यद् युक्ते । 'इति च' (३५४) इति दीर्घः । चङ्गुर्वते-
चङ्गवते । चङ्गुरवते-चङ्गुवते ।

2637. For the subsequent ञ (i.e., for the ञ of the root and not of the reduplicate), there is substituted उ in the Intensive (with or without यद्) of चर् and चल् »

The examples have been given above, चङ्गुर्वते, चङ्गुरीति and चङ्गुरवते चङ्गुलीति » The lengthening is by S. 354. Why do we say 'the ञ which stands subsequent to the reduplicate'? The substitute does not replace the ञ of the reduplicate. Why do we say 'of ञ'? The substitute should not replace the final letter, which it otherwise would have done by I. 1. 12. The ह in उह debars guna (VII. 3. 83) in चङ्गुर्वते and चङ्गुलीति, for though उ is lengthened by VIII. 2. 77, in चङ्गुर्वते, yet that lengthening is considered as non-existent or asiddha (VIII. 1) for the purposes of Guna (VII. 3. 86). Quere. If the ह in उह debars guna, why should it not debar lengthening also of VIII. 2. 77?

In conjugating √japa and √jabha, √daha and √daśa of S. 2635 the following applies

२६३८ । जपजभदहदशमञ्जपयां च । ३ । ४ । ८९ ।

यपामरयावत्य युक्त्वादाह् यद् युक्ते । गर्हितं अपति अजन्म्यत इत्यादि ।

2638. The augment युक् comes after the reduplicates of जप, जभ, दह, दश, चञ्ज, and चय in the Intensive (with or without यद्) »

Thus जपवते and जपरीति, जभवते and जभरीति, दहवते and दहरीति; दशवते and दशीति » The root is दध्, but it is exhibited in the sūtra as दश, showing that even in यद् युक्, the root loses its nasal. Similarly चञ्जवते and चञ्जरीति, and चयवते and चयरीति » This last is a sautṛa root.

In conjugating √gr of S. 2635, a ञ is substituted for र by the following —

The augment makes the reduplicate कृत् and so there is no lengthening because of चकितः of sūtra VII. 4. 83. S. 2632.

Thus चनीवच्यते and चनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति, दनीवच्यते and दनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति, (चनीवच्यते and चनीवचनीति), चनीवच्यते and चनीवचनीति; चनीवच्यते and चनीवचनीति, and चनीवच्यते and चनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति. The nasal is elided in one alternative by VI. 4. 24.

In forming the Intensive of nasal-ending roots डृक् is inserted by the following.

२६४३ । जुगतोऽनुनासिकान्तस्य । ३ । ४ । ८५ ।

अनुनासिकान्तस्याङ्गस्य वोच्चावोऽन्तस्तस्य जुगत्वात् । जुगानुवातो लक्ष्यते इत्युक्तम् । वच्चावते-वच्चावते । तत्परस्य वचनवर्त्योऽनुनासिकान्तस्योच्चावत् । 'वच' लोपे । वचानुवाते । 'वे दिभावा' (२३९६) । वचानुवाते-वचानुवाते । '० इत्येहिं वावां यकि रनीभावा वाचयः' । निचनीवते । हिंसायात् कृत् । वच्चावते ।

2643. The augment डृक् (४) is added after the short अ of a reduplicate in the Intensive (with or without चङ्) when the root ends in a Nasal.

The डृक् is anusvāra as already mentioned in S. 2636

As वच्चावते and वच्चावते, वच्चावते and वच्चावते, वच्चावते and वच्चावते, वच्चावते and वच्चावते. The augment वृ here should be considered as anusvāra, because an ādeśa is indicated by the nature of the sibilant which is replaced; and therefore in वच्चावते, it remains anusvāra. Had it been वृ it could not have been changed to anusvāra in वच्चावते, वच्चावते (See VIII. 3. 24). In वच्चावते &c, the anusvāra is changed to वृ, वृ &c, by VIII. 4. 58; the other forms वच्चावते वच्चावते, वच्चावते, वच्चावते are derived by the following —

Varṇi:—This anusvāra should be treated as if it was at the end of a Pada or word. That being so VIII. 4. 59 applies, and we have the anusvāra unchanged, as in वच्चावते &c.

Why do we say "after a short अ"? Observe वेदिच्यते. The वृ in वच्चावते indicates that the augment will not be added to a reduplicate which once was long अ but became short by VII. 4. 59 as from वच 'to be angry' is वच्चावते, (the second lengthening takes place by VII. 4. 83). Why do we say ending in a nasal? Observe वच्चावते.

The nasal ending roots वच, वच्, वच् optionally become वा, वा, वा by VI. 4. 43 S. 2319, as वचानुवाते or वचानुवाते.

Varṇi:—In the Intensive of वच् 'to kill,' र्नी is substituted for वृ as वेदिच्यते. The substitute is with a long ई, had it been with a short वृ, that might also have been lengthened by VII. 4. 25. Not doing so, however indicates the existence of the maxim वच्चावते वच्चावते वच्चावते. "A rule is not universally valid, when that which is taught in it is denoted by a technical term". It is through this that वच्चावते is formed from वच्चावते, because the Guna taught by VI. 4. 146, does not take place here before the Tad-

dhita affix यद्, in as much as that rule VI. 4. 146. is taught by employing the technical term युच् in योयुच् instead of योरोच्, hence that rule is anitya, and we have यद् ॥

Why do we say when meaning 'to kill'? Observe कृष्यते where it means to do.

✓ २६४४ । रीयदुपधस्य च । १ । ४ । ८० ।

अदुपधस्य चातोत्पद्यस्य रीयायनः स्यादाह्वयुकोः । वरीवृत्त्यते । वृष्णादिस्वाङ्गम् च । वरीवृत्त्यते । वरीवृत्त्यते । उभयत्र सत्यम् । वतीकृत्यते । "रीवृत्त्यत इति वक्तव्यम्" । वरीवृत्त्यते । वरीवृत्त्यते ।

2644 The reduplicate of a root, which has a य् in the penultimate position, gets the augment री in the Intensive (with or without वद्) ॥

As वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति, वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति ॥ वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति ॥ Here व is not changed to च because it is considered to belong to Kshubhāṇḍī class. So also वरीवृत्त्यते । From कृप् we get वतीकृत्यते with क in both places.

Vari.—It should be rather stated 'a root which contains a य्; when वद् follows, whether this य् be of upadeśa, or obtained by samprasāraṇa so that the augment may come in वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति where the य् is of vocalisation, and not penultimate also'. So also वरीवृत्त्यते ।

२६४५ । स्वपिस्यनिठयेजां यङि । ६ । १ । १८ ।

सप्तधात्वं स्यादाह्वयुकोः । वीवृत्त्यते । वीवृत्त्यते । वीवृत्त्यते ।

2645. There is vocalisation of the semi-vowel of the verbs स्वप् 'to sleep', स्वप् 'to shout', and व्ये 'to cover', when followed by the affix वद् of the Intensive.

Thus वीवृत्त्यते, वीवृत्त्यते, वीवृत्त्यते (VII. 4. 25 the short व् is lengthened). Why do we say 'when वद् follows'? Observe स्वप् formed by नञिच् III. 2. 172.

२६४६ । न वयः । ६ । १ । २० ।

वावर्यते ।

6246. There is not vocalisation of the semi-vowel of वय, when the affix वद् follows.

The word वङि is understood here. As वावर्यते, वावर्यते, वावर्यते ॥ Why do we say "when वद् follows"? Observe वङ्, वयङि ॥ See VI. 1. 16 to which this rule is an exception.

२६४७ । चायः की । ६ । १ । २१ ।

चेकीयते ।

2647. The verb की is substituted for the verb चाय 'to worship, to observe', when the Intensive affix वद् follows.

The phrase यङि is understood here. Thus चेकीयते, चेकीयते, चेकीयते ॥

Note —The exhibition of की in the sūtra with a long ई indicates that there is long vowel even in tenses where यङ् is elided as चेकीतः ॥ For if the sūtra had enunciated की with a short ए as the substitute of वाय् the forms चेकीयते &c., would have been still valid. Thus की + यङ् = चि + कि + य = चे + कि + य = चे + की + य (VII 4 25 causing the lengthening of the short ए) But then the Nishtha would have been चेकितः which is wrong

२६४८ । ई प्राप्नोः । १ । ४ । ३१ ।

चेकीयते । चेकीयते ।

2648 Long ई is substituted for the vowel of the roots च and च्च in the Intensive

As चेकीयते, चेकीयते ॥ The long ई is for the sake of the subsequent Ash-tādhyāyī sūtra, short ए would have by VII. 4 25, given the same forms also.

२६४९ । अयङ्गुयि क्ङिति । १ । ४ । २२ ।

भीहोऽयङादिवः स्वाद्यादौ क्ङिति परे । आगम्यते । अयङ्गुयस्व इत्य । ततो गुणः । होहोयते । तीग्रीयते ।

2649. Before an affix beginning with य् and having an indicator क् or ङ् there is substituted अय् for the ई of भी ॥

As गम्यते with यङ्, आगम्यते with यङ् प्रयस्य and उपयस्य with स्वप् which being the substitute of क्त्वा is क्ति ॥ But गिरये where the affix is य, and शेष्य where the affix is यत् (neither क्ति or क्ति) ॥

So also होहोयते and तीग्रीयते ।

Here ends the conjugation of Intensives in Yañ

इति तिङ्गन्तयङ् प्रकरणम् ।

— ० —

॥ अथ तिङन्त यङलुक् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIV.

INTENSIVES WITH YAN—ELIDED.

२६५० । यङोऽयि च । २ । ४ । १४ ।

यङोऽयप्रत्यये सुकरवाचकायाच विनापि यङुर्ल सुकरयात् । अनेतिनिक्तोऽयमन्तरङ्गत्वादादौ भवति । ततः प्रत्ययलक्षणेन यङन्तत्वादङित्वम् । अन्वाचकार्यम् । पातुत्वास्तदादयः । 'शेषात्कर्त्तरि' (२१५८) इति परस्मैपदम् । अतुदात्तङितः—' (२१५९) इति तु न । द्विवचनं प्रत्ययाप्रत्ययसंवाचकत्वेन प्रत्ययलक्षणावबुधेः । यत्र हि प्रत्ययसंवाचकात् रूपमाचीयते तत्रैव यत् । यत एव मुट्पदप्रमाद इत्यत्र अन्वयान्तर्ह— (४२५) इति दीर्घो न । येषु वि स्वर्गयोगोदादयो ऽतुदात्तङितरत्वेऽप्येति न । अतुदात्तङितः—' (२१५९) इत्यनुवचननिर्देशात् । यत्र च 'X त्रित्वा-भ्या—X' इति निषेधात् । अत एव त्रयस्मादयो न । गणेर निर्देशात् । किं तु यथेव । 'पर्करीत च' ॥ त्वादौ पाठाश्रयो मुक् ।

2050 And there is diversely the luk-elision of च् (III. 1. 22) when the affix च् (III. 1. 131) follows —

By using 'diversely' there is elision of च् when other affixes than च् follow, both in the sacred and profane literature; as लोचुव 'much cutter' लोचुव+च्, पोचुव 'much purifier.' वनीचवः from वन 'to drop.' दनीचवः from दन 'to fall,' the नी being added by (VII. 4. 84).

Note —So also च् is elided before other affixes than च्, thus याचुविचो लालचोदि, हृदचिचोदि. See also I. 1. 4.

The elision of च् takes place first before all other operations, because (the elision is antarahita as it is not dependent on any thing else as an efficient cause. Then after such elision, the reduplication takes place, because the affix च्, though elided, leaves its effect behind. The root is considered to be च् and so reduplicated. When doubling takes place, all operations of reduplication also take place. As the च् ending in च् (whether present or elided) gets the designation of Dhātu (root), it is conjugated in all moods and Tenses. It is conjugated in the Parasmaipada, because of the universal rule of § 2159. The च् of च् does not make the conjugation Atmanepadi by § 2157. The च् cannot act as Pratyaya lakshana because the elision of च् takes place even where च् or a pratyaya is added, and where it is not added. The rule of Pratyaya lakshana applies there only where an affix (pratyaya) is elided. It applies to the non-usual form of the affix, and depends upon the real (non common) form of the affix (an affix stripped of all its indicatory letters). If there were the Pratyaya lakshana of the elision of that which was not an integral portion of an affix, the formation of वृचव् would be impossible. For it is formed by adding वृ to the plural noun वृचः, as वीचन वृचः (चरिच) = वृचव्. In forming this Bahuvrīhi compound, the Nominative Plural affix च् of वृचः is elided but there is no pratyaya lakshana. Had there been a pratyaya lakshana, the word वृचव् being still considered to be च्—ending, would cause the rule § 425 to apply, and so there would be lengthening of the penultimate. But it is not intended because च् is not essentially a Pratyaya in the sūtra च्चव् &c (S 425).

The Atmanepada terminations will not come in yan luk after those roots even which in the Dhātupāṭha are especially Atmanepadi i.e., which are anudāta or which have an indicatory च्. Thus the roots चर्च, घीच् &c, must be conjugated in the Parasmaipada in yan luk, though in their ordinary state they are Atmanepadi. Because the rule च्चुदादि (S 2157) refers to indicatory letters which are anudāta, or which are च्. The change caused by an indicatory letter does not take place in च् च् on the maxim चिवा यवाचुचयेन &c, (S. 2246).

Similarly there will not be added the vikaranas च्च &c, to the Intensive-roots in yan luk, because those vikaranas are exhibited in the rules

Professor Cecil Bendall, M A , 105 Castle St. Cambridge
 5th May 1904 * * Since the appearance of your Panini I have had
 occasion to read a portion of this chapter (Karaka) with a pupil, I found
 our elucidations and remarks on the Sûtras involved to be of the greatest
 value * * * I felt always that your Siddhanta Kaumudî will be
 equally useful

It is acknowledged on all hands except perhaps by some extremist
 advocates of philology, that Panini is the most scientific grammar that
 we know of. But the study of Panini has always been considered to be a
 rightful bugbear not only by several oriental scholars in the West but by
 the Sanskrit-loving savants of the East as well, and this, in spite of its
 further systematization and simplification by Bhattoji Dikshita in his
 well known Siddhanta Kaumudî. Babu S C Vasu deserves great
 credit for the immense thought and labour he has put forth in bringing
 out this edition of the Kaumudî so soon after his masterly edition of the
 Ashtadhyayi. An English translation is given for every aphorism and
 its explanation by Bhattoji and copious notes are added, partly original
 and partly based on commentaries like the Tattwabodhini, so that one
 who has a fairly general knowledge of Sanskrit may easily master the
 Kaumudî without the help of a Pandit instructor. The book serves,
 though in a much better way, the same purpose which Dr Ballantyne's
 edition of the Laghu Kaumudî (Vizianagram Sanskrit Series) was
 intended to serve for less advanced students of Sanskrit Grammar.

(The Indian Review May, 1907)

BY THE SAME AUTHOR

THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo,

Containing Sanskrit Sûtras and Vrittis with Notes and Explanations
 in English, based on the celebrated Commentary called the Kâshî.

Price for the Complete work

Indian	...	Rs 45 0 0
Foreign	...	£ 3 0 0

The Right Hon'ble F MaxMuller, Oxford, 9th Febr
 uary, 1892 — * * From what I have seen of it it will be a very useful
 work. What should I have given for such a work forty years ago when I
 puzzled my head over Panini's Sûtras and the Commentaries * * *
 I hope you may succeed in finishing your work.

The Right Hon ble F MaxMuller, Oxford, 30th April,
 1899 — * * * Allow me to congratulate you on your successful termina-
 tion of Pânini's Grammar. It was a great undertaking and you have
 done your part of the work most admirably. I say once more, what should
 I have given for such an edition of Panini when I was young, and how
 much time would it have saved me and others. Whatever people may say,
 no one knows Sanskrit who does not know Pânini * * * * *

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
based on Tattvabodhinī, Kāśikā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU, B.A.,
AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c., &c., &c.

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages.

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtādhyāyī.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS
VOLUME I.

COMPLETE IN 1,028 PAGES, ROYAL OCTAVO.

VOLUME II—(Part I Chapters I to XIII)

(Conjugation of roots belonging to the Bhū, Ad, Hu, Div, Su, Tad Rudh, Tan, Kri and Chur Classes) 570 pp., Royal 8vo

VOLUME II—Part II.

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp., Royal Octavo, contains the Grammar of the Vedas

TERMS.

For Non-Subscribers—

Sending orders after completion of the work	
Price for the complete work,	(Indian rate) ... Rs. 45
	(Foreign rate) ... £ 3

For Subscribers—

(A) Getting their names registered during the course of publication, but paying after the completion of the work	... Rs 35
--	-----------

(B) Paying during the course of publication, by instalments—(Rs 10, 10 and 5)—(Indian rate)	... Rs 25
	(Foreign rate) ... £ 2

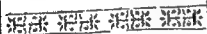
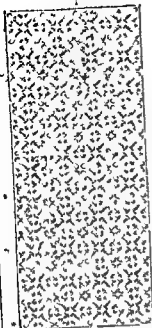
(C) Paying at once, at the time of registering their names	... Rs 20
	(Foreign rate) ... £ 2

No'te.—In the cases of orders by V. P. Post, extra charges are made for postage and V. P. Commission.

Applications should be addressed to the

MANAGER, PANINI OFFICE,
Bhaddurdaganj, Allahabad.

Upper India Press, Allahabad.

Vol. II. Part I

FASCICULUS VI.

1907.

Published by
The Print Office,
Bhuvaneshwari Ashram,
28 40 Bha Inrany,
ALI AHABAD

All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI . . .

DIKSHITA . . .

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY SRISA OHANDRA VASU.

- 1 THE ASHTADHYAYI OF PANINI.—Containing Sanskrit Sūtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Asika*. Royal Octavo pages 166 price Rs 45
- 2 ISHA AND KLNA UPANISHADS.—With Anvaya Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Śhrīnārāyaṇa Ramanuja and Madhava Chūya. Notes and Translations in English, together with Introduction and Index. Crown 8vo pages 175 Price Re 1
- 3 KATHA UPANISHAD.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Śhrīnārāyaṇa Ramanuja and Madhava, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English. Cr 8vo pages 224 Price Re 1
- 4 A CATCHISM OF HINDUISM.—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śrūti (Vedic and Tantric) and Itihasas. Cr. 8vo. pages 71 price 6 annas
- 5 DAILY PRACTICE OF THE HINDUS.—This is a book containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents The Daily Practice of the Hindus on Bathing Tarpana or offering water to ancestors, Sama Vēdi Sandhya, Madhyandina Sandhya and Tmrira Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re. 1.
- 6 AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY.—Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike. The Central Hindu College Magazine, June 1904. Cr 8vo pages 80 price 3 annas
- 7 SHIVA SANHITA.—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga. English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 3 annas

would not have given that particular example **बोद्धु** in the Vaidic when such would have been the regular form

Nor can it be said that the prohibition of *guna* with regard to **बु** as given in VII 3 88 S 2224 applies to the simple root **बु** and not to the derivative root **बोद्धु** and so there was the necessity for Pāṇini of showing the irregular form **बोद्धु**. For the *Paribhāṣā* **मकृति &c.**, states that a rule enunciated with regard to a simple root, applies to its **बह् लुक्** form also. Therefore, the prohibition of *guna* with regard to **बु** would have applied to **बोद्धु** also. The maxim **मकृति प्रद्वे बह् लुक्त्वा स्वाचि प्रद्वं** is further strengthened by the fact that the reduplications in the sixth adhyāya of Pāṇini (VI 1 1. &c.) are really the double use or repetition of the original root, and so they are not essentially different from the original roots

Therefore we have **बोद्धु + ईति = बोधवीति**. When there is not the ईट् augment, there we have **बोधीति**. The dual affix **वच्** being णिच् causes no *guna*, as **बोद्धवः**. The Plural is **बोद्धु + णि = बोद्धु + णि** (VII. 1. 2. S. 2479) = **बोद्धवति**.

The Perfect is **बोधवां चकार**. I Fut. **बोधयिष्यात्**. II Fut. **बोधयिष्यति**. Impv. 3. S. **बोधयीतु** or **बोनीतु** (Vaidic **बोद्धु**). With **वाचक्** we have **बोद्धवात्**. 2. S. **बोद्धि**. 1- S. **बोधयानि**. D. **बोधयाम**. Imperfect **अबोधेत्** or **अबोधयीत्**. D. **अबोधयाम्**. pl. **अबोधयुः**. Pot. **बोद्धवाद्**. D. **बोद्धवामाद्**. Ben. **बोद्धवाम**. D. **बोद्धवामाच्च**.

In forming the Aorist the णिच् is elided by II 4. 77 S. 2223. When ईट् is added by VII. 3. 94. S. 2651 the व is replaced by **वृ** (VI. 4 88 S. 2174) which debars the *guna*, because it is *nitya*. Thus we have **अबोधीत्** or **अबोद्धयीत्**. D. **अबोद्धयाम्**. The plural is formed by **वृ**, and **वृ** replaces व. Thus **अबोद्धयुः**. (Note:—Māhava gives **अबोद्धवत्**).

The conditional is **अबोधयिष्यद्**.

Now we shall take some typical roots and conjugate them in *yañ luk*.

2. *√spardha*. (Bhṛādi 3).

Pre. **पारस्पर्धि**. Here the reduplicate has been lengthened by VII. 4. 83. S. 2632. There is insertion of the long ई optionally by VII. 3 94. S. 2651. When there is no insertion of the long ई, the form is **पारस्पर्धि**. The व is changed to च by VIII 2. 40 S. 2280 and one व is elided by VIII. 4. 65. S. 71. Dual **पारस्पर्धे**. Pl. **पारस्पर्धेति**. 2nd Sing. **पारस्पर्धे**.

In the Perfect, we have **पारस्पर्ध्विचकार**. I Fut. **पारस्पर्धिष्यात्**. II. Fut. **पारस्पर्धिष्यति**. Imperative 3rd S. **पारस्पर्धीतु** or **पारस्पर्ध्व** or **पारस्पर्धात्**. Dual. **पारस्पर्धा**. Pl. **पारस्पर्धु**. 2nd S. **पारस्पर्धि**. The णिच् is changed to णि by VI. 4. 101 S. 2425. Imperfect **अपारस्पर्धे** or **अपारस्पर्ध्व**. When there is augment ईट् in the Imperfect, then the form is **अपारस्पर्धीत्**. In the 2nd Per. singular one form is **अपारस्पर्धाम** where the final व् of the root is changed to च by VIII. 2. 75. S. 2453 and one च is elided by VIII. 3. 14. S. 173. But

when there is no वस् by S 2169, the form of the 2nd Pl. singular is अवावत् or अवावत्. Pot. वाववत् Dual. वाववत् Ben. Dual. वाववत्. Aor. अवावत्. Here the ईट् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. The व is elided by VIII 2. 28 S. 2266. Dual अवावत्. Pl. अवावत्. Con. अवावत्.

3. /gādhri. (Bhrādi 4).

Pre. 3rd S अवाधि or अवाधीनि with long ईट्. The sūtras VIII. 2. 40 S. 2280 and VIII. 4. 53 S. 52 apply in evolving the first form, for न of तिच् is changed to व and the व of the root is changed to द. The 2nd Sing. is अवाधि. Here by VIII. 2. 37 S. 326 the व of the root is changed to द, and by VIII. 4. 55 S. 121 the व is replaced by न. The Perfect is अवाधत्. The form is Parasmaipadi. I. Fut. अवाधित. II. Fut. अवाधिवत्. Imperative 3rd S. अवाधीतु or अवाधीतु or अवाधित. Dual अवाधित. Pl. अवाधित. 1st S. अवाधित. Imperfect 3rd S. अवाधीत्. Dual अवाधीत्. Pl. अवाधीत्. Or 2nd S. with व is अवाधित otherwise it is अवाधित or ०. Pot. अवाधित. Aorist अवाधीत्. Dual अवाधीत्. Ben. अवाधित. Con. अवाधिवत्.

4. /nāthri. (Bhrādi 7).

Pre. 3rd Sing. अनाथि or अनाथीनि when ईट् is added. Dual अनाथि. 2nd Dual अनाथि. In अनाथि the व is replaced by न (VIII. 2. 40 S. 2290, and then this is changed to न by VIII 4 55 S. 121.

5. /dadhri. (Bhrādi 8).

Pre. 3rd S दादधि or दादधीनि with ईट्. Dual दादधि. Pl. दादधि. 2nd S. दादधि or दादधि. 1st S दादधि or दादधीनि. P r दादधि चकार. I. Fut. दादधित. II. Fut. दादधिवत्. Impera. 3rd S. दादधितु or दादधितु or दादधीतु. 1st S. दादधित. Imperfect अदाधत् or अदाधत्. Dual अदाधित. Pl. अदाधित. 2nd S. अदाधित or अदाधित or ०. अदाधित. 1st S अदाधित. Pot. दादधित. Dual दादधित. Ben. दादधित. Dual दादधित. Aor. अदाधीत् or अदाधीत् where the viddhi is optional by VII. 2. 7. S 2234 Dual अदाधित or अदाधित. Con. अदाधिवत्.

6. /shndri. (Bhrādi 9).

Pre. शोचन्तीति with ईट्; or शोचन्ति without ईट्. Per. शोचन्तीति. Imperfect अशोचन्तीति or अशोचन्तीति with ईट्. Dual अशोचन्तीति. Pl. अशोचन्तीति. Aor. अशोचन्तीति. The ईट् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. Dual अशोचन्तीति.

7. /munda. (Bhrādi 16)

Pre. 3rd S मोचन्तीति or मोचन्ति. Dual मोचन्तीति. Pl. मोचन्तीति. 2nd S. मोचन्तीति or मोचन्तीति. 1st S मोचन्तीति or मोचन्तीति. Dual मोचन्तीति. Per. मोचन्तीति. I. Fut. मोचन्तीति. II. Fut. मोचन्तीति. Imperative मोचन्तीति or मोचन्तीति. There is no guṇa here, as हि is चिच्. 1st S मोचन्तीति. Dual मोचन्तीति. The guṇa is prevented here by VII. 3. 87.

S 2503 *Quære* —Why does not the sūtra I 1 4 S 2656 prevent gunā in the case of *नोनादिना* (I Fut.) also?

Answer —The elision of यद् is by II 4 74 S 2650 where the word यद् is understood from the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra यद्बल इन्द्रि (II. 4. 73 S 3400). Hence diversely, the gunā is not prevented here, for the elision of the *Ārdhadhātuka* यद् is by a *bahulām* rule, and so it does not occasion the application of the rule I 1 4 S 2656. This is not however the view of the *Mādhvīya*. The form there given is *नोनुदिता*.

Imperfect, 3rd S *अनोनाद्* or *अद्*, or *अनोनुदीद्*; Dual *अनोनुताद्*; Pl *अनोनुद्*; 2nd S. *अनोनाद्* or *अनोनाद्* or *अनोना*; (VIII 2 75, S 2468) or *अनोनुदी*; with *रैद्*; 1st S *अनोनुदद्*; Pl *नोनुदाद्*; Ben. 3rd S. *नोनुदाद्*; Dual *नोनुदात्ताद्*; Aorist *अनोनादीद्*. Here there is gunā either because the elision of *दिच्* is considered as *asiddha*, and so *दिच्* causes gunā, or there is gunā by *pratyaya lakṣhaṇa* (I 1 62, S 262), therefore the sūtra VII 3 87 S 2503 finds no scope here. Dual *अनोनादिद्*; Con *अनोनादिष्वद्*;

8. *√kurda* (Bhāṇḍi 21) *√gārda* (22) *√khurda* (23)

Pre *चोक्षति* or *चोक्षति*; 2nd S. *चोक्ष*; Per *चोक्षी चकार*; I Fut. *चोक्षिष्य*; Imperfect 3rd S. *अचोक्षीद्* or *अचोक्षद्* or *अचोक्ष*; (VIII 4 56 S 206), 2nd S. *अचोक्ष*; (VIII 2. 75 S 2468), or *अचोक्षी*; The Imperfect 2nd S. of *√khurda* and *√gārda* are *अचोक्ष* and *अचोक्ष* respectively.

9 *√vanchu* 'to go' (Bhāṇḍi 204). The force of the Intensive affix यद् here is that of moving crookedly by III 1 23 S 2634. By VII 4 84 S. 2642 there is inserted the augment *नीच्*.

Pre, 3rd S. *वनीवद्भीति* or *वनीवद्भीति*; Dual *वनीवत्तः*; Pl *वनीवचति*. In the Dual the nasal is elided because the Dual affix *तच्* is *चिच्* and so VI 4 24 S. 415 causes the elision. Imperative 3rd S. *वनीवद्भीतु* or *वनीवत्त* or *वनीवत्ताद्*; Dual *वनीवत्तद्*; pl *वनीवचतु*; 2nd S. *वनीवचि*; 1st S. *वनीवद्भीति*; Imperfect *अवनीवद्भीद्* or *अवनीवद्*.

10 *√gamtri* to go (Bhāṇḍi 1031)

Pre *गङ्गनीति* or *गङ्गति*. The augment *यच्* is added by VII 4 85 S 2643. The final nasal is elided by VI 4 37 S 2428 in the dual as *गङ्गत्तः*; Pl *गङ्गचति*. The penultimate *च* is elided by VI 4 98 S 2363. The 1st Sing. is *गङ्गति*; Dual *गङ्गत्तः*. The final *च्* of *यच्* is changed to *च्* by VIII 2. 65 S 2309, I Fut. *गङ्गतिष्य*. Here the intermediate *रद्* is not debarred because the prohibition of § 2246 we have already explained applies to monosyllabic roots and not to *yāni* *luk*. See sūtra VII 3 10 S 2245. Compare I. Fut. *गङ्गा* of the primitive *√gam*. Imperative 3rd S. *गङ्गनीतु* or *गङ्गाद्*; 2nd S. *गङ्गति*. Q. Why does not the sūtra *अनो रे*; (VI 4 105 S 2202) cause the elision of *दि* for the stem *गङ्ग* ends in *च*? Ans —The real stem is *गङ्ग* (*च्* changed to *च्* by S 2309), and the final *च्* is elided before *दि* by the *Abhīga* rule VI 4 37 S. 2428, and consequently this elision is considered as *asiddha* (VI. 4 22 S 2183), and so the *दि* is not

cluded. But according to SudhAkara the form would be अहृदि the व is not elided, for the sūtra VI 4 37 S. 2429 is confined to the primitive root (opadesas as taught in the Dīātupāṭha) and which are anubandha and not to derivatives roots. The Imperfect is अहृन्ति or अहृन्. This latter form is got by the application of वेति चित् (VIII 3 64 S 341) whereby the final व of the root is changed to ह. Dual अहृताम्. Pl. अहृतः (अहृन्तः) 2nd S. अहृन्ति. Dual अहृन्तः. Pl. अहृन्तः 1st S अहृन्तः. Dual अहृन्तः. Pl. अहृन्तः. The Aorist 3rd S is अहृन्ति. There is not the अह् aorist here, for अह् is confined to the primitive √gam which has an indicatory व (III 1 55 S 2343), and not to the derivative root where there is no anubandha. Nor is there वृद्धि in the aorist, for it is prevented by VII 2 5 S 2299. The dual is अहृन्तिवाम्.

11 √han to kill (A 14 h 2)
Pre अहृन्ति or अहृन्ति. Q—Here the व is changed to ह by VII 3 65 S 2430. But a reference to that sūtra will show that its operation is confined to the primitive root हृ for in the sūtra अहृन्तः (VII 3 65 S 2430) the word हृन्ति is understood from the preceding aṣṭadhyāyī sūtra वे वेति चित्, (VII 3. 54 S. 353), and as हृन्ति in the sūtra is exhibited with क्त्वं, therefore that rule is confined to Primitive roots, and not to यान् लुक् because of the Paribhāṣhā —

रित्वा यपानुवायेन निर्दिष्टं यद्वेन वः ।
पञ्चैकान् प्रत्येकं विव वृद्धिनि न हृ लुक् ।

S = sūtra .240 (VII 2. 10) for its explanation. Ans.—The objection is valid. But according to Nyāyikāra, the व is changed to ह in spite of that Paribhāṣhā, which only shows that the rule contained in the Paribhāṣhā above given is not of universal application and is anitya. That the Paribhāṣhā is anitya we infer from the jāpaka of sūtra पुनो वृ लुक् (VII 4. 82. S. 2630), which ordains guna of the abhyāsa of the यान् root. But the rule requiring reduplication is enunciated by using the word वृत्तात् for VI 1 1. S. 2175 says वृत्तात् द्वे प्रत्यय, and if the above Paribhāṣhā were of universal application, there would be no reduplication in वृ लुक् any where. But Pāṇini takes for granted that there is reduplication in यान् लुक् also, for he ordains guna of the reduplicate in यान् लुक् by S 2630, which he would not have done had there been no reduplication in वृ लुक्. The fact that there is reduplication in यान् लुक्, is a breach of the above Paribhāṣhā. Hence the Paribhāṣhā is anitya evidently, so far as reduplication is concerned. Why should it not be anitya in other respects also?

The Dual is अहृताम्. Pl. अहृतः. Fut. अहृन्ति. Imperative 2nd Sing. अहृन्ति. The sūtra वेति चित् (VI 4. 36 S. 2431) does not apply here, and so the व of हृ is not changed to च as in चि, because the rule 2431 is shown with क्त्वं and so the above Paribhāṣhā applies. It is not consid-

ered anitya here. The cchāndas form of 2nd Sing. given in Nyāsa is अह्पनीदिः. The elision of the final *व* required by VI. 4. 37. S. 2428 does not take place in this example.

The Imperfect is अह्पनीत् or अह्पन्ति. Pot. अह्पन्त्यात्. Ben. अह्पन्तः. Aor. 3rd S. अह्पन्तीत्. Dual अह्पन्तिह्वात् &c. Here the *√han* is replaced by *√vadhā* (II. 4. 42 S. 2433 and 2434) and when so, there is no reduplication. For the whole reduplicated stem "अह्पन्" is replaced by *वध* in the Benedictive and Aorist, and this substitute *वध* is not again reduplicated. The reason of this is, that *वध* being a substitute of the reduplicated stem "jañghan," is sthānivat to it (I. 1. 56 S. 49) and is considered to be an *abhyasta* or reduplicated stem already; and there is no reduplication of an already reduplicated stem, because of the prohibition "अवध्वावध्वा" in VI. 1. 8. S. 2177; and as it is in apposition with *पानोः* in the same sūtra S. 2177, it qualifies the root. So that a root which is not a reduplicate, is reduplicated. Because the force of the Bahuvrīhi in the compound अवध्वावध्वा makes it a qualifying term to the word 'dhātōh' in S. 2177.

The *√han* is Atmanepadi when preceded by the Preposition अह्. See sūtra S. 2695. The yañ luk of *√han* therefore will be आह्पन्ति &c.

12. *√chara* to go, to eat. (Bhṛādi, 591).

Pre. चरुतीति or चरुतिः. The *च* of चरु is changed to *च* by VII. 4. 88 S. 2637. This short *च* is lengthened by VIII. 2. 77. S. 354 in the second form where there is no चरु. Thus we have चरुचरु + ति. This long *च* is to be considered as non-effective for the purposes of guṇa ordained by VII. 3. 86 S. 2189, because it is caused by a Tripāḍi rule (VIII. 2. 77 S. 354) and is therefore asiddha for the purposes of the application of a prior rule (VIII. 2. 1. S. 12). This long *च* therefore ought to be guṇated by VII. 3. 86 S. 2189. This however is not the case because the *च* was ordained by उद्वपरागतः (VII. 4. 88 S. 2637), the indicatory *च* in उद्व shows that there = no guṇa, but the form *च* is to be retained. Q.—If the form *च* = to be retained, because of *च* in उद्व (I. 1. 70 S. 15), why is it lengthened by VIII. 2. 77 S. 354 for *च* should prevent lengthening also. Ans.—The lengthening is, however, considered as asiddha for the purposes of the application of all other rules, and hence it is not prevented.

The dual is चरुचरुः. Pl. चरुचरुति. I. Fut. चरुचरुतिः. II. Fut. चरुचरुतिष्यति. Imperative चरुचरुतु or चरुचरुतु. Imperfect अह्पन्तीत् or अह्पन्ति. The lengthening here is by VIII. 2. 76 S. 433.

13. *√khan* to dig (Bhṛādi 927).

Pre. खनतीति or खनन्ति. Dual खनन्तः. Here the final *व* is replaced by *ख* (VI. 4. 42 S. 2504). The lengthening of *ख* of खरु would have taken place by VI. 4. 15 S. 2366 also, but that rule is debarred by the subsequent rule VI. 4. 42 S. 2504. The plural is खनन्ति (chañkhnati). The penul-

timato of च is elided by VI. 4. 98 S. 2363. The Imperative 2nd Singular is चह्यहि. The हि being चयि (III. 4. 87 S. 2201) is चि (1 2 4. S. 2234), hence चयच् &c., (VI. 4. 42 S. 2504) applies and the च is changed to चः 1st Sing. चह्यमानि. Imperfect 3rd Sing. चयह्यतीत् or चयह्यत्. Dual चयह्यताम्. Pl. चयह्यन्. Pot. चह्यताम् or चह्यन्. The च substitution for च is optional here by VI. 4. 43 S. 2319, Aor. चयह्यतीत् or चयह्यतीत्. The वृद्धि is here optional by चतोह्यत् (VII. 2 7 S. 2234).

Note:—Some give the Pre. 3rd Dual चह्यन्तः.

14. √yu to mix. (Adādi 23).

Pre. योयति or योयति. Sūtra VII. 3. 89 S. 2443 would have caused वृद्धि of य, but as the word योयत्य is understood in that sūtra from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII 3 87 S. 2503, the वृद्धि does not take place in the case of the reduplicate stem युयु. I Fut. योयिष्यात्. Imperative योययिष्वत् or योययिष्वत्. Pot. योयिष्यात्. Ben. योयिष्यात्. Here there is lengthening (VII. 4. 25 S. 2298) Aor. योययिष्वत्.

15. √nu to praise, (Adādi 25). Pre. नोयति or नोयति. Imperative नोययिष्वत्. Imperfect नोययिष्वत् or नोययिष्वत्. Pot. नोयिष्यात्. Ben. नोयिष्यात्. Aor. नोययिष्वत्.

16. √hā 'to go,' 'to abandon' (juhotyādi 6 and 7)

Pre. जाहति or जाहति. Dual जाहते. Here the sūtra च हल्वयो. (VI. 4. 113 S. 2497) applies, and so there is long च substitution. The following five sūtras which apply to the primitive root √hā, do not apply to the intensive root √jāhā, because those rules specifically apply to the primitive root √hā; as the root is exhibited in those sūtras with चिच् as हति, and hence the Paribhāṣhā given under the √nan (above) applies and prevents the applications of these rules in चह्यत्. These five rules are (1) VI. 1. 116 S. 2498 which ordains optional short च, (2) VI. 4. 117 S. 2499 which ordains long च before हि affix, (3) VI. 4. 118 S. 2500 which teaches the elision of च before an affix beginning with च, (4) VI. 4. 66 S. 2462 which requires च to be changed to च, and (5) VI. 4. 67 S. 2314 which requires च substitution. In all these sūtras the root √hā is exhibited with चिच्.

The Plural, therefore, is जाहति. 2nd S. जाहति or जाहति. Dual जाहते. Pl. जाहन्. 1st S. जाहति or जाहति. Dual जाहते. Pl. जाहन्. Imperative 2nd S. जाहति (S. 2497). Imperfect जाहन्ति or जाहन्ति. Dual जाहन्ति. Pl. जाहन्ति. Pot. जाहन्ति. The long च is by S. 2497. Ben. जाहन्ति. Aor. जाहन्ति. Dual जाहन्ति. Con. जाहन्ति.

Note:—Mādhaviya gives Pre. 3rd Sing. जाहति instead of जाहति.

17. √svap 'to sleep' (Adādi 58).

Pre. चास्वयति or चास्वयति. The vocalisation of च into च which takes place in the case of चच् as in चोदयते by VI. 1. 19 S. 2645, does not take place in चच् because the elision of an affix by चच् prevents the affix

leaving any operative force behind. See I 1 62 S 262 and I 1 63 S 263. The sūtra वदादिभ्यः (VII 2 76 S 2474) requires the augment व् to be added to sārvaadhātuka affixes. The √swap belongs to rudhādi sub-division and ought to take व्. But the operation of this rule is prevented also because the rule is enunciated with regard to a gana by using the word वदादि and so by the Paribhāṣha given above under √han, that sūtra does not apply to yañ luk.

The Dual is वास्ववः । Pl वास्ववति । Imperfect अवास्वपीत् or अवास्वप् । Pot. वास्वप्याद् । Ben वास्वप्यात् । Here the व is changed to उ by samprasāraṇa because VI 1 15 S. 2409 applies. This vocalisation is not inoperative in वस्वत् like the previous one of VI 1 19 S 2645. The nori-t is अवास्वपीत् or अवास्वपीवः. The vriddhi is optional by अवास्वपीवः (VII 2 7. S 2284).

18 √ṛit (Bhvādi 795)

Pre वृत्तीति or वृत्तितीति or वर्त्ति or वृत्तिवर्त्ति or वरीवर्त्ति. These five forms are obtained by the application of the following two aphorisms

२६५२ । वृत्तिकौ च लुकि । ३ । ४ । ९ ।

अहुवस्व वातोत्वावस्व वक् रिक् रीक् इव आगवाः वृत्तवृत्तुति ।

2652 The augments रीक् वक् and रिक् come after the reduplicate of a root which has a वृ in the penultimate, only when the वृ of the Intensive is elided.

Note — Thus वर्त्ति वृत्तिवर्त्ति and वरीवर्त्ति, वर्त्ति, वृत्तिवर्त्ति वरीवर्त्ति. The उ in वृक् is for the sake of pronunciation, the augment is र्. The रीक् is read here from VII 4 90 S 2644.

Note — वृत्तवृत्ति and वृत्तवृत्तानावः should also be enumerated. These have taken वक् augment, though the वृ is not elided here.

वृत्तवृत्तवः । ३ । ४ । ९ ।

is no चर, for it is optional, there we have the regular forms अचरन्ति or अचरीयन्ति with ईट्, and अचरन्—अचरिषन्—अचरीषन् with औट्.

The aorist of the simple root चृ is form 1 by चट् by पुनर्दिष्टादि (1. 55 S 2343), but the rule is enunciated with regard to gana by the words pishādi &c, so it does not apply to चट् कृ under the Paribhā already mentioned before. Hence we have Aor 3rd S अचरन्तीत् or अचरिषीत् or अचरीयतीत्.

10 √da kriṣ 'to do' (Rūhādi 8)

Pr. चरन्तीति or चरन्ति or चरिषन्ति or चरीषन्ति &c. The conjugation of √ is perhaps the most difficult, even according to ancient grammarians. The old name of the yañ luk i.e., Charkarita is derived from this root. The following karika shows the idea of the ancients as regards this root and root kri in long ri.

Kārikā —किरति चरन्तीतान् चरन्तीत्यत्र चो नयेत् ।

आमिषं लघु च अये आत्त्वस्येन चमदः ॥

Kārikā —He who can conjugate, in the Present tense, the yañ Intensive of चृ and of other roots ending in long चृ is considered by me to be a person who has attained the right knowledge of the employment of the augments इ, री, रि &c, and he has obtained the right use of word.

The word किरति in the *Kārikā* is illustrative of all roots like चृ (किरति ending in long चृ). चरन्तीत is the name given to the चट् लुक् form of the Intensive by ancient grammarians. चरन्तीतान् means therefore a form ending in yañ luk. चरति is illustrative of लट् or Present tense.

The following conjugation of √कृ has been prepared by Pandit Jō Govinda Mālavya and we give it here as a grammatical curiosity.

Note —The difference between √कृ and √दृ with long चृ is shown in चाकृति without ईट्. With ईट् the form is चाकरीति. Imperative चाकरीत् or चाकरीषत्. Dual चाकीरिषत्. Pl चाकियात्. 2nd Sing चाकीरिषि. Imperfect अचाकरीत् or अचाकः. अचाकीरिषत्. आचकवत्. Pot चाकीरिषेत्. B 2 डे. Dual चाकीरिषतात्. Aor. अचाकरीत् dual अचाकरीषतात्.

॥ दुकृञ् करणे ॥

		Singular.	Dual	Plural.
Pre.	3rd	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षनिं, पक्षि जनिं, or पक्षीकनिं ॥	पक्षं तं, पक्षित्वं, or पक्षीकृतं ॥ ...	पक्षानि, पक्षिकानि or पक्षीकानि ॥
	2nd	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षवि, पक्षि- कवि or पक्षीकवि ॥	पक्षं वा, पक्षित्वः or पक्षीकृतः ॥	पक्षं य, पक्षित्व or पक्षीकृत ॥
	1st	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षनिं, पक्षि- कनिं or पक्षीकनिं ॥	पक्षं वा, पक्षित्वः or पक्षीकृतः ॥ ...	पक्षं वा, पक्षित्व or पक्षीकृतः ॥
Per.	3rd	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥	पक्षं राशुकारः पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥
	2nd	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकरं or पक्षीकराशुकरं ॥	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकरः or पक्षी- कराशुकरः ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥
	1st	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥
	3rd	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥ ...	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥
	2nd	पक्षं राशुकारि पक्षिकराशुकारि or पक्षीकराशुकारि ॥	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकार ॥
	1st	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥ ...	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकार ॥
	3rd	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षीकराशुकर ॥	पक्षं राशुकरः, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकरः ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
I. Pres. 2nd	चक्रेताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरी- प्रताम्बुविष ।	चक्रेताम्बुबुधु, चक्रिताम्बुबुधुः or चरीकृताम्बुबुधुः ।	चक्रेताम्बुव चक्रिताम्बुव ।
1st	चक्रेताम्बुव, चक्रिताम्बुव or चरीकृताम्बुव ।	चक्रेताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरीकृताम्बुविष ।	चक्रेताम्बुविष, चक्रिताम्बुविष or चरीकृताम्बुविष ।
3rd	चक्रेति, चक्रिता or चरीकृति ।	चक्रेताते, चक्रिताते or चरी कृताते ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।
2nd	चक्रेतादि, चक्रितादि or चरीकृतादि ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
1st	चक्रेतादि, चक्रितादि or चरीकृतादि ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
3rd	चक्रेति, चक्रिता or चरीकृति ।	चक्रेताते, चक्रिताते or चरी कृताते ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
2nd	चक्रेतादि, चक्रितादि or चरीकृतादि ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
1st	चक्रेतादि, चक्रितादि or चरीकृतादि ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
Imperative 3rd	चक्रेतु, चक्रिता or चरीकृता ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
2nd	चक्रेतु, चक्रिता or चरीकृता ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
1st	चक्रेतु, चक्रिता or चरीकृता ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।
Imperfect 3rd	चक्रेतु, चक्रिता or चरीकृता ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी कृतावः ।	चक्रेताव, चक्रिताव or चरी- कृतावः ।

॥ KRI 'TO SCATTER.'

		Singular.	Dual.	Plural.
Pro.	3rd	आकरीति or आकति	आकीर्तः ...	आकिरति
	2nd	आकरीयि or आकयि	आकीर्यः ...	आकीर्य
	1st	आकरीमि or आकमि	आकीर्यः ...	आकीर्यः
Per.	3rd	आकराज्जकार, आकराभाष or आकराभ्यभूय	आकराज्जकुः, आकराभाषकुः or आकराभ्यभूयकुः ।	आकराज्जकुः, आकराभाषु or आकराभ्यभूयुः ।
	2nd	आकराज्जक्य, आकराभाषि or आकराभ्यभूयि	आकराज्जकुः, आकराभाषकुः or आकराभ्यभूयकुः ।	आकराज्जकुः, आकराभाष or आकराभ्यभूय
	1st	आकराभ्यभूय, आकराभाष or आकराज्जकार	आकराज्जकुः, आकराभाषि or आकराभ्यभूयि ।	आकराज्जकुः, आकराभाषि or आकराभ्यभूयि ।
	3rd	आकरीता ...	आकरीतारी ...	आकरीतारः ।
	2nd	आकरीतासि ...	आकरीतास्यः ...	आकरीतास्य ।
I Fut.	1st	आकरीतासि ...	आकरीतास्यः ...	आकरीतास्यः ।
II Fut.	3rd	आकरीष्यति ...	आकरीष्यतः ...	आकरीष्यति ।
	2nd	आकरीष्यसि ...	आकरीष्यस्यः ...	आकरीष्यस्यः ।
	1st	आकरीष्यामि ...	आकरीष्यावः ...	आकरीष्यावः ।
Impera.	3rd	आकरीतु, आकर्तु or आकीर्तातु	आकीर्तातु ...	आकीरतु ।
	2nd	आकीर्तु or आकीर्तातु	आकीर्तु ...	आकीर्त ।
	1st	आकराति ...	आकराति ...	आकराति ।
Imper.	3rd	अआकरीतु or अआकः	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
	2nd	अआकरी or अआकः	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
	1st	अआकरतु ...	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
Pot.	3rd	आकीर्यात् ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यात् ।
	2nd	आकीर्याः ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यात् ।
	1st	आकीर्यात् ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यात् ।
Bek.	3rd	आकीर्यात् ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यातात् ।
	2nd	आकीर्याः ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यातात् ।
	1st	आकीर्यात् ...	आकीर्यातात् ...	आकीर्यातात् ।
Act.	3rd	अआकरीतु ...	अआकरीतु ...	अआकरीतु ।
	2nd	अआकरीतु ...	अआकरीतु ...	अआकरीतु ।
	1st	अआकरीतु ...	अआकरीतु ...	अआकरीतु ।
Con.	3rd	अ आकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतात् ...	अआकरीष्यतु ।
	2nd	अआकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतात् ...	अआकरीष्यतु ।
	1st	अआकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतात् ...	अआकरीष्यतात् ।

21. $\sqrt{\text{tri}}$ 'to cross' (Bhu. 1018)

Pre. 3rd Sing. त्राति । In the reduplicate the य is changed to च by VII. 4. 66 S. 2244, which च is followed by र (I. 1. 51 S. 70) and this र is elided by VII. 4. 60 S. 2179. The च is then lengthened by VII. 4. 83 S. 2632, thus, we get त्राति. Dual त्रातीतः । Pl. त्रातिरति । 2nd S. त्रातिर् । Dual त्रातीर्यः । Imperative 3rd S. त्रातु or त्रातयिषु or त्रातीतु । Dual त्रातीतु । Pl. त्रातिषु । 2nd S. त्रातिर् । 1st S. त्रातयि । Imperfect 3rd S. चत्रातती or चत्रातः । Dual चत्रातीतु । Pl. चत्रातयः । Pot. त्रातीर्य । Dual त्रातीर्यतु । Ben. त्रातीर्य । Dual त्रातीर्यतु । Aor. चत्रातती । Dual चत्रातयिषु ।

22. $\sqrt{\text{ri}}$ 'to go' (Bhu. 983, juhotyādi 16).

Pre. चरति or चरिषति or चरति or चरिषति । In forming the Intensive in yan lak of $\sqrt{\text{ri}}$, the root is first reduplicated चृचृ, then the first चृ is changed to च by VII. 4. 66. S. 2244 चृ+चृ=च+चृ. This च is followed by र (I. 1. 51. S. 70) as चृ+चृ. The र is elided however by VII. 4. 60. S. 2179. As च+चृ. Then by VII. 4. 92 S. 2653 the three augments चृ or री or रि may be added to the reduplicate. The second चृ is then gunated. Thus with चृ the stem becomes चरृ. In the case of री or रि there comes the further substitution of चरृ by VI. 4. 78 S. 2290. Thus with री or रि the stem was चरी+चरृ or चरि+चरृ. With चरृ substitution, we have, चरि+चरृ or चरि+चरृ. In other words, the री and रि forms become the same, when चरृ is substituted. Thus the री and रि stem is चरि+चरृ which with ति gives चरिषति. With the augment ई we get the other two forms चरति or चरिषति.

The Dual is चरतः aritah or चरितः. The plural is चृ+चि । There is reduplication as before, and we get च+चृ+चि. Then चृ is added to the reduplicate, and we have चरृ+चृ+चि. The च is replaced by चर by VII. 1. 4 S. 2479. Thus we have चरृ+चृ+चरि. The चृ+चरि becomes रति by यकारदेश (semi-vowel substitution VI. 1. 77 S. 47). Thus we have चरृ+रति. The first र of चरृ is elided by VIII. 3. 14 S. 173. Thus we get च+रति. Then the च is lengthened into चर by VI. 3. 111 S. 174, and so the form ultimately is चरति. Q.—But how do you elide र by VIII. 3. 14 S. 173 for that sūtra says that र is elided when it is followed by र , while in चरृ+रति, the र is not technically followed by र for the र of रति is really चृ, by the maxim of sthānavat ādesa. (I. 1. 57 S. 50). Ans.—The र substitute of चृ is not considered sthānavat, because in the Tripādi rules, the rule of sthānavat does not apply and the elision of र before र is by a Tripādi rule (VIII. 3. 14 S. 173). See vārtaka पूर्ववाचिणीयेन स्थानिवत् under VIII. 4. 1 S. 235, and VIII. 3. 58 S. 434. Thus the plural with the चृ augment is चरति.

With री or रि augments, the plural will be चरी+चृ+चरि or चरि+चृ+चरि. With चरृ substitution for री and रि, we get चरि+चृ+चरि.

in both cases. Then there is *र* for *र*, as *ariy+ṛ+anā* i. e. *अरि+रति*. Thus the form is *अरिवरति* *ariyati*. Q.—Why is not *वृ* elided before *र* by *लोपोऽर्थोर्ध्वसि* (VI. 1 66 S 873)? Ans.—The *वृ* would have been elided had there been an original *र* following it: the *र* that follows is really *र* by *sthānavat* rule of *अवः परस्मिन्* (I. 1. 57 S 50). The rule I 1 58 S 51 does not apply as that is modified by the *vārtika* *स्वरदीर्घे यतोवेदु लोपानादेव यव न ह्यनिवर*. See *sūtra* II. 4 56 S 2292 where this *vārtika* is explained.

In the Benedictive, there is no *guna* for the *guna* ordained by VII 4 29 S 2380 (*युष्मः अस्ति जयोऽग्नौ*) applies to the primitive root *य* and not to *yañ luk*, as the root is exhibited in the *sūtra* as *य ति* with *रित्*, and therefore by the *Paribhāṣa* already given under § 2246 and here also under *han*, the rule does not apply to *yañ luk*.

Next there is *रिङ्* *ādesa* by VII. 4 28 S 2367. Then there is elision of the first *र* by *रोटि* (VIII 3 14 S 173), and lengthening by VI. 3 111 S 174. Thus *आरिवाद्* or *अरिर्निवाद्* or *अरीरिवाद्*.

A complete conjugation of this root is given below according to *Pan* *dit Jay Govinda Mālavya*.

य 'to go

Pre 3rd P. S. *अरति* or *अरिवरति* or *अरतीति* or *अरिवरीति* or *अरिवरीति*. D. *अर्यता* or *अरिवृत*; Pl. *आरति* or *अरिवृति*. 2nd P. S. *अरसि* or *अरीरसि* or *अरदीरि* or *अरिवरीति*. D. *अर्यस* or *अरिवृस*; Pl. *आर्यस* or *अरिवृस*. 1st P. S. *अरति* or *अरिवरति* or *अरतीति* or *अरिवरीति*. D. *अर्यता* or *अरिवृत*; Pl. *आर्यता* or *अरिवृत*.

Per 3rd S. *अरताम्* or *अरिवरताम्*.

I Fut S. *अरतिषा* or *अरिवरीषा*.

II Fut S. *अरतिष्यति* or *अरिवरतिष्यति*.

Impera 3rd S. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्* or *अरतीन्* or *अरिवरीन्* or *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*. D. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आरताम्* or *अरिवृतम्*. 2nd S. *अर्यसि* or *अरिवृसि* or *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*. D. *अर्यसम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आर्यसम्* or *अरिवृतम्*. 1st S. *अरताम्* or *अरिवरताम्*. D. *अरताम्* or *अरिवरताम्*. Pl. *आरताम्* or *अरिवरताम्*.

Imper. 3rd S. *आरताम्* or *अरिवरताम्* or *अरतीन्* or *अरिवरीन्*. D. *आर्यताम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आरताम्* or *अरिवरताम्*. 2nd S. *आरताम्* or *अरिवरताम्* or *अरतीन्* or *अरिवरीन्*. D. *आर्यताम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आर्यताम्* or *अरिवृतम्*. 1st S. *आरताम्* or *अरिवरताम्*. D. *आर्यताम्* or *अरिवरताम्*. Pl. *आर्यताम्* or *अरिवरताम्*.

Pos. 3rd S. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*. D. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आर्यताम्* or *अरिवृतम्*. 2nd S. *अर्यसि* or *अरिवृसि*. D. *अर्यसम्* or *अरिवृतम्*; Pl. *आर्यसम्* or *अरिवृतम्*. 1st S. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*. D. *अर्यताम्* or *अरिवृतम्*. Pl. *आर्यताम्* or *अरिवृतम्*.

Ben 3rd S. *आरिवाद्* or *अरिर्निवाद्* or *अरीरिवाद्*. D. *आरिवात्ताम्* or *अरिर्निवात्ताम्* or *अरीरिवात्ताम्*. Pl. *आरिवात्ताम्* or *अरिर्निवात्ताम्* or *अरीरिवात्ताम्*. 2nd S. *आरिवा* or *अरिर्निवा* or *अरीरिवा*. D. *आरिवात्ताम्* or *अरिर्निवात्ताम्* or *अरीरिवात्ताम्*.

Pl. आरिवास्व or आरिवास्व or आरिवास्व । 1st S आरिवास्व or आरिवास्व । or आरिवास्व । D आरिवास्व or आरिवास्व or आरिवास्व । Pl आरिवास्व or आरिवास्व or आरिवास्व ।

Aor. 3rd S आरिवास्व or आरिवास्व । D. आरिवास्व or आरिवास्व । Pl. आरिवास्व or आरिवास्व । 2nd S आरिवास्व or आरिवास्व । D. आरिवास्व or आरिवास्व । Pl. आरिवास्व or आरिवास्व । 1st S आरिवास्व or आरिवास्व । D. आरिवास्व or आरिवास्व । Pl. आरिवास्व or आरिवास्व ।

Con. S आरिवास्व or आरिवास्व ।

23 √grihā 'to seize'. (Bhādi 681)

Pre. जर्घहीति the guna is prevented by VII 3. 87 S. 2503 or जर्घहि । Dual जर्घह । Pl जर्घहि । 2nd S जर्घहीति or जर्घहि । Dual जर्घह । Pl जर्घहि । Per जर्घहात्कार । I Fut जर्घहीत or जर्घहीत । The इट् augment is not optional here, though the root has an indicatory long ञ । Imperative जर्घहीतु or जर्घह । Dual जर्घहा । Pl. जर्घहा । 2nd S जर्घहि । 1st S जर्घहाति । Imperfect 3rd S जर्घहीत । But when there is no इट्, the form is जर्घह् ajarghart Here there is जर्घ bhāva by VIII 3. 87 S 326. Dual जर्घहा । Pl. जर्घहा । 2nd S. जर्घहीत or जर्घह् or जर्घह् ajarghart or ajarghard, 1st Sing. जर्घहा । Dual जर्घहा । Pot जर्घहीत । Aor. जर्घहीत । Dual जर्घहीत । Con. जर्घहीत ।

24 √graha to hold (Kryādi 61).

The yan luk forms of the √grāh are some what different from these of the last root. Pre. 3rd S जाग्रहीति or जाग्रहि । The samprasāraṇa required by VI 1. 16 S. 2412 does not take place, as the affix वट् is elided by लुक् and so there is no pratyaya lakṣaṇa Taus जाग्रह् + टि = जाग्रह् + टि = जाग्रह् + टि = जाग्रहि ।

The dual however causes vocalisation, because the dual affix लृप् is इट् and so VI. 1. 16 S 2412 applies But the लृप् so obtained by vocalisation, is Bahiranga and so the augments वट्, रीट् or रिट् do not come Thus we get जाग्रहः । Pl. जाग्रहि । 2nd S. जाग्रहीति or जाग्रहि । 1st S जाग्रहि । Dual जाग्रहः । Per. जाग्रहात्कार । I Fut जाग्रहीत । II Fut जाग्रहीत । The Future forms with long ई are according to Mādhava He says "The sūtra VII. 3. 87 S 2562 ग्रहोऽलिति दीर्घः causes the lengthening of the इट् augment for the sūtra means ग्रहोऽलिति दीर्घोऽलिति वट् य इति विहितविशेषकत्वेऽपि द्विप्रयोग-परत्वाद् द्विवचनस्य द्विकृतोऽपि य एव ग्रहित्वि दीर्घो भवति । But the author of the Siddhānta Kaumodī says "The rule ग्रहोऽलिति (VII. 2 37 S 2562) does not cause the lengthening of इट्, because the words वट्कारः 'after a monosyllabic' are understood there The Intensive root जाग्रह् is not monosyllabic. The lengthening given by Mādhava is against the Mahā Bhāṣya and the rest like Kaiyata and Haradatta " So the forms are I Fut जाग्रहि । II Fut जाग्रहि ।

25 √grīḥu 'to be greedy'. (Divādi 136).

Pre अर्धधीति or अर्धधीति or अर्धधीति with ईद् and the augments वल्, रिक् or रीक् । Or अर्धधि or अर्धधि or अर्धधि without ईद् । Dual अर्धधः or अर्धधः or अर्धधः । Pl अर्धधति or अर्धधति or अर्धधति । Similarly 2nd Per Singular has six forms अर्ध or अर्ध or अर्धधीति or अर्धधः ।

The Imperfect 3rd Sing. is अर्धधीत् or अर्धधीत् or अर्धधीत् with ईद् ।

When there is no ईद् added, then there is g, na of the ऋ of the root, as अर्धध्+त्=अर्धध्+०, the aprikta ऋ is elided by VI 1 68 S. 252, then guna अर्धध्+०. Then ऋ is changed to ऋ by VIII 1 37 S 326 as अर्धधः । The ऋ is changed to ऋ by VIII 2 39 S 84 and optionally this ऋ is changed to ऋ by VIII 4.56 S. 206. So the forms with reduplication are अर्धधध् or अर्धधध् with वल्, and अर्धधीत् or अर्धधीत् with रिक् and रीक् । The dual is अर्धधधः or अर्धधीत् or अर्धधीत् । The 2nd Per Sing is अर्धधीत् &c. But when ईद् is not added and where the affix सिप् is changed to ऋ which is again changed to ऋ we have अर्धधः । This form is thus evolved

अर्धध्+त्=अर्धध्+० (VI 1. 68 S. 252) =अर्धधः (guna)=अर्धधः (ऋ changed to ऋ by VIII 2 37 S 326)=अर्धधः (VIII 2 39 S 84) अर्धधः (ऋ changed to ऋ by VIII. 2 75 S 2468)=अर्धधः (the first ऋ is elided by VIII 3 14 S 173)=अर्धधः (elongation by VI 3 111 S 174)=अर्धधः (with reduplication and वल् augment). With रिक् and रीक् we have अर्धधीत् and अर्धधीत् ।

The Aorist is अर्धधीत् (or अर्धधीत् and अर्धधीत्) Dual अर्धधीत् or अर्धधीत् or अर्धधीत् ।

(Note —See volume I p 88 sūtra VI. 3 111 S 174 for अर्धधः)

26 /prachchha 'to ask' (Tudādi 120)

Pre प्राचक्षीति with ईद् । प्राचक्षि without ईद् । The ऋ is changed to ऋ by VIII 2 36 S 294. The Dual is प्राचक्षः । The ऋ of prachchha is not vocalised to ऋ before the ऋ affix वल्, though so required by VI 1 16 S 2412, because the root is exhibited in this sūtra 2412 as प्राचक्षि with रिक्, and therefore by the paribhāṣhā already given under /han, the rule 2412 does not apply to वल् वल्. The ऋ is replaced by ऋ (by VI 4 19 S 2561), and this ऋ is changed to ऋ by VIII 2 36 S 294. Thus we get प्राचक्षः । The plural is प्राचक्षति । 1st Sing प्राचक्षि । Dual प्राचक्षः । Pl प्राचक्षति । I Fut प्राचक्षिष्यति । II Fut प्राचक्षिष्यति । Imperative 3rd S प्राचक्षतुः । 2nd S प्राचक्षहि । 1st S ng. प्राचक्षत । Imperfect अर्धप्राचक्षः । 1st S अर्धप्राचक्षः । 2nd S अर्धप्राचक्षीत् or अर्धप्राचक्षः । Dual अर्धप्राचक्षः Pl अर्धप्राचक्षति ।

27 Roots ending in ऋ or ॠ, where the ऋ is changed to ऋ do not take yañ luk

In the Great Commentary it has been indirectly said in the explanation on the sūtra अर्धधीत् (VI 4 19) that those roots are not capable of being conjugated in yañ luk which end in ऋ or ॠ, and are such that their ऋ is changed to long ऋ (अर्ध) । In other words no root which ends in ऋ or

It can be conjugated in *yañ luk*, when the *च्* of such a root is capable of being changed to long *ऊ*. Though the *Mahābhāṣya* has not expressly laid down such a rule, yet it can be inferred from its comment on VI 4 19, S 2661, while Kaṣyapa in his gloss thereon is more express. But *च्* of a root is changed to *ऊ* by VI 4 19 S 2661 (*चङो* &c.) as well as by VI 4 20 S 2654 (*चर* &c.) The prohibition of *चङ् चङ्* applies to the *ऊ* of VI 4 19 S 2661 (*चङो*) and not to the *ऊ* of *चर* &c (VI 4 20). Therefore in the case of the two roots *चङ्* (*Divādi* 3) and *चङ्* (*Bhṛādi* 630) where the *ऊ* substitution takes place by *चर* &c. (VI 4 20 S. 2654) it is proper that they should be conjugated in *yañ luk*. The opinion of Mādhava and others is also to the same effect. The root *चङ्* 'to bind' (*Bhṛādi* 541) ends in *च्*, and the *च्* of this root is replaced by *ऊ* after the elision of *च्* by *चङो* (VIII. 4. 64 S 60). This is a root which ends in *च्* where the rule of *ऊ* applies. The root ought not to take *yañ luk*. But the *Mādhaviya* gives its *yañ luk* form. Very likely *sūtra* VI 4 20 S 2654 when it uses the *चङ* means *चङ्* also. According to *Siddhānta* *चङ* does not take *yañ luk*.

The roots like *चङ्* *चङ्* (*Bhṛādi* 529) &c., end in *च्*, and their *च्* is changed to *ऊ*, and so they take no *yañ luk*.

28 *चङ* to bind. [Note.—As said above according to Bhattoji Dikṣit this root does not take *yañ luk*. According to *Mādhaviya* it does.]

Pr *चानचोर्वि* with *चङ्*; *चानचि* without *चङ्*. In this case the *च्* of *चङ्* is elided by *चानचोर्वि* (VI 1. 66 S. 873) while the *च्* is elided by VIII. 4. 64 S. 60 Dual *चानचो*. Here the *च्* of *चङ्* is elided by VIII 4 64 S 60. The stem then is *चङ्*, and here *च्* is changed to *ऊ* and there is *vidhi*. In *ऊ* substitution (VI 4. 19) being subsequent to *lopa* of VI 1 66 debars the latter. The *vidhi* takes place by VI 1. 89 S. 73. As *चानचङ्* + *चङ्* = *चानच* + *ऊ* + *चङ्* = *चानचो* + *चङ* (च + ऊ = चो S 73). The 3rd P pl is *चानचवि*. The plural affix is *वि*, an affix beginning with a *चङ्* letter, and so the *च्* of *चङ्* ought to be elided before it by VI 1 66 S 873. But as *वि* is always replaced by *चि* the affix cannot be said to begin with a *चङ्* letter: and so the *lopa* of S. 873 is deburred.

The 2nd Per. Sing. is *चानचोर्वि* with *चङ्* or *चानचि* without *चङ्*; Dual *चानचो*; Pl *चानच*. In these the *च्* is elided, the *च्* is replaced by *ऊ* and there is *vidhi*, i.e., the *च्* of *च* plus the *ऊ* of *ऊ* become *चो* by VI 1. 89 S. 78.

The 1st Per. Sing. is *चानचोर्वि* or *चानचि*; Dual *चानचो*; Pl *चानच*. Though the affix *चि* being *चि* is not *चि*, yet before this affix also there is *ऊ* substitution, because it begins with a nasal (*anunāsika*), and so VI 4. 19 S 2661 applies.

२६५४ । ज्वरत्वरस्त्रिव्यविमर्शमुपधायाश्च । ६ । ४ । २७ ।

अत्रादोराभुवभावकात्परोक्षद्वयात्कौ कषादावभुनातिक्कादो च ग्रहस्ये । अत्र विहतीति
 भावुवर्तते । अत्रतेस्तुनि अत्रेः इति दयनात् । अत्रातिक्कादण भावुवर्तते । अत्रतेनीभ्रमस्ये
 तस्य टिलोपे अत्रे इति दयनादोऽप्यत्र कठि विति गुणः । नाभोति-नाभजीत । नाभूतः ।
 नाभवति । नाभोपि । नाभानि । नाभावः । नाभूयः । नाभोतु । नाभूतात् । नाभूद् । नाभवानि ।
 अनाभोत् । अनाभोः । अनाभनम् । अनाभावः । अनाभूतः । तुर्वी दिवायात् । तोतुर्वीति ।

2654 In the five roots कृत् कृत् कृत् कृत् and कृत् there is the single substitution of कृत् for the कृत् and the vowel preceding the final consonant when they are followed by the affix कृत्, or an affix which begins with a nasal or a *ghal* consonant

[illegible]

Note —In चवत् and स्वत् the च replaces व as well as the य which follows व, and in निवत् अत् and नत् it replaces the व् and the vowel इ and अ which precede व्. Another reading is स्विच ॥

The anuvṛtta of क्त्वं and क्त्वि is not current in this sūtra from VI 4 15 S 266: though they were current in the sūtra immediately preceding this in the Aṣṭādhyāyī namely in VI 4 19 S 261. For in अवत्+कृत् the root is replaced by क् before this affix कृत् which is neither क्त्वं nor क्त्वि and we get the form अवत्: a cat. Had the condition of क्त्वं or क्त्वि been applicable to this sūtra then we could not have got the form अवत्: from अवत्. The root अवत्+ the affix कृत् by the Unādi sūtra I 69 (विद्यन्ति कृत् &c) S. Unādi p 164

Though the anuvṛtta of किर and दिर is not current in this sūtra yet that of अङ्गुणविकारि and कणदि is current from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtras VI 1 10 S 266 and VI 4 19 S 2561. An affix which begins with a nasal letter when add l to any one of the five roots mentioned in this sūtra causes the कङ् substitution. This we infer from अङ्गुणविकारि-लोङ्. Here there is कङ् substitution before the affix लङ् which begins with a nasal. The दि portion of the affix is elided. See Unādi 181, sūtra अयतेदिनोवङ् (Un I 149).

Pl. मामोति with ईट् but मामोति without it ईट् । Here the अच् portion
 of चच् is replaced by ऊट् and so we have माम् + तिप् = मामोति । The affix
 तिप् b in पिब is not डिट् and thus s guna । The dual is मामवः । Pl
 मामवति । The plural affix अति is not ज्हाई and so there is no ऊट् sub-
 stitution 2nd S मामोषि । 1st S. मामोमि । Dual मामवामः । Here the च् of
 चच् is elided before the व of the valid affix by VI 1 66 S 873, and then
 the अ of व is lengthened by VII 3 101 S 2170 Pl मामामः । Impera-
 tive 3rd S मामोतु or मामुत । 2nd S ममुहि 1st S मामवामि । Imperfect
 3rd S मामोतु or अमोतु । 1st S अमामवम् । Dual अमामवम् । Pl अमामवम् ।

such an *Ārdhadhātuka* (III. 4. 114) affix follows, which causes a portion of the root to be elided

Note — Thus in *लोह्वः* "a great cutter," the original root is *लृ* 'to cut' which forms the intensive verb *लोह्व*. In forming the noun of agency from the verb *लोह्व* an *Ārdhadhātuka* affix *यच्* III. 1. 134, is added. Thus *लोह्व + यच्*. At this stage, by force of II. 4. 74, which declares that 'before the affix *यच्* (III. 1. 134) the *v* of the intensive verb must be suppressed,' the *ya* is dropped and we have *लोह्व + य*. Here by the general rule VII. 3. 84, the final *व* would have been gunated. But by virtue of the present sūtra, no guna takes place, because here on account of the *Ārdhadhātuka* affix *यच्*, a portion of the root, namely, *व*, has been elided, therefore no guna takes place. This we have *लोह्वः* 'a great cutter'.

Note — The word *वाङ्* 'root' has been used in the sūtra in order to indicate that the exception does not apply where there is an elision of an anubandha or of an affix. As in *वृञ् + इत् = लो + इत् = लवित्*. Here the indicatory letter *वृ* has been elided but that does not prevent gunation.

Note — The word "ikah" of the previous sūtra is understood in this sūtra also. The *ik* letters only are not gunated or vriddhied before such *Ārdhadhātuka* affixes, the other vowels may do so. Thus in *जवाङ्* the equation is as follows — *ज + भञ् + चिच् = ज + भञ् + इ* (VI. 4. 33). Here the *Ārdhadhātuka* affix *चिच्* has caused a portion of the root *भञ्*, to be suppressed, viz, the letter *ञ* has been elided. But nevertheless the *च* of *भञ्* is vriddhied before *चिच्* because *च* is not included in the *pratyāhāra ik*, and the exception contained in the present sūtra only applies to the *ik* letters. So also *रञ् + वञ्* (III. 2. 18) = *रञ् + व* (VI. 4. 27) = *रव* (VII. 2. 116, and VII. 3. 52).

In *वेद्वत् + ति* therefore there should be no guna, says the opponent. To this it is replied that there will be guna, for the prohibition of *न चाद्वि* &c. of the present sūtra applies only to *ārdhadhātuka* affixes, and *विच्* being *विच्* = *Sārvadhātuka* (III. 4. 113 S. 2166).

Therefore there is guna. Thus the form is *वेद्वेति*. The dual is *वेद्वेति*. The affix *वच्* being *विच्* does not cause guna. The lengthening of the *व* by S. 354. The *वृ* of *वृच्* would have been elided before *विच्*, by VI. 1. 66 S. 873 also, but in the case of *वेद्वत् + वच्* (Dual) the elision of *वृ* taught by S. 873 would have been set aside by VI. 4. 19 S. 2561, and there would have been *वृ* substitution for *वृ*. Hence the necessity of the sūtra *राष्ट्रलोपः* (VI. 4. 21 S. 2655). The plural is *वेद्वन्ति*.

Similarly from the roots *वृज्* and *वृज्* 'to injure' (Bhvādi 602, 604 603) we have *वेद्वेति*, *वेद्वेति*, *वेद्वेति*.

33. *mārch-hā* 'to faint' (Bhvādi 227)

Pre *मोमूर्च्छति* with *ई*, and *मोमूर्च्छति* without *ई*. The *च* is elided by *राष्ट्रलोपः* (S. 2655). Dual *मोमूर्च्छतः*, Pl. *मोमूर्च्छन्ति*. 2nd S. *मोमूर्च्छन्ति* or

नोभोर्वि । Dual नोभुर्वी । Pl नोभुर्वी । 1st S नोभुर्वीति or नोभोर्वी । Dual नोभुर्वी । Pl नोभुर्वी । Per नोभुर्वी । I 1st S नोभुर्वीति । Impera नोभुर्वीति or नोभोर्वी । or नोभुर्वीति । 2nd S नोभुर्वी । Imp 1st S नोभुर्वीति or नोभोर्वी । Pl नोभुर्वी । Pot नोभुर्वीति । Aor नोभोर्वीति । Dual नोभुर्वीति । Con नोभुर्वीति ।

In the sūtra II 4 35 2 2432 नोभुर्वीति the word *ārdhadhātuka* is in the locative case. The force of the locative is that of *विषयवर्तनी*. That is, it means whenever there is an occasion to add an *ārdhadhātuka* affix. Thus the root *ग* 'to go' (*Bhṛādi* 248) is replaced by *गी* whenever there is an occasion to add an *ārdhadhātuka* affix. Thus its Intensive with *वह्* is *वेधीयते*. The *√aja* is replaced by *√vi* generally before any particular *ārdhadhātuka* affix is added. But in *वह् जुह्*, the very *ārdhadhātuka* affix *वह्* is elided, and so there is no occasion to add an *ārdhadhātuka* affix, and consequently there is no substitution of *गी* for *ग* by II 4 56 S 2492, therefore there can be no *वह् जुह्* conjugation of *ग*, as it is not a root that commences with a consonant (III. 1 21 S 2629). See *Ashtādhyāyī* p. 324 on II 4 35.

Therefore where *वह्* is expressly added, there *ग* is replaced by *गी* and we have *वेधीयते*. But where *वह्* is to be elided by *जुह्* by II 4 74 S 2650 there no *ārdhadhātuka* affix is expressly added so the root *ग* is not subject to the addition of an *ārdhadhātuka* affix, and so there is no substitution of *ग* by *गी* and consequently there is no *वह् जुह्* conjugation at all.

इति तिष्ठत्यहंलुक्प्रकरणम् ।

Here ends yañ luk

॥ अथ तिष्ठन्ते नामधातुप्रकरणम् ॥

CHAPTER XV.

THE DENOMINATIVE VERBS.

२६५७ । सुप श्वात्मिनः कथञ्च । ३ । १ । ८ ।

इतिर्नञ् इतिप्रत्ययश्चिन्तः सुपन्तादिभ्यामात्मने पदप्रत्ययो वा इत्याह । आत्मन्यववाह-
प्रत्ययः ।

2657. The affix *नञ्* is optionally employed, in the sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished as connected with the wisher's self.

The case-affix is elided, where the noun becomes part of the verb S. 650.

73

Note —These are affixes by which denominative verbs are formed from nouns. A word ending in व is called pada, when these affixes follow. Thus राजन्+वयच्=राजीव, and the 3rd Per. s राजीवति "he behaves like a king." So also राजन्+वयच्=राजायते (VII 4 25) चर्चन्+वयच्=चर्चायते or चर्चायति. The result of its being called pada is that the व् of राजन्, चर्चन् &c., is elided by VIII. 2 7, S 236 (there is elision of व् final in = pada which is entitled to the designation of prātipadika) Thus राजन्+वयच्=राज+व=राजीव (VII 4. 33 S 2658)

Note —These three affixes वयच् &c., come after case inflected words (i e., words ending in सुप्), and though before these affixes the case terminations are elided, still by I 1. 62 such words would have retained the name of pada which they got by I. 4 14. S. 29. The present sūtra, however, makes a restriction (niyama). It declares that only words ending in व् retain the name of pada while all other case-inflected words before these affixes do not retain that designation. Thus the words वाक् 'speech' लुक् 'a ladle' are not treated as pada and we have वाचयते and लुचयते. Had they been pada, the व् would have been changed into क् by VIII. 2. 30 S 378.

In forming the Perfect, we apply आह्, as गच्छ+आह्+चकार. Now VI 4. 49 S 2631 requires the elision of वः. But the elision does not take place because of the maxim — That which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." Here अच् and आह् substitutions were caused in गी+अच् and गी+अच्, by the presence of व्, and this व cannot now destroy this व by S 2631.

Thus we get Per गच्छाचकार. I Fut. गच्छिष्यति. So also गच्छाचकार. I. Fut. गच्छिष्यति.

But a word ending in व् gets the designation of Pada, and so its व् is elided by VIII 2. 7 S. 236. As राजीवति.

From वृत्तन् we get वृत्तति the syllable वृत्त is replaced by रत्त (VII 2. 98 S. 1373). So from अरत्तन् we get अरत्तति. The sūtra VII 2 98 S 1373 has current in it the anuvṛtti of वृत्तार्थयोः when in the singular, from VII 2. 97 S 389. Therefore in the plural we get वृत्तवत्तति and अरत्तवत्तति.

From गीः and वृः we get गीर्वति and वृर्वति. Here by VIII 2 77 S 354 the penultimate is lengthened. The lengthening, however, takes place of the short vowel of the root, for the word *śhidatōh* is understood in that sūtra. Therefore, there is no lengthening here दिवद्दिवति—दिवति. The counter example वृत्त वृत्तति—वृर्वति given by Mādhava in this connection is of doubtful validity. I or वृ and गी stand on the same level. If दिवद्दिवति is गीर्वति, वृत्तवत्तति should be वृर्वति. Because वृः and गीः are derived from the roots वृचयते and वृ वाचयत्यवयते by adding the affix क्तिप्, and VII 1. 100 S 2350, and VII. 1 102 S 2494.

The example दीव्यति given by the ancients is erroneous. For if दिव्यदृश्यति were दीव्यति, then दिव् might be derived from /दिव् with क्तिप्, but the form would be द्युः which with दृषच् will be द्यूहति. If it (दिव्) be formed by the affix दिच् then the penultimate will be gunated, and we get दीव्यति. In the Kāśikā on हलि च (VIII. 2. 77 S. 354) we find the same counter-example दिवमिच्छति=दिवयति.

So also from चदच् we get चदस्यति. From कर्तृच्, we have कर्त्रीयति by रीच् of VII 4. 27 S 1234. The patronymic च however is elided, as from गार्ग्य we get गार्गीयति by VI 4 152 S 2119. From वाच्, वाचयति. From कवि, we have कवीयति. The lengthening is by S. 2298. So also वनियति.

२६६० । वयस्य विभाषा । ६ । ४ । ५० ।

वयः परस्यो वयस्यवकीर्तोवो वा स्वादार्थमाहुते । आदेः परस्य (४४) । 'अतो लोच' (२३०८) । तस्य स्वातिव्यवहारकृषयणुषो च । वनियति । वनियति । " वाचतमकृतिक्नुव स्वादस्यवाच्य वयच् च " । क्विप्पठति । वदमिच्छति । वदमिच्छति ।

2660 The elision of च of the Denominative stem (वय) is optional, when preceded by a consonant and followed by an ārdhādhatuka affix.

The वय denotes the affixes वयच् and व उ ङ. Thus वनियति or वनियति, वदस्यति or वदस्यति meaning वनियव्यवहारं वदस्यति or वनिय वयाचरति &c.

Of the whole affix च (consisting of two letters च and ञ; the च y is elided by this sūtra real with S आदेः परस्य (S 44) the ञ is then elided by S 2308. Thus वनियच्+इ+ता=वनिय+इ+ता (VI. 4. 50 S 2660)=वनिय्+०+इ+ता (VI 4 48. S 2308). This elided च acts as āthānivāt, and so the इ of वनिय् does not become penultimate and so it is not gunated by VII. 3. 86 S 2189. Thus we get वनियति in the First Future.

When च् is not elided we have वनियति.

Vart.—The affix वयच् does not come after a case inflected noun, which in its basic condition (prakṛiti) ends in च्, nor after an Indeclinable. Thus the Pronouns किम् इदम् are च-ending Prakṛitis. No वयच् can be added to them. So we have a sentence only. As वनियति or वदमिच्छति. Similarly स्वर is an Indeclinable and here also we have स्वरमिच्छति.

२६६१ । अशनायोदयधनाया युमुक्ताविपासागर्घ्ये । ७ । ४ । ३४ ।

अशनाया निपात्यन्ते । अशनायति । उदयति । धनायति । 'युमुक्तायो' किम् । अशीयति । उदकीयति । धनीयति ।

2661. The Denominative roots अशनाय, उदय and धनाय are irregularly formed, when they respectively mean 'to be hungry', 'to be thirsty', 'to be greedy'.

Thus अन्नमाप्सि from अन्न+अप्, अ instead of ई, the other form being अन्नमीप्सि who is not hungry at the time, but wishes to get food for some future occasion, and therefore when not meaning 'to be hungry'; उद्वप्सि 'he is thirsty', उद्व being substituted for उद्वक्, in any other sense we have उद्वकीप्सि, who wants water for purposes of bathing &c. चनाप्सि 'he is greedy', in any other sense, चनीप्सि who is poor, and therefore wishes to get riches

२६६२ । अश्वत्थीरवृषलयस्नानामात्मप्रोती क्वचि । १ । १ । ५१ ।

अर्धं क्वचि अनुवागलः स्यात् । 'अश्वत्थवरोर्ध्वेऽनुनेच्छायात्' । अश्वत्थसि वृषत् । वृषत्सि योः । 'धीरलक्ष्मणयोर्लक्षणायात्' । धीरत्सि यात् । लवणरसप्रुष्टः । 'वर्धमानि-पदिदानं क्वचि लालसायां पुनस्तुकी' । दधिरत्सि-दध्यत्सि । नपुंसत्सि-नप्यत्सि ।

2662. The augment अङ् is added after the words अश्व, वीर, वृष and लवण before the Denominative affix क्वच्, when the delight of the subject in these things is to be expressed.

The anuvṛtti of क्वच् does not extend to this sūtra or any further. [Thus अश्वत्सि वृषत्, धीरत्सि नाचकम्, वृषत्सि यो, लवणरसप्रुष्टः । अश्व+अङ्+क्+ति=अश्वत्सि (VI 1. 97. S 191) Why 'when the delight of the subject is meant'? Observe अश्वीप्सि, वीरीप्सि, वृषीप्सि and लवणीप्सि ।

Vart —After अश्व and वृष the force of the augment is that of desiring sexual connection. Vart:—After वीर and लवण it has the force of ardently wishing for, i.e., an intense thirsting after the thing. The augment is not added, though the sense may be that of delight, if it has not the above meanings. Others say Vart:—The augments अङ् and अङ्ङ् should be added after every nominal stem when the sense is that of intense yearning after that thing: as दध्यत्सि, नप्यत्सि with अङ्ङ् । When the augment अङ् is added the forms are दधिरत्सि, नपुंसत्सि &c.

२६६३ । काम्यकृत् । ३ । १ । ८ ।

काम्यनिर्धे काम्यकृत्वात् । पुत्रप्राप्तये क्वच्ति पुत्रप्राप्सि । इह 'यस्य पुत्रः' (२६६२) इति लोपो न । अर्धेऽस्यात् । 'यस्य' इति लोपान्नदधितुल्यम् । यद्वैकाग्र्येति । त्रिंशत्का-क्वचि । आत्मप्रोती-प्रोः-प्र्यप् स्याद्वि । क्विञ्काग्र्येति । स्यात्काग्र्येति ।

2663. And the affix काम्यच् is also employed, in the same sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished is connected with the wisher's self.

Thus, पुत्रप्राप्सि 'he wishes for a son of his own'.

The making of this a separate sūtra, instead of adding it with III. 1. 8. S. 2637 and making one sūtra of them both, is for the sake of the subsequent sūtra, where the anuvṛtti of *Lyuch* only runs, and not that of *kāmyac*. The *क्* of *क्वचि* is not indicatory, but is a part of the real affix. Here, therefore, rule J 8. S. 193 which would have made the latter indicatory, does not apply, because no particular purpose would be served

by making it indicatory. Or the affix *ldmyach* may be considered to have an indicatory च before it i.e., the affix being *chldmya*.

The rule VI. 4. 49. S. 2631 requiring the elision of च, does not apply here; because that rule would be redundant here. The verb of S. 2631 refers to the syllable च+ञ "ja," as we have explained it there. Were this च of क्त्वच् to be elided before ardhadhātuka affixes we could not get the desired form.

So also we have वयम् क्त्वच्चति, नर्विच क्त्वच्चति ।

This affix comes after bases ending in च and after Indeclinables even, contrary to वच् । See vārtika under VI. 4. 50 S. 2660. Thus we get क्लिप्त्वच्चति । वच् क्त्वच्चति ।

२६६४ । उपमानादाचारे । ३ । १ । १० ।

उपमानादाकर्तृः उपमानादाचारेऽर्थे वचस्त्वात् । उपनिवाचरति पुत्रीवति क्त्वच् । विचक्ष्वति द्विवच् । * अभिहरणश्चेति वक्तव्यम् * । भावादीवति कुट्टी निधुः । कुटीवति प्रागादे ।

2661. The affix वच् is optionally employed, in the sense of treatment, after a word ending in a case-affix denoting the object of comparison.

Thus उपनिवाचरति क्त्वच्—पुत्रीवति क्त्वच् 'he treats the pupil as a son'. So also विचक्ष्वति द्विवच् 'he treats the twice-born as a Vishnu'.

Vārtika—So also in a locative case. As भावादीवति कुट्टी 'he dwells in a hut as if it were a palace' वच्'कीयति नचजे' in a cot he lies down as if he were on a royal bedstead; he treats a cot as a royal bedstead'. So also कुटीवति प्रागादे ।

२६६५ । कर्तुः क्वच् सलीपश्च । ३ । १ । ११ ।

उपमानादाकर्तृः उपमानादाचारे क्वच् वा स्यात् । वाग्नस्य तु कर्तृवाचकस्य लोपो वा स्यात् । क्वच् वेत्युक्ते । यत्ते वाचयन् । वाग्नस्य लोपस्तु क्वच्संनिधौगमिष्टः । च च क्वच्प्रतिपत्तः ।

* ओषधीःचरचो गित्यनितरेषां विभाषया * । कृष्ण इवाचरति कृष्णावते । ओषःपक्षी वृत्तिविषये तद्वति । ओषावते । आह्वयते । यथावते—वसवते । विद्यावते—विद्वत्तते । तद्वत्तते । नदाते । अनेकावरेषु तु पुनरावते । अस्मदाते । 'क्वच्'नाभिषे' (८३७) । कुमारीवाचरति कुमादावते । इतिथीवाचरति इतिहावते । पुर्वोपगच्छते । अयम्वीच वयम्वीचते—अयम्वीचते—अयम्वीचते । पुनरिति पुनरावते । पट्टीद्वय्याविव पट्टीद्वयवते । 'न कोपधावा' (८३८) । याचिकावते ।

* आचारेऽवगमनलीपक्षेभ्यः क्लिप्वा * । आग्रहकारकस्य च । अवगमनादयः पक्षादाग्रगताः । क्लिप्तं निधौनेनानुदात्तस्वमुपनिषत्तश्च चाग्रस्यस्य प्रतिपाद्यते । तेन क्वच् । अवगमनते । लीवते । रोहते । भूतपूर्वादप्यनेकाव आत् । एववर्तिकारस्वभावस्यार्थात् । न च अवगमनस्य इत्यादि विद्विस्तत्कालम् । क्षेत्रानामेवाचारेऽपि क्लिप्तं न बाध् । आह्वयनेकार्थत्वात् । अवगमनां च । लीवां च । रोहां च । वर्तिक्षेत्रेऽप्युपपत्तिविशिष्टपाठारक्षेपानुपपत्तिगोचरविशिष्टाश्च यद्वेति भाषवादयः । तद् नेति ह्येवम् । * सर्ववर्तिपदिकेभ्यः क्लिप्वा वक्तव्यम् * । पूर्ववर्तिक्षेत्रे अनुपपत्तिगोचरे च क्लिप्तं नास्ति । आतिथिदिक्प्रवृत्तिश्च उप इति न संभवते । तेन पदकाये न । क्वच् इवाचेति कृष्णति । 'अने पुते' (१८१) इति यथा वद पदकम् । अ इवाचेति अति । अहः । अति । अत्यग्रवचनधीय अनेकाव इत्युक्तेर्भात् । ओ । अतुः । दा । द्विवच् । 'अने

युधे (१८१) । 'अत आदिः' (२२४८) इति दीर्घः । चत् । यी । वृद्धिः । अङ्गुवादिषु तु 'जातो शीघ्र इति च' (२३७२) इत्याद्यौ । नास्तेषाञ्चरति नास्तीति । लिङ्गविहितपठिभाष्यैकदेशस्य अर्थावतरणाद्वा द्विषु । नास्तीञ्चकार । सकि । अनास्तात् । अत्र इत्यङ्गुवादिनोपे न । कीडादङ्गुवादिनोपे अपि सोदये सोपविनावात् । इत्यङ्गो । अनास्तावीत् । कविचित्त्वयति । आशीर्लिङ्गि । कवीयात् । 'विचि वृद्धिः-' (२२८७) इत्यत्र 'वायोः' इत्यनुवर्त्य आनुदेव यो आनुतिरिति उवाणयानाङ्गान्वायावोरित् वृद्धिरिति कैयटादयः । अकषयीत् । अकषयन्तु नामधावोरपि वृद्धिर्निश्च्यति । अकषायीत् । विचित्त्वयति । विवाय । विव्यत् । अकषयीत्-अकषायीत् । श्रीरिच चयति । चिवाय । चिचिच्यत् । चित्तेव चित्तरति । आचिचि रिच् । चित्रिवात् । भूरिच भवति । अत्र 'गतिरणा-' (२२२३) इति 'पुत्रो युक्-' (२१७४) इति भवते-' (२१८१) इति च न भवति । अविच्यत्तयेन आनुपादस्यैव तत्र प्रवृत्तात् । अकषयीत् । उवाय । वृचिच चयति । चिचि- (२३१२) इति न चङ् । अङ्गावीश् ।

2665. 'The athx चयद् is optionally employed in the sense of behaving, after a word ending in a case-affix, denoting the object of comparison of the agent, and there is elision (lopa) of the final च of the noun, if it ends with a च.

The word च 'optionally' is current from III 1 7. S 2608 Since 'चयद् is optionally employed', as said above, we have in the alternative the full sentence 'The elision of च of the च ending nouns, is dependant on the presence of चयद्'. This elision is a regulated one—the च is dropped under particular circumstances only as taught in the following

Vārtika.—The elision of the च of the words **बलवद्** and **अ-रवद्** is invariable, of others optional

Thus from **krishna**, we have **बलवते** 'he acts like Krishna'.

The word **बलवद्** 'strength, when used as a verb means a person possessed of it. As **बलवते** 'he acts as if he possessed vigour = **बलवतीव चाचरति**. So also **अपवतवते** 'she behaves like an Apsaras. The elision of च is compulsory in these two cases

But not so here **चयते** or **यवयते**, **विद्वयते** or **विद्वरते** ।

So also **रवदते** from **गुणवद्** and **नदते** from **अनवद्** । But when the Pronouns are plural, we have **गुणवदते** and **अनवदते** ।

A Feminine noun becomes masculine before चयद् by VI. 3 36. S 837. Thus **कुमारवते** 'he acts like a girl' इत्याद्यते he b. has like a she antelope. So also **गुरुवते** 'he b. has like a female teacher'.

So also **वपनीवाचरति**—(1) **वपनावते**, or (2) **वपतीवते** or (3) **वपनीवते** । The word **वपन** means an 'enemy', and its feminine is **वपनी** 'a female enemy,' formed by **कीच्** as the word belongs to the *Sāṃgavādi* class. With चयद्, the word resumes its masculine form **वपन**, from which we get **वपनावते**, with lengthening under VII 4 25 S 2298. This is the first form (2). The second is from **वपनी** 'a co wife one having the same husband as another.' It is formed by **च्** under IV 1 35 S 492 and then **कीच्** added to **वते** । Therefore when this **वपनी** becomes masculine, the form becomes

यवति from which we get यवतीयते । (3). The third comes from यवी 'legal wife', compounded with च, and as this word has no corresponding masculine, it retains its form and we get यवतीयते ।

Similarly from युवति we have युवयते (masculine), from यद्वीहृदाविच याचयति we have यद्वीहृदयते । Here हृदी which is in immediate contact with the affix has become masculine, but not so यद्वी because it is not followed by यवद् ।

But a Feminine with a penultimate च does not become masculine (VI § 37 S 838) Thus याचिजायते । So also यवतीयते दौर्जीयते द्राघजीयते । &c.

Vārtika.—The affix कृप् comes optionally after the words avagalbha, klīva and hoda, with the force of behaving like that.

By force of the word 'optionally' we have the affix यवद् also, as well as a sentence

Q—All nouns can take कृप् in this sense under the vārtika 'वर्तमानि पदिनेः' कृप् to be stated here after, what is the necessity of the present vārtika ?

Ans.—As a matter of fact the present vārtika teaches something other than what appears on the surface. The words avagalva &c are formed by the यच् affix of the Pachādi class. This यच् is to be known to be Anudātta and Anunāsika when in contact with लृप्. Thereby, these verbs will be conjugated in the Atmaepada. When these nouns do not take लृप्, but take क्यन् then the affix यच् is not Anudātta or Anunāsika. Consequently it does not get the designation of इद् and is not therefore elided.

Thus अवगच्छ + कृप् + यच् + ते = अवगच्छ + अ + यते (अ elided because इद्) = अवगच्छते । So also क्लीयते and दौहते । So also अवगच्छनाम ।

But अवगच्छ + यवद् + यच् + ते = अवगच्छायते (here य is not elided, but lengthened by VII 4 25. S 2298) So also क्लीयायते दौहायते ।

The Perfect of कृप्—ending words is formed by याच् (periphrastically), though it does not consist of more than one syllable. For when गच्छ (noun) becomes गच्छ् (verb by कृप्) it becomes monosyllabic and ought to form regular Perfect. But that is not the case because it was at one time not monosyllabic. This is because of the very fact of this vārtika. The making of this vārtika is a Jñāpaka, that a stem which at one time was polysyllabic is still treated as such for the purposes of Periphrastic Perfect. The getting the form अवगच्छते is not absolutely dependent on this vārtika so it cannot be said that the vārtika is necessary for the formation of अवगच्छते । For the simple roots also can be used with the force of 'behaving like that' because roots have many meanings. (That is to say, the form अवगच्छते can be derived from the simple root गच्छ dhārshtye (Bhūdi 419) with the Preposition अव and so there is no necessity of deriving it from the noun अवगच्छ । Therefore the real thing taught by this vārtika is that

the 'Perfect is formed by **आत्**, which would not be the case in the event of the simple root **वदन्**.) Thus the Perfect of the Denominative **अवगहनते** is **अवगहनो बभूव**, of the simple **अवगहनते** is **अवगहनो बभूव**. Similarly **ह्रीषा बभूव**, **दोषा बभूव**. The $\sqrt{\text{kilba}}$ is **Bhūādi 406**, and $\sqrt{\text{hodri}}$ **Bhūādi 305**.

In the *vārtika*, we have *ava-galva*, with the preposition *ava*. From this fact, *Mādhava* and others hold, that from the simple noun **गहनः**, or from a noun having some *upasarga* other than **अव** before it, there will be no **क्विप्** but **कृप्** only. The proper inference is, however, that they will not take the affixes of the *Atmanepada*.

(Note — In the *Mādhaviya Dhātuvṛtti*, however, we find him saying under the $\sqrt{\text{galva}}$ (**Bhūādi 419**) that the conjugation will be *Parasmaipadī*, and not that no *kvip* will be added. *Bhattoji* had perhaps some different text of the *Mādhaviya* before him. The counter-example given in the *Mādhaviya* is **गहनति** and **गहनन्ति**.)

Part — The affix **क्विप्** comes optionally in this sense after all crude nouns. As **अवगति** or **अवगन्ते** **गहनति** or **गहनन्ति**.

The affix **क्विप्** has been taught in the previous *vārtika* with regard to three nouns.

As the word 'prātipadika' is used in the present *vārtika*, the 'word **पदा** (**S 2657**) 'after a case inflected noun,' has no applicability here. Therefore, the operations dependent on the word getting the *d* signation 'pada' do not take place here.

Thus **कृष्ण इवावर्ति = कृष्णति**. It is thus formed **कृष्ण + वृत् + तिप् = कृष्ण + ति** (the final **व** of *Krishna* and the **व** of **वृत्** coalesce into the form of the subsequent by *sūtra* VI 1. 97 **S 191**) Similarly **अ इवावर्ति = अति**. **D अतः**, pl. **अति**.

The Perfect will be formed not by **आत्** which ought to be under the strict interpretation of **III. 1 35. S 2306**. For **अ** is here a denominative formed with the affix **क्विप्**, and therefore it is a *pratyayānta dhātu*, within the meaning of that *sūtra*. But in explaining that *sūtra*, we have removed the word 'pratyaya' and substituted for it 'anekācāh'. So that, even where a root is a derivative root (*pratyayānta*), but if it is monosyllabic, it will not take **आत्**. Therefore the Perfect is formed by **यो वृत्**, &c. As **अ + वृत्**. Now applies **VI 1 97 S 191** by which **अ + व** (of **वृत्**) would become **अ**. But this is superseded by **VII 4 70 S 2243** and we have lengthening instead. Thus **अ + वृत्** becomes **आ + वृत्**. Then the **अ** is changed to **यो** by **VII 1. 34 S 2371**. Then **आ + यो** becomes **यो** by **VI 1 88 S. 72**.

In the Dual, we have **आ + वृत्**. Here **आ** is elided by **VI 4 64, S 2372** and thus we get **वृत्** as the Dual. Similarly in the Plural we have **वृत्** only.

Similarly from वा 'Brahmā', we have व+क्रि+अप्+क्रि=वक्रि 'he b. haves like Brahman'. The Perfect, according to Haradatta is वक्रि, but according to Madhava it is वक्रः. He relies on the vārtika given under S 231d which declares that the rule of the elision of अ superseded by anticipation even the subsequent rules as to वप् and व, अल् &c. So the vṛddhi to be caused by वप् in वप्+अप् is superseded by VI 4 64 S 2372, and we get the form वक्रः.

Similarly from एव we have एव एति Per एति or एवः. The Periphrastic Perfect एवमाह or एवाचकार is invalid according to our view. For though एव (noun एव + क्तिन् = एव) is a pratyaya ending root yet we have explained the sūtra, III 1 35 S 2306, by saying that a root containing more than one syllable takes चाय् and not a monosyllabic root.

२६६७ । मृशादिभ्यो भुव्यच्चेसोपश्च हल । ३ । १ । १२ ।

[illegible]

2687 The affix **वत्** in the sense of becoming what the thing previously was not, is employed after the crude forms **वृ** and the rest, which do not end with the affix **स्व** (V 4 50), and there is elision (लोपः) of the final consonant of these words, if they end in a consonant.

Thus चक्षुषो वृक्षो भवति = चक्षुषावर्ते 'he becomes much (from a little)
धीम्रावर्ते he becomes swift (from being tardy) All these roots will be
Atmanepadi (I 3 12)

sarga form is modified and becomes something else Thus चा + कृद = चोदः । The gerund formed from the denominative /odha will be चोदविष्य with क्त्वा, and not with ल्यप् as is the case with चक्ष्मणाय or चयगल्भ्य &c Because the upasarga चा is not heard here as च but has become चो and so the above rule does not apply

As regards the limited scope of this rule derived from the jñāpaka of चक्ष्मणुदे, the authority is to be found in the vārtika given under VI 1 95 and Patañjali's comments there on. That vārtika is as follows —

Vārtika — Here is not the single substitute of the form of the subsequent in the case of चाद् when followed by वच् or चोच् or चाद् :

Thus दत्ता the cow From it we have Denominative Imperfect 3rd singular चोदीयद् he desired a cow चाद् + चोदीयद् । Here चा + च does not become चो by VI 1 96 S. 2214 but चो । The affix here is वच् (S 2658) Similarly चोद्दीयद् । Here चा + चो(द्दीयद्) does not become चो by VI 1. 95 S. 80 but चो by the present vārtika. Similarly चाद् + चाद् + कर्दीयद् । Here चाद् + चाद् do not become pararupa ekādesa but we have चोदीयद् । In all these cases there is vṛddhi by VI 1 90 S 269. The force of च in चाद् (S 269) is to reconfirm vṛddhi which was set aside by the preceding Aṣṭādhyāyī rules. This च used by Paṇini also indicates the limited scope of the jñāpaka upasarga samānākāram purvapadam &c And it has been fully established by Patañjali also in the Sixth Adhyāya.

The following extract from the Kāśika on VII 2 21 will be explicit.

मनी परिवृद्धः ।

The irregularly formed परिवृद्ध means 'Lord'

This is formed like हृद्, from वृद् or वृद् । When not having the sense of Lord we have परिवृद्धितद् and परिवृद्धितद् ॥

The वृ is elided first as an anomaly. By so doing we can get the forms like परिवृद्धयति परिवृद्धयन्तः, परिवृद्धीकृत्य । The form परिवृद्धयद् is formed by वच् instead of क्त्वा । Though the full noun is परिवृद्ध and वच् is added to such a noun yet for the purposes of क्त्वा it is considered as a compound word, having परि as upasarga. In fact वच् is added to वृद्, and the root becomes वृद्धि and then क्त्वा is added to this root and then there is compounding of परि with this word ending in क्त्वा and then by the regular process the क्त्वा is replaced by वच् । The general rule is that Derivative roots formed from nouns like परिवृद्ध उत्पन्नम् पुनश्च &c, which have an upasarga as one of their formative elements, are treated as if they were compound verbs having those upasargas. The result of this is that though the full noun is पुनश्च, yet in the derivative verb पु will be treated as an upasarga, as in ordinary compound verbs. Thus the augment च in the Imperfect is added after पु and not before it, as वचनयत्, वदयत् ॥ The rule is उपसर्गसमासाकारं प्रत्ययेन वाच्यमस्योक्तं प्रत्यये चिदीर्षिते पुनश्च क्त्वा । The

It should not be said that the क of वयच् is part of the affix, just as the क of क्वायच् and therefore should not be elided, but should be heard, as it is possible to utter it, as in लोहितवते like लोहित क्वायति । The superfluity of the क of वयच् is established.

With दाच् we have पटपटावति or पटपटावते ।

The affix दाच् (V 4. 57) comes when the verb following is one of the three घृ, वृ, or कृ, as पटपटाकरोति-नवति or-स्याच्. The present sūtra teaches by implication that when वयच् follows दाच्, the above restriction, that the verb should be कृ वृ or घृ, is not applicable. Here दाच् comes without the addition of कृ वृ or क्खति.

But those who on the strength of the following verse, use both the Parasmai and the Atmanepadas after the words रवाच् &c, go against the Bhāṣya and the vārtika.

Veras — 1. lobha, 2. śyāma, 3. duḥkka, 4. haṣha, 5. garva, 6. sukha, 7. mūrchohā, 8. nidrā, 9. kṛpā, 10. dhāma, 11. karuṇā, 12. nitya, 13. charman (—re lobhādi words).

These words take वयच् and never वयच् । Thus रवावावते । The words दुःख &c, take वयच् when meaning 'he who is or possesses that'.

B, the rule, a masculine includes the feminine, the affix वयच् comes after लोहित also, as लोहिनीवति or लोहिनीवते ।

Note — The word पटपटावते is formed by adding the affix *dāch* to the word पट which is first reduplicated, and then takes the denominative affix *kyash*. The affix *dāch* is added to express inarticulate sounds.

Note — There is no special class called *lohitādi*. The vārtika, therefore proposes that the sūtra should read (without the word *adi* as लोहितदाङ्गवत् वयच्, 'the affix *kyash* comes after *lohitā*, and words ending in *dāch*).

Kasika — This rule applies to words other than विद्यादि which are always invariably Atmanepadi owing to the क्तिच् affix वयच् while वयच् is optionally both (I 3 90). Thus वर्णावति or वर्णावते विद्यावति or विद्यावते, दण्डावति or दण्डावते कृपावति or कृपावते. The *lohitādi* is an आह्वयिण, the following being some of the words of this class, लोहित, नील, हरित, पीत, जड, जैन and जगद.

Kasika — The indicative क in वयच् is not for the sake of prohibiting *guna* and *vriddhi* (I 1 5). For *guna* or *vriddhi* takes place in a *dhatu* followed by a *sariadhātuka* or *ārdhadhātuka* affix. The affix वयच् is not added to a *dhatu* but to a nominal stem hence there is no scope for the operation of *guna* &c. The क is for the sake of grouping वयच्, वयच् and वयच् in one class as वय, as in sūtra वः क्ति (I. 4 15). There is, however, no word ending in न among those enumerated above.

२६९० । कदाय क्रमये । ३ । १ । १४ ।

[illegible]

2670. The affix **वद्**, in the sense of exerting (in dishonesty) is employed after the word **वद्** 'mischievous', when the latter has the fourth case-affix in construction.

Thus, कष्टाय प्रवर्ते = कष्टायते 'he is assiduous for trouble, i.e., he is assiduous in the commission of dishonesty, or he plots'.

Varī—This affix comes in the sense of exerting in evil, after the words *द्वय*, *कद्व*, *द्वय* and *द्वय*. The word *कद्व* means 'sin' or evil. The words *द्वय* &c., denote 'evil' in this particular connection. The affix *द्वय* comes after these words when they are in second case in construction in the sense of exerting for that. Thus *द्वय* *द्वय*—*द्वय*, *द्वय* &c. In analysing these words *द्वय*, &c., we must use terms other than these. Thus *द्वय*, *द्वय*, *द्वय*, *द्वय*, and *द्वय*.

Note—When the sense is not of 'oval', the affix is not added, **अणः** **अणः** **अणः**

२६७१ । कर्मणो रोमन्थतपोभ्यां वर्तिचरोः । ३ । १ । १५५

दोनमयतयोभ्यां धर्मभ्यां क्रमेण पर्यन्ताया वरति वार्ये पयहृत्वात् । दोनम्यं पर्यवति
 दोनम्यावति । “ इमुपलभ इति यत्तत्तय ” । पर्यायवाक्यस्य पुनरुक्त्यनित्यस्य । नेह । कीदो
 दोनम्यं धर्तवति । अवाप्तप्रदेशाभिरागत इत्यभिह दोनम्यः । तद् रतातीत्यर्थे इति श्रुतम् । यद्वा
 करोतीत्यर्थे इति व्यावहारिकवृत्तौ । “ तपसः परस्मैपदं च ” । तपस्यति तपस्यति ।

2671. The affix चक् is employed after the words, चेतन्य 'ruminating' and तपस्व 'austerity', when they are used as the objects of the action of repeating and performing respectively.

Thus, रोमन्ध वर्तयति=रोमन्धायते गौः : 'the cow ruminates'

Vart — This is restricted to the word signifying movements of the jaws i e., to draw out from the stomach the food already chewed in order to chew it again. Therefore there is no affixing here, as कीले रोमस्य वर्तयति here रोमस्य means the excretion that comes out of the lower opening of the alimentary canal. According to Kaiyata, it means 'the insect eats its own excretion'. According to Nyāsa-kāra and Haradatta it means the insect makes a ball out of its own excrementa (खननीर्णमपादानं प्रदेयाग्निः घृतं रोमस्यास्य इत्यर्थं वर्तयति घृतं कीलेति गुलिकां कीलेवीरवर्जः, नात्र हनुवतः नस्ति ।)

Varl —The Prasmapada affixes are used after the word वप, as वपवरति=वपस्वरति, 'he performs austerity'.

2677. The affix *चिच्*, in the sense of "making," comes after these words as the object of the action *viz.*: *शुष्य*, 'shaving', *मिश्र* 'mixture', *मृद्व* 'soft', *सव्य* 'salt', *व्रत* 'vow', *पक्ष* 'diness', *हल* 'plough', *कल* 'strife', *हृत* 'done', and *हृत्* 'matted hair'.

Thus *शुष्यकरोति* = *शुष्ययति* 'He shaves'

Part:—The *चिच्*, after the word 'vrata' has the force of 'eating as a vow', or 'abstaining from eating as a vow' Thus *पयोपूतयति*. 'He lives on milk as a vow.' *सुद्रासं व्रतयति*. 'He abstains from the Sūdras' food, as a matter of religious vow.'

Part:—The *चिच्* has the force of 'to cover', after the word 'vastra'. As *संवपयति*. 'He covers with clothes.'

Part:—After the words 'hali' and the rest, the affix *चिच्* has the force of 'to seize or take.'

Part:—And the words 'hali' and 'kali' become irregularly 'hala' and 'kalā' and are so exhibited in the sūtra. As *हलिं वृद्धयति* = *हलयति*. *कलिं वृद्धयति* = *कलयति*. A big plough is called *हलि*. The Aorist however is *हलदत्*.

Thus *हलि + चिच् + वृद्ध + वृ*. Here VII. 2. 115. S. 254 requires the vṛddhi of the *ह* of *hali*. While the *ishta-vad bhāva* ordained by the *gāṇasūtra* under *Ohurādi* / *katra* (367) requires the elision of *ह*, as it is the *fi* portion. But even if *ह* be not elided first and be changed to *हे* because the vṛddhi rule is subsequent in *Ashtādhyāyī* order to the *fi* elision rule (VI. 4. 155. S. 1786); thus *हलि + चिच्*; then will apply the *fi* elision rule, and *हे* will be elided by *ishta-vad-bhāva*; and we get *हल् + चिच्*. Here no *चञ्* vowel has been elided for *हे* is not *चञ्*, and so the root is *चञ्चोपि* and so there will be *sanvad-bhāva* and lengthening. To prevent this the words are shown as *हल* and *कल* in the sūtra, so that rule VII 4 79. S. 2317 and VII. 4 91 S. 2318 should not apply to them. So we get *चञ्चहलत्*, and *चञ्चकलत्*. For in *हल* and *कल* even if we make vṛddhi, the vowel elided will be *चञ्* vowel, as *हल् + चिच्* = *हला + चिच्* = *हल् + चिच्*. Thus it is *चञ्* *lopi* and so there is no *चञ्चद्वय* &c

Note:—In one view, the use of *हल* and *कल* in the sūtra is useless. The words *हलि* and *कलि* also would have given the above forms; if the *fi* elision were to take place prior to vṛddhi; for then the words would become *हल्-सिचिच्*. Thus *हलि + चिच् + वृद्ध + वृ* = *हल् + चिच् + वृद्ध + वृ* (VI. 4. 155. S. 1786). Now sūtras S. 2317 and 2318 cannot apply, as an *चञ्* vowel of the root has been elided. Thus we have *चञ्चहलत्*. The fact however, is that Pāṇini having shown *हलि* and *कलि* in the sūtra with *च* as *हल* and *कल*, must have meant that the vṛddhi should take place before *fi* elision. Thus *हल् + चिच् + वृद्ध + वृ* = *हलो + चिच् + वृद्ध + वृ* = *हल् + वृ + वृद्ध* =

अपीपत् । Here *पी* is elided and it is not an *अच्* vowel, and so the root remains *आप्* and the proper form is *अपीपत्* and not *अपपत्* ।

Similarly *कृतं दृढाति* = *कृतवति* 'he appreciates kindness, i.e., he is grateful' So also *दुस्तानि विहसति* = *विहस्यति* । Some say *दुस्तं* means 'hair.' Others say it means 'matted locks or hair' While according to another interpretation, it means 'sin.' There *विहस्यति* means 'he combs the hair, or disentangles matted hair, or delivers from sin.'

It would have been more appropriate to have inserted these words *पुनः* &c., in the sūtra III 1 25. S. 2563, instead of making a separate sūtra of them.

All nouns can be converted into roots by adding *चिच्* under the *gaṇa* sūtra *मातिवदिकाद् चात्तर्च्यं बहुलमिदम् च* (churādi / katra 307). So the nouns *पुनः* &c., would have taken *चिच्* under the above *gaṇa* sūtra also, the specific mention of these few nouns like *munda* &c., in this sūtra and some other sūtras by Pāṇini indicates that these will take *चिच्* even where there is *चापेडा* i.e., where something must be added to complete the sense. Therefore in the case of nouns not specifically mentioned by Pāṇini in any of his sūtras, we cannot add *चिच्* where there is *चापेडा* । Therefore though from *बहु चापेडे* we have *पटयति*, we cannot have this form after *एवमेव बहु चापेडे* । But some of the words *पुनः* &c., will become *वृत्त* even where there is *चापेडा* । As *पुनश्चयति नाचयत्* 'he shaves the boy', *मिश्रयति अन्नम्* 'He mixes the food' *रमयति वस्त्रम्* 'he softens the dress' *समयति व्यञ्जनम्* 'he salts the condiment'.

The words *हसि* and *कसि* have been specifically mentioned by Pāṇini, in order to indicate that they become *अ* ending before *चिच्* ।

The noun *वर्य* is specifically mentioned (S 2563) in order that it may take the augment *आप्*, as *वरयाचयति* ।

While other nouns have been specifically mentioned by Pāṇini, simply by way of amplification.

Thus *वरद करोति* or *आचष्टे* = *वरयाचयति* ।

Varī —The words *अर्थ* and *वेद* take the augment *आप्* before the affix *चिच्*, as *अर्थाचयति*, *वेदाचयति* । The whole equation is thus shown *अर्थ + आप् + चिच् + यच् + तिप्* = *अर्थ + आप् + द + चति* = *अर्थादि + चति* = *अर्थाचयति* (VII. 3 86). The final syllable called *टि* is not elided in this case, i.e., of *अर्थोच्* the syllable *आप्* is not elided before *चिच्*, as it would have been by VI 4. 155. S 1786 The reason is that if *आप्* was to be elided, there would have been no necessity of adding it.

The affix *चिच्* has the sense of 'unfettering' after the word *पाद्य*, of 'seeing' after *वच* of 'singing in accompaniment' after *वीणा*, of 'brushing' after *द्वय*, of 'praising' after *खेला*, of 'leading' after *वेग*, of 'rubbing' after *सोप*, of 'taking' after *रवच्*, of 'putting on' after *वर्ण* and of 'taking' after *वर्ण* ।

Thus विषाजयति 'he loosens the noose', रूपयति 'he sees the form', उप-
 दीयति 'he sings to the accompaniment of the Vina', अतुलयति "he brushes
 with the tula brush" Tula is a brush made of the heads of grass उप-
 स्तोतयति 'he praises with verses'. From देन we have अग्निप्रेषयति 'he leads
 the army'. The ष of देन is changed to य by S 2270 The Imperfect is
 उपप्रेषयत् । Here the ष is changed to य by S 2276 The Dea-d-erative is
 अग्निप्रेषयिष्यति 'he desires to lead the army'. Here ष is changed to य by
 S. 2277

From रोज्ज, wogē अजुल्लिषयति 'he rubs the hair'.

The noun रज्ज is formed from the root रज्ज चरदरे (Tadādi 18), with the
 affix gha । Thus रज्जयति 'he takes the skin'.

So also यज्जयति "he fastens with leather "

यज्जयति 'he takes color' from varna

Similarly वृज्जयति = अववृज्जयति ।

By the gana sūtra under /katra (X 367), the feminines are converted
 to masculine and so on (see page 498) Thus वनीनाचष्टे = वनयति (वनी fem.
 to वर masc) वरदनाचष्टे = वारयति । The descendant of वर is वारदः by अच्
 under IV 1 170 S. 1188. The feminine of वारदः is वरदः the affix being
 luk elided by IV 1 177 S 1196. वरदः (वरदः fem.) आचष्टे = वारयति (the fem
 वरदः becomes masc वारदः).

From वृद्ध = वृद्धयति (वृद्ध becomes वृद्ध by VI 4 161 S 1785) The Aorist
 is अवृद्धयत् or अववृद्धयत् । The णि is elided either after vridhhi has taken
 effect or prior to it. Thus वृद्ध + णि + च् + य = वृद्धी । णि + च् + य = वृद्ध + च् +
 य (णि elided by S 1786) = अवृद्धयत् । When णि is elided before vridhhi, then
 the root being अन्तोषिच् there is no san-vad-bhāva nor lengthening, and
 we have अववृद्धयत् ।

From वृद्ध we have वृद्धयति (S. 1785) Aor अववृद्धयत् । So also from
 वृद्ध, वृद्धयति, Aor. अववृद्धयत् । वृद्ध, वृद्धयति, Aor. अववृद्धयत् ।

Similarly परिदृष्टयति, Aor. पर्यदृष्टयत् । From कृदि, the Aor. is क्रीडिष्यत् ।
 The word कृदि 'marriage' is formed from the /वृह with the affix णि ,
 the ह् is changed to ण् by VIII 2 31 S 324 This change of ह् into ण्
 being ordained by a Tripiṭh rule is considered asiddha and therefore in
 reduplication, we do not reduplicate णि, but consider it still to be ह् णि and
 reduplicate this last. Thus we get क्रीडिष्यत् ।

But there is another view which declares that for the purposes of
 reduplication the changes caused by the Tripiṭh rules are to be consid-
 ered as valid, for the sūtra VIII 2 1 S 12 is not of universal applica-
 tion (See Paribhāṣa under VI 1. 3 S. 2446). According to this Pari-
 bhāṣa, we can not get the form क्रीडिष्यत् । But we have already explained

and r VI 1 3 S 2446, that this Paribhāṣhā is if not of universal application. This Paribhāṣhā th r for: 10 being *naiya* we apply VIII. 2 1 S 12 to get the above form.

But others hold this Paribhāṣhā to be *naiya* and they reduplicate *दि* and give the form *चोददत्*.

Similarly from the noun *उद* (उद + क) we have the Aorist *चोददत्* or *चोददत्*. This *उद* + *चिच्* + *चद* + *त्* = *उद* + *०* + *चिच्* + *चद* = *उदि* + *चद*. Here in reduplicating we ought to reduplicate *दि* with the *द* of *चिच्* and it to it. However the reduplicate *दि* in the above forms, i.e., how *च* is got in *च* and *द* of *चोददत्* and *चोददत्*. This is done by the indication of the sūtra VII 4 80 S 2677 (चो पुनराचचरे) where Pāṇini has used the class *तृ* a *प्र* and the pratyāhāra *वर्ग* in the single letter *च* instead of *च* and *द*. We learn from this indication that a substitution in the room of a vowel occurs by *चि* does not take place when reduplication is to occur. Therefore we do not elide the final *उ* of *उद* before *चिच्*. The equation therefore is *उद* + *चिच्* + *चद* = *उद* + *चिच्* + *चद* = *उद* + *चिच्* + *चद* = *चोददत्*. This we have fully discussed in conjugating the √*ūna* of the Churādī class (No. 42).

The following verse summarises the nouns that change their *च* to *र*:

रुद्र रुद्र रुद्र येव रुद्र च रुद्र येव ।

चरि रुद्र रुद्र येव रुद्र रुद्र रुद्र रुद्र रुद्र रुद्र ।

In forming the Denominative verbs of *रुद्र* &c. which are monosyllabic nouns, we apply VI 4 163 S 2010 which we repeat for the sake of the context

२०१०क । मकुत्येकाच् । ६ । ४ । १६३ ।

2010A. "A monosyllabic *bha* stem retains its original form without undergoing any change before the affixes *रुद्र*, *रुद्र* and *चरि*."

Thus *रुद्र* + *चिच्* + *चद* + *त्* = *रुद्र* + *चिच्* + *चति*. By retaining its original form there is not the elision of the final *उ* of *रुद्र* by *दे*: (VI 4 155 S. 1785). Therefore *चि* produces *चिद्धि*. Thus we get *रुद्र* + *चिच्* + *चति*. Then there is the addition of the augment *उच्* by VII 3 36 S 2570.

Thus we get *रुद्राचति* 'He makes his own'.

Objection—Similarly from *रुद्र* or *चरि* we ought to have *रुद्राचति* or *चराचति*. Here *रुद्र* and *चरि* have been changed to *रुद्र* and *चरि* by VII 2 98 S 1373 i.e. the *रुद्र* and *चरि* (ending with *च्*) have been replaced by *रुद्र* and *चरि* so that we have *रुद्र* = *रुद्र* + *चरि* and *चरि* = *चरि* + *चरि*. But before *रुद्र* + *चरि* or *चरि* + *चरि* be changed to *रुद्र* or *चरि* by *च* + *च* becoming *च* by Para rūpa rule (VI 1 97 S. 191) the sūtra *दे*: (S. 1786) manifests

its *li* because it is a *nitya* rule and so the *चद्* is elided. Thus we get *रव* and *व* left. Then there is the *viddhi* and *युक्त* augment. Thus *युक्चद् + चिच् + चति* = *रव + चद् + चि + चति* (VII. 2. 98 S. 1373) = *रव + चि + चति* (VI. 4. 155 S. 1786) = *रवा + चि + चति* (VII. 2. 115 S. 254) = *रवाच् + चि + चति* (VII. 3. 36 S. 2570) = *रवाचचति* (VII. 3. 81 S. 2168) = *रवाचचति* : So also *वाचचति* !

Ans — The proper forms, however, are *रवाचचति* and *वाचचति* : Because the *Para rāpa* rule (VI. 1. 97. S. 191) being *antarāṅga* takes effect first, so that *रव + चद्* and *व + चद्* become *रवच्* and *वच्* and then by the application of the present *sūtra prakṛityaikāch* (S. 2010), the *bases* *रव* and *व* do not lose their *ṭi* portion *चद्* and thus we get the above forms.

Nor should the mistake be made that the rule of the retention of the original (*i.e.*, VI. 4. 163. S. 2010) has been set aside by Patanjali in his Great commentary.

Note — In the *Mahābhāṣya*, Patanjali first settles that the *Prakṛityaikāch* rule is confined to the affixes *ishtha*, *una* and *lyas* and then goes on asking 'what are the examples of *Prakṛitibhāva* before these affixes *ishtha*, *una* and *lyas*'

1st Ans — *जेवाद्* (*म + ईवच्*), and *जेहृ* (*म + हृ*) where the *ṭi* (*च* of *म*) is not elided (*म* is the substitute of *मि* by VI. 4. 157 S. 2016). No, these are not the proper examples. The *म* & *च*, substituted for *मि* & *च*, by VI. 4. 157. S. 2016, is *asiddha*, because of *चविहृवृमभाद्* (VI. 4. 22 S. 2163) and S. 2016 is an *Abhīja* rule so *म* substitution being *asiddha*, *म* is considered as if it was *मि*, *i.e.*, a word of two syllables, and so S. 2010 cannot apply to *म*. So there is neither *Prakṛitibhāva* here, nor the elision of *ṭi* portion in *म + हृ* !

2nd Ans — Let then the proper examples be *जेवाद्* and *जेहृ* which are formed by *मयस्व + ईवच्* and *मयस्व + हृ* and where the word *मयस्व* is replaced by *म* by V. 3. 60 S. 2009. The *म* substitution is by a rule outside the *Abhīja* class and is therefore not *asiddha*. Hence the present *sūtra* applies to it, and there is *Prakṛitibhāva*, and the *च* of *म* is not elided before these affixes.

No this also is not a valid example : The *च* of *म* will not be elided because of the fact of *म* so uttered as a monosyllable in S. 2009.

3rd Ans — The proper examples therefore, are *चविहृ*, *चमीवाद्* from *चम्विहृ* ! Here *मि* is elided by V. 3. 65 S. 2020, and so *चम्वि* becomes monosyllabic. Here the final *चम्* is not elided, but the word retains its original form.

So much for Patanjali : Even with regards to *चविहृ* several objections are raised to be set aside ultimately. Patanjali, therefore, has not really overruled this *Prakṛityaikāch* *sūtra*, but has only shown that the forms,

मैत्रः ३६.८० can be derived otherwise than by this rule. The necessity of this extra manifests itself in evolving the for a रचयति ।

Similarly from *पुत* and *पात* we have *पुनपति* and *पानपति*, and from the plural *पुनान्* and *पानान्* *पावते* also the same form. The substitutes *पुव* and *पाव* of the Dual do not come in the D nominative.

Similarly from *उपनिषद्* we have *आचार्यः* : Here the final *अर्थ* of *अर्थ* is elucidated by VI 4 144 S 679. There is no *Prakṛiti bhāva* and *अर्थ* is not retained. Because the rule of *Prakṛiti bhāva* supercedes only the *सूत्रः* (VI 4 155 S 178C) and not the preceding *sūtra अर्थः* (VI 4 141 S 679) on the maxim *येन आचार्यः* &c., i.e., "a rule which is given (in reference to a particular case or particular cases to which or to all of which) another (rule) cannot but apply (or in other words which all fall already under some other rule) supercedes the latter."

Or by the maxim 'A rule may it enjoin or forbid (anything) either or joins or forbids only that which is nearest to it in some other rule'

In other words, under the first maxim wherever there is an occasion to apply the rule prakṛityaikārbh there also applies the ३: (S 1786) but not ४: (S 679). Thus in अमर+इह the इह is not elided by ३: (S 1786) nor by ४: (S 679).

In वसु + वि + जति, there is vocalisation of व into व by VI 4. 133 § 362 because the *sv* is *lā*. The vocalisation takes place even after the elision of व of वसु, as the zero is considered *adhivāt* or because the elision is considered *asiddha* and so the व is *evening* for the purposes of vocalisation. Thus we have वसु + वि + जति = वसु + वि + जति = वसुवसि.

According to others in एङ्+विच्+अति the rule VI 4 144 S ("0 does not apply for that rule is primarily for Talhita affixes, and it is by analogy or analogy that it is applied to विच् by the Gana sūtra मतिवदिवाङ् &c (Churādī /kara No 97). As the rule वल्गुति (S. 679) never applies to एङ्ग affix it does not apply to विच् also. For the forms वलिङ्गु &c are derived by डे (S 178) and not by वल्गुति (S 679) because डे (VI 4 155) is subsequent in the Ashtādhyāyī order to वल्गुति (VI 4 144). According to the same form is वल्गुति. It is by ashtavād bhāva that there is vocalisation of अ into उ by VI 4 133 S 362. Thus एङ्+विच्+अति. Now there is Prakṛti vād bhāva because the word is monosyllabic and so there is no vocalisation.

Similarly $\text{सङ्गच्छते} = \text{सङ्गच्छते}$: Some say there is no *samprasāraṇa* here because of the maxim 'when an operation which is taught in the *anṅādhikāra* (VI 4. to VII 4) has taken place and another operation of the *anṅādhikāra* is subsequently applicable, this latter operation is not allowed to take place'.

While others would have vocalisation, vṛiddhi and वाच; and they form विदावति (विद्+विच्+अति=विदु+विच्+अति=विदो+इ+अति=विदावि+अति=विदावे+अति).

While others hold that the proper form is, विदवति. They say that the samprasāraṇa being = nitya rule takes effect prior to the fi elision. Then there is para-rupa, as it is an antaraṅga operation. Then there is fi elision. Their equation is this:—

विदु+विच्+अति=विदु, अच्+विच्+अति=विदु+विच्+अति=विद्+विच्+अति=विदि+अति=विदे+अति=विदवति.

Similarly उद्वृणोते=उदीवति. Here the upasarga उद् is separated from the verb अच्, and the affix विच् is added to this अच्. Then by Prakṛityaśāh (S. 2010) the fi-portion is not elided. Thus अच्+विच्+अति. Then by VI. 4. 139 S. 420, the अ of अच् is changed to ई. The nasal of अच् is elided by VI. 4. 24. S. 415 before the affix हि. Thus ईचि+अति=ईचे+अति=ईवति.

The Aorist is उदीवित्. Thus ईचि+अच्+उ=ईचिचि+अच्+उ (By I. 1. 59. S. 2243 the इ of चिच् is not elided till reduplication is not finished. After reduplication, it is elided by VI. 4. 51 S. 2313)=ईचिवत् or with अ and vṛiddhi ईचिवत्.

Similarly from the noun मलय we have Pre. मलीचवति. Thus मति+अच्+विच्+अति=मति+च्+विच्+अति (the अ is elided by VI. 4. 138 S. 416)=मली+च्+विच्+अति (the इ of मति is lengthened by VI. 3. 138. S. 417)=मलीचि+अति=मलीचवति.

The Aorist is मलयिवत्. It is thus formed, मति+अच्+विच्+अच्+उ=मति+च्+उ+अच् (the अ of the root is elided by VI. 4. 138. S. 416)=मति+चि+अच्=मति+चिचि+अच्=मति+अच्+चिवत्=मलयिवत्. Here the Aorist augment is अच् and not आच्.

If we apply the option of śākalya, as given in VI. 1. 127. S. 91, there will be no sandhi, but prakṛitibhāva. As मति अचिवत्.

Similarly उद्वृणोते=उदीवति. The aorist is either उदीवित् or उदि अचिवत् just like मलय. उदि is the substitute of अच् by VI. 3. 93. S. 421.

From तिर्यङ्मनाते=तिरावति. Here तिरच् is not an upasarga, nor similar in form to any upasarga. Therefore it is not separated from the root. So the word is not monosyllabic, and hence prakṛityaśāh does not apply. Therefore there is the elision of the fi-portion by VI. 4. 155 S. 1786. Thus तिरि+अच्+विच्+अति=तिरि+०+विच्+अति. Now तिरच् was replaced by तिरि by VI. 3. 94 S. 423 only then, when the अ of अच् was not elided. But now as the whole root अच् has been elided including the अ, should not the original word तिरच् reappear? No: तिरच् is still replaced by तिरि because the elision of अच् is Bahiraṅga and so asiddha as regards तिरि sub-

From नी 'boat' Pre भावयति । Aor आवयत् ।

From स्वयस्यः 'a beautiful horse or he who possesses a beautiful horse' Pre स्वययति । Aor स्वाययत् ।

By the *vārtika* given under IV 2 102 S 1324 the *e* is elision of the *ṭi* portion of the stem of an Indeclinable word when it gets the designation of bha. Therefore in forming denominative verbs from Indeclinables, there is elision of *ṭi* caused by that *vārtika*. Thus स्वप् खापहे = स्वयति । The Aorist will be आवस्वत् or अविस्वत् ।

Note —The Mādhaviya gives the forms Pre स्वययति । Aorist अविस्वयत् or आवस्वयत् ।

Similarly from यद्गृह् खापहे = भावयति or according to some बहयति । The बहु is replaced by ह by VI 4 158 S. 2017

Similarly from सन्निव् we have सनयति । The विद् is elided by V 3 65 S 2020 Aorist is असनयत् ।

In सन् + चिच् + अति the *vṛddhi* required by VII 2 116 S. 2282 does not take place because of the maxim सङ्गच्छते पुनर्वृत्ति &c or because of the maxim यथा पूर्वप्रतिषेधनित्यत्वम्, &c A rule is not universally valid when that which is taught in it is denoted by a technical term

Because the sūtra VII 2 116 S 2282 uses the technical term *vṛddhi* which is current in that sūtra from Aṣṭādhyāyī VII 2 114 S 2478

From नीनत् (in नीनन्त खापहे or नीनदीं खापहे) we have Pre आवयति Aor अविनयत् । Here ननुप् is elided by V 3 65 S 2020

From पयस्विनीच् खापहे we have Pre पययति । Here विद् is elided by V 3 65 S 2020 After this there is no elision of *ṭi* of पयच् + चिच् + अति because the above rule (S 2020) ordaining लुक् of चिच् is an *apavāda* to the rule of the elision of *ṭi*. The Aorist is अपययत् ।

Note —From नीनन्त we have Pre नययति Aor अनययत् । Compare the three Aorists of सन्निव् पयस्विच् and नीनत् with the Aorist from the nouns नी सन् and पयच् ।

From नी	the Aorist is अनययत् ।
नीनत्	अनययत् ।
नय्	अविनयत् ।
सन्निव्	असनयत् ।
पयच्	अपययत् ।
पयस्विच्	अपयययत् ।

The Pre of पयच् moreover is पययति while that of पयस्विच् is पयययति ।

By VI 4 156 S. 2015 the words द्युल इत् पुव इत्वं विभः न । द्युल lose the र, ट् &c, before द्युः । Therefore from द्युल we have द्युल + चिच् + अति = द्यु + चिच् + अति = द्यो + चिच् + अति (the *guna* is by VI 4 156 S 2015) = द्ययति ।

Similarly from दृष्ट, we have Pre दृश्यति । The Aorists are अदृष्टवद् and अदृश्यद् respectively. How do you explain then दृष्टति in the following श्रीकृष्णविजयविधिनिर्णयने दृष्टव्यम् (author of पुष्पावली). It is from दृष्ट + यति or दृष्ट + जते. The meaning is दृष्टान् लुङ्ति । It is locative singular of दृष्टवद् । That is, we form the rpiṇda compound दृष्ट + यति or यति + दृष्ट = दृष्टवद् 'The long-gone'. From this noun दृष्टवद् we get with लिच्, the 3rd Per. S. दृष्टति, or the Locative Sing. of दृष्ट, दृष्टवत् १६, दृष्टति ।

From युव, we have Pre. यवति or ययति । युव is replaced optionally by य by S. 2019. The Aorist will be अयवद् or अययद् ।

By V. 3 63 S. 2014, the word यन्त्रिज is replaced by नेद, and बाह by बाध before the affix दृह । Therefore from यन्त्रिज, we have Pre नेदति, Aor. अनिनेदद् । From बाह, Pre. बाधति, Aor. आनाधद् ।

From प्रयय we have Pre प्रययति, Aor. प्राययद् । Here प्रयय is not replaced by य, though before the affix दृह, it is always replaced by य् or य्व (V. 3. 60 and 61 S. 2009 and 2011). The substitutions do not take place because we separate the npararga प्र from यय and the affix लिच् is added to यय and not to प्रयय and there is no rule by which यय can be replaced by य् or य्व ।

By V. 3 62 S. 2013, य्व replaces वृद्ध । Therefore the denominative verb of वृद्ध is यवापयति ।

The word मृष्ट is also replaced by मृच by VI 4 157 S. 2016. Therefore there is another form १६, मृचति । The Aorist of मृष्ट will be अमृचवद् or अमृचयद् ।

By VI 4 157 S. 2016, शिष्ट is replaced by श्, शिष्ट by श्व, शिष्ट by श्व, यव by यद्, यद्व by यति, युव by यद्, वृद्ध by यद्, वृष्ट (grish) by यद्, वीर्य by द्राव and वृन्दारक by वृन्द । Therefore.

From शिष्ट, Pre. श्रापयति (शिवति Kshirasādhāni) । Aor. अशिष्टवद् ।

From शिष्ट, Pre. स्वापयति (स्वति Maitreya शिष्टति Kaumāra) । Aor. अशिष्टवद् ।

From शिष्ट, Pre. स्वापयति । Aor. अशिष्टवद् ।

From यव, Pre. यवति or ययति । Aor. अयवद् ।

From यद्व, Pre. यद्वति । Aor. अयवद् ।

From युव, Pre. ययति । Aor. अयवद् ।

From दृष्ट, Pre. दृष्टति (According to Mādhava दृष्टति) । Aor. अदृष्टवद् ।

From वीर्य, Pre. द्रापयति । Aor. अद्रापवद् ।

From वृन्दारक, Pre. वृन्दति । Aor. अवृन्दवद् ।

Here ends the conjugation of Denominatives.

26. /charana, 27. /varana, 'to go' Pre. चरयति । चरयति ।
 28. /churana, 'to steal'. Pre. चुरयति ।
 29. /turana, 'to be swift, to make hasty' Pre. तुरयति ।
 30. /bhurana, 'to hold to support to maintain'. Pre. भुरयति ।
 31. /gadgada, 'to falt r in speech', Pre. गद्गयति ।
 32. /lā, 33. /kelā 34. /kheḷā, 'to be merry or frolic some'
 Pre. लयति । केलयति । खेलयति । Some read, 35. /elā instead of /lā
 as लयति ।
 36. /lekha 'to sport or dally wantonly, to totter, waver'. Pre.
 लेखयति । Some read it as /l-kha ending in short ख । The conjugation
 then is लेखयति । The ख is elided by अतो जोषः (VI. 4 43 S. 2308)
 37. /lita 'to be small', 'to abuse, revile, censure'. Pre. लिहयति ।
 38. /lāta, 'to live' Pre. लाहयति ।
 39. /hrinā, 'to be angry, to feel ashamed'. Pre. हरीयते ।
 40. /mahā, 'to be honored'. Pre. महीयते. 'He gets honor'. As
 मेरुस्त्वर्णे महीयते (Rāmāyana) 'after death, he is highly respected in
 Heaven.'
 41. /rekha, 'to praise, flatter', 2 to obtain, (3. to vex, annoy,
 exasperate) Pre. रेखायति 'he feels flattered, or, 'he flatters' another'
 The word खाखादन means 'obtaining attaining', or 'causing to obtain &c'
 42. /dravas, 'to trouble or afflict oneself', 2 'to serve or wait
 upon a person' Pre. द्रवयति ।
 43. /tira 'to disappear'. Pre. तिरयति ।
 44. /agada, 'to be free from disease'. Pre. अगदयति 'he has good
 health.'
 45. /uras, 'to be strong' Pre. उरयति 'he becomes strong'
 46. /tarana 'to go'. Pre. तरयति ।
 47. /payas, 'to flow' Prasriti is a measure, i.e., a handful consi-
 dered as a measure equal to two palas. Pre. पययति ।
 48. /sambhāṣya, 'to be abundant' Pre. सम्भययति । Aor सम्भययीत् ।
 Here the augment अद् is added before सम्भ which is not separated
 49. /ambara, 50. /samvara 'to bring together'. Pre. अम्बयति । सम्बयति ।

This is an Akritigana

Here ends the Kandvādi class

apply to it because it does not immediately follow the vowel. Thus वृद्धिदीविवति or वृद्धीदिविवति ।

Similarly from the √वृद्धि + इ + वृ, we have three forms, viz— वृद्धिदीविवति, or वृद्धीदिविवति or वृद्धीविविवति ।

Similarly from the noun विव we form a denominative with विव् before which विव is replaced by म (VI 1 157 S 201c) and from this denominative root we can form the desiderative root also and thus the following three forms are obtained —

विमिविवति, or मविविवति or मविविवति । (म + विव् + इ + वृ) Similarly from वृव the following three forms are obtained — निविविवति, or वारिविवति or वारिविवति । वृव is replaced by वर (VI 4. 157 S 201d)

From वाह we have the following forms — विवाहिवति, or वाहिविवति or वाहिविवति । वाह is replaced by वाव by V 3 63 S 201e.

In the first form, the second व is not changed to व because that व is changed to व which is a substitute, that is, in the case of those roots only which are read in the Dhātupāṭha with a व and where this व is replaced by व. Though वाव is also a substitute and the व of वाव may be called a substitute व, because it is a member of a substitute, yet it is not a substitute व in the above sense.

We may form a quaternary derivative even. Thus from the root वृ we may form the Intensive root वृवृव. From this a Desiderative root वृवृविव, from this again a causative root वृवृविवि from this again a Desiderative root वृवृविविवि. Thus वृवृविविविवति ।

Similarly from वृ we may have the Intensive root वृवृव from this the causative root वृवृविव, from this the Desiderative root वृवृविविव, from this again a causative root वृवृविविवि as in वृवृविविवति &c.

Here ends the rosary of affixes

CHAPTER XVIII.

अथ तिङन्तात्मनेपद प्रकरणम् ।

THE RULES OF ATMANEPADA

२६७९ । क । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

आत्मे । वेदे ।

2679A. After a root which has an indicative anudātta vowel or an indicative ī in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

Note —The word *karma* in the sūtra means action and not the technical 'karma' meaning object and the word 'yā' means reciprocity or interchange.

When an action, such as cutting, which was appropriate to one person as a subject, is performed by another, as by a Brahmin whose duty it was not, this is called 'interchange of action'.

When such interchange is not meant *Paramanupada* is used. As *व्यतिरेक* 'they cut' The word *lutara* here is used for the sake of the subsequent aphorism 78, which is —

By VI 4. 111 S 2469, the *य* of *व्य* is elided Thus Sing *व्यतिरेकः* Dual *व्यतिरेकौ* Pl. *व्यतिरेकाः* .

Before 2nd P *ङ* ३, the *य* of the *व्य* is elided Thus *व्यतिरे* . *व्यतिरेकापे* .

Before the Pl. affix *भ्ये*, the *य* is also elided by VIII. 2 25 S 2249, as *व्यतिरेभ्ये* .

In the 1st person, the *य* is replaced by *ह* by VII 4 52 S 2250 As *व्यतिरेह* .

Thus the full conjugation of the root *व्यति*+*व्य* is—

1st Person.	2nd Person.	3rd Person.
Sing. व्यतिरे, ... व्यतिरे, ... व्यतिरे ।		
Dual व्यतिरेद्वे . व्यतिपाये ... व्यतिपाये ।		
Pl. व्यतिरेभ्ये . व्यतिपत्वे . व्यतिपत्वे ।		

The Imperative 1st P. Sing is *व्यतिरेह* . The Imperfect 3rd P Sing is *व्यतिरेक* . The Aorist is *व्यतिरेक* .

From the *व्य* (II. 4th) we have *व्यतिरे* . It is conjugated 3rd P. S *व्यतिरेक* , Dual *व्यतिरेकौ* . Pl. *व्यतिरेकाः* .

Similarly from *व्य* (II. 12) we have 3rd Pers Sing *व्यतिरेक* , Dual *व्यतिरेकौ* , Pl *व्यतिरेकाः* Per *व्यतिरेकाः* .

The following sūtra makes an exception, with regard* to the roots meaning 'to go,' and 'to kill' .

२६८१ । न गतिहिंसार्थेभ्यः । १ । २ । १५ ।

व्यतिरेकव्यति . *व्यतिरेकव्यति* . * *व्यतिरेक* इति गतिहिंसार्थेभ्यः * . इति गतिहिंसार्थेभ्यः * . *व्यतिरेकव्यति* . *व्यतिरेकव्यति* . * *व्यतिरेकव्यति* . * . *व्यतिरेकव्यति* .

2681 After verbs having the sense of 'motion,' or 'injury,' when expressing interchange of action, the *Atmanepada* affixes are not used

This aphorism prohibits *Atmanepada* affixes in certain cases, where by force of the 1st sūtra, *Atmanepada* affixes would have been obtained. As *व्यतिरेकव्यति* 'they go against each other,' *व्यतिरेकव्यति* 'they injure each other,' *व्यतिरेकव्यति* 'they fight together.'

The word 'not' of this sūtra is understood in the subsequent sūtra

Part — The prohibitive is not added to the verbs हस 'to laugh,' and the root अहसिष्यति, अहसिष्यन्ति अहसिष्यन्ति. The हसदि are those roots which express sound.

Part — Prohibition must be made of the verb हसि 'he injures,' as अहसिष्यन्ति.

२६२२ । इतरेतरेतस्योन्योपपदाच्च । १ । ३ । १६ ।

" अहसिष्यन्ति अहसिष्यन्ति " । इतरेतरेतस्योन्योपपदाच्च अहसिष्यन्ति वा अहसिष्यन्ति ।

2082 And after the verbs which take the words itare-tana 'each other,' and anyonya 'one another,' as upapada (or dependant qualifying words), the affixes of Atmanepada are not used, though reciprocity of action be denoted.

Thus इतरेतरेतस्योन्योपपदाच्च अहसिष्यन्ति 'they cut each other' अहसिष्यन्ति 'they cut one another.'

Part — This rule must also be applied when the word अहसिष्यन्ति is in composition with the verb as an upapada. As अहसिष्यन्ति अहसिष्यन्ति.

२६२३ । निविश्यः । १ । ३ । १७ ।

निविश्यः ।

2083. After the verb वि 'to enter,' when preceded by the preposition in, the Atmanepada affixes are employed.

As विविशति 'he enters,' but निविश्यते 'he enters in.'

Note — Even when the augment अद् of the Imperfect, Aorist and Conditional tenses intervenes between the root and the preposition, terminations are of the Atmanepada. As अविशति 'he entered in.'

Note — The first of the sūtra must be an upavarga because that it has a sense and not any. On this there is this paribhāṣā — अहसिष्यन्ति 'a combination of letters capable of expressing a meaning denotes whenever it is employed in grammar that combination of letters in so far as it possesses that meaning, but it does not denote the same combination of letters void of a meaning.' Thus in अहसिष्यन्ति अहसिष्यन्ति 'the beetles enter the honey flowers.' Here the first is a part of the world अहसिष्यन्ति and has no sense by itself, and therefore the verb is in the Parasmaipada and not in the Atmanepada.

२६२४ । परिव्यदेम्यः क्रियः । १ । ३ । १८ ।

परिव्यदेम्यः क्रियः । परिव्यदेम्यः-परिव्यदेम्यः-परिव्यदेम्यः ।

2084 After the verb क्री 'to purchase,' when preceded by परि, वि or अवि, the Atmanepada affix is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The verb क्रीडति 'to buy or barter,' has an applicatory कृ and therefore, by I. 3. 72 it will be Atmanepada when the fruit of the action accrues to

the agent. The present sūtra, therefore, refers to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root क्री 'to buy' as a general rule takes the terminations of both padas, but when it is preceded by pari, vi, or ava, it is restricted to Atmanepada terminations. As अरीकीक्रीते 'he buys', विक्रीक्रीते 'he sells', अयक्रीक्रीते 'he buys.'

Note—The word pari, vi, and ava must be upasargas, therefore, in the following example there is no Atmanepada termination, because the vi there, is not a preposition but a noun, as, बहुविक्रीक्रीति वनम्

इदम् । विपराभ्यां जेः । १ । ३ । १९ ।

विजयते । पराजयते ।

2685 After the verb जु 'to conquer,' preceded by vi or parā, the Atmanepada affix is employed.

This sūtra debars I. 3 78 & 2159 by which the root जि is generally Parasmaipadi.

As विजयते 'he conquers' पराजयते 'he conquers' The words vi and parā must be upasargas (prepositions), for the application of this rule. In the following examples, they are used as substantives बहुविजयति वनम्, परा जयति देवाः

इदम् । आहो दीर्घनास्यविहरणे । १ । ३ । २० ।

आह्वयार्हदातेर्दुर्लभिकवसादभ्यगते वर्तमानादात्मनेपद स्थात् । विद्यायादते । 'अवाहय-' इति जिच् । पुत्रं व्याददाति । आह्वयदहनविधितत् । विपादिका व्याददाति । पादकोटी विपादिका । नदी भूल व्याददाति । " पराङ्गकर्मकाश्च विधेयः " । व्यादहो पिपीलिकाः पञ्जरम् पुलम् ।

2686 After the verb दा 'to give,' preceded by āh, and when not meaning 'to open the mouth,' the Atmanepada affix is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root दा is generally both Parasmaipadi and Atmanepadi (I 3 72 S. 2158). But when preceded by the preposition आ, it is restricted to the Atmanepada. As विद्यायादते 'he acquires knowledge' But when it means "to widen the mouth" whether actually or metaphorically, it is parasmaipadi. As पुत्रं व्याददाति 'He expands his own mouth.'

The prohibition also applies when the action is similar to the act of opening the mouth : As विपादिका व्याददाति 'he opens the tumour' नदी व्याददाति नदी the river breaks the bank.

Part —When the action does not affect the agents' own body the verb is Atmanepadi, as व्यादहतेपिपीलिकाः पञ्जरम् पुलम्, 'the ants open the mouth of a locust'

२६८९ । क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च । १ । ३ । २१ ।

आदाह । अनुसीदते । संसीदते । परिशीदते । आशीदते । अतो कर्मप्रवचनीयान् । उपसर्गेण चना आदाहार्हः । आचवकमनुसीदति । तत्र सहेत्यर्थः । वृत्तोपार्थ इत्यनेन । कर्मप्रवचनी-
यत्वम् । * समीडकृते * । संसीदते । कृते तु । संसीदति पठ्यम् । * आगमेः अपादान् * ।
एवमप्येदं गद्यम् । अत्राप्यस्त्व तावत् । न त्वरिष्या इत्यर्थः । * मित्रेर्निपातादाह * । अनुपि
विद्यते । अनुपिपये सानि सन्तो भवितुमिच्छन्तीत्यर्थः । * आशिचि नायः * । आशिचयेवेति
नियमार्थं कतिंकनित्युक्तम् । चरिष्यो नायते । चरिष्य स्वादिस्वायास्त इत्यर्थः । चर्ष नायते किमु
यति न भूतनाम् इति । नायते इति पाठयम् * इत्येवमताच्छीत्ये * । नत प्रकारः । पैतृकाद्या
अनुदहते । आतृक नायः । पित्रोर्नानुदागत प्रकारं वतत चरिष्योस्यन्तीत्यर्थः । 'ताच्छीत्ये' चिन् ।
आनुदहति । * किरतेर्दंशोऽपि कानुकायकत्वेऽप्यति आचयम् * इत्यादयो नियमाः । तत्र इवेति
विधिवत्त्वं पारयम् । इतरे फले ।

2687. After the verb *krid* 'to play' preceded by *anu*, *sam* or *pari*, as well as *śh*, the *Ātmanepada* affix is used.

The word 'आह' is to be read into the sūtra by virtue of the word च, in the text As आशीदते, संसीदते, अनुशीदत or परिशीदते 'he plays.'

The word *anu*, *pari* &c., being taught along with *sam*, indicates that the *upasargas anu*, *pari* &c., are to be taken, and not the *karmapra-*
vachaniya anu pari &c. Therefore, when these prefixes are used as *kar-*
mapravachaniya, they do not cause the verb *क्रीड्* to take the *Ātmanepada*
terminations, as आचवकमनुसीदति: 'he plays with the boy' For the
definition and action of *karmapravachaniya*, see I. 4. 85. S. 549 and II.
8. 8. S. 548.

Vart :—When the verb *क्रीड्* compounded with च् means 'to make a rattling or creaking noise,' it does not take *Ātmanepada* terminations. As संसीदति चकटानि 'the carts rattle or creak.' But when it does not mean 'to creak,' the conjugation is *Ātmanepadī*. As क्रीडते 'he plays together.'

Vart :—The verb आहृत् takes the *Ātmanepada* terminations when meaning 'to wait for,' 'to over look' 'to have patience' as, आहृत्वाह वाचम् नाहवकम् । 'Have patience with the boy.' This applies to the causative root आहृति ।

Vart :—The verb विद् Desiderative of वच् takes *Ātmanepada* termina-
tions, when meaning 'to enquire':—as, वदुषि विद्यते 'he investigates
archery' : i.e., he desires to be proficient in the science and practice of
archery.

Vart :—The verb नाच् when meaning to bless, takes the *Ātmanepada*
terminations, as, चरिष्यो नायते he blesses another soliciting from him
clarified butter' i.e. "may I have ghee and you be blessed for giving it
to me" We have already explained that this *vārtika* declares a *niyama*
rule i.e., नान्ति takes the *atmanepada* only in blessing. But how do you
explain नायते in नायते किम् चरिष्य न भूतनाम् "why do you not pray to the Lord
of all the world-upholders" (*Kirātārjunīya XIII. 59*)? The text ought to

The word 'karma' in this aphorism means 'action,' and does not mean the grammatical karma or 'object'

As अग्नौ उत्तिष्ठते 'he strives for liberation' Why do we say 'not rising up'? Observe वीडादुत्तिष्ठति 'he rises up from this etc.'

Part —The force of the preposition 'ut' must be to express 'effort, exertion, wish or desire, to surprise or excel.' If this be not the force of ut, the terminations are those of the Parasmaipada. As अष्टादशानां यत्प्रतिष्ठति 'a hundred is yielded by this village' The word ईदृश qualifies the word 'anūrdhākarmāni,' and does not debar the latter

२६९२ । उपान्मन्त्रकरणे । १ । ३ । २५ ।

आग्नेध्याग्नीध्रपुत्रविष्टे । 'मन्त्रकरणे किय' । अतोरुत्पत्तिवृत्तिर्यौवनेन' । 'उपाद्देवपूजा संगतिः करणमित्येव च विधिति वाच्यम्' । आदित्यपुत्रविष्टे । कथं यदि 'सुखं सुखमिदमर्थं' निवचयति चरत्पती इति । देवताचरत्पती । मृगस्य देवताचरत्पती । यज्ञा यज्ञादुत्पत्तिवृत्ति । उपदिष्टचरत्पतीत्यर्थः । रथिकादुत्पत्तिवृत्ति । मित्रिकरोतीत्यर्थः । यस्याः सुखपुत्रविष्टे । माग्नेयोतीत्यर्थः । * वा लिच्छायापानिति वाच्यम्' । मित्रिकः प्रभुपुत्रविष्टे-उत्पत्तिवृत्ति वा । लिच्छाया चरत्पतीत्यर्थः ।

2692 After the verb sthā, preceded by upa, when meaning 'to adore,' the Atmanepada conjugation is used

As वेदवागर्हपत्यपुत्रविष्टे 'he approaches with prayers or worships the Gārhapatya fire with aindra hymns' So also आग्नेध्याग्नीध्रपुत्रविष्टि 'he praises Agnidhī fire with Agneyya Rks' &c stands in its front uttering the said verses.

If it does not mean 'praising with hymns' the terminations which the verb takes, are those of the Parasmaipada as अतोरुत्पत्तिवृत्तिर्यौवनेन 'she approaches the husband through youth'

Part —The verb स्था after the preposition उप takes the terminations of the Atmanepada, when meaning 'worshipping a deity,' 'to approach for intercourse or uniting or joining,' 'to form friendship with' and 'to lead to as a way'. Thus —1st Deva puṣṭi आदित्यपुत्रविष्टे 'he worships the Aditya' 2. Sangati karana पतिपुत्रविष्टे नारी 'the wife approaches the husband,' रथिकादुत्पत्तिवृत्ति 'forms union with charioteers.' 3. Mitra karana सन्तपुत्रविष्टे वयुः 'the good man approaches the winds to make friends with' What is the difference between Sangati karana and Mitra-karana? Sangati karana means drawing near and approaching together in space, as गङ्गायमुनादुत्पत्तिवृत्ति 'the Ganga joins the Yamuna' While the friendly relations may be established without coming in physical contact. 4. Patha —अथ यस्याः सुखपुत्रविष्टे 'this road leads to Srugha'

Part —It must be stated that the Atmanepada is optional when the sense is 'desire of getting' As भिक्षुकी प्रादपकुलपुत्रविष्टे or उपविष्टि 'a beggar waits at the palace of a Brāhmana with the desire of getting something.'

२६३ । चक्रमेताद्य । १ । ३ । २६ ।

उपातिष्ठत्तत्कर्मकादा न-पदं स्वयम् । भोजनकाले उपतिष्ठते । अनिहितो भवतीत्यर्थः ।

2693 After the v r b sthā, preceded by upa when used intransitively, the Atman pda conjugation is used

As भोजनकाले उपतिष्ठते 'he stands ready at the time of dinner' चावदमुक्तमुपतिष्ठते h is present whenever it is any or time चावदीदमुपतिष्ठते 'he is present whenever there is food that is he comes at the time of dinner' The word bhikṣa is formed by adding the affix lta to the root, and has the force of condition here.

The phrase when used in the Intransitive governs the three succeeding sūtras also

If it is transitive the verb upasthā tak v the prasmaipada terminations आ राजानमुपतिष्ठते he approaches the king

२६८४ । उद्दिभ्या तप । १ । ३ । २७ ।

अहर्नकात् दशमे । उत्तपते । वितपते । दीप्यते इत्यर्थः । 'स्वाङ्गकर्मकादाप्येति चकचयम्' । स्वमङ्गं स्वमङ्गं न तु 'अद्भयम्' इति परिभाषितम् । उत्तपते । वितपते चादिम् । नैह । शुवर्थे-उत्तपति । जतापयति वितपयति इत्यर्थः । चित्रो विप्रद्वय च विद्युत्तपति । जतापयतीत्यर्थः ।

2694 After the v r b tpa 'to shine' when used intransitively and preceded by ut or vi the Atmanepada conjugation is employed

As उत्तपते or वितपते विद्याया विद्वान् 'The scholar shines with knowledge' But in the case of transitive verbs it is Parasmaipadī As उत्तपति शुवर्णे शुवर्णकारः the goldsmith heats the gold वितपति पृथु चक्षितः 'the sun heats the back'

Part —It must be stated that the terminations are of the atmanepada though the verb ut tpa or v tpa is transitive when the object is some limb or member of one's own body As उत्तपतेचादिम् or वितपतेचादिम् or पृथु h h at h v o v n h a n l o r t u The word स्वाङ्ग means one's own body and not the part of a or the technical स्वाङ्ग meaning a thing not being liquid or gaseous and being capable of being perceived by the senses, and not being one produced by a change from the natural state exists in a living being and though found elsewhere actually or at any particular time had previously been known as existing in only a living being, or is found to have actually (not figuratively) the same relation to the being it is in as a similar thing has to a living being (IV. 154 & 510 स्वाङ्गवचोपपन्नोदयोतोपपादः Therefore not so in the following देवदत्तो यददत्तव पृथुमुत्तपति 'Devadatta heats the back of Yaśadatta' When the preposition other than ut or vi the prasmaipada affix is employed, as निवृत्ति

२६८५ । आहो यमहनः । १ । ३ । २८ ।

आयच्छते । आहते । अकर्मकात्स्थानकर्मकादित्येव । नेह । परस्मै मित् आहति । कथं तर्हि 'आहो विषमविलोचनस्य बन्धः' इति भाट्टिः । 'आह-ह ना रङ्गमन्' इति भट्टिः । प्रभाह एवायनिति भागवृत्तिः । प्राप्येत्यध्याहारो वा । एवमलोपे पशुनीति तु ह्यवस्थ विनैव तदर्थान्न तिर्यत्रतद्विषयम् । भेत्तुनित्यादि गुण्यन्ताध्याहारो वास्तु । ह्योपनेत्येति वा ।

2695 After the verb *yam* 'to stop,' and *han* 'to injure' when used intransitively and preceded by *an* the *Ātmanepada* conjugation is employed

The word, intransitive of s 2693 and 'a member of one's body as object' are understood here also. Both these verbs are generally *paras maipadi*. When they take the affix *आ* they become *Ātmanepadi*. *Yam* belongs to *Bhṛādi* class, and *han* to the *Adadi* class. Thus *आ + हृ + य + णि = आ + हृ + णि* (VII 3 77) = *आयच्छते* 'it spreads' *आयच्छते* and *आहच्छते*. So also *आ + हृ + णि = आ + हृ + णि* (I 2 4 and VI 4 87) = *आहते*, 'he strikes' *आ + हृ + णि = आ + हृ + णि* (I 2 4 and VI 4 88) = *आहति* (VII 3 54) Pl *आहति*.

Not so when these verbs are used in the transitive, as *आहच्छति कुप्राह च्छुर* 'he draws up the rope from the well, *आहति वृषलपादेन* 'he strikes the sinner with the foot'

When the object is some member of the agent's own body these verbs take the *Ātmanepada* termination though transitive. As *आयच्छते पाणिम्* 'he puts forth his own hand' *आहते मिर* 'he hurts his own head'. When the object is some limb of another's body the terminations are of the *Parasmaipada* as *आहति मिर* *पराधीन* 'they hurt others head'.

If so how do you explain the use of the *Ātmanepada* *आहते* in the following line of *Bhāṣya*? *आहते विषमविलोचनस्य बन्धः* (Kīrītārjunīya XVII. 63). Or the *Ātmanepada* *आहते* in *आहते वा रङ्गमन्* of *Bhāṣya* (Bhāṣya VIII 15). According to the opinion of *Bhāṣya* these are no mistakes of those authors. Or the word *प्राप्य* is understood in every one of those lines: that is to say, the verb *आहते* is used intransitively and it properly takes the *Ātmanepada* conjugation. If *प्राप्य* a word formed by *हृ + य*, is understood here, then by the *vārtika* *पशुनी विधानेन ह्युपलक्ष्य*, the words *बन्धः* and *रङ्गमन्* ought to be in the Ablative case (See S 594). That *vārtika* is confined, however, to cases where the sense of a sentence is clear without the use of a *हृ + य* formed participle, (as given in the examples under S 594). But when a *हृ + य* ending word is necessary to complete the sentence there the above *vārtika* is not valid, and so the verb governs the accusative.

Or we may explain the above by taking the word *पेदुष* 'to pierce' to be understood in the said lines. So there is no *हृ + य* elision in this case and no difficulty about the above *vārtika*.

Or the words गभीरमेतत् 'coming in front' are understood the rein विष-
मनीयमेतत् गभीरमेतत् कश्चि आश्रये 'having approached in front of Shiva of the
Divine sight, he struck his breast' i.e. he struck his own breast as an
athle to do it out of extreme satisfaction and since the striking is of one's
own breast स्वाङ्गकर्म, the Atmanepada conjugation is appropriate

२६९६ । आत्मनेपदेऽन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४४ ।

इति कथादिनो वा पुत्रि आत्मनेपदेन चरेत् । आश्विहृ । आश्विवाताम् ।

2696. When Atmanepada affixes follow, च् is optionally
the substitute of च in the अच् (Aorist).

Thus आश्विहृ or आश्व, आश्विवाताम् or आश्ववाताम्, आश्विचत or आश्वत.

२६९७ । हनः सिच् । १ । २ । १४ ।

किरह्याद् । अदुनासिक्तलोपः । आहतः आहयानाम् । आहनतः ।

2697. The *sich* Atmanepada affixes are *lit* after the root
han 'to kill.'

As आहत, आहयानाम्, आहनत are the aorist of हन्

The verb हन् becomes Atmanepada when preceded by आ I. 3 29). By
the present *sitra* the Aorist affixes in the Atmanepada are किर after हन्
and by VI 4 37 the न is elided before किर affixes, then by VIII. 2 25 the
च is elided. Thus आहन् + सिच् + त = आहन

२६९८ । यमो गम्यते । १ । २ । १५ ।

विचिक्तवदाद् । गम्यते सूत्रं परदीपविचिक्तवद् । उदायतः । गम्यते किर । उदायत्
वादम् । आहूहवागित्यर्थः ।

2698. The affix *sich* before Atmanepada affixes, is *lit*
after the verb *yam*, when meaning 'to divulge.'

The word *gandhana* means 'to divulge,' 'to make known the faults
of another that he had been concealed.'

The result of *lit* is that the nasal is elided. The verb हन् becomes
Atmanepada when preceded by the preposition आ by rule I. 3 28. Thus
उद् + आ + यन् + त = उदायत = 'he divulged,' उदायवानाम्, उदायतः the *sich* is
elided by VIII. 2. 27 and च् by VI 4. 37.

Why do we say 'to divulge' When the verb हन् has any other mean-
ing than 'to divulge,' then the सिच् in the Atmanepada is not *lit*, as
उदायत्तवाद् 'he raised the foot.' So also उदायत्त वृत्तादुदरद् 'he raised water
from the well.

There is no augment in यद्गुक् here also, as उपविशेदिते ।

Similarly from पृच्छ we have अपृच्छते 'he asks'.

From अस्वपते, 'He blames'

From *√*dr̥s, *√*dr̥sate 'He blames'
Vart —The *Ātman-pada* terminations are added to *√*ṣṣ, *√*śru, and
*√*dr̥s, when preceded by the preposition *स्य* !

The $\sqrt{\text{य}}$ includes the two roots of the Bhuñādi and the Juhutyādi both. But in the अङ् -aorist only the Jib tyādi is taken, as we have already mentioned under III 1 56 S. 2382. As यज सृज । $\text{यज} + \text{अङ्} + \text{विप्} + \text{त}$ । The विप् is कृप् by I 2 12 S. 2368, and so there is no guna. The विप् is elided by VIII. 2 27 S. 2369, and thus we get सृजत । The augment आट् is not added because of यज । The dual is यज सृजामाङ् , and the plural is यज सृजन्त । [The aorist with the augment $\text{अट्} = \text{जगर्त}$ । D जगर्तमाङ् , Pl जगर्तन्त । Thus $\text{यज} + \text{आट्} + \text{अङ्} = \text{यज} + \text{जगर्त}$ (the vṛddhi ekādśa is by VI 1 40 S. 269) = जगर्त ।

Quere—When वा of वाह् and the ह् of /ह् become वाह् by ekādeśa then the real equation stands thus—वह्+वाह्+विह्+ह्। Now विह् follows after a long stem, and so it cannot be elided by VIII § 27, S 2369 and 8 S. form ought to be ववाहः। The form ववाहः appears to be a mistake (Tattvabodhinī)

The above forms are of the Bhuñādi ण्. Of the Juhotyādi ञ् the error is by अङ्. Without the augment the forms are वा वनन्त (वङ् + ण् + अङ् + त = वङ् + अङ् + अन् VII. 4. 16 S 2406). The dual is वा वनन्ताद्. The Plural is वा वनन्तः. But with the अङ् augment we have 8 S वनन्तः, 10 वनन्ताद् Pl वनन्तः. From वङ् + ण् + अङ् + त we have

Similarly from चर+ञ् we have चरञ्जते and from चर+ङ् we have चरङ्गते।
 ' after an Intransitive verb ' are understood in

The words अकर्मकाद् 'after an Intransitive verb' are understood in these Vārtikas also. So we have दास स्वययति Parasmaipadi when the verb is Transitive. Therefore some say that अयमुपनि (Ātmanepada) is wrong in the following line of Mūlā —

15 is understood in it i e., ददासीति कथयद्भुयः पुराणि सङ्ग्रहणे ।

In this section, Intransitive verbs are taught, for the anuvritti of सञ्चालित commenced from I 3 26, S 2393 and is current, how do you include the verbs मर 'to kill' and सह 'to go along with' the Intransitives in I. 3 28, 29 ? Listen.

चातोऽर्थान्तरे युक्तेर्चात्यर्थेनोपसृष्टात् ।

प्रसिद्धे रविण्यातः कर्मचोऽकर्मिका क्रिया ॥

* An Intransitive action of a root is denoted —

(1) When it is used with a different meaning than the ordinary root meaning

(2) When the object is included in the sense of the root-meaning

(3) When the object of the verb is so wellknown and invariable that it is never expressed

(4) When it is not desired to express the object i.e. when the object of the verb is understood or is of secondary importance

1 Thus वहति भारम् 'he carries the load'. Here वहति is Transitive and is so used also. But it may be used Intransitively when it has a sense other than that of carrying though metaphorically it may mean as in 1.1.17, नदी वहति the river flows. Here वहति means flows. (2) So also जीवति He lives which is really equal to गच्छति वासति. Here the object गच्छति is really included in the meaning of the root जीव. Similarly नृत्यति 'he dances' which is really equal to गच्छति विविधेति i.e. he contorts the various limbs of his body (see जीव गच्छति I 594 नृत्यति गच्छति IV 9), here the objects गच्छति and गच्छति are included in the meanings of the roots (3) A root whose object is well known and is therefore invariably omitted is also used Intransitively. As मेघो वरति the cloud rains. Here the object वरति is not mentioned because it is so well known that whenever one says मेघो वरति it is understood that मेघो वरति वरति.

(4) When the object is not prominently desired to be denoted i.e. when no stress is laid on the object. As क्षिप्रम् न चः कर्ष्यते चति प्रयुः. Here the object of कर्ष्यते i.e. advice is understood.

Thus हृ to kill and गृ to go though ordinarily Transitive may become Intransitive and so they have been mentioned in sūtras I 2 14 S 2697 and I 3 29 S 2699

Vart —The verbs अन् (Div 100) to throw and ऊह (Bhuādi 679) 'to optionally take the affixes of the ātmanepada when they follow after an upasarga.

The anuvṛtti of 'after an Intransitive verb' which commenced with I 3 26 S 2698 ceases. Thus बाध निरसति or निरसते 'he throws off the bonds' चरुति or चरुते.

The root ऊह however is shortened to ऊह after a Preposition before an affix beginning with च by the following sūtra

२७०२ । उपसर्गादुरव ऊहते । ३ । ४ । २७३ ।

बाधो वृद्धिः । प्रयु चरुतात् । अग्नि चरुतात् ।

2702 The short is substituted for the ऊ of ऊह when a Preposition precedes it and an affix beginning with च with an indicatory च or ह follows

As चरुतात्. So also चरुमते, प्रयुमते चरुतात् चरुतात् चरुतात्. So also अग्नि चरुतात्. But ऊहते without Preposition

२७०३ । निचमुपविभ्यो, ह् । १ । ३ । ३० ।

विद्यते ।

2703 After the verb *hyo* 'to call,' preceded by *ni*, *sam*, *upa*, or *vi*, the *Atmanepitā* conjugation is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

अथ निहयते ।

२३०४ । रूपधर्यामास । १ । ३१ ३१ ।

ब्राह्मणाश्चैतानाह्वयते । स्वर्गायाश्च किं । पुत्रनाह्वयति ।

2704 After the verb *hr̥e*, when meaning 'to challenge' and preceded by *ān*, the *Atmanepada* is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As कृष्णदासूर नाइवते Krishna challenges Chāṇūra (in order to conquer him) आननदासूरनाइवते 'one student emulates with another student'

This sūtra is also for the purpose of showing that the root *hve* takes the *Atmanepada* terminations even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent.

Why do we say *spardhāyam*, meaning 'to emulate to vie, to desire to conquer another' ? When the verb *huc* has not the above signification it takes the terminations of the *Parasmaipada*. As *पुत्रमाह्वयति गोपाहः* 'the cowherd calls the son'.

२७७५ । गन्धनायशेषसंवेदनसाहसिष्यप्रतिपत्तिमत्नप्रकयनोपयोगेषु कृञ् ।

१ । ३ । ३२ ।

गन्धम दिवा । वस्तुवते । वृषवतीत्यर्थः । वृषव दि प्रावृषिमीमांशुहस्तकादि वैष । आदेवपत्
मर्त्यमृष । रविमो वार्तिकानुदावृषते । मर्त्यवतीत्यर्थः । वृष्टिप्रवृषते । वैषते । पटदामाप्रवृषते ।
विषु वृष्टा प्रवृषते । रविमोदकावृषवृषते । गृध्रमावृषते । गायः प्रवृषते । प्रवृषयति । वृषतं प्रवृषते ।
वर्णावृषति विनिगृह्यते । वृषः किर । वृषत इति ।

2705 After the verb *kri* when meaning 'to divulge,' 'to revile' 'to serve, to use violence, to cause change, 'to recite and 'to do an act tending to effect a desired purpose,' the *Atmanepada* is used even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The verb ^अ by I 3 72 would take the affixes of the Atmanepada when the direct fruit of the action accrues to the agent. This sūtra has been begun to show that this verb takes the Atmanepada terminations under certain circumstances even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent.

The word *gandhana* comes from the $\sqrt{\text{gandh}}$ to injure (*Chur&di* 14j), and means to inform against another maliciously with the object of injuring such person. *Avakshepana* means revile to overcome *sevana* means to obey and serve *sāhasikya* means 'an act of violence' *pratiyatna* means imparting a new quality or virtue *prākathana* means to

narrate fully,' upayoga means 'the disposal of a thing for the object attaining merit &c.'

Thus परावृत्ते, = वृत्तिवति means he informs against and is informed against another may lead to the loss of life of that person, it is "killing or him" (2) खेरो वर्तिकायुदाकुरुते 'the hawk raviles the partridge' (वृत्तिवत्कुरुते 'he serves Hari' महाभावावृत्तकुरुते 'he serves the Mahāmātra' (4) वरदाया प्रकुरुते 'he brings under control another's wife &c, violates her (5) वयोदकयोवकुरुते the fuel gives a new quality (boils) to the water (or he prepares the wood and water for a sacrifice) The object of the verb kri takes the affix of the sixth case &c genitive only when the verb means pratiyatna see II, 3 53 Therefore udalasya, though an object has genitive form The verb takes the augment कृद् only when it is preceded by upa and signifies pratiyatna see VI 1 139 Therefore there is the insertion of sibilant in upaskurute The word edhodalasya is a samāhāra compound of वृत्तः 'fuels' and उदक 'water' the word edha being a word ending in वा or it is a sandhi of वृत् + दक । The word दक has the same meaning as उदकः । (5) नाया प्रकुरुते he recites a oris जनापवादो प्रकुरुते he r cites slander (6) शत प्रकुरुते he devotes a hundred pieces of money to charitable purposes

Why do we say in these senses? Witness कटं करोति he 'makes a mat' In this case the Atmanepada affix is not employed

The verb kri is understood in the three succeeding sūtras

२७०६ । अग्निं प्रसहन्ते । १ । ३ । ३३ ।

प्रसहन् वृत्ताभिभवत् । यद् न संशयान्नये न इति पाठाद् । यन्नुपविशुक्ते । यत्तत्त्वर्थः । अभिनवतीति च ।

2706 After the verb 'kri', preceded by adhi, when the sense is that of 'overcoming or forgiving', the Atmanepada is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The word prasahana means forbearance as well as 'over-coming', because the root सह is read in the Dhātupāṭha as having both these senses As यन्नुपविशुक्ते he forgives the enemy or he conquers him

Note —Why do we say in the sense of to overcome? Witness अभिनवति करोति 'he learns the meaning' in which example the Atmanepada affix is not employed

२७०७ । वे शब्दकर्मणः । १ । ३ । ३४ ।

वृत्ताभिभवत् । उपकारवर्तते । 'यद् न संशयः किम् । विना विवरोति कायः ।

2707 After the verb kri, preceded by vi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent, and when the sense is that of 'making sound,' (literally, having 'sound' for its object) the Atmanepada is employed .

The word karma in the sūtra in *Here* is the objective case or *kāraka*, and does not express 'action' as in some previous sūtras such as I. III. 24 S. 2691

As *श्रोतः विदुषते स्वरात्* 'the birds are making noise,' *स्वाधो विदुषते स्वरात्* "

The word *वि* governs the succeeding sūtra

Why do we say 'when governing a word expressive of sound in the objective case? Witness *चित्तं विप्रोति नासः* 'Desire perverts the mind.'

२७०८ । अकर्मकाच्च । १ । ३ । ३५ ।

शे। तुल्य इत्येव । आत्मा विदुषते । विकारं वागते ।

2708 After the verb *kri* preceded by *vi*, when used intransitively, the *Atmanepada* is used

As *विदुषते* *विषयाः* the horses move *g* as 'fully,' *बोदयस्य पुर्वीरहात् विदुषते* 'the stud n's being full of food are acting as they will, or are aimlessly wandering about

२७०९ । समाननोत्सजनापार्यंकरयद्यानमृतिविगणनव्ययेषु नियः ।

१ । ३ । ३६ ।

अनोत्सजननामविगणनव्यया नवीर्वाच्यः । इत्यने प्रवीणीवाच्यः । तथा हि । याज्ञी नवते । आचर्यं विद्वान्तं शिष्येभ्यः प्रापयतीत्यर्थः । तेषां हि शिष्यवचनान्न कलितम् । उत्तराग्ने । दग्ध-
पुनरपि । अतिदीप्यतीत्यर्थः । प्रापयन्मुपनयते । शिष्यवचनवचनीयं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयन-
पूर्वकेष्वाम्नापनेन हि उपनयति आचार्यैर्यं क्रियते । ज्ञाने । तद्वत् नवते । निदिधिवीतीत्यर्थः ।
अर्चकतामुपनयते । धृतिदानेन स्वकीयं प्रापयतीत्यर्थः । विगणनवृत्तादभिधीयमानम् । करं विनयते ।
रात्रौ देव भागं परित्योजयतीत्यर्थः । यत विनयते । यथायं विनिमुक्त इत्यर्थः ।

2709 After the verb *ni* 'to lead,' when used in the sense of 'to guide so as to render the person guided worthy,' 'to lift up,' 'to make one a spiritual guide,' 'to determine the true sense,' 'to employ on wages,' 'to pay as debt,' and 'to give as in charity,' even when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Atmanepada* is used

Here the senses of 'to lift up,' 'to know,' 'to pay a debt' and 'to spend' qualify the verb *नि* and are derived directly by the root. The other senses given in the sūtra, do not either in the root, but depend upon the context, or is the result of the action. As *याज्ञी नवते* 'He leads the pupil into the Scripture i.e. teaches him the truths found in the scriptures' from this results the *संवाचन* of the pupil

Note.—*Samānāntar* means 'to respect' as *नवते* *याज्ञी* *लोकायने* 'the *Chārvi* gives instruction in the *Lokāyata* sūtra' The word *Chārvi* primarily means intelligence, and by secondary use it has been extended to the preceptor also such a preceptor gives instruction in *Lokāyata* *Śāstra*, that is to say, having established the truth of the doctrines of that

philosophy by argumentation, imparts them to the pupils. Those doctrines being thus established by reason, cause or bring respect (Sanmānita) and honor to the pupil when learned by him.

Utsāhjana, 'to throw up, or lift up,' as वाचकमुपदानयते 'he lifts up the boy' दण्डमुन्नयते 'he lifts up the staff.'

Achārya karana 'acting as a teacher' that is to say to bring a boy near oneself in such a way, that being so brought near (upa neti) he may be instructed and so the instructor is comes an āchārya. As वाचकमुपदानयते 'he initiates the boy' (i.e. making him 'if the preceptor he brings the boy near himself). Mere initiation does not make the initiator an Achārya, when after initiation, the initiator goes on teaching the boy, then he is called an Achārya, with regard to that boy.

Jñāna means 'knowledge, a demonstrated verity.' As गच्छते चार्त्तं लोकायते 'the Chārvi investigates the truth of the Lokāyata doctrine.' Or सर्वगच्छते 'He demonstrates or verifies the Truth.'

Bhrīti means 'wages.' As कर्मकारमुपयनयते he employs the servants on hire or wages' literally, he brings the labourers near himself by giving them wages.

Vigrahana means the prying off as a tribute debts &c. As यद्वा करं दिनयते, the Madrās pay the tax due to the King that is they discharge the debt.

Vyaya means 'allotment of money on works of charity &c. As यद् दिनयते 'he expends a hundred pieces on charitable acts.

Why do we say in these senses? Witness चरति ग्रामम् 'he carries the goat to the village.' Here there is no Atmanepada affix as the verb has not any one of the above significations.

२७१० । मत्तुंरुये चाशरीरे कर्मणि । १ । ३ । ३७ ।

नियः कर्तुंरुये कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्नोति तदाशरीराद्यवस्थितौ यव इत्यादि । बुद्धे यदात्मनेपदं तदाशरीरे कर्मणि । शरीरे विनयति । अयमवस्थितिः । तदात्मनेपदं विनयमादत्तं कर्तुंरुये इति । तज्जिह्वा- (२७१०) यदायं विष्टे नियमायैतिद्वयं । तदेव न । ननु विनयति । अयं तर्हि विनयण्य नयति योऽयम् इति । कर्तुंरुयेति विनयमादत्तं अविनयति ।

2710 After the verb *ni*, when it governs an incorporeal object existing in the agent, as its object, the Atmanepada is used.

The verb *ni* is Atmanepadi when governing an object which has no material body but is an abstract noun, that is an object which has abstract but no concrete existence, and when such an object has its seat in a portion of the agent of the verb. The word *śarīra* means the body of living beings any portion of such body is also called *śarīra*. As शरीरे विनयते he subdues his own anger, अयं विनयते 'he suppresses anger. The result of the subjugation of anger is mental peace, and thus the fruit of

the action accrues here to the agent, therefore the verb would have been Atmanepadi by S. 2158 also. The present sūtra declares a *niyama* or restriction. Therefore not in यद् विनयति ।

The object must reside in the agent (*kartṛistha*), otherwise the verb will be Parasmaipada. As देवदत्तो यज्जदत्तस्य शीघ्रं विनयति 'D valatta removes Yajnadatta's anger'

The object moreover must be immaterial, otherwise the affix will be of Parasmaipada. As यद् विनयति 'he removes his own word.' चरति विनयति 'he bows his neck.' How do you explain the Parasmaipada in विनयत्यर्थान् शीघ्रम् ? This is valid when the accrual of the fruit of action to the agent is immaterial and not desired to be expressive !

Why do we say 'in the case of an object? Witness पुद्गलं विनयति 'he is submissive through knowledge. अथवा विनयति Here the verb विनयति has not taken an accusative case, but is in construction with an instrumental case, and therefore the present rule does not apply

२३११ । वृत्तिवर्गतापनेषु ऋणः । १ । ३ । ३८ ।

वृत्तिरप्रतिवन्धः । वृत्तिरूपेण बुद्धिः । न प्रतिवन्धत इत्यर्थः । वनं उरुवाहः । प्रत्ययनाह ऋणते । उरुवाहते । ऋणते इति न च शास्त्राणि । वृत्तिवर्गं अथवा शीघ्रम् ।

2711 After the verb *kram* 'to move,' when used in the senses of 'continuity' 'energy' and 'development,' the Atmanepada is employed

The word '*kram*' governs the succeeding sūtras up to I 3 43 and is understood in them all

The verb *kram* by I 3 78 (after the rest, let the parasmaipada affixes be employed in marking the agent) would have taken the affixes of the Parasmaipada, the present aphorism enjoins Atmanepada affixes in certain cases when the verb means to have a taste for &c

Vṛtti 'continuity' means unobstructed flow, or want of interruption (i.e., a taste for, or facility in anything) *sarga* 'energy' means application resolution and determination. *Tāyana* 'development' means increase and growth

As (1) बुद्धयश्च अपन्ने बुद्धिः—'his reason proceeds unobstructed through the Rik scriptures &c he can easily comprehend the Rik.' (2). उरुवाहवाच्यनाह ऋणते 'the pupil shows energy or exerts to study the grammar' (3) अस्मिन् शास्त्राणि ऋणते 'the śāstras are developed in him.'

Why in these cases only? Witness अथवा ऋणते 'he runs away.

२३१२ । उपपराभ्याम् । १ । ३ । ३८ ।

उपपरादिवाच्यनाह ऋणते इत्यर्थान्तरं बुद्धिः । उपऋणते पराऋणते । नेह च ऋणते ।

2712 After the verb *kram*, preceded by *upa* and *para*, when used in the senses of continuity, energy and development, the Atmanepada is employed.

The words *vr̥tti* &c., of the last sūtra are understood here also. Why has this been made a separate sūtra and not included in the last? The reason is to make a restrictive rule in the case of upasargas; that is to say, only in the cases of the upasargas *upa* and *para*, there is ātmanepada affix; but not so when any other upasarga precedes the verb *kram*, though the sense may be of continuity &c. Thus *उपक्रमते* 'he commences to advance,' *परक्रमते* 'he marches to attack.'

Why do we say after the upasargas '*upa* and '*para*'? Because, after any other preposition the affix will be of the *parasmaipada*; as *संक्रमति* 'he makes progress.' If the sense is not that of "continuity" &c., *parasmaipada* will be employed, as *उपक्रमति परक्रमति*.

२७१३ । आह उद्गमते । १ । ३ । ४० ।

आक्रमते सूर्यः । उदयते इत्यर्थः । * उदीरितवद्गमन इति वाच्यम् * । नैह । आक्रमति धूमो इत्येतत्कार ।

2713. After the verb *kram*, preceded by *ān*, the *Ātmanepada* is employed, when used in the sense of 'the rising of a luminary.'

As *आक्रमते सूर्यः* 'the sun rises,' *आक्रमते चन्द्रमा* 'the moon rises' *आक्रमते ज्योतिर्वि* 'the stars rise.'

Var :—This ascending must refer to the heavenly bodies. Therefore in *आक्रमति धूमोऽस्मत्तलात्*, 'the smoke rises from the surface of the terrace,' the verb *क्रम* is *parasmaipadi*. Why do we say in the sense of "to ascend"? Witness *आक्रमति वायव्यः कुतश्च* 'the boy assails the ox.'

२७१४ । वेः पादविहरणे । १ । ३ । ४१ ।

वायु विक्रमते वाही । 'पादविहरणे' द्वि । विक्रमति संक्रि । द्विवचनवति । दण्डवतीत्यर्थः ।

2714. After the verb *kram*, preceded by *vi*, the *Ātmanepada* is employed, when used in the sense of 'placing of footsteps.'

As *वायु विक्रमते वाही* 'the horse is prancing gracefully' The term *vikramana* is applied to the special movements of horse &c.

Why do we say "in the sense of throwing of foot"? In any other sense, the terminations will be those of the *parasmaipada*. As *विक्रमति खजिनदन्तिः* 'the fold of the antelope's skin is ruptured into two?'

Note :—Though in the *Dhātupāṭha* the verb *क्रम* and *गम* have the meanings of *pāda viharana* and *pāda-vikshepa*, that is "throwing or placing of foot," and so it might be objected that the present sūtra is a useless repetition, yet as verbs have various other meanings than what is assigned to them in the *Dhātupāṭha*, the present sūtra is not unnecessary.

२७१५ । प्रोषाम्यां समर्पाम्याम् । १ । ३ । ४२ ।

प्रोषादीं प्रोषादी । समर्पणीदित्यादिवाच्यम् । प्रोषणे प्रोषणोपसर्गः । समर्पणे । उपसर्गः । 'समर्पणाय' द्वि । प्रोषामति । समर्पणीदित्यर्थः । उपसर्गवति । आसर्पणीदित्यर्थः ।

2715 After the verb *kram*, the Atmanepada is employed when it is preceded by *pra* and *upa*, both conveying the same sense, viz., that of "beginning an action."

The word *samartha* means 'the same meaning'. It is a compound of *सम* + *र्थ*. In sandhi ought to have been *समर्थ*, but it is considered to belong to the *sakandhrādi* class and hence *para rūpa* ekādesa into *समर्थ*. The upasargas *प्र* and *उप* have the common meaning of denoting beginning, though they have each other meanings also.

As *प्रक्रमते* *जीर्णं उपक्रमते* *जीर्णं* 'he commences to eat' &c.

The prefixes *pra* and *upa* are synonyms, when they denote the commencement of an action.

Why do we say, when they are synonyms? Witness the following *प्रदृष्टः प्रक्रमति अर्धरेद्युपरक्रमति* 'he goes during the first part of the day and he comes back during the latter part of the day'. Here in one case the sense is to go, in another it means 'to return.'

Q. — Why in the latter case of '*aparedyur upakramati*' there is not Atmanepada by virtue of I 3 39 as there is the upasarga *upa* here? The answer is that I 3 39 is not applicable as that rule is limited by the condition of the sense of 'continuity' &c. while in the present sūtra, that limitation is not applicable.

२७१६ । अनुपसर्गाद्वा । १ । ३ । ४३ ।

क्रामति-क्रमते । उपसर्गविपरिवर्त्तः । वृत्तादी द्व निरवयवः ।

2716 After the verb *kram*, the Atmanepada is optionally employed, when it is not preceded by any preposition.

The root '*kram*' may always be conjugated as Atmanepadi when not having any upasarga. The option allowed by this sūtra is an example of what is technically known as *apráp vibhashā* viz., an option which is not an alternative limitation to a general rule already found or known.

Example *क्रमति* or *क्रमते* 'he goes over.'

Note — Why do we say 'when it is without any preposition? For no option is allowed when it takes preposition. As *क्रमति*. Nor is any given in I 3 38 S. 2711 though the root there also is without any preposition.

२७१७ । अपुद्गलये ज्ञः । १ । ३ । ४४ ।

दत्तमपराधीति । अपुद्गलवर्त्तव्यः ।

2717 After the verb *jñ*, when used in the sense of 'den.' the Atmanepada is employed.

The root '*jñ*' which ordinarily means 'to know' and is *parasma* by I 3 78 S 263 becomes Atmanepadi when through the virtue of

prefix it means 'to deceive:' as यत्तमपजानीते he denies the debt of a hundred rupees'

Note — Why do we say when meaning "to deny?" Observe — नख किंचिदपि जानाति 'thou knowest not anything'

२७१८ । अकर्मकाच्च । १ । ३ । ४५ ।

चरिषो जानीते । चरिषा उपायेन प्रयत्नत इत्यर्थः ।

2718 And when used intransitively, after the verb *jā*, the *Atmanepada* is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As चरिषो जानीते, नपुनो जानीते 'he engages in sacrifice by means of clarified butter or honey' (See II 3 51 S 613)

Note — This *Atmanepadi* form of *jā* is employed when the fruit of the action does not accrue to the agent : From I 3. 76 S 2743 it will be seen that when the fruit of the action accrues to the agent the verb is *Atmanepadi*.

Note — How in the above example the verb *jā* is intransitive? Because the word *sarpish* is not the object of knowledge but it is an instrument of sacrifice, into which one engages from complete knowledge (*jñāna*), and it (*sarpishah*) is in the genitive case by virtue of II 3 51 (चोऽविदमेष्व कर्त्ते) by which the instrumental) *kar-ka* of the *jā* is put in the genitive case

Note — Why do we say of 'Intransitive?' Because in the transitive it is *parasmaipadi*, as स्वरेण पुत्रं जानाति he knows (recognizes) the son by his voice

Note — According to *Tittvabodhini* च not preceded by an *upasarga* will take *Atmanepada* by I. 3 76. S 2743 : the present *sūtra* is limited to cases where it is preceded by a preposition As चरिषोऽनुजानीते :

२७१९ । समतिश्चाननाध्याने । १ । ३ । ४६ ।

यत्तं जानीते । अनेकत इत्यर्थः । यत्तं प्रतिजानीते । अङ्गीकरोतीत्यर्थः । ज्ञानाध्याने इति योगो विनश्यति । तद्वानुप्रासः अकर्मकाच्च (२७१८) इति जाडिरपि चारंते । नातरं नानुप्रासं जानाति । कर्मणः शेषस्त्विति चावा यत्ती ।

2719 After the verb *jā* preceded by *sam* or *prati*, the *Atmanepada* is employed, when not used in the sense of "remembering with regret"

The word *jā* is understood in this *sūtra* and the aphorism applies to that *jā* which is used in the transitive As यत्तं जानीते 'he looks for a hundred' so यत्तं प्रतिजानीते 'he promises a hundred'

This *sūtra* should be split up into two, (1) चरिषा (2) ज्ञानाध्याने : By this means the operation of I 3 45 S 2718 is superseded in the case of the Intransitive as also, when it means 'to remember with regret.'

Why do we say when 'not meaning remembering with regret?' Because it is not Atmanepada, when it conveys that meaning. The वागु or वातर्चनानाति 'he remembers with regret his mother' The object is put in the Genitive case under II 3 50 S 606

२३२० । आसनीयसनायाद्यानयत्नविमत्सुपमग्रहेषु यद् । १ । ३ । ४३ ।

उपसर्गपोषणग्रहेषु यातोर्वाच्ये वृत्ते प्रयोगोपायसः । यात्रे वदते । वागुपायो प्रवीणीत्यर्थः । उपसर्गपोषणग्रहस्य । वृत्त्यानुपवदते । वागुव्यतिर्ययः । यात्रे । यात्रे वदते । यत्रे । यत्रे वदते । विप्रतो । यत्रे विप्रदंते । उपसर्गग्रहानुपवदन्त्युपवदते प्रार्थयन् वृत्त्यर्थः ।

2720 After the verb vad, the Atmanepada is employed, when used in the senses of "showing, brilliance, or proficiency in," "pacifying," "knowledge," "effort" "difference of opinion," and "flattering"

The sense of 'persuasion and enticing' are denoted by the root, the other senses are expressed by the context

By I § 78 vad generally takes the terminations of the Parasmaipada by the present suffix it takes also the affixes of the Atmanepada when having certain meanings

Bhāṣana (shining) means to illumine as वदते चार्वा लोकावते The Chārvi illumines the Lokāyata śāstras by his discourses and clear exposition यात्रे वृत्ते 'He expounds the scriptures'

Upasamhāśa (persuasion) in as to appase to conciliate, as वृत्त्यानुपवदते he conciliates or cajoles the servants

Jñāna (knowledge) means to know completely as वदते चार्वा लोकावते the Chārvi knows completely to discourse upon Lokāyata śāstras

Yatna (labour) means energy as यत्रे वदते 'He toils in the field' येन वदते he toils in the house

Vimāsa (disagreement) means dissension want of unanimity of opinion. As यत्रे विप्रवदते They disagree over the field & holding different opinions they talk diversly

Upamaṇtrana (enticing) means to coax in secret as कुत्रिवायानुवदते 'he entices the wife of a respectable family (i.e., seduces her in secret)' परदारवदते he flatters another's wife

Why in the above senses only? Observe यद् किञ्चिद्वदति he says something,

२३२१ । व्यञ्जयन्वा समुच्चारणे । १ । ३ । ४८ ।

अनुवदतीना उपलोच्यारणे वदेराश्वनयद व्याव । समवदते ब्राह्मणः । नेद । समवदति नयना ।

2721 After the verb vad, the Atmanepada is employed when used in the sense of "speaking articulately in a similar manner by men"

As ब्रह्मणो ब्रह्मणः the Brāhmanas are speaking in a chorus But
 १८ ब्रह्मणो ब्रह्मणः the birds are chirping it is properly Parasmaipada

Note —The sense of the sūtra is that when men, who only are capable
 of articulate speech speak all in one and the same time, then the verb vad
 takes the affix of the Atmanepada When lower animals make a chorus
 of noise the verb does not take the Atman pada

There must be samuchchāraṇa for the application of this rule when
 there is no samuchchāraṇa or speaking in a chorus this rule does not
 apply, as ब्रह्मणो ब्रह्मणः the Brāhmanas speak

२७२२ । अन्तरकर्मकात् । १ । ३ । ४८ ।

अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात्
 किम् । अन्तरकर्मकात् । अन्तरकर्मकात् किम् । अन्तरकर्मकात् ।

2722 After the verb vad preceded by anu, and intransi-
 tively used, the Atmanepada is employed when the sense is
 that of "speaking articulately in a similar manner by m n."

As अनुवदति कथाः कथावरयः katha is echoing or imitating Kalāpa He
 re-utters exactly what the kalāpa reciter or the teacher says The word
 anu here means 'similarly'

Why do we say in the Intransitive? Because when it is used in
 the transitive it takes the affix of the Parasmaipada As अनुवदति
 होराजः (the yajurveda) which has already learned before

The words uttering of articulate speech are used as well here also
 Other words अनुवदति कथा 'the teacher recites the Kalāpa Parasmaipada

२७२३ । विभाषा विमलपे । १ । ३ । ५० ।

विमलपे विमलपे विमलपे विमलपे विमलपे विमलपे विमलपे विमलपे

2723 After the verb val, the Atmanepada is employed
 optionally, when the sense is that of 'contradicting each
 other'

As विमलपे or विमलपे विमलपे (the dharma are at variance) The
 word's taking the form (atmanepada) is optional because the Kalāpa (singing
 to the) are mutually contradictory

The word here must be talking at one and the same time with
 others or not applicable to the Kalāpa (singing to the) are mutually
 contradictory

२७२४ । अन्तरकर्मकात् । १ । ३ । ५१ ।

अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात्

2724 After the verb grah 'to swallow,' when preceded by
 ana, the Atmanepada is used

As अग्निरस्ति (he st allows) The root gri 'to swallow' preceded by the preposition ava is Atmanepadī. According to the Mahābhāṣya the verb gri taken in this sūtra means 'to swallow' and belongs to the Tudādi class No. 117, it is not the gri 'to make sound' which belongs to the Kryādi class No. 28. Because there is no word formed with the latter verb by affixing the preposition 'ava' to it. By I 3 78 this verb gri 'to swallow' would have been Parasmaipadī, the present sūtra debars that.

When it is not preceded by ava, it is Parasmaipadī, as गिरति 'he swallows.'

२६२५ । समः प्रतिज्ञाने । १ । ३ । ५२ ।

अस्य नित्यं अग्निरस्ति प्रतिज्ञा नित इत्यर्थः । प्रतिज्ञाने क्तिप् । अग्निरति आसत् ।

2725 After the verb gri preceded by sam, the Atmanepada is used, when employed in the sense of 'promising'

As अत अग्निरति 'he promises to pay a hundred' Or अस्य नित्यं अग्निरति 'He acknowledges that the Word is eternal. If it does not mean to promise or acknowledge, it takes the Parasmaipada terminations. As अग्निरति आसत् 'he swallows the mouthful'

२९२६ । उदग्रचरुः सकर्मणात् । १ । ३ । ५३ ।

अननुचरति । उदग्रहृत् सकर्मणीत्यर्थः । 'सकर्मणात्' क्तिप् । आसत्प्रचरति । उचरिष्ठा-
हृत् सकर्मणीत्यर्थः ।

2726 After the verb char 'to walk' preceded by ut, when used transitively, the Atmanepada is employed

As अननुचरति he strays away from (the path of) religion (or duty) अग्रचरननुचरति he transgresses the commands of his preceptor

Why do we say "when used in the transitive"? Observe आसत्प्रचरति 'the vapour is rising.' Here it is Parasmaipadī

२९२९ । समस्तृतीयायुक्तात् । १ । ३ । ५४ ।

रथेन चरति ।

2727 After the verb char, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed

As रथेन चरति 'he drives in a chariot'

२९२८ । दाशश्च सा चैक्यतुर्चर्ये । १ । ३ । ५५ ।

अप्रवर्द्धाश्वहृतीनामेव युक्तादृशं स्यात् हृतीया चैक्यतुर्चर्ये । दाश्या सम्यच्छते । प्रवर्द्धे 'यश्च' इति वही । तेन हृत्तद्वयनिद आश्वहितेऽपि यजते । रथेन अगुदाचरति । दाश्या सम्यच्छते ।

2728 And after the verb dā to give, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed, provided this Instrumental case has the sense of the Dative case.

When is the 3rd case used with the force of the 4th case? That is answered by the following —

Vart —The Instrumental has the force of the Dative when immoral conduct is implied. As दाया or दूषयन् चमययति 'he gives (money with the object of enticing) to the female slave or prostitute. The word चमः in the prece ling-sūtra is in the Genitive case. Therefore it applies even there where another preposition intervenes between the चम and the root. In fact चम covers both this and the sūtra that precedes it. As एतेन चतुर्दापरति :

Note —The verb dā to give is generally parasmaipadī, it becomes Atmanepadī under the above conditions.

Note —Why do we say when it has the force of the dative case? Because when it has not the sense of the dative parasmaipada terminations will be used, as दायित्वा चमययति 'he gives with his hand.

Note —It might be asked how the Atmanepada terminations are employed when the preposition sam is not directly applied to the verb, but another preposition intervenes between sam and the verb. The reply is that the word samah in I § 54 S 2727 is not in the ablative case (which would have required its being placed immediately before the verb), but it is in the genitive case and is used as an attribute.

२७२९ । उपाद्यन् स्वकरणे । १ । ३ । ५६ ।

स्वकरणे स्वीकारः । भाषांशुपययति ।

2729 After the verb yam to give preceded by upa, when used in the sense of 'espousing,' the Atmanepada is employed.

This is clear. As भाषांशुपययति he espouses or knows his wife. But not so when another's wife is meant there it is parasmaipadī.

By I § 78 the verb yam would have been parasmaipadī but the present sūtra makes an exception when the root takes the preposition upa and means to marry to espouse or to accept. The meaning of *sva karana* is confined to accepting in general. This is according to the Kāśikā according to the Mahābhāṣya, *sva karana* means 'to make one's own what was not previously his own.

Note —Why do we say in the sense of 'marrying? When it has any other sense the parasmaipadī affixes will be employed as देवदत्तो यजदत्तस्य भाषांशुपययति, 'Devadatta has illicit intercourse with the wife of Yajñadatta. In forming the aorist the following sūtra applies.

२७३० । विभाषोपयमने । १ । २ । १६ ।

यत् विचित्रं दद्याद्विवादे । यत्तः, सीतायुपायन्-उपायस्व वा । उदयोदेत्यर्थः । नमपभाहे उपयमे तु प्रव विप्रतिषेधान्नित्यं किरणम् ।

2730 The *sich* before the Atmanepada affixes is /it optionally, when *yām* means 'to espouse.'

Thus रामः सीतामुपायत or उपायत 'Rāma espoused Sita' उपायत or उपायत भाष्ये 'he espoused his wife.'

The word Upayamana' in the sūtra means 'to accept in marriage,' 'to espouse'. The verb precede d by the preposition उप in Ātmanepadī when it means 'to espouse' by I. § 56 S 2739

When उप means 'to divulge' the aorist is क्ति by I 2 15 § 2698 Therefore when उपयय् means 'to divulge', its aorist will be compulsorily क्ति and not प्रत्यय, so for the present sūtra (I § 16) though subsequent, is debarr'd in anticipation by the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra I 2 15 § 2698

२७३१ । ज्ञात्र स्मृदृश सन १ । ३ । ५९ ।

यन्मतामानेयं प्राप्नुव । यन्निश्चायते । युज्यते । युज्यते । विदुषते ।

2731 After the Desideratives formed by the affix san, of the verbs jñā 'to know', śru, 'to hear', smṛi 'to remember,' and dṛis 'to see,' the Ātmanepada is employed

Note —The above four roots are Ātmanepadī when in the Desiderative form the suffix 'san' being the pratyaya by which desideratives are formed

Note —The verb jñā takes the terminations of the ātmanepada when used in the senses indicated by the three sūtras 2717 2718 and 2719 already explained. The desiderative form of jñā would ex necessitate take ātmanepada affixes when used in the above senses I 3 62 S 2731. The present sūtra however enlarges the scope of ātmanepada by declaring all desideratives of jñā to be ātmanepada in whatever sense they may be used

Note —Similarly by I 3 20 and the vārtika under it the roots śru, and dṛis take the terminations of the ātmanepada, when preceded by sam the desideratives of those would of course have taken ātmanepada affixes by I § 62, but the present sūtra makes it general

Note —The present sūtra however enunciates a new rule in the case of the root smṛi:

As यन्ने निश्चायते 'he wishes to know (i.e. enquires after) religion', युज्यते 'he serves the teacher' यद् युज्यते 'he wishes to remember the forgotten' युज् विदुषते 'he wishes to see the king'.

Why do we say when taking the affix san? Because the primitive verbs will take the paśmanepada terminations as जानाति he knows, शृणोति he hears स्मरति he remembers चक्षति he sees

२७३२ । नानोद्यः । १ । ३ । ५८ ।

प्रमत्तुनिश्चायति । प्रमत्तुनिश्चायति निश्चायः । X यन्मतामानेयं X इति व्याख्या । तेनेह न । चर्चिषोऽनुनिश्चायते । चर्चिषा यन्निश्चायति । 'प्रमत्तुनिश्चायः' (२७३१) इति वद । 'यन्नेह न' व्याख्या (२७१८) इति व्याख्याद्विधाया ।

2732 After the desiderative of *jñā*, when preceded by *anu*, the *Ātmanepada* is not employed.

This sūtra read with S. 2718 limits the scope of *parasmaipada* to the transitive, desiderative verb *anu jñā*. As *अनुपन्नमुचिषावति* 'he enquires after the son.' This is an exception to the last sūtra only. Because of the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule'. Therefore not here *अनुपन्नमुचिषावति* meaning 'he wishes to sacrifice with clarified butter'. Now *अनुपन्न* when Intransitive is *Ātmanepadi* by I. 3. 45 S. 2718 and therefore, its Desiderative is also *Ātmanepadi* by I. 3. 62 S. 2734.

Why do we say when preceded by *anu*? Because otherwise it will take the *Ātmanepada* terminations. As *अनुपन्नं विचारावति* he enquires after religion

२७३३ । प्रत्याहभ्यां अयः । १ । ३ । ५८ ।

आभ्यां चानन्तरात्तुल्य उक्तं न ह्याह । प्रतिशुच्यति । आशुच्यति । कर्ममवधनीयात्स्वादिष ।
देवदत्तं प्रति शुच्यते । 'शदेः शितः' (२३६२) शिवतेर्द्विह्रित्त्वौघ' (२५३८) च्वास्वात्तद् ।

2733 After the desideratives of *śru*, when preceded by *prati* and *ān*, the *Ātmanepada* is not used

The verb *śru*, when taking the prefixes *prati* and *ān*, is not *Ātmanepadi*, though taking the desiderative "san". This is also an exception to the rule I. 3. 57. Thus *प्रतिशुच्यति* and *आशुच्यति* .

The word *prati* and *ān* must be *upasargas*, if they are used as *karma-pravachanīyas* (I. 4. 83 S. 546) then the rule will not apply. As *देवदत्तं प्रति शुच्यते* .

२७३३ । क । शदेः शितः ॥ १ । ३ । ६० ॥

2733A After the verb *sad* to decay, when it has one of the affixes with an indicative *s* (*sit*) the *Ātmanepada* is used but not in the Desiderative

The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicative *स*, is conjugated in the *Ātmanepada*. In connection with this, must be read sūtra VII. 3. 78 S. 2360, by which the root *यद्* is replaced by *सीय* before affixes having an indicative *स*. Thus *यद् + स + ते = सीय + ते = सीयते* 'he decays or withers,' *सीयते* 'they two decay,' *सीयन्ते* 'they decay.'

Why do we say before affixes having an indicative *स*? Before other affixes, it is not *Ātmanepadi*. As *अयस्वयद्* 'if he decayed,' *यस्वयति* 'he will decay,' *यिष्यति* 'He wishes to decay.'

The well known *vikaranas* like *यप्*, *य* &c., the affixes like *यद्* &c., are *विद्य* affixes. In other words, the root *sad* is *Ātmanepadi* in all conjugational tenses.

The sūtra has been explained before also. See No. 2362. It is repeated here because of the context.

२७३३ । स । चियतेल्लङ्लिङ्गोरथ ॥ १ । ३ । ६१ ॥

2733B. After the verb *mṛi* to die, when it has one of the affixes having an indicative *च्*, as well as when it takes the affixes *luṅ* (Aorist III. 2 110) and *liṅ* (Benedictive III. 3. 159) the Atmanepada is used, but not in the Desiderative.

This is a restrictive sūtra, the root *मृह्* (to die), is marked with *म्* *ह्* as an indicative letter, so by sūtra I. 3. 12 S. 2:57 it would be always Atmanepadi. But the present aphorism restricts it to *मृह्* *luṅ* (Aorist) and *लिङ्* *liṅ* (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are *चिद*.

It is only before these three affixes, namely, *liḥ*, *luḥ* and *sit* affixes, that the root *mṛi* takes the terminations of the atmanepada. Thus the aorist *मृष्ट* *amṛita* 'he died', Benedictive *मृषीष्ट* *mṛishishta* 'may he die.' Similarly before *sit* affixes, thus *चियते* 'he dies,' = *ह् + च + ते* (VII 4 28) *चिच् + च + ते* = *चियते* (VI 4 77) *चियेते* *चियन्ते*. The root *ह्* belongs to the sixth class of verbs called *Tudādi* which take the *vikarāṇa* *च्* in the conjugational tenses (II. 1. 77). But the Desiderative is *मुमुक्षेति*.

In other tenses, viz., the two Futures, the Perfect and the Conditional, this verb is *parasmaipadi* *मरिष्यति* he will die. *अमरिष्यद्*. This sūtra has been taught in No 2538. It is repeated here for the sake of the context.

२७३४ । पूर्ववत्सनः । १ । ३ । ६२ ।

चन। पूर्वो यो वाचस्तेन पुन्य वाचस्मादप्यतननेचद् दवात् । यदिचियते । नियचियते । निमिचियते । 'पूर्ववत्' चिच् । मुमुक्षति । मदी- (२३६२) (२५३८) इत्यादिपुन्यपुन्ये 'धनो न' इत्यपुन्यपुन्ये वाचस्तेनैव वाचस्तेन । तेनेह न । नियमवति । मुमुक्षति । 'वाचस्तेनपुन्यपुन्योऽपुन्ययो- गत्वे' (२२४०) । चर्चाचने ।

2731. The verb which is Atmanepadi in its primitive form before the taking of the affix *san*, will also be Atmanepadi when it ends in the affix *san*.

In other words, after a desiderative verb, Atmanepada is employed, if it would have been used after the primitive verb.

If the primary verb is *parasmaipadi*, its desiderative will be also *parasmaipadi*, if the primary verb is Atmanepadi, its desiderative will be Atmanepadi. This is the general rule. Some exceptions to it have already been mentioned in sūtras I. 3. 57, 58, and 59. A root which was Atmanepadi, before taking the Desiderative affix *च्* *san*, will be Atmanepadi even when it takes the affix *च्* *san*. In other words, that by reason of which the Atmanepada affixes were ordained in the primary verb, will cause the same terminations to be applied when the verb ends in *च्* *san*. Thus it was said in sūtra I. 3. 12, that roots having an *anudatta* accented vowel as indicative, or a *ह्* *ñ* as their indicative letter, take the terminations of the Atmanepada. Thus *चरते* 'he prospers,' and *शेते* 'he sleeps.' The verb *वृध्* 'to increase,' and *वीह्* (to lie down) will remain Atmanepadi, even when

they are used as Desideratives. Thus इद्विषते 'he wishes to prosper' and निविषते. Similarly I. 3 17 S 2686 declared that the verb निविष् is Ātmanepadī as निविषते this will be Ātmanepadī also in the Desiderative form, निविष्यते 'he wishes to enter'. So also by I 3 40 S 2713 चाक्रवते is Ātmanepadī the Desiderative चाक्रियते will also be Ātmanepadī.

But though by I 3 60 and 61. गीयते and श्रियते are Ātmanepadī, yet गिमासति 'he wishes to lie down' पुष्यति 'he wishes to die,' are prasmaipadī. Because the Ātmanepada affixes were ordained after the roots गृह् and हृद् only under exceptional conditions and not generically and as those conditions do not exist in the desiderative the latter do not take the Ātmanepada terminations. In fact, the words चरो न are to be read into those two sūtras च, न from S. 2732, and चरा from 2734, and so in the Desiderative they are not Ātmanepadī.

Of course that which in its primary state would not have taken the terminations of the Ātmanepada, there being a prohibition to that effect will not allow them in its Desiderative form. As अमुषिषीषति 'he wishes to imitate,' अराविषीषति. Here the root हृष् by I 3 79 has been especially declared to be prasmaipadī to the exclusion of Ātmanepada affixes which would otherwise have come by I 3 32 and 72, and therefore its Desiderative is also prasmaipadī. The force of च causing Ātmanepada is counteracted by I 3 79 S 2745.

Now it might be asked — "True, this rule provides for those cases where a root is conjugated in two forms, one a Primitive and another a Desiderative conjugation. But what provision do you make for those partial verbs which take the affix च् even in their primitive form, and in whose case we have no prior form to look upon as a guide in the application of Ātmanepada affixes. And there are at least 7 such quasi-roots which take च् in this way called also the self-descriptive च्. These quasi-roots are वृष् तिष्ठ क्षिप् नास् वष दास् and मास्. What are we to do with these quasi-roots, which are always conjugated with the affix च् and have no simpler conjugation? To this we reply, 'In the case of these partial verbs which take the self-descriptive च् the pada will be regulated by the indicatory letters which these quasi-roots have. For though the full roots are वृष्टिर्विधिर्विहितव, निक्षिप्तव, नीनास्व नीनस्व, वीक्षस्व and दीदास्व yet by the maxim चक्षयधे कृतं लिङ् चतुदासयधे चिदेवैकं चक्षति, 'a sign made in a portion of a thing, qualifies the whole thing' the sign made in the expression वृष् &c, will qualify the whole verb वृष्टव &c." Thus we have वृष्टवते 'he despises,' विहितवते 'he cures,' नीनावते 'he investigates' &c.

२७३४ । क । आत्मन्त्यययत् कृत्तोग्नुमयोगस्य । १ । ३ । ६३ ।

इति चम्पे ।

2734A The auxiliary ह is Ātmanepadī, if the principal verb to which च् is added is Ātmanepadī.

Thus वृत्तं च १ : ३० S 2210

There are in Sanskrit two forms of the Perf ct (कृत्): one formed in the ordinary way by the r-laploration of the root, and a ling the t rmi-nations, the other called the p-riphrasic Perf ct, is formed by a ling चाङ् to the root and the n affixing to it the perf ct tense of the root कृ (to do) अ (to be) or च्च् (to be). These latter verbs are called anuprayoga or auxiliary verbs, as it is with their help that the P-fect t-ns is form d. The question then arises, what conjugation, pra-mai or Atmanepadī, do these auxiliaries take in forming the p-riphrasic Perf ct? This sūtra supplies the answer—the auxiliary कृ follows the conjugation of principals, the other auxiliaries do not. Thus the root वृ (to increase, prosper) is Atmanepadī, therefore in forming the p-riphrasic Perf ct the verb कृ will be also in the Atmanepadī. Thus वृत्तं (he prospered). Similarly वृ (to appear with great splendour) is prasmaipadī and the auxiliary कृ after it will be in the prasmaipadī, as वृत्तं (he appeared with great splendour).

But the other auxiliaries अ and च्च् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus वृत्तं च्च्, वृत्तं अ

The word āmpratyaṅya of the sūtra means 'that after which the affix ām (III 1 35 and 36 चाङ्प्रत्ययान्तोऽङि कृत्) comes.' Of the verb कृत्, when suitably joined to another as an auxiliary, the termination is that of the Atmanepadī like the verb that takes the affix ām. If this sūtra enjoined a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the Atmanepadī even in examples like वृत्तं च्च् and वृत्तं अ where the fruit of the action accrues to the agent. This is a valid objection to the present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is both as a vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word pūrvavat of the last sūtra is to be read in the present aphorism also. The second explanation, so that it will be for the sake of establishing a niyama or restriction, is

२७३५ । प्रोपामया सुजेरमपवात्रेयुः १ । ३ । ६४ ।

प्रमुञ्चते । वपुश्च १ । 'वृत्तं च्च्प्रत्ययान्तोऽङि कृत्' । वपुश्च १ । विमुञ्चते ।

'प्रमुञ्चते' कृत् । वपुश्च १ । वपुश्च १ । वपुश्च १ ।

2735 After the verb yuj to join, Atmanepadī is used when it is preceded by pra and upa, except with reference to sacrificial vessels, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The verb युज् 'to join' is varanā and consequently by sūtra I 3 72 it is always Atmanepadī, when the fruit of the action accrues to the agent. The present sūtra declares when this verb may take the termination of Atmanepadī even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

After the verb *गृह्* preceded by the prepositions *म* and *उप* the terminations are of the *Ātmanepada*, when not employed in reference to sacrificial vessels. As *मगृह्ते* 'he joins or employs', *उपगृह्ते* 'he fits or uses.'

Why do we say 'when not employed in reference to sacrificial vessels'? Because there the terminations will be of the *parasmaipada*. As *मृद्वपि पानादि मगृहति*.

Vārtika —It shall be rather stated that the root takes the terminations of the *Ātmanepada* when preceded by any preposition beginning or ending with a vowel. This is an important modification of the above rule. Thus *उपगृह्ते* and *निगृह्ते*. In fact, all *upasargas*, with the exception of *उप नि*, and *इद्*, either begin or end with a vowel and therefore the *Vārtika* amounts to the inclusion of all prepositions with the above exception.

With *उप*, *नि* and *इद्*, however, the root will take *parasmaipada* terminations, as *उपगृहति*.

२७३६ । सम. हणुवः । १ । ३ । ६५ ।

उपगृहते यस्त्व ।

2736 After the verb *kṣhu*, 'to sharpen,' preceded by *sam*, the *Ātmanepada* is employed.

The verb *क्षु* 'to sharpen or grind,' is generally *parasmaipadī* but it is *Ātmanepadī* when it is preceded by the prefix *उप*, as *उपगृहते यस्त्व* 'he whets the weapon' *उपगृहते* 'they two whet' *उपगृहते* 'they all whet'.

Notes —It might be objected why has a separate aphorism been made of the verb *kṣhu* it could well have been included in the I 3 29 S 2009 which also speaks of the force of the prefix *सम*, when used with the verbs *gam*, *richchha* &c. To this the answer is that that sūtra treats of intransitive verbs the word *akarmāḥa* being understood therein while the present sūtra, as is evident from the example we have given above, treats of transitive verbs.

२७३७ । भुजोऽनघने । १ । ३ । ६६ ।

भोदनं गृह्ते । अ-उपहरणीत्यर्थः । 'उमुने इतिवीर्यात् इतिवीर्य केवलात्' । वृद्धो ननो दुःखमयानि गृह्ते । इतिवीर्यो, मुनेत्यर्थः । अनघने तिप् । गरीं गुरति ।

2737 After the verb *bhuj*, the *Ātmanepada* is used, except in the sense of 'protecting'

The word *अनघ* means protection. *अनघ* 'non protection'

The root *bhuj*, when it does not mean to protect is *Ātmanepadī*. This root belongs to the *Radhā* class and has several meanings as to feed to cherish to praise, to eat and to enjoy. As *भोदनं गृह्ते* 'he eats rice' also dual *bhujyāḥ*, pl. *bhujyate* &c. So also *उमुने इतिवीर्यात् इतिवीर्य केवलात्* 'the king enjoys only the earth' *वृद्धो ननो दुःखमयानि गृह्ते* 'the old man suffers many pains. But *गरीं गुरति* 'He protects the earth

✓ २७३८ । शीतलौ यत्कर्म सौ चेतस कर्तानाध्याने । १ । ३ । ६७ ।

In general, by I 3 74, S 2564 the causat ve verbs take the terminations of the āmanepada, when the fruit of the action accrues to the agent. The present sūtra applies to the case where the fruit of the action does not accrue to the agent.

But even where the fruit of the action accrues to the agent, there are two exceptions. The sūtra I. 3. 77, S. 2744 makes the *Ātmanepada* optional: while I. 3. 88 S. 2754 makes it *Parasmaipadi*. These two rules I. 3. 77 and 88 being subsequent to the present I. 3. 67, would debar this latter. But according to Patañjali it is not so. The *विज्जन* root is conjugated in the *Ātmanepada*, if it fulfils the conditions of this sūtra: and the subsequent rules S. 2754 and 2744 are set aside by *pūrvā-vipratishedha*.

Note:—Thus I. 3. 77, S. 2744 has full scope in *यत् यत् यजति* or *यत् यत् यजते* 'he sacrifices for his own yajña.' But the present sūtra will debar the option, in *हर्षयते राजा स्वयमेव* 'the king makes himself seen.' Similarly I. 3. 88, S. 2754 has full scope in *गोपीं कृष्णं सोपयति* 'Gopi puts Kṛishṇa to sleep,' from *कृष्यते* 'Kṛishṇa sleeps.' But the present sūtra will apply to *साययते देवराजः स्वयमेव*.

By III. 1. 87, S. 2766 we learn that there is *Ātmanepada* when the action affecting the agent is similar to the action which affects the object. Will not that general rule have covered the particular cases of the causatives? No. The examples to be given under the present sūtra are those, where the *bhāva* inheres in the agent and where the *lāgya* inheres in the agent. Thus: *यजयन्ति यत् यजताः* 'the devotees see the Supreme Being:' i.e., by constant devotion, &c., they persuade Him to appear and thus make himself the object of visual perception. When this sense of *pūrvāsa* on *वि* is ignored, and the agency of the devotees is put out of sight, in other words when *देवराज* is given up, for in the Reflexive sense where agent is abandoned, for the sake of facility, such is the case, we have *यजयन्ति यत्* 'The Supreme Being manifests,' &c., becomes an object of perfect of perception. See Reflexive verbs Chapter 21. To this verb we add the affix *ल्युट्* with the sense of *hetu*. We get *यजयन्ति यत् यजताः* 'the devotees cause the manifestation of the Supreme Being'—i.e., they see the Being. Again from this

Note — The above is an example of *kartṛistha bhāvika* verb *Bhāva* or condition verb is that sense of a root where the action is accomplished by means which are not dependant on motion from one place to another by the agent. As in the above example the act of seeing does not require any change of place or motion for its accomplishment. *अचरित्पश्यन् वाचनवाच्यो वारोहति इत्यादि* । It includes very much Reflexive verbs. Or rather actions which can be accomplished without much movement of the agent are *Bhāvas*.

While *क्रिय* or active verb is that action which is accomplished by the movement of the agent *अचरित्पश्यन् वाचनवाच्यो क्रिया* । We shall now give an example of *kartṛ vāhi kṛijā*.

Thus (1) *चारोहन्ति इल्लिनं इल्लिपकाः* 'the elephant keepers bend down the elephant'. *Arohani* means to bend. From this we have the Reflexive voice, *चारोहति इल्ली* 'the elephant bends down'.

From this we have the Causative *चारोहयन्ति इल्लिनं इल्लिपकाः* 'the elephant keepers bend down the elephant', here *चारोहयति* 'cause to bend down', has the same meaning as *चारोहति* । From this we have the Reflexive by abandoning the force of causative, *चारोहते इल्ली* 'the elephant bends down'.

Or *चरयन्ति* and *चारोहन्ति* the first examples are retained as above namely *चरयन्ति नय नक्तः* or *चारोहन्ति इल्लिनं इल्लिपकाः* ।

From this we get *brahmy* causatives with *चिप्* having super imposed on the object the sense of *h tu nam* ly the making the object the inciter of the action. As *दर्ययति नयः चारोहयति इल्ली* meaning incites while seeing and bending, the full sentence being *चरयते नक्तः दर्ययति नयः* 'Bhāva shows him self to the grazing devotees, i. e., Bhava appears in such a glorious manner that it compels the devotees to look at Him. Here the object Bhava is now the inciter of the action. He draws the gaze of all towards Him. H is the *Hetu* (S 2575) activity is imposed on the whole object. *चारोहते इल्लिपकाः चारोहयति इल्ली* 'to the bending elephant keepers bends the elephant,' i. e., the elephant bends of itself in such a graceful way as draws or attracts the attention of its keepers as if it invites them to mount it. From these *चिञ्ज* verbs, *दर्ययति* and *चारोहयति* from these very original roots *चरयन्ति* and *चारोहन्ति* when the appropriate inciting senses are removed we get the examples *दर्ययते* and *चारोहते* । The meaning is the same as mentioned before. Here there are three stages only. (1) *चरयन्ति नय नक्तः* or *चारोहन्ति इल्लिनं इल्लिपकाः* । (2) *चरयते नक्तः* or *चारोहते इल्लिपकाः चारोहयति इल्ली* । (3) *दर्ययते नक्तः* or *चारोहते इल्लिपकाः इल्ली* । The last, of course, the examples under the present sūtra. In the second case, here though the verb is *चिञ्ज* it is not *Atmanepadi*. As there is absence of the same actions or verbs, because there is the addition of the sense of *चिप्* in the second.

Note —Why do we say 'in the non causative no ११ ? For this rule will not apply, when the primitive verb itself is formed by the affix णिच्, such are the roots of the tenth class or Churādi in which the nich ॥ added in the ११ If descriptive sense, and not for a causative purpose. Thus the root गृह् belongs to the Churādi class, whose causative and primitive forms are the same. As गृह्यति गृह् गीर्षत्सः 'the cowherd counts the herd', and the causative form is गृह्यति गृह् स्वयमेव 'the herd makes itself to be counted'. The terminations in both cases are those of the Parasmaipada.

Also —Why do we say 'when the object (karma) becomes the agent' ? Because the rule will not apply when any other kāraka or case than the kārma or object, of the primitive verb becomes the agent in the causative. Thus क्षतिं दात्रे 'he cuts with the scythe,' दात्रे क्षतिं स्वयमेव 'the scythe is made to cut of itself'. Here the word क्षत्रा was the instrument of the primitive verb which became agent in the causative and therefore in the causative the terminations are of the parasmaipada only.

Note —Why do we say 'if in the causative in the sūtra ? It is for the purpose of indicating that the verb must be one and the same both in the primary sentence and the causative sentence. Therefore the rule does not apply here where the causative verb वेचयति in the second sentence was not used in the first sentence, आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant,' and आरीहन्ताः इल्लिभीमाह वेचयति मूत्रेण 'the elephant that is being caused to bend is made to sprinkle with urine the frightened men'.

Note —The word च 'that' is employed in the aphorism to show that the objects in both sentences must be the same and not different. Therefore in the following example where the objects are different the terminations of the parasmaipada are only used. आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant' and आरीहन्ताः इल्लि रक्षन्तारीहति ननुष्वान् 'the elephant, that is being caused to bend makes men mount on the land'.

Note —Why do we use the word कर्ता 'agent' in the sūtra ? If the former object is not the agent in the second case the terminations of the parasmaipada only would be used. As आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant,' and मातरीहति नदानां 'the Mātā makes them bend'.

Note —Why do we say 'except when meaning to remember with tenderness ? Observe स्मरति वनपुष्पं लोदितः 'the dove remembers, with regret, the forest tree,' and स्मरत्येवं वनपुष्पं स्वयमेव 'the forest tree is made to be remembered of itself'.

२७३८ । क । भीष्मयोर्द्विभये ॥ १ । ३ । ६८ ॥

2739A. After the causatives of the verbs bhī 'to fear', and smi 'to wonder,' even though the fruit of the action

The phrase 'of the causative ending in *णि* is to be supplied here from I 3 67. This sūtra has its scope only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātupāṭha, there are two roots *क्षि* one is technically called *क्षी* and means to stick and belongs to the Divādi class. The other *क्षि* meaning to 'melt' belongs to the Kṛyādi class. As there is no specification in the sūtra what *क्षि* is to be taken, both are therefore taken.

The force of the word *च* in the sūtra is to include the word *सम्मान* 'to deceive' of the last sūtra into the present. The word *सम्मान* means to show respect. The word *सालीरीकरण* means to subdue. As *सालीरीकरणायते* 'he gets respect or causes respect to be shown to him through or on account of his matted hair' *रवेनो वर्ति कायुरसायते* 'the hawk subdues the partridge' *कस्त्रवायुरसायते* 'who deceives thee'.

The sūtra *विभाषा लोपते*: VI 1 51 declares that the *च* of *क्षि* is optionally changed into *ञा* before certain terminations. But there is no option allowed when the root *क्षि* has any of the above three senses in these cases the substitution of *ञा* is necessary and not optional. For the option allowed by sūtra VI 1 51 is a *व्यवहितविभाषा* and not a general *विभाषा* applicable everywhere.

Why do we say 'when it has the meaning of, to show respect &c.'? Because otherwise there is *parasmapada*. As *सालीरीकरणायते*. This sūtra was explained as S 2592.

२७४० । मिथ्योपपदात्कृजोभ्यासे । १ । ३ । ३१ ।

शे. इत्येव । यद् मिथ्या कारयति । स्वरादिदुष्टवस्तुद्वारादवस्थितिः । मिथ्योपपदात् किम् । यद् दुष्टु कारयति । 'अवस्थाने किम् । सकृदपद् मिथ्या कारयति । स्वरितलिङ् । कर्त्रभिमावे निपाकते (२७५८) । यजते । दुष्टुते । कर्त्रभिमावे किम् । अस्तिजो यजति । दुष्टुति ।

2740 After the causative of the verb *kri*, the *Ātmanepada* is used, when it has the word *mithyā*, 'incorrect,' as an *upapada* (or dependent word,) and is employed in the sense of 'repeated wrong utterance' even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in *णि* is to be supplied from I 3. 67. The aphorism is restricted to the cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word *abhyāsa* means doing again, or repetition, as *यद् मिथ्या कारयति* means 'he repeatedly pronounces the word, incorrectly, that is with wrong accent &c., not once but constantly'.

Why do we say 'when the word *mithyā* is used as an *upapada*? The causative of *kri* will take *parasmapada* when it has any other *upapada*. Thus *यद् दुष्टु कारयति* 'he pronounces the word correctly'.

Why do we say 'of the verb *इ*? Because the causative of any other verb used along with the word *mithyā* will not have *Ātmanepada*, as *यद्*

निर्या वाचयति 'he repeatedly utters the word wrongly.' Here च् takes parasmaipada.

Why do we say 'repeatedly'? For if the incorrect utterance is not habitual then parasmaipada will be used, as च्द निर्याकायति 'he pronounces wrongly, not always but once'

२९४० । क । स्वरितजितः कर्त्रभिप्राये क्रियाभले । १ । ३ । ३२ ।

2740A After the verb marked with a svarita (svaritet) or which has an indicatory II (ñit), the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The anuvritu of the phrase *he does not go further*. The word क्रियाफलम् is a compound, meaning fruit of the action. When the principal object for the sake of which the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb there the Atmanepada is used after verbs having an indicatory च् or a svarita accent. As चजते 'he sacrifices for himself' चकते 'he cooks for himself.' Here the verb चच् and चक् are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly, कुडते 'he presses the soma-juice,' कुवते 'he does' Here the verbs कुञ् and कृञ् have an indicatory च्.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifices, eating of food &c, is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat &c

Why do we say 'when the fruit of the action accrues to the agent'? Otherwise it will have parasmaipada. As चक्षन्ति वाजकाः the priests sacrifice, (not for themselves, but for their clients) चक्षन्ति वाचकाः 'the cooks cook (for their masters) कुर्वन्ति कर्मेकाः 'the menials work (for their master).' Here though the fees and the wages are the fruits which the agent gets, yet as that fruit is not the principal object for which the action was begun—the principal object of the sacrifice was not that the priest should get his fee but that the sacrificer may go to heaven—the verb takes the terminations of the Parasmaipada. Here the principal fruit of the action does not accrue to the agent, but to a third party. See also § 2158.

२९४१ । अपावदः । १ । ३ । ३३ ।

अपावदयति । कर्त्रभिप्राये वदयेत् । अपवदति । 'विषय (२९४४) । कायते ।

2741 After the verb vad to tell, preceded by apa, when the fruit of the action accrues to the agent, the terminations are of the Atmanepada.

The phrase "when the fruit of the action accrues to the agent," is understood here. The sūtra is clear. As *धनं प्राप्नोति* 'the wealth-seeker forsakes justice, that is to say, he wishes to acquire wealth at the sacrifice of justice.' But when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *parasmaipada* is employed. As *सर्ववदति*

२७४१ । क । लिचय । १ । ३ । ७४ ।

2711A. After a verb ending in the affix *ni* (causal) when the fruit of the action accrues to the agent, the *Atmanepada* is employed.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is to be supplied from sūtra I. 3. 72. The verbs that take the affix *निच्* are generally causatives. As *कटं कारयति* 'he causes the mat to be made for himself', *खोदन् प्राचयति* 'he causes the food to be cooked for himself'. When the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Parasmaipada* is used. As *कटं कारयति चरन्* 'he causes another's mat to be made' See S. 2564

२७४२ । समुदाहृत्यो यनोऽग्रन्थे । १ । ३ । ७५ ।

'अग्रन्थे इति शब्दः । ग्रीहीद्वयच्छति । भारमुदाच्छति । वस्त्रार्थच्छति । 'अग्रन्थे किम् । उदाच्छति शब्दः । अग्निमुत्तुदानं करोतीत्यर्थः । कर्त्रभिप्राय इत्येव ।

2742. After the verb *yam* to strive, preceded by *sam*, *ut* and *ān*, when it does not refer to a book, the *Atmanepada* is employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is read into this aphorism by *anuvṛtti* from sūtra I. 3. 72. As *ग्रीहीद्वयच्छति* 'he gathers rice' *भारमुदाच्छति* 'he lifts up the load' *वस्त्रार्थच्छति* 'he draws out the cloth.' The root *yam* preceded by the preposition *साह* takes the terminations of the *Atmanepada* by virtue of I. 3. 23 also, but in that aphorism the verb was intransitive here it is transitive and this explains the necessity of making two different sūtras for one compound verb *साम्यम्*.

Why do we say 'when it does not refer to a book' For otherwise the verb will take the terminations of the *parasmaipada*. As *उदाच्छति चिकित्सां* 'the physician studies diligently the [science of] medicine'. *उदाच्छति यद्* 'he excites to learn the Vedas'.

When however the fruit of the action does not accrue to the agent the above compound verbs are *parasmaipadi*. As *सर्वच्छति*, *उदाच्छति*, *आयच्छति*.

२७४३ । अनुपसर्गोऽन्त । १ । ३ । ७६ ।

या जानीते । अनुपसर्गात् किम् । स्वर्गं लोकं न मज्जानाति । कथं तर्हि भट्टि- इत्यं नृपः । प्रसन्नवानुवाचे ततोऽनुग्रहे मन्त्रं सुतस्य इति । कथं चि किम् । नृपेयति विपरिधायाः ।

2713 After the verb *jūā*, when not preceded by any upa-

अथ तिङन्त परस्मैपद प्रकरणम् ।

CHAPTER XIX.

THE PARASMAIPADA RULES

We repeat here the sūtra I 3 78 S 2159, in order to complete the context.

२७४५ । क । शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् ॥ १ । ३ । ७८ ॥

2745. A. After the rest *et c.*, after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (*et c.*, in the active voice)

Thus चरति 'it is.'

The rules of Atmanepada have been declared in the preceding 66 sūtras I. 3 12 to 77. The terminations of the Parasmaipada which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the preceding aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word *śeṣa* or the rest means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules. Thus it was declared by sūtra I 3 12 that a root having an Anudatta vowel or a *ḥ* as *इह* will take Atmanepada terminations. As चरते, वेष्टे. The converse of this will take parasmaipada terminations namely all verbs which do not have an anudatta accent or a *ḥ* as *इह*. Thus वति 'he goes' वति 'it blows'. It has been declared by sūtra I 3, 17 that the root *वृ* when preceded by *वि* takes Atmanepada termination, as *वि वृषति*. When not preceded by *वि* but any other repetition it will take the parasmaipada termination. As *चरिष्यति, वरिष्यति*.

Note — Why do we say "when marking the agent?" For when used in the passive voice, the root will take the Atmanepada termination. As *चरते* 'it is cooked' *चरते* 'it is gone'.

Note — Why is not parasmaipada used when the verb is employed reflexively? As in the following example — *चरते चरते* 'the fool cooks of its self'. Because in the present sūtra, the word *चरति* of sūtra I. 3. 14 is to be read as by anuvṛtti so that, in fact there are two *चरति* in

this aphorism which thus means "when the agent of the verb is an agent pure and simple then parasmaipada is employed" While when a verb is used reflexively (कर्मकर्तृ) the agent of the verb is also, in one aspect, the object of the verb, and it is therefore that in reflexive verbs the Atmanepada terminations are employed. The Reflexive verbs however take atmanepada by the authority of S. 2766.

२७५५ । अनुपराभ्यां कृञः । १ । ३ । ३८ ।

कर्मकर्तृवि कर्ते न पश्चादो न परस्मैपदार्थनिश्चयः । अनुकरोति । पराकरोति । कर्मरीयेव । भावकर्मयोगो प्रसू । न येनचित् कर्मकर्तृरिति प्रसूतः । कार्यानिदेशपक्षस्य प्रत्ययनया तत्र 'कर्म-परकर्मका-' (२७६६) इत्यारम्भेन च देवस्य वाचात् । वाचानिदेशपक्षे तु 'कर्मरि चप्' (२७६०) इत्यतः शिवात्- (२७५८) इत्यनस्य कर्तृप्रत्ययप्रत्ययानुवर्तते कर्तेव च । कर्ता न तु कर्मकर्ता तत्रेति न्यायसिद्धः ।

2715 After the verb *kri* to make, preceded by *anu* and *para*, parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent, and when the sense is that of "divulging" &c

By aphorism I. 3. 32 the root *कृ* took the terminations of the Atmanepada when the sense denoted was that of "divulging, reviling" &c, and it also took Atmanepada terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. By virtue of I. 3. 72, because the root *कृ* has an indicative *व*. The present sūtra makes an exception to those rules, and ordains Parasmaipada. Thus अनुकरोति he imitates पराकरोति he does well.

The word कर्तृरि is understood here also. The verb must be in the Active voice for the application of this rule. If however it is used Impersonally (वाच), or Passively (कर्मे), then this sūtra will not apply. Moreover it will not apply to कर्मकर्ता also, namely to Reflexive verbs. In the case of these the verb denotes the agent and the object both. In so much as it denotes the agent, should not अनुकृ and पराकृ take the Parasmaipada terminations? No. For the sūtra कर्मत्र कर्मर्ता &c III. 1. 87 S. 2766 is an atidesa-sūtra it makes all the rules of Passive voice to apply by analogy to Reflexive verbs. That sūtra, therefore, being a subsequent sūtra, debars the Parasmaipada of अनुकृ and पराकृ when used in the Reflexive sense and ordains Atmanepada instead.

There are two views about atidesa sūtras. One is, that an atidesa is of the operations (Kārya) only. This is the principal view: (and adopted by the author in explaining S. 2765). In this view, all operations of the Passive come after the Reflexive also. As Atmanepada is an operation enjoined after the Passive verbs, it will be enjoined by kāryatidesa after the Reflexive verbs also. Thus the Atmanepada enjoined by I. 3. 13 S. 2679 after the Passive verbs, comes after the Reflexives also.

The other view is called *Śāstrātmadeśa* namely *all* *SŪTRA* applicable to the Passive become applicable to the Reflexives. In this view we have to apply the *Rules* (*śāstra*), namely the particular *sūtras*. In applying a *sūtra* we must see whether it is still in force or not, or has been superseded by any subsequent *sūtra*. In this view, the *sūtra* कर्तव्य कर्मणः (S 2766) does not *ordain* the *Ātmanepada*, but only the application of the rule I 3 13. S 2679 (भावकर्तृणोः) which ordains *Ātmanepada*. In applying therefore, भावकर्तृणोः (S 2679) to the present *sūtra* अनुवर्तयति कृत्वा we see that this latter is a subsequent *sūtra* to the former, (this being I 3 79, while भावकर्तृणोः is I 3. 13), therefore this supersedes the former. consequently the Reflexives of अनुवृत् and परावृत् must be *Parasmaipadī*. To get over this difficulty, we explain the present *sūtra* I 3 79 by reading into it the *anuvṛtti* of two कर्तृणः, one from I 3 14. S 2680 (कर्तृ कर्म &c) and the other from I 3 78 S 2745A. (वेपथु कर्तृ) therefore when the agent of अनुवृत् or परावृत् is agent pure and simple, then these verbs take the *Parasmaipada* and not when the agent is also the object as in the Reflexive verbs

२७४६ । अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिप. । १ । ३ । ८० ।

‘क्षिप वेपथु’ । स्वस्तिवृत् । अनिचिचति ।

2746 After the verb *kship*, ‘to throw’, coming after *abhi*, *prati* and *ati*, *parasmaipada* is used, even though the fruit of the action goes to the agent

The root *क्षिप* ‘to throw’, is *svatita* therefore, by I 3 72 it would have taken *Ātmanepada* termination, when the fruit of the action accrued to the agent, this aphorism ordains *parasmaipada* instead. As अनिचिचति ‘he throws on,’ प्रतिचिचति ‘he turns away or rejects’ अनिचिचति ‘he throws beyond’

Note — Why do we say ‘when coming after *abhi*, *prati* and *ati*’? Because when compounded with any other preposition, it will not take *parasmaipada*, but will be governed by I 3. 72. As आचिचदे ‘he throws down’

The second कर्तृ of I 3 14 is also understood here, so that when the verb is used reflexively, the agent not being purely an agent, the present *sūtra* will not apply. As अनिचिच्यते स्वयमेव ‘it is thrown on of itself’

२७४७ । मादृहः । १ । ३ । ८१ ।

मदरति ।

2747. After the verb ‘*rah*’ ‘to carry,’ coming after *prā*, the *Parasmaipada* is used, even though the fruit of the action accrues to the agent.

The root **वह** 'to carry' is svaritē, and by I II 72 it would have taken the Atmanepada termination, when the fruit of the action accrued to the agent. But the present sūtra ordains parasmaipada instead. As **वहति** 'it flows'

* Why do we say "when coming after **पारि**"? Because after any other preposition it will not take parasmaipada, as **आवहति** 'he brings'

२७४८ । पदेर्गुणः । १ । ३ । ८२ ।

परिदुष्यति । भीषादिभ्यश्च तु परिदुष्यति । इह परिदुषति बोध विनश्यदरेषीति वेतिह ।

2748 After the verb **mrish** 'to bear,' preceded by **pari**, the Parasmaipada is used, even when the fruit of the action accrues to the agent

The root **दुष** "to suffer" (Div. II 55) is svaritē, and by I. 3. 72 it would have taken Atmanepada termination when the fruit of the action accrued to the agent. This ordains parasmaipada instead. As **परिदुष्यति** 'he endures or he becomes angry'. But the Bhaṭṭa in 739 forms **परिदुषति**, When not preceded by this preposition it takes the Atmanepada terminations. As **आदुष्यते**.

According to some authors, the root **वह** of the last aphorism, is said to be understood in this so that **वह** preceded by **परि** will also take parasmaipada terminations, as **परिवहति**. This is done by dividing **परेर्गुणः** into two sūtras namely, (1) **परे** 'after **पारि** the **√vah** is Parasmaipada' (2) **वह** the **√mrish** is Parasmaipada after **पारि**.

२७४९ । उपार्हपरिभ्यो रमः । १ । ३ । ८३ ।

विरमति ।

2749 After the verb **ram** 'to sport,' preceded by **vi** and **upar**, the Parasmaipada is used.

The verb **रम** means 'to sport.' It is anudātta and therefore by I 3. 12 it would have taken Atmanepada terminations the present sūtra ordains Parasmaipada instead as **विरमति** 'he takes rest', **विरमति** 'he delights in', **परिविरमति** 'he sports.'

With other prepositions than these, it will take Atmanepada terminations. As **विरमन्ते**

२७५० । उपार्ह । १ । ३ । ८४ ।

यजदत्तमुपमति । उपमत्यनीत्यर्थः । यजदत्तमिदमर्थोऽयम् ।

2750 And also after **upar**, the **√ram**, takes the affixes of the Parasmaipada

As **यजदत्तमुपमति** 'he causes Yajña to refrain'. The sense of the verb **uparamati** is causative here as if it was **प्रममति**. This is an example of a verb involving in it the causative affix **पृ**

२७५१ । विभाषाकर्मकात् । १ । ३ । ८५ ।

उपसर्गैरकर्मकात्परस्मैपद वा । उपरमति-उपरमते वा । निवर्तते ह्यर्थः ।

2751. After the *ram*, preceded by *upa*, the *parasmaipada* is optionally used, when employed intransitively.

The last aphorism ordained *Parasmaipada* absolutely, this declares an option under certain circumstances. As वाक्यमुपवरमति or उपरमते 'he desisted from or was quiet while it was eaten.'

२७५२ । बुधयुधनशनैर्हृमुद्रस्तुभ्यो लोः । १ । ३ । ८६ ।

बभूवो वस्तुभ्योः परस्मैपदं स्वाह । 'विचक्ष' (२५६४) इत्यन्वाचवाद् । वीचयति वज्रम् । वीचयति काष्ठानि । नाशयति दुःखम् । जनयति सुखम् । प्रज्यापयति वेदम् । प्रापयति । प्रापयतीत्यर्थः । प्रापयती । विलापयतीत्यर्थः । स्नापयति । स्वन्दयतीत्यर्थः ।

2752 After the verbs *budh* 'to know,' *yudh* 'to fight,' *naś* 'to destroy,' *jana* 'to be born,' in 'to go,' *pru* 'to move,' *dru* 'to run,' and *sru* 'to flow,' ending in the affix *pi* (i.e., when used in the causative), the *Parasmaipada* is employed, even when the fruit of the action goes to the agent.

By I. 3. 74, causatives took the *Ātmanepada* terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. This makes an exception to that and ordains *Parasmaipada*. As वीचयति वज्रं 'he expands the lotus,' वीचयति काष्ठानि 'he causes the stick to strike,' नाशयति दुःखम् he causes the destruction of sorrow, जनयति सुखम् he begets happiness; प्रज्यापयति वेदम् he teaches the Veda, प्रापयति 'he causes to obtain', प्रापयति 'he causes to melt', स्नापयति 'he causes to trickle'.

Of the above eight roots, those which are intransitive would have taken the *Parasmaipada* terminations under the conditions mentioned in I. 3. 88 that is to say, when the agent is a being endowed with reason. The present aphorism in the case of such intransitive verbs makes this additional statement, that those intransitive verbs will take *parasmaipada*, even when the agent is not a being endowed with reason. As वीचयति वज्रम् 'he makes the lotus to expand,' वीचयति काष्ठानि 'he makes the woods to strike each other,' नाशयति दुःखम् 'he destroys sorrow,' जनयति सुखम् 'he produces pleasure.'

Again of the above eight roots, those that have ordinarily the sense of "moving" will get *parasmaipada* by I. 3. 87. The present sūtra, in their case makes this additional statement, that they will take *parasmaipada* terminations, even when the sense is not that of moving. Thus *pru*, means both 'to move,' and 'to obtain,' *pru* means 'to run' as well as 'to melt,' and *sru*, means 'to flow' as well as 'to trickle.' As प्रवते he obtains, प्रवीरयति the iron melts, कुपिष्टका वरति the water-vessels drip. The examples in the first paragraph have therefore been thus translated.

The root *वृ* is always compounded with *ञि*

२७५३ । निगरणघलनार्थेभ्यश्च । १ । ३ । ८७ ।

निगरयति । घासयति । भोजयति । चलयति । कषयति । * चदेः प्रतिषेधः * ।
 घादयति देवदत्तेन । 'नविमुक्तिः' । (५४०) इति कर्मत्वम् * चादितादोर्न * इति प्रतिषिद्धम् ।
 'निगरयचलन-' (२७५३) इति ब्रूयेव मातृवैवाय निवेधः । येषादित्यङ्गप्रतिषेधेन परस्मैपद
 रूपादेव । घादयत्यङ्गं वृत्तम् ।

2753. And after the causatives of verbs which have the sense of the 'eating or swallowing' and 'shaking or moving,' the Parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent

The phrase 'when used in the causative (चैः) of the last sūtra is to be read into this also. The Parasmaipada is ordained as an exception to I. 3. 74 by which the Ātmanepada was ordained, when the fruit of the action accrued to the agent. The word निगरण means 'eating,' and चलन means 'moving,' 'shaking.' As निगरयति 'he causes to swallow', घासयति 'he causes to eat', भोजयति 'he feasts', चलयति 'he moves', कषयति 'he shakes'. This aphorism applies to transitive verbs, and to verbs whose agents in non-causative state are inanimate objects i.e., not possessed with reason

Varī — The prohibition of the root चद 'to eat,' must be mentioned. The causative of चद 'to eat,' takes the Ātmanepada. Thus चति देवदत्तः 'Devadatta eats', चारयते देवदत्तेन 'It is caused to be eaten by Devadatta'. The agent Devadatta of primitive verb has not become the object of the causative verb, as was required by the sūtra I. 4 52 S 540, because the vārtika चादि तादोर्न (given also under that sūtra) prevents this. So देवदत्त is put in the Instrumental case. The prohibition of the vārtika applies to the Parasmaipada ordained by the present sūtra alone and not of any other sūtra. Therefore there will be Parasmaipada when the agent is denoted, by the general sūtra येषाद् कर्त्तृ (S 2159), when the fruit of the action does not accrue to the agent. As चारयति बालं वदुः । 'He causes the boy to eat the food'

२७५४ । अग्रायकर्मदादिघञ्जद्वन्द्वान् । १ । २ । ८८ ।

अग्राययति । अग्राययति । अग्राययति । अग्राययति ।

2754. The affixes of the parasmaipada are employed after the causal of that root, which in its non-causal state was intransitive and had a being endowed with reason for its agent; even when the fruit of the action accrues to the agent.

As अग्राययति 'Kṛishna sleeps' & अग्राययति 'Gopī prīti him to sleep'.

The phrase चैः is understood here also. The Ātmanepada was ordained by I. 3. 74 when the fruit of the action accrues to the agent. This aphorism is an exception to that, and ordains Parasmaipada.

देवदत्तः Devadatta sits आशयते देवदत्तं he makes Devadatta to sit शेते देवदत्तः
Devadatta sleeps आशयति देवदत्तं he causes Devadatta to lie down

२७५५ । न पादस्याह घमाह च सपरिमुहुरुचिन्तितिवदयस । १ । ३ । ८ ।

२७५५ चरते-चः चरत्तेपद्, न । पिवतिर्निगद्यार्थः । दत्ते चित्तवत्कर्तृकार्थकम् ।
नृतिश्रुतमार्थोऽपि । तेन चतुर्द्वयेन ग्राहिः । आशयते । दनयते । आशानयते । आयासयते ।
परिमोदयते । रोचयते । नर्तयते । वादयते । आशयते । *चेट् उपसत्कारणम्* । 'आशयेते शिशुमेज
वनीची' । अकर्त्रभिप्राये शेषाह- (२७५६) इति चरत्तेपद् स्यादेव । वरुणाश्वायति पयः ।
'द्वनयती कनयी पलायनम्' । निचा वाचयति । वाचययः (२७६८) । लोहितायति लोहितायनी ।
शुद्धये शुद्धि (२७६९) । अस्तु तद-अस्तोति । 'चतुर्द्वयः स्वयनीः' (२७७०) । वरत्तति । वर्ति
यते । विवृण्वति । विवर्तिषते । वृष्टि च कृपः (२७७१) । कहरा । कहरावि । कहरिषति ।
कहरयति । कहरिषयते-कलषयते । चिह्नयति-चिह्नयिषयते चिह्नयति ।

इति तिङ्शतपरस्मैपद प्रकरणम् ।

2755 But the affixes of the Parasmaipada are not used after the crasuls of the verbs pa 'to drink', dā 'to tame', āyam 'to extend', āyas 'to exert oneself', paumuh 'to be bewildered', ruḥ 'to shine', urit 'to dance', vad 'to speak', and vas 'to dwell'

The last two aphorisms had ordained Parasmaipada inst ad of Atmanepada even when the fruit of the action accrued to the agent thus debarring the latter's action which would otherwise have taken place by virtue of I 3 74 This sūtra prohibits the last two sūtras and reinstates Atmanepada of I 3 74 Thus the root च्वा to drink has the sense of nigarāna or swallowing the roots दन &c. have sentent beings as the agents the root नृच्वा to dance has the sense of चलन or 'moving' but still these verbs have Atmanepada affixes and do not take the parasmaipada in the causative As आशयते he causes to drink दनयते 'he causes to be tame' आशानयते he lengthens आयासयते he troubles परिमोदयते 'he entices रोचयते he makes agreeable नर्तयते he causes to dance वादयते 'he makes to speak वाचयते 'he causes to dwell

Vadri — The root च्वा should be enumerated along with च्वा &c. Thus आशयेते शिशुमेज वनीची & The two does suckle one young infant वनीची is nom dual (V lic).

But the Parasmaipada ordained by S 2159 is not debarr'd by the present sūtra Therefore where the fruit of the action does not accrue to the agent there is Parasmaipada As वरुणाश्वायति पयः he makes the calves to drink milk

So also दनयती कनयी पलायनम्

So also निचा वाचयति ।

२७५५ । क । वा वयप । १ । ३ । ९० ।

2755A - The affixes of the Parasmaipada are used optionally after the Denominative verbs ending in the affix *kyash*

* This sūtra has already been given before See No 2669 As सोदितायति सोदितायते ।

२७५५ । ख । द्युह्मयो लुङि । १ । ३ । ९१ ।

2755B After the verbs dyut 'to shine' &c the terminations of the Parasmaipada are optionally employed when the affixes of *lun* (aorist) follow.

This sūtra has already been given before See No. 2345

These verbs are anudatta so by I 3 12, they would have been invariably Atmanepadi, this aphorism makes them optionally so in the aorist Thus अद्युतव or अद्योतिह he shone In other tenses than the aorist (द्यु) these verbs are invariably Atmanepadi अद्योतिते he shines

२७५५ । ग । वृह्मयो स्वयनी । १ । ३ । ९२ ।

2755 C After the verbs vrit to exist, and the rest the Parasmaipada is optionally employed when the affixes *syā* (Future and conditional) and *san* (Desiderative) follow

This sūtra has already been given before See No 2347

The वृतादि verbs are five in number and are included in the वृतादि class They are वृद् to be वृद् to grow वृद् to fart or break wind वृद् to ooze, and वृद् to be able As 1st Future वरिष्यति or वलिष्यति it will be Conditional अवरिष्यद् or अरिष्यद् Desiderative विवृष्यति or विवर्षिष्यते &c

In other tenses than the above they are always Atmanepadi As वरिष्यते it is

२७५५ । घ । लुटि च कृप । १ । ३ । ९३ ।

2755D After कृप् 'to be fit', the Parasmaipada terminations are optionally employed in the First Future as well as in the Second Future, the Conditional and the Desiderative

Thus 1st Fut P कलष्यामि A कलषिष्यावे or कलष्यावे 2nd Fut P कलष्यस्यमि, A कलषिष्यवे or कलष्यस्यवे Des विकृष्यति A विकृष्यिष्यते or विकृष्यते ।

Here ends the Chapter on Parasmaipadas

अथ भावकर्मणि प्रकरणम् ।

CHAPTER XX.

THE IMPERSONAL AND PASSIVE VERBS

अथ भावकर्मणो लङादयः ॥

Now we shall conjugate roots in Impersonal and Passive forms. Here we repeat sūtra I 3 13 S 2679

२७५६ । क । भावकर्मणो । १ । ३ । १३ । इति तङ् ॥

2756A An ātmanepada affix is the substitute of the affix (III 4 69) when it denotes the action of the verb or the object of the verb

The Impersonal (bhāva) and Passive verbs are conjugated in the ātmanepada

२७५६ । सार्वधातुके यक् । ३ । १ । ६७ ।

यातोर्वचस्पदः स्याद्भावाकर्मणि सार्वधातुके णि । भावो भावना उत्पादना क्रिया या च धातुरनेन सकलधातुवाच्यता भावार्थकलकारिकानुसृते । पुचनदस्वमुदा भावनाधिकारदया भावात्मयनपुचनः । तिरुवाच्यभाववाया अस्वस्वरूपत्वेन द्विस्तान्नामकीर्तेर्न द्विवचनादि । किं त्वेकवचनमेव । तदधीत्यभिहितेन कण्ठान्वयेत्त्वादनभिहिते कर्तरि धृतीया । त्वया नवागैश्च भूयते । यभूये ।

2756 The affix यक् comes after a root, when a सार्वधातुक affix (III 4 113) follows denoting the action or the object

Note —In forming Impersonal and Passive verbs this affix is employed in the conjugational tenses. Thus in Impersonal verbs अस्वते भवता 'you sit' अस्वते भवता 'you lie'. So in Passive verbs as क्रियते कटः and गम्यते घातः. The use of यक् is servile and prevents gunā and viddhi. This affix is also used in reflective voice (कर्मकर्तरि) as क्रियते कटः स्वयमेव 'the mat becomes mad of itself'.

The word bhāva means 'production creating'

Note —From the causative of /य् namely from /भावि is derived भावः by the affix यक् (III 7 56 S 547). The causative /भावि has the sense of 'production'. While the pure root य् has the same meaning as /ह 'to do'. The author expresses both these meanings by saying —

Bhāva means 'production'; य् = action of manifestation

Note —As in कर्तुं कटं he makes the pot, the operation helping the production of the pot depends on the potter, similar is the case in भावयति

पट् 'the pot is (caused to be or) produced' But in भवति पट्: 'the pot becomes,' the operation helping the production of the pot inheres in the pot itself, but in a different way: it is the *effect* of the operation of production. While in the case of the potter it was the *cause*. Thus /ध् &c., become Intransitive where the *effect* and *operation* inhere in one, while the roots are Transitive when the *effect* and the *operation* are in different objects.

This action (kriyā) being the essence of a root, is expressed by every root, and is denoted by लट्, लिट् &c, when it has the sense of the action. As this verb expresses pure action, there can be no syntactical agreement between it and 'I' and 'Thou' So Impersonal verbs can never be conjugated in the First or Second Person but only in the Third Person. Moreover as the conjugational terminations, in the case of Impersonal verbs, do not denote any substance, in as much as the action denoted by the tense-affix is not of the nature of a substance, to which the notions of duality or plurality might attach, since here there is no notion of duality &c, neither Dual or a plural affix is employed Hence necessarily the Impersonal verb takes the singular affix only for that is the general number where no particular number is meant. Thus these verbs are conjugated only in the Third Person singular.

Note — As a general rule the Impersonal verbs are conjugated only in the singular but sometimes they take Dual and plural terminations also. As तद्वानिका आस्यन्ते, इत्यादिकाः स्यन्ते in the Mahabhashya. Tattva-bodhini

Where the agent is not particularised there the Third Person is used. स्वया or मया or अन्यैः भूयते । 'It is become by thee or me or by others ; e, thou becomest, I become, they become' So also बभूवे 'it was become.'

२७५७ । स्यसिचसीयुट्तासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽभिनयहृह्यां वा चिषयदिट् च । ६ । ४ । ६२ ।

उपदेशे योऽयं तदन्तर्गतं इत्यादीनां च चिकीर्षाङ्गाकार्यं वा स्वात्स्वरादिषु परेषु भावकर्मणो-
र्मन्त्रभाषायाः स्वादीनामिडागमस्य । अथदिट् चिषयद्रावभनियोगमिहत्वात्तदप्राये च । इहार्थप्राप्त
इत्यपि कृतं धीयुटो विशेषणं नेतरावाभनियोगात् । चिषयद्रावाद्दिट् । भाविता-भविष्य ।
भाविष्यते-भविष्यते । भूयताम् । अनुयत । भूयते । भाविष्येह-भविष्येह ।

2757 Before the affixes लट् (First Future and Conditional), लिट् (Aorist), the ārdhadhātuka लोट् (Benedictive) and लृप्ति (the Periphrastic Future), when these are used in the Impersonal (भाव) and Passive (कर्म) 'Voices, (1) the verbal stems ending in a vowel in the Grammatical system of instruction i.e., in Dhātupāṭha, as well as which end in an affix which is enun-
ciated as a vowel in upadeśa, and the verbs (2) लृट् (3) लृट् and (4) लृट् are treated with regard to operations relating to the

(२३८०) इति गुणः । अर्थते । स्मर्यते । गच्छते । परत्वाग्निहोत्राद्यर्थे गुणे स्मरे कृतेऽजगत्त्वाभावेऽ
 व्युत्पद्यमानादित्यर्थः । आरिता-अर्ता । स्मारिता-स्मर्ता । गुणोक्तिः- (२३८०) इत्यत्र
 नित्यप्रदानाद्युत्पत्तिरित्यनेह गुणः । मत्स्वयते । अग्नित्वा- (४५३) इति नलोपः । अस्वते ।
 अदितस्तु नष्टाते । समसारणम् । दृश्यते । अयद्विष कृति (२३८१) । गच्छते ।

* 2758 चिन् is the substitute of चिन्-when च, of the third person singular Atmanepada follows, denoting the action (भाव) on the object कार्यम्

No 6 — A verb is said to denote an action when it is used impersonally and it is said to denote an object when used in the Passive sense. As **अयमिदं कृतं** it was laid by you & **तु**, you lay, **अयमिदं कृतं देवदेवेन**, 'the mat was made by D vadatta'. The repetition of **विष्** here is for the sake of distinctness.

Thus another form of the Aorist is अनादि । The Conditional is अनादिष्यत् or अनादिष्यत् ।

* Conjugation of \mathfrak{H} in the Impersinal

Pre भूयते । Per यभूये । I Fut नावित्त or भवित्त । II Fut भाविष्यते or भविष्यते । Impve भूयताम् Imperf जभूयत । Pos भूयेत । Bene नाविषीष्ट or भविषीष्ट । Aor जभावि । (Condi) जभाविष्यत or जभाविष्यती ।

Passive

In the Passive the verb does not govern the accusative because the force of the accusative is contained within the tense affix. Thus अमुकः चित्तं आनन्दवैशेषं स्वयां लब्धवान् । 'The pleasure is experienced by Charita by thee and by me. Pre 3: S अमुकः चित्तं । D अमुकः चित्तं । Pl अमुकः चित्तं । 2nd अमुकः चित्तं । 1st S अमुकः चित्तं । Adj. 3 S अमुकः चित्तं । D अमुकः चित्तं । or अमुकः चित्तं ।

From the causative $\sqrt{\text{भावि}}$ we may form also the Impersonal and the Passive as follows — $\text{भावि} + \text{यच्} + \text{ते} = \text{भाव्} + \text{यज्} + \text{ते}$ (The वि is elided by VI 4 51 S 2313) = भाव्यते 'it is caused to be' Pre 3rd S भाव्यते ; Per भावयामि भावया वसुधे or भावयामासि . In this last example we have यासि and not याहे . The 3rd S affix त् is replaced by य (III 4 81 S 2241) in the Perfect. Similarly 1st S हृ becomes ह by III 4 79 S 2233. Thus $\text{यच्} + \text{य}$ (whether 3rd Singular or 1st Singular) = $\text{य} + \text{यच्} + \text{य} = \text{याव्} + \text{य}$. Now VII 4 52 S 2250 requires the य् to be changed to ह . But as a matter of fact it is not so. Because they say the rule 2250 applies to the य् of यच् before the Sārvadhātuka य only, and it is there only that the य is changed to ह , because यच् is read along with तच् —affix in VII 4 50 S 2191 whose anuvratta runs into VII 4 52 S 2250. Therefore, before the Sārvadhātuka य the य of यच् is changed to ह . Thus in the सद् , First Person singular of यच् preceded by यसि , we have $\text{यसि} + \text{यच्} + \text{य} = \text{यसिह}$ (the य is elided by VI 4 111 S 2469 and य changed to ह by S. 2250). But not so in the Perfect 3rd S भावयामासि .

The 1st Fut is भाविता । It is thus derived भावि + इद् + ता The इद् augment here is added by VI 4 62, S 2757 This इद् is called चिन्वदिद् and is distinguished from the ordinary इद् augment of the seventh Book of Pāṇini The chin vad it being ordained by VI 4 62 an ābhiya rule which commenced with VI 4 22 S 2183 is considered as if non-existent Therefore in भावि + (इद् non-existent) + ता the णिच् is considered to be followed by an ञिच् affix ता and so the णि is elided by णेरणिच् VI 4 51 S 2313 and we get भाव् + इद् + ता = भाविता ।

The chin vad bhāva b ing optional when we do not have it then the form is भावि + इद् + ता = भावविता (here the इद् is not chin vad it) — it will be caused to be

The 2nd Fut is भाविष्यते (chin vad इद्) or भावविष्यते ।

The Imperative is भावयताम् । The Imperfect is अभावयत् । The Potential is भावयेत् । The Benedictive is भाविषीष्ट or भावविषीष्ट । The Aorist is अभावि । अभावयिषाताम् or अभावविषाताम् &c

The Impersonal and Passive conjugation of the Desiderative of धृ is Pre दुष्प्रपद्ये it is wished to be Per दुष्प्रपद्यते it was wished to be I Fut दुष्प्रपद्या it will be wished to be II Fut दुष्प्रविष्यते it will be wished to be The Aorist with णिच् is अदुष्प्रपि ।

The Intensive Impersonal or Passive is धीभृष्यते and the yañ luk is धीभृष्यते । The Per धीभृष्यते । I Fut धीभावयित्वा or धीभवयित्वा ।

Similarly from वृ to praise, the Impersonal and Passive conjugations are Pre वृष्यते as वृष्यते विष्णुः 'Vishnu is praised' The short ऋ is lengthened before the affix णच् by VII 4 5 S 2248 Per वृष्यते । I Fut वृष्यित्वा or वृषीत्वा (S 2757) II Fut वृषिष्यते or वृषीष्यते । Aorist 3 S अस्तारि Dual अस्तारिवाताम् or अस्तारिवाताम् ।

Similarly from the √गृ to go, we have अर्चते (अर्च + णच् + ते = अर्च + ण + ते there is guna by VII 4 2) S 2480) it is gone.

Similarly from √स्मृ to remember we have Pre स्मरति it is remembered Per स्मरत् 'it was remembered' I Fut of स्मृ is स्मरिषा or स्मर्या and स्मृ is स्मरिषा or स्मर्या । The two roots are gunated to स्मर् and स्मर् b cause the rule ordaining guna is subsequent to the rule of इद् of chin vad it and it is a natya rule (because the guna rule will do away the viddhi rule of अचोऽनुक्तिरिति VII 2 116 S 251, and thus we get स्मर् and स्मर् the ण् being added by I 1 51 S 70; and no व स्म उच्यते VII 2 116 S 2282 will cause ण् ण्, and we get स्मर् and स्मर्, thus guna is natya. Now after guna the roots are no longer vowel ending for they end in ण् yet as in the upadesa state these roots were vowel ending they will take the इद् augment of chin vad इद् Thus we have स्मरिषा । When this इद् is not added we have स्मर्, स्मरिषा or स्मर्या ।

Why there is no guna of the root स्मृ which with the augment इद् becomes स्मृ and thus becomes sanyoga is and so VII 4 29 S 2380 ought to

apply to it.' No because, the word *संयोगादि* of VII 4 10 S. 2379, whose *anuvṛtiti* = current in S 2380, is qualified by the word *natya* of VII. 4. 8. S 3587, therefore only those roots which are *invariably* *sañyogādi* are gunated and not a root like *रु* which becomes *sañyogādi* by the addition of the augment *सु*. Therefore there is no *guna* in *संयुज्यते*.

Similarly from *√रस* we have *रस्यते* 'it is fallen'. The nasal is elided by VI 4 24 S. 415. But from *√नद* (which being *ह्रदि* becomes *नद्*) we have *नदते* 'it is become happy by so and so, &c, so and so is happy.' Here the nasal is not elided, because it is *ह्रदि*.

Similarly from *पू* 'to worship' we have *पूज्यते* 'it is worshipped.' The *प* is changed to *व* by vocalisation under VI 1. 15 S 2409 before the *क्वि* affix *पच्*.

Similarly from *यी* we have *यज्यते*. The *यी* is changed to *यच्* before the *क्वि* affix *पच्* by VII 4 22 S 2649

२३५९ । तनोतिर्यक् । ६ । ४ । ४४ ।

आकाशेऽन्तादयो वा स्यात् । तायते-तप्यते । ये विभाषा' (२३५९) । तायते-तप्यते ।

2759 The long *ता* may be optionally substituted for the final of *तृ* before the Passive characteristic *यच्*.

Thus *तायते* or *तप्यते*, but no option is allowed in *तप्ययते* with *यच्* ;

२३५९ । य । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ।

2760 The long *या* is optionally substituted for the final of *√jan*, *√an*, and *√han* before an affix beginning with *य* and which has an indicative *क्* or *ङ्*.

This sūtra is a repetition of No 2319. Thus from *√जन्* we have *जायते* or *जप्यते* 'it is born.'

२३६० । तृपोऽनुताये य । ३ । १ । ६५ ।

अपहृतेक्षिरन श्वात्कर्नकर्तृयनुताये य । अन्ततश्चायेन । याव कर्तृ तेनाप्याहृत इत्यर्थः । कर्नेषि सुह । यद्वा चायेन पु वा कर्तृ अयोपीत्यर्थः । अनुताया- (२३६०) इतीवम् । दीयते । धीयते । आदेयः- (२३६०) इत्यत्रायिनीति कर्नवाप्यादित्यत्रयकात्तादो नियमः । यय आदि शिवाभावात्तस्मिन्नात्तयच् । कर्ते ।

2760. *चिच्* is not the substitute of *क्वि* after the verb *तृ* 'to suffer', when used reflexively, and when the sense is that of 'experiencing remorse.'

This prohibition applies even to the passive and impersonal voices of the verb *तृ*, as *अतश्च तपस्तपसः* 'the ascetic performed austerity', *अन्ततश्चायेन*. 'The remorse was experienced by the sinner'. The word *याव* means here 'the doer of *याव*,' namely the sinner. "By him is experienced remorse," is the sense of the above sentence. The *अन्ततश्चायेन* is Passive. Or it may mean "by the person, or the doer of sin was experienced the

remorse resulting from sin, —in other words 'the sinner repented from evil deeds'

By VI. 4. 66 S. 2462, the ghu verbs substitute a long *ē* for this *ya* before *यच्*. As *धीयते* 'it is given' *धीयते* it is held'

By VI 1. 45 S. 2370, the roots ending in *य* or *ये* जो जो in the Dhātupāṭha, change their diphthongs into *या* before all affixes except those which have an indicatory *य*. Now *यच्*, the 3rd P S Atmanepada affix of the Perfect is a *यिङ्* affix. Will therefore diphthong ending roots not change their vowels into *या* before the *यिङ्* affix *यच्*, because of the prohibition of *ययिति* in § 2370? The word *ययिति* however was explained as a Karmadhāraya compound meaning an affix which has an indicatory *य* in its beginning and as *यच्* has not *य* in its beginning the prohibition of that sūtra does not apply. Thus we have *य* in the Perfect 3rd P S also. As *यौ + यञ् = यौ + यच्* (VI 1. 45 S. 2370) = *यौ*.

Note —The augment *इद्* is of course added to the affixes *यच्* *यिङ्*, *धीयुद्* and *तावि* and not to the stem. What are the special objects served by this atidesa aphorism? They are given in the following verse —

Kāṇva विचवद् यङिङ्क् च इत्येव यत्
धीयङ्गोक्ते यो विता व चिरीति ।
इद् चादिङ्गुलेन च लुप्यते वि
नित्यस्याय वचनिलिखीतिर्षाती ॥

Note —First —The vriddhi takes place as in *यिङ्* (VII 2. 116 VII 3. 34). Secondly there is the addition of *युङ्* augment (VII 3. 38). Thirdly *य* is substituted for the *इ* of *इद्* (VII 3. 54). Fourthly the roots having indicatory *य* (Bhūdi 809 to 873) optionally lengthen their vowel (VI. 4. 93) and lastly the addition of the augment *इद्* being considered as asiddha or not to have taken effect by VI 4. 22 the rule VI 4. 51 applies and the causative affix *वि* is elided and this *इद्* is added irrespective of the conditions and limitations of VII 2. 35 &c

(1) Roots ending in a vowel in the Dhātupāṭha with the affix *यच्* as, *वि*—*चादिचवत्* or *चेचते* *अचादिचवत्* or *अचेचते*. So also with *दा*, as *दादिचवते* or *दाचते* *अदादिचवत्* or *अदाचते*.

In *ययि* there are three forms the two *चादिचवते* or *ययिचवते* *अचादिचवत्* and *अययिचवत्* being given by the elision of the causative ending by VI. 4. 51, in spite of the *इद्* augment which is considered as asiddha and *यच्* being a root of *यिङ्* class the *य* is lengthened optionally by VI 4. 93. The forms *ययिचवते* and *अययिचवत्* are given when not treated as *यिङ्*, the causative is retained the penultimate being shortened by VI 4. 92. With the affix *यिङ्*—*अचादिचवताच्* or *अचेचताच्* *अदादिचवताच्* or *अदाचताच्* and *अयादिचवताच्* or *अययिचवताच्*. With the affix *धीयुद्*—*चादिधीद्* or *चेधीद्*, *दादिधीद्* or *दाधीद्* and *आदिधीद्* or *ययिधीद्*. With the affix *तावि*—*चाविता* or *चेता*

दायिता or दाता शानिता or शानिता । The निष्, norist model of these roots ■
 आशायि अदायि (VII. ■ 33), and अशनि (VII. 3. 34) or अशानि (VI. 4. 93).

(2) इत् — Fut पानिचयते or इतिचयते, Con अपानिचयत or अइतिचयत Aor अपा-
निपातात् or अवधिपातात् and अइपातात् (II 4 44), Ben पानिधीष्ट or धिषीष्ट, Per.
Fut पानिता or इन्ता । The चिन्त model is अपानि ।

(3) प्रहः—Fut. प्रादिष्यते or प्रदीष्यते, Con अग्रादिष्यत or अग्रदीष्यत, Aor. अग्रादिष्याताम् or अग्रदीष्याताम् (अग्रदिष्याताम्) ? Ben प्रादिषीष्ट or (प्रदिषीष्ट) ? प्रदीषीष्ट, Per Fut प्रादिता or ग्रदिता । The lengthening of *ही* takes place by VII 2. 37 The निष् model is अग्रादि ।

(4) हुय्—Fut. दयिष्यते or द्रव्यते, Con अदयिष्यत or अद्रव्यत, Aor. अदयिषात् or अद्रव्यात्, Ben दयिषीष्ट or द्रव्यीष्ट, Per Fut दयिष्यत or द्रव्यत (दर्श) ? । The चिप model is अदयिषि ।

Why do we say before ह्य &c? Observe चेतव्यश्च दातव्यश्च । Why in the Impersonal and Passive? Observe चेतव्यते and दातव्यते । Why is Uṇadese? The rule applies to कारिष्यते also though कार् (after guna change) ends in a consonant but in its original enunciation it ends with a vowel. The Uṇadese rule being enunciated with regard to stems (अङ्ग), it reverts the substitutions of ह् and ह्र् and ह्य् । Thus हविष्यते, पानिष्यते एष्यते or ध्यायिष्यते अन्वेष्यते or विधायिष्यते । The substitutes वष or ना (II 4 42 43 45, 50) do not come according to the Kāśika, when these roots are treated

२७६१ । आतो युक्चिचकृतो । ७ । ३ । ३३ ।

[illegible]

इदं दीर्घस्वित्वादिद् सत्यवृत्ते दिङ्प्रतिष्ठा तथा ।

इत्याद्याना विकल्पेन चतुर्भिरेभिः यतम् । ५०

देवुवरययन्तारजनंविशः यत्तु विलोपः । यन्मते मोहो युक्तुदेव ।

2761. A root-stem ending in *अ* receives the augment *वृ* (वृ), before the Aorist sign *वि*, and before a krit-affix with an indicatory *ञ्* or *ञ्*, which causes also the *vṛiddhi* of the root-vowel.

Note —As *अदावि*, *अपावि* with *वि*, *दाय* and *दायक*, *पाय*, *पायक* with *ञ* and *वृ*. Why 'वि' and krit only? Observe *ददी* *दधी* in the Perfect, and *दीहि*, *पालाकि* with *वृ* a Taddhita affix (IV I. 96). So also *वा देवता अरय* = *वा* !

Thus I. F. *दायित* or *दाता* ! Ben *दाविषीष्ट* or *दाधीष्ट* ! Aor 3rd S *अदावि*, D *अदाविषाताम्* or *अदिविषाताम्* ! So also *अपाविषाताम्* or *अपिविषाताम्* ! So also from *वृ* *अदाविषाताम्* or *अदाविषाताम्* !

From the *वृ* we have Pre. *दयते* I F *दायित* Here the *व* of *वृ* is not replaced by *व* by VII. 3. 32 S. 2574 and as the I. F. *विष्यत्* so there is no *व* substitution here The *व* is changed to *व* by VII 3. 51 S. 358 When there is no *विष्यद्भाव*, I. F. is *दाय* ! If F. *दायिष्यते* or *दयिष्यते* ! In the Benedictive, the *वृ* is not replaced by *व*, because the *विष्यद्भाव* supersedes the substitution of *व*

Note —But in the Aorist, the *वषादेश* will optionally take place on the maxim *येन वा साति* &c., for the *वषादेश* is superseded in the case of *वि* (II 1. 42 S. 2433) but not in the case of *वृ* (II. 4. 43 S. 2434)

The *वषादेश* takes place in both the Parasmai and Atmanepada of the Benedictive by II. 1. 42 S. 2433, but the *विष्यद्भाव* is specially confined to the Atmanepada Benedictive, for there is no *वषादेश* here Thus the Benedictive is *दायिषीष्ट* (with *विष्यद्भाव*) and *दयिषीष्ट* without it The Aorist is *अपावि*, D *अपाविषाताम्* ! Without *विष्यद्भाव* is *अदयताम्* ! In the other alt native, there will be *वषादेश* by II 4. 41 S. 2696, and thus we have *अदावि*, D *अदाविषाताम्*, The conditional *अदायिष्यत* or *अदयिष्यत* !

It should not be said that by *विष्यद्भाव* there should be *वषादेश* in the Future, Conditional &c., also, for the analogy of *विष्यद्भाव* operation is confined to the operations relating to a stem (*चन*) only, because VI. 4. 62 S. 2757 is an *अङ्ग* *likāra* rule in which the *अङ्ग* is current. Therefore though there is *वषादेश* before *वि* by II. 4. 43 S. 2434, yet this *वि* operation not being an *अङ्ग* operation, will not take effect by force of the rule S. 2757.

Note —*अदायित* is thus evolved — *दय* + *वि* + *आताम्* ! The *वि* is *वि* by VI 4. 37 S. 2429 Therefore the *व* is eluded. Thus we get *अदयताम्* !

Similarly from the *वृ* (> 2757), we have Pre *दयते* I. F. *दायित* where there is *विष्यद्भाव*. Why is not the *वृ* of *दायित* lengthened by II. 2. 37 S. 2502 ? The *वृ* ordained by S. 2757 is not lengthened, because the lengthening ordained by S. 2502 is of the *वृ*, i.e., of the *वृ* ordained by the 7th Bāṅ of the *Aśīṣādhyāyī* &c., by VII. 2. 33 S. 2194

and as the rule of lengthening of वृ (VII. 2. 37 S 2562) follows just after the rule ordaining the वृतादि वृ (VII. 2. 35), it is confined by context to that वृ only and not to the वृत्तवृ वृ. Where there is not वृत्तवृ वाच्य, we have वृतादि where there is lengthening of the वृतादि वृ. II. F वृतादि, without वृत्तवृ वृतादि. Ben वृतादि without वृत्तवृ, and वृतादि with वृत्तवृ. Aor. 3. S. वृतादि. D. वृतादिवाचात् or वृतादिवाचात्.

From /वृत् (S 2757), Pr. वृत्ते. Aor 3rd वृत्ति, D वृत्तिवाचात् with वृत्तवृ वाच्य.

Note —The /वृत् forms its Aor. with वृत् because the वृत् is prohibited by III 1. 47 S. 2407 and when it takes वृत्, then there is वृत्तवृ वाच्य.

As the वृत् is वृत्, by I. 2. 11 S. 2300, there is no वृत्. Thus we have वृत्तवृ वाच्य.

From /ग्रि, we have in the Aorist Second Person Plural (dhvam), 104 forms. Thus —With च्छि-वद वृ which is not lengthened as we have said already, we get वृतादि. With the valādi-वृ, the lengthening is optional by VII. 2. 38 S 2901. Thus वृतादि or वृतादि. In every one of these the र is changed optionally to ल by VIII 2 21 S. 2541. Thus there are six forms. Again in every one of these six, the व may optionally be changed to द by VIII 3 79 S 2325. Thus there are twelve forms. Of the twelve forms the six in व may double their व, and the six in द similarly double the द. Thus there are 24 forms. The doubling takes place by वृतादि (VIII 4 47 S. 49).

Again when we apply the rule वृतादि वृतादि वृतादि वृतादि (See under VIII. 4. 65 S 71), the व is doubled in every one of the above 24 forms. Thus there are forty eight forms.

Again by applying वृतादि (VIII 4 47 S 48) the व is doubled. There are thus 96 forms. Thus —

I	II	III	IV.	V.	VI
वृतादि. 1°	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.
वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.	वृतादि.

To these ninety-six forms must be added the eight other forms thus evolved. By वृतादि (VII 2. 42 S. 2528) the वृत् augment is optional. When, therefore there is no वृत् we have वृत्तवृ. The affix is treated as वृत् by I 2 12 S. 2368, and so the long वृ is replaced by र (VII. 1 100. S 2390) and this र is followed by वृ by I. 51 S. 70. Thus वृत्तवृ + वृत्तवृ = वृत्तवृ + वृत्तवृ (the lengthening is by VIII. 2 77 S. 354) = वृत्तवृ + वृत्तवृ.

(the व is changed to द compulsorily by VIII 3 78 S. 2247) This is one new form. The द here may be doubled by VIII. 4 46 S 59, as, (2) अग्रीह्व-द्वयम् । The व of these two forms may be doubled by यद्यो ययः &c, as, (3) अग्रीह्वद्वयम् and (4) अग्रीह्वयम् । Thus there are four forms. The न of every one of these four, may be doubled by यनचिच (VIII. 4 47. S. 48). Thus there are eight forms. These eight forms, added to the above ninety-six forms give us one hundred and four forms. The whole of this is summarised in the following verse

‘इह दीर्घश्चिचदिह लस्यद्वये द्वित्वत्रिक यया ।

इत्यष्टानां विकल्पेन चतुर्भिरेविक यतम्” ॥

Similarly from the *causative* चि-root a Passive stem is formed with यच्, when चि is elided. As यच्यते ओहो युक्तुयेन ।

२७६२ । चिण्यमुत्तोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ९३ ।

चिचयते यच्ययते च यी नितानुचयाया दीर्घो वा स्वात् । प्रकृते ‘नितान् इत्वा’ (२५६८) एव तु न विकल्पितः । यच्यताञ्चो ह्रस्वविकल्पाविहेः । दीर्घविधौ हि चिचो लोचो न स्थानिवदिति दीर्घः शिष्यति । ह्रस्वविधौ तु स्थानिवत्त्वं दुर्वात् । भाष्ये तु ‘X पूर्वजाविहे न स्थानिवत् X’ इत्यवष्टुभ्य द्विर्वचनसर्वगामुत्कारदीर्घाद्वारं प्रत्याल्लिखताः । आविति जातिपते निर्देशः । दीर्घ-प्रत्यय-चैव नास्तिवति नृदाद्यः । शानिता-अनिता-यनयिता । यानिचयते-अनिचयते-यनयिचयते । यकृताविकच् । यच्ययते । ययानिता-ययानिता-ययययिता । यच् लुगन्तादिचय्यच्येवच् । भाष्ययते तु यकृता च ईवेदिति दीर्घो नास्तीति विरोधः । यच्यतावाभावे । शब्दहेति युजिता ।

2762 Optionally a long may be substituted for the penultimate of the causative of चि roots, before the third person of the Passive-Aorist in चिच् (च), and before the Absolute affix चतुल् (चच्) ।

In the case of the primitive roots the shortening ordained by VI 4. ७2 S 2768 is compulsory; the present sūtra does not ordain optional lengthening in their case. It does not apply to Primitive roots. But the optional shortening of the causative of a causative was unprovided for; hence this sūtra applies to the causative of a causative.

Moreover the present sūtra is a दीर्घविधि a rule of lengthening. Therefore, in forming the causative of a causative, when the first चि is elided, the ध्रुवोदो does not act as athānivāt, because of the prohibition of I 1. 58. S. 51 in favor of dirgha with an i so there is lengthening. But if this sūtra were a ह्रस्वोदो (i.e., if instead of dirgha, the sūtra had read ह्रस्वा) then the ध्रुवोदो would be athānivāt, and there would be nothing to prevent its being athānivāt.

In the Mahabhashya, the commentator Pāṇini relying on the vārtika पूर्वजाविहे न स्थानिवत् has shown that Pāṇini's sūtra I 1. 59 S 51 is applicable so far as (1) rule of doubling, (2) rule of homogeneous letters, (3) rule of anusvāra, (4) rule of lengthening (5) rule of यच् for substitution, and (6) the rule of यच् for substitution are concerned.

The word **धी** in the sūtra refers here to the whole class of causatives. The reason is that the word **धी** should not be used in the sūtra for the desired object can be obtained by making the *hrasva* (short) optional.

Thus I. Fut. of the Passive of the causative **यजि** = **यजिता** or **यजित** or **यजयिता**. II. Fut. **यजिष्यते** or **यजिष्यते** or **यजयिष्यते**. The **विच्** may be added to the Intensive.

As **यजयते**. I. Fut. **यजयिता** or **यजयिता** or **यजययिता**. Aor. **यजययि** or **यजययि**.

The forms of the causative of the *yah-luk* will also be the same.

According to the Mahābhāṣya there is no lengthening, after the Causative of the Intensive, when there is *chih-vad* **इट्**, because the elided **य** of **यच्** being *sthānivat*, the **च्** is not immediately followed by **विच्**; and so the **य** of **यच्** is not penultimate and consequently the lengthening or the *vyādhī* of the penultimate finds no scope. This is the peculiarity according to the Bhāṣya.

When there is no Causative **विच्**, the simple Passive form is **यजते** **यजिता**. This is an Impersonal verb.

Note — In **यजिता** &c., the *gaṇa* sūtra **चवीदृच्** &c., the root being **यिच्**, the penultimate would always have been short by VI 4 12. S 2568: the present sūtra makes the long optional.

Note — The optional short of the penultimate in the case of the causative of a causative could not be obtained by S 2568 as the elided **विच्** would intervene, if the present sūtra were a *hrasva*-vidhi.

Note from the *Kisikā*. Why have we used the word **धी** in the sūtra? The rule does not teach merely the optional shortening. So that in the alternative of short, we have **यजयि** and in the other alternative we have **यजयि**, so that there is long. For had **धी** not been used, it would have taught optional short only, i.e., it would be a *hrasva*-vidhi only, and there will be this difficulty — when the causative of causative is taken, as in **यजयत** **यजयते**, there would not be lengthening in the alternative. Because the *lopa* substitute of **वि** would be *sthānivat* therefore, the **वि** which would be followed by **विच्** or **यजुच्**, would not have in it the **यिच्** *āṅga*, because the first **वि** intervenes between the **यिच्** *āṅga* and the **विच्** and **यजुच्** affix, and that **वि** which is preceded by a **यिच्** *āṅga* is not followed by **विच्** and **यजुच्** because the second **वि** (though elided) intervenes. Therefore, there would not be optional short here, but compulsory short, by the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra and no lengthening. The rule, therefore, teaches the optional substitution of the long (**धी**) as there arises no such anomaly in this view. For taking this rule to be a *pratiṣedhi*, the *lopa* substitution of **वि** would not be *sthānivat*, by the express prohibition contained in I 1. 58. and so we can get forms of double causative. But if we take it a *hrasva*-vidhi, then the *lopa* *āṅga* of **वि** being *sthānivat*, would prevent getting

Note—The phrases *सुखविद्याना सुखि* and others like it are incorrect. Why do we say 'विद्' and *krit* only? Observe *ब्रह्मान-ब्रह्मान-ब्रह्मान* !

The root **बध्** दिव्याय ends in a consonant, it is **√badh** and not **√badha**. There is no **ṛiddhi** of its penultimate **ध** because VII. 8 35 251² prevents it. Thus **बध्बि**.

In the case of $\sqrt{\text{वाह}}$ there is no गुण but वृद्धि, because VII 3
86 § 2480 prohibits it with regard to $\sqrt{\text{वाह}}$. Thus $\sqrt{\text{वाह}} + \sqrt{\text{वाह}}$.

२७६४ । भर्तृशत्रु चिन्ति । ६ । ४ । ३३ ।

मलोपो वा स्यात् । अभजि-अभजिज ।

2764 The nasal may be optionally elided in ~~was~~ before the third person Passive of the Aorist in ~~few~~ (१३)

Thus अवशिष्ट or अवशिष्टः This is an aprāpta vibhāṣa and teaches for the first time the elision of ऋ in a certain context agency

२९६५ । विभागा चिह्नसूची । ७ । १ । ६९ ।

समस्तानि वा स्यात् । असन्नि-अस्ति । व्यवस्थितविज्ञापकमादिभिर्य उच्यते ।
आसन्नम् । अस्ति कदापि न

नीचे कर्मणि दुष्सादेः प्रयाने जीवकृष्यहारः ।

बुद्धिनिर्वाण्ययोः शब्दकर्तृणां च निवेष्टयत् ।

अप्येवमर्हस्यथैवा एवमुक्ताः साधवो जनाः ।

गीर्द्धते ययः । ययः प्राण नीयते । कियते । कृष्यते । उष्यते । मोष्यते नाशयत्तं ययः ।
 नाशयको यनेमिति वा । भोग्यते नाशयको ययः । नाशयक प्रोद्यत्तं वा । देवयतो प्राणं गच्छति ।
 'प्रकर्मकाया साक्षादिकर्मकाया कर्मणि भाये' च लकार इच्छते । भाषो भाषं वा प्रारब्धते देवयतेन ।
 विजगत्ताल प्रयोच्ये प्रत्ययः । नाशनाशिते नाशयकः ।

इति भाष्यकर्मसिद्धयकारणम् ।

2765 The **उत्** is optionally added to **लृ** not preceded by a Preposition, before the **विद्** Aorist and the Abslutive **चतु**.

Th is वसति or वसति वाचनम् or वाचनम् : This is a Vyavasthi or vibhāṣā the option is allowed where there is no Preposition along with the root and no option is allowed but इत् must be add ! when a Preposition precedes as वासति वाचनम् ।

As regards those roots which governed two objects (I 4 51 S 539) the question arises "with regard to what object, the principal or the secondary should the tense affixes, &c. be added? Or should they be added with regard to both? This query is answered by the following verse —

* The tense affixes are added with regard to the secondary object after (the *śva* root) *सु* & *सु* (of the verse given under S 539); and with regard to the principal object after *सु* & *सु* and *सु*: As regards

the causative roots meaning 'to understand' 'to eat' 'to teach or make sound' (See I 1 52 S 540) any one of the two objects may be chosen as one desires for the purposes of being made the agent of the Passive verb. As regards other causative roots the Passive tense-affixes &c., are added with regard to the prayojya-object.

Note —That object which gets this designation by the sūtra चरितम् (S 339), i.e. the akathita object is secondary object. Those nouns which get the designation of Varma or object by S 530 are secondary objects.* That noun which was agent of the non causative verb and which gets the designation of object in the causative verb is called prayojya-object. The other causatives referred to above are roots which mean 'to go', and which are intransitive.

Thus गो दुग्धते यः देवदत्तः By D vadatta the cow is milked milk from देवदत्तो वा दोग्धि यः। Here वा the secondary object of the Active voice has become agent in the Passive voice. Similarly with kṛitya affixes as गोदोग्धयः or दोग्धीयः यः। So also गोः जुहोतः or जुहोतः यः।

Similarly ग्रामं गच्छन्ति यः वाचस्पतिः। Here the principal object of गच्छ्, has become the agent in the Passive. So also with विवर्ते गच्छते and वदति। So also ग्रामं गच्छयेत्तया वाचस्पतिः यः &c.

With roots meaning 'to unders' and &c. we have बोध्यते वाचस्पतिः यः or बोध्यते वाचस्पतिः यः। Here the agent of the Passive may be the principal or the secondary object indifferently from the causative बोधयति वाचस्पतिः यः।

From the causatives of roots meaning 'to go' we have देवदत्तो ग्रामं गच्छते D is made to go to the village from गच्छति देवदत्तः यः 'he causes D to go to the village'. Here Devadatta is prayojya-object of the causative, and it is made the agent of the Passive.

Ishtis —The tense affixes may be used Passively or Impersonally after Intransitive and after roots that govern an object of time. As गच्छेत् or गच्छेत्वा यावत् देवदत्तः।

But after a causative of such a root the affix comes with regard to prayojya object. As वाचस्पतिं गच्छयति वाचस्पतिः 'the boy is made to sit for a month'.

Here ends the Chapter on Impersonal and Passive Verbs.

अथ कर्मकर्तृतिङ्प्रकरणम् ।

CHAPTER XXI.

REFLEXIVE VERBS

एवम् लोकोक्तिमिव लोकायिषु कर्तृव्यापारो न विवक्ष्यते तदा कारकानुसारादपि कर्तृसंज्ञा
 लभ्यते । एवमेवापारे दत्तमस्त्विति । तेन पुनं कर्तृत्वव्यतिरेकव्यतिरेकं कर्तृत्वानुसारेण लभ्यते ।
 चाक्षविविदिषति । काष्ठानि पचति । स्वासी पचति । कर्मणस्तु कर्तृत्वविवक्षायां प्राधान्यकर्मका
 अपि प्रायेण कर्मकर्तृभेदो भावे कर्तृत्वं लभ्यते । पचते सोदयेन । मित्रं काष्ठेन । पतरि तु ।

When in order to express the notion of the extreme facility of the
 action of the verb it is not desired to express the operation of the agent,
 then other kārakas also get the designation of the agent (kartā). Because
 they are independent in their own sphere of action and whatever is
 independent is called kartā (I & 51 & 529). Therefore though in its
 original state, it might have been an instrument or any other kāraka, in
 the present state, since it denotes agency, it becomes the Nominative of
 the verb in the active voice. Thus चाक्षविविदिषति 'the sword cuts & y
 w l' Here though the sword was the instrument in the former state
 (अस्मिन् विदिषति 'he cuts with the sword') yet since no stress is laid on the
 real agent namely, the person who cuts but the action of the cutting was
 well done, as if the agent was nobody but that the sword itself did the
 whole work. In fact when prominence is intended to be given to any
 particular kāraka, it is put in the Nominative case. Similarly काष्ठानि
 पचति 'the fuel cooks,' स्वासी पचति 'the pot cooks,' here the original was
 एवासी पचति. Here the locative has become the Nominative, expressing
 that the pot has so largely contributed to the action of cooking that we
 can say 'the pot has cooked.' In fact the quality of the pot determines
 the quality of the cooking so where it is intended to express where the
 quality of the pot is very good the transitive is put in the Nominative case.

Thus an Instrument or a Locative kāraka becomes kartā.

If it were wished to express the extreme good quality of the
 object in other words when it is intended to make the object the agent,
 then there is this difference (that the transitive verbs of the original sen-
 tences necessarily become intransitive in the reflexive and the reflexive action is
 either impersonal or the agent affixed to the verb, namely the roots
 which govern only one object become intransitive in the reflexive state
 while the roots which govern ordinarily two objects remain transitive
 in the reflexive also, but they can now govern only one object, because

their status and condition, and so there is a difference in the syntactical agreement of the action in the two verbs—relying on this grammatical and linguistic difference, the word *tulya* has been used

• *Note*—*Tulya* means similarity, and consequently it implies difference. But in *यचति योदनः स्वयमेव* and *योदनं यचति* there is no such basic or intrinsic difference. Hence the above objection. The answer to it in short is that though there is no essential difference yet there is external difference. For the *state* of an agent is certainly different from the *state* of an object, though the thing itself remain the same. Therefore an action related to an agent is different from that very action when related to an object.

Why have we used the word *सम्यक्* 'similar to the object'? The rule will not apply when the action affects in a similar way the Instrumental *kāraka* or a Locative *kāraka*. Therefore in *वायुं यचति यचति* the conjugation is Active both in the original *यचिनां यचति* and the Reflexive

Moreover, the rule does not apply when the action affecting the agent is similar in both cases. As *वायुं गच्छति* he goes to the village *गच्छति* वायुः the village goes. So also *यचरोहति हस्तिः*.

अचिनां यचति वायुः स्वयमेव यचति यचति च ।

यचं कृपावशतश्च हस्तिं यचोऽयमु गच्छति यदा ।

"Salutation be always to that Teacher by the force of whose grace, the sense of the scriptures is understood and is remembered and faith is enkindled"

Note—In English there must be put in Passive construction, but not so in Sanskrit.

Obj A root or *dhātu* generally denotes two things, the production of some effect, and the operation itself. Both are included in the word action. The thing related with the operation is agent, that related with the product is object. Now the roots 'to cook', 'to split', or 'to go' and 'to mount' being Transitive, the product of these inheres in the object and so to cook and to split are similar 'to go' and 'to mount', how can it be known that the roots like 'to go', 'to mount', inhere in the agent only? To this the answer is given below.

• Where some specific change is seen in the object, by the action of the verb, as the action of cooking produces a definite change in the object cooked, for rice before cooking is different from the rice after cooking, or a wood before splitting is different from the wood after splitting there alone we say that 'the action is in the object' and not anywhere else. But no such difference is seen in a village before one goes to it, and after one goes to it, as we see in the case of cooked and uncooked rice. There-

fore verbs like 'to go' 'to understand' 'to remember' &c., are such where 'the action is in the agent'. For a scripture learned or a thing remembered remains the same before and after the act. Similarly 'he mounts the elephant', the verb 'mounts' is an action which remains in the agent for the elephant remains the same before the mounting and after it.

In other words the roots 'to make' karoti in the sense of producing, and production are those whose action penetrates the object (karinastha kriyā). As कारिष्यते चट् &c. The चट् is chit val by VI 4 62. S 2757. In the alternative the ordinary चट् will come under VII 3 70 S 2366. (The Conditional is चकारिष्यत् र चकारिष्यत्; B negative चकारिष्यत् or कृष्यत्; I Fut कारिता or कर्त्ता; Pass किरिष्यत् र किरिष्यत्; Aor चकारि; (But this is not the case with regard to verbs which denote the mere exertion or effort of the agent).

Such verbs never become Passive by the present sūtra कर्त्तव्य कर्त्तव्य &c. Because 'exertion or effort', is like 'knowledge', 'wishing' &c. essentially actions inhering in the agent (kartristha). Thus has been explained what verbs may be conjugated in the Passive Mood when used Reflexively, and what verbs cannot be so conjugated.

The form कर्त्तव्यकर्मणोऽर्थः is to be explained in the same way in the sentence कर्त्तव्यकर्मणोऽर्थः. The verb is kartristha so the root is not of the Passive Mode, the vikarana कर्त्त is added the चो is elided and so the above form is obtained. This कर्त्त + वि + कर्त्त + चो + कर्त्त + वाच = कर्त्तव्यक + च + क + वाच (VII 3 71 S 2510).

How do you understand the Itmanēpaṭa affix कर्त्त (कर्त्त) to the चो when you do not treat the verb like a Passive? The affix is not कर्त्त but the tāch-ehhilya affix कर्त्त.

In देवदत्त यज्जिदत्तौ चादौर्ध्वं स्पर्शतः 'Devadatta and Yajñidatta touch each other' here D and Y are both agents and objects should the conjugation be Passive in the Reflexive of स्पर्शतः under these circumstances? No because of the following vārtika.

Vārtika — Prabhāṣa must be stated of the Transitive verbs. Thus चादौर्ध्वं स्पर्शतः. See also अजगत्तर्जयति.

Vārtika — The two Transitive roots √likh to milk and √prich to cook diversely are conjugated in the Passive when used Reflexively.

२३६७ । न दुहस्नुनमा यक्षिष्यी । ३ । १ । ८९ ।

एषां कर्त्तव्यं च विविच्यते । इदमेव यज्जिदत्तौ स्पर्शतः । विच्यते विचिष्यते । यज्जिदत्तौ । योः यो दुहते ।

2767 The affix कर्त्त (III 1 67) and विच् (III 1 62) are not employed in the reflexive voice of the verbs दुह 'to milk', यज्जि 'to fall in drops' and यज्जि 'to bow'.

Similarly with /वृ (S c Vārtika to S 2766) As उदुम्बरः फलं पचति 'Udumbara fruit ripens from the sentence, कासः उदुम्बरं फलं पचति time ripens the Udumbara fruit'

Vārtika — But the /रय and /युय take the affix स्यान् These transitive roots are diversely conjugated in the Passive when used in the Reflexive form The affix यय् debars यच् । The difference is in the accent

Vārtika — It must be stated that the affix स्यान् is added to the /रय only then when it means 'made with faith or taking place of faith As वृक्षवत् स्रजं भक्तः 'th devotee makes the garland with faith When there is not this sense, the यच् affix is used The Aorist is यचिर्हि ।

Similarly with the /युय As युज्यते ब्रह्मचारी योगे the Veda student performs Yoga or concentration of mind

Vārtika — No conjugation other than that of the Atmanepada takes place of the roots denoting acts of adorning, or the roots कृ &c &c, or which are Desiderative Verbs denoting to adorn the roots to scatter &c, and the verbs ending in च्च्, do not take यच् or चिच् or चिच्च् वच् वच् । As अलम्बुं कुर्वते कन्या the girl adorns herself अलम्बुते she adorned herself So also अचक्रिते हस्ती, Aorist अचक्रुः । Sq. १० Pre निरुते । Aor अचरीहे । Pre आद्रिषते । Aor आद्रुः । The कृदा roots are a sub division of Tādādi roots Of Desideratives we have Pre चिञ्जीवते कृदः । Aor अचिजीर्दिह । Though the wishing is a kartṛsthā kriyā (an action that primarily affects the agent only) yet with regard to the action of to make it is considered to affect the object and so there is Reflexive Mode

२७७० । न रुच । ३ । १ । ६४ ।

अस्माद्भवेद्विरणः । अवाच्यते नीः । कर्तृकर्तरीत्येव । अवाचोपि नीर्नीपात् ।

2770 विच is not the substitute of वित् in the third person singular of the Atmanepada still the verb च्च् 'to obstruct' when used in the reflexive sense

Thus अचचवाच्यते नी स्ववचने च्च् the cov vns obstructed of itself In verbs other than reflexive चिच् is employed eg अचवाचोपि नीर्नीपात्कले

२७७१ । तपस्तप कर्मकस्यैव । ३ । १ । ८८ ।

कर्ता कर्मवत्तयात् । विध्यपदिदम् । स्वकारस्तु स्वर्थे ह्येति वृत्त्यनुसारिणः । तप्यते तपस्वतापत् । अत्रपतीत्यर्थः । तपोऽनुतापे च (२७६०) इति चिरिनयेपारिणः । अतएव तपः कर्मकस्य इति किम् । उत्तपति तपश्च तपश्चकारः । न दुष्टस्तुनमा यविचको (२७६०) । प्रत्युते । प्राच्यवित् प्राच्योत् । मन्ते ददतः । अतएव । अतर्नादिवचययोऽत्र नमिः । * यविचको । प्रतिषेधे हिनुमिचिभिर्नामुपपत्तयाम् * । आप्यते । अनीकम् । उच्छ्रयते ददतः । उदयिचिवतः । यिचवित् तु ददाति कारिचयते । वृच्छिचिवते । कृते कयाः । अनीकम् । भाव्यानीयाः पटन्ति । * चिचिचिचिभिर्नामुपपत्तयाम् * । उच्छ्रयतुदयति उत्पद्यते नीः । अतर्नादिवचययाम् । उत्पद्यते वाच । उप । कर्तृस्वविचयाम् । उत्पद्यते नीः । उद

As with कि (which now includes the Causative किल् as well as किल् &c (III 1. 20 S. 2676 &c) कर्तुमुक्तवते नोः from कृत्तुमुदकवति : But if it

be derived from the root in which the causative sense is considered to be latent, then we have उद्युष्यते गच्छ । Again when it is intended to express the agent, we have उद्युष्यते नोः । The Aorist is उद्युष्यत् । Here यच् and चिच् being prohibited, we have यप् and चक् ।

The roots गच्छ and प्रचक्ष of this vārtika belong to the Adhrishīyā sub division of the Churādi class. So the adding of चि is optional. When they do not take चि then they are governed by this vārtika. As प्रचक्षति प्रचक्षत् । कच्यति नेत्रता देवदत्तः । The Reflexive are —Pre प्रचक्षते । Aor प्रचक्षिष्यत् । Pre कच्यते । Aor कच्यिष्यत् ।

But from the kryādi, √granth and √granthā the examples are कचनीते or प्रचनीते इत्यनेन ।

With Intransitive verbs the examples are —चिकुर्यते वैश्वनाः ।

The Atmanepada is by S. 2707 read with S. 2708. When the root is considered to have the latent sense of चि in it and no str. 39 is laid on the act of direction &c. of the agent the example becomes चिकुर्यते वैश्वनाः ।

Aor च्यकाटिष्यत् । Dual व्यकाटिष्यताम् । Pl व्यकाटिष्यन् । Or S व्यकृत । D व्यकृष्यताम् । Pl व्यकृष्यन् ।

२७७२ । कुपिरजो. प्राचा इयन्परस्मैपद् च । ३ । १ । ९७ ।

अनयोः कर्मकर्तरि न चक् किं तु इयन्परस्मैपद् च । आत्मनेपदापवादः । कुपयति कुप्यते वादः । रचयति-रचयते चक्षत् । रगविषये तु भास्य प्रवर्त्तिः । कोविषीह । रङ्गिषीह ।

इति कर्मकर्तुं तिङ्प्रकारश्च ।

2772 The affix रच्य comes after the roots कु 'to pull' and रञ्ज 'to colour', in the reflexive voice, according to the opinion of the Eastern Grammarians, and these verbs take the affixes of the Parasmaipada.

This debars the affix चक् and the Atmanepada terminations. As कुपयति वादः रचयते the foot draws up of itself. रचयति चक्ष इत्यनेन the cloth colours of itself.

The phrase in the opinion of the Eastern shows that it is an optional rule, so that we have also the for as कुपयति and रचयते.

It is only when these roots take रच्य that they are Parasmaipada optionally when they do not take रच्य they are compulsorily Atmanepada in the Reflexive. The sūtra therefore, does not apply where चक् comes under the ordinary rule. Thus Pre कोविष्यते । Per चुक्षे । Cond चकोविष्यन् । Ben कोविषीह । From रञ्ज् we get Pre रचयते । Per रचय । Aor रचयिष्यत् । Com रचयिष्यन् ।

With रच्य we have कुपयति (the च्य is compulsory, VII 1 81 S 446) With यच् it is optional by VII 1 80 S 445.

Here ends the Chapter on Reflexive verbs.

अथ लकारार्थप्रकरणम् ।

CHAPTER XXII.

THE MEANING OF MOODS AND TENSES.

A—I. Past Tense Second Future used as Past Tense

२७७३ । अभिज्ञावचने लृट् । ३ । २ । ११२ ।

वृत्तिबोधियुपपदे भूतानदात्ते चातोर्लृट् इवात् । लङोऽपवादः । स्मरति कृष्ण गोकुले वरस्वानः । इव बुध्यते चेतवसे वरवादिबोधेऽपि । तेषामपि प्रकरणादिवशेन वृत्ती वृत्तिजनवात् ।

2773 When a word implying 'recollection' is in connection with it, a verb takes the affix लृट् (2nd Future) in the sense of the past before the commencement of the present day

The word अभिज्ञा means recollection. This rule sets aside the affix लृट्. As स्मरति कृष्ण गोकुले वरस्वानः rememberedst thou Krishna as we were dwelling (lit we will dwell) in Gokula. Here वरस्वानः = अवसानः ।

The word वचन in aninj. signification in the sūtra denotes that the construction is the same when the synonyms of अभिज्ञा are used, as स्मरति 'dost thou remember', बुध्यसे dost thou know, चेतवसे dost thou reflect, and the like. Because these also by context, are capable of being used to denote 'remembrance'

२७७४ । न यदि । ३ । २ । ११३ ।

यदीनेऽलक्त न । अभिज्ञानादि कृष्ण वदने अनुकर्मणि ।

2774 The affix लृट् (the 2nd Future) is not applied in the sense of the past when the upapada denoting recollection has in connection with it the particle न

This prohibits लृट् which the verb वच् obtained from the last sūtra. As अभिज्ञानादि कृष्ण वच् वने अनुकर्मणि 'thou rememberest Krishna how we did enjoy in the forest'

२७७५ । विभाषा साकाङ्क्षे । ३ । २ । ११४ ।

उक्तविषये लृट्वा इवात् । लक्ष्यलक्षणायेन साकाङ्क्षेऽपवादः । स्मरति कृष्ण वने वरस्वानस्तत्र माहाविरचनः । वाच्ये लक्ष्य आरब्ध लक्ष्यत् । यदे नह । यच्छब्दयोरेऽपि 'न यदि' (२७७४) इति वाचित्वा चरत्वादिकरणः । 'परोक्षे लिट्' (२९७६) । यकार । उक्तमपुनरे विनविशेषादिना चारीयवत् । मुनेऽहं किल विलसात् । बहु जगद प्रस्तासत्य पत्ता किला वत् । 'अस्मत्प्रत्यये लिङ्प्रत्ययः' । कलिम्बेचवादीः । नाहं कलिम्बेचवादी ।

2775 The **यद्** is optionally applied in the sense of the past, when a word implying 'recollection' is in connection with it and whether such word has the particle **यद्** or is employed simply, provided that the two verbs occurring in the same complex sentence, are so connected together, that each is necessary to the other, to complete the sense of the speaker.

The word **याकाङ्क्ष** means the relation between the sign and the thing signified wished for or wanted by the speaker or in other words when the first verb is related to another verb used in the same sentence as a sign is to that which is indicated by the sign. As **स्मरन्ति कृष्णं वनं वनस्वामिनस्तत्र गच्छामिष्यमः** : do you remember Krishna we went to the forest and there did cause the cows to graze'. Here dwelling is the **लक्ष्य** or mark and grazing is the **लक्ष्य** or thing marked. In the alternative there will be Imperfect.

This opt on is allowed because the present *sūtra* is subsequent when the particle **यद्** is or is not used. As **स्मरन्ति कश्मीरं देवदत्तं यद् कश्मीराद् गच्छामिष्यमः** (o यद् कश्मीराद् गच्छामिष्यमः) यद् कश्मीरं भोजयामहे (or यद् कश्मीरं भुञ्जामहे) Do you recollect D vadatia how we went to Kashmir and have been there.

In the above examples the verb 'to go' is the sign and the eating or drinking in the second sentence is the thing really signified, the first verb is necessary as an introduction to the thought of the speaker which dwells more upon the second verb. Here the second is not necessary or proposition is used as completion or complement of the first proposition.

B—Perfect Tense

२९९५ : क : परीक्षे लिट् ॥ ३ : २ : ११५ ॥

2775A The affix **लिट्** comes after a verb in the sense of the past before the commencement of the current day and unperceived by the narrator.

The word **परीक्ष** unperceived qualifies the words **भूत** 'past' and **अवदान** 'non current day' understood in this aphorism.

As **यकार** he did

Note — "It is evident that the **लिट्** (perfect) should not be used in the first person. When the agent of the action is the speaker or writer himself for it is impossible that the action should not have been witnessed by him.

But if by reason of some distracted unconscious or absent state of mind it is possible for the agent to speak of the action as one of which he was not a conscious witness the Perfect may be used even in the first person. As **युष्मिन्निद्रां विप्रो विप्रो** indeed I prated while asleep **युष्मिन्निद्रां**

पुस्तकस्य यत्ना विनादय (Māgl : XI 39) I forsooth prated much before him because I was fienzed

Vart —The Perfect should be employed (in denoting past time simply, whether of the current day or other wise and whether the action has been witnessed personally or not) if the sense is total denial of the action As कलिङ्गेष्वपि वा ? नाह कलिङ्गाय जगाम did you live in the Kalinga country ? I did not even go to the Kalinga country

२७९६ । हृशश्वतीर्लङ् च । ३ । २ । ११६ ।

अनयावपदशलिङ्गविषये लङ् स्यात् । आदिषट् । इति हकरीचकार वा । अरवदकरी चकार वा ।

2776 And the affix लङ् comes after a verb when the particles ह and अच्च् are in connection with it, and when the verb denotes past action unperceived by the speaker, and before the commencement of the current day

The force of च and ल is that the affix लिट् (Perfect) may also be employed in similar construction As इति हकरीच (Imperfect), or इति ह चकार (Perfect) Alas he did so अरवदकरीच or अरवचकार again and again he did it

२७९७ । प्रश्ने चासन्नकाले । ३ । २ । ११७ ।

प्रश्नः । प्रश्नः । आद्य-नकाले पूज्यमानेऽर्थे लिङ्गविषये लङ् लिटी लङ् । अगच्छतिङ् । जगाम किङ् । अनाद्यन्ते तु कच जगाम किङ् ।

2777 The affixes लङ् (Imperfect) and लिट् (Perfect) come after a verb (in expressing a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker) when the past time referred to is recent and the sentence is interrogative

This sūtra also qualifies the words पूज्य अनाद्यन्त and चरीच which are understood in it The word प्रश्न means what should be asked and आद्यन्त काल time close at hand As, some one may ask another अगच्छद् देवदत्तः or जगाम देवदत्तः 'did Devadatta go or has Devadatta gone (just now) ? अरवद् देवदत्तः or हवाम देवदत्तः Did Devadatta sacrifice or has Devadatta sacrificed ?

Why do we say in asking question ? Otherwise there would be Perfect tense only As जगाम देवदत्तः 'Devadatta has gone'

Why do we say when the past time referred to is imminently recent ? Observe अद्य पूज्याणि जगाम कच किल याजुदेवः 'I ask you, did Yajushna indeed kill Hansa in days of yore

C — Present used as Past

२७९८ । लङ् स्मे । ३ । २ । ११८ । •

लिटीऽपवादः । यत्किं च पुचिष्टि ।

2778 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, (and denotes a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker)

All the words within brackets are understood in this aphorism. Thus देवतः सिद्धः or the Perfect tense. Thus यत्नति एव युधिष्ठिरः Yudhishtira sacrificed.

२७७८ । अथ एव च । ३ । २ । ११८ ।

भूतानदात्ते लट् स्यात्स्वयमे । एव एव चित्ता ब्रवीति ।

2779 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, and denotes a past action not belonging to the current day, and when the action is perceived by the agent

As एव एव चित्ता ब्रवीति thus said the father

२७८० । ननी पृष्टमतिवचने । ३ । २ । १२० ।

अनदात्ते परेष इति निवृत्तम् । पूते लट् स्यात् । अकार्षीः किम् । ननु करोमि मेः ।

2780 The affix लट् is employed after a verb in denoting past action, when the word ननु is in connection with it, and an answer is given to a question

The anuvṛtti of the words 'anadyatana' and 'parolsha' does not extend to this sūtra. This declares a rule with regard to past time in general. This debars लृट् (the Aorist tense). As अकार्षीः किम्—ननु करोमि मेः 'Devadatta, did you make the mat? O yes I did make it

Note.—Why do we say 'in reply to an interrogation? Observe ननु-कार्षीः मानवकाः 'certainly Mānavaka did it

२७८१ । नन्वोर्विभाषा । ३ । २ । १२१ ।

अकार्षीः किम् । न करोमि । आकार्षम् । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षम् ।

2781 The affix लट् comes optionally after a verb, in denoting past time, in reply to an interrogation, when the words न 'not' and उ 'what of that' are in connection with it

As अकार्षीः किम्—न करोमि मेः or आकार्षम्,—अहं नु करोमि or अहं स्वकार्षम् 'Devadatta, did you make the mat?—No I did not,—what of that, I did

२७८२ । पुरि लुङ् चारुने । ३ । २ । १२२ ।

अनदात्तग्रहणं लृट् लृट् चारुने । पुरि लृट् चारुने भूतानदात्ते विभाषा लृट् चारुने न नु करोमि । एव यथायात् । अकार्षीः पुरा आकार्षीः—अथवा—अथवा—अथवा । अहं किम् । यत्नति एव पुरा । अविद्यमानत्वमुक्तवान् ।

2782 Optionally, the affixes लृट् and लट् come after a verb, in denoting past time not belonging to the current day, when

the word **उत्** is used in the sentence, provided that the word **एव** is not used

The anuvritti of the word *anadyatana*, which had come to a stop with III § 120, manifests itself again in this sūtra by a process of jumping over the two intermediate aphorisms. This sort of anuvritti is technically called *manduka pluta* 'the leap of a frog' i.e., skipping of several sūtras and supplying a word from a previous sūtra

This is an optional rule so that when *lat* and *lun* are not used, the proper tenses as the case may be must be employed. As **वचनीह उत क्षत्राः** the pupils lived here formerly. So also, Aorist **अवाप्तु उत क्षत्राः**, Imperfect **अवचक्षिह उत क्षत्राः**, Perfect, **अवुचिह उत क्षत्राः**.

Why do we say when the word **एव** is not used? Observe **वचति एव उत** he did perform a sacrifice formerly

The anuvritti of Future **अविचति** from III 3 3 S. 3171, is current in the next sūtra, which shows when the Present may be used with the force of Future

२७८३ । यावत्पुराणिपातयोर्लट् । ३ । ३ । ४ ।
यावत्पुराणे । उत पुह्ने । निपातयोर्लोप्य लोटवतः । 'निपातयोः' लिट् । यावद्वाच्यते वाचनीयवदे । कश्चिन्नतया उत वाचयति ।

2788 The affix 'Lat' comes after a root with the force of futurity, when it has in construction with it the particles 'yavat' and 'purā'

The Present tense has the force of the Future when the adverbs **यावत्** and **वावद्** are used. The **h** also futurity &c. is to be read into this sūtra from III 3 3 S 3771. Thus **आलोकेत निपतति उत** he will surely fall in the range of your sight (*Meḥa dāta*) **वावदस्य दुरादमनः** अमुन्मूढनाय अमुम्न म्रेषयामि 'I shall send verily, Satrugṇa to exterminate this wretch. Or **वावद् पुह्ने** He will surely eat or **उत पुह्ने**. These two particles denote certainty.

These words **उत** and **वावद्** must be used as adverbs (i. *patan*) and not as relative pronouns. Therefore not here, **वावद् दाशयति वावद् वाचयति** 'as long as he will give, so long he will eat' **उत वृश्चिषति** *h* *loves al* 'as long as he will give, so long he will eat'. Here **वावद्** is a relative pronoun, and **उत** is the Instrumental singular of **उत्** city.

२७८४ । विभाषा कदाकर्हि । ३ । ३ । ५ ।

अविचति लट् वा एवम् । कदा कर्हि वा पुह्ने आच्यते भोक्ता वा ।

2784. The affix 'Lat' is optionally employed after a root with the force of the futurity, when it has in construction with it, the adverbs 'kada' and 'karhi'

As **कदा पुह्ने** when will he eat, or **कदा भोक्षते** when will he eat or **भोक्षते** or **भोक्ता** when will he eat

२७८५ । किवृत्ते लिप्सायास् । ३ । ३ । ६ ।

नविष्यति लक्ष्मा स्यात् । अं क्वत्तं क्वत्तं वा भोजयति-भोजयिष्यति-भोजयिष्याति वा 'लिप्सायास्' किवृत् । कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति ।

2785. When the word 'kim' or its derivatives are in construction with the verb, the affix 'Lat' is employed optionally after a root, in denoting future time, provided that the sentence expresses a desire of gaining on the part of the speaker.

The word 'optionally' is understood in this sūtra. By using the word क्वत्त along with किवृत् it is meant that the rule applies even when किवृत् takes the affixes क्वत्त and क्वत्त. The word किवृत् means the desire of gaining or acquiring, a wish to have something or an intention of begging.

As क भक्ष्यते भोजयति or भोजयिष्यात् 'whom will you feed? It implies a request on the part of the questioner to feed him also. So also क्वत्त भिष्यति, ददाति, दाता, or क्वत्तो भिष्यति दास्यति &c. 'Which of the two or which of these all will he give alms? Will he give something to me?'

Why do we say 'when a desire of gain' is meant? When no desire of gain is implied, the Future tense must be employed, as कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति 'who will go to Pāṭaliputra?'

२७८६ । लिप्स्यमानसिद्धौ च । ३ । ३ । ३ ।

लिप्स्यमानेनाप्लाविता स्वर्गादिः सिद्धौ गन्धमानायां नविष्यति लक्ष्मा स्यात् । भोजयति ददाति-दास्यति-दाता वा । च स्वर्गं याति-दास्यति-दाता वा ।

2786 And when the success, that would accrue to another by fulfilling the desire of the speaker, is indicated in a sentence, the Present tense may optionally be employed with the force of the futurity.

The word 'optionally' is also understood here. The word लिप्स्यमानसिद्धिः is equal to लिप्स्यमानाद् सिद्धिः an Ablative Tatpurusha Compound, signifying *siddhi* or success, that would be acquired by another by complying with the request of the speaker. The difference between this and the last sūtra is that whereas the last related to interrogative sentences having किवृत् in construction the present relates to sentences in general. As यो भक्षं ददाति, च स्वर्गं गच्छति 'he who gives food, goes to heaven, ये भक्षं दास्यति or दाता, च स्वर्गं गमिष्यति or गच्छतः.

Here the speaker encourages the giver to the act of charity by holding out the hope that from rice which is the object desired (लिप्स्यमान) the success (सिद्धिः) in the shape of *svarga*, will accrue to the giver.

In other words, the Present is sometimes used for the Future in conditional sentences, i.e., it is employed in connection with a sentence declaring the compensation or reward which follows from the granting of the wish.

२७८७ । लोढ्यलक्षणे च । ३ । ३ । ८ ।

शोधार्थः प्रेषादिर्लक्ष्यते येन तस्मिन्मये वर्तमानाद्वातोर्भवति सद्वा स्वात् । कृष्णसेतुः
सर्वं गन्धारम् । पथे सद्गुणो ।

• 2787 'The affix 'Dat' is optionally employed with the force of the futurity, after that root, which in a conditional sentence, is the condition precedent for the action indicated by another verb having the sense of the imperative mood.

The word लोट् means 'having the sense of the affix लोट् or imperative mood'. The force of लोट् is 'to command direct invite &c' as given in III 8 162 and 163. The sūtra, translated literally, will mean 'the Present tense may optionally be employed when the action denoted by the verb is related to another action denoted by another verb in the imperative, as a sign (लङ्) is to the thing signified (लङ्)'. Thus वयाम्वायदेवागच्छति (वयान्निवसति or आगच्छत) अथ एव हन्तोऽपीव 'if the professor comes (i.e., will come) then read to you prosody. Here the coming of the professor is the lakṣaṇa of the direction as to reading. Or कृष्णदेव पुत्रे एव नाशाय 'if Krishna will eat thou graze the cattle,' i.e. thou shouldst graze the cattle during the time that Krishna takes his meals. In the other alternative, there will be first and second Future

२७८८ । लिङ्ग चौध्वमौहूर्तिके । ३ । ३ । ८ ।

[illegible]

2788 The 'Lat (Present) or the 'Lut' (Potential) is used under similar conditions in denoting futurity, when the future time is future by a 'muhūrta' (18 minutes)

All the conditions of the last sūtra apply here also namely 'when the action denoted by the verb is related to another action denoted by another verb in the imperative as a sign is to the thing indicated' By force of the word च we read the anuvṛtti of lat also into this aphorism The word चार्त्तवर्तिष्ठि is a secondary derivative from कर्त्तुम् meaning 'that which exists in time above a muhūrta' This is an irregular compound, and the viddhi takes place irregularly of the व of उ and not of च as the general rule required The whole word thus formed qualifies the word 'future' Thus कर्त्तुं मुहूर्ताद्वरि मुहूर्तस्य उपान्यासे दाम्भेयः (आगच्छति पश्यन्निश्चयति or आगच्छात्) 'यद्यनं चादोऽपीत्य 'If the teacher comes after an hour (of 43 minutes), you had better read the Prosody'

२७८ । वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्धा, ३ । ३ । १३१ ।

(३१६८) इति यावदोभोपाधिना प्रत्यया उक्तास्ते तथैव कर्मान्येनभिरे मुते भविष्यति च वा द्युः।
अदा आगतोऽसि। अयमायवहासि। अयमायवहासि। अयमायवहासि। अयमायवहासि।

2790 The affixes which are employed, when the sense is that of the past time or of the present time, may, optionally, in like manner, be employed, after a root in denoting future time, when hope is expressed

The word optionally is understood here also. The phrase 'not remote from the present' is not valid in this aphorism. The word *आशङ्क* means the wish or expectation of getting an object not yet obtained, and consequently this can refer only to future time. The force of *च* is to draw the word *वचनमात्र* from the last sūtra in this aphorism. This sūtra has been thus put by Mr Apte — When hope is expressed in a conditional form, the Aorist (लृट्) the Present or Simple Future is used in both the clauses to denote a future time. Thus *उपाध्यायश्चेदगमत्* or *आगमः* or *आगच्छति* or *आगच्छति वा इति उपाध्यायश्च गतोऽनदि* or *अधीतवन्तः* or *अधीनम्* or *अधीनमागच्छे* 'if the teacher were to come we should read grammar. *देवदेववर्षा इव वर्षति वा, यन् यमवायुश्च यवामः—वत्सवापीवा* 'If it rained rains or will rain we will sow paddy'

This construction is possible only when the past tense is expressed by लृट् (Aorist), and not by लङ् or लिट्. For लृट् denotes past time in general while लङ् and लिट् denote particular forms of past time, (see III 2 110, 111 and 115). The phrase *भूतवत्* making an analogy with past time in general will not therefore refer to लिट् or लङ् which refer to past time in special.

Established — 'When operations dependent on the general properties of one thing are transferred to something else, operations dependent on special properties of the former are not thereby transferred to the latter'

२७९१ । क्षिप्रवचने लृट् । ३ । ३ । १३३ ।

क्षिप्रवचनं उपपदे पूर्वविषये लृट् इवाह । बुद्धिबोद्धिमन्मात्रं स्वरितं वा धात्विति । यीत्रं वाहयामः । नेति यत्तन्ने लृट्प्रत्ययं लृटोऽपि विषये यथा इवाह । यत्रः यीत्रं वत्प्रयामः ।

2791. When the word 'kshipra' (quickly) or its synonym is in construction with the verb, the future affix, 'Lrit' is employed after the root, when 'hope is expressed in a conditional form

This supersedes the last rule by which Aorist could also have been employed. By the present rule the Second Future can only be employed. Thus *उपाध्यायश्चेद्विद्यमानागच्छति* (or *उपाध्यायश्चेदागमः—Apte*) *विद्यमानागच्छति* (or *उपाध्यायश्चेद्विद्यमानागच्छति*) 'if the teacher were to come soon we shall soon learn grammar. *बुद्धिबोद्धिमन्मात्रं स्वरितं वा धात्विति* 'If it rains soon, we shall sow early

By force of the word *वचन* in the aphorism we take the synonyms of *क्षिप्र* also such as *यीत्रं* *आयु* *स्वरितम्*, &c.

An objector might say the use of the word लृट् in the sūtra is redundant, for the Future is the natural tense to be used, whenever hope is indi-

out his life he will teach. In both these cases the Aorist and Second Future are used instead of the Imperfect and the First Future

So also when recent past or immediate future is meant, the Aorist and the Second Future are employed, instead of the Imperfect and the First Future. Thus वेद्यं चोर्ध्वासतिश्रान्ता एतस्यानुवाच्यापोषीणावित् or चोर्ध्वासत् or गत्वदि 'during the full moon that has just past the teacher consecrated the fire or performed the soma sacrifice or gave a cow. Here the Aorist is for the Imperfect वेद्यं नावास्याऽऽनामिनी एतस्यानुवाच्यापोषीणावावत् or चोर्ध्वासत् or चर्त्ता दावत् on the next new moon day the teacher will perform the fire-sacrifice or the soma sacrifice, or he will give a cow. Here the Second Future is employed instead of the First Future.

Note — The double negative न चानद्यतम् not non today implies the proper corresponding tenses which indicate adyatana

२७८४ । भविष्यति मया दाव्यते अवरस्मिन् । ३ । ३ । १३६ ।

भविष्यति काले मया दाव्यते अवरस्मिन् अत्र विभागेऽनद्यतनवचनः । चोर्ध्वासत् एतत्तत्र वा पाठसि-
युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्र यत्तु पाठस्याः ।

2794 The Futurity is not expressed, as taught in III 3 15, through the Second Future, but through the First Future, when a statement is made of a limit on this (avara) side of another place

The phrase नानद्यतम् is valid in this sūtra also. The two conditions of the last aphorism namely, 'continuity of action' and 'immediateness', however do not apply here. Thus चोर्ध्वासत्तत्र वा पाठसि युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तारम् इति यत्तु पाठस्याः 'on this side of the road from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, there we will eat rice, and there we will drink saktu.'

Note — Why do we say 'in denoting future time? Observe चोर्ध्वासत्तत्र वा पाठसि युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तारम् इति on this side of the road that leads from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, we read together &c

Note — Why do we say 'when signifying limit? Observe चोर्ध्वासत्तत्र वा पाठसि युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तारम् इति Here the First Future is employed.

Note — Why do we say 'when the aver is in construction? Observe चोर्ध्वासत्तत्र वा पाठसि युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्रोदन् भोक्तारम् इति &c

The examples of limit given in this aphorism refer to local limit, in the subsequent sūtras examples will be given as to the limit of time and some difference will be observed therean

२७८५ । काल विभागे चानहोरात्राणाम् । ३ । ३ । १३७ ।

अत्र चानहोरात्राणाम् इति विभागे भविष्यत्तत्रोदन् । चोर्ध्वासत् एतत्तत्र ।

योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते । 'अनहोरात्रायां' किं ।
योऽयं भाव आगामी तस्य योऽवरः यद्भुद्वयत्तत्राध्येक्ष्यते ।

2795 The Second Future is employed instead of the First Future, in denoting Future time not belonging to the current day, when the word 'avarā' is used together with a word expressing division of time, but not when it is a word giving the sense of 'day' or 'night'

The whole of the last sūtra should be read into this. The difference between this and the last sūtra is, that sūtra III 3 136 referred both to the limit of space and time while sūtra III 3 137 refers to the limit of time only, moreover with regard to time there is exception with regard to the portions of day and night. The *yoga vibhāga* the separation of this sūtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms. Thus योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते 'in the month of Chaitra, the year after next, we shall read together', तन्नोदनं भोक्ष्यते 'we shall eat rice then &c'.

Note—This construction is, of course only valid in denoting future time, otherwise not. Therefore not here योऽयं चरत्तोऽतीतस्य पद्वत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते 'in the month of Chaitra, the year before last we read together', तन्नोदनमभुञ्जते 'we ate together &c'.

Note—Why do we say limit? Observe योऽयं निरवधिः काल आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते—तन्नोदनं भोक्ष्यते ।

Note—The limit must be 'on this side i.e., अवर side' With the अवर side limit, this rule will not apply. With the word चर this construction is optional. See the next sūtra.

Why do we say 'when not divisions of day and night? There are three sorts of counter examples in this case, as योऽयं भाव आगामी तस्य योऽवरः यद्भुद्वयत्तः or योऽयं त्रिमास आगामी तस्य योऽतीतोऽयं भावः or योऽयं त्रिमासोऽतीत आगामी तस्य योऽतीतः यद्भुद्वयत्तः युक्ता अध्येक्ष्यते or योऽयं त्रिमासोऽतीत आगामी तस्य योऽतीतः यद्भुद्वयत्तः युक्ता अध्येक्ष्यते. Here July or First Future has been employed and not the Second Future.

२७९६ । परस्मिन्विभाषा । ३ । ३ । १३८ ।

अवर्तितव्यं प्रथमं भुज्यते तत्र । अवर्तितव्येव । योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्राध्येक्ष्यते । अध्येक्ष्यते । लिङ्गनिमित्तं धृक् क्रियाविशेषो (२२२८) अविचरतीत्येव । पुद्गलितेन विचरता युज्यते भविष्यत् ।

2796 Optionally so, when a declaration is made with regard to that side of a limit of time

The whole of the last two aphorisms except the word अवर must be read into this. The sūtra will then stand thus 'The Second and the First Futures are optionally both employed in denoting future time, not belonging to the current day, instead of the First Future alone, when the

word पर is used signifying a limit of time on that side of a fixed period, provided that this word does not give the sense of day or night

This is an example of aprāpta vibhāṣā.

This rule allows an option when the time refers to the पर side of a starting limit. Thus चोद्य चतुस्वर आगामी यस्य चतुः परमाग्रहापरयास्तत्र युक्ता अयेत्यानदे or अयेतामदे we will read together in the month of Chaitra, the year after next.

All the counter-examples given under the last aphorism are also valid here by substituting the word पर instead of चतुः

२७९६ । क । लिङ् निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ १३८ ॥

2796A Where there is a reason for affixing 'Lin' the affix 'Lin' is employed in the Future tense when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. The reasons for affixing लिङ् are such as cause and effect &c mentioned in III 3 156 and 157 &c. The लृङ् is called the Conditional tense. 'It comes in the conditional sentences in which the non performance of the action is implied, or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English Pluperfect Conditional, and must in Sanskrit be used in both the antecedent and the consequent clauses. — *Apte's Guide*

Thus दुग्धसिद्धेर्नविष्यद् तदा दुग्धजननविष्यद् if there had been good rain, then there would have been plenty of food or if there were to be good rain then there would be plenty of food. It is implied that there was not good rain nor consequent plenty or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so

२७९७ । भूते च । ३ । ३ । १४० ।

पूर्ववत् पदार्थनियतं ।

2797 And (where there is a reason for affixing 'Lin', the affix 'Lin' is to be employed, when the non completion of the action is to be understood) if the sense is that of past time

The whole of the last aphorism is understood in this. The last sūtra enjoined लृङ् in the Future tense, this sūtra ordains it in the Past the Conditional tense having both these significations. The reasons for affixing लिङ् are given in sūtras III 3 152 and those that follow it. In sūtra III 3 141 and those that follow, as far as III 3 152, optional rules for the employment of the Conditional tense will be given. Thus — दृष्टो भवामवसुतो जगदीर्षी ब्रह्मजयमात्रः खपत्सु दिवो ब्राह्मणीं यदि स तेन दृष्टोऽनविष्यद् तदा जगदीर्षयः न दुग्धमाह, अयेन यथा स गतः । I saw your son a Brāhmana (whom he would feast), if he (your son) had been seen by him (the twice-born), then he

would have been fed, but as a matter of fact, he has not been fed, he went by a different road'

The conditional sentence यदि च तेन हृष्टोऽनविष्यत् तदाभोजयत् is employed under circumstances set out above. It refers to a past time there is the relation of cause and effect existing one being in search of food and another in search of a guest to feed, and the action is not completed both taking different roads, did not come across each other

२७९८ । योताप्यो । ३ । ३ । १४१ ।

वा वा यताप्योः । यताप्योरित्यतः माह्वते लिङ्गिनिष्ठे लृङ् वेत्यधिक्रियते । पूर्ववत् उ यताप्योः इत्यादी मधतत इति विवेकाः ।

2798 From this point as far as sūtra III 3 152 (the whole of the following sentence is to be taken as exerting a governing influence on the sūtras that follow where there is a reason for affixing 'Lan, the 'Lrin may be) optionally (employed in denoting past time, when the non completion of the action is to be understood)

All the words within brackets must be supplied from the previous sūtras to complete the sense. This sūtra consists of three words वा optionally वा 'as far as and यताप्योः (the sūtra III 3 152)'. The words वा + वा + च form वा by the rules of conjunction. The particle वा in this aphorism has the force of limit exclusive and not that of limit inclusive. The optional use of the conditional tense will be illustrated in the following aphorisms where in addition to the special tenses to be employed by those rules we may employ the conditional also under those very circumstances, in the alternative, provided that the non completion of the action is understood. Prof. Bohtlingk translates this aphorism thus optionally so in connection with चत and चति the conditional tense may be employed

२७९९ । गह्राया लङ्गिजात्यो । ३ । ३ । १४२ ।

आप्त्वा येने लङ् द्यात् कालत्रये गह्रायात् । लृङ्गदिभ्यस्तद्याद्य जायते । यदि जायत इत्यत्रि जाय गह्रिकायाचक्षते । गह्रितयेत् ।

2799 The affix 'Lat is employed after a root, when it has in composition with it the words 'api' or 'jatu', the sense implied by the sentence being that of censure

This debars the Aorist &c., as it is subsequent

The word गह्रि means censure 'blame'. The affix लङ् has been employed to come with a present signification, and would not have come to denote the same in general which however it does here for here the Present tense is employed in preference to the tense required by the time of the action which is totally excluded. Hence the present sūtra. The लङ् here denotes all the three tenses

Thus अपि तत्र भवान् दूषलं याजयति 'even your honor sacrifices (or sacrificed or will sacrifice) to a Sûdra, चातु तत्र भवान् दूषलं याजयति गर्हायहे अपि अन्वयमेतत् 'possibly your honor sacrifices for a Sûdra', the sense implied being that such conduct on the part of those men are blameworthy

In the present case, there being no occasion for the application of लिङ्, of course we cannot employ लृट् to denote the non completion of the action

So also अपि or चातु जाया त्यजति, चातु गच्छिष्यामस्वति । गर्हितमेतत् । Fie ! you abandon (or abandoned or will abandon) your wife !

२८०० । विभाषा कथमि लिङ् च । ३ । ३ । १४३ ।

गर्हायानिर्दिष्टे । कालस्ये लिङ् । चास्तत् । कथं वर्गे त्यजेत्त्यत्र लिङ् वा । पदे कालस्ये सहायः । अत्र गच्छिष्यति नित्यं लृट् ज्ञेते वा । कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयति ।

2800 The affix 'Lin' as well as 'Lat' is optionally employed after a root, when the word 'katham' is in construction with it and censure is implied

The lat here denotes all the three times

The word censure is understood and by च we draw लृट् from the previous sūtra into this : By using the word 'optionally' in the aphorism, it is indicated that this rule does not exclude the application of the alternative tenses which would otherwise have been required by the time of the action It is not total exclusion like the last This कथं वर्गेत्यत्रेः or त्यजति । 'How dost thou abandon duty ? In the alternative we have three ordinary tense affixes Here in denoting the future there is always Conditional. As कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयति र अन्वयात् । While in denoting the Past the Conditional is optional when non completion of the action is implied कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयेत् or याजयति or याजयिष्यति 'Indeed, how your honor can (or will) sacrifice for a Sûdra

So also कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयति अवाक्यत्वं or याजयामाक्यत्वं ।

Here there is an occasion for the application of the Potential mood (लिङ्), therefore when we intend to express non completion of action in the past time, we can optionally employ the Conditional also (लृट्) As कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयति अवाक्यत्वं or याजयेत् । Indeed why did your honor (attempt to) sacrifice for that Sûdra (in vain) ?

Under similar circumstances, in denoting future time the Conditional (लृट्) must invariably be employed (III 3 139) as कथं वर्गे अत्यजिष्यः 'why will you (attempt to) give up your duty

२८०१ । कियुते लिङ् लृट् । ३ । ३ । १४४ ।

गर्हायानिर्दिष्टे । विभाषा तु नाप्युच्यते । क-कतरा-कतयो वा । लृट् माक्यत्वं ।

2801 The affixes 'Lin' and 'Lrit' come after a verb, when the interrogative words like 'kim' &c, are in composition with it and censure is implied

Here also the Potential and the First Future are employed in preference to the time required by the action

The word 'censure' is understood here, not so however, the word 'optionally'. This excludes all other tense affixes. The repetition of the word *सिद्ध* in this sūtra, is for the sake of excluding *सुट्* whose anuvṛitti would also have run into this sūtra had we taken the anuvṛitti of *सिद्ध* from the last sūtra instead of repeating it. Thus *कः कुरते वा इति निन्देत्* *निन्दिष्यति वा* 'who will censure Hari?'.

In the Past tense when the non completion of act on is implied we may optionally employ the Conditional (*सुह्*) and in the Future tense under similar circumstances we must employ the Conditional necessarily as *को नाम वृक्षो यः तत्र भक्षणवाजयिष्यत्* who is the Sūtra for whom your honor did sacrifice (in vain). This sūtra may be rendered thus also — In connection with an Interrogative Pronoun when censure is implied may be employed the Potential or the First Future

२८०२ । अमवकूलुप्त्यमर्षयोरकित्तेऽपि । ३ । ३ । १४५ ।

मर्षयामिति निवृत्तः । अमवकूलुप्तिरवकाशः । अमर्षोऽवकाशः । न तत्रावयामि न मर्षये वा भक्षणइति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । कः-कुरते-कुरते वा इति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । सुह् माशब्दः ।

2802 When it is to be expressed that somebody holds that something is not likely to take place or is not to be tolerated, the Potential and the First Future are employed, even without the Interrogative Pronoun

The anuvṛitti of the word censure ceases. The word *अमवकूलुप्तिः* means impossibility not to be believed. The word *अमर्षः* means 'not endurable or not to be tolerated'. This excludes all other tenses the Potential and the 2nd Future coming in preference to all other tenses required by the time of the action. Thus *न तत्रावयामि न मर्षये वा भवाद् इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति*

I do not believe or I cannot tolerate that you can revile or will revile Hari. Similarly *कः* or *कुरते* or *कुरते इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति* .

Note — So also *नाम कुरष्यामि न तत्रावयामि, न भवद्दये तत्र भवाद् नाम वृक्षं याजयेत्* or *याजयिष्यति* 'I do not believe or think it possible or trust that you or honor sacrifices (or sacrifice) for a Sūtra' *न मर्षयामि तत्र भवाद् वृक्षं याजयेत्* or *याजयिष्यति* I can not tolerate that your honor does (did or will) sacrifice for a Sūtra

When *come* *वे* come together with the non completion of the action is to be expressed we may optionally employ the Conditional (*सुह्*) but necessarily so when Future time is to be expressed. Thus *नाम कुरष्यामि तत्र भवाद् नाम वृक्षं याजयिष्यत्* I do not believe that your honor did or will sacrifice for a Sūtra,

२८०३ । कितिलात्यर्थेण सुट् । ३ । ३ । १४६ ।

अथवा अथवा यो रिरयेत द्वर्षायां चेति यावदनुवर्तते । किंकिसेति सप्रुदायः शोषदोतकत उप-
पदम् । अस्त्यर्थाः अस्तिनवतिविदास्तयः । लिङोऽपवादः । न नह्ये न नर्षये वा किंकिर रर्ष-
प्रदानं भोषये । अस्ति नवति विदाते वा प्रुद्रीं ननिचयति । अत्र सूट् न ।

• 2804 The affix 'Lrit' (the Second Future) is used after a root, when the words 'kimkila' or those having the sense of 'asti' (he is) are in construction with it, (when the action is not likely to occur, or is not to be tolerated and when censure (S. 2806) is implied).

The words within brackets must be supplied from the last aphorism and from S. 2806 The whole word किंकिर is to be taken as an upapada and not the word किं and किर separately This word expresses 'anger'. The words having the sense of asti are अस्ति, नवति and विदाते । This rule supersedes the Potential (लिट्) Thus किंकिर or अस्ति or नवति or विदाते नाम तत्र भवाद् दृढत्वं यावद्विचयति, न नर्षयामि, न नह्ये. 'Is it possible that your honor will (or did or does) sacrifice for a Sûdra? I cannot believe or tolerate it'.

Another example is न नह्ये न नर्षये वा किंकिर रर्षं प्रुदानम् भोषये 'I do not believe or can tolerate that thou shouldst eat the food of a Sûdra'; अस्ति नवति विदाते वा प्रुद्रीं ननिचयति 'Is it possible that thou shouldst go to a female Sûdra'.

As there is no occasion for लिट् here, we cannot have the Conditional (वृट्) required by rule III 3. 141

२८०४ । जातुयदोर्लिङ् । ३ । ३ । १४९ ।

'यदायदोर्षयसंयदानम्' । प्रुदोऽपवादः । जातु यदाया यदि वा स्वाहयो हरिं निन्देन्नावकस्त्वयामि न नर्षयामि । सूट् प्राग्वत् ।

2804. The affix 'Lrit' comes after a root, the words 'jātu' and 'yat' being in construction with it, when the sense is that the action is not believed to be likely, or is not to be tolerated.

This excludes the Second Future or 'Lrit'. जातु तत्र भवाद् दृढत्वं यावदेव, or यत्नान् तत्र भवाद् दृढत्वं यावदेव, न नह्ये न नर्षयामि ।

Vrt.—The words यदा and यदि should be enumerated along with the words जातु and यत् in this rule As यदा or यदि वा स्वाहयो हरिं निन्देन्नावकस्त्वयामि न नर्षयामि 'neither do I think nor do I tolerate that one like you should blaspheme Hari'.

Here also, when the non-completion of the action is implied, the Conditional (वृट्) is necessarily employed in denoting future time, and optionally so in denoting past time. As जातु यत्, यदा or यदि स्वाहयो हरिं निन्देत् or यत्निन्देत् नावकस्त्वयामि, न नर्षयामि वा 'neither do I believe, nor do I tolerate that one like you did attempt to blaspheme Hari'. यदि प्रुत्तिमया-
स्त्वयस्तुष्टोऽवाकनम् तव रश्मि रश्मिष्वत् प्रुद्रीके किमस्मिन् 'if you had felt (which you clearly have not) the fragrant smell of her breath, would you have had any liking for this lobus?'

२८०५ । यच्छयत्रयोः । ३ । ३ । १४८ ।

यच्छ यत्र वा त्वमेव कुर्याः न नश्यसे न नर्वयामि ।

2805. The affix 'Lia' comes after a root, the words 'yachcha' and 'yatra' being in construction, when the sense is that the action is not believed to be likely, or not to be tolerated.

This supersedes the Second Future. The separation of this aphorism from the previous one is for the sake of the rules that follow. The rule I. 3. 10 does not also apply here. Thus यच्छ यत्र वा त्वमेव कुर्याः न नश्यसे न नर्वयामि 'I do not think, nor can I tolerate that thou wilt do so'.

The Conditional (लुङ्) will also be employed under its own proper conditions as shown in the last aphorism.

२८०६ । गह्वीयां च । ३ । ३ । १४९ ।

अनवज्ञातमर्षेति नित्यम् । यच्छयत्रयोपेति गह्वीयां लिङ्गेन स्यात् । यच्छ यत्र वा त्वं ह्यं याजयेः । आयाज्य तत् ।

2806. The affix 'Lia' comes after a root in all tenses when the words 'yachcha' and 'yatra' are in composition with it, provided that censure is implied.

The governing force of the words *anavakhyati* and *amgrsha* censure. This debars all other tense-affixes. Thus यच्छ or यत्र तत्र भवाद् युज्यते याजयेद् अहो वृद्धः यद् याजयति, गह्वीनदे अहो अन्वयाज्यतेतद् 'we blame you, who being an opulent, old Brāhmana (who ought to know better) officiate as a sacrificial priest for a Śūdra, O! It is improper'!

When the non-completion of the action is indicated, the Conditional tense must be employed under the rules given in III. 3. 139 140 141. As यच्छ or यत्र त्वं हरिं निन्देः or अविनिन्दयस्, गह्वीनदे 'we censure that you should (have attempted to) blaspheme Hari', &c.

२८०७ । चिन्नीकरणे च । ३ । ३ । १५० ।

यच्छ यत्र वा त्वं ह्यं याजयेः । आहवर्षेतेतद् ।

2807. The affix 'Lia' comes in all tenses after a root, when used with the words 'yachcha' and 'yatra' and the sense implied is that of 'wonder'.

The word चिन्नीकरणं means 'wonder, astonishment, strangeness &c.'. This debars all the other tense-affixes. Thus यच्छ or यत्र तत्र भवाद् युज्यते याजयेद् आहवर्षेतेतद् 'this is a wonder that you should sacrifice for a Śūdra'.

Note.—When the non-completion of the action is indicated, the Conditional is employed under the rules III. 3. 139, 140 and 141. Thus आहवर्षेतेतद् यच्छ or यत्र त्वं ह्यं याजयेः or अयाजयिष्यः 'it is a wonder that you should (have attempted to) perform a sacrifice for a Śūdra', आहवर्षेतेतद् यच्छ

or वचनं कृतं यदाकृदियत् 'it is a wonder that you should (hereafter attempt to) make a Sūdra perform a sacrifice.

२८०८ । ज्ञेये लुङ्यदी । ३ । ३ । १५१ ।

यस्य वक्ष्याम्यस्य स्मिन्नुपपदे चित्रीकरणे नञ्चे चातोर्लुङ् एवाह । आद्यर्थेनञ्चे नाम कृष्ण इत्येति । 'यदीदि किम् । आद्यर्थे यदि चोऽपीवीत ।

2808 In all other cases, when wonder is implied by words other than 'yachoha' and 'yatra', the affix 'Lit' is employed after a root, except when the word 'yadi' is used

In all other cases, that is to say, in cases where the words वचन or वच are not employed, as well as where the word यदि is not used, the Second Future is used in preference to the Potential

Thus आद्यर्थेनञ्चे नाम कृष्ण इत्येति 'a miracle that the blind see Krishna.' आद्यर्थे, चित्रं, अद्भुतम् अन्वये नाम चर्वेतपारोत्येति, चचित्ते नाम कदाकरत्य् अर्थात् 'it is wonderful, strange and astonishing that the blind man should ascend a mountain, or a deaf person should read grammar'.

Not so, when the word यदि is employed. Thus आद्यर्थे यदि चोऽपीवीत 'a wonder, if he study' आद्यर्थे यदि च मुञ्जीत 'a wonder, if he eat

As there is, in this case, no occasion to employ the Potential, we can not employ the Conditional as directed in sūtras III 3. 139, 140 and 141.

२८०९ । उताप्योः समर्थयोर्लिङ् । ३ । ३ । १५२ ।

वाङ्मित्रवर्ज्येऽनयोस्तद्वार्धता । उत अपि वा दृग्वाद्य इति । 'वनयंते । किम् । उत दस्तः पतिरिति । अपिवास्तति द्वारम् । प्रत्ययः प्रवृत्तादने च नञ्चये । इतः प्रवृत्ति निवृत्तिनो अपिवा-विपरीतौ प्रवृत्तिरिति निवेद्ये ।

2809. The affix 'Lit' comes after a verb in all tenses, when the words 'uta' and 'api', both having the same meaning, are in composition

This excludes all the other tense affixes. The meaning which is common both to उत and अपि is that of वाङ् 'assuredly, certainly, surely, really'. Thus उत or अपि दृग्वाद्य इति 'assuredly I have destroyed all sin' 'उत चर्वेत् 'certainly he does', अपि चर्वेत् 'assuredly he does', उतापीवीत 'certainly he studies (will study &c.)', अतापीवीत 'surely he studies &c.'

Why do we say 'when they mean certainly'? Observe उत द्वारं पतिरिति 'will the stick fall? अपि द्वारं पतिरिति 'he shuts the door'. Here उत is employed in asking questions, and अपि with वा means 'to shut'.

The option allowed by rule III. 3. 141 ceases. Hereafter the Conditional (लृट्) must invariably be used even in indicating Past action, when action is not completed, and there is reason for the employment of लृट् (Potential) In indicating Future tense, of course, लृट् must necessarily be employed as before. Henceforward, therefore, no option is allowed, but लृट् must be employed where sūtras III 3 139 and 140

Why do we use the word **यस्य** 'competent to do'? Observe, **विदेगस्यापि देवदत्तः प्रायेण गतिष्यति ग्रामम्** 'I expect Devadatta, who is living in a foreign country, will some day go back to his country'. Here though expectation is expressed the idea conveyed by **यस्य**, namely, the power to do something or adequacy to do is not present, and hence the Future is employed instead of the Potential.

Why do we use the phrase **निद्रामयेति** 'when the actual result does not take place'? Observe, **यस्य देवदत्तो हस्तिन इतिष्यति** 'Devadatta is in a position to kill the elephant, and he will carry it out also'.

Under similar circumstances, in past and future times, when non-completion of action is indicated, the Conditional tense (**बुद्ध**) must be invariably used in preference to every other tense. Professor Bohtlingk translates the sūtra thus: "The Potential is employed when it is expressed that some one is believed to be capable of doing something, pre-supposing that the actual performance of the action does not take place".

२८१२ । विभावा घातौ संभावनवचनेऽपदि । ३ । ३ । १५५ ।

प्रत्येकमप्युक्तं । संभावनेऽर्थे घाताबुध्पदे उत्तेऽर्थे लिङ् वा इयात् न तु यच्छादे । प्रत्येक निधे प्राप्ते यद्यन । संभावयानि भुञ्जीत भोजयते वा भवत् । 'अपदि' लिङ् । संभावयानि यद्भुञ्जीत वा भवत् ।

2812 The affix 'Lū' is optionally employed after a verb when it has another verb which expresses 'expectation', in construction with it, but not so when the word 'yat' is used.

The whole of the last sūtra qualifies this sūtra, the 'expectation' indicated here being of the kind mentioned in the last sūtra and governed by the conditions laid down in that aphorism. The word by which an 'expectation' is expressed such as **संभावय** **यस्य**, or **यदिनाम**, is called **संभावन वचन**. This sūtra enjoins an option, where by the last aphorism, there would have been necessarily the Potential Tense. Thus **संभावयानि भुञ्जीत** or **भोजयते भवत्** 'I expect you will eat', **यद्यनस्ययानि भुञ्जीत** or **भोजयते भवत्** 'I hope you will eat', **यद्दधे भुञ्जीत** or **भोजयते भवत्** 'I believe you will eat'. Why do we say 'not so when "yat" is used'? But no option is allowed, and the Potential must necessarily be used, when the word **यस्य** is employed. As **संभावयानि यद् भुञ्जीत भवत्** 'I expect you will eat'.

The sūtra may also be rendered thus: "The Potential is not necessarily employed, where there is in connection with it a verb in the sense of 'to hold as possible', but not when **यद्** is employed".

२८१३ । हेतुहेतुमतो लिङ् । ३ । ३ । १५६ ।

या इयात् । कृच्छ्रं ननेच्छेत्तुलं यायात् । कृच्छ्रं ननेच्छति चेत्तुलं यायस्यति । 'ननेच्छति' हेतुः । न । इतीति यतः ।

2813 The affix 'Lū' is optionally employed after both those verbs which express the condition and its consequence.

The word **हेतु** means 'cause' or 'condition' and **हेतुवद्** means 'consequence' or 'effect'. This supersedes all other tense affixes, in other words, 'in conditional sentences in which one statement is made to depend upon another as its reason or ground the Potential is used in both the antecedent and the consequent, otherwise called the *protasis* (**हेतु**) and *apodosis* (**हेतुवद्**), the former containing the condition or ground of argument and the latter the conclusion based upon it'. Thus — **हृष्य नयेद् येद् युत वावाद्** or **हृष्य नयति येद् युत वास्यति** 'If he bow to Kṛishna, he will get happiness' **दक्षिणेन वेदायान्न यत्नत् पर्वानयेद्** 'if he go by the right side, the cart will not be upset', **यदि कमलकम् यादयेन्न यत्नत् पर्वानयेद्** 'if he calls Kamalaka the cart will not be upset'. Here 'going by the right side' is the *protasis* (**हेतु**) and 'not upsetting' the *apodosis* (**हेतुवद्**).

This is an optional use of the Potential, we may use the Second Future in the alternative, thus **दक्षिणेन वेद् वास्यति न यत्नत् पर्वानविच्यति** 'if he goes by the south, the cart will not be upset'.

The word **विनाया** 'optionally' used in the sūtra immediately preceding is also understood here.

Ishti — This usage is confined to the Future only.

Though the anuvṛtti of **सिद्** could have been taken from the last aphorisms its repetition here is for the sake of pointing out the particular time namely, the Future, in which the Potential should be employed. Therefore, it is not employed in the following sentences, **हन्तीति वक्ष्यते** 'he kills, therefore he flies' **चर्षति दक्षि वासति** 'it rains therefore he runs'.

It of course follows that when the non-completion of the action is indicated, the Conditional (**यद्**) should be employed under these very circumstances. See examples under III 3 139.

२८१४ । इच्छार्थेषु सिद्धलोटी । ३ । ३ । १५३ ।

इच्छानि भुञ्जीत भुङ्क्ता वा भवान् । एव कामये प्रार्थये हृष्यदिवेदि चोप्यु । " काम मवेद न इति वक्तव्यम् " । वेद् । इच्छाकरोति ।

2814 The affixes '**Lin**' and '**Lo**' are employed after a root, when another verb having the sense of 'wishing', is in construction with it.

This supersedes all other tense affixes. When words expressing 'wish', such as **हृद्**, **कम्**, **मार्थं** &c., are used the Potential or Imperative is used, thus **इच्छानि कामये** or **प्रार्थये भुञ्जीत भवान्** or **भुङ्क्ता भवान्**. I wish desire of pray, that your honor may eat.

Var — It is only when a desire is expressed that the Potential or the Imperative should be employed (and not merely when the verb 'to wish' or its synonyms are in composition). Therefore, the Potential or the Imperative is not used here **इच्छाकरोति** 'wishing, he does'.

The sūtra may be explained as follows: I connect the verb in the

२८१५ । लिङ् च । ३ । ३ । १५९ ।

यमानकर्तृकेषु इच्छायेषु लिङ् । पुञ्जीयेतीच्छति न

2815 The affix 'Līn' is used after a verb, when another verb meaning 'to wish' is in construction with it, and the agent of both the verbs is the same.

Under similar conditions, with words implying 'wish', the Potential is used in the sense of the Infinitive. Thus पुञ्जीय इति इच्छति 'he wishes that he may eat', यधीयेतीच्छति 'he wishes that he will read'.

When the non completion of the action is implied, the Conditional must be employed under rule III. 3 139.

२८१६ । इच्छार्थेभ्यो विभाया वर्तमाने । ३ । ३ । १६० ।

लिङ् इयात्पठे लट् । इच्छेत्-इच्छति । दादयेत्-जानयेति । विधिनिमन्त्रण- (२२०८) इति लिङ् । विधी । यजेत । निमन्त्रणे । इदं पुञ्जीत भवात् । आनमन्थे । ददायीत । अधीष्टे । पुत्रमध्यापयेद् भवाद् । भवदने । किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्क्य । प्रार्थने । ओ भोजनं तमेव । एवं लोट् ।

2816. After roots meaning 'to wish', the Potential (Līn) is optionally used in denoting the present time.

Thus ordains लिङ् where there would have been otherwise लट्. Thus इच्छति or इच्छेत् 'he wishes', वदति or उवाच, जानयति or जानयेत् ।

२८१६ । क । विधिनिमन्त्रणानन्त्रणाधीष्ट संप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । ३ ।

३ । १६१ ॥

2816A. The Potential mood is employed in denoting (a) command, (b) invitation, (c) permission, (d) entreaty, (e) question, and (f) prayer

As (1) command यजेत 'Let him sacrifice, (b) Invitation इदं पुञ्जीत भवात् 'I invite you to dine here (c) Permission ददायीत 'you may (are permitted) sit here'. (d) Entreaty पुत्रमध्यापयेद् भवात् 'I entreat you to teach my son' sit here'. (e) Question किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्क्य 'may I read the Veda or the Logic'. (f) Prayer ओ भोजनं तमेव 'O! May I get food'

So is the case with the Imperative by the next sūtra.

२८१६ । ख । लोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

2816B. The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the last aphorism. The division of this aphorism from the last, is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus —

(1) कटं तावद् भवात् करोतु 'make the mat', एतत् भवात् आनमन्थु ।

(2 and 3) अमुं भवात् आनमन्थु 'there you are invited to' or you may, sit'.

(4) पुत्रमवाह्यं ज्ञप्स्याम्यसु 'you will teach, I hope the son

(5) किं भी येदमभ्यये उत तर्कम् 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic?

(6) भवति मे ग्राह्यं वा व्याकरणमभ्यये वा प्रोद्यम्यये this is my prayer that I may learn the Grammar or that I may learn the Prosody'

२८१७ । प्रियातिसर्गमाप्तकालेषु कृत्याश्च । ३ । ३ । १६३ ।

प्रियो विधिः । अतिवर्गः कालचारानुषा । भवता वदन्त्यम् । भवताम्यवताम् । भवताम् वदन्त्यम् ।

2817 The affixes called 'Kṛitya', and the affix 'Lot' come also after verbs, in the sense of direction, granting permission, and proper (particular) time

The word प्रिय means 'direction', अतिवर्गः means permission to do as one likes, ग्राहकालः means arrival of appropriate occasion or time for the doing of an action. The force of च is to introduce the word लोट into this aphorism. Thus भवता वदन्त्यम् you should ever see भवता वदन्त्यम् you do sacrifice. So also भवता कर्तः वरणीयः कर्तव्यः कृत्यः or कार्यः you must, may or it is proper time for you to make the mat

So instead of the Passive Potential Participles for such the Kṛitya affixes (III 1 95 &c) may properly be called, we may have the Imperative also. Thus करोतु कर्त 'you must (may or it is the appropriate time to) make the mat

Note —It might be asked 'Why the kṛitya affixes are enjoined to come with the force of direction permission &c. They have been ordained most generically to come in denoting action in the Abstract (भाव) and object (वर्त) and a fortiori they will come in denoting the senses of direction, permission &c for the latter are but a species of action. If you say that लोट being ordained in these special cases, will (on the principle that an apavāda or special rule excludes an utvarga or general rule within the jurisdiction of such special rule) exclude kṛitya affixes we would reply, that kṛitya affixes will not be excluded for the rule of non union for affixes (III 1 94) will apply

Note —To this objection we answer the special mention of the word kṛitya in this sūtra indicates the existence of the following maxim —

The rule of non union affixes (III 1 94) does not necessarily apply to all cases after sūtra III 3 94 treating of primary affixes by which feminine nouns are formed

Q —What is the difference between the words विधि and प्रिय? Ans Some say विधि means a precept enjoining something for the first time while प्रिय means mere 'direction

२८१८ । लिङ् लोटोर्ध्वमीहृत्तिके । ३ । ३ । १६४ ।

प्रियादयोऽनुवर्तन्ते । उदाहरणं प्रिय-वदन्त्याम् वदन्त्यम् ।

2818 The affix 'Lin' (as well as the 'Kritva' and 'Lot') is used (under similar circumstances in the sense of direction, permission &c) when the time is future by a Muhūrta (18 minutes or an Indian hour), (or the Potential may be used as well, when it signifies 'at this very moment')

The words *सिद्ध* &c of the last sūtra must be read into this. The force of *सिद्ध* is to introduce the words *कृष्य* and *करोतु* from the last sūtra, into this. Thus *कृष्य* *गृह्णादपि गृह्णेत्य नवता खलु कदा कर्तव्यः कदाचिद् कार्यः*, or *नवाद् खलु कदा कर्तव्यः* (Potential) or *करोतु* (Imperative). 'You may/must do the mat after an Indian hour, or you must &c' or 'it is proper time for you to make a mat just now'. Compare III 3. 2. So also *गृह्णादपि गृह्णेत्य* or *गृह्णाद्* 'you may should or ought to sacrifice after an hour

२८१८ । स्मे लोट् । ३ । ३ । १६५ ।

पूर्वसूत्रस्य दिवसे सिद्धः कृत्वावा नवावाद् । कृष्यं गृह्णादावर्तं एव ।

2819 The affix 'Lot' comes after a verb when the word 'sma' is in composition, (when the sense is that of 'direction' permission) &c and referring to time future (by a Muhūrta)

This supersedes the Potential (सिद्ध) and Potential Passive Participles (कृत्वा). Thus *कृष्यं गृह्णाद् नवाद् कदा करोतु एव प्राचं नवखलु एव वाचकनवावाद्* एव 'you (may, must, or it is proper time to) make the mat, or go to the village or teach *Manavaka* just now'. So *कृष्यं गृह्णाद् नवावाद्* एव ।

२८२० । अघोष्टे च । ३ । ३ । १६६ ।

एव उपपदेऽपि लोट् एवाव । एव एवाववाचय ।

2820 And when 'wish' is meant (the Imperative may be used when the word 'sma' is in composition with the verb)

The word *एव* is understood here. The word *अघोष्टे* has already been explained in sūtra III 3. 161. This rule supersedes the Potential. Thus *सह्य एव दास्य वाचकनवावाद्* or *अह्य एव दास्यन्निदोषः शुद्धिः* O 'King! I wish that you teach the boy or make *Agnihotra* sacrifice

२८२१ । लिङ्यदि । ३ । ३ । १६८ ।

यद्यद उपपदे कालमवयवेताडु च लिङ् एवाव । कालः संप्रयोगे वेला वा यदुपयोगे नवाद् ।

2821 The affix 'Lin' comes after a root when the word 'yad' is in composition, and the words 'kāla', &c occur in construction

This ordains the Potential and supersedes the Infinitive in 'tutun'. Thus *कालः संप्रयोगे वेला वा यद् नवाद् युज्यते* it is time that your honor should take your meals.

२८२२ । अर्हं कृत्यत्वरश्च । ३ । ३ । १६९ ।

वाचिह । एव कथा कदे ।

2822 The affixes 'kritya', and the affix 'trich' are added to a root, when fitness as regards the agent is implied, (as well as the affix 'lin')

The force of च = to introduce the Potential (लिङ्) into this, from the last. Thus भवता खलु कथा बोद्धव्या यास्या or बहनीया (kritya) or भवाद् खलु कथा बोद्धा (trich), or भवाद् खलु कथा बहेद् (lin) your honor = fit to marry the girl

Note — Why specifically enjoin 'kritya' and 'trich' in the sense of fitness? They being enjoined universally would a fortiori be applied when fitness is to be denoted? Because the लिङ् being specially enjoined to denote fitness and being an *Apavāda* would have debarred *kritya* and *trich* which being universal affixes would give way. Nor can we to prevent this contingency take shelter under rule III 194 of no uniform affixes for we have seen that that rule is not universally valid.

२८२३ । शकि लिङ् च । ३ । ३ । १९२ ।

शक्ती लिङ् इत्याह । आत्कृत्या । आर एव वहे । शकि लुङ् (२२१८) आकार्षी । कथं वा भवतु वा भविष्यतीति । नाहं भाक् किं तु नाययः ।

2823 And the affix 'Lin' as well as the 'kritya' affixes come after a verb when the sense is that of 'capability'

The word 'capability' qualifies the root so that the sense of capability must be inherent in the root. Thus भवता खलु भारो बोद्धव्यः बहनीयाः यास्याः (kritya) or भवाद् खलु भार बहेद् you can carry the load.

Though *kritya* affixes could have come in this sense even without any special rule for they are general affixes their special mention in this sūtra is to guard against their being superseded by लिङ् for rule III 194 is not universally valid.

२८२३ । क । माङि लुङ् । ३ । ३ । १९५ ।

2823A When the particle क is added, then the aorist is employed in all tenses and moods (See No 2219)

Thus वा कर्षीः Do not do How do you explain the Imperative and the Second Future in the sentence कथं वा भवतु वा भविष्यति? This is not कङ् but a different particle क ।

२८२४ । धातुस्यन्धे प्रत्यया । ३ । ४ । १ ।

आत्मवर्तमाने चक्रेषु यत्र काले प्रत्यया लक्ष्यस्ततोऽप्यतानि स्युः । लिङ्भाष्यक्रियायां प्राधान्यात्सदनुदीयेन मुक्तपूतक्रियावाचिभ्यः प्रत्ययाः । यद्यद्दर्श । भूवे सद् । चतीनधाप्रकृतं कर्तृक दर्शनार्थः । दोमदाश्चर्य प्रोक्ता भविता । सीमेन यद्यवगापी यः पुत्रस्तत्कर्तृकं भवन् ।

2824 When there is a syntactical relation between the senses of the verbs, the affixes are valid, even in denoting time other than that for which they have been specifically enjoined.

The action denoted by the conjugated verb being the principal, regulating the time of the verb subordinate to it in the other, and so the affixes of the verb in the subordinate need not be the same time as that of the principal, though primarily the affixes might have denoted some other time.

Note—The above sūtra is thus translated by Professor Böttlinger — "Words formed with affixes stand, (in reference to the time) in closer relation to the verb (with which they are allied)"

Note—The above is not a literal translation but rather an explanation. The literal translation will be something like this "Affixes are employed in denoting relation (सम्बन्ध) between the senses of verbs". The word सम्बन्ध is a Q native Compound meaning 'relation of roots'. The word 'root' is figuratively used for 'sense of roots', so that the above compound means 'relation of the senses of roots'. In other words, the relation between the roots should be that of qualifier and the qualified. When there exists such a relation between the senses of two verbs, namely, that of qualifier and the thing qualified, then the affixes may be employed in denoting other times than that specifically ordained for them.

This is *हव्यं पुत्रं ददाति* 'living thro he saw, *अग्निहोत्रं कुर्यात्* 'to him a son will be born, a performer of the Agnihotram sacrifice', *पुत्रः कुरुते* 'he will be to-morrow maker of the mat'; *अग्निहोत्रं कुरुते*

Note—Here, though the time of the action of *living* denoted by *हव्यं* is present, (III 2. 124), this action is present only in relation to the action of *saying*, and though because the latter action is past, the former action also is past with reference to the speaker or writer, this circumstance does not affect the form of *हव्यं* which therefore may remain as it is. In other words, 'affixes are related directly to the root, and not to the whole sentence'.

Note—Similarly the word *अग्निहोत्रं* is formed by an affix (III 2. 85) denoting past time, while the word *कुरुते* is in the Future tense. Now, this linking together of a word in the Past tense with a word in the future is a valid usage. Here the time of the qualified verb *कुरुते* does not affect the special time of the qualifier *अग्निहोत्रं*.

Note—Q.—Why has the word *कुरुते* been repeated in the sūtra, when it was understood in the sūtra from III 1. 11? Ans.—The repetition is for the sake of indicating that the affixes which are not ordained to come after roots (*वृत्ति*), but which are enjoined to come after roots &c. such as Taddhita affixes, are even valid in other cases than those in which they have been specifically enjoined when related to a verb. Thus *कुरुते* 'he was possessed of a cow', *कुरुते* 'he will be possessed of a cow'. Here the Taddhita affix *कुरुते* is added to the root *कुरु* 'cow', with a present signification (I. 2. 94), the word *कुरुते* meaning 'who has cows' or 'is

which there are cows' This word *नोवत्* however, is related and validly so, to the words *आसीत्* and *अविता*—one in the Past tense and the other in the Future

२२२५ । क्रियासमिहारि लोट् लोटो हिस्वी वा तद्ध्वमो । ३ । ४ । २ ।

पीनः पुत्रे पुत्रार्थं च दोट्ये चातलोऽप्यस्य च द्विषी स्तः । विज्ञापयादाः सो च द्विषी क्रमेण परस्मैपदादयोऽप्यस्यो स्तः लोट् लोटो च । तद्ध्वमोऽप्येव तु द्विषी वा स्तः । पुरस्मैपदमस्य तु नान्येतिदिदिद्येते । द्वित्वविधायकान्तर्यात् । तेन चक्षुःपुत्रयवनविषये परस्मैपदादयो हि कर्तारि आत्मनेपदेष्वप्यस्यो भावकर्मकर्तृषु ।

2825. When the (frequency or) repetition of an action is indicated, the affix 'Lot' is added to the root, and the verb is repeated. And the affixes 'lu' and 'sva', or the affixes 'ta' and 'dhvam' are the substitutes of 'Lot'.

Professor Bohtlingk translates this as follows. "When the repetition of an action is expressed, the Imperative is used, and though the second person singular is used, it may also stand for the second person plural."

The phrase *चातुसद्वय* of the last sūtra is understood here also. The frequency or repetition of an action is called *चतुसद्वयः*. This word qualifies the sense of the original. In other words, "when the sense of frequency &c. is understood in connection with the action this sense not being included in that of the verb, as it may be in the case of a verb from frequentative roots."

This Imperative mood is employed in all Tenses and Persons in connection with all moods. But the peculiar use of the Imperative is confined to the 2nd. person singular and plural Parasmaipada (हि and त, and 2nd. person singular and plural Atmanepada (स्व and वच्). In other words 'the Imperative mood in Parasmaipada and Atmanepada is repeated, though the subject of the main verb be different and the verb be in any tense.' Thus *जुनीहि जुनीहिषेऽथ जुनाति* 'he cuts repeatedly', as if some one was always calling out to him 'cut thou, cut thou'. *जुनीहि जुनीहिषेऽथ जुनी* *जुनी* or *हन्ते जुनाति* 'they cut often and often'. So also *जुनीहि जुनीहिषेऽथ त्वं जुनाति* *जुनातु* *जुनीत* or *तुवं जुनीत* 'thou or you two or you all cut repeatedly' as if some one was calling out to you 'cut you, cut you'.

So also *जुनीहि जुनीहिषेऽथ त्वं जुनीत* *अथ जुनाति*, *अथ जुनीत* &c. 'you cut I cut, he has cut repeatedly', as if some one was calling out to us 'cut ye, cut ye'. Similarly with Atmanepada roots, as *असीदसीदसीदेष्वेऽसिदसीदि*, *हसी हसीहसी*, *हन्ते हसीत* &c. 'he or they study hard' as if some one was calling out to them 'study thou, study thou'.

So also *असीदसीदसीदि* *हसीहसीत* &c. Similarly in every tense mood and person, as *असीदसीदसीदि* *असीदसीदि*, *असीदसीदि*, *असीदसीदि*.

The Intensive verbs, in *वच्* also have this meaning of frequency, but there the verb is not repeated, as the sense of frequency there is inherent

in the verb, in this case we must repeat the verb to express frequency.
Se VIII 14

This use of the Imperative is not found in Literature (Bohtlingk), but in Marathi.

• २२२६ । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् । ३ । ४ । ३ ।

अनेकक्रियासमुच्चये दोत्ये प्रागुक्तं वा स्यात् ।

2826. The affix 'Lot is similarly added to the root optionally, when several themes follow one after another.

In this case also the terminations of the second person singular and plural Atmanepada and Parasmaipada are employed namely, हि, स्व or त् and च्वस् । Thus प्राचूयन्त नठन्त खट्वरन्त क्वाययिषानन्तेत्येवायन्तस्ति or इनावन्त or इनेऽन्ति ।

Similar examples can be formed as in the last aphorism only the Imperative is not doubled as in the last case.

Similarly **ए-होऽपीच व्याकरणपीच, निरुक्तपीचैः**वेदादपि or **इनावपीदाते**
or **इनेऽपीच** he or they two or they all learn, learning Prosody, learning
Grammar learning Nirukta

Thus being an optional rule we have these forms also कदाकरणधीये निरक्तमधीये इत्येवमधीये, इत्यमधीयाये इत्येवमधीयाये। कदाधीये कदाकरणधीये निरक्तमधीये, इत्येवमधीये इत्यमधीयाये इत्यमधीयाये। कदाधीये कदाकरणधीये निरक्तमधीये इत्येवमधीये इत्यमधीयाये इत्यमधीयाये।

२८२७ । यथाधिध्यनुप्रयोग पूर्वस्मिन् । ३ । ४ । ४ ।

आप्तौ लोहविधाने लोटप्रकृतिभूत एव पातुरनुप्रयोगः ।

2627 In the first case (comprised under sūtra III 4 2), the same verb must be used in the subsequent clause, as the verb which was put in the Imperative mood

The examples have already been given under III 4 2 S 2825. We cannot say लुनीदि लुनीहीस्तेवार् दिनति we must use a verb from the root लू' to cut. Such as लनाति &c So also लकीरलकीरल takes लकीरे only after it and not a synonymous verb like पदति &c

२८२८ । समुच्चये सामान्यवचनस्य । ३ । ४ । ५ ।

समुच्चये श्रीहृषीकेशनामाष्टकस्य पातौ पुनर्योगोऽस्यात् । अमुप्रयोगान्नवाद्यसं सदा दृष्टमि
 वादयत् । ततः सत्पाकात्तयोः पुनर्योगोऽस्यात् । अत्र तत्पादयोः । एककृतौ च वर्तमानं यान् वातीत्यस्य ।
 वाद्विहीदीति याति । पुनः पुनरतिशयेन वा यान् द्वात्र तत्पादयोः । एककृतौ च वर्तमानं यान् वातीत्यस्य ।
 इति शब्दस्त्वभिधानस्ये तत्पदार्थं ग्राहयति । एवं यातः । वाज्जि । वासि । वायः । वाय । यातयाति ।
 द्रव्यं याय । वाद्विहीदीत्ययावीत् । वास्वति वा । अथीत्यधीत्येतयोरीति । पञ्चमिदये पथे
 धीपञ्चमधीत्यमिति द्रव्यमधीत्ये । समुच्चये तु द्रव्यमिदं यानां सादेत्स्वयमवहति । यान् पुनर्योग
 दाधिकमास्यादपरेत्यस्वयमवहति । तन्मनोस्तु विवर्तसादेत्स्वयमवहति । मुक्त्वात्तादप्यमविरय
 म्यवहति । पथे विरवो । अत्र समुच्चये यानविशेषाच्चानुप्रयोगार्थेनामान्येनाभिधानस्यः । पथे
 वक्तुं विवर्ति यान् सादेति यान् पुनर्योगे दाधिकमात्सादेति । पथे

90

Here there is relation of identity with the general verb (*abhyavaharati*) used in the subsequent sentence, and the particular verbs which have collected together in the first sentence.

Where there is no *samuchchaya*, we use the ordinary Tenses. As *पशुपति* 'he drinks barley gruel' *पाना खादति* 'he eats fried corn'. *खनं* *उहले* 'he eats rice' *दाधिकनारखादते* 'he tastes curd preparation'.

In the same way is explained the following verse of the *Śūpālā vadha* *पुनीववस्कन्द* (he besieged the Puri), *पुनीदि नन्दन* (he destroyed the Nandana garden by cutting down the trees) *सुपार रत्नानि* (he stole the gems, that is, plundered good things), *इरावराहणः* (took away captive the heavenly nymphs)

विपुल पत्ने नमुचिद्विवा यती (that powerful *Ravana* contending with the Enemy-of *Namuchi* (*Indra*) made) *व दृष्टतावा-यनदिवि* *दिवः* (disturbance night and day, and so made heaven unpleasant) (*Mayha* 1 51)

Here in the first part of the sentence the usual verbs in the Imperative Mood, namely (1) *aviskanda* 'besiege thou', (2) *lunhi* 'cut down thou', (3) *mushana* 'steal thou', and (4) *hara* 'capture thou'. They all are in syntactical relation with the one *रावरा* and the one verb *यस्य* *दृष्टतावा* made disturbance in the past tense, that of the current day and not seen by the narrator, covers all the above four verbs for they are all the particular forms of the general action to disturb the peace.

To explain *aviskanda* &c by 'he besieged frequently cut down &c.' as it is actually done by *Valmiki* in his commentary, by taking them as Imperatives with the force of frequency of III 4 2 S 2825 is inaccurate and erroneous. Because in the *sūtra* *पुनीववस्कन्दराव* III 4 3 S 2826 the *anuvṛtti* of the words *पुनीववस्कन्द* of the preceding *sūtra* is not current. For then there ought to have been the repetition of the Imperative verb. But as *aviskanda* &c are not repeated in the above verse, it is not a case of *Kriyasamabhihāra* but of *samuchchaya* pure and simple.

The opinion of some commentators that 'aviskanda' &c, are in the second Person Singular is also erroneous. For we have already said that the Person and Number designations do not attach to these verbs so though *aviskanda* &c have the form of 2nd Person Singular yet they are really not so.

Here ends the Chapter on the meaning of Tense affixes.

Here ends the Part I Volume II, treating of the conjugation of verbs of the *Siddhanta Kaumudī* of *Bhattoji Dikshita*.

FOR SALE.

1. VEDANTA TAI VATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L.
A very important book on Metaphysics Cr. 8vo. pages 83.
price 8 annas
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY—"Vedanti Series No 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities —*The Theosophy in India*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—In Bengalee, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B A L C L) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials Royal 8vo pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 260 figures price Rs 5.
4. LIL L AND SAYINGS OF SRI SRI RAY KRISHNA PARAMHANS D V.—I, Hindi by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149 Price Rs 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Ishfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo pages 1008 Cloth Gilt lettered Price Rupees Five
6. THE BENGALEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr 8vo 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHLI HADIS (WAHABIS) to play in the same mosque with the sunnis Price Rupees Two
8. PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS Cloth Bound Price Rupees Three

To be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR LAKSHI'S STREET.

FOR SALE.

—o—

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI—Translated by Minmatha Nath Paul B.A. B. L. A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo: pages 83: price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—"Vedanti Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Baba Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities"—*The Theosophy in India*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—In Bengalee, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L.C.E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers, contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 250 figures. price Rs 5.
4. LIL AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANS DEB—I, Hindi by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 140. Price Rs 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Lahfatai Mawahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo pages 1008 Cloth Gilt lettered. Price Rupees Five
6. THE BENGALLEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr. 8vo. 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHL-I HADIS (WAHABIS) to pray in the same mosque with the sunnis. Price Rupees Two.
8. PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS. Cloth Bound, Price Rupees Three

to be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND,

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR, LAMA'S STREET,

Calcutta.

NOW COMPLETE
THE SIDDHANTA KAUMUDI
 OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
 based on Tattvabodhini Kdsulā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU B A,

Completed in three Volumes, Royal 8vo pp 2400

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work the Ashtādhyayi.

VOLUME I Nouns

COMPLETE IN 1 028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—Part I Verbs

Complete in 713 pages Royal 8vo Conjugation of roots

VOLUME II—Part II Kridanta Affixes

Complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III—Vaidik Grammar

Complete in 247 pages, Royal Octavo

Price (In list rate) Exclusive of postage

Rs 45

(Foreign rate)

Rs 50

£ 3

Applications should be addressed to the

MANAGER PANINI OFFICE

Bal d lurdgany All d lurd.

N. B.—Up to 31st January 1908, the book will be sold for Rupees Twentyfive only, Exclusive of postage